

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**BASİRET GAZETESİ'NDE MISIR
MESELESİ
(1870-1878)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Edip GÜL

VAN – 2011

**T. C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

**BASİRET GAZETESİNDE MİSİR
MESELESİ
(1870-1878)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Edip GÜL**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Tuncay ÖĞÜN**

VAN – 2011

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma jürimiz tarafından.....TARİH.....
ANABİLİM DALI ,YAKINŞAĞ.....BİLİM DALI'nda
YÜKSEK LİSANS /~~DOKTORA~~/ SANATTA YETERLİK TEZİ olarak kabul
edilmiştir.

İmza

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Tunçay ÖĞÜN

Üye (Danışman):

Üye): Yrd. Doç. Dr. Rahmi TEKİN

Üye): Yrd. Doç. Dr. Behir KOÇLAR

Üye):

ONAY: Yukarıdaki imzaların adı geçen jüri üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2011

.....

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
1. GİRİŞ.....	1
2. BASİRET GAZETESİ'NİN TANITIMI.....	3
3. OSMANLI TARİHİNDE MISIR MESELESİ.....	8
3. 1. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya Kadar Osmanlı Yönetiminde Mısır.....	8
3. 2. Kavalalı Dönemi ve Mısır Sorununun Başlaması.....	9
3. 3. Birinci Abbas Hilmi Paşa ve Sait Paşa Zamanında Mısır Sorunu.....	16
3. 4. Hıdiv İsmail Paşa Zamanında Mısır Sorunu.....	19
3. 5. Mısır'ın İngilizler Tarafından İşgali Dönemlerinde Yaşanan Olaylar.....	26
4. BASİRET GAZETESİ'NDE MISIR MESELESİ.....	32
4. 1. Mısır Meselesi İle İlgili Haberler.....	32
4. 2. Mısır Meselesi İle İlgili Yorum ve Makaleler.....	166
4. 3. Mısır Meselesi İle İlgili Yorum ve Makalelerin Özetleri.....	400
5. SONUÇ.....	417
6. KAYNAKLAR.....	422
7. ÖZET.....	424
8. EKLER.....	426

ÖNSÖZ

Mısır meselesi özellikle 1870-1878 yılları aralarında Osmanlı Devleti'ni etkileyen en önemli sorunlardan biri olmuştur. Kendi gücüne dayanarak topraklarını koruyamayacağını anlayan Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın başlarından itibaren denge siyaseti gütmeye başladı. Bu dönemde Osmanlı Devleti, İngiltere'yi denge siyasetinin merkezine oturtmuştu. İngiltere de çıkarları doğrultusunda Osmanlı Devleti'nin özellikle Rusya'ya karşı toprak bütünlüğünü korunmasından yana bir tutum sergilemiştir. İngiltere'nin bu tutumu, Almanya'nın kurulması (1871) ve Osmanlı Devleti'ne yaklaşması sonucunda değişmiştir. İngiltere bundan sonra siyasetini değiştirerek Osmanlı Devleti'nin paylaşılma tasarılarında rol almaya başlamıştır. İngiltere'nin sömürgelerine giden yolun Mısır üzerinden geçmesi, Mısır'ın İngiltere açısından hayati bir önem taşımasına neden oldu. İngiltere 1870 yılından itibaren emperyalist emellerini gerçekleştirebilmek için Mısır üzerinde hâkimiyet kurma yolları aramaya başlamıştır.

Mısır meselesi ile ilgili bu durum dönemin gazetelerine de yansımıştır. Basiret Gazetesi'nin sahibi ve yöneticisi Basiretçi Ali Bey'in Mısır Hıdivi'nden aldığı ihsanlardan dolayı, Mısır meselesinin Basiret Gazetesi'nde (1870-1878) önemli bir gündem maddesi haline geldiği ve özellikle 1500'lü sayılardan sonra bu konuda haber ve yorum yazılarının çokça yer aldığı görülmektedir.

Devrinin önde gelen gazetelerinden biri olan Basiret'te, Mısır meselesi hakkında birçok bilgi verilmesine rağmen, böylesine önemli bir mesele hakkında bugüne kadar yeterli çalışma yapılamaması, bizim bu tezi hazırlamamıza vesile olmuştur. Bu çalışma ile büyük bir bölümü Basiret Gazetesi'nde unutulup kalmış olan yazılar gün ışığına çıkmış olacak.

Basiret Gazetesi'nde yer alan Mısır Meselesiyle ilgili tüm yazıların eski yazıdan günümüz Türkçe'sine çevirisi olan çalışmamız, Osmanlı Devleti'ni ciddi anlamda etkileyen bu meselenin dönemin gazetelerinden olan Basiret'te nasıl yer

aldığını ortaya koyarak Mısır meselesiyle ilgili yapılacak çalışmalara katkılar sağlayacak ve bu alanda çalışacak araştırmacılara önemli bir kaynak olacaktır.

Ayrıca Mısır meselesi ile ilgili çıkan her türlü yazı ve haberlerin tespit edilerek çevirisinin yapılmasıyla bu yazılar ışığında Mısır meselesiyle ilgili o dönemki bakış açısı da ortaya konmuş olacaktır.

2150 sayı yaklaşık 9000 Basiret Gazetesi sayfasını tarayarak oluşturduğumuz çalışmanın ilk bölümlerinde Basiret Gazetesi'nin tanıtımı ve Osmanlı Tarihinde Mısır meselesi hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmamızın diğer bölümlerinde ise Mısır meselesiyle ilgili haber ve makalelerin Latin harflerine aktarılmış metinleri yine kronolojik sıra esasına göre gruplandırılarak verilmektedir. Ayrıca Basiret Gazetesi'ndeki Mısır meselesiyle ilgili konulara daha kolay erişilmesini sağlamak amacıyla gazetede yer alan makale ve yorumların özetleri gazete sayılarının numara sırası göz önünde bulundurularak kronolojik sıra esasına göre verilmiştir.

Metnin Latin harflerine göre çevirisi yapılırken Ferit Devellioğlu'nun Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat'i esas alınmıştır. Ayrıca gazetede okunamayan kelimeler (.....) işaretiyle belirtilmiştir.

Basiret Gazetesi'ndeki haber ve köşe yazılarının toplanması için Milli Kütüphane'nin gazete kataloglarından yararlanılmıştır.

Osmanlı Hükümeti'nin Mısır meselesine yaklaşımını tespit etmek bakımından önem arz eden bu çalışmada her konuda ilgisini, bilgisini, yardımlarını benden esirgemeyen değerli danışman hocam Sn. Yard. Doç. Dr. Tuncay ÖĞÜN'e, derslerinden istifade ettiğim hocam Sn. Yard. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR'a, çalışmamla ilgili kaynak bulmada kendilerinden istifade ettiğim Sn. Yard. Doç. Dr. Rahmi TEKİN ve Sn. Yard. Doç. Dr. Tahir ZORKUL'a çalışmamın tüm

III

aşamalarında bana destek olan sevgili eşim Meltem GÜL'e sevgisiyle bana güç veren kızım Meryem GÜL'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

1. GİRİŞ

Bir Afrika ülkesi olan ve eski tarihlerden beri yaşam alanı olarak kullanılan Mısır, bulunduğu coğrafi konum itibariyle tarih boyunca çok büyük bir stratejik öneme sahip oldu. Gerek coğrafi konumu gerekse stratejik önemi nedeniyle birçok devletin himayesi altına girdi. Osmanlılar, Yavuz Sultan Selim'in 1517 yılında Memlûklülere karşı gerçekleştirdiği sefer sonucunda Mısır'a hâkim oldu.

Ticaret yolları üzerinde yer alması ve zengin kaynaklara sahip olması, Mısır'ı birçok devlet için özellikle de Fransa ve İngiltere için vazgeçilmez bir hale getirdi. Bu nedenle Mısır üzerinde Fransa ve İngiltere arasında sürekli bir çekişme yaşandı. Her ikisi de Mısır'ı işgal etme çabası içine girdi. Bu çabalar 1798 yılında Fransa'nın Napoleon Bonaparte başkanlığında Mısır'ı üç yıllığına işgal etmesi gibi doğal bir sonuç ortaya çıkardı. Bunu izleyen süreçte Bonaparte 1799 Ağustosunda Osmanlılara yenildi ve 1801 yılında da Fransız kuvvetleri Mısır'ı tamamen terk etti.

Bâb-ı âlî, Fransız işgaliyle Mısır'da bozulan düzeni yeniden sağlamak için çeşitli girişimlerde bulundu. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'a vali olarak tayin edilmesi çözüm olarak görüldü. Böylece Mısır'da yeni bir dönem başlamış oldu. 1805'ten 1849'a kadar Mısır'da valilik yapmış olan Mehmet Ali Paşa, burada düzeni sağlamak adına birçok reform yaptı. Mehmet Ali Paşa'nın, Rum isyanında Osmanlı Sultanı'na yardım etmesi karşılığında Suriye vilayetinin kendisine verilmesini istemesi ve bu isteğin reddedilmesi sonucunda Suriye'yi güç kullanarak ele geçirmeye karar vermesi, Mısır meselesini ortaya çıkardı. Bu sorun sayesinde Batılı güçlerin eline fırsat geçti. İlerleyen zamanlarda bu mesele uluslararası bir sorun haline geldi.

Süveyş Kanalı'nın açılmasıyla jeopolitik konumu artan Mısır üzerinde Batılı Devletlerin emperyalist emellerini gerçekleştirmeye koyulduğu yıllarda, Basiret Gazetesi'nde Mısır Meselesi ile ilgili birçok haber, yorum ve makaleye yer verildi.

Bu çalışma Giriş, Basiret Gazetesi' nin Tanıtımı, Osmanlı Tarihinde Mısır Meselesi, Basiret Gazetesi'nde Mısır Meselesi, Sonuç, Kaynaklar ve Özet ana başlıklarından oluşmaktadır.

Basiret Gazetesi' nin Tanıtımı başlıklı bölümde Tanzimat dönemi gazetecilik anlayışı, Meşrutiyet dönemi gazeteciliği, Basiret Gazetesi, çıkış aşamaları, gazetenin yazarları, tirajı, Alman taraftarı politika izlemesi, Basiret Gazetesi'nin kapatılış aşamaları anlatılmaya çalışıldı. Böylece Basiret Gazetesi'nin çıktığı günden kapatılışına kadar geçirmiş olduğu süreç tek tek verildi. Osmanlı Tarihinde Mısır Meselesi başlıklı bölümde Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya kadar Osmanlı yönetiminde Mısır, Kavalalı dönemi ve Mısır Sorununun başlaması, Birinci Abbas Hilmi Paşa ve Sait Paşa zamanında Mısır sorunu, Hıdîv İsmail Paşa zamanında Mısır sorunu, Hıdîv İsmail Paşa sonrası Mısır sorunu ve Mısır'ın İngilizler tarafından İşgali dönemlerinde yaşanan olaylar kısaca aktarılmaya çalışılmıştır. Basiret Gazetesi'nde Mısır Meselesi başlıklı bölümde Basiret Gazetesi'nde geçen Mısır'la ilgili haber, makale ve yorum yazılarının Osmanlıca'dan Türkçe'ye çevrili, ayrıca makale ve yorum yazılarının özetleri verildi.

Çalışmada, Mehmet Ali Paşa İsyanı, Hıdiv İsmail Paşa Dönemi ve Mısır meselesi ile ilgili literatür kullanıldığı gibi 1870–1878 yıllarında yayınlanmış olan Basiret Gazetesi'nde yer alan Mısır meselesiyle ilgili bölümlerde geçmektedir.

2. BASİRET GAZETESİ'NİN TANITIMI

Tanzimat Dönemi'nin başlarında memleketin kültürel seviyesi henüz şahısların gazete çıkarması için müsait değildi. Hatta özel matbaalar bile yoktur. Matbaaların açılarak çoğalması için daha yirmi sene beklenilmesi gerekmektedir. Bu dönemlerde ilk gazete olan Takvim-i Vekâyi'yi Ceride-i Havadis ve Tercüman-ı Ahvâl takip etmiştir.¹

Tanzimat Dönemi; Türk basın tarihinde gazete ve gazetecilik anlayışının tümünden değiştiği, bu mesleğe gerek halk, gerek devlet adamları, gerekse mesleği ifa edenlerce bambaşka bir perspektifle bakılmaya başlandığı bir dönem olmuştur. Türkiye'de, 'kamuoyu' kavramı bu dönemde anlamını bulmuş ve önem kazanmış, yine bu dönemde, 'hürriyet', 'parlamentarizm' ve 'demokrasi' fikirleri ilk kez kamuoyunun önüne sunulmuştur. Denilebilir ki; değişen gazetecilik anlayışının etkisiyle, 23 Aralık 1876'da I. Meşrutiyet'in ilanı ile son bulan Tanzimat Dönemi, Osmanlı Devleti'nin siyasî yaşamının ileriki tarihlerde de belirleyicisi olmuştur.

Bu dönemde, 'gazetecilik' başlı başına bir meslek olarak algılanmaya başlanmış, memur gazetecilerin yanı sıra geçimini yalnızca gazetecilikten temin eden gazeteciler bu dönemde kendini göstermiş ve hızla çoğalmıştır. Gazetecilik ve dergicilik alanında pek çok ilk bu dönemde ortaya çıkmış; Türk basın tarihindeki ilk dergi, ilk resimli dergi, ilk ekonomi dergisi, ilk resimli gazete, ilk tiyatro gazetesi, ilk kadın gazetesi, ilk çocuk gazetesi, ilk mizah gazetesi ve ilk müstakil mizah gazetesi bu dönemde yayına girmiştir. Lüks baskı ve rotatif tekniğiyle baskı da yine ilk kez bu dönemde gerçekleşmiştir.

Yine bu dönemin gazetelerinden biri olan Basiret Gazetesi Ali Efendi tarafından 1870-1908 yılları arasında İstanbul'da iki devre halinde yayımlanan gazetedir.

¹ Server İskit, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, İstanbul, 1943, 4.

Basiret Gazetesi ilk zamanlar haftada (Cuma ve Pazar hariç) beş gün çıkmakta idi ve gazetenin başlığı, Cuma ve Pazardan mâadâ haftada beş gün çıkar, ibaresi bulunmasına rağmen 788’li sayılardan itibaren haftada altı gün çıktığı zamanlar oldu ise de 859. sayısından sonra, üst başlık değişmiştir. “Haftada altı gün çıkar” ibaresi gazetenin başlığı altındaki yerini almıştır. Bundan sonra da haftada altı güne çıkmıştır.²

Gazete ilk çıkmaya başlamasından kapanışına kadar 2 yaprak 4 sayfa olarak çıkmıştır. Sütun sayısı ise sürekli değişme göstermiştir. Bu gazete, başlığının altına ilk defa millet gazetesi cümlesini koymuştur.³ Bizde ilk çıkan gazeteler arasında günlük ve siyâsî olanlarının en önemlilerinden biridir. Basiretçi Ali Efendi tarafından 1867’de imtiyazı alınarak 1870’te çıkarılmağa başlanmıştır. İlk küçük boyda yayınlanmıştır. Ali Efendi kısa zamanda gazetesini dönemin en büyük ve en güçlü gazetelerinden biri haline getirdi. Bu arada 1874 yılında Kahkaha adlı bir mizah dergisi de çıkardı.⁴

Basiretçi Ali Efendi, Prusya-Rusya Savaşı’nın şiddetlendiği 1871’li yıllarda Basiret’in günde 10.000 sayı olarak basılmakta olduğunu bildirmektedir. Bazı araştırmalarda bu sayı; normal zamanlarda 300, önemli olayların olduğu zamanlarda 1.000 sayı olarak belirtilir ise de, bu gerçekçi bir rakam değildir. Belki gazetenin ilk çıktığı günlerde bu şekilde basıldığı olmuştur.⁵

Hükümetten para yardımları almak o dönemin gazetelerinin gelir kaynakları arasındaydı. Basiret Gazetesi de dönem dönem hükümetten yardım almıştır. Ayrıca önemli gelir kaynaklarından birini de dış yardımlardan sağlamıştır.

Bu yardımlar Mısır Hıdîvi İsmail Paşa’nın ve Almanların yardımlarıdır. Bunun karşılığında gazete de Hıdîvin propagandasını yapıyordu. Gazetenin bazı sayılarında Mısır Hıdîvi lehinde yazılar ve haberler yoğunlaşmıştır. Bu haberlerin

² İlhan Yerlikaya, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi*, Van, 1994, 21.

³ M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul, 1993, 211.

⁴ “Ali Efendi (Basiretçi)”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, I, İstanbul, 1985, 112.

⁵ Yerlikaya, *a.g.e.*, 27.

yoğunluk kazanmasının hemen akabinde yeni bir binaya taşınması sütun adedi ve ebadının büyümesi Mısır Hıdîvinin ihsanı mı şüphesini doğurmaktadır. Yine 1500'lü sayılarda ve bundan sonraki sayılarda da Mısır Hıdîviyeti hakkında haberler yoğunlaşmıştır. Dikkat çekici bir olaydır ki gazete, 1538. sayıdan sonra yine sütun adedi ve ebadını büyütüp daha modern bir gazete haline gelmiştir.⁶

Mısır hakkında Basiret'te görebildiğimiz ilk haber, 1. sayıdadır.⁷ Basiret Mısır Hıdîvi ile o kadar ilgileniyordu ki Mısır Hıdîvinin annesinin Zanta'da birkaç gün kalması ve oranın yerli fakir halkına hediyeler vererek geri dönmesi gazetede haber olabiliyordu. Yine Mısır'da göreve atanan devlet erkânının listesi gazetede yayınlanabiliyordu. Basiretin birçok sayılarında Mısır Hıdîvi Posta vapuru reklamlarının bulunduğunu belirtirsek sanırım gazetenin Hıdîvden ne kadar yüklü miktarda reklam geliri elde ettiğini de öğrenmiş oluruz.⁸ 1870'te Fransız-Alman savaşı çıktığı zaman, gazetede yapılan bir toplantıda, Mustafa Celâleddin Paşa'nın isteği üzerine Basiret'in Almanları tutmasına karar verilmiştir.⁹

Basiret, 1870–1871 Fransa-Prusya Savaşı sırasında yazarlarından Polonyalı mühtedi Celâleddin Paşa'nın da tesiriyle Alman taraftarı yazı ve haberler yayımladı. Savaşı Almanya kazanınca Ali Efendi Başvekil Prens Bismarck tarafından Almanya'ya davet edildi. Almanya ziyareti sırasında Prens Bismarck'tan oldukça iyi bir para yardımı alan ve kendisine modern bir baskı makinesi hediye edilen Ali Efendi bu yardımla gazetesini geliştirerek büyüttü ve tirajını da arttırdı. Gazete bundan sonraki yayın hayatında koyu bir Alman taraftarlığı politikası takip etmeye başladı.

Savunduğu fikirler ve yayın politikası bakımından basın hayatımızda önemli bir yeri olan Basiret Gazetesi, Levant Herald, Vakıf, Ceride-i Havadis, İstikbal, Tercümân-ı Hakikat, İstanbul, Anadolu, Bedir, İbret, Dağarcık ve Hadîka gibi gazetelerle başta Mısır meselesi olmak üzere çeşitli münakaşalar ve polemiklere

⁶ a.g.e., 31.

⁷ Basiret, No: 1, 20 Şevval 1286/22 Ocak 1870, 4.

⁸ Yerlikaya, a.g.e., 101.

⁹ Atilla Girgin, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İstanbul, 2001, 47.

girmiş, zaman zaman onların sert hücumuna uğramıştır. Basiret Gazetesi dokuz yıl kadar süren yayın devresinde halk, ulema, devlet erkânı ve askeri sınıf arasında büyük bir ilgi görmüş ve zamanın en ciddi yayın organlarından biri kabul edilmektedir. Basiret Gazetesi basın tarihimizde bir savaş sırasında izlediği politika nedeniyle yabancı bir devletten para ve araç yardımı gören ilk gazete sayılmaktadır.¹⁰

Basiretçi Ali Efendi, Abdülaziz'in hükümdarlığı yıllarında, Zaptiye Müşiri Hüsnü Paşa'nın yaptığı zulümleri yazdığı için 4 ay hapiste kalmıştır. Ali Efendi gazetesinde Ali Süavi'nin yazılarını bastığı için de Mayıs 1878'de yakalanarak Taşkışla'da 5,5 ay tutuklu kalmış sonra Kudüs'e sürülmüş. Böylece kapatılan Basiret Gazetesi 30 yıl sonra 1908'de Meşrutiyetin ilanı üzerine yeniden çıkarılmışsa da tutunamamış ve kapatılmıştır.¹¹

Basiretin yazar kadrosunda Basiretçi Ali Efendi'den başka belli başlı şu isimler bulunmaktadır: Suphi Paşazade Ayetullah Bey, Polonyalı mühtedi bir subay olan Ferik Suphi Celâleddin Paşa, Hayreddin takma adıyla yazılar yazan Polonyalı mülteci Karski ile adliye mektupçusu Halet Bey, Ahmed Midhat Efendi, Süleyman Asaf, Mustafa Asım, Mehmed Tefik, Ali Suavi ve Namık Kemal.

Dış haberlere oldukça önem veren gazete, önceleri Vezir Hanı'ndaki eski bir basımevinde, daha sonra da Asma altındaki Papazyan Basımevi'nde basılmıştır. Fiyatı 40 paraydı. 1871'de baskı sayısı 10.000'e yükselmiştir.¹²

Basiret Gazetesi 1870–1878 yılları arasındaki olaylara yer verdiği için yüksek lisans ve doktora çalışmasına kaynaklık etmiştir. Bu çalışmalar şunlardır:

İlhan Yerlikaya, Basiret Gazetesi (1870–1878), Doktora.

Tarık Özçelik, Basiret Gazetesi'ne göre Doksanüç Harbi'nde İstanbul'da Rumeli Göçmenleri (1877–1878), Yüksek Lisans.

¹⁰ İnuğur, *a.g.e.*, 213.

¹¹ Girgin, *a.g.e.*, 48.

¹² Hıfzı Topuz, *Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, İstanbul, 1996, 17.

İsa Tak, Basirette Doğu Anadolu, Yüksek Lisans.

Ali Kurt, Basiret Gazetesi'nin edebiyat ve kültür yazılarının sistematik indeksi (1870–1908), Yüksek Lisans.

Sacit Uğuz, Basiret Gazetesi'ne göre 93 Harbi'nde Rumeli (1877–1878), Yüksek Lisans.

3. OSMANLI TARİHİNDE MİSİR MESELESİ

3. 1. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya Kadar Osmanlı Yönetiminde Mısır

Osmanlılar, Yavuz Sultan Selim'in 1517 yılında Memlûklülere karşı gerçekleştirdiği sefer sonucunda Memlûk Sultanlığı'na son vererek Mısır'a hâkim oldu. Memlûk Sultanlığı'nın ortadan kalkması Osmanlı Devleti'ne Asya kıtasında Suriye, Filistin, Elcezire ve Hicaz'ı Afrika'da ise mamur ve önemli bir kıta olan Mısır'ı kazandırmıştı. Osmanlılar Abbasi halifesinden halifeliği devralmak suretiyle İslam âlemi üzerindeki nüfuzlarını arttırdıkları gibi, Hind Denizi ve Akdeniz arasındaki Kızıldeniz ticaret yoluna da hâkim olmuşlardı.¹³

1774'ten itibaren Osmanlı Devleti Mısır'daki yönetim sorunlarını kontrol etmede çok başarısız kaldı. Fransa 1798'de İngiltere'ye darbe vurmak amacıyla Mısır'ı işgal etti.

Mısır'ın Fransa için bu derece önemli olduğunu fark eden Fransız devlet adamlarından biri de Napoleon Bonaparte idi. Onu, Mısır üzerine sefere sürükleyen sebeplerden birisi, Mısır'daki Osmanlı hakimiyetini kaldırmak suretiyle müstemleke imparatorluğu hülyasına mâni olabilecek İngiliz tehlikesini bertaraf etmektir.¹⁴

Napoleon Bonaparte'nin Fransızların yakın doğuda etkilerini artırmak ve İngiltere'nin uzak doğu sömürgelerine giden yolu kesmek amacıyla Mısır'ı işgal etmesiyle Mısır'daki Osmanlı egemenliği yeni bir sürece girdi. Bu durum Osmanlı Devleti'ni Fransa'ya savaş ilan etmek zorunda bıraktı. 1799'da Mısır'da ilerleyen Fransız askerleri Nizam-ı Cedid askerlerine yenilince ilerlemeyi durdurup geri çekildi.

Fransa'nın 1798 yılında Mısır'ı işgal etmesi Osmanlı Devleti ile Fransa arasında bir mücadele şeklinde kalmamış, İngiltere ve Rusya'nın da katılmaları

¹³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara, 1994, 292-293.

¹⁴ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl siyasi Tarihi (1789-1914)*, TTK, Ankara, 1997, 55-56.

üzerine Akdeniz'e ve Mısır'a intikal etmiştir.¹⁵ Amacı Akdeniz'de ve Uzak Doğu'da sömürgeler kazanmak olan Napoleon, Fransa'nın Doğu Akdeniz'e yerleşmesiyle tam olarak tasarladığı hedefine kavuşacaktı. Bu gelişmeler karşısında İngiltere, Hindistan yolunun tehlikeye girmesinden dolayı Osmanlı ile bir anlaşma imzaladı. Aynı şekilde benzer bir anlaşma Rusya ile de yapıldı.

Osmanlı Devleti'nin bu çabaları sonuç verdi ve Osmanlı-Rus-İngiliz ittifakına karşı yaptığı savaşları kaybeden Fransızlar 1 Ağustos 1801'de Mısır'ı terk ettiler.¹⁶

Fransızlar Mısır'dan çıkartıldıktan sonra Kahire'de Bâb-ı âlî'nin otoritesi tesis edilemedi. Kentte bir takım siyasi karışıklıklar meydana geldi. Bu ortam Mısır valisi olmak isteyen güçlerin eline fırsat vermiştir. Mehmet Ali Paşa'ya kadar Mısır valiliğine atanan kişiler sıkıntı yaşamıştır. Tahir Paşa, Hurşit Paşa ve Hüsrev Paşa Kahire'de otorite kurma sorunu yaşadılar.¹⁷

Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'a gelmesi ve süratle yükselmesinde Napoleon'un Mısır seferi önemli rol oynadı.¹⁸ Mısır'ın işgaliyle beraber Mehmet Ali Paşa burada yükselme olanağı buldu.

3. 2. Kavalalı Dönemi ve Mısır Sorununun Başlaması

Mehmet Ali Paşa, Hüsrev Paşa'yı da valilik makamından devirince bütün dikkatler üzerinde toplandı. Olayları kontrol etmek isteyen Bâb-ı âlî, Mehmet Ali'ye Cidde valiliğini teklif ederek onu Mısır'dan uzaklaştırmayı tasarladı. Ancak o Mısır'da kalmayı tercih etti. Sorunun büyümesini istemeyen Bâb-ı âlî geleneksel politikaları gereğince Mayıs-Haziran 1805'de Mehmet Ali'yi Mısır valisi olarak atadı.¹⁹

¹⁵ Şinasi Altundağ, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı- Mısır Meselesi (1831-1841)*, 1.Kısım, Ankara, 1988, 23.

¹⁶ Süleyman Kızıltoprak, *Mehmed Ali Paşa'dan II. Abbas Hilmi Paşa'ya Mısırda Osmanlı'nın Son Yüzyılı*, İstanbul, 2010, 10.

¹⁷ a.g.e.

¹⁸ Altundağ, a.g.e., 24.

¹⁹ Kızıltoprak, a.g.e., 11.

Osmanlı'nın ve Avrupa'nın tehlike içinde olduğu bir dönemde Mehmet Ali Paşa Mısır'da iktidara gelmiştir. Bu durum Mehmet Ali Paşa'nın iktidar mevkiinde yükselmesini ve istediklerini kolaylıkla uygulayabilmesini sağlamıştır.²⁰

Yavuz Sultan Selim'in yaptığı 1517 Ridaniye Savaşı'yla Osmanlı hâkimiyetine giren Mısır'ın 1805'te idaresini eline alan Mehmet Ali Paşa ilk önceleri Osmanlı Devleti'ne sadık davranmış ve bazı önemli hizmetleri yerine getirmiştir. Vali olduktan sonra çok başarılı bir yönetim sergileyen Mehmet Ali Paşa ilk yaptığı icraatlar arasında Mısır'ın coğrafi ve idâri bütünlüğünü sağlamaya çalışması sayılabilir.²¹ Öncelikle siyasi otoriteyi sağlamlaştırmaya çalıştı. Memlûk beylerini kendi tarafına çekmeyi başardı.

Napoleon'un Mısır seferi Osmanlı Devleti'ne cephe alan Kölemenleri (Memlûkler) yıpratmış ve böylece yeni bir idareye ortam hazırlamıştır.²² Daha sonraki dönemlerde ise Mehmet Ali Paşa'yı sık sık şikâyet ederek İstanbul'u rahatsız eden Kölemenler kısa sürede mağlub edildi.²³

Mehmet Ali Paşa'nın Bâb-ı âlî nezdindeki şöhretini sağlayan bir diğer başarısı da Hicaz'da uzun zamandır süregelen Vahhabi hareketini bastırmasıdır.²⁴ Böylece yeni bir idareye ortam hazırlamıştır.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın valilikte bulunduğu yıllarda Osmanlı'nın dağınık ve güçsüz durumu Kavalalı'nın işine gelmiş, Osmanlı ordusunun yetersiz kaldığı bazı yerlere de müdahale ederek buralarda sükuneti sağlamayı başarması, devlet içerisinde ona karşı bir sempati oluşmasını sağladı.

Harbiye ve hekimlik okulları açarak, tercüme heyetleri ve matbaalar kurarak ilerleme sağladı. İlk vali olduğu yılda 13 bin kese olan geliri, dördüncü yıldan sonra

²⁰ Altundağ, *a.g.e.*, 25.

²¹ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 11.

²² Altundağ, *a.g.e.*, 23.

²³ *a.g.e.*, 26.

²⁴ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, 2006, 53.

400 bin keseğe çıkarmıştır. Bâb-ı âlî'yle senelik 4 bin akçe vergi verme konusunda anlaşmasıyla valiliğinin temellerini sağlamlaştırırken yine bu parayla, ordusunu Fransızlardan yardım alarak Avrupa modeline göre yeniledi.

Ekonomi alanında ciddi atılımları oldu. İlk olarak ihracata yönelik bir tarım politikası izledi. Sulama projeleri yaptı. Mısır'da ekilen ürünlerin çeşidini ve miktarını arttırarak ihracatın hızlanmasını sağladı. Mısır'ın ekonomik olarak kendi kendine yetmesi doğrultusunda altın ve gümüşün dışarıya çıkmasına izin vermedi.

Sanayileşme alanında ciddi adımlar attı. Askeri hedeflere uygun doğrultuda sanayi alanında girişimlerde bulundu. Askeri malzemeleri dışarıdan almamak için fabrikalar kurdu. Dokuma fabrikalarını kurarak sanayileşmenin ikinci aşamasını gerçekleştirdi. Askerlik, bayındırlık, tarım ve ticaret alanlarında yaptığı yeniliklerle Mısır'ın görünümünü tümenden değiştirdi.

1815 yılında Mehmet Ali Paşa, Suriye ve Mısır'ın güneyine genişlemeyi hedefleyen bir güç haline geldi. Orduda da bir çok yenilik yaptıktan sonra Sudan'a sefer düzenledi. Sudan seferi altın temini ve ordularına asker kazandırmak açısından başarısızdı. Fakat büyük bir toprak parçası kazandırması bakımından da kazançlıydı.

Toprak reformunu yaparak geçmişte kendi ürünlerini istedikleri gibi satan fellahlara kısıtlamalar getirdi. Sulama projeleriyle tarıma açılan arazilere bedevileri yerleştirerek onlar için yerleşik hayatı ve çiftliği başlattı. Yine sulama projeleriyle yeni toprakların ekilebilir alan haline getirilmesiyle bu yerlerde çalışacak işgücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Ziraatta pamuk ekimi ön plana alınmış. Mısır, pamuk üreten başlıca memleketlerden biri haline gelmiştir. Afyon, pirinç ve hububat ekimine büyük önem verilmiştir.²⁵

²⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, V, Ankara, 1995, 127.

Yapılan bu girişimlerle, Mısır'da elde edilen ürünlere pazar ihtiyacı ortaya çıktı. Mehmet Ali Paşa, bu nedenle genişleme politikası takip etmeye başladı. Bütün bu gelişmeler olurken Paşa da Osmanlı Devleti'yle iyi geçinmeye gayret ediyordu.

1830'lu yıllara kadar izlediği dış siyasetle yabancı güçleri Mısır ve Mısır'ın etkili olduğu bölgeden uzak tutmayı bir ölçüde başarmıştır. Avrupalı güçlerin sömürgeci yayılma politikalarını sarsmış ve kısmen engellemiştir.²⁶

Mehmet Ali Paşa'nın yaptığı reformlar ve Osmanlı'ya karşı yaptığı hatalar II. Mahmut'un kaygıya kapılmasına ve aynı zamanda Mehmet Ali Paşa'ya öfke duymasına neden oluyordu. Osmanlı Devleti'ne danışmadan askerlerini Mora'dan çekmesi, 1827-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlıya yardımda bulunmaması gibi nedenlerle Mısır meselesinin ilk tohumlarını atmış bulundu.

Mora'nın elden çıkmasıyla, oğlu İbrahim'in Mora valisi olma ümidini kaybeden Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa, II. Mahmut'tan, yardımlarına karşılık, Suriye'nin idaresini istedi. Bu isteğin reddedilmesi üzerine Abdullah Paşa ile arasındaki anlaşmazlığı bahane eden Mehmet Ali Paşa harekete geçti.

İbrahim Paşa komutasındaki 24.000 kişilik Mısır ordusu 1 Kasım 1831'den itibaren Suriye topraklarına girmeye başladı.²⁷ Akka ve Şam, oğlu İbrahim tarafından ele geçirildi. İbrahim Paşa, kısa zamanda Anadolu'ya kadar ilerledi.

Bu arada Mehmet Ali Paşa hala Osmanlı Devleti'ne sadık olduğunu ve yalnızca Suriye'de hakkı olanı elde etmeye çalıştığını söylüyordu.²⁸

Mehmet Ali Paşa'nın amacının sadece Abdullah Paşa ile arasındaki anlaşmazlığı çözmek olmadığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde bulunduğu kötü

²⁶ Kızıltoprak, *a.g.e.*, vii.

²⁷ Armaoğlu, *a.g.e.*, 198.

²⁸ M. Alaaddin Yalçınkaya, "III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası", *Türkler*, XXII, Ankara, 2002, 651.

durumdan istifade ederek Suriye'yi istila ve Mısır'ı işgal etmek istediği, hatta bağımsızlığını ilan etmeyi düşündüğü açıkça görülmekteydi.²⁹

Ancak Mehmet Ali Paşa'nın Suriye'nin ardından Anadolu'ya girmesi ve özellikle Konya'da kazandığı zaferle İstanbul'u ve Osmanlı hanedanını tehlikeye düşürmesi üzerine, başlangıçta Osmanlı İmparatorluğu'nda sıklıkla görülen isyanlardan biri sanılan meselenin mahiyeti birden değişti ve bütün Avrupa devletlerini ilgilendiren mühim bir siyasi hadise haline geldi.³⁰

Konya yakınlarındaki savaşta Osmanlı Ordusunu yenilgiye uğratması sonucunda o dönemde başta bulunan Padişah II. Mahmut Avrupalı devletlerden yardım istedi. Fransa o sırada Mehmet Ali Paşa'ya destek veriyordu. İngiltere de Belçika ve Hollanda sorunu ile uğraştığından Osmanlı Devleti'ne yardım etmekte isteksizdi.³¹ Fransa ve İngiltere'nin anlaşamaması üzerine, Rusya durumdan faydalandı. Bu isteği sadece Rusya'nın kabul etmesi karşısında İngiltere ve Fransa da kaygılandı. Zor durumdaki II. Mahmut, Rus ordusunun ve donanmasının İstanbul yakınlarına gelmesine izin verdi. Rusya'nın kârlı çıkmasından endişelenen Fransa ve İngiltere, II. Mahmut ile anlaşma yapması için Mehmet Ali Paşa'ya baskı yaptılar. Neticede 1833 yılında Kütahya Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmayla, Mehmet Ali Paşa'ya, Mısır ve Girit'ten başka Şam valiliği ve oğlu İbrahim Paşa'ya, Cidde valiliğinin yanı sıra Adana'nın vergilerini toplama hakkı verildi.

Rusya, yardımlarına karşılık II. Mahmut ile 1833 yılında Hünkâr İskeleyi Antlaşması diye bilinen bir antlaşma yaparak, İstanbul'daki durumunu kuvvetlendirmeyi başardı. Antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün garantisi ve gereğinde Osmanlı'nın yardımına koşulması karşılığında Rusya, Boğazların bütün yabancı savaş gemilerine kapatılmasını kabul ettiriyordu. Böylece bu antlaşmayla Ruslar boğazlardan gelecek olası bir tehlikeye karşı kendilerini güvence altına almış oldular. Bu durum İngiltere'yi rahatsız etti. İngiltere

²⁹ Altundağ, *a.g.e.*, 40.

³⁰ Şinasi Altundağ, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı Esnasında Namık Paşa'nın Yardım Talep Etmek Üzere 1832 Senesinde Memuriyet-i Mahsusa ile Londra'ya Gönderilmesi", *Bellekten*, VI/23-24, 1942, 41.

³¹ Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1789-1914*, TTK, Ankara, 1997, 200-202

mücadeleye girişerek boğazların uluslararası kapalılığını garanti altına almak istiyordu. II. Mahmut, Kütahya anlaşmasından memnun değildi. Bu sebeple Mehmet Ali Paşa'ya karşı yeniden harekete geçti. Fakat Osmanlı ordusu 1839 yılında Nizip'te bir kez daha yenildi. Üstelik Kaptan Paşa, Osmanlı donanmasını Mısır'a teslim etmişti. Bu arada II. Mahmut ölmüş ve yerine I.Abdülmecit geçmişti (1839–1861).

Mehmet Ali Paşa'nın ayaklanarak Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçmesi Avrupalı devletleri de hareketlendirdi.³² İngiltere bu durumda Osmanlıya destek olarak Mısır'ın geri adım atmasını sağlarken bir yandan da meydanı Rusya'ya bırakmamış oldu.

Mısır ve burada elde edilecek nüfuz Avrupalı devletlerin siyasi ve ekonomik açıdan elde etmek istedikleri menfaatlerin bir vasıtası olarak görülmüştür. Bu hususta kontrolü en sağlam biçimde elinde bulunduran devlet ise İngiltere olmuştur.³³

Tanzimat Fermanı'nın yayınlanmasından sonra Mısır'a karşı İngiltere'nin ön ayak olması ile Mehmet Ali Paşa'yı tutan Fransa dışarıda bırakılarak Osmanlı, İngiltere, Rusya, Prusya ve Avusturya devletleri Londra'da bir araya geldi ve 15 Temmuz 1840'da Londra Antlaşması imzalandı.³⁴ Buna göre, anlaşmaya imza koyan devletler, Mehmet Ali Paşa'ya onar günlük iki kesin uyarı verdiler. Mehmet Ali Paşa Fransa'ya güvenerek bu kesin uyarıları kabul etmediğini bildirdi. Bunun üzerine İngiltere ve Avusturya tarafından desteklenen Osmanlı kuvvetleri, Mısır ordusunu yendi. Osmanlı askeri 16 Ekim 1840 günü Trablusşam'a, 4 Kasım günü Akka'ya, 13 Kasım günü Haleb'e, 29 Aralık günü Şam'a girdi. Londra Antlaşması'na göre artık Mehmet Ali Paşa'nın Mısır'dan çıkarılması gerekiyordu.

Dört devletin Fransa'yı dışarıda bırakan bu kararları Fransa'yı çok kızdırdı ve büyük bir tepki ile karşılandı. Fransa, Lord Palmerston tarafından dörtlü ittifakın

³² *a.g.e.*, 200.

³³ Emine Altun Şam, *Mısır'ın 1882'de İngilizler tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti'nin takip ettiği siyaset*, (Basılmamış doktora tezi), Samsun, 2001, 35.

³⁴ Cemal Tukin, *Boğazlar Meselesi*, İstanbul, 1999, 273.

dışında bırakılmıştı. Avrupa'nın iradesi açık bir biçimde Mehmet Ali Paşa'ya, kapalı olarak da Fransa'ya empoze edilmişti.³⁵

Bu kez İngiliz hükümeti araya girdi. Avrupalı güçleri Mehmet Ali Paşa'nın müttefiki olan Fransa da dâhil olmak üzere Suriye'deki İbrahim'e karşı Osmanlı Devleti'ni desteklemeye ikna etti. Beyrut'a çıkarma yapıldıktan sonra İngiliz donanması İskenderiye'ye gelince Mehmet Ali Paşa yenilgiyi kabul etti ve ordusunu Suriye'den çekmek zorunda kaldı. İngiliz müdahalesiyle 15 Temmuz 1840 tarihinde imzalanan Londra Antlaşması'na riayet etmeyi kabul etti.³⁶

27 Kasım 1840 günü Mısır ile İngiltere arasında yapılan anlaşma ile Mehmet Ali Paşa, ikinci ultiatomun şartlarına uyacağını bildirince, İngiltere, Osmanlı Devleti'ne ihanet ederek; Bâb-ı âlî'den Mısır ile Sudan'ın irsi olarak Mehmet Ali'ye bırakılmasını istedi. Bundan maksatları, Mısır'ı yalnız bırakıp, şartların müsait olduğu bir zamanda işgal etmektir. Bunun üzerine Reşit Paşa, Sultan Abdülmecid'e 24 Mayıs 1841 günü Mısır Fermanı'nı yayınlattı. Bu ferman, 1914 senesine kadar Mısır'ın bir çeşit anayasası olarak kalmıştır. 1840 tarihli Londra Konferansı'yla Mısır Osmanlı'ya bağlı özerk bir statü kazandı. Fermana göre Mısır, Osmanlı padişahı tarafından tayin edilen Kavalalı mensuplarınca idare edilecekti. Mısır valiliği Mehmet Ali Paşa soyuna has kılınmış oldu. Böylece Osmanlı Mısır'la ilgili aldığı her kararda Fransa ve İngiltere'nin de onayını alması gerektiğini kabul etmiş oldu. Bu konferans Osmanlı'nın Mısır'da sağladığı düzen ortamını da tamamen bozmuş oldu.

Kendi menfaatlerine aykırı olmasına rağmen bu antlaşmayı imzalayan Rusya, İngiltere'nin dostluğunu kazanarak sulh yolu ile Osmanlı topraklarını bölüşmek gayesinde idi. Fakat İngiltere, Fransa'yı Ortadoğu'da etkisiz hale getirip, Mısır meselesi ile Osmanlı Devleti üzerinde bir çeşit ekonomik, siyasi ve kültürel vesayet kurarak; elde ettiği imtiyazlı durumu paylaşmak istemediğinden, Rusya ile beraber hareket etmek istemiyordu.

³⁵ Tuncer, Hüner, *19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814-1914)*, Ankara, 2000, 36

³⁶ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 20.

Ayrıca Hindistan ve Hind yolu için tehlikeli gördüğü Osmanlı Devleti'ni Rusya ile meşgul ederek, Hindistan'da ve Ortadoğu'da istediğini yapıyordu. Mısır meselesinde yenilgiye uğrayan Fransa, Lübnan'daki Marunîleri kışkırtarak, Dürzîlerle çarpıştırdı. 1845 senesinde Osmanlı hükümeti bazı tedbirler alarak Fransız kışkırtmalarını önlemeye çalıştı. Lübnan dağlarında birisi Marunîlere, diğeri de Dürzîlere ait otonom iki kaza kuruldu ve bunlar Sayda valisine bağlandı.

3. 3. Birinci Abbas Hilmi Paşa ve Sait Paşa Zamanında Mısır Sorunu

Mehmet Ali Paşa'dan sonra kim geldiyse hiçbiri istenildiği kadar başarılı olamadı. Mehmet Ali Paşa'nın 1849 yılında ölmesinden sonra yerine oğlu İbrahim Paşa vali olarak getirildi. Ancak İbrahim Bey'in valiliği de uzun sürmedi.³⁷ İbrahim Bey'in de ölmesi üzerine valilik makamı yine boşaldı. 1840 Londra Anlaşması kararlarına göre Kavalalı ailesinin en yaşlı üyesinin valiliğe getirilmesi gerekiyordu. İbrahim Bey'in yerine Kavalalı Mehmet Ali Paşa hanedanındaki en büyük erkek, Mehmet Ali Paşa'nın torunu, Tosun'un oğlu Abbas geçti.³⁸

Mehmet Ali Paşa'nın son dönemleri ile İbrahim'in pek kısa süren valiliği, Abbas, Said ve İsmail valilikleri başka bir devreye aittir. Bu devre esnasında Mısır Osmanlı İmparatorluğu'ndan gittikçe ayrılarak, Avrupa'nın siyasi ve iktisadi nüfuzu altına girmiştir.³⁹

1848-1854 yılları arasında Mısır'ın başında bulunan Abbas Paşa, Mehmet Ali Paşa zamanında Batıdan örnek alınarak açılan bazı kurumları kapatmasıyla burada çalışan yabancıların çoğu işsiz kaldı. Abbas Paşa zamanındaki fellahların ödediği vergilerde indirim yapılması sayesinde halkın refah seviyesi yükseldi. Devlet harcamalarındaki masraflar azaldı.

³⁷ *a.g.e.*, 24.

³⁸ Öztuna, *a.g.e.*, 166.

³⁹ J. H. Kramers, *Mısır Maddesi, İslam Ansiklopedisi*, VIII, İstanbul Maarif Basımevi, 1960, 251.

Abbas Paşa, İngilizler'in desteğini alarak Mısır'da Tanzimat reformlarının uygulanması konusunda Osmanlı Devleti'ne karşı çıktı. I. Abbas Hilmi Paşa, Osmanlı Devleti'nin karşı çıkmasına rağmen İskenderiye'den Süveyş'e kadar uzanan bir demiryolu projesi konusunda İngilizlerle anlaştı. I. Abbas Hilmi Paşa bu meselenin Mısır'ın bir iç meselesi olduğunu düşünürken Osmanlı Devleti de uluslararası iki deniz arasında bir demiryolunun inşa edilmesinin Osmanlı'nın dış politikasını ilgilendirdiğini öne sürüyordu. İngilizler, inşa edilmesi planlanan demiryoluyla Osmanlı'nın çıkarlarını etkilemeyi düşünüyorlardı. Fuat Paşa'nın Mısır'a gönderilmesiyle İskenderiye-Süveyş yerine İskenderiye-Kahire hattına izin verilerek bu sorun çözüme kavuşturuldu. Bu meselenin dışında Abbas Hilmi Paşa'nın Osmanlı'yla herhangi bir sorunu olmamıştır. Mehmed Sait Paşa zamanında da Süveyş'e kadar bu demiryolu uzatıldı.

Osmanlı Devleti'yle iyi geçinmeye çalışan Abbas Hilmi Paşa ani ölümüne kadar Kırım Savaşı süresince Osmanlı'ya yardım gönderdi. Abbas Hilmi Paşa'nın İngiltere ile ilişkileri genel olarak iyi olmuştur. Köle ticaretiyle ilgili yatırımlar yapması sonucu İngilizlerle yaşadığı problemin dışında problem yaşamamıştır.

Garb medeniyetine, hususiyile Fransız medeniyetine düşman olan Abbas Paşa⁴⁰ Mısır'daki Fransız etkilerinden olabildiğince kurtulmaya çalışmıştır.

I. Abbas Hilmi Paşa 1854 yılında beklenmedik bir şekilde 41 yaşında ölünce⁴¹ yerine Sait Paşa getirildi. Said Paşa, Avrupa ile olan dostluk ilişkilerine büyük önem verdi. Mehmet Ali Paşa gibi o da Mısır'ın kalkınması için büyük fikirleri olduğundan Akdeniz ile Kızıldeniz'i bir kanal ile birleştirerek Mısır'ın ekonomik ve ticari gelirlerini artırmak istiyordu. Mehmet Ali Paşa, kendisine Süveyş Kanalı'nı açmak fikri teklif edildiğinde, "Boğazlar Osmanlı Devleti'nin sebebi felaketi oldu. Ben de Mısır'da bir boğazlar meselesi yaratmak istemem." demişti. Ancak oğlu Said Paşa böyle düşünmedi.⁴²

⁴⁰ *a.g.e.*

⁴¹ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 25.

⁴² Armaoğlu, *a.g.e.*, 405.

Askerliği Mısırlılar için zorunlu hale getirmek gibi çok önemli reformlar yaptı. Sait Paşa zamanında Mısır ordusu 18.000'den 30.000'e çıkarıldı.

Sait Paşa modern metotlara göre tarımı başardı.⁴³ Toprak vergisini ödenebilir miktarda tutmaya çalıştı.⁴⁴ Verginin miktarını azaltmasıyla halkın refah içinde yaşamasına katkıda bulundu. Nil vadisinde yetiştirilen pamuk sayesinde dünya pazarlarında yerini aldı. Ayrıca Sait Paşa, Abbas Paşa zamanında başlayan köle ticaretini de yasakladı.

Fransa, Akdeniz-Uzakdoğu yolunda yapılacak olan Süveyş Kanalı'nın yapılması işini üstüne aldı. 1856 yılında Sait Paşa Lesseps'e 99 yıllığına kanal kazma imtiyazı verdi. Akdeniz'le Kızıldeniz'i Süveyş'te birleştiren Süveyş Kanalı projesine İngilizler'in karşı çıkmasına rağmen başlandı.

Bu kanal İngiltere açısından bakıldığında Hind yolu üzerinde bir engeldi. İngiltere ile Uzakdoğu arasındaki ulaşım yıllardır Ümit Burnu'ndan yapılıyordu. İskenderiye-Süveyş demiryolu İngiltere'yi para ve zaman tasarrufu bakımından ciddi anlamda rahatlatmasına rağmen Süveyş Kanalı bu hattın tamamen işlevsiz olmasına neden oluyordu.

1859 yılında Lesseps Osmanlı'nın onayını almadan kanal kazma işlemlerine başladı. Kurulan şirket 400 hisse senedine sahip olarak kuruldu. Osmanlı ve İngiltere kendine ayrılan hisse senetlerini farklı nedenlerden dolayı almayınca Said Paşa bu hisseleri de aldı.

Fakat bu projenin ruhsatının geçerli olması Osmanlı'nın da onayıyla mümkündü. Rusya'ya karşı savaş halinde olan Osmanlı Devleti Fransa müttefiki olduğu halde İngiltere'yi karşısına almamak için onay vermedi.

⁴³ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 26.

⁴⁴ *a.g.e.*

Sait Paşa'nın böyle bir projeyi padişahın onayı olmaksızın başlatabilmeye yasal yetkisi bulunmuyordu. Bu yüzden proje baştan sona son derece kanunsuz yürütüldü.⁴⁵

Kanalın yarı yarıya tamamlandığı 1866 tarihinde Kahire'de Süveyş Kanalı şirketi ile Mısır valiliği arasında bir sözleşme yapıldıktan sonra Osmanlı Hükümeti de onay verdi.

Süveyş Kanalı'nın finansmanı Mısır'ın tek başına üstesinden gelemeyeceği bir maliyete sahipti.⁴⁶ Süveyş Kanalı'nın yapılması mali olarak Mısır'ı zor duruma soktuğu için Avrupa'dan borç para alındı. Avrupa'lı devletler borç para verdikleri için Mısır'a müdahale etme hakkını kendilerinde buldular. Daha sonraki dönemlerde kanalın hisselerinin İngilizler tarafından satın alınmasıyla Fransa ve İngiltere arasındaki mücadele iyice su yüzüne çıktı. Osmanlı'nın Sait Paşa ve Fransa'ya hayır diyememesinden dolayı kanalın kazı çalışmalarında zorunlu olarak çalıştırılan binlerce Mısırlı hayatını kaybetti.

Sait Paşa zamanında Mehmet Ali döneminin sorunlarının dışında, köle ticareti, Süveyş Kanalı ve borçlanma gibi konular Avrupalı devletlerin Mısır'a müdahale etmesini kolaylaştırdı.

3. 4. Hıdiv İsmail Paşa Zamanında Mısır Sorunu

İsmail Paşa dönemi, Mehmet Ali Paşa sülalesinin en parlak devridir. Onun zamanında Mısır en geniş sınırlarına ulaşmıştır.⁴⁷ Sait Paşa'nın vefatından sonra Mısır valiliği Hıdiv İsmail Paşa'ya geçti.

⁴⁵ *a.g.e.*, 28.

⁴⁶ *a.g.e.*, 29.

⁴⁷ Armaoğlu, *a.g.e.*, 407

İsmail (1863-1879), borçla göreve geldi ve yine borçlar yüzünden azledildi.⁴⁸ Bunun sebebini İsmail Paşa'nın müsrifliğinden ziyade ıslahatın icrasında tatbik edilmiş olan usûlde aramak gerektir. Bu usûl şark idaresinin istikbali hesaba katılmamasından ileri geliyordu. Avrupalıların Mısır'a mali kolaylıklar göstermesi mezkûr usûlun felâketli neticelerini büsbütün arttırmıştır. Basiret Gazetesi'nde yer alan bir makalede Sait Paşa'ya nazaran Hıdîv İsmail Paşa'nın Avrupa'dan bir hayli borç aldığı ve bunları Mısır'ın kalkınmasında kullandığı ifade edilmektedir.⁴⁹

Bütün Avrupalı simsarlar az çok sergüzeşt peşinde koşan bir takım serseriler idi, takip ettikleri yegâne gaye mukavelelere riayet edilmediği bahanesi ile Mısır hükümetinden büyük tazminatlar koparmak idi.⁵⁰

Süveyş Kanalı şirketi Mısır'ın kendisine borçlu olduğunu söyleyerek hakeme başvurdu. Hakem olan III. Napolyon Mısır'ın kanal şirketine ait olmayan araziye verdiği zararları ödemesi gerektiğine karar verdi. Fransızlar bu oyun sayesinde kanaldaki hisselerini neredeyse hiç ücret ödmeden elde ettiler. Mısır için büyük hedefleri olan İsmail Paşa III. Napolyon'un dostluğunu kazanmak istediğinden hakem kararına itiraz edemedi.⁵¹ Hem bu olay hem de Mısır'ın karayolu ve demiryolu alt yapısının yapılması Mısır maliyesinin durumunu iyice kötüleştirdi.

İsmail Paşa, Mısır'ın Avrupalı devletler gibi modernleşmesini istiyordu. Basiret Gazetesi'nde yer alan bir makalede Hıdîv İsmail Paşa'nın Mısır'ı her yönüyle çağdaşlaştırmak için yapmış olduğu çalışmalar anlatılmaktadır.⁵² İlk olarak idare ve adliye teşkilatında değişimlere gitti. 1866 yılında şurâ-yı nüvvâb isimli danışma rolü olan bir meclis kurdu. 1875 yılında Mısırlı olmayanların da ülkede kolayca ticaret yapmalarını sağlayacak karma mahkemelerin kurulmasına izin verdi. Basiret Gazetesi'nde yer alan bir makalede Mısır mahkemelerinin yeniden

⁴⁸ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 31.

⁴⁹ *Basiret*: No: 2 , 22 Şevval 1286 / 24 Ocak 1870, 2-3

⁵⁰ Kramers, *a.g.e.*, 251.

⁵¹ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 31.

⁵² *Basiret*: No: 1568 , 2 Cemazeyilahir 1292 / 6 Temmuz 1875, 1.

düzenlenmesi için yapılan çalışmalar ve Avrupalı Devletlerin bu çalışmalara bakışı anlatılmaktadır.⁵³ Esir ticaretini tamamen yasaklayarak ülkesini önemli bir gelir kaynağından mahrum bıraktı.

Habeş seferi ile Etiyopya valiliğini de alan İsmail Paşa'nın isteği esasında Mısır ordusundaki 18.000 sınırının kaldırılması ve 30.000 e çıkarılmasıydı. Habeş seferi Basiret Gazetesi'nde de ayrıca ayrıntılarıyla anlatılmaktadır.⁵⁴ Ayrıca nişan vermek, kanun yapmak, antlaşma imzalamak, yabancı devletler nezdinde siyasi memurlar göndermek haklarını ve kendisine Hıdîv ünvanının verilmesini istiyordu. Bunun için Osmanlı padişahı Abdulaziz ile barışçıl yollarla anlaşarak hedefine ulaşma yolunu tercih etti.⁵⁵

Eflak-Boğdan olaylarıyla Osmanlı'ya 8.000 kişilik askeri bir kuvvet göndermesinin yanında 1866'da Girit'e de 18.000 askeri kuvvet göndermesi İsmail Paşa'ya istediği iki şeyi elde etme fırsatı verdi. Basiret Gazetesi'nde geçen bir makalede İsmail Paşa'nın Osmanlı Devleti'ne yapmış olduğu yardımlar anlatılmaktadır.⁵⁶ 1866'da kanalın kazılmasına izin aldı. Ayrıca çok istediği Hıdîv ünvanını elde etti.

1873 Fermanı ile yeni bir konum elde etti. Bu nedenle 1873 Fermanı Mısır'ın anayasası niteliğindedir.⁵⁷ İsmail Paşa gittikçe daha özgür davrandı. Son zamanlarda Mısır'ın Osmanlıya bağlı olduğunu unuttuğunu gösteren işler yaptı. Hıdîv'in bu davranışı Avrupa ülkelerinin de ona bağımsız bir devletmiş gibi yaklaşmasına neden oluyordu. Basiret Gazetesi'nde de yer alan bir makalede Hıdîv'in bazı sorumsuz davranışlarda bulunduğu ve bundan dolayı Avrupa Devletlerinin duruma müdahale edebileceği, Osmanlı Devleti'nin ise problemleri büyütmemek için bu davranışlara çok fazla müdahale etmediği anlatılmaktadır.

⁵³ *Basiret*: No: 1467, 1 Safer 1292 / 9 Mart 1875, 1-2.

⁵⁴ *Basiret*: No: 1761, 19 Safer 1293 / 16 Mart 1876, 1.

⁵⁵ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 35.

⁵⁶ *Basiret*: No: 1984, 25 Zilhicce 1293 / 11 Ocak 1877, 2.

⁵⁷ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 36.

Ayrıca Hıdîv'in bu davranışları ileride devam ettirmesi konusunda Osmanlı Devleti'nin çekinceleri ifade edilmektedir.⁵⁸

Avrupa basınında da Mısır'ın ayrı bir ülke olduğu yolunda yazılar yayımlanıyordu. Fransa ve İngiltere, Hıdîv İsmail Paşa'nın Avrupa'ya seyahati sırasında onu bağımsız hükümdarlara mahsus merasimlerle karşıladılar. Milliyetçi fikirleri desteklemekle meşhur olan III. Napolyon, İsmail Paşa'yı daha önce Sultan Abdülaziz'i misafir ettiği dâirede ağırladı. İsmail Paşa da uğradığı Avrupa başşehirlerinde hükümdarlarını Süveyş Kanalı'nın açılışında bulunmaya şahsen davet etti.

Mısır'ın stratejik olarak önemli bir konuma ulaşmasına karşın, İsmail Paşa'nın gücünün sınırlarını aşan uygulamalar yaptığını gören Sadrazam Mehmet Emin Ali Paşa ona gerekli uyarılarda bulundu.⁵⁹

Osmanlı Devleti, Hıdîv İsmail Paşa'nın Avrupa seyahatini büyük bir tepkiyle karşıladı. Hıdîv'e haddini bildirmek için Sadrazam Ali Paşa tarafından bir ihtar gönderildi. Ali Paşa, Hıdîvi kendisine verilen ferman hükümlerine göre hareket etmeye davet etti. Dış temsilciliklere de Mısır'ın Osmanlı Devleti bünyesindeki statüsünün ilgili devletlere anlatılması talimatını verdi. Mısır'ın Osmanlıya bağlı olduğu ve Avrupa hükümdarlarını kendi adıyla davet etmenin yanlışlığı belirtildi. Avrupalı devletlerle yapacağı görüşmelerde yanında bir Türk elçinin bulunması gerektiği ve Nubar Paşa'yı da dışişleri bakanı yapmasının ferman maddelerine ters düştüğü hatırlatıldı.

Hıdîv İsmail Paşa'nın alttan alarak gönderdiği cevaptan tatmin olmayan Ali Paşa ikinci bir ihtar daha gönderdi. Bunlara uymadığı takdirde valilikten azledileceğini bildirdi. Yeni bir Mısır meselesinin çıkmasını istemeyen İngiltere ve Fransa taraflara itidal tavsiye ettiler. Ali Paşa, 29 Kasım 1869 tarihli bir fermanla

⁵⁸ *Basiret*: No: 3 , 23 Şevval 1286 / 25 Ocak 1870, 3-4.

⁵⁹ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 38.

Hıdîvin imtiyazlarına kısıtlama getirdi. Buna göre Hıdîv 30.000 kişilik bir kuvvetten fazla kuvvet bulunduramayacak, ismarlanan zırhlılardan vazgeçecek, Mısır bütçesini her yıl İstanbul'a bildirecek, Bâb-ı âlî'den izin almadan borçlanmayacak, yabancı devletlerle yapacağı antlaşmaları Türk elçileri vasıtasıyla gerçekleştirebilecekti. İsmail Paşa birkaç gün tereddüt ettikten sonra ferman hükümlerine uyacağını bildirdi. Basiret Gazetesi'nde yer alan bir habere göre İsmail Paşa'nın Tolon Tersanesi'ne sipariş ettiği iki zırhlı gemiyi Osmanlı Devleti'ne bıraktığı ve bu gemilerin İstanbul'a doğru yola çıktığı anlatılmaktadır.⁶⁰

Ali Paşa karşısında geri çekilmiş olmakla birlikte İsmail Paşa mücadelesini sürdürdü. Temsilcisi İbrahim Paşa'yı İstanbul'a göndererek ilgili devlet adamlarını maddi vaatlerle kazanmaya çalıştı. 7 Eylül 1871 tarihinde Ali Paşa'nın vefat etmesi bu işi kolaylaştırdı. 1872'de İstanbul'a gelen İsmail Paşa, Osmanlı devlet adamlarına dağıttığı hediyeler ve paralar sayesinde Bâb-ı âlî'den iki imtiyaz fermanı daha almayı başardı. 28 Eylül 1872 tarihli fermanla 1869'da Ali Paşa'nın gayretiyle getirilen kısıtlamalar kaldırıldı. Ayrıca Hıdîve Avrupa devletleriyle dış borç antlaşması imzalama yetkisi verildi. Padişah Sadrazam Mithat Paşa'nın muhalefetine rağmen fermanı Hıdîvin istediği şekilde yazdırdı. 10 Haziran 1873 tarihli ikinci fermanla da 1841'den beri Mısır için çıkarılmış fermanlarla verilmiş olan imtiyazların hepsi birden teyit edildi.

İsmail Paşa bu fermandaki imtiyazlarla Mısır'ı idare hususunda olduğu gibi haklar yönünden de müstakil denebilecek bir duruma getirmeyi başardı. Fakat bu iş için padişaha 1 milyon, vükelâya dağıtılmak üzere sadrazama 600.000 lira harç vermek zorunda kaldı. Bu paraları ödemek ve bir yandan da Mısır'da tasarladığı işleri başarmak için hesapsız istikrazlar akdine girişti. Basiret Gazetesi'nde yer alan bir makalede Mısır'ın 1862-1868 yılları arasında aldığı borçlar ve bunların toplamı verilmiştir.⁶¹ Hıdîv İsmail Paşa'nın dikkatsiz borçlanmaları Avrupalı güçlere Mısır'ın iç işlerine karışma fırsatı veriyordu. Mısır'ın yıllık geliri sekiz milyon cüneyh iken İsmail Paşa'nın toplam borcu 400 milyon sterlin civarındaydı. 1873'te

⁶⁰ Basiret: No: 14 , 8 Zilkade 1286 / 9 Şubat 1870, 3.

⁶¹ Basiret: No: 1224 , 20 Rabiulevvel 1291 / 7 Mayıs 1874, 2.

borç yekûnu 68.496.460 sterline varmış bulunuyordu. Ayrıca 18.243.076 sterlin de gayri muntazam borç vardı. İsmail Paşa'nın borçlarının en büyük kısmı İngiltere vatandaşı olan bankerlereydi. Borç konusunda İngiltere'nin öne çıkmasının nedeni Fransa'nın Almanya ile savaşması yüzünden borç verecek durumda olmayışındır.⁶²

İsmail Paşa aldığı borçları ekonomik kullanamadı.⁶³ Mısır halkına ağır vergiler yükleyen İsmail Paşa, 1870–1871 yıllarında Fransa'nın Almanya ile savaşması yüzünden dış borç alamayınca bir mukabele kanunu çıkardı. Bununla, beş yıllık vergilerini peşin ödeyenlerin vergilerinin yarısını tamamen affetti. Bu şekilde ancak 125 milyon frank elde etmişse de Mısır maliyesini daha da güç duruma soktu. Mısır borçlanmadığı senetleri % 60'a kadar düştü. İsmail Paşa, mali çıkmazdan kurtulmak için 176.602 Süveyş Kanalı hisse senedini 4 milyon sterlin karşılığında İngiltere'ye sattı. Basiret Gazetesi'nde yer alan bir makalede İsmail Paşa'nın Süveyş Kanalı hisselerini İngiltere'ye satışı ve Fransa'nın bu durumdan duyduğu rahatsızlık dile getirilmektedir.⁶⁴ İngiltere ve Fransa, Mısır'ın borçlarının ödenmesi için hem Mısır'a hem de Osmanlı Devleti'ne baskı yaptılar. Hıdîv hakkında birçok alacak davası açıldı. Mayıs 1876'da Düyûn-ı Umûmiyye Sandığı kuruldu. Bunun içinde Avrupa devletlerinin temsilcileri de yer aldı. Böylece Mısır maliyesi İngiltere ve Fransa'nın kontrolüne geçti.

1875'te Mısırlılar ve yabancılarla Mısır'da yerleşmiş ecnebilerin davalarına bakmak üzere mahkemeler kuruldu. İsmail Paşa, Avrupada meşrutiyetle idare edilen ülkeleri örnek alarak meclis karşısında sorumlu bir idare kurmaya kalkıştı.

1876'da Mısır'da istişârî bir mebuslar meclisi açılmıştı. Hükümet Nubar Paşa tarafından kuruldu. İngiliz Charles River maliye, Fransız Bignieres nâfia nazırı oldu. Hükümet seçilen meclis karşısında sorumlu idi. Fakat yabancıların Mısır hükümetinde söz sahibi olmaları halkın millî ve dini hislerine dokundu. Şubat 1879'da büyük gösteriler yapıldı. Halkın ve ordunun tepkisi üzerine İsmail Paşa iki

⁶² Kızıltoprak, *a.g.e.*, 39.

⁶³ *a.g.e.*, 41.

⁶⁴ *Basiret*: No: 1741 , 26 Muharrem 1293 / 22 Şubat 1876, 1.

yabancı nazırın görevine son verdi. Arkasından Şerif Paşa başkanlığında Mısırlılardan bir nazırlar heyeti teşkil etmesi Batılı devletlerin güvenini sarstı.

Hıdîv İsmail Paşa'nın idarede gerçekleştirdiği bu büyük değişime, Fransa ve İngiltere'den şiddetli itirazlar geldi. Bismark 17 Mayıs tamimi ile Alman halkının menfaatlerini korumak gerekçesiyle harekete geçti. Avusturya ve diğer devletler de bu harekete iştirak ettiler ve nihayet Bismark'ın ısrar ve teşvikinin tesiri ile İngiltere ve Fransa Bâb-ı âlî nezdinde Hıdîvin azli için faaliyete geçtiler.⁶⁵ Fransa ve İngiltere, taahhütlerini yerine getirmediği için Bâb-ı âlî'den İsmail Paşa'nın azlini istediler.

II. Abdülhamit, İsmail Paşa'nın Mısır'ı düşürdüğü durumdan son derece rahatsız olduğu için İngiltere ve Fransa'nın tekliflerini bir fırsat olarak görmüştü.⁶⁶ Avrupa devletlerinin baskıları ve Sadrazam Tunuslu Hayreddin Paşa'nın ısrarıyla 26 Haziran 1879'da İsmail Paşa'yı azletti. Yerine oğlu Mehmet Tevfik Paşa'yı Hıdîv atadığını duyurdu.

Böylece Mehmet Ali Paşa'nın soyundan gelen birisi ilk kez ölene kadar görevde kalmadı.⁶⁷ İngiltere Tevfik Paşa'yı rahat bir şekilde kullanacağını düşündüğü için o olması konusunda hayli ısrarcıydı. İngiltere, Fransa, İtalya ve Avusturya- Macaristan'ın gönderdiği Borçlar Sandığı İdaresi önceliği dış borçlara verdi. Böylece Mısır hükümetinin daha fazla kenara sıkışmasına neden oldular.

Demiryolları, telgraf, Hıdîvin özel mülklerinin vergisi, gümrük hizmetleri ve dört bölgeden toplanan vergiler hemen dış borçlara yatırılıyordu. Geri kalan da hükümet harcamalarına ayrılmıştı. İngiltere ve Fransa'nın Mısır'ın borçlarını ödemesi konusunda kurdukları kontrol mekanizmaları borçlar konusunda bazı önlemler aldı. Ordu 45 binden 18 bine indirildi. Hıdîvin sarayında görev yapan Türk memurların görevine son verildi. Bunlar ülkenin üst sınıf grubuna giren

⁶⁵ Şinasi Altundağ, 'İsmail Paşa', *İslam Ansiklopedisi*, V/II, İstanbul, 1993, 1117.

⁶⁶ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 46.

⁶⁷ *a.g.e.*

kişilerde bir rahatsızlık oluşturdu. İşlerini kaybeden memur ve askerler bir ayaklanma başlattılar. Başlangıçta ayaklanmalarının lideri yoktu. Daha sonraki dönemlerde Urâbî Paşa başa geçti. İşsiz kalan askerlerin tekrar işlerine dönmelerini istiyordu. 1879 yılında Urâbî'nin de içinde bulunduğu Vatan Partisi kuruldu. Mısır'ın maliyesinde Fransa-İngiltere ikili kontrolüne karşı çıkıyorlardı. Bu olaylar karşısında 1882'de İngiltere ve Fransa ortaklaşa bir bildirme yayımlayarak Mısır'daki olayların sona ermemesi durumunda İngiltere ve Fransa'nın askeri güç kullanacaklarını belirttiler. Osmanlı hükümeti bu olaya sert bir cevap verdi. Bu Gambetta notası olayları durultmadığı gibi Hıdîvle Vatan Partisi'ni de yakınlaştırmıştı. Bu notadan sonra Mısır'daki Şerif Paşa hükümeti istifa etti.

Hıdîvle iyi ilişkiler geliştirmeye başlayan Urâbî ve Vatanîler hükümeti kurmak istediler. Böylece Mahmud Sami Barûdi hükümeti 4 Şubat 1882'de kuruldu.⁶⁸ Yeni kurulan Mahmud Sami Barudî hükümeti hiçbir tarafla iyi ilişkiler kuramadı.

3. 5. Mısır'ın İngilizler Tarafından İşgali Dönemlerinde Yaşanan Olaylar

1882 Yılıının Mayısında İngiliz ve Fransız donanmaları Mısır'da Hıdîvin gücünü kuvvetlendirmek ve ortamda düzeni sağlamak amaçlı donanmalarının İskenderiye'ye gideceğini duyurdu. 25 Mayıs'ta İskenderiye'de demirleyen donanmalar Hıdîv Tevfik Paşa'yı bazı girişimlerde bulunmaya zorladı. Vatanîlerin kurduğu hükümeti görevden aldı. Halk tekrar Urâbî'nin göreve gelmesini istediye de kabul edilmedi. Bu durumun protestosu devam edince Urâbî tekrar savunma bakanı olarak hükümete alındı. Osmanlı Devleti Urâbî'nin tutumlarını yumuşatmaya çalıştıysa da başarılı olamadı.

Bunlar devam ederken Osmanlı Devleti iktidarda II. Abdülhamit'in bulunduğu sıkıntılı yılları yaşıyordu. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'yla Osmanlı

⁶⁸ a.g.e., 50.

Devleti büyük bir darbe almıştı. Ardından yapılan Berlin Antlaşması'yla Osmanlı içinden çıkılmaz bir durumun içine girmişti. İngiltere 1790 yılından itibaren uygulamakta olduğu Osmanlı Devleti'nin bütünlüğü politikasını bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nin stratejik noktalarını nasıl alabilirim kaygısına girmiştir. Bu durum karşısında Abdülhamit bazı çözüm yolları bulmaya çabaladı. Meşrutiyeti kaldırıp mutlakıyetçi bir devlet yapısı koymaya çalıştı. Dış politikada daha uzlaşmacı olmayı hedeflerken İngiltere'den alamadığı desteği sağlayacağı yeni alanlara yönelmeye çalışmıştır.

II. Abdülhamit Batı'da 'aydın despotizmi' adı verilen siyasal görüşün teorisini oluşturan 'kameralizm' yöntemini kullandı. Bu hedef doğrultusunda kendi tekelinde toplamak istediği gücü parçalayan kurumları ortadan kaldırmaya başladı. Böylece merkezden idare edilen, bütün birimleri birbirinin tamamlayıcısı olan bir devlet yapısı kurmaya çalıştı. Bu idare tarzı geleneksel olarak Osmanlı toplumunun yabancı olmadığı bir yönetim şeklidir. Jön Türklerin isdibdat terimiyle suçladığı sözkonusu yönetim biçimi aslında siyasal İslam terminolojisinde güçlü ve doğru yönetimle özdeştir.⁶⁹

II. Abdülhamit Mısır'a askeri müdahale alternatifinin kesinlikle gündeme getirilmemesini değişmez bir madde olarak politikasına eklemiştir.⁷⁰ Mısır sorunu Abdülhamit döneminin de en önemli meselelerinden biri olmuştur. Osmanlı hükümeti, sorunu kontrol altına almayı hedef olarak benimsemiştir.

Bu dönemdeki gündemde olan Doğu Rumeli sorunu, Ermenilerin terör eylemleri, yükselen milliyetçilik hareketleri, Avrupalı devletlerinin ıslahat ısrarları gibi dış sorunlar gündemdeyken, Mısır meselesi eskisinden daha fazla büyüyerek istenilmeyen bir noktaya geldi.

⁶⁹ Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, 2006, 207

⁷⁰ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 77.

Avrupalı devletler XIX. Yüzyılda sömürgecilik yarışına girdiler. Mısır stratejik konumundan dolayı gözde bir yerdi. 1878 Tarihli Berlin Antlaşması'yla beraber İngiltere Osmanlı'ya yönelik politikasını değiştirip Mısır'ı işgal etmeye karar verdi. 11 Haziran 1882'de yaşanan İskenderiye olayı Mısır'ın işgalini hızlandırdı. Bu olaydan bir ay sonra İngilizler İskenderiye kentini bombaladılar.

İngiltere, İstanbul konferansında gerçek amacını asla belli etmemiştir. 6 Temmuz 1882'de Mısır'ın tek taraflı işgal edilmemesi kararı alınmasına rağmen İngiltere buna uymadı. Bu sebeple İngiltere ile Fransa arasında ciddi bir düşmanlık ortaya çıktı. İngiltere, Fransa'nın tepkilerini azaltmak için sürekli olarak Mısır'ı boşaltacaklarını tekrarlardı. 1882-1922 yılları arasında Mısır'da Hıdîv'in otoritesini güçlendirip, dış borçlar ve kapitülasyonlar meselesini çözdükten sonra çıkacaklarını uluslar arası kamuoyunda da duyurdu.

İngilizler bu işgal süresince Osmanlı Devleti, Fransa ve bazen de Rusya tarafından işgali kaldırmaları konusunda sürekli uyarılıyorlardı. Mısır hükümeti İngilizler tarafından işgal edilmesine rağmen İngilizler uygulamaya koymak istedikleri her şeyin padişahın fermanına uygun olmasına özen gösteriyorlardı. 1881'de Tunus'un 1882 yılında Mısır'ın işgali karşısında II. Abdülhamit askeri güç kullanmayıp olayı diplomatik yollarla çözmeye çalıştı.

Mısır'ın işgaliyle Osmanlı Devleti maddi olarak etkilenmiştir. İster istemez bütçe açık vermiştir. Bu açığı borç alarak veya avans alarak kapatmaya çalışmıştır.1898 yılına kadar Mısır'ın Osmanlı'ya ödediği vergi devam etti. Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve siyasal bağımsızlığını korumak isteyen Abdülhamit 1879-1885 yılları arasında denge politikası izledi.

II. Abdülhamit Mısır sorununu askeri güçle çözmeye kesinlikle kararlıydı. Ancak bu durumda Mısır'daki Hıdîv idaresini güçlendirip, diplomatik tedbir alabilirdi. İskenderiye'nin İngilizler tarafından işgaline kadar II. Abdülhamit sorunu kendisi çözmeye çalıştı. Mısır'ı bir iç sorun olarak gördü ve yabancı güçlerin olaya

müdahalesine engel oldu. İstanbul Konferansı'nda da yabancıların Mısır sorununa karışmasını engelleyen bir politika izlemesine rağmen İngiliz işgaline engel olamadı.

Bunların dışında Abdülhamit'i askeri güç kullanmaktan alıkoyan nedenlerden biri de İslam birliği politikası fikrini benimsemesiydi. Bu politikayla dünya Müslümanlarını bir bayrak altına almaktansa kendi devleti içindeki Müslüman halkları bir arada tutmayı tercih ediyordu.

İslam birliği politikası ise sürekli bir korunma güdüsüyle gelişen bir hareketti.⁷¹ Bu politikayla Osmanlı Devleti'nin bütünlüğünü sağlamak ve özellikle İngiltere ile Rusya'nın yayılmacı politikalarını dengelemek amacıyla bu yöndeki politikalarını uygulamaya koymuştur.⁷²

İkinci dönemde (1885-1904) işgalden sonra izlenen politikalarda ise Osmanlı Devleti'nin temel amacı İngiliz askerlerinin Mısır'daki işgaline son vermektir.⁷³ Osmanlı sürekli olarak İngilizleri Mısır'dan çıkarmanın planlarını yaptı. Avrupalı devletlerden destek alıp İngilizleri çıkarma düşüncesi gerçekleşemedi. Almanya ve Fransa'nın yardım konusundaki belirsiz tutumu karşısında Abdülhamit barış yapmak üzere İngiltere'ye elçi gönderdi. Fakat Londra'daki görüşmelerden bir sonuç alamadı. Bu diplomatik bir başarısızlıktı. Altı aylık bir aradan sonra İngiltere'nin dış politikada yalnız kalmama düşüncesi Osmanlı Devleti'nin işine yaradı. Fransa ve Rusya'nın İngilizleri Mısır'dan çıkarma konusunda Osmanlı Devleti'nin yanında olmaları daha sonra Almanya'nın İngiltere'ye yakın olma politikasını değiştirmesi İngilizleri Osmanlı Devleti'yle bir anlaşma yapmaya zorlamıştır. Yapılan görüşmelerde diğer devletler dışta bırakılarak sorun bir Osmanlı-İngiliz meselesi olarak kabul edilmiştir. 24 Ekim 1885 Londra Antlaşması'yla Osmanlı Devleti, İngiltere'nin Mısır'daki varlığını resmen tanıyarak kendi egemenlik haklarına darbe vurdu. İngiltere ve Osmanlı Devleti birer yüksek

⁷¹ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 86.

⁷² İlber Ortaylı, *19. Yüzyılda Panislâvizm ve Osmanlı Hilâfeti, Makaleler I*, Ankara, 2000, 253.

⁷³ Kızıltoprak, *a.g.e.*, 94.

komiser atayarak Mısır'a gönderdiler. Bu komiserlerin yaptığı inceleme ve görüşmelerden olumlu bir sonuç alınmadı. Hıdîv Tevfik Paşa'nın ölümü üzerine yerine 1892'de oğlu II. Abbas Hilmi geçti.

Sultan II. Abdülhamit İstanbul'a ilk ziyaretini yapan genç Hıdîv II. Abbas Hilmi Paşa'ya beklediği oranda destek vermediği gibi onunla baş başa görüşmemiştir. Toplantılar esnasında ise pek açık konuşmalar yapmamıştır. Sultanın ilk karşılaşmada anlaşılabilir diye yorumlanacak bu tavrı, ilerleyen yıllarda da değişmedi.⁷⁴

II. Abbas Hilmi döneminde İngiliz karşıtı Vatanperver hareket canlanarak geniş halk kitlelerinin desteğini aldı. Ardından İngiltere gözünü Sudan'a dikti ve Sudan'ın kontrolünü ele geçirdi. 19 Ocak 1899'da Sudan'da Mısırlılarla İngilizler arasında bir antlaşma imzalandı. Sivil ve askeri idarenin Hıdîv tarafından, İngilizlerin tavsiyesiyle tayin edilen bir valiye verilmesine karar verildi. Böylece Sudan'ın kontrolü fiilen İngilizlerin eline geçmiş oluyordu. Ancak Bâb-ı âlî hâkimiyet hakları ihlal edildiği için bu antlaşmaya şiddetle karşı çıktı. Sudan meselesi 1956'da bağımsızlığını kazanana kadar devam etti.⁷⁵

Hıdîv her ne kadar padişahın tabiiyeti altında ise de müstakil hükümdar gibi hareket etti. Diğer cihetden Sudan'da İngiliz hakimiyetinin sağlamlaşması Nil vadisinde İngiltere'nin nüfuzunu pek ziyade arttırdı.⁷⁶

1914 yılında I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Mısır önce tarafsızlığını ilan etti. Sonra İngiltere'nin baskısıyla Almanya ve Avusturya- Macaristan' a savaş ilan etti. Mısır'ın İngilizlerin baskısıyla bunu yapmasından dolayı Osmanlı, Mısır'ı himayesi altına aldı. Bu durumda İngiltere, Mısır'da İngiliz himayesini ilan etti.

⁷⁴ a.g.e., 205

⁷⁵ Emine Eren, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı ve Mısır Meselesi*, Ekişehir Osmangazi Üniversitesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2008, 91.

⁷⁶ Kramers, a.g.e., 254.

İngiliz himayesi ilanının ertesi günü Abbas Hilmi Paşa azledilmiş sayılarak yerine sultan unvanıyla amcası Hüseyin Kamil geçirildi.⁷⁷

Abbas Hilmi Paşa, 1915 yılı Ocak ayı boyunca Osmanlılara Mısır seferine kendisinin önderlik etmesine ve tekrar Hıdîv olmasına izin vermeleri için girişimlerde bulundu.⁷⁸ Bunu gerçekleştirmek için birçok yola başvurduysa da başarılı bir sonuç alamadı.

1914-1918 yılları arası Mısır için kötü yıllardı. 1917'de Hüseyin Kamil ölünce yerine İsmail'in oğlu olan Ahmed Fuad getirildi. Yönetimdeki değişiklikler devam ederken I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Mısır'da bağımsızlık yönünde önemli adımlar atıldı. Talebe, çiftçi gibi çok farklı kesimler ayaklanmalarda büyük rol oynadı. İngiltere ve Mısır arasında yapılan müzakereler sonucunda İngiltere 28 Şubat 1922'de tek taraflı olarak Mısır'ı bağımsız bir devlet ilan etti.⁷⁹ 15 Mart 1922'de Sultan Ahmed Fuad melik ünvanını aldı. Monarşi ilan edilerek bir anayasa hazırlandı.

1937 yılında Mısır Milletler Cemiyeti'ne alındı ve mali açıdan büyük yük getiren kapitülasyonlar kaldırıldı. 1936'da Ahmed Fuad ölünce yerine oğlu Faruk geçti.

Faruk'un Mısır'ın başına geçtiği dönem ülkede birçok sıkıntının yaşandığı karmaşık bir dönemdi. II. Dünya Savaşı yıllarıyla beraber ülkede vergiler artmış, birçok hükümet değişikliği yaşanmış, işsizlik had safaya ulaşmıştı. Kanal meselesi ve Sudan meselesi aynı şekilde duruyordu. 1952 yılında darbe yapıldı ve Hür Subaylar yönetime geçtiler. Kral Faruk Roma'ya gitmeye zorlandı. Eski anayasa yürürlükten kaldırıldı, siyasi partiler kapatıldı. 1953'te monarşi kaldırılıp yerine Cumhuriyet ilan edildi.

⁷⁷ *a.g.e.*, 255.

⁷⁸ Kızıloprak, *a.g.e.*, 317.

⁷⁹ Eren, *a.g.e.*, 91.

4. BASİRET GAZETESİ'NDE MISIR MESELESİ

4. 1. Mısır Meselesi İle İlgili Haberler

Basiret: No: 1 , 20 Şevval 1286 / 22 Ocak 1870, s. 4.

(Courrier d'Orient 'te görülen bir bendin tercümesidir.)

Kanunusani üç tarihiyle Kahire'den keşide olunan telgrafname meâline nazaran Hıdîviyyeti Mısriyye'de bulunan mahâkimin ıslâhına dâir olan komisyon-ı mahsûsun taht-ı nazarında olmak üzere bu def'a diğere bir komisyon teşekkül edüb me'mur oldukları madde hakkında komisyon-ı mezbûr hey'et-i mevcudesinde bulunan Avusturya Devleti vekilinin beyân ettiği re'y ve efkârı a'zâ-yi sâire tarafından kabûl ve tasdik olunmuştur. Vekîl-i mûmâ-ileyhin re'y ve efkârı birinci derecede muktezi olan mahâkim ve divânlar Kahîre ve İskenderiye dâhilinde te'sis olması ve Divân-ı İstînâf İskenderiye'de Divân-ı Kebir Kahîre'de tecemmu' etmesi ve iş bu mahallere nasb ve ta'yin olunacak zevâtın müddet-i me'muriyyetleri altı seneden ziyade olmaması ve bu bâbda lazım gelen mesârifin Hükûmet-i Mısriyye tarafından te'diye kılınmasıdır.

Basiret: No: 2 , 22 Şevval 1286 / 24 Ocak 1870, s. 4.

Mısır Kanunusani 18

Mahâkim ve mecâlisin tanzîmi hakkında düvel-i ictibâbe vekillerinden mürekkeb olarak teşkîl kılınan komisyon dünkü gün müzâkerâta hitâm vermişdir. Komisyon-ı mezkûr tarafından tanzîm olunan mazbatada hükûmet tarafından belediyye ve cinâyet maddeleri hakkında beyân olunan ıslâhâtın elzemiyyetine karâr verilmiştir.

Basiret: No: 3 , 23 Şevval 1286 / 25 Ocak 1870, s. 4.

Bir müddetden beri Mısır cânibinde seyâhat etmek üzere bulunan Flenk Kralı'nın birâderi Prens Henri Hazretleriyle zevcesi Prens Henri Bunre Floransa'ya avdet etmek üzere İskenderiye'ye muvâsalatlarında toplar endâhtıyla merâsim teşyîye ve ihtirâmiyenin icrâ ve istikmâl kılındığını gazeteler yazmıştır.

Basiret: No: 4 , 24 Şevval 1286 / 26 Ocak 1870, s. 3.

Mukeddemâ bâ-irâde-yi aliyye Der-saâdet'den hareketle Mısır'a azîmet etmiş olan Mısır sarrafı İbrahim Bey bu kerre Der-saâdet'e gelmiş ve sebep-i vürûdi Hıdîviyyet-i Mısriyye tarafından Der-saâdet'e teslim ve irsâl-i muktezâ-yı karâr-ı aliyyeden olan zırlı sefâin ile iğneli tüfenklerin faturalarını irâe etmek üzere olduğu emre mebni olduğu söylenmekte bulunduğu La Turquie yazıyor.

Basiret: No: 6 , 27 Şevval 1286 / 29 Ocak 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri bundan mukaddem Avrupa'ya sipariş etmiş olduğu zırlı sefâin ile iğneli tüfenklerin kaç guruşa imal ve sipâriş olunduğunu mübîn yapılan kontratosunun bir kıt'a suretini Bâb-ı âlî cânib-i sâmîsine göndermiş ve Bâb-ı âlî cânibinden dahî kabul olunmuş olduğu Levant Times yazmıştır.

Basiret: No: 6 , 27 Şevval 1286 / 29 Ocak 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin Paris'e sipariş etmiş olduğu iki kıt'a zırlı sefîne ile ikiyüzbin adet iğneli tüfenklerden yalnız zikr olunan sefînelerin esmânı olan sekizyüzbin adet İngiliz lirasının te'diye ve îfa olunması zımında taraf-ı hazret vekâlet-pinahîden Paris sefâret-i Seniyyesine telgrafnâme-i sâmî keşide buyurulduğu işitilmiştir.

Basiret: No: 6 , 27 Şevval 1286 / 29 Ocak 1870, s. 1.

İskenderiye’de bugünlerde erzâk ve eşyânın fiyatı fevk-al-âde terfi kesb etmiş ve hatta kettânın bir kantarı altı yüz guruşa ya’nî eski fiyatından iki üç misli olduğu halde ileride daha ziyadeye çıkar me’ mûliyle Avrupa tüccârı kemâl-i havâhişle iştirâ’ eylemekte ve Süveyş Kanâli’ndan mürûr eden sefâin-i sagîre sühûletle geçmekte ise de sefâin-i cismiyyenin geçmemekte olduğu İskenderiye’den alınan haberlerden anlaşılmadır.

Basiret: No: 11 , 5 Zilkade 1286 / 5 Şubat 1870, s. 4.

Floransa 2 Şubat

Hıdîv-i Mısır’ın mahdûmı buraya muvâsalat etti. Avusturya Arşidüklerinden Liyopolid’in vukû’-ı vefatından dolayı kralın serayı tıbâk-ı kırk gün matem edeceklerdir.

Basiret: No: 12 , 6 Zilkade 1286 / 6 Şubat 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır’ın Avrupa’ya sipariş etmiş olduğu iki kıt’a zırhlı sefînenin esmânına mahsûb edilmek üzere Bâb-ı âlî’den almış olduğu emr mûcibince Londra’da Bank-ı Ottomân kumpanyasına dörtyüz seksen bin İngiliz lirası i’tâ etmiş ve mezkûr sefîneler Devlet-i Aliyye’ye cem’a altıyüz otuz bin İngiliz lirasına mâl olacağından meblağı mezbûren evvel vechle dörtyüz seksen bin lirası te’diye olunmuştur.

Basiret: No: 12 , 3 Zilkade 1286 / 3 Şubat 1870, s. 1-2.

Kanûnusânî altı târihiyle Hıdîv-i Mısır tarafından (Elcezîre) Serâyı’nda verilen mükemmel bir baloya pek çok akçe sarf olunduğunu ve mezkûr baloda iki bin kişi da’vetlü hazır bulunduğu gibi bir hayli şampanya ve a’lâ şarab istihlâk edildiği gazeteler rivâyâtındandır.

Basiret: No: 14 , 8 Zilkade 1286 / 9 Şubat 1870, s. 1.

Levant Herald Gazetesi geçenlerde Mısır maddesine dâir İskenderiye muhabirinden ahz ederek derc eylediği mektubunda Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin Tolon Tersanesi'ne sipâriş etmiş olduğu iki kıt'a zırhlı sefînenin bedeli olarak Hükûmet-i Seniyye tarafından Bank-ı Ottoman'a havale buyurulan mübâlâğan miktarı ta'yin olunmayıp muahharen almış olduğu diğeri bir mektubunda tashîh madde ünvanıyla Devlet-i Aliyye tarafından mezkûr bankaya dörtyüz seksen bin İngiliz lirasının havale buyurduğunu göstermiş ise de bu kere Levant Times Gazetesi'nin neşr eylediği havadise nazaran Levant Herald'ın bu bâbda İskenderiye muhabîrinden ahz ve gazetesıyla neşr eylemiş olduğu mektubların ikisinde hakikat hâle mugayir olub keyfiyyetin başka rengde bulunduğu anlaşılıyor. Şöyle ki Devlet-i Aliyye'nin bank-ı mezkûre bir güne deyni olmayıp yalnız Hıdîv-i müşârün-ileyhin sipârişiyle inşâ olunan mezkûr iki kıt'a sefînenin doğrudan doğruya Der-saâdet'e gönderilmesi için canib-i Hükûmet-i Seniyye'den sekiz milyon frank ve-yâhûd üçyüz kırk yedi bin liranın Luid Kumpanyası vapurlarından biriyle Mısır'a irsâl buyurulduğu anlaşılmıştır. Bundan başka el-hâletü hâzihi Mısırca tedârikât-ı harbiyyeye germiyyet ile müdavemet olunmakta olduğunu ba'zı gazeteler erâcif kabîlinden olarak yazmakta iselerde Hıdîv-i müşârün-ileyh bugünlerde harekât-ı sâbıkasını külliyyen terk ve ta'til eylediğini ve müşârün-ileyh tarafından Bâb-ı âlî'ye vârid olan muhrezâtın kâffesi ez her cihet müteberri' mu'zamını hoşnûd edecek sûretde bulunduğu mezkûr Levant Times Gazetesi ilâve-i makâl eylemiştir.

Basiret: No: 14 , 8 Zilkade 1286 / 9 Şubat 1870, s. 3.

Hıdîv-i Mısır'ın Saltanât-ı Seniyye'ye terk etmiş olduğu iki kıt'a zırhlı sefînenin Der-saâdet'e müteveccihen Tolon'dan hareket eylediği mahâll-i mezkûrden vârid olan bir kıt'a telgrafnâme meâlinden anlaşılmıştır.

Basiret: No: 14 , 8 Zilkade 1286 / 9 Şubat 1870, s. 3.

Asâkir-i Mısriyye-yi Şahane'ye tevzî' ve i'tâ olunmak üzere Hıdîv-i Mısır'ın iğneli tüfenkleri karîben Der-saâdet'e göndermek üzere bulunduğunu Levant Herald yazıyor.

Basiret: No: 14 , 8 Zilkade 1286 / 9 Şubat 1870, s. 4.

Süveys Kanâli'na muahharen icra' edilen ameliyât semeresiyle mürûr ve ubûr iden sefâine ba'zı güne müşkilât veren hâiller olunarak mezkûr kanâlin her bir mahallinde on dokuz kademe kadar su bulundurulduğu ve bunun üzerine yirmi milyon lira daha sarf olunursa âdetâ sefâin-i cismiyyenin belâ mezâhim kemâl-i sühûletle geşt ve güzâr edeceği Levant Herald rivâyâtındandır.

Basiret: No: 15 , 9 Zilkade 1286 / 10 Şubat 1870, s. 1.

Şehâmetlü Fas Padişahı Hazretleri tarâf-ı aliyyelerinden Hıdîv-i Mısır Hazretlerine nasâyıh-ı adîle-i hâvî ve tebligat-ı dostaneyi muhteva tesyîr ve beyn-el-ulemâ ve el-sâdât-i Mısriyye ahkâm-ı mündericesi tahsin ve takdir edilen ve Hıdîv-i müşârün-ileyh hakkında mahzâ menfaat ve her bir kelimât belîg-âne ve ihtârât muhakkânesi ayn hükûmet olan arab-ül-ibâre olarak şâyi' olan nâme-yi mahsûsen fezleke-yi meâlini inzâr âleme arz etmeyi vazife add ederiz.

Basiret: No: 16 , 11 Zilkade 1286 / 12 Şubat 1870, s. 1.

Birkaç günden berü Hıdîv-i Mısır Hazretleri tarafından bir güne iş'ârat-ı resmiyye vukû' bulmayub fakat kapu kethüdâları atûfetlü Kemal Bey Efendi Hazretlerine yazdıkları gayr-ı resmi bir tahrîrâta Mısırca icrâ ve tedarükâne müteşebbis olduğu inşâât ve mühimmâtın ancak yine metbu' Memâlik-i Devlet-i Aliyye'nin nazik ve cesîm bir parçası olan Hıttâ-i Mısriyye'nin herhalde fenn-i harb üzere müretteb ve muntazam istihkâmât ile bir hall-i emniyetde bulundurulmasının derece-yi elzemiyetde idüğü beyân ve ihbâr olunmuş ve mukaddemâ ger yed-i rüsâ-yı

eşkiyâsından birkaç zabıtın Mısır ümerâ-yı askeriyyesi silkinde istihdâm olunmak emeliyle geldiklerini dahî inkâr etmeyüb fakat emniyelerinin müsâadesine tahsîl imkân idemeyeceklerini akılları kesdiğinden me'yûs ve hırmân yakında avdete şitâbân olacaklarını ve bundan ibâret olan hakîkat hâlen zat-i âlî-yi cenâb sadâret-penâhîye bi-z-zât arz-ı ifâde idilmesi âlâvat-ı tavsiye ve iş'âr kılınmış olduğu (Levant Herald) de görülmüşdür.

Basiret: No: 16 , 11 Zilkade 1286 / 12 Şubat 1870, s. 4.

Floransa 9 Şubat

Hıdîv-i Mısır'ın mahdûmı bugün buradan hareket etdi.

Basiret: No: 19 , 15 Zilkade 1286 / 16 Şubat 1870, s. 1.

Levant Herald'ın pazartesi günü çıkardığı nüshâsında İskenderiye'den almış olduğu havâdise nazaran Mısırca teşebbüs olunan tedârikât-ı harbiyyenin Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin emriyle ta'tîl olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 19 , 15 Zilkade 1286 / 16 Şubat 1870, s. 4.

Londra 12 Şubat

Süveyş Kanâlı kumpanyası müdürü Mösyö Lesseps tarafından bir telgraf keşîde olunub kanâl-ı mezkûrun ortasında bulunan (serrâbûm) tesmiye olunan kebîr kayânın hedm ve zâil olmasıyla bundan böyle pek büyük sefîneler kemâl-i sühûletle mürûr ve ubûr edeceğini beyân etmiştir.

Basiret: No: 21 , 18 Zilkade 1286 / 19 Şubat 1870, s. 2.

İskenderiye'den vârid olan haberlere nazaran geçenlerde zâbitân-ı Yunâniyye'den cânib-i Mısır'a gittikleri gazetelerde yazılan eşhâsın Hıdîv-i Mısır

Hazretleri taraflarından redd ve Hıtta-i Mısriyye'den dahî tard olunduğu ve yalnız üç nefer Amerikalıları ba'zı hizmetlerde istihdâm etmek üzere nezdinde ile koyduğu Levant Herald yazmıştır.

Basiret: No: 21 , 18 Zilkade 1286 / 19 Şubat 1870, s. 3.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin avukatlarından Mösyö Kastrâ geçen salı günü cânib-i Mısır'a azîmet etmiştir.

Basiret: No: 22 , 20 Zilkade 1286 / 21 Şubat 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin mukaddemâ Tolon Tersanesi'ne sipâriş eylemiş oldukları iki kıt'a zırlı fırkateynin Der-saâdet'e gelmek üzere tahrîk-i çarh-ı azîmet itdirildiği Bâb-ı âlî cânib-i samisine ba-telgraf bildirilmiştir.

Basiret: No: 23 , 21 Zilkade 1286 / 22 Şubat 1870, s. 1.

1278 sene-yi Hicriyyesinden berü Mısır vilâyetinin gerek Londra ve gerek Paris piyasalarından istikrâz etmiş olduğu mebâliğin yekûni yirmi dokuz milyon yedi yüz altı bin iki yüz kırk adet İngiliz lirasına bâliğ olub bundan yirmi bir milyon yedi yüz bu kadar bin lirası umûr-ı mülkiyeye ve mâ-adâsı havâyic-i zâtiyeye âid istikrâzlar olub en çoğunun kâmilen te'diye ve îfâsı otuz sene va'deye rabt olunduğu ve bunların fâiz ve rais almasının te'diyesi için senevî üç milyon yüz doksan bu kadar bin lira tahsis olunduğu Galata'da tab' ve neşr olunmakta bulunan (Çev Bilyankator Finansiyeye) nâm gazetede görülmüştür.

Basiret: No: 25 , 23 Zilkade 1286 / 24 Şubat 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri fî-mâba'd Bâb-ı âlî'ninmugayir harekâta bir vechle teşebbüs eylemeyeceğine dâir Hükûmet-i Seniyye'yi muahharen te'min etmiş olduğu (Oynan Duryan) Gazetesi'nde görülmüştür.

Basiret: No: 25 , 23 Zilkade 1286 / 24 Şubat 1870, s. 2.

Beyoğlu'nda tab' ve neşr olunmakta bulunan La Turquie nâm gazetesinin geçen cumartesi günü çıkarılan nüshâsında gazete-yi mezbûr direktörü Mösyö Yordyanon'un imzâsı ve (Türkistan ve Mısır) sûr-nâmesi ile bir bend-i mahsûs görülmüş ve bunun hulâsa-yı meâli Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin ötekinin berükinin iğfâlât ve ilkaâtıyla metbû' mufahhamı olan zât-ı Hazret-i Padişahî tarafından sudûr iden fermân-ı celîl-ül ünvan ahkâmının tamamıyla infâz ve icrâ ve tarîk-i mes'adet refikinden udûl idememesi için kendisine bir ihtâr dâimî olmak ve her hâlde vücûd-ı cihât sâirede dahî muhassenâtı câlib bulunmak üzere düvel-i muazzama sâire misillü Saltanat-ı Seniyye'nin dahî Bahr-ı Sefid'de bir filo donanması ale-l-istimrâr lenger-endâz mehâbet olması lüzûmunun arz ve tefhîminden ibâret bulunmuştur.

Basiret: No: 27 , 27 Zilkade 1286 / 28 Şubat 1870, s. 4.

Süveys Kanâli'nin güşâdından berü mürûr ve ubûr iden sefâinin kuvve-i mecmûa-yı istîâbiyelerine nisbetle rüsûmâtı alınmakta bulunmuş iken ba'de-mâ sefâin-i mezbûre'nin bi'l-fi'l mahmûl oldukları eşyanın tonilâta hesabıyla sâfi mikdârından rüsûmât alınmasına kanâl-ı mezbûr kumpanyasınca karâr verilmiştir.

Basiret: No: 29 , 29 Zilkade 1286 / 2 Mart 1870, s. 4.

Paris 27 Şubat

La Yateri Gazetesi'nde görüldüğüne nazaran Hıdîv-i Mısır tarafından Tolon Tersanesi'ne sipariş olunan zırhlı sefâinin Der-saâdet'e müteveccihen bugün tahrîk-i çarh-ı azîmet ettirildiği anlaşılmıştır.

Basiret: No: 30 , 30 Zilkade 1286 / 3 Mart 1870, s. 2.

Der-saâdet Fransa sefâreti ser-kâtibi Mösyö Otre geçenlerde Paris'e celb olduğu gazetemize yazılmış idi. Mûmâ-ileyhin Paris'e celb olunması Bâb-ı âlî ile

Hıdviyyet-i Mısriyye miyânında cereyan iden muhâberâta dâir ba'zı güne istîzâha mebni olduğu ve bir rivâyete göre akade-yi te'hîre düşmüş olan Rum ili demiryollarının esbâb-ı tesviyesi zamanında icâb iden mahâll ile ba'de-l-müzâkere karîben Der-saâdet'e avdet edeceğini Levant Herald yazıyor.

Basiret: No: 31 , 2 Zilhicce 1286 / 5 Mart 1870, s. 2.

Geçen Kânûnusânî içinde yedi bin beş yüz tonilâtalık eşyâyı hâmil olan oniki kıt'a vapur Süveyş Kanâli'ndan geçerek bunlardan yüz yirmi beş bin frank hâsılât vukû' bulduğunu kanâl-ı mezkûr idâresi tarafından vârid olan resmi bir tâhrîrâtden anlaşılmıştır.

Basiret: No: 32 , 4 Zilhicce 1286 / 7 Mart 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin Tolon Tersanesi'ne sipâriş etmiş olduğu üç kıt'a zırlı sefîne dün akşam üzeri Der-saâdet limânına muvâsalat ve Beşiktaş Serâyı hümâyûmî önünde lenger-endâz ikâmet olmuştur.

Basiret: No: 32 , 4 Zilhicce 1286 / 7 Mart 1870, s. 2.

Süveyş Kanâli'nin bâdî-yi güşâdında ba'zı taraflarında miyâhının umkî sefâin-i kebîrenin mürûr ve ubûrına gayr-i kâfî görünmekle kumpanyaca belâ-tevakkuf lazım gelen mevâki'in hafr-ı ta'mîkine müsâraat olunarak kanâl-ı mezkûrden yedi metre umkunda enbârı olan vapur ve sefînelerin bâl-sühûle mürûr edebileceği me'mûl kaviyy olduğundan muhâberât-ı bahriyyece menâfi'-i milliyeleri der-kâr olan devletler hîn-i hâcetde sefînelerine mersâ olmak ve levâzımât-ı sâirelerini tedârik edebilmek üzere Bahr-i Ahmer sevâhilinde birer münâsib mevki' bulundurmaklığa kalkışmışlar ve İngiltere ve Rusya ve İtalya devletleri şimdiden oralara mahsûsen me'mûrlar i'zâm eylemişlerdir.

Basiret: No: 34 , 6 Zilhicce 1286 / 10 Mart 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri tarafından mukaddemâ Tolon Tersanesi'ne sipâriş ve muahharen Bâb-ı âlî cânib-i sâmişinden iştirâ' olunarak geçen pazar günü Der-saâdet limanına dahîl olduğunu gazetemizle neşr etmiş olduğumuz üç kıt'a zırhlı sefâini ferdâsı günü zât-ı Hazret-i hilâfet-penâhînin maiyyetlerinde cenâb-ı sadr-ı a'zamı dahî bulunduğu halde....buyurmuşlar ve oradan lâ-cell...beyler beyi....serây-ı hümâyûnını teşrîf ve ba'de der-dest inşâ' bulunan Çırağan Serâyı hümâyûnuna azîmetle efkâr-ı şâhâneleri vechle ba'zı mahalleni ta'rîf buyurmuşlardır.

Basiret: No: 34 , 6 Zilhicce 1286 / 10 Mart 1870, s. 1.

La Turquie'nin rivâyetine nazaran Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin kapu kethüdâsı atûfetlü Kamil Bey Efendi Hazretleri tarafından mükerreren takdîm kılınan isti'fâ-nâmelerinin en sonu bu def'a kabûl kılınmıştır.

Basiret: No: 34 , 6 Zilhicce 1286 / 10 Mart 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin sarrâfı olub bir muktezâyı maslahat mukaddemâ cânib-i Mısır'a i'zâm kılınmış olan saâdetlü İbrahim Bey bu kere fâmilyâsıyla beraber Der-saâdet'e avdet ve geçen pazar günü buraya muvâsalat eylemiştir.

Ve Mısır hâriciyye müdürü saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretlerinin dahî bu günlerde Der-saâdet'e geleceği rivâyet olunmaktadır.

Basiret: No: 35 , 7 Zilhicce 1286 / 11 Mart 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin semâhat müsellemleri iktizâsınca İskenderiye'de kâin tiyatro sâhiplerine on beş bin adet lira-yı Osmânî i'tâ buyurduğunu La Turquie yazmıştır.

Basiret: No: 35 , 7 Zilhicce 1286 / 11 Mart 1870, s. 1.

Ümerâ-yı Mısriyye'den olub geçenlerde Der-saâdet'e gelerek rütbe-yi hâliyesi olan ferîklik rütbe-i refî'esiyle dâr-ı şûrâ-yı askeri a'zâlığına ta'yin buyurulmuş olan saâdetlü Hasan Pâşâ Hazretlerinin tebaasından bu defa lâ-cel-el-musliha cânib-i Mısır'a azîmet etmiş olan iki kimsenin İskenderiye'ye vusûlları akabinde Hükûmet-i Mısriyye tarafından der-dest ve habse-i ilka' ve ba'de-l-istintâk tahte-l-hıfz Der-saâdet'e iâde kılınmış isede bu kere bâ-emir-nâme-i sâmi tekrâr cânib-i Mısır'a azîmet edecekleri işitilmiştir.

Basiret: No: 36 , 9 Zilhicce 1286 / 13 Mart 1870, s. 1.

Zât-ı Hazret-i sadâret-penâhînin mesâil-i dâhiliyye ve mehâmm umûr-u musâlih-i hâriciyyenin hüsn-i tesviyesine muvaffak olageldikleri misillü madde-yi Mısriyye'nin sûret-i tesviyesinin muvaffakiyetlerine bir delil olmak üzere Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin Tolon Tersanesi'ne sipariş idüb muahharen Bâb-ı âlî canibinden iştirâ' ve geçen pazar günü akşam üzeri Der-saâdet limanına muvâsalat ettiği gazetemizle beyân ve inbâ' olunan üç kıt'a zırlı sefînenin mahzâ tedâbîr hakîm-âne ve re'y-i rezîn mû-şikâf-âneleleri bu husûsda dahî kâr-ger te'sîr olacaksa mükâfât-ı taraf-ı eşref Hazret-i şehri-yârın yirmi bin adet lirâ-yı Osmâniyye'nin i'tâ' ve ihsânıyla müşârün-ileyh hazretleri bu kere dahî mazhar taltifât cihân-derecât cenâb-ı halâl Allâhî olmuşdur.

Basiret: No: 36 , 9 Zilhicce 1286 / 13 Mart 1870, s. 3.

Mısır Kahire'de bir kütübhâne te'sîs olunmak üzere Hıdîv-i Mısır Hazretleri Londra ve Paris'ten otuz bin cild kitab-ı müfidenin mübâyaa olunmasını sipâriş buyurmuşlardır.

(La Turquie)

Basiret: No: 38 , 16 Zilhicce 1286 / 19 Mart 1870, s. 2.

Süveyş Kanâlı'nın hîn-i güşâdından berü sefâin ve eşyâ ve yolcu vergilerinden vukû'bulan hâsılâtı altıyüz elli bu kadar bin franka bâliğ olduğu (Kanâl Dösöiz) nâm gazetede görülmüştür. Fransız Mesajri kumpanyasının inşâ ettiği vapurlardan en büyüğü olan (Hügli) nâm vapur âlâfrânka martın ikinci günü kanâl-ı mezkûrdan mürûr etmiş olmakla böyle cesâmetli sefine ve vapurların geçüb geçemeyeceğine dâir ârız olân şübheler dahî şu suretle zail olmuştur. İngiliz vapur kumpanyalarından birinin direktörü geçende bir ay tecrube kanâl-ı mezkûrdan Hindistân'a bir vapur sevk idüb tamâm otuz beş günde bir sefer edebileceğini anlamıştır. Ma'lûm olduğu üzere mukaddemâ Hindistân'a gidecek sefine ve vapurlar Ümîd Burnu'ndan dolaşmağa mecbûr olub bu tarikle giden bir yelken gemisi ekseriya doksan günden yüz yirmi güne kadar mahall maksûdına vusûl bulur ve vapur ise altmış günde şu mesâfeyi kat' ider idi. Hindistan valisi müceddeden (Kâlkûtâ) dan (Bombây) şehrine kadar yayılmış olan demiryolunun hîn-i güşâdında hazır bulunmak üzere Süveyş Kanâlı kumpanyasının direktörü Mösyö (Dö Lesseps)ye mektub ve telgrafla da'vet etmiş ve bu sırada İngiltere Kraliçesi Hazretlerinin mahdûm-ı (Dük de Denburg) cenâblarının dahî hazır bulunacağı hasbiyle direktör-i mûmâ-ileyhin Hindistan'a gidişi fevk-al-gâye mahzûziyyeti câlib olacağını iş'ar eylemiş isede Mösyö (Dö Lesseps) kumpanyaca meclis-i umûmî akd ve teşkîl olunacağından bahisle bâla-i'tizâr şu da'vete icâbet edemeyeceğini cevâben bildirmiştir.

Basiret: No: 38 , 16 Zilhicce 1286 / 19 Mart 1870, s. 2-3.

Süveyş cedvelinden sonra muazzamât umûr-i beşeriyye-i asrîyenin birincisi demiryol işletdirilmek üzere İtalya'da vâki' (Monsinyus) cebel-i mutavvelenin hafriyle tünel inşâsı ameliyye-i cismiyesi olub hitâmına ise az bir şey kaldığından bunun resm-i güşâdı dahî ihtifâlât-ı azime ile vukûa geleceği mervîdir. (Kezâ)

Basiret: No: 39 , 18 Zilhicce 1286 / 21 Mart 1870, s. 1.

Hıdıviyyet-i Celîle-yi Mısriyye hâriciyye müdürü saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretleri Mısır'ın ıslâh-ı mahâkimine dâir tanzin olunan lâyhayı Bâb-ı âlî'ye takdîm etmek üzere geçen cumartesi günü Mısır'ın Mısır nâm vapuruyla Der-saâdet'e muvâsalat ve kara kethudâ konağında ikâmet ve müşârün-ileyhin Bâb-ı âlî'ye takdîm edeceği lâyhaya-yı mezkûrenin tasdîkine müsâade-yi âliyyeyi ba'de-l-istihsâl cânib-i Mısır'a avdeti akabinde Hıdıv-i Mısır Hazretlerinin Der-saâdet'i teşrîf ve hâk-pây-ı gerdûn âsây-ı cenâb veliyy-i ni'meye rû-mâl-ı ubûdiyyet ve bir müddet Der-saâdet'de ikâmet ve istirâhatdan sonra rızâ-yı maâlî ihtivâ-yı cenâb-ı şehr-yârîyi tahsîl ve bir ay tebdîl-i âb u havâ tarîkiyle Almanya'nın (Baden) Kaplıcaları'na azîmet buyuracakları mesmû'muz olmuştur.

Basiret: No: 41 , 21 Zilhicce 1286 / 25 Mart 1870, s. 6.

Haşmetlü Napolyon Hazretlerinin ibrâmları üzerine Prens Napolyon'un Mısır seyahatinden sarf-ı nazar eylemesi ve şimdilik serây-ı imparatoriden müfârikat eyleyeceğine dâir te'minât vermesi üzerine İmparator Napolyon Hazretleri tarafından prens-i müşârün-ileyhe fevk-al-âde bir me'mûriyyet teklîf olunmuş ise de kabûl etmediğini Paris'de tab' olunan İnternasyonal nâm gazete yazmıştır.

Basiret: No: 42 , 23 Zilhicce 1286 / 27 Mart 1870, s. 1.

Hıdıviyyet-i Mısriyye'nin hâriciyye müdürü saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretlerinin Bâb-ı âlî'ye takdîm eylemek üzere getirmiş olduğu Mısır'ın ıslâh-ı mahâkim mazbatasının icâb-ı icrâsının müsâadesine dâir iktizâ eden irâde-i mehâbet madde cenâb-ı padişâhi Bâb-ı âlî cânib-i sâmisinden istihsâl kılınacağı misillü bir müddetden berü Hükûmet-i Seniyye ile Hıdıviyyet-i Mısriyye miyânında olan ihtilâfâtın gâye-i ber-taraf edileceği ve bununla beraber Hıdıv-i Mısır devletlü fehâmetlü İsmail Pâşâ Hazretleriyle birâder vâlâları devletlü Fazıl Mustafa Pâşâ Hazretleriyle aralarında der-kâr olan bürûdet ve mübâyenetin...muhâlesat ve hukûk-ı ihvenin fî-mâba'd-ül bekâ buyurulacağı maa-l-memnuniyye ve fakat Hıdıv-i

müşârün-ileyh hazretlerinin amûceleri devletlü Halim Pâşâ Hazretlerinin cânib-i Mısır'a avdetlerine rû-yı rızâ göstermeyecekleri dahî maa-l-teessüf Levant Herald'da görülmüşdür.

Basiret: No: 42 , 23 Zilhicce 1286 / 27 Mart 1870, s. 8.

Süveys 23 Mart

Süveys'den Bombây'a kadar tahte-l-bahr bir telgraf hattı vaz' olunmuşdur.

Basiret: No: 45 , 27 Zilhicce 1286 / 31 Mart 1870, s. 4.

Paris 27 Mart

Kezâ

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin dâire-i aliyeleri masârifâtına mahsûs olmak üzere (Frank İzyisyan) nâm banka ile yeni bir istikrâz akd ve imzâ olunmuştur.

Basiret: No: 46 , 28 Zilhicce 1286 / 1 Nisan 1870, s. 1.

Söylenildiğine nazaran geçen salı günü akd olunan Meclis-i Hâss vükelâda Hıdîviyyet-i Mısriyye'nin Nubar Pâşâ Hazretleri vâsıtasıyla Bâb-ı âlî'ye takdîm eylediği mevâdd üzerine müzâkere olunmuşdur.

Basiret: No: 47 , 30 Zilhicce 1286 / 2 Nisan 1870, s. 1.

Hıttâ-i Mısriyye'nin ıslâh-ı mahâkimine dâir Hıdîviyyet-i Mısriyye'nin umûr-ı hâriciyye müdîri saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretlerinin makâm-ı celîl vekâlet-penâhiye takdîm etmiş olduğu lâyhalar üzerine geçen salı gecesi zât-ı hazret-i sadr-ı a'zamının devlet-hânelerinde vükelâ-yı fihâm hâzırâtı hâzır oldukları halde akd-ı encümen meşveret edilerek tenciye-i karâr-ı âlîye nazaran Hıttâ-i Mısriyye Memâlik-i Saltanat-ı Seniyye'nin bir cüz'ü mütemmemi bulunduğu cihetle böyle bir umûr-ı

mühimmede Mısır dahî vilâyet-i celîle-i sâireden ma'dûd bulunduğundan Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'de bulunan bil-cümle düvel-i ecnebiyye tebaasının uhûd-ı kadîme üzre rü'yet ve tesviye olunan muhâkematın ıslâh ve ta'dîlî sırasında Mısır'ın dahî onlar ile beraber tesviye edileceği melhûz bulunmuş ve bu karârın birer sûreti Saltanat-ı Seniyye'nin Paris ve Londra süferâsı ma'rifetiyle Fransa ve İngiltere hâriciyye vekillerine sûret-i resmiyyede olarak geçen çarşamba günü posta vapuruyla ba's ve tesyîr kılınmış ve onlar dahî keyfiyyetin cânib-i Bâb-ı âlî'den kabûl olunmayub redd olunduğunun Mısır'da bulunan konsoloslarına beyân ve ifâde eyleyeceklerinin üzerine saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretleri Paris'e gitmekden sarf-ı nazarla doğrudan doğruya bu gün posta vapuruyla İskenderiye'ye azîmet edeceği karşı gazeteleri rivâyâtındandır.

Basiret: No: 47 , 30 Zilhicce 1286 / 2 Nisan 1870, s. 8.

Mısır kapu kethudâsı sâbık atûfetlü Kâmil Bey Efendi Hazretlerinin valideleri dünkü gün irtihâl dâr-ül-bekâ eylemişlerdir.

Basiret: No: 48 , 2 Muharrem 1287 / 4 Nisan 1870, s. 2.

Süveyş'den Bombay iskelesine temdîd olunmakta olan telgraf hattı kemâl-i sühûletle hitâm-pezîr olmuştur.

Basiret: No: 49 , 3 Muharrem 1287 / 5 Nisan 1870, s. 2.

Süveyş ve İskenderiye'den keşide olunan telgraflara nazaran geçen Mart efrencînin ondördünde Serâpom nâm mahallde dehşetlü kum fırtınası vukû'a gelerek Hind ve Çin ve Flemenk cedîd posta sandıklarını hâmil olan demiryol arabaları yol üzerinde terâküm eden kuamları sökerek yirmi dört saat tâhir etmiş ise de bir sakatlık vukû'a gelmemiştir.

Basiret: No: 49 , 3 Muharrem 1287 / 5 Nisan 1870, s. 2-3.

Hükümet-i mahalliyeye itâatsizliğe alışmış ve şu sâyede şimdiye kadar istedikleri gibi geçine gelmiş bulunan İskenderiye’de mukim iki yüz nefer Fransalı kendü imzâlarıyla Fransa hariciyye nezâretine bir mazhar göndermişler ve meâline nazaran Hıttâ-i Mısıriyye hakkında der-dest icrâ bulunan ıslâh-ı mahâkim maddesine Fransa Devleti tarafından arz-ı muhâlefet olunması istid’â olunmuştur.

Basiret: No: 51 , 5 Muharrem 1287 / 7 Nisan 1870, s. 4.

Floransa 5 Nisan

Hıdîv-i Mısır’ın zâtına mahsûs ünvanıyla akd etmiş olduğu istikrâzın nâmı borâce istihza’ olunmaktadır.

Basiret: No: 51 , 5 Muharrem 1287 / 7 Nisan 1870, s. 4.

İskenderiye 5 Nisan

Hıdîv-i Mısır’ın bu kere yüzde yedi buçuk fâizle Londra’dan akd etmiş olduğu istikrâzın yekûni beş milyon İngiliz lirasına baliğ olmuştur.

Basiret: No: 51 , 5 Muharrem 1287 / 7 Nisan 1870, s. 4.

Londra 4 Nisan

Hıdîv-i Mısır’ın dâiresi masârifine mahsûs olmak üzere buradan yeni akd etmiş olduğu istikrâz her ne kadar Hıdîv-i Müşârün-ileyhin emlak-i zâtiyyeleriyle te’min edilmiş isede bin sekizyüz altmış sekiz senesi akd olunan istikrâzât şerâitine mugâyir bulunduğundan beyn-el-sarrafân kadr ve i’tibâr olunmamaktadır.

Basiret: No: 53 , 9 Muharrem 1287 / 11 Nisan 1870, s. 1.

Hıdıviyyet-i Mısriyye tarafından bundan mukaddem Sudân'ın içeru taraflarına doğru i'zâm kılınmış olan İngilizli Bager Pâşâ'nın Süveys' den yirmi dört konak ilerü kat'-ı merâhil eyledikten sonra (Hortum) nâm memâlikte muvâsalat etmiş olduğu ve oradan Habeş üzeri Afrika'nın içerülerine varub maiyetinde bulunan asâkir-i şâhâne-i Mısriyye ile birtakım ıslâhât-ı mahalliyyeye mübâşeret edeceği Mısır havâdisindendir.

Basiret: No: 55 , 11 Muharrem 1287 / 13 Nisan 1870, s. 1.

Hıdıviyyet-i Mısriyye'nin hâriciyye müdürü saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretlerinin Der-saâdet'den cânib-i Mısır'a avdeti teehrür etmesine bir takım ma'nâ verilmekte olup bu husûsda rivâyet-i muhtelifa söylenmektedir.

Şöyleki bir rivâyete göre pâşâ-yı müşârün-ileyhin Mısır mahâkimi ıslâhına dâir Bâb-ı âlî'ye takdîm etmiş olduğu mazbata üzerine Hükûmet-i Seniyye'nin müsâadesini bâlâ-istihsâl bu günlerde Mısır Kahire'ye avdet ve ordan Fransa'ya azîmet edecek imiş ve diğer rivâyete nazâran Bâb-ı âli şu ıslâh-ı mahâkim keyfiyyetine şimdilik müsâade etmeyecektir.

Bu bâbda La Turquie'nin ifâdesine göre pâşâ-yı müşârün-ileyhin şu me'mûriyyetinin dil-hâh Hıdıvi vech üzre temâmıyla ifâsına muvaffak olmayacaktır.

(Bize kalırsa Hıttâ-i Mısriyye Memâlik-i Mahrûse-i Osmâniyye'den bulunduğu cihetle bu misillü ıslâhât ve ta'dîlât ve mülkce olacak icrâât-ı sâirenin evvel-emirde pây-ı taht Saltanat-ı Seniyye olan sehr-i azîm İstanbul'da icrâ olunarak ba'de vilâyât-ı sâireye sirâyet edeceği vâreste-i kayd-ı iştibâhdır.)

Basiret: No: 56 , 12 Muharrem 1287 / 14 Nisan 1870, s. 2.

Hıdviyyet-i Mısriyye hâriciyye müdürü olub bu def'a li-maslahatin Der-saâdet'e gelmiş olan saâdetlü Nubar Pâşâ'nın me'mûriyyet ma'lûmesine muvaffak olamayacağını hiss ve teferrüs etmiş olmakla şu me'mûriyyetden isti'fa etmek üzere bulunduğu Levant ve La Turquie yazıyor.

Basiret: No: 56 , 12 Muharrem 1287 / 14 Nisan 1870, s. 4.

İskenderiye 12 Nisan

Rusya Devleti ıslâh-ı mahâkim maddesini kabûl etdi ve Hidv-i Mısır'ın bu bâbda olan teşebbüsâtını tahsîn eyledi.

Basiret: No: 57 , 14 Muharrem 1287 / 16 Nisan 1870, s. 7.

Marsilya'da vapur kumpanyalarından biri Süveyş Kanâlı'ndan mürûr ile Hindistan'a azîmet etdikçe oralarda bir mersâ ittihâz etmek üzere bab-ül-mendeb civârında bir a'râbinin taht-ı tasarrufunda bulunan sâhilden yüz altmış bin zirâ' arâzî iştirâ eylediği gazetelerde görülmüştür.

Basiret: No: 57 , 14 Muharrem 1287 / 16 Nisan 1870, s. 8.

Fransa tüccarından ba'zıları Süveyş Kanâlı'nın güşâdı hasbiyle bu tarîkle işledecekleri sefâinin âmed-ü şüddine sühûlet bahş olmak üzere garbistan sevâhilinde bir mevki' ittihâzına lüzûm görerek ahâliye-i mahalliye ile bi-l-ittifâk Perîm Cezîresi karşısında vâki' sevâhilden bir mikdârını mübâyaa etmiş oldukları ve arâzî-i mebîanın altı mil bu'd-i mesâfeye kadar içeriye doğru vüs'atî bulunduğu istihbâr kılınmıştır.

Basiret: No: 61 , 19 Muharrem 1287 / 21 Nisan 1870, s. 1.

Devlet-i Aliyye idâre-i Mısriyye'nin istikrâz-ı cedîdi hakkında eğerçi şimdilik resmen ihtâr ve tebligâta teşebbüs buyurmamış ise de cânib-i Bâb-ı âlî'yeden Hükûmet-i Seniyye'nin Paris ve Londra sefirlerine birer ta'lîmât irsâl kılınarak Hıdîv-i Mısır'ın Avrupa'dan akd edeceği istikrâzı Bâb-ı âlî tasdîk edemeyeceğinden ileride bu husûsda zuhûra gelecek mes'uliyetin Hükûmet-i Seniyye'nin kabul edemeyeceğini Lord (Klarendon)'a ve Fransa'nın hariciyye vekîline beyân edilmesi emr olunmuştur.

Basiret: No: 61 , 19 Muharrem 1287 / 21 Nisan 1870, s. 2.

Süveyş Kanâli'nin güşâdı dünyanın her nev'i vukuâtından istifâdeye alışmış olan Amerika ahâlîsine dahî bir hencâr pergâr güşâd etmiş olduğu anlaşılıyor. Şöyle ki adam başına altı bin iki yüz elli frank harc-i râh ahziyle tâlib olanları kanâl-ı mezbûrdan bi-l-mürûr üç mâh zarfında dünyayı dolaştırmak ve orada sırra şâyân ba'zı mevâki'de ârâm etmek üzere Amerika'da bir kumpanya teşkîl olunmuş imiş.

(Şurası vardır ki zikr olunan harc-i râh peşînen i'tâ ve tesvîye olunacağından ve böyle uzun yolculukda tebdîl-i âb ü hevâ hasbiyle yolculardan za'yıf bulunanların hastalanub vefât eylemesi dahî me'mûl bulunduğundan mezkûr kumpanya epeyce mîrâsa dest-res olabileceğini dahî der-hâtır etmiş olmalıdır).

Basiret: No: 62 , 21 Muharrem 1287 / 23 Nisan 1870, s. 1-2.

Mukaddemâ Amerika muhârebesinde hidmet-i askeriyyede bulunan kesândan birkaç Amerikaluların Mısır'a gelmekde oldukları ve hattâ merkumûndan General (Lorinen) ve (Seleyi)nin Mısır'a vâsıl olarak Hıdîv-i Mısır tarafından hidmet-i askeriyyeye kabûl kılındığını Amerika gazetelerinin birinden rivâyet Levant Herald yazıyor.

Eğer bu rivâyet mukârin-i mûmehhit ise Hıdîv-i Mısır'ın ba'zı Çerkes ve Türk bulunan emr o zâbitân-ı asâkir-i Mısriyye'den geçenlerde bilâ-sebeb me'mûriyyetlerinden teb'id etmiş olduğu zevâtın yerine kabûl etmek üzere memâlik-i ecnebiyyeden adam celb etmekte olduğu anlaşılıyor.

Basiret: No: 62 , 21 Muharrem 1287 / 23 Nisan 1870, s. 8.

Floransa 20 Nisan

Süveyş Kanâlı vâridâtı geçen martın 31'ine değin 6173 İngiliz lirasına balığ olmuştur.

Basiret: No: 64 , 26 Muharrem 1287 / 28 Nisan 1870, s. 1.

Geçen cumartesi günü Bâb-ı âlî tarafından Devlet-i Aliyye'nin Paris ve Londra sefir-i kebirleri devletlü Cemil ve Musuruz Pâşâlar Hâzrâtına Hıdîv-i Mısır tarafından müceddiden akd olunan istikrâza dâir keşide buyurulan telgrafın tercümesidir.

Mösyö (Elbuye) ve (Lord Klarandon)'a Hıdîv-i Mısır tarafından muahharen akd olunan istikrâz aleyhinde Devlet-i Aliyye tarafından resmen birer protestoname takdîm ederek hukuk-i mukaddese-i Devlet-i Aliyye'yi vikâye ile bu istikrâz keyfiyyetinden dolayı ileride her ne vechle mes'uliyet zuhûr edecek olur ise Bâb-ı âlî tarafından kabûl olunmayacağını beyân ediniz. (Bu protesto keyfiyyetini geçenlerde ba'zı evrâk tekzîb etmiş idi).

Basiret: No: 66 , 28 Muharrem 1287 / 30 Nisan 1870, s. 3-4.

Mısır'ın ıslâh-ı mahâkimi için tecemmu' eden komisyonun kararı vech üzere ıslâhât-ı mahâkim-i Mısriyye'ye teşebbüs olunmuş idiyse şu karar Bâb-ı âlî'yenin re'y ve kararına mugâyir bulunmakla ıslâh-ı mahâkim keyfiyyetinin tasavvuranla

ceryân etmesine dâir cânib-i Bâb-ı âlî'den Fransa sefâret-i Seniyyesine bir telgrafın keşîde kılındığını La Turquie Gazetesi La Frans Gazetesi'nden rivâyet yazıyor.

Basiret: No: 67 , 1 Safer 1287 / 2 Mayıs 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin birinci tercümânı Abraham Bey Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ tarafından istenilmesi üzerine geçen cuma günü Der-saâdet'den İskenderiye'ye azîmet eylemiştir.

Basiret: No: 67 , 1 Safer 1287 / 2 Mayıs 1870, s. 1.

Levand Herald Gazetesi'nin İskenderiye'den ahz iderek derc-i sahîfe eylediği mekâtîb meâllerine nazaran Hıdîv-i Mısır Hazretleri emri ki Mısıriyye'nin Türk ve Arnavud ve Çerkes cinslerinden bulunan zevâtı me'mûriyyet-i askeriyye ve melekîyyeden afv ile yerlerine müşârün-ileyhin Amerika'da bulunan bir adamı ma'rifetiyle bir tâkım Amerikalıları celb ve nasb itmekde olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 68 , 2 Safer 1287 / 4 Mayıs 1870, s. 1.

La Turquie'nin muahharen Mısır'dan ahz iderek neşr eylediği mekâtîb meâllerine nazaran Nubar Pâşâ'nın Der-saâdet'ce me'mûriyyetine muvaffak olamadığı haberi Hıdîv-i Mısır'ın sem'ine eriştiği anda aşûrî derece müteessir ve muztarib olmuştur ve Mısırca olan germiyyet üzere tedârikât-ı harbiyye ve istihkâmât inşâ olunmakta olup hatta her gün memâlik-i ecnebiyyeden esliha ve edevât-ı sâire ve mühimmât-ı askeriyye pey-der-pey celb olunmakta ve husûsiyle Amerika'dan pek çok zâbitân-ı askeriyye gelmekte imiş.

Ve mekâtîb-i mezkûre rivâyetine göre ikisi zâbitân-ı ecnebiyye ve biri zâbitân-ı Mısıriyye'den mürekkeb üç aded erkân-ı harb dâiresi dahî teşkîl olunmuştur.

Zâbitân-ı ecnebiyyeden bir Amerikalı ile ümerâ-yı Mısıriyye'den Şahin Pâşâ'nın miyânında zuhûr iden mûnâzaa arasında zâbit-i mûmâ-ileyh pâşâ-yı mûmâ-

ileyhe bir tokad urdđđı misillü diğer bir Amerikalı zâbit dahî yine ümerâ-yı Mısriyye'den Râtib Pâşâ'ya bundan ifhâş bir muâmelede bulunmuş ise de henüz keyfiyyetin sûret-i vukû'na bir ma'lumât-ı sahiha alınamadı. Fakat kaviyyen söylenildiğine göre Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin bunca tekellüfât ve mesârifât ile memâlik-i baîde-i ecnebiyyeden celb etmiş olduğu zâbitân ile ümerâ-yı Mısriyye miyânında şimdiden vukû'a gelmekte olan mübâyenet ve muhâlefetden nâşî aşûrı mertebe endişe ve telâşa dûçâr olmuştur.

Basiret: No: 70 , 4 Safer 1287 / 5 Mayıs 1870, s. 1.

Der-saâdet gazetelerinin birinin rivâyetine göre Mısır'da tab' ve neşr olunmakta olan (Progre Ejpisin) nâm gazetenin iki ay müddetle kapattırıldığı La Turquie'de yazıyor.

Basiret: No: 70 , 4 Safer 1287 / 5 Mayıs 1870, s. 4.

Londra 3 Mayıs

Mösyö (Otvayl) Mısır'ın yeni istikrâzına dâir böyle eshâb-ı sermâyeye müteallik maddeye İngiltere Devleti'nin müdâhele etmesini münâsib göremem meâlinde beyân-ı efkâr eyledi.

Basiret: No: 71 , 6 Safer 1287 / 7 Mayıs 1870, s. 1.

Londra'dan La Turquie Gazetesi'ne yazıldığına nazaran Hıdîviyyet-i Mısriyye'nin bin sekiz yüz altmış sekiz senesi istikrâzını ikrâz edenler bu kere Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretleri tarafından akd olunan istikrâzı protesto etmişlerdir. Kezâlik gâzete-i mezkûrenin almış olduğu mektubun münderecât-ı sâiresinden anlaşıldığına nazaran Saltanât-ı Seniyye'nin Londra ve Pâris sefirleri taraflarından Hıdîv-i Mısır'ın bir def'a akd eylediği istikrâzına dâir son def'a tasdîr buyurulan fermân-ı âlînin münderâcâtı üzerine Hıdîviyyet-i Mısriyye'nin teşebbüs eylediği harekâtı protesto olacağı Fransa ve İngiltere Devletlerine haber verilmiştir.

Basiret: No: 71 , 6 Safer 1287 / 7 Mayıs 1870, s. 2.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin mahdûmları Hüseyin Pâşâ'nın tahsîl-i ulûm ve maârif zımnında İngiltere'de vâki' (Oxford) mekteb-i umûmisine edhâl olunmuş idüğünden bu melâbise ile mekteb-i mezkûr idâresine yad-gâr olmak üzere Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretleri tarafından (bulâf) basması olarak yüz kırk cild ketb-i nefîse-i Osmâniyye'nin ihdâ' buyurulduğunu maa'l-teşekkür Londra gazeteleri rivâyet ediyor.

Basiret: No: 73 , 9 Safer 1287 / 10 Mayıs 1870, s. 1.

Kahire'den La Turquie'ye yazıldığına göre Hıdîv-i Mısır'ın muhaddeden Mısır'da binâ ettirmiş olduğu dâiresinden kazâ-yı âteş zuhûr ederek derûnunda milyonlarca frank eşyâ-yı nefîsesiyle kâmilen muhterik olmuşdur.

Basiret: No: 75 , 11 Safer 1287 / 12 Mayıs 1870, s. 1.

La Turquie Gazetesi'nin Mısır'dan almış olduğu tahrirâta nazaran Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin mahdûmu yakınlarda Avrupa'ya seyâhat ve maiyetinde Mısır'ın nâfia müdürü Ali Mübarek Pâşâ bulunduğu hâlde ekser Avrupa hükümdârânını ve husûsiyle Rusya İmparatoru Aleksandır Hazretleriyle mülâkât edecektir. Müşârün-ileyhin bu seyâhatine dürlü dürlü ma'nâlar verilmektedir.

Basiret: No: 76 , 13 Safer 1287 / 14 Mayıs 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin baş tercümânı saâdetlü Ebreham Bey geçen çarşamba günü Der-saâdet'e gelmiştir.

Basiret: No: 77 , 15 Safer 1287 / 16 Mayıs 1870, s. 1-2.

Geçen nüshalarımızda Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin muahharen Avrupa bankalarıyla akd eylediği istikrâzın protesto olunmasına dâir Bâb-ı âlî cânib-i sâmîsinden Saltanat-ı Seniyye'nin Paris ve Londra sefir-i kebîrlere telgrâf vasıtasıyla emr verildiği yazılmışdı. Bu kere Londra sefir-i kebîri devletlü (Mösörüz) Pâşâ Hazretlerinin mezkûr istikrâza dâir İngiltere Devlet-i fehîmesinin hâriciyye vekîli (Lord Klarandon) Hazretlerine vermiş olduğu protestonâmenin sûret-i mütercimesidir.

Metbû'-i mufahham olan Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye tarafından Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin bu kere akd etmiş yâhûd etmek üzere olunduğu istikrâzın ileride zuhûrî melhûz bulunan müşkilât ve mes'uliyetin Bâb-ı âlî cânib-i sâmîsinden hall ve tesvîyesine teşebbüs ve bir vechle kabûl olunmayacağını İngiltere Devleti fehîmesinin hâriciyye vekili (Lord Klarandon) Hazretlerine beyân eylemeğe me'mûr buyrulduğumu ifâde ederim.

Bu misillü istikrâzın her ne sûret ve her ne ünân ile olursa olsun muvâzene-i mâliyye-i Mısriyye'ye îrâs-ı halel edeceği vâreste-i kayd-ı iştibâh olacağından muahharen şeref-sâdır olan fermân-ı âlînin ahkâm-ı münîfesi mantukınca Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin Bâb-ı âlî'den istihsâl-ı ruhsât etmedikçe bir güne akd-i istikrâza salâhiyeti olamayacağını metbû'-i mufahhamım tarafından sizlere beyân husûsunda iş bu protestonâmeyi takdîm ederim

Londra an-sefârethâne-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye

25 Nisân sene 1870

İmzâ

Mösörüz

Basiret: No: 79 , 17 Safer 1287 / 18 Mayıs 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri tarafından dîvân-ı ahkâm-ı adliye nâzırı devletlü Mustafa Pâşâ Hazretlerine otuz bin aded lirânın ihda' buyrulduğunu Levant Herald yazmış ise de muahharen ahz olunan ma'lûmâta nazaran meblağ-ı mezbûr alâ-tarîk'il-hediyye olmayub müşârün-ileyh Mustafa Pâşâ Hazretlerinin Mısır'da kâin emlâkından Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin iştirâ eylediği muvâkaan bedelâtına mahsûb olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 79 , 17 Safer 1287 / 18 Mayıs 1870, s. 2.

Mısır valisi esbâk merhûm İbrâhim Pâşâ'nın haremelerinden olub Özbekiye'de ikâmet etmekte bulunan kadın efendinin bu kere terk-i dağdağa-i hayât-ı müsteâr ederek ulemâ ve meşâyih ve mâ'mûrin ve sınıf-ı asâkir-i Mısriyye hâzır bulunduğu hâlde cenâzesi ta'zim ve tevkir ile medfen-i mahsûsuna götürüldüğünü Rûznâme-i Vakâyi' Mısriyye yazmıştır.

Basiret: No: 84 , 23 Safer 1287 / 25 Mayıs 1870, s. 4.

Londra 23 Mayıs

Süveyş Kanâli'nin hâsılâtı bu ana değin yetmiş yedi bin üç yüz otuz altı İngiliz lirasına bâliğ oldu.

Basiret: No: 85 , 24 Safer 1287 / 26 Mayıs 1870, s. 1.

Mısır'dan alınan haberlere nazaran Mısır'ın Ebû-kebîr ve Damyat kalelerine Hıdîv-i Mısır tarafından istihkâm ve eslihâ-i harbiyye ve mühimmât-ı askeriyye nakl olunmakda imiş. (Manzûme)

Basiret: No: 87 , 28 Safer 1287 / 30 Mayıs 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır'ın bugünlerde Der-saâdet'i teşrif edecekleri ba'zı gazetelerde yazılmış ise de şimdilik Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin Der-saâdet'e geleceklerine dâir bir karâr olmayıb ancak mevsim-i sayfin boğaz içinde kâin dâirelerinde güzrân etmek üzere harem-i ismet tev'emleri Der-saâdet'e gelecekleri söylenilmektedir.

Basiret: No: 88 , 29 Safer 1287 / 31 Mayıs 1870, s. 1-2.

İdâre-i Mısriyye'nin ıslâh-ı mahâkimi zımnında bu kere Avrupa'ya gitmiş olan Nubar Pâşâ Hazretlerinin bu salâhiyyete Avrupaca muvaffak olabileceğini ve yalnız Viyana kabine-i tûsenin bu husûsta iktizâ edecek muvâfakatın istihsâli meşkûk bulunduğunu Fransa'nın ba'zı gazeteleri yazıyor.

Basiret: No: 89 , 1 Rabiulevvel 1287 / 1 Haziran 1870, s. 2.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin avukatı bulunan Mösyö Kastro bu kere Der-saâdet'e gelerek Posta-i Hıdîviyye direktörü nasb ve ta'yîn kılınmıştır.

Basiret: No: 91 , 4 Rabiulevvel 1287 / 4 Haziran 1870, s. 1.

Perşembe günü Mahruse nâm Mısır vapuruyla Der-saâdet'i teşrif etmiş olan Hıdîv-i Mısır fahâmetlü devletlü İsmâil Pâşâ Hazretlerinin mahdûm-ı necâbet mevsûmi devletlü Mehmed Tevfik Pâşâ Hazretleri yevm-i mezkûrde doğrudan doğruya Mirgün'de kâin sâhilhâne-i mezkûreden beş çifte kâyık ile devlethâne-i cenâb-ı sadr-ı a'zamiye giderek sadr-ı a'zam efendimiz hazretleriyle ba'de'l-mülâkât Şûrây-ı Devlet reîsi devletlü übbehtlü Kâmil Pâşâ Hazretlerini dahî hâk-pây-i emel bahşâyî hazret tâc-dâriye rû-yi mâl ubûdiyyet olacaktır.

Basiret: No: 92 , 6 Rabiulevvel 1287 / 6 Haziran 1870, s. 2.

Süveyş Kanâlı'nın iki mahalline rekz olunmak üzere idâre-i Mısriyye tarafından Fransa'nın Deforuja şantiye kumpanyasına demirden ma'mûl iki aded fenâr sipâriş olunmuştur.

Basiret: No: 95 , 9 Rabiulevvel 1287 / 9 Haziran 1870, s. 2.

Mısır'a nakl itmek üzere ba'zı eslihâ-i harbiyyeyi hâmilen Amerika'dan hareket etmiş olan bir vapurla makeddemâ Amerika muhârebe-i ma'lûmesinde cenûblilerin ordusunda bulunmuş olan ba'zı zâbitân-ı Mısriyye'nin dahî vatanlarına avdet itmekte oldukları (Ekoditalya) nâm gazetede görülmüştür. Bu zâbitler kimdir ve ne vakit Amerika'ya gitmişlerdir ve gitmiş olsalar bile beş altı seneden beri niçin Mısır'a avdet itmediler zâbitân-ı merkûme Amerika askerinden ise bunların bir müddetden beri cânib-i Hıdîviyyet-i Celîle'den celb ve istihdâm edilmekte bulunduğu hafâyâ-yi umûrdan değildir. Bunu setr ve te'vîlene hâcet dilemeğe zâbitân-ı merkûme Mısır'ı olsunlar mezkûr vâpûrun götürdüğü top ve tüfenklerde Mısır'dan Amerika'ya gitmiş değiller ya. Böyle esliha-i küllîye celbine sebep nedir? İşte bunları tahkîke muhtaç olup hatta Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin meslek-i idâre-i hâziresi aleyhinde bulunan bir takım yerlî ve ecnebî gazetelerinin ifâdât vâkıası kârîn-i sıhhat olup olmadığı ol-halde anlaşılabilir.

Basiret: No: 96 , 11 Rabiulevvel 1287 / 11 Haziran 1870, s. 7.

Paris'den yazıldığına nazaran Mısır'ın ıslâh-ı mahâkimi zımında bundan akdem Paris'e gitmiş olan hâriciyye müdîri saâdetlü Nubâr Pâşâ Hazretleri Fransa'nın hâriciyye nezâreti vekâletinde bulunan Mösyö İliviyeye cenâblarıyla mülâkâtında ba'zı güne rû-yi muvâfakat görür gibi olmuş ise de muahharen devlet-i müşârün-ileyhânın hâriciyye vekâletine nasb ve ta'yîn kılınan Mösyö dö Gramon cenâbları Mısır'ın şu ıslâh-ı mahâkim keyfiyyetine muvaffakiyet edemeyeceğinden idâre-i Mısriyye bir hâl-i teşvîşe dûçâr olmuştur.

Basiret: No: 99 , 15 Rabiulevvel 1287 / 15 Haziran 1870, s. 4.

Viyana 13 Haziran

Mısır'ın mahdûmı Tevfik Pâşâ'nın buraya muvâsalatı muntazardır ve müşârün-ileyh hazretlerinin vusûlunda imparator hazretlerine mahsûs olan serâyda ikâmet ettirilecektir.

Basiret: No: 100 , 16 Rabiulevvel 1287 / 16 Haziran 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin mahdûmı devletlü Muhammed Tevfik Pâşâ Hazretleri dünkü çarşamba günü Viyana'ya gitmek üzere Der-saâdet'ten hareket eylemişlerdir. (Manzûme)

Basiret: No: 101 , 18 Rabiulevvel 1287 / 18 Haziran 1870, s. 3-4.

Mısır'ın ıslâh-ı mahâkim maddesiyle Roma mes'elesine dâir olan evrak-ı resmiyyenin meb'ûsân kamarasında mevki'-i müzâkereye konulmasını Fransa'nın kavânîn meclisi a'zasından Mösyö Devril Hâriciyye Nâzırı Mösyö Gramon Hazretlerine arz ve ifâde eylemesi üzerine nazır-ı müşârün-ileyh hazretleri şimdilik bu mes'elelerin ileride ne hâl kesb edeceği ma'lûm olmadığından şimdilik kamaraya vaz' olunmayacağını ve fakat bu teftişinden evvel mes'elenin mezkûretini meb'ûsân kamârasına havâle edeceğini va'd eylemiştir.

Basiret: No: 107 , 27 Rabiulevvel 1287 / 27 Haziran 1870, s. 8.

Viyana 24 Haziran

Bu gün Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin mahdûmı Muhammed Tevfik Pâşâ Hazretleri Saltanat-ı Seniyye'nin Viyana sefîri Hıdır Efendi Hazretleriyle birlikte huzûr-u imparatoriye çıkmıştır.

Basiret: No: 110 , 1 Rabiulahir 1287 / 30 Haziran 1870, s. 2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Fransevi'l-ibâre olarak resmi gazetesi olup Kahire'de tab' olunan (Ajibet) nâm gazete Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin geçenlerde Beyoğlu harîkinde musâb olanlara tevzî' olunmak üzere iki vapur dolusu me'kûlât göndermiş olduğu i'lân etmiş olmağla gazete-i mezkûr Hıdîv Hazretleri tarafından bir mah müddetle ta'tîl ettirildiği gazeteler yazıyor.

Basiret: No: 111 , 3 Rabiulahir 1287 / 2 Temmuz 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretlerinin cânib-i şevket menâkıb-ı hazret-i zıllullâhiye te'kîd revâbıt-ı ubûdiyyet etmek ve hâk-pây-ı merâhim ihtivâ'-i cenâb-ı hilâfet-penâhî ile tenvîr-i dîde-i mefhâret eylemek şark-ı cihân bahâsına nâil olmak niyet-i hâlısasıyla bu günlerde Der-saâdet'e....azîmet olduklarını bu kere Bâb-ı âlf'ye vârid olan bir kıt'a tahrîrât-ı mahsûselerinde beyân kılındığı evrâk-ı havâdiste mütâlâa olunmuştur.

Basiret: No: 111 , 3 Rabiulahir 1287 / 2 Temmuz 1870, s. 8.

İskenderiye 29 Haziran

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin ahd-ı karîbde Der-saâdet'e azîmet edeceği cihetle mahdûmları olup Viyana'da bulunan Mehmed Tevfîk Pâşâ Hazretleri burada beklenmektedir.

Basiret: No: 111 , 3 Rabiulahir 1287 / 2 Temmuz 1870, s. 8.

Floransa 29 Haziran

Fransa İmparatoru Hazretleri tarafından vuku' bulan ihtâr üzerine Hıdîv-i Mısır Hazretleri ve mahdûmları Mehmed Tevfîk Pâşâ Hazretleriyle beraber Der-

saâdet'e azîmet edeceğini ve pâşâ-yı müşârün-ileyhin İskenderiye'ye çağrılması bu sebebe mebni eddiğini İndependans İtalyan gazetesi yazıyor.

Basiret: No: 112 , 5 Rabiulahir 1287 / 4 Temmuz 1870, s. 1-2.

Korspondans Janral Otrist Gazetesi'nde okunduğuna nazaran Avusturya Macaristan İmparatoru Haşmetlü Fransuva Jozef Hazretleri tarafından geçenlerde Viyana'da serây-ı imparatoride Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin mahdûmı devletlü Mehmed Tevfîk Pâşâ Hazretlerine verilen mükellef ziyâfetde saâdetlü Nubar Pâşâ ve Erakil Bey ve İbrahim Bey ve Selim Bey Hazrâtıyla fakd-ı Saltanat-ı Seniyye'nin Viyana sefîri atufetlü Haydar Efendi Hazretleri bir mikdâr nâ-mizâc olduklarından ziyâfet-i mezkûrede bi-z-zarûre bulunamadıklarından sefâret-i Seniyye konsolatosu Ziya Bey Efendi ile ser-kâtibi Harisdi Bey Efendi hazır buldukları anlaşılmıştır.

Basiret: No: 113 , 6 Rabiulahir 1287 / 5 Temmuz 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin Der-saâdet'e müteveccihen İskenderiye'den hareket buyurdıkları münderic-i evrâk havâdisdir.

Basiret: No: 113 , 6 Rabiulahir 1287 / 5 Temmuz 1870, s. 1.

La Turquie'nin Paris'den almış olduğu bir telgraf meâline nazaran Mısır'ın ıslâh-ı mahâkim maddesinin tesviyesi bir takım müşkilâta düçâr olmakda olduğu anlaşılmışdır .

Basiret: No: 113 , 6 Rabiulahir 1287 / 5 Temmuz 1870, s. 4.

Haziranın onikinci günü Mısır Kahire'de cüz'i bir hareket arz-ı vukû' bulduğunu ol taraftan yazıyorlar .

Basiret: No: 114 , 7 Rabiulahir 1287 / 6 Temmuz 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır devletlü fehâmetlü İsmail Pâşâ Hazretleri hâk-pây-ı ... cenâb-ı zıllullâhiye yüz sürmek üzere geçen pazartesi günü âl-ül-sabâh İskenderiye'den vapura râkib hareket buyurdıkları ve bugün yarın Der-saâdet'e muvâsalat edeceklerini telgrafla haber alınmıştır.

Basiret: No: 115 , 8 Rabiulahir 1287 / 7 Temmuz 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır devletlü fehâmetlü pâşâ hazretleri dünkü gün Der-saâdet'e bi'l-vâsıla Mîrgün'de kâin sâhil-hâne-i Hıdîviyyetlerini teşrîf buyurmuşlar ve akşam üzeri Divân-ı Ahkâm-ı Adliye nâzırı devletlü Mustafa Fazıl Pâşâ Hazretleri sahil-hâne-i mezkûr-ı bi'l-teşrîf müşârün-ileyh Hazretiyle mülâkat eylemişlerdir ve bu gün dahî Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri mabeyn-i hümayûna giderek huzûr-ı hazret-i şehri-yâriye çıkub hâk-pây-ı şâhâneye ubûdiyyet eyleyeceklerdir.

Basiret: No: 115 , 8 Rabiulahir 1287 / 7 Temmuz 1870, s. 4.

Mösyö Otvay Sör Henri Bulor tarafından kamarada vâki' olan bir sûale cevâben İngiltere Devleti'nin Hıttâ-i Mısriyye'de cârî olan nizâmât ve mahâkimini evvelce tedkîk eyledikten sonra Mısır'ın ıslâh-ı mahâkim maddesine dâir karâr-ı kat'î verebileceğini beyân etmiştir.

Basiret: No: 115 , 8 Rabiulahir 1287 / 7 Temmuz 1870, s. 4.

Triste 5 Temmuz

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin mahdûmı Mehmed Tevfîk Pâşâ Hazretleri İskenderiye'ye müteveccihen bugün buradan hareket eyledi.

Basiret: No: 116 , 10 Rabiulahir 1287 / 9 Temmuz 1870, s. 2-3.

Süveyş Kanalı'nın işbu bin sekiz yüz yetmiş senesi şehr-i Kânûnusânînin ibtidâsından sene-yi merkûme mayıs nihâyetine değin beş aylık vâridâtı (2597000) franka bâliğ olmuş ve mezkûr kanâldan yalnız şehr-i mayısta kırk aded seffine mürûr etmiş ve bunlardan yirmi sekizi bin tonilâtalukdan aşağı ve en büyükleri olan iki danesinin birisi iki bin ve diğeri üç bin tonilâtaluk olup cem'an (38270) tonilâtaya bâliğ olarak beher tonilâtadan onar frank resm-i ahz olunduğundan yekûnî (382700) franka bâliğ olmuş ve hâsılât-ı müteferrikâsı dahî (104000) frankdan ibâret olup müddet-i merkûme zarfında istihsâl kılınan mebâliğ-i hisâb olundukda şehrî (420000) frank isâbet etmiştir.

Ve kanâl-ı mezkûr hâll-i hâzırına ve bir yandan tevsî' ve tetahhîr olunmakda bulunduğuna nazaran hâsılât-ı mezkûrenin bir kât daha tezâyüd edeceğinden bu hisâbca senevî altı milyon frank hâsılât getireceği anlaşılıyor.

Basiret: No: 116 , 10 Rabiulahir 1287 / 9 Temmuz 1870, s. 5.

Mısır'da mukîm tebaa-i ecnebiyyenin da'vâ-yı vâkıası mahâkim-i mahalliyyece rü'yet ve tesviye olunmak üzere geçende akd ve teşkîl kılınmış olan komisyon-u mahsûsenin karâr-ı vechesiyle kaleme alınmış olan ıslâh-ı mahâkim lâyhâsı ba'zı ta'dîlâtla İtalya Devleti tarafından kabûl olunmuş ve fakat Fransa hâriciyye nâzırı Mösyö (Gramun) bu bâbda Fransa hükûmeti cânibinden dahî akdemce muvâfakat gösterilmiş iken kendisinin mu'teriz bulunacağını şimdiden beyân idüb i'tirâzâtını dahî kavânîn meclisine arz ve ifâde edeceğini va'd etmiş idi.

Basiret: No: 117 , 12 Rabiulahir 1287 / 11 Temmuz 1870, s. 1.

Dün akşam zât-ı Hazret-i sadâret-penâhînin sâhil-hâne-i âlîlerinde Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretlerine mükemmel bir ziyâfet keşide olunarak bir ziyâfetde şûrâ-yı devlet reîsi devletlü übbetlü Kamil Pâşâ ve Divân-ı

Adliye nâzırı devletlü Fâzıl Mustafa Pâşâ vesair zevât-ı azâm hazreti med'uvven hâzır bulunmuşlardır.

Basiret: No: 117 , 12 Rabiulahir 1287 / 11 Temmuz 1870, s. 3.

Mukeddemâ her nasıl ise cânib-i Mısır'a gitmiş olan bir takım Rum taifesinden dörtyüz eşhâsın muahharen cânib-i Hıdîviyyet-i Celîle'den sâdır olan emr üzerine Levîd kumpanyası vapurlarından Orano nâm vapurlarıyla Hıttâ-i Mısriyye'den tard ve teb'îd kalınarak vapur-ı mezkûr Kıbrıs ve Rodos ve İzmir ve sevâhil-i sâire-i Osmâniyye'ye uğrayub eşhâs-ı merkûmeyi dökmek istemiş ise de hükûmât-ı mahalliyye taraflarından bu makûle-yi serseri ve mechûl el-ahvâl eşhâsı memlekete duhûline ârâ'-i rû-yı rızâ gösterilmediğinden âkibet o makûlelerin mahall-i cemiyetlerini olan Yunan iskelelerine götürülüb atılmış oldukları ba'zı gazetelerde görülmüşdür.

Basiret: No: 118 , 13 Rabiulahir 1287 / 12 Temmuz 1870, s. 1.

Geçen cumartesi günü Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü Pâşâ Hazretleri def'a-yı sâniye olarak huzûr-ı hazret-i cenâb-ı zıllullâhîye çıkararak tekrâr şeref-i müsûliyyete nâil oldukdan sonra zât-ı Hazret-i sadr-ı a'zam ile mülâkat eylemişlerdir.

Basiret: No: 119 , 14 Rabiulahir 1287 / 13 Temmuz 1870, s. 1.

Fehâmetlü devletlü Hıdîv-i Mısır Hazretleri haklarında ötedenberü sezâ-vâr buyurulmakta olan teveccühat-ı mükâreme-gayât Hazret-i pâdişâhînin devâm-ı bekâsını müeyyid olmak üzre bu kere yaver-i harb cenâb-ı malukân eden izzetlü Süleyman Bey Efendi maiyet-i Seniyye-i Hıdîviyye ta'yîn ve müşârün-ileyh Hazretlerinin müddet-i ikâmetlerinde rakûblerine mahsûs olarak Azaldin vapur-ı hümâyûnı tahsîs buyurulmuşdur.

Basiret: No: 119 , 14 Rabiulahir 1287 / 13 Temmuz 1870, s. 1-2.

Fehâmetlü devletlü Hıdîv-i Mısır Hazretleri geçen pazartesi günü Fransa Devleti'nin Der-saâdet sefîri sâbık Mösyö Bure ve İngiltere sefîri Mösyö Elyot Hazretlerinin Tarabya'da kâin sâhil-hânelerine gidüb birer vîzîte vermişdir.

Basiret: No: 120 , 15 Rabiulahir 1287 / 14 Temmuz 1870, s. 1.

Beyoğlu harîk-zede-gânına mahsûs Mısır'da açılan iâne defterinde toplanmakta olan mebâliğ-i kesîreye mahsûsen dün sabâh Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü Pâşâ Hazretleri tarafından kırk bin aded lirâ Bank-ı Osmânîyye'ye teslîm olunmuş ve bu yolda Hıdîv-i müşârün-ileyh Haretlerinin fevk-al-ade ibrâz buyurdıkları himem-i Hıdîvânelerinin ifâ-yı hakk teşekkür-i umûr-ı lâzumeden add olunarak harîk-i komîtesi reîsi mâliye nâzırı devletlü Sâbık Pâşâ ve a'zâları bulunan ticâret nâzırı devletlü Kubuli Pâşâ hazrâtıyla saâdetlü Agob Efendi ve Mösyö Tarifi ve Lord Hevbart birlikde oldukları hâlde Mirgün'de kâin sâhil-hâne-i Hıdîv efhamîye giderek müşârün-ileyh Hazretleriyle mülâkât ve izhâr-ı memnûniyyet ve ifâ-yı şükrâniyyet eylediler. (Doğrusu Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerinin meşhûd dide-i kâffe-i enâm olan şemmiyye-i kerîme-i vatanperverilerinin cümle-i cemîlesinden olarak bu kere dahî harîk-zede-gân hakkında bî-dirîg ve sezâ-vâr buyurdıkları himem-i Seniyye ve muâvenât-ı seffire-i Hıdîvâneleri bî-hakk-ı şâyân takdîr ve vâcib el-teşekkür olmağla (Basiret) Gazetesi'nin bu husûsda hissesine düşen hakk-ı teşekkür-i âcizâne edâ ve inzât âmmeye arz ve beyân etmekliğine ictisâr eyledi).

Basiret: No: 121 , 17 Rabiulahir 1287 / 16 Temmuz 1870, s. 1.

Fehâmetlü devletlü Hıdîv-i Mısır Hazretlerine geçen cuma gecesi birâder vâlâ kebirleri Divân-ı Ahkâm-ı Aliyye nâzırı devletlü Fazıl Mustafa Pâşâ Hazretleri Çamlıca'da kâin kasr-ı âlîyelerinde mükemmel bir ziyâfet keşîde eylemiş ve bu ziyâfetde devletlü Abdulhalim Pâşâ Hazretleri dahî bulunmuşlardır.

Basiret: No: 121 , 17 Rabiulahir 1287 / 16 Temmuz 1870, s. 1.

Devletlü Halim Pâşâ Hazretlerinin Mısır'da mâlik ve mutasarrıf oldukları emlâk ve akârın kâffesini üç taksîd ile altmış bin lira ve bundan başka kırk sene mütemâdiyen îfâ olunmak üzere şehri biner lira dahî verilmek üzere Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü pâşâ hazretlerine fûrûhat eylediklerini gazeteler yazıyor.

Basiret: No: 121 , 17 Rabiulahir 1287 / 16 Temmuz 1870, s. 1.

Beyoğlu harîk-i kebîrinde musâb olanlara tevzî' ve taksîm olunmak üzere Mısır'da güşâd olunan îâne defteri mûcibince şimdiden kırk beş bin toplanmıştır.

Basiret: No: 122 , 19 Rabiulahir 1287 / 17 Temmuz 1870, s. 2.

Fehâmetlü devletlü Hıdîv-i Mısır Hazretleri geçen cumartesi günü İlm Tağı'nda kâin kasr-ı hümâyûna bil-azîme müşârün-ileyh Hazretlerinin hakk ehakk Hıdîv-hânelerinde râygân buyurulan iltifât cihânderecât cenâb-ı pâdişâhîye bir ilâve-i cemîle olmak üzere kasr-ı mezkûrı teşrîflerinden evvelkiler hâme-i cenâb-ı şehriyârîden muntazam taâm takımları gönderilmiş olmakla akşam orada tenâvül-ü taâm buyurarak gece saât iki kararlarında maiyyet-i âlîlerine tahsîs buyurulmuş olan Azaldin vapur-ı hümâyûna râkiben sâhil-hâne-i Hıdîvilerine avdet ve azîmet buyurmuşlardır.

Basiret: No: 123 , 20 Rabiulahir 1287 / 18 Temmuz 1870, s. 1.

Geçen pazar günü Hıdîv-i Mısır Hazretleri zât-ı Hazret sadr-ı a'zamin sâhil-hânelerini bil-teşrîf mülâkât eylemişlerdir.

Basiret: No: 123 , 20 Rabiulahir 1287 / 18 Temmuz 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin hemân cânib-i Mısır'a müteheyyi'-i azîmet olduklarını Farid Busfor yazıyor.

Basiret: No: 124 , 21 Rabiulahir 1287 / 19 Temmuz 1870, s. 1.

Da'vâ-yı nezâret behiyyesinin lağviyle da'vâ nâzırı atûfetlü Mümtaz Efendi Hazretlerinin Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye kapû kethudâlığına nasb ve ta'yîn buyrulacağı mesmû'dur.

Basiret: No: 126 , 24 Rabiulahir 1287 / 23 Temmuz 1870, s. 1.

Mısır'ın ıslâh-ı mahâkimi zımnında Avrupa'ya azîmet etmiş olan saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretlerinin husûs-ı mezkûreden dolayı Fransa ve Avusturya ve İtalya Devletlerinin muvâfakatlerini istihsâl etmiş olduğu ve bu günlerde Londra'ya bil-azîme İngiltere Devleti'nin hâriciyye nâzırıyla bil-istişâre devlet-i müşârün-ileyhin dahî bu bâbda istihsâl muvâfakati yolunda sa'y ve gayret edeceğini (el-cevâib'in Viyana'dan almış olduğu bir kıt'a tahrîrat meâlinden anlaşılmışdır.

Basiret: No: 131 , 1 Cemazeyilevvel 1287 / 30 Temmuz 1870, s. 1.

Fehâmetlü devletlü Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin ba'zı ihmâl ve iskâlleri Mısır nâm vapuruyla bugün ve Hıdîv-i müşârün-ileyh dahî geçen çarşamba günü huzûr-ı hazret-i şehri-yâriye çıkararak istihsâl-ı ruhsat ile makarr-ı idâre-i Hıdîviyyet-i Celîleleri olan Mısır'a müteveccihen yarınki pazar günü Mahrûsa nâm vapur ile Der-sââdet'den hareket buyuracaklardır.

Basiret: No: 132 , 3 Cemazeyilevvel 1287 / 1 Ağustos 1870, s. 1.

Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü pâşâ hazretleri geçen cumartesi günü zât-ı Hazret-i sadr-ı a'zâmı ve Şûrâyı Devlet reîsi übbetlü devletlü pâşâ hazretleri resm ve dai' icrâ etmişler ve dünkü gün Mahrûsa nâm vapurlarıyla İskenderiye'ye müteveccihen azîmet etmişlerdir.

Basiret: No: 136 , 8 Cemazeyilevvel 1287 / 6 Ağustos 1870, s. 1.

Tarf-ı hazret sadâret-penâhîden elli bin asâkir-i Mısriyye'nin lüzûmuna dâir Hıdîviyyet-i Mısriyye ile olunan muhâbere üzerine eslihâ ve maâşları Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ cânibinden ve masârif-i nakliye mühimmât-ı sâiresi Hükûmet-i Seniyye tarafından olmak üzere şimdilik otuz bin asâkir-i Mısriyye'nin irsâl olunmasına karâr verildiğini Levant Herald'de görülmüşdür.

Basiret: No: 137 , 10 Cemazeyilevvel 1287 / 8 Ağustos 1870, s. 1.

Fahâmetlü devletlü Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin geçen salı günü Mısır'a muvâsalat buyurdıkları telgraf haberidür.

Basiret: No: 254 , 11 Şevval 1287 / 4 Ocak 1871, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Der-saâdet'le İskenderiye beyinde işlemekte olan posta vapurları muvakkaten ta'tîl edilmiştir.

Basiret: No: 269 , 6 Zilkade 1287 / 28 Ocak 1871, s. 1.

Ba'zı gazetelerin kavlince Süveyş Kanâlı kumpanyası baş direktörü Mösyö Dö (Lesseps) kanâl-ı mezkûrun idâresini İngiltere'ye fûrûht eylemek için devlet-i müşârün-ileyhâ ile zâten mukâveleye dahî girişmiş olduğunu yazmışlar ise de mûmâ-ileyh el-hâletü hâzihi Paris'te mahsûr bulunduğu cihetle işbu havâdisin aslı olmadığını Avrupa gazeteleri yazmıştır.

Basiret: No: 302 , 14 Zilhicce 1287 / 7 Mart 1871, s. 1.

Geçenlerde İspanya Devleti'yle Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye beyinde ve İtalya Devleti'yle dahî Tunus vilâyet-i celîlesi miyânında birer bahâne ile zuhûra gelen mübâyenetler üzerine devleteyn-i müşârün-ileyhimâ taraflarından gerek Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ ve gerek vilâyet-i mezkûre hükûmetleriyle doğrudan

doğruya icrâ-yı muhâberât ile hall-i münâzaât olunması zımnında esbâb-ı lâzimesine teşebbüs kılınmış idi.

Husûsât-ı mezkûrenin herhalde doğrudan doğruya Devlet-i Aliyye ile icrâ olunmayıp da hükûmeteyn-i mezkûreteyn ile icrâ olunması hakkında bu kere Bâb-ı âlî cânib-i sâmîsinden İspânya ve İtalya devletleri umûr-i hâriciyyesi nâzırlarına birer kıt'a protestonâmenin irsâl kılındığı mesmû'dur.

Basiret: No: 302 , 14 Zilhicce 1287 / 7 Mart 1871, s. 1.

Rusyâ'nın Londra'dan cesîm bir istikrâz akd eylediği ve Openhaym Alberti Bankası'ndan dahî Hıdîv-i Mısır Hazretlerine mahsûs olmak üzere altı milyon beş yüz bin lira ikrâz olduğu ihbâr-ı telgrafiyedendir.

Basiret: No: 593 , 30 Muharrem 1289 / 9 Nisan 1872, s. 1.

Cânib-i Mısır'dan vârid olan telgraf haberlerine nazaran Mısır mâliye nâzırı saâdetlü İsmail Sadık Pâşâ Hazretleri geçenlerde me'mûrîn-i mahalliye ve mu'teberân-ı sarrâfân hâzır ve mevcûd oldukları hâlde dört buçuk milyon liralık tahvîlât-ı Mısriyye hark ettikleri anlaşılmıştır.

Basiret: No: 631 , 17 Rebiulevvel 1289 / 25 Mayıs 1872, s. 1.

Zât-ı Hazret-i Hıdîv efhamının bu sene dahî Der-saâdet'e gelip biraz müddet ârâm ve ikâmetden sonra Bursa'yı teşrîf edecekleri istihbâr kılındı.

Basiret: No: 669 , 3 Cemazeyilevvel 1289 / 9 Temmuz 1872, s. 1.

Geçen pazar günü Ermeni Patriki rütbetlü efendi cenâbları zât-ı hazret-i Hıdîv efhâmı ile mülâkât eylemişlerdir.

Basiret: No: 688 , 26 Cemazeyilevvel 1289 / 1 Ağustos 1872, s. 1.

Zât-ı vâlâ-yı hazret-i Hıdîvi taraflarından olmak ve asâkir-i muntazama-i pâd-şâhîye teslîm kılınmak üzere tû icâd tüfenklerden elli bin aded tüfenk mübâyaa olunub takdîm kılınacağı mesmu'muz olmuştur.

Basiret: No: 696 , 5 Cemazeyilahir 1289 / 10 Ağustos 1872, s. 1.

Islâh-ı mahâkim-i Mısriyye hakkında Der-saâdet'de mukîm düvel-i ecnebiyye sefirâsından mürekkeb defââtle akd olunmuş olan meclisin netîce-i karârı Bâb-ı âlî ile zât-ı hazret-i Hıdîvi miyânında evvelce husûla gelen karârdan ibâret olduğu La Turquie yazıyor.

Basiret: No: 716 , 29 Cemazeyilahir 1289 / 3 Eylül 1872, s. 1.

Hükûmet-i Mısriyye ile Habeş hükûmeti beyninde tekevvün iden mes'elenin sebebiyeti Habeşliler tarafından olduğunu İngiliz gazetelerinin derc-i sahîfe-i tezkâr ettiğine ve bu mes'elenin neden ibâret olduğuna dâir dünkü gazetemizde bir nîzecek ma'lûmât vermiş iden bu hafta postasıyla almış olduğumuz Fransız gazeteleri dahî bizi ve İngiliz gazetelerini tasdîken münâzaanın zuhûrına Habeş hükûmeti tarafından sebebiyet verildiğini yazıyorlar.

Basiret: No: 724 , 9 Recep 1289 / 12 Eylül 1872, s. 1.

Geçen Ağustos efrencînin birinden yirmisine kadar Süveyş Kanâli'ndan geçen sefâinin adedi elli iki kıt'aya varmış ve bunlardan mürûriyye ücreti olarak ahz olunan akçenin mikdârı dahî sekiz yüz yetmiş dört bin franka bâğ olduğu Monitor Ejipsyan'da görülmüştür.

Basiret: No: 769 , 3 Ramazan 1289 / 4 Kasım 1872, s. 1.

Yakında Amerika'ya azîmet etmek üzere bulunan Hıdîv-i Mısır fahametlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretlerinin ikinci mahdûmları saâdetlü Hasan Pâşâ'nın Washington'da istikbâli için asâkir-i Mısriyye zâbitânından General (Mot)'un bu kere Washington'a müteveccihen hareket ettiği ve müşârün-ileyh Hasan Pâşâ Hazretlerinin Amerika'ya seyâhatından sonra Çin ve Japon'a dahî azîmet edeceğini gazeteler yazıyor.

Basiret: No: 775 , 10 Ramazan 1289 / 11 Kasım 1872, s. 1.

Asâkir-i Mısriyye ile Habeş askeri arasında bu kere ufak bir mazârribe vuku' bulmuş olduğu Kahire'den çekilen telgraf meâlinden anlaşılıyor.

Basiret: No: 877 , 17 Muharrem 1290 / 17 Mart 1873, s. 1.

Mısır'da ıslâh-ı mahâkim mes'elesine bir netice verilmek üzere teşkîl olunan komisyonun verdiği karârı İtalya Devleti dahî kabûl eylemiş olduğunu gazeteler yazıyor.

Basiret: No: 941 , 2 Rabiulahir 1290 / 30 Mayıs 1873, s. 1.

Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretleri geçen çarşamba günide maiyetlerinde saâdetlü Nubar Pâşâ Hazretleri olduğu hâlde Tarabyâ'da kâin İngiltere sefâret-hânesini bi'l teşrîf Der-saâdet İngiltere sefîriyle mulâkât etmişlerdir.

Basiret: No: 978 , 20 Cemazeyilevvel 1290 / 16 Temmuz 1873, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin bu kere akd etmiş olduğu istikrâz hasse senedâtının alâ franka temmuzun yirmi üçünde tedâvüle çıkarılacağı 14 Temmuz frenki târihiyle Paris'den keşîde kılınan telgraf haberindedir.

Basiret: No: 981 , 23 Cemazeyilevvel 1290 / 19 Temmuz 1873, s. 1.

Geçen çarşamba günü Der-saâdet İngiltere sefiri Sir Henri Elyot cenâbları sâhilhâne-i âlî-i Hıdîviyye giderek zât-ı Hazret-i Hıdîv efhamı ile mülâkât eylemiştir.

Basiret: No: 989 , 3 Cemazeyilahir 1290 / 29 Temmuz 1873, s. 1.

Times'in rivâyetine nazaran bin sekizyüz yetmiş üç senesi haziranında Süveyş Kanâlı'ndan vukû' bulan hâsılât bir milyon altıyüz doksan üç bin frank ve-yâhûd altmış yedi bin yediyüz yirmi İngiliz lirasına bâliğ olmuştur ki yetmiş iki senesi haziranında otuz dokuz bin yediyüz onbir lira ile mukâyese olundukda bu sene haziranın hâsılatı yirmi sekiz bin dokuz lira tezâyüd ettiği tahakkuk ediyor.

Basiret: No: 1000 , 18 Cemazeyilahir 1290 / 11 Ağustos 1873, s. 1.

Der-saâdet Belçika sefiri Mösyö Dö Kembriç cenabları geçen perşembe günü Mîrgün'e giderek zât-ı âlî hazret-i Hıdîv Efhamı ile mülâkât etmiştir.

Basiret: No: 1001 , 19 Cemazeyilahir 1290 / 12 Ağustos 1873, s. 1.

Geçen cumartesi günü zât-ı âlî hazret-i Hıdîvi mabeyn hümâyûna bil-azîme huzûr-u azamet neşûr hazret-i padişâhîye duhûl ile müsûl şerefine ve bir iki saat kadar iltifat cihânderecât tâcdâriye nâiliyyetle farîza-i ve dâî' icrâ ederek sâhil-hânelerini teşrîf buyurmuşlardır ve pazar günide zât-ı hazret-i sadr-ı a'zâmı ve zât-ı vâlâ-yı ser-askeri vesâir vükelâ-yı fihâm hazret-i sâhil-hâne-yi cenâb-ı Hıdîviyye'ye bi'l-âzîme ziyâret etdikten ve yine yevm-i mezkûrede zât-ı hazret-i Hıdîv-i sâhil-hâne-i cenâb-ı sadr-ı a'zamiye azîmetle resm ve dâî' icrâ buyurduktan sonra mevcûd maiyetleri olan müşîrân ve ümerâ-yı zî-şânı müstehaben ve Mahrûse nâm vapurlarına râkiben pazartesi gecesi saat altı raddelerinde İskenderiye'ye müteveccihen hareket buyurmuşlardır.

Basiret: No: 1002 , 20 Cemazeyilahir 1290 / 13 Ağustos 1873, s. 3.

Derûnunda bir hayli yolcu ve 450 kadar asker bulunduğu halde flemenkin Hindistan-ı şarkîde kâin müstemsikânına müteveccihen geçen yirmi sekizinde kanâldan mürûr ve ubûr etmiş olan (Prens Hendrik) nâm flemenk vapuru mukaddemce karaya oturan (Trumep) nâm diğer flemenk vapurunun Süveyş Denizi'nde sâhile indirmiş olduğu askerleri dahî derûnuna alarak yolculuğa devam etmekte iken ez-kazâ makinesine sakatlık arızasıyla seyr ve harekete mecâli kalmadığından (Care) nâm bir diğer flemenk vapuru imdâdına yetişerek ve bunu yedeğine takarak âdetâ îsâl etmiş olduğunu ve el-yevm vâpur-u mezkûrun mersâ-yı Aden'de tevakkuf ve karâr ettiği bu hafta Aden'den vârid olmuş olan bir İngiliz vapurunun haber verdiği Port Said Gazetesi ihbâr ve (Kuzad) nâmında diğer bir flemenk vapurunun dahî Cebel-el-tarık'da el-yevm tevakkuf olduğunu ve bunun esbâb-ı tevkîfî henüz ma'lûm olmadığını ilâve-i güftâr eylemiştir. (Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1043 , 8 Şaban 1290 / 30 Eylül 1873, s. 1.

Afgân hanzâdelerinden serdâr Mehmed Ömer Hân Hazretleri'nin bu kere der-aliyyeden mahrûse-i Mısır'a muvâsâlatle alâ tarîku'l-misâfire-i mühimmâ tahta-i Hıdîviyye nâzil olmuş olduğu haber olunmuştur. (Ruznâme-i Vakâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1055 , 22 Şaban 1290 / 14 Ekim 1873, s. 1.

Mahdûm-i sâlis Hıdîvî Devletlü Hasan Pâşâ Hazretleri mezkûr fitrat-ı zâtiyeleri olan gevher-i isti'dâd ve fetânet muktezâsınca sinn-i tîfûliyyet ve âvân-i şubûbiyyetini Mısır'da elsine-i muhtelif ve maârif-i maşrikiyye teallüm ve tedrisle imrâr ederek ve fîmâ ba'd dahî İngiltere'nin (Oxford) belde-i şehîresinde kâin (üniversite) medrese-i külliyesine çindisine müdâvemetle İngiliz lisânını ve ulûm ve fûnûn-i lâzimeyi tahsîl ve tekmîl eyleyerek bundan akdem me'zûnen avdet buyurmuşlar idi. Bu kere müşârün-ileyh Hazretlerinin Prusya usûl-u askeriyyesini taallüm etmek zımnında haşmetlü Almanya İmparatoru Hazretlerinin hâssa-i süvârî

alayına bir müddet mülâzim ve müvâzib olmak üzere geçen haftanın cumartesi günü rukûb-i âlîlerine tahsîs kılınan Mahrûse vapuruna râkiben ve tavsîllerine me'mûr Mısır muhâfızı Saâdetlü Mustafa Fehmi Pâşâ Hazretleriyle meshûben limân-ı İskenderiye'den kıyâm ve hareket ve (Brindisi) tarîkıyla Berlin'e müteveccihen tahrîk-i çarh-ı azîmet eylemiş ve işbu geçen cuma günü Berlin'e müvâsalat etmiş oldukları haber olunmuştur.

Basiret: No: 1111 , 30 Şevval 1290 / 20 Aralık 1873, s. 1-2.

(Mısır'dan Mektûb)

Şûrây-ı Devlet Reîsi übbehetlü devletlü Yusuf Kâmil Pâşâ Hazretleri işbu şevvâl-ı şerîf'in yirminci günü bi's-sıhhat ve el-âfiye İskenderiye limânına bi'l-muvâsala evvelce zât-ı hazret-i Hıdîv efhamî cânib-i âlîsinden mahsûsen i'zâm buyurulan müstakbilîn vâsıtasıyla râkib oldukları Mısır nâm vapurdan muntazam sandallar ile Menşeye câddesi civârında Re's-el Tîn nâm kasr-ı âlîye nâzil ve birâz ârâm ve istirâhatdan sonra mahsûsen tehyie olunan şimendüfer arabalarıyla akşam üzeri Mısır Kâhire'ye vâsıl ve zâtlarına mahsûs tehyie ettirilen dâire-i âlîye dâhil oldular. Yevm-i mezkûrde zât-ı sâmî-i Cenâb-ı Hıdîv a'zamî ile görüşüldükten sonra mühâdim ve eshâr-ı celîle Hazret-i Hıdîvî sırasıyla takım takım gidüp resm-i hoş âmedî icrâ ve ertesi gice dahî Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretleri tarafından Abidîn Serây-ı âlîsinde mükemmel ziyâfetler keşide ve bu vesîle ile merâsim....tevâzî tamâmıyla îfâ buyrulmuştur.

Almanya dûkalarından Prens Duhev Henzalerin buraya müvâsalat eyleyüp birkaç def'a zât-ı hazret-i Hıdîv efhamı ile mülâkât eylemiştir. Ve ebhâl hazret-i Hıdîv efhamı vesâir umerâ-yı kirâm-ı Mısriyye ile dahî görüşüp ve tiyatroyada da'vet olunarak haklarında fevkâ'l-âde hürmet ve ri'âyet olunmuştur. Bundan böyle İskenderiye limanına gelen sefâin-i ticâriyyeden limanın tethîrî masrafına karşılık olmak üzere her bir geminin humûlesi mikdârınca tonîlâto hesâbıyla limanda ikâmet ettiği müdetce beher yirmi dört sâatte bir resm-i muînenin ahzine hükûmet

tarafından karâr verildiği Hıdîviyyet-i Celîle-i Hâriciyye Nezâretî tarafından bi'l-cümle düvel-i ecnebiyye cenerâl konsoloslarına beyân ve teblîğ kılınmıştır.

Bilâd-ı ecnebiyyeden bahren gelen ağnâm ve sâireden dahî yüzde dokuz resm alınması mukarrerdir.

Bilâd-ı Sûdân'da inşâ olunacak şimendüfer hatlarına îcâb eden edevâtın pek çoğu İskenderiye'ye vâsıl olmuştur. Geçen hafta üç gün ale't-tevâlî yağmurlar yağup hamd olsun mevrûât feyz ve bereket üzeredir.

Basiret: No: 1120 , 11 Zilkade 1290 / 31 Aralık 1873, s. 1.

Geçen temmuzda senedâtı tedâvüle ihrâc olunan Mısır'ın otuz iki milyon nûmînâl İngiliz lirası istikrâza mahsûben gelecek marta kadar bankadan dört milyon lira verilmesine karâr verilmiş ve iskonta nâmıyla istikrâz me'mûru yüzde bir mikdârını tenkîh edeceği anlaşılmıştır. Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden zikr olunan meblağın acele matlûb olunması marta kadar müddeti münkaziyye olan tahvîlâtı tesviye ve bir mikdârı dahî tesviye-i turuk ve ba'zı i'mâr-ı mülk için olduğu Times'in Mısır'ın mâliyesi hakkında yazdığı bir bendden istidlâl olunur.

Basiret: No: 1120 , 11 Zilkade 1290 / 31 Aralık 1873, s. 1.

Geçen sene Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından Afrika kıt'asının keşfiyyâtına me'mûr gönderilen Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın İngiltere'ye avdet ettiğini yazmıştık. Mûmâ-ileyh bu kere Kânûnuevvel'in ikinci günü Londra'da tecemmü' etmiş olan hey'ette kıt'a-i mezkûrenin dâhilinde tesâdüf ve müşâhede ettiği mevâdd-i mü'tenâyı beyân ettiği Afrika Kıt'ası dâhilinde bunca fedâkârlıkla meydâna gelen muvaffakiyetini zâyi' etmemek azmiyle benim yerime Miralay Gordon nâmında bir İngiliz ta'yîn etmiş ve Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhânın bundan maksadı ol havâlfîyi tamâmıyla taht-ı tasarrufa idhâliyle ahâlisini dâire-i medeniyyet ve insâniyyete alması ve oralardan esâretin men'inden ibâret bulunmuştur. Esâretin men'ine Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretleri ile Mısır Hâriciyye Nâzırı devletlü Nûbâr

Pâşâ ve Dâhiliyye Nâzırı saâdetlü Şerîf Pâşâlar Hazarâtı bezl-i mechûd etmekte ve buna ahâlî-i Mısır gerçi izhâr-ı rû-yi adem-i muvâfakat eylemekte iselerde müşârün-ileyhim hazarâtının eser-i himem ve akdâmlarıyla karîben lağv edileceğini kaviyyen me'mûl ederim. Vâdîde bir nutuk îrâd etmiştir.

Basiret: No: 1158 , 1 Muharrem 1291 / 18 Şubat 1874, s. 1.

Taraf-ı eşref hazreti Hıdîv efhamiden lutfen rükûblerine tahsîs buyurulan bir kıt'a vapûr sefînesiyle bu kere hakîkî bir kâfile-i ilmiyyenin Esvân'a (birinci şelâle) müteveccihen Bulak'dan kıyâm ve hareket ettiğini ve ezcümle Nâpolî Şehri'nin müderrise-i külliyesi muallimîn-i mütebahirîninden Mösyö (Pol Pançeri) ve Mösyö (Kosta) ile Milano Şehri müze-hânesinin direktörü (Kornalya) ve müze-hâne-i mezkûrun âsâr-ı atıkası huffâzı Doktor (Belluti) ve Marki (Kerpuli) ile (Gasgu) ve (Keber) ve (Hanesinin) nâm doktorların ve İskenderiye'de İtalya Veys konsolosu Şövalye (Sikre) cenâblarının zümre-i seyâhîn mûmâ-ileyhime dâhil olduklarını Ejbet yazıyor.

Basiret: No: 1161 , 4 Muharrem 1291 / 21 Şubat 1874, s. 1.

Londra'da çıkan Daily Telgraf Gazetesi ecnebî istikrâzâtı fiâtinden bahs ettiği sırada Devlet-i Osmâniyye ile Mısır istikrâzâtı senedâtının fiatları gerçi bundan biraz evvel tenezzül edüp ve eski fiatlarını henüz bulamamışlar ise de düvel-i sâire istikrâz senedâtının tenezzülüne bakılır ise bunlara tenezzül etmemiştir deyniyle bilür. Geçenlerde Devlet-i Osmâniyye tarafından bir istikrâz akd edileceği Viyana'dan keşîde kılınan telgraf meâlinden anlaşılmış ise de bu kere ahz olunan ahbâr-ı sahîha'ya göre akd edilecek istikrâzın borrsaya ihrâcı fiat ve mahall-i sarfını ve devlet-i müşârün-ileyhânın mâliyesinin dahî Galya ıslâhı için bir büyük me'mûr-i mahsûsun Londra'ya gelmek üzere olduğu anlaşılmıştır. Müşârün-ileyhin me'mûriyyet-i mahsûsasının fi'liyâtı karîben meydâna çıkar ise de Devlet-i Aliyye vâridât-ı umûmiyyesini lâyıkında idâre etmekten başka bir tedbîr sâ'ib-i icrâ etmedikce istikrâz akdine teşebbüs eylemek hiçbir fâide-yi müfîd olmayacaktır.

Basiret: No: 1162 , 6 Muharrem 1291 / 23 Şubat 1874, s. 1.

Hükûmet-i Mısriyye'nin vâridât-ı umûmiyyesi bundan on sene mukaddem dört milyon sekiz yüz bin İngiliz lirası olduğu halde bin iki yüz doksan sene-i hicriyyesinde yedi milyon iki yüz bin İngiliz lirasına bâliğ olmuştur. Bin iki yüz seksen senesinden doksan senesine kadar Hıttâ-i Celîle-i Mısriyye'de i'mâl ve inşâ olunan demiryollarına on milyon lira sarf edildiği gibi on altı milyon dahî doğrudan doğruya Mısır hazînesinden Süveyş Kanâlı'na hasr ve sarf edilmiş idi.

Bin iki yüz seksen senesinden seksen sekiz senesine kadar Mısır'ın istikrâzât-ı mün'akidesi cem'an yirmi üç milyon liraya bâliğ olmuştur. Bundan tesviye edilen yedi milyonu bi't-tenzîl bâkî on altı milyon lira borcu bulunmuş idi. Geçen doksan senesine istikrâz olunan akçe otuz iki milyon nûmînâl İngiliz lirasından ibâret bulunduğundan düyûn-i Mısriyye cem'an kırk sekiz milyon İngiliz lirasına bâliğ olmuş olur. İşbu istikrâzâta senevî i'tâ ve tesviyesi lâzım gelen fâ'iz dahî yüzde yedi hesâbıyla üç buçuk milyon İngiliz lirasına takarrüb ediyor.

Basiret: No: 1169 , 14 Muharrem 1291 / 3 Mart 1874, s. 1.

Londra'dan yazdıklarına nazaran Lonra'nın garb-ı şimâl şimendüfer kûmpanyası hâsılâtı tevzî'nde beher hisseye isâbet eden meblağın mikdârı me'mûl olduğu derecede olmamasından dolayı bi'l-umûm İngiltere şimendüferleri senedâtı hayli tenezzül etmiştir. Devlet-i Osmâniyye senedâtı gerçi bundan birkaç gün evvel hayli tenezzül etmiş ise de bu gün Devlet-i müşârün ileyhâ istikrâzâtından taksît-i vakti duhûl eden kuponların akçesi tedârik olunup eshâbına i'tâ olduğu gibi umûr-i mâliyyece ıslâhât-ı serâyaya kıyâm olduğunu mübeyyen İstanbul'dan vürûd eden mektûpların gazetelerle neşr ve i'lâmı husûsı hüsn-i te'sîr hâsıl etmiş olmağla senedât-ı mezkûre fîâtları hayli terakkî ederek ve sebât edeceği dahî revş-i hâlden anlaşılıyor.

Havâdis-i mezkûreden hâsıl olan emniyyet Mısır istikrâzâtı senedâtına dahî te'sîr etmekle istikrâzât-ı mezkûre senedâtı dahî terakkî ettiği misillü bu vâsıta ile Amerika'da vâki' Peru cumhûrî istikrâzâtı dahî bir hüsn-i hâl kesb etmiştir.

Basiret: No: 1173 , 20 Muharrem 1291 / 9 Mart 1874, s. 1.

Bu sene Der-saâdet'te kışın şiddetini ve kömürün nedretini Mısır'da mukîm şûrâ-yı devlet re'îsi devletlü übbehetlü Kâmil Pâşâ Hazretleri'nin bâ-telgraf mesmû'ları oldukda der-akab fikrâya meccânen konaklarında mevcûd bulunan kethüdâlarına emir ve iş'âr buyurulduğundan fikrâ-yı ahâlî'ye on beşer okka kömür i'tâ kılınmıştır.

Basiret: No: 1175 , 22 Muharrem 1291 / 11 Mart 1874, s. 2.

Afrika'nın Sudan cihetinde sâkin olan Vavta'dan berü esîr ticâretiyle meşgûl bulunan Darfurilerin işbu fi'l-i makdûhtan ferâgat eylemeleri için mukaddemen Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden ol tarafa sevk ve i'zâm kılınan asâkir-i muntazama-i Mısriyye hücumuyla müdâfaaya çıkmış olan Darfuriler münhezim ve perişân olduklarını ve esîr ticâretinin dahî mümkün mertebe öne alındığını evvelce yazmıştık. Bu kere alınan ma'lûmata göre kabâil-i merkûme yine mu'tâdları olan esîr ticâretiyle iştigâl etmekte ve muhâfaza için o civârda kâin Bahr el Ghazal Nehri'nin sâhilinde Şakir El-etvâs nâm mevki'de bırakılmış bulunan bir mikdâr asâkir-i Mısriyye üzerlerine hücum ile bir hayli mazarratları vukû' bulmakda olduğu istihbâr kılınarak derhâl Hartum'da bulunan asâkir-i Mısriyye'den bir kol asker sevk ile Kânûnusânî'nin yirmi sekizinci günü mârû'l-beyân tâ'ife-i bâgîyye ile mülâkî olunarak muhârebeye başlanılmış ve nihâyetinde tâ'ife-i merkûme münhezim edilmiştir.

İşbu muhârebe altı sâat kadar imtidâd ederek Darfuriler'den bir hayli vefeyât ve mecrûh vukû'uyla dört top ve bir çok mühimmât-ı harbiye ve dört sancak teslîmine mecbûr olarak firâr etmişler ve asâkir-i Mısriyye'den dahî iki yüze karîb mecrûh ve vefeyat vukû' bulmuştur.

Basiret: No: 1176 , 23 Muharrem 1291 / 12 Mart 1874, s. 1.

Şubat ayında İskenderiye'ye memâlik-i ecnebiyye'ye gitmek üzere bir hafta zarfında Mısır'dan ve sâir civârdan elli beş bin kantâr pamuk vürûd etmiştir ki geçen sene müddet-i mezkûra zarfında gelen pamuk ancak kırk beş bin kantâr olduğu cihetle on bin kantar fazla olması pamuk ticâretinin Mısır'da sene-be-sene terakkî bulması mûcib oluyor.

Basiret: No: 1178 , 25 Muharrem 1291 / 14 Mart 1874, s. 2.

Süveyş'de mukîm İngiltere Konsolatosu tarafından alınan mektûb meâlidir.

Aktâr-ı âlemden gelen huccâc-ı müslimîn emnen ve sâlimen pey-der-pey avdet eylemektedirler.

Beher sene gönderildiği gibi Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden bu sene dahî buraya müteaddid hâzık tabîbler ve îcâbı kadar asâkir-i zabtıyye-i Mısriyye gönderilip huccâcın fevka'l-âde sıhhat ve âfiyet ve istirâhat üzere bulunması için her dürlü esbâb-ı lâzimededen bir hatve girü durulmamıştır.

Fi'l-hakîka Müslümanlar için edâ-yı farîza-i hacc-ı şerîf ifhâr olunacak mevâdden olup böyle her taraftan ale'l-husûs Afrika'nın içerilerinden mâşiyen şedd-i rihâl ederek Mekke-i Mükerrreme'ye gelişleri mahzâ Müslümanların ferâ'iz-i dîniyelerini îfâya dikkat ettiklerine bir delil-i kavîdir.

Geçenlerde burada bir furtuna zuhûr ederek kanâldan iki üç gün hiçbir sefîne mürûr etmemiştir. Geçen hafta iki İngiliz vâpuru İsmailiyye kurbunde bî-hayreti't-timsâhda biri birine tesâdüf ederek birisi her nasılsa batma râddesine gelmiş ise de der-akab me'mûrîn-i mahalliye tarafından olunan tedâbîr-i hasene üzerine halâs olunarak Süveyş'e götürülüp havuzda ta'mîr ve termîmine bed'an olunmuştur.

Basiret: No: 1179 , 27 Muharrem 1291 / 16 Mart 1874, s. 1.

Devletlü Sâdık Pâşâ Hazretlerinin Pâris bankerleriyle istikrâz için mukâveleye girişmesi Londra piyâçesini kâmilen tebdîl edüp hattâ şubat frenkinin yirmi ikinci günü Devlet-i Aliyye ile Mısır eshâmından külliyetlü ahz ve i'tâ olduğu Daily Telgraf yazmıştır.

Basiret: No: 1180 , 28 Muharrem 1291 / 17 Mart 1874, s. 1.

Mısır'dan alınan mekâtîb meâline nazaran Mîralay (Gordon) Hıdîv-i Mısır Hazretleri ile bi'd-def'ât mülâkatden sonra Nil-i ulyâya doğru hareket üzeredir. Mîralay-ı mûmâ-ileyh muîtine iki yüz elli nefer kadar asker almak niyyetinde bulunuyor.

Mûmâ-ileyhin me'mûriyeti yalnız harekât-i seferiyye'ye menût olmayıp Nil-i ulyâda edeceği harekâtta fâil-i muhtâr olacaktır. Hartum hükûmet-i mahalliyesi tarafından îcâbı takrîrinde Mîralay-ı mûmâ-ileyhe muâvenet olunması için mukadda evâmir-i lâzime i'tâ olunmuştur. Mîralay (Gordon) berâberince yalnız bir mitralyoz olup şehr-i hâlin on sekizinde muîtinde (Rusel) ve (Ensun) isminde iki nefer deli kanlu bulunduğu halde Hartum'dan hareket edecektir.

Basiret: No: 1182 , 1 Safer 1291 / 19 Mart 1874, s. 1.

İstikrâzât-ı Mısriyye'den bin sekizyüz altmış dört senesi istikrâzının hîn-i akdinde olunan mukâvele mûcibince senede iki defa kurası çekilerek vakt-ı muayyen-i hulûlunda re's-ül-mâlin ilgâsı mukâvele dâhilinde bulunduğundan işte bu def'a şubatın on altıncı günü Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından vekâleten Londra'da bulunan Con Varenfeld Larefin nâm zât hazır olduğu halde Londra'da kur'ası keşîde olunup yüz ikisi biner ve yüz üçü beşer yüz ve beşyüz on sekizi yüzer lira kazanmak üzere cem'ân yedi yüz yirmi üç adet tahvîlâta ikiyüz beşbin İngiliz lirası tasarruf etmiş ve mebâliğ-i mezbûre gelecek nisan frengînin birinde te'diye olunacağı mukarrer bulunmuştur.

Basiret: No: 1183 , 2 Safer 1291 / 20 Mart 1874, s. 1.

Mısır'da Nil Nehri'nden bir mecrâ açarak İskenderiye civarında kâin olup gitdikçe kesb-i cesâmet ve şeref eyleyen Remele şehrine su akıtmak üzere hayli vakitden beri inşâ olunmakta olan cedvelin bu kere ikmâliyle yakında resm-i güşâdı mukarrer bulunduğundan resm-i mezkûr riyâset-i mahdûm-i ekber hazret-i Hıdîv efhamı devletlû Muhammed Tevfîk Pâşâ Hazretleri tarafından kabul buyurulduğu Evrâk-ı Havâdis'te görülmüştür.

Basiret: No: 1185 , 5 Safer 1291 / 23 Mart 1874, s. 1.

Mısır vergisine mahsûben gelecek nisanın birinde va'desi hulûl eden kuponların tesviyesine mukâbil bu def'a Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden İngiltere Bankası'na yüz doksan dokuz bin liranın irsâl kılındığı Londra'dan yirmi mart frengî tarihiyle vârid olan telgrafdan anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1190 , 10 Safer 1291 / 28 Mart 1874, s. 1.

Geçenlerde İskenderiye'de tab' olunan bir istatistik cedvelinden anlaşıldığına nazaran Memâlik-i Mısriyye'de yetmiş altı bin altı yüz doksan altı ecnebî olup bunun kırk yedi bin üçyüz onaltısı İskenderiye'de ve on dokuz bin yüz yirmisi nefsi-i Mısır'da ve Süveyş ile sâir şehirlerde dahî onüç bin iki yüz altmış ecnebî bulunduğu ve bunlardan otuz dört bin altı yüzü Yunanlı ve on yedi bini Fransız ve on üç bin dokuz yüz altısı İtalyan ve altı bin üç yüz Avusturyalı ve altı bin İngiliz ve bin yüzü Almanyalı ve beş yüzü İranlı ve sekiz yüz doksanı Rusya ve İspanya ve Felemenkli ve Belçikalı ve İsviçreli ve Portekizli ve Amerikalı olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1192 , 13 Safer 1291 / 31 Mart 1874, s. 1.

Bin sekiz yüz yetmiş bir senesinde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından akd edilen istikrâzın zamân-ı akdindeki mukâvele mûcibince senede iki def 'a kur'ası

çekilmek lâzım geldiğinden mu'tâdî vechle martın birinde Paris'de kur'ası çekildikde beher tahvîle yirmiſer İngiliz lirası verilmek üzere iki bin yüz yetmiſ hisseye kur'a isâbet etmiſtir.

Basiret: No: 1194 , 15 Safer 1291 / 2 Nisan 1874, s. 1.

İskenderiye'den alınan mektup

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından mukaddemâ icrâsına karâr verilerek bu def 'a Hâriciyye Nâzırı devletlü Nûbâr Pâſâ Hazretleri ma'rifetiyle mevki'-i icrâyâ vaz' olunan Mahâkim Nizâm-nâmesi Fransa Cumhuriyeti'nden mâ-adâ kâffe-i düvel-i ecnebiyye tarafından kabul ve tasdîk olunmuſ ve yakında Fransa'nın dahî rû-yi muvâfakat göstereceğî me'mûl-i kavî bulunmuſtur.

Bir vakitten beri İskenderiye'de da'va vekâletinde bulunan Mr. Skoc icâbı halinde İngiltere hâriciyyesine mürâcaat etmek üzere bu def 'a Hükûmet-i Mısriyye tarafından senevî iki bin lira maâſ ile ecnebî mahkemesine joj ta'yîn olunduğundan dolayı İngiltere Devleti'nin İskenderiye ve Mısır konsolatosu ilgâ edilmiſ olmasından devlet-i müſârün-ileyhânın İskenderiye Konsolatosu Mr. Stanley Amerika'da vâki' Panama konsolosluğuna ve Mısır'da bulunan Mr. Roger dahî Nunuzamire konsolosluğuna ta'yîn olunmuſ ise de mûmâ-ileyh sinîn-i vefîreden beri ſarkda emrâr-ı vakt ederek oldukça ſark lisanlarına dahî âſinâ bulunmuſ ve kendisinin sinn-i altmıſdan mütecâviz olduğundan me'mûriyyet-i mezkûreyi kabulden ise Mısır'da ikâmet eylemekliğî tercih etmiſtir.

Maiyyetinde üçyüz kadar asâkir-i Mısriyye bulunan Mîralay Gordon Sevâkin tarîkiyle Kondroko arâzisine müteveccihen hareket eyledi. Bunların yanında Times Gazetesi'nin bir de muhâbiri vardır.

Basiret: No: 1200 , 22 Safer 1291 / 9 Nisan 1874, s. 1.

Kâşgar hâkimi şehâmetlû Yakûb Hân Hazretlerinin hemşîreleri ismetlû hânımefendi hazretleri mevcûd maîyyeti olan zevât ile ve kezâ Hicâz haftân ağası rif'atlû Hacı Mustafa Rüşdi Efendi işbu geçen cumartesi günü cânib-i Hicâz-ı mağfîret-râzdan mahrûse-i Mısır'a muvâsalat ve Kallabe'de kâin mihmân-hâne-i Hıdîviyye'de alâ-tarîk-il misâfire ârâm ve ikâmet eylemişler ve Hicâz müjdecî başısı izzetlû Hacı Hasan Ağa Hazretleri yevm-i mezkûrda mihmân-hâne-i mezkûreden bil-kıyâm Der-aliyye'ye müteveccihen İskenderiye cânibine azîmet etmiştir.

(Vekâyi' Mısıriyye)

Basiret: No: 1200 , 22 Safer 1291 / 9 Nisan 1874, s. 1.

Mart frengînin birinden yirmisine kadar Süveyş Kanâli'ndan mürûr eden seksen dört kıt'a sefâinden cem'ân bir milyon yediyüz elli iki bin frank mürûr resmî tahsîl edildiği gazetelerde görülmüştür.

Basiret: No: 1206 , 28 Safer 1291 / 16 Nisan 1874, s. 1.

Süveyş Kanâli'ndan mürûr edecek sefâinden ahz olunacak mürûr-ı resmî hakkında mikyâs-ı istiâb kararını mevki'-i icrâya vaz' edinceye kadar mezkûr kanâl müteahhidi Mösyö Lesseps üç mâh müddet mühlet taleb eylemiş ise de işbu husûsta düvel-i muazzama rûy-ı muvâfakat eylememiş olduğundan mûmâ-ileyh Mösyö Lesseps dahî kanâldaki fenârları söndürüp hutût-ı telgrafiyeyi dahî kat' edeceği ve nihâyet kanâldan sefâin mürûrunu âdetâ men' edeceğini mübeyyin bir kıt'a protesto takdîm etmiş olduğunu La Turquie yazıyor.

Basiret: No: 1207 , 29 Safer 1291 / 17 Nisan 1874, s. 1.

Cedd-i âlî-i Hazret-i Hıdîvî Mehmed Ali Pâşâ merhûmun pederin kabirlerin şimdiye kadar ne tarafta olduğu bilinemediğinden bu kere Taşoz Cezîresi müdîri izzetlû İbrahim Asafî Efendi ma'rifeti ve ba'zı hüsn-i adamların delâletiyle

Kavala'da kâin câmi'-i şerîf haremindeki kabristanda bulunarak taraf-ı sâmi-i Hazret-i Hıdîvîden mezkûrun kabrin bir türbe hey'etinden ve muntazam sûrette inşâsı mukarrer imiş.

Basiret: No: 1209 , 3 Rabiulevvel 1291 / 20 Nisan 1874, s. 1.

Süveyş Kanâlı müteahhidi Mösyö Dö Lesseps mikyâs-ı istiâb komisyonunun karârını mevki'-i icrâya vaz' etmek için üç mâh mühlet taleb edip Bâb-ı âlî ise buna rûy-ı muvâfakat ibrâz etmemiş ve bunun üzerine mûmâ-ileyh Mösyö Dö Lesseps dahî kanâlin fenârlarını söndürüp sefâinin mürûruna mâni' olacağını beyân etmiş olduğu gazetelerde görülmüş idi. Levant Herald ol bâbda almış olduğu ma'lûmâta göre keyfiyyet Bâb-ı âlî'nin ma'lûmu oldukda zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamîye tahrîrât-ı mahsûsa gönderilüp taleb olunan mühletin kabûl olunmayacağını Mösyö Dö Lesseps'e beyân olunması ve mürûr-ı sefâine aslâ mûmânaat olunmaması için şimdiden tedâbir-i lâzimeye teşebbüs edilmesini iş'âr ve süferâ-yı Saltanat-ı Seniyye ile düvel-i ecnebiyye süferâsına dahî birer kıt'a tahrîrât gönderilerek beyân-ı keyfiyyet olunmuştur.

Basiret: No: 1209 , 3 Rabiulevvel 1291 / 20 Nisan 1874, s. 3.

Londra 17 Nisan

Süveyş Kanâlı'ndan mürûr edecek sefâinden ahz olunacak mürûr-ı resmî hakkında mikyâs-ı istiâb komisyonu kararının icrâsına Bâb-ı âlî cânibinden ısrâr olunur ise Mösyö Dö Lesseps'in kanâlı sedd edeceğini haber vermiş olduğunu Mösyö (Disraili) bugün murahhaslar kamarasında beyân eyledi. Fransa Cumhuriyeti ise Mösyö Dö Lesseps vermiş olduğu nesâyihde mikyâs-ı istiâb komisyonunun karar-ı kat'îsine arz-ı mutâvaat ederek tasavvurâtından sarf-ı nazar etmesini ihtâr eylemiştir. Mösyö Disraili'nin efkârınca Mösyö Dö Lesseps zamanın îcâb ettirdiği tedbîre göre hareket edecektir.

Hâriciyye serkâtibi Mösyö (Burk) dahî millet meclisinde Elvi şeyhinin mahdûmunun (Alvi denilen aşîret Yemen kıt'asında Lahc şeyhliği hudûdunda olup buranın şeyhinin oğlu mukaddemâ Yemen valiliği cânibinden rehin tarîkiyle ahz ve tevkîf olunmuş idi) salıverildiği Bâb-ı âlî cânibinden iş'âr kılındığını beyân eylemiştir.

Basiret: No: 1210 , 4 Rabiulevvel 1291 / 21 Nisan 1874, s. 1.

Süveyş Kanâli'yla mezkûr kanâlin iki yakasında vâki' arazi-i mîriyye-i Mısriyye vâridâtına mezkûr kanâl kumpanyası tarafından dekâdâd ta'bîr olunan resmî i'lândan alınarak gazetelerde görülen bendin tercümesidir.

Süveyş Kanâli'ndan Kânûnusânî'nin yirmi birinden otuz birine kadar sekiz bin dokuz yüz tonilâdan ibâret kırk beş kıt'a sefâin mürûr etmiştir ki dokuz yüz seksen bin frank vâridât hâsıl olmuştur.

Bin sekiz yüz yetmiş iki ve üç ve dört seneleri Kânûnusânîsi esnâsında mezkûr kanâldan mürûr eden sefâinle tonilâta ve alınan resmin miktarı zîrde muharrer cedvelde gösterilmiştir

	1872 Kânûnusânî	1873 Kânûnusânî	1874 Kânûnusânî
Mürûr eden sefâin	110	116	111
Mikdâr-ı tonilâta	106476	173159	200500
Hâsılât-ı frank	1199065	1921343	2190000

Bin sekiz yüz yetmiş bir ve iki ve üç senelerinde Süveyş Kanâl'ı hâsılâtı doğrudan doğruya Mısır'a aid olup kanâl-ı mezkûrun iki tarafında olan arâzi-i mîriyye-i Mısriyye hâsılâtı ki miktarı âtiyü'l-muharrer cedvelde gösterilmiştir.

(Kanâl Kumpanyasına âid vâridât)

	Sene 1871	sene 1872	sene 1873
Bir sene-i kâmile zarfında mürûr eden sefâin-i kebîre	765	1082	1173
Sefâin-i mezkûrenin hâvî olduğu tonilâta	761467	1439169	2085072

Müddet-i mezkûre zarfında mürûr eden sefâin-i sağıre	2597	1612	1879
Sefâin-i mezkûrenin hâvî olduğu tonilâta	16289	15597	12626
Sefâin-i kebîreden bi-hesâb-ı frank olan hâsılât	8993736 87	16407591 46	22897719 18
Sefâin-i sağıreden	“ “ “ “158545 88	115970	126237 82
Yekûn	915278 75	16523561 46	23023567 00

(Süveyş Kanâli’ndan dolayı doğrudan doğruya Mısır’a âid bulunan hâsılât)

	Sene 1871	sene 1872	sene 1873
	Kuruş para	kuruş para	kuruş para
Arâzi-i mîriyye fûruhtundan	3780963 00	3753225 00	3471718
“ “ icârından	327878 20	386417 20	393225 20
İnşaat-ı mîriyye satımından	699633 00	497974 20	85932 00
Arâzi-i mîriyye icârından	723024 00	543275 00	503329 20
Vâridât-ı mütenevvia	35239 20	46935 00	57506 20
Hafr olunan cedâvilden	986205 00	326816 20	345141 00
Mevâdd-ı mütenevvia-i sâire satımından	10645766 20	5122940 20	257071 20
Yekûn hâsılât	17198065 20	10677580 00	5113924 20

Basiret: No: 1212 , 6 Rabiulevvel 1291 / 23 Nisan 1874, s. 1.

Süveyş Kanâli üzerinde mevcûd olan kantaralara bu kere ilâve edilen müteaddid kanâtîr ve cedâvilin ve İskenderiye’de bulunan seyl kuyusunun Aralıkta vukû’ bulan ta’mîrâtı mesârifine medâr olmak üzere sefâinden birer mikdâr resm alınması için Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye hâriciyye nezâretinden İskenderiye’de mukîm bi’l-cümle düvel-i ecnebiyye General konsoloslarına takrîr gönderilmiştir.

Basiret: No: 1214 , 8 Rabiulevvel 1291 / 25 Nisan 1874, s. 3.

Londra 23 Nisan

Süveyş Kanâlı'ndan mürûr edecek sefâinin mikyâs-ı istiâb ta'rifesinin şimdiki ta'rifeye tebdîli mukarrer olmayıp Tonilâta Komisyonu'nun kararının dahî cerh olduğunu ve mukaddemâ sefâinden alınan ücreti te'diye etmeyen sefâinin mezkûr kanâldan mürûru men' olunacağı mezkûr kanâlin burada bulunan vekîli beyân eylemiştir.

Basiret: No: 1215 , 10 Rabiulevvel 1291 / 27 Nisan 1874, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye Dâhiliye Nâzırı devletlü Mehmed Tevfik Pâşâ Hazretlerine Süveyş Kanâlı'nın müteahhidi Mösyö Dö Lesseps'in irsâl ve takdîm etmiş olduğu mektûbun tercümesidir.

Devletlü Efendim Hazretleri

Şehr-i hâlin yedisi tarihiyle müverrahan cânib-i Bâb-ı âlî'den vürûd eden tahrîrât-ı telgrafîye cevâben kanâl mes'elesinin tesviyesiyle ıslâh-ı madde olunması için birinci def'a olarak vukû' bulan teklîfim cerh-i vird olunmuş ve fiyat ta'rifesinin ta'dîli hakkında sûret-i hakîmânede verilen karar-ı kat'înin neşr ve i'lânı için talep etmiş olduğum mühlet verilmemiş olduğundan kırk bin Fransızlı hissedârân tarafından kabûl ve îfâ olunan bir mukâvelenin nakzına böyle bir şirket-i umûmiye müdürü bulunduğum halde açıktan açığa muhâlefet edeceğimi beyân ederim.

Biz mukâvele-nâmenin tamâmî-i icrâsına sa'y ve gayret ettiğimizden nâşî bir taraftan şikâyât vukû' bulmadığı halde ne Bâb-ı âlî'nin ve ne de düvel-i sâirenin bizim işimize müdâhaleye hakları olamaz.

Binâen aleyh mes'ele-i hâzıra-yı tefhîm etmek üzere hissedârân meclis-i umûmîsî.... için tedâbir-i lâzıme teşebbüs etmekteyim.

Bin sekiz yüz elli dört senesi Teşrînisânîsinde i'tâ buyrulan imtiyâznâmenin on ikinci ve kezâ bin sekiz yüz elli altı senesi Kânûnusânîsinin beşindeki imtiyâznâmenin on dört ve yirmi ikinci bendlerinin bir sûreti ile bin sekiz yüz altmış altı senesi martının on dokuzunda i'tâ buyrulan fermân-ı âlînin bir sûretini zât-ı nezâret-penâhîlerine takdîm ve bu vesîle ile te'yîd mebânî-i ubûdiyete müsâraat eylerim.

Fî 12 Nisan sene 1874.

(İmza)

Ferdinand Dö Lesseps

Basiret: No: 1217 , 12 Rabiulevvel 1291 / 29 Nisan 1874, s. 1.

Süveyş Kanâl'ı müteahhidi Mösyö Lesseps'in geçenlerde Bâb-ı âlî'de akd olunan mikyâs-ı istiâb komisyonun kararına ba'zı güne muhâlefeti görülmesi üzerine bu def'a cânib-i Bâb-ı âlî'den Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye tastîr buyrulan emr-nâme-i sâmi'de îcâbı takdîrinde mezkûr kanâlin Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından zabt olunması muharrer bulunduğu cihetle mûmâ-ileyh Lesseps dahî mezkûr komisyonun kararını işbu nisan frenkînin yirmi dokuzundan i'tibâren mer'iyü'l-icrâ tutacağını müteahhid bulunduğunu ve fakat iddiâ-yı vâkıasından yakında akd olunacak hissedârân meclis-i umûmîsinin ictimâ'ına kadar ferâgat eylemeyeceği İskenderiye'den 26 Nisan tarihiyle alınan telgraf haberinden müstebândır.

Basiret: No: 1228 , 25 Rabiulevvel 1291 / 12 Mayıs 1874, s. 1.

Geçen nisan frenğînin birinden otuzuna kadar Süveyş Kanâli'ndan mürûr eden yüz yirmi kıt'a seffineden resm-i mürûriye olarak iki milyon üç yüz elli bin frank hâsılât vukû' bulmuştur.

Basiret: No: 1229 , 26 Rabiulevvel 1291 / 13 Mayıs 1874, s. 2.

Bin sekiz yüz altmış beş senesinde taraf-ı âlî-i Hazret-i Hıdîviyyetten akd edilmiş olan üç milyon üç yüz seksen yedi bin sekiz yüz İngiliz lirasından ibâret bulunan istikrâzın senede iki def‘a kur‘asının keşîdesiyle kâmilen arkası alınması mukâvelenâme iktizâsından bulunduğu mebnî bu kere Nisan frengînin on altıncı günü Londra’da Klamenlin nâm mahalde vâki‘ yirmi numaralı Mısır Bankası şu‘besinin direktörleri hâzır oldukları halde on yedinci kur‘ası çekilip üç bin dokuz yüz yetmiş dört adet tahvîlâta yirmişer ve yüz yetmiş üç adedine yüzer ve yirmi sekiz adedine beşer yüz ve üç adedine dahî biner lira isâbet ederek mecmû‘-ı tahvîlât olan dört bin yüz doksan sekiz adede yüz on üç bin yedi yüz seksen İngiliz lirası isâbet etmiş ve gelecek temmuz frengînin yedisinde tahvîlât-ı mezkûrenin kâmilen tedâvülden kaldırılmak üzere ashâbı tarafından muvâfakat olduğu takdîrde bâ-kur‘a isâbet eden mebâliğin i‘tâsı mukarrer bulunmuştur.

Basiret: No: 1233 , 1 Rabiulahir 1291 / 18 Mayıs 1874, s. 1.

Zât-ı Hazret-i Hıdîvî’nin gözlerine ârız olan cüz’î hastalıktan dolayı müşârün-ileyh hazretlerini görmek üzere atûfetlü İbrahim Bey Efendi Hazretleri geçen perşembe günü huzûr-ı şehriyârîye çıkararak ve müsûl-i şerefine nâiliyetten sonra Bâb-ı âlî’ye gelerek zât-ı hazret-i sadr-ı a‘zam ile ba‘de’l-mülâkât ertesi cuma günü Mısır nâm vapura râkiben ve İskenderiye’ye müteveccihen Der-saâdet’ten azîmet etmiştir.

Basiret: No: 1243 , 12 Rabiulahir 1291 / 29 Mayıs 1874, s. 1.

İskenderiye’den Mektûb

Zât-ı Hazret-i Hıdîvînin li-ecli’.... buraya şimendüfer ile bir buçuk sâat mesâfede olan Remle’yi teşrîfleri mayısın on beşine te’hîr olduğu işitiliyor. Müşârün-ileyh hazretleri dâimâ mesâlih-i mühimmenin ru’yet ve tesviyesine hasr-ı evkât edip geceleri bile ba’zı mühim evrâk mütâlâa etmekte olduğundan ve hiçbir gûnâ tenezzüh dahî etmediklerinden nâşî gözlerine cüz’î bir ağrı ârız olduğu cihetle

kesb-i âfiyet buyruluncaya kadar evrâk mütâlaasına etibbâ tarafından ruhsat verilmiyor.

Ba'zı zevâtın şimdiden mezkûr Remle'den yaz için hâne istîcâr edişlerine bakılırsa müşârün-ileyh hazretlerinin mahall-i mezkûrda bir müddet ikâmet buyuracakları anlaşılıyor.

Maârif nâzırı saâdetlü Riyâz Pâşâ Hazretleri tarafından Mısır'da maârifin ta'mîm ve intişârı emrinde masrûf buyurulan himmet ve gayret-i hakîka sezâvâr-ı tahsîn ve mahammedettir. Nâzır-ı müşârün-ileyh nazar-ı dikkatini yalnız mekâtib-i âliyyeye hasr etmeyip mekâtib-ı sıbyâniyyenin dahî kesb-i intizâmında ikdâm buyurmaktadırlar. Mekâtib-i mezkûrede nezâfet husûsuna dahî derece-i nihâyede dikkat olunmakta olup hatta Avrupa'da bile sıbyana mahsûs olan mekâtibde Mısır mekteplerinde müşâhede olunan nezâfet görülemez desem câizdir.

Basiret: No: 1252 , 23 Rabiulahir 1291 / 9 Haziran 1874, s. 1.

İşbu geçen cumartesi sabahı zât-ı vâlâ-yı cenâb-ı Hıdîv-i efhamı maiyyet-i Seniyyeleri ricâl-i be-nâm ve aklâmeti müstashiben ve (tren) mahsûslarına râkiben bi'l-uzvi'l-ikbâl mahrûsa-i Mısır'dan kıyâm ve hareketiyle öğleden bir saat evvelce İskenderiye şehrine sâye-endâz übbehet ve iclâl olmalarıyla a'zâ-yı fehâm hânedân-ı Hıdîvî bi'l-cümle efâhim-i ümerâ-yı Mısriyye ve me'mûrîn-i kirâm hazerâtıyla a'yân-ı belde ve bir hayli tüccâr ve sarrâfân-ı mu'tebere demiryol mevki'nde îfâ-yı râsime-i istikbâle mübâderet eylemiş ve Remle kasr-ı âlîsini teşrîflerinde güzergâh-ı âlîlerine mesârif-i kâffe-i şevâri' ve mahallâtta hayliden hayli ahâlî ve ecânib kemâl-i âdâb ve ihtîâm ile izdihâm ederek selâma durmuşlardır.

Ve mukaddemce şâyân buyrulan müsâade-i Seniyyeye mebnî meclis-i husûsî ile dîvân-ı dâhiliyye ve hâriciyye ve ba'zı aklâm-ı cihâniyye ve mâniye sevâbıkı vechle mevsim-i sayfı İskenderiye'de imrâr eylemek üzere oraya nakl ederek İncir Burnu'nda kâin devâir-i mahsûsalarında ikâmet ve ru'yet umûr-ı me'mûrelerine müdâvemet eylemişlerdir. (Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1256 , 27 Rabiulahir 1291 / 13 Haziran 1874, s. 3.

Londra 11 Haziran

Mösyö Dö Lesseps haziran frengînin dokuz tarihiyle müverrah olarak Times Gazetesi'nde neşr ettirmiş olduğu bir mektûbunda kendisinin Süveyş Kanâli'nı sefâine mesdûd tutmak beyninde bulunmayıp mahzâ nakz-ı ahd-i keyfiyyetine muhâlefet etmiş olduğunu beyân eyledikten sonra mikyâs-i istîâb komisyonunda ne Hıdîviyyet-i Mısıriyye ve ne de kumpanya tarafından bir me'mûr-ı mahsûs bulundurulmadığını ve nihâyetü'l-kelâm ba'zılarının rivâyetinin mugâyiri olarak Süveyş Kanâli kumpanyası kanâl boyunda adam bulundurmak efkârında olmadığını ilâve eylemiştir.

Basiret: No: 1271 , 16 Cemazeyilevvel 1291 / 1 Temmuz 1874, s. 1.

Amerika-yı cenûbîde kâin Brezilya Memâliki İmparatoru (Don Pedro)nun bu def'a zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamîye bir takım nebâtât-ı nâdirenin alâ tarîki'l-hediye irsâl eylediğini İskenderiye'den yazıyorlar.

Basiret: No: 1275 , 3 Cemazeyilahir 1291 / 18 Temmuz 1874, s. 1.

Taraf-ı eşref-i hazret-i şehriyârîden Hıdîv-i Mısır hazretlerine yazılan nâme-i hümâyûnu müsteshiben ser-yâver Hazret-i pâdişâhî saâdetlü pâşâ Hazretlerinin vapur-ı mahsûs ile cânib-i Mısır'a azîmet ettikleri akdemce derc sahîfe-i beyân kılınmıştı.

Pâşâ-yı müşârün-ileyh İskenderiye'ye bi'l-muvâsale nâme-i hümâyûn-ı mezkûru Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerine i'tâ eylemiş ve cânib-i hazret-i Hıdîvîden yazılan teşekkür-nâme pâşâ-yı müşârün-ileyhe bi't-teslîm evvelki gün Der-saâdet'e muvâsalatla huzûr-ı şevket-nüşûr-ı hazret-i hilâfet-penâhîye takdîm olunmuştur. Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerinin akdem âmâli dâimâ veliyy-i ni'met-i

bî-minnete arz-ı ubûdiyet ve rızâ-yı mekârim irtizâ-yı cenâb-ı hilâfet-penâhîyi tahsîl olduğundan bu kere şeref-vukû‘ bulan işbu ilfât-ı cihan-derecât veliyy-i ni‘mete dahî nâiliyyetlerinden hâsıl olan meserrât-ı azîmeye arz-ı muhammedet muarrızında Mirgün pişgâhında teşekkür-endâz ikâmet vilâyet-i Mahsûsa nâm vapurdan daha müzeyyen ve mükemmel ve rükûb-ı mekârim mahsûb-ı şehin-şâhîye mahsûs olmak üzere bir kıt‘a vapurun takdîmi husûsunda müsâade-i aliyye-i hazret-i padişâhî niyâz veistirhâm eylemiş ise de bu mülk ve milletin i‘mâr ve terakkîsi ve ale’l-husûs donanma-yı hümâyûnun teksîr ve tevkîri emrinde her an ve zaman masrûf ve mebzûl buyrulmakta olduğu meşhûd dîde-i meserretimiz olan inâyât-ı bî-gâyât hazret-i pâdişâhîye bir ilâve-i cemîle olmak üzere vapur-ı mezkûrun takdîm ve irsâlinde sarf-ı nazarla ona mukâbil tersâne-i âmireye bir aded zırhlı fırkateyn inşâ ettirilerek irsâli husûsu Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerine emr ü fermân buyrulması üzerine taraf-ı Hıdîvîden dahî kemâl-i teşekkür ve memnûniyetle böyle bir fırkateynin sür‘at-i inşası İngiltere’ye sipariş olunmuş ve hîn-i inşâ ve ikmâlinde tersâne-i âmireye takdîm ve irsâl buyrulacağı mukarrer bulunmuştur.

Basiret: No: 1281 , 10 Cemazeyilahir 1291 / 25 Temmuz 1874, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden bir senede edâ olunmak ve yüzde on iki fâiz verilmek üzere bu kere Mısır ve Avusturya bankasından üç milyon İngiliz lirası akd-i istikrâz olunmuştur.

Basiret: No: 1284 , 14 Cemazeyilahir 1291 / 29 Temmuz 1874, s. 1.

Ahd-i ulyâ-yı Saltanat-ı Seniyye devletlü ismetlü Sultan-ı aleyhi’ş-şân efendimiz Hazretleri taraf-ı eşref-i aliyyelerinden baş ağaları saâdetlü Râmiz Ağa Hazretleri geçen pazartesi günü saat iki buçuk raddelerinde sultan-ı müşârün-ileyhâ hazretlerine mahsûs bir kıt‘a beş çifte ve birkaç kıt‘a dörder ve üçer çifte kâyıklar ile hâssa-i mirgünde kâin ve sâhil-hâne-i âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye bi’l-i‘zâm Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü Pâşâ Hazretlerinin müsâfireten Der-saâdet’te ârâm-sâz-ı ikâmet olan harem ismet-vâmları ismetlü iffetlü hanım efendi hazretleri saray-ı hümâyûna da‘vet buyrulmuş ve bunun üzerine müşârün-ileyhâ hazretleri mezkûr beş

çifteye ve maiyyet-i aliyyelerinde bulunanlar sâir kayıklara binip doğruca harem-saray-ı hümâyûna azîmet etmişler ve haklarında ahd-i ulyâ-yı saltanat sultan-ı aliyyetü'ş-şân efendimiz hazretleri taraf-ı aliyyelerinden fevka'l-âde iltifâttaraf-ı eşref-i hazret-i şehriyârîden.....iltifât-ı cihân-derecât olarak yevm-i mezbûr.....saat üç kararlarında memnûnen ve müteşekkiren saray-ı hümâyûndan mufâratle bi'l-uzvi'l-ikbâl sâhil-hâne-i âlî-i Hıdîv-i efhamîye avdet ve muvâsalat buyurmuşlardır.

Cenâb-ı Hak şifâ-yı âcil ihsân buyursun. Vâlîde-i mâcîde-i cenâb-ı Hıdîv-i efhamî vücûdca biraz rahatsız buldukları cihetle işbu da'vet-i aliyyeye icâbet edememişlerdir.

Basiret: No: 1284 , 14 Cemazeyilahir 1291 / 29 Temmuz 1874, s. 1.

(İskenderiye'den mektûb)

Hıdîviyyet-i Celîle umûr-ı hâriciyye nâzırı saâdetlü Riyaz Pâşâ Hazretleri temmuz frenkînin on sekizinde Mısır'da Almanya'nın general konsolosu bulunan Mösyö (Tilen)e bir ziyâfet vermiş ve işbu ziyâfette adliye nâzırı saâdetlü Şerif Ali Pâşâ ve mühür-dâr-ı hazret-i Hıdîvî saâdetlü Hayri Pâşâ ve teşrifâtî-i Hıdîvî saâdetlü Mustafa Pâşâ ve İskenderiye muhâfızı saâdetlü Ömer Lütfi Pâşâ Hazerâtı hâzır bulunmuşlardır.

Zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamî ayın yirmisinde Kâhire'ye müteveccihen İskenderiye'den azîmet buyurmuşlardır. Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri Vişi hamamlarına girmek üzere karîben Fransa'ya avdetlerinde Der-saâdet'e dahî azîmet buyuracaklardır.

İskenderiye muhâfızı müşârün-ileyh Ömer Lütfi Pâşâ Hazretleri burada düvel-i ecnebiyye tebaasından bir takımının oynamakta oldukları kumar oyunlarını

kat'yyen men' ve yesâg etti. Doğrusu pâşâ-yı müşârün-ileyhin işbu himmetleri şâyân-ı takdîrdir. Havaların sıcaklığı ve memleketin âsayişi ber-kemâldir.

Basiret: No: 1285 , 15 Cemazeyilahir 1291 / 30 Temmuz 1874, s. 2.

Sakız'dan yazdıklarına göre kerîme-i muhtereme-i hazret-i Hıdîv-i efhâmî ismetlü iffetlü Tevhîde Hanım Efendi Hazretlerinin Sakız Cezîresi'ne hîn-i teşrîflerinde orada bulunan Rum hastanesiyle fukarâ ve muhtâcîn için mebâliğ-i vâfire i'tâ ve ihsân buyurdıkları anlaşılmıştır Midilli'den yazdıklarına göre Hıdîv-i Mısır hazretlerinin damad-ı muhteremleri devletlü Mansur Pâşâ Hazretlerinin zevce-i mükerremesiyle beraber Feyom nâm vapura râkib oldukları handa evvelki cumartesi günü Midilli limanında vusûl bulmuş olmakla mutasarrıf pâşâ hazretleriyle İskenderiye Patriği sâbık Kalinikos Efendi ve sâir me'mûrîn ve mu'teberân-ı belde vapura bi'l-azîme müşârün-ileyhle mülâkât eylemişlerdir.

Cülûs-ı hümâyûn leyle-i mes'ûdesinden Midilli şehri pek ziyâde donatıldığı misillü Feyom vapuru dahî şekil dil-firîb ile donatılıp vapurdan atılan fişenk ve sanâyi'-i nâriye ahâlice bâdî-i izdiyâd-ı şâdî ve meserret olmuş olduğunu ve müşârün-ileyh hazretleri Midilli fukarâsına birçok îâne ve atıye vermiş idiğini oradan yazıyorlar.

Basiret: No: 1287 , 18 Cemazeyilahir 1291 / 2 Ağustos 1874, s. 2.

Mısır'da mevcûd mahâkim-i ecnebiyyenin bir merkeze ictimâ'ıyla Hıttâ-i Mısriyye'de bulunan ecnebîlerin da'vâları merkez-i mezkûrda ru'yet olunması maddesi İngiltere Parlamentosu'nda mevki'-i müzâkereye vaz' olunmuş ve a'zâdan Mr. Burg mes'elenin ehemmiyetini beyân ettiği sırada Fransa'dan başka Avrupa devletlerinin kâffesi husûs-ı mezkûre muvâfakat edip husûsiyle Süveys Kanâlı'nın güşâdı üzerine bi't-tabi' ecnebîlerin Mısır'da tekessür edeceği cihetle bu sûretin icrâsı münâsib ve buna ileride Fransa'nın dahî rûy-ı muvâfakat göstereceği me'mûldür.

Basiret: No: 1288 , 19 Cemazeyilahir 1291 / 3 Ağustos 1874, s. 1.

Der-saâdet'te bulunan posta-i Hıdîvî idâresinin İskenderiye'de bulunan merkez idâreden me'zûniyyet almaksızın Kars vapurunun muhâkemesinde bulunup müdâfaaya mecbûriyetleri hakkında Mahkeme-i Bahriyye tarafından verilen karar geçen cumartesi günü tersânenin vekîli Yanko Efendi tarafından vukû' bulan istid'â üzerine istînâf-ı da'vâ edilmiş ise de kararı henüz işitilmemiştir.

Basiret: No: 1289 , 20 Cemazeyilahir 1291 / 4 Ağustos 1874, s. 1.

Zât-ı âlî-i Hıdîv-i efhamînin mütehallik buyuruldukları şîme-i celîle-i bîçâre-nevâzîleri îcâbâtından olmak üzere Anadolu kaht-ı zâdegân ahâlisi için bu kere zât-ı âlî-i fehîmâneleriyle hânedân-ı âlîleri a'zâ-yı benâm ve me'mûrîn-i kirâm taraflarından şimdilik olunan îânenin mikdârı ber-vech-i zîr tezyîn-i sûtûn-ı şükran olunur.

Lira-yı Osmânî

1000	Zât-ı vâlâ-yı hazret-i Hıdîv-i efhamî
2145	Familya-yı Hıdîvî a'zâ-yı fehâmî
0203	Meclis-i husûsî a'zâ-yı kirâmı
0155	Mesâlih-i mülkiye-i Mısriyye me'mûrları
0097	Mesâlih-i mülkiye-i İskenderiye me'mûrları
0977	Zâbitân-ı askeriyeye-i berriyye
0271	Zâbitân-ı askeriyeye-i bahriyye
0856	İskenderiye bankerleri ve mu'teberân tüccârı
0273	Mısır tüccâr ve a'yânı
0486	İskenderiye tüccâr ve a'yânı
= 6463	

Basiret: No: 1290 , 21 Cemazeyilahir 1291 / 5 Ağustos 1874, s. 1.

Geçen haziran ayında Süveyş Kanâli'ndan mürûr eden seksen iki kıt'a sefînenin mikeyâs-ı istiâb hasebiyle bir tonilâtasundan ber-mûceb-i nizâm on frank inmiş olsa bir milyon dört yüz bin beş yüz kırk frank yetmiş santim mürûr-ı resmî hâsıl olacağı âşikâr iken Der-saâdet'te akd olunan Tonilâta Komisyonu'nun kararı üzerine bir milyon üç yüz dört bin dokuz yüz yirmi dokuz frank doksan altı santim ahz olunmuş ve bunun farkı ise yüz yirmi dokuz bin altı yüz on frank yetmiş dört santime ve inde'l-hesâb yüzde dokuz frank yetmiş dört santim zarar tebeyyün eylediğinden bu def'a Süveyş Kanâli kumpanyasının Mısır'da bulunan ecentesi kanâlin reis ve müdürü bulunan Mösyö Lesseps'ten almış olduğu ta'lîmât üzerine Bâb-ı âlî'ye takdîm olunmak ricâ ve istirhâmıyla zât-ı Hazret-i Hıdîv-i a'zamîye bir muhızır takdîm eyleyip kuvve-i askeriye ile icrâ olunan emirden dolayı kabûl ettirilen bir ta'rifeden dolayı hâsıl olan zarârın netîcesi Bâb-ı âlî'ye zât-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî vesâit-i aliyyeleriyle Bâb-ı âlî'ye müzekkire takdîmini istirhâm eylediğini La Turquie yazmıştır.

Basiret: No: 1291 , 22 Cemazeyilahir 1291 / 6 Ağustos 1874, s. 1.

İskenderiye'den Mektûb

Tebdîl-i âb ü hava zımnında me'zûnen Avrupa cânibine azîmet etmiş olan Cebel-i Lübnan mutasarrıfı saâdetlü Rüstem Pâşâ Hazretleri Port Said'e muvâsalatı bâ-telgraf taraf-ı eşref-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye iş'âr olunması üzerine der-akîb vapur-ı mahsûs irsâline emr-i Hıdîvî sâdır olmuş ve müşârün-ileyh dahî irsâl olunan vapura râkiben İsmâiliyye ve oradan İskenderiye'ye muvâsalat eylemiştir. Ertesi günü müşârün-ileyh hazretleri taraf-ı hazret-i Hıdîv-i efhamîde olunan da'vet üzerine Remle saray-ı âlîsine azîmet eyleyip fert-ı Ekrem ile bâ-kabûl mülâkât etmiş ve dâhiliye nâzırı devletlü Tevfîk Pâşâ Hazretleri tarafından dahî başkaca sûret-i mükemmelede ziyâfet keşide olunmuş ve ziyâfet-i mezkûrede hayli zevât-ı kirâm mevcûd bulunmuştur.

Müşârün-ileyh üç gün İskenderiye’de ikâmet ettikten sonra İtalya’da kâin Brendizi’ye azîmet eylemiştir.

Basiret: No: 1292 , 23 Cemazeyilahir 1291 / 7 Ağustos 1874, s. 1.

Fransa Reis-i Cumhûru Mareşal Makahon cenâblarının yâver-i harblerinden bir zâtın zât-ı Hazret-i Hıdîv-i a‘zamînin istikbâline ta‘yîn ve mûmâ-ileyh yaver-i harbin Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin maiyyetlerine me‘mûr-ı mahsûs ta‘yîn kılındığı Paris’ten beş ağustos frengî tarihiyle vârid olan telgraftan anlaşılıyor.

Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin bu sene Fransa’ya azîmetinden sarf-ı nazar buyurdıklarını dünkü nüshamızla tafsîlen yazmıştık.

Basiret: No: 1292 , 23 Cemazeyilahir 1291 / 7 Ağustos 1874, s. 2.

Mösyö Dö Lesseps Süveyş Kanalı’nın hafrine muvaffak olduktan sonra bir takım cesîm cesîm inşâata kıyâm ile hatta Petersburg’dan Peşvar’a kadar Asya-yı Vusta şimendüferini taahhüd ederek ol taraflarca ba’zı muâyene icrâsı için geçen sene mahdûmunu müstaid bir mühendisle Hindistan’a göndermişti. Şimdiye kadar buna dâir bir havâdis alınmadığı halde bu def’a Unian Gazetesi’nde bir garîb fıkra görülmüştür. Şöyle ki,

Tunus’un şark cihetinde vâki‘ Kabes Körfezi kurbunde olan göl Cezâyir hudûdu dâhilindeki Kostantin şehri cenûbunda vâki‘ Beskara kurbune kadar olan göllerle kesb-i iltisâk edip kâffesi vâsi‘ bir deniz hükmüne gireceğinden ba‘dehû körfezden bir kanâl güşâdıyla Bahr-i Sefîd’in suyunu zikr olunan göllere akıtmayı tasavvur ederek mükemmel bir harîtasını dahî tersîm ile Fransa’nın ulûm-ı riyâziye meclisine takdîm etmiş ve ekseriyyet arâ ile bu harita tasavvur ve kabûl olunmuştur.

Fakat Bahr-i Sefîd’den kanâl güşâd olunacak birinci göl bahr-i mezkûr sathından yedi metre alçak olduğundan bahr-i mezkûr sularının sûret-i dâimede içeri cereyânından bir akıntı hâsıl olacağı hâtıra tebâdûr ederse mûmâ-ileyh bir vâsita ile

bunun dahî çâresini bulduğunu ve mezkûr göller bir def‘a Bahr-i Sefîd’le kesb-i iltisâk ettikte içerileri âdetâ Bahr-i Sefîd sâhili hükmüne gireceğinden buralara bir takım kabâil-i vahşiyeyi taht-ı itâat ve inkıyâda alıp ıslâh etmek gâyet asân olacağını beyân etmektedir.

Basiret: No: 1298 , 1 Recep 1291 / 14 Ağustos 1874, s. 3.

İskenderiye’de tab‘ olunan (Finansa) nâm gazetenin beyânına nazaran Nil-i ulyâ ve havâlîsini keşf için erbâb-ı vukûftan bir hey’et ol cânibe sevk olunarak Nil Ovası ile Bahr-i Ahmer cihetindeki eyâlâtın ahvâl-i tabîyyesi ile hava ve arazinin derece-i isti‘dâdı keşf olunacaktır. Vâsıl-ı maksad Nil Nehri’ni evâilinde mürûr eylediği bir dereye çevirip arabânın el-hâletü hazihî kurmuş bir dere tesmiye eylediği ovaları istimâ edebilmek için îcâb eden keşfiyâtın icrâsıdır.

Basiret: No: 1301 , 5 Recep 1291 / 18 Ağustos 1874, s. 1.

Mehd-i ulyâ-i Saltanat-ı Seniyye devletlü ismetlü sultan-ı aleyhi’ş-şân efendimiz Hazretleri cânib-i aliyyelerinden olunan da‘vet üzerine vâlîde-i mâcîde-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî devletlü ismetlü pâşâ hazretleriyle harem-i muhtereme-i cenâb-ı Hıdîvî iffetlü ismetlü hanımefendi hazretlerinin geçen cumartesi günü harem-saray-ı hümâyûna ne sûretle azîmet ve avdet buyurdıklarını dünkü gün yazmıştık.

Muahharen buna dâir aldığımız ma‘lûmât-ı mevsûkaya nazaran müşârün-ileyhimâ vâlîde-i pâşâ ve hanım efendi hazerâtının Dolmabahçe Saray-ı hümâyûn pîş-gâhına vürûdlarında müşârün-ileyhâ mehd-i ulyâ-i Saltanat-ı Seniyye-i Sultan-ı aliyyetü’ş-şân efendimiz hazretleri taraflarından mahsûsan istikbâl ettirilip doğruca dâire-i aliye-i ismet-penâhîlerine muvâsalatlerinde biraz ârâm ve istirâhatten sonra iltifât-ı mahsûsa olmak üzere yanlarında devletlü ismetlü Sâliha Sultan aliyyetü’ş-şân efendi hazretleri bulunduğu halde bi’z-zât müşârün-ileyhimâ hazerâtının kâin buyurdıkları odayı teşrîf ile istifsâr-ı hâtır buyurmuşlardır.

Akşam üzeri dahî zât-ı hazret-i şehriyârî meftûr buyurdıkları şîme-i fehîme bende perverî-i mülûkâneleri üzere.....dâire-i aliyye-i mezkûreyi teşrîfe rağbetle mahsûsan istifsâr-ı hâtır ve Hıdîv Hazretlerinin husûl-i muvaffakiyetleri arzusunu beyân ile taltîf buyurmuşlar ve bunun üzerine vâlide-i pâşâ hazretleri dahî ed'iyeye-i hayriyye-i cenâb-ı gîtî-sitâniyi yâd ve tedkâr ile mevki'-i teşekkür ve muhammedde vaz' ve habîn-i ubûdiyet ederek îfâ-yı lâzıme-i sipahdârîye müsâraat ve memnûnen ve muazzezen avdet etmişlerdir.

Basiret: No: 1307 , 12 Recep 1291 / 25 Ağustos 1874, s. 1.

Vâlide-i mâcide-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî devletlü ismetlü vâlide-i pâşâ Hazretleriyle harem-i ismet tev'em Hazret-i Hıdîv ismetlü iffetlü hanım efendi Hazretleri dünkü gün saat on râddelerinde mahrûsa nâm vapur-ı Hıdîvîyye râkiben ve İskenderiye'ye müteveccihen Der-saâdet'ten hareket ve azîmet buyurmuşlardır.

Maiyyet-i aliyyelerinde bulunan zevâtın ba'zısını hâmil olan garbiyye vapuru Mahrûsa'dan üç dört saat evvel hareket etmiştir.

Basiret: No: 1314 , 20 Recep 1291 / 2 Eylül 1874, s. 1.

Vâlide-i mâcide-i cenâb-ı Hıdîv-i efhamî işbu Receb-i şerîfin on beşinci perşembe günü maiyyet-i aliyyeleriyle beraber bi's-sıhhat ve'l-âfiye İskenderiye'ye vâsıl ve ondan dahî mahsûsan beklemekte olan demiryol arabalarına râkiben Mısır'daki ikâmet-gâh-ı âliyyeleri olan kasr-ı âliye nâzil oldukları telgraf haberidir.

Basiret: No: 1315 , 21 Recep 1291 / 3 Eylül 1874, s. 2.

Nil Nehri'nin yukarı taraflarına doğru geçenlerde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından gönderilen Miralay Gordon'un haziranın üçünden on sekizine kadar Kondofora şehrinden gönderdiği mektûbları Times Gazetesi mücemmelen derc ettikten sonra diyor ki...

Hartum sancağı mutasarrıfı Gordon'un muvaffakiyetini çekemeyip hatta mûmâ-ileyh tarafından Bahrü'l Gazâl'e gönderilen Cesi ve Ensun nâm kimseler Hartum şehrinde icrâ olunacak ıslâhât tedâbirine mâni' olurlar hülyâsında bulunmakta ise de Gordon ol taraflarda ahâliye kendisini gâyet sevdirmiş olmasından dolayı mûmâ-ileyhimânın zikr olunan Bahrü'l Gazal'e gönderilmesinden ileride küllî muhassenât müşâhede olunacağı der-kârdır.

Ol havâlîde esîr sirkatinin tamâmiyle önü alınamadığından Nil boyunu tamâmıyla bilen bir zâtı Miralay Gordon müdür ta'yîn etmiştir.

Haziranın birinci günü Almanyalı Mösyö Vit ile bir Amerikalı altmış nefer asker ile Hıdîv nâm sağır vapura râkib oldukları ve yanlarında küllî zahîre bulunduğu halde Kondogore Şehri'ne müteveccihen hareket etmişler ise de yerliler sûret-i dâimede izhâr-ı adâvet ettiklerinden yukarı doğru seyr olunmak pek de asân olmadığı bedîhîdir.

Ertesi günü Kemep ile Rasil nâm zâtlar dahî altmış nefer asâkir-i Mısıriyye ile Mansûre nâm vapura râkiben kıyâm etmek üzere emir almışlardır.

Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın âverde-i kabza-i teshîr ettiği arâziye dâir mûmâ-ileyhle beraber bulunan müteveffâ makinist Mak Vilhelm'in kable'l-vefât Times Gazetesi'ne gönderdiği mektûbda merkûm Yorgi (Sör Samuel Bikar Pâşâ ahâlîyi taht-ı itâate dâhil ettikten sonra kendilerinin muâmelât ve harekât-ı isyâniyelerine mücâzât biraz sığır ve koyunlarını zabt ve mevcûd zahîrelerini dahî ahz etmesi ba'zı kabâile i'tâ ile kendisine taraftar peydâ etmek için idi.

Kondogore Şehri kurbunda bulunan ba'zı kabâilin dahî ahvâl-i vahliyyelerine mebnî li-ecli't-terbiye bir miktar sığır ve ağnâmi zabt olundu. Bu sırada ahâlî-i mezkûre tarafından bir dereceye kadar mukâvemet olunmuş ise de iğneli tûfenge ok ve yayla mukâbele olunamayacağı der-kârdır.

Basiret: No: 1322 , 29 Recep 1291 / 11 Eylül 1874, s. 2-3.

Hıttâ-i Mısriyye’de geçen sene maârifin ne dereceye vâsıl olduğuna ve ahâlidenden ne miktarı tahsîl ile me’lûf bulunduğuna dâir kaleme alınan bir risâleye nazaran hıttâ-i mezkûrede erkek çocuk tadrîs edilmektedir ki Mısır’ın beş milyon iki yüz elli bin nüfûsuna kıyâs olunur ise binde otuz dört kişi tahsîl-i maârif etmekte olduğu anlaşılmıştır.

Bu bâbda Avrupa devletlerinden Rusya Devleti’nden ziyâde bulunduğu meydana çıkmıştır.

Bundan mâadâ kız çocukları dahî tadrîs olunmakta ise de onlar bu hesabın hâricindedir.

Mezkûr doksan bin etfâlin üç bini hükûmet tarafından veya kısmî ebeveynleri tarafından idâre olunmaktadır ki şu husûs Mısır ahâlisinin maârif cihetine olan gayret ve hâhişlerini muallen olduğu der-kârdır.

Bundan başka İskenderiye’de Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından gâyet güzel bir kız mektebi inşâ olup bunda bir miktar okuyup yazmak tahsîlinden sonra dikiş dikmek ve çamaşırı yıkamak ve sâir hidemât ve idâre-i beytiyyeye dâir tahsîl-i maârif ettirilmektedir ki bununla ileride ba’de’l-ımtihân mektebden çıkanlar hizmetçi ve aşçı ve çamaşırcılık hizmetini pek güzel îfâ edeceklerdir. (Pall Mall)

Basiret: No: 1326 , 4 Şaban 1291 / 16 Eylül 1874, s. 1.

Hudûd-ı Mısriyye’de bulunan asâkir-i Mısriyye’ye Darfur emîri ordusunu münhezim ve geçen ayın on yedisinde asâkir-i Mısriyye ile def’a-i sâinde olarak vukû’ bulan muhârebede yine mağlûb ve perişan olup emîr-i merkûmun ordusu bin beş yüz vefiyât ile dört yüz nefer esîr bırakmıştır. Bundan mâ-adâ asâkir-i Mısriyye beş yüz tüfenk ve yedi pâre şeshâneli top ve külliyetli bargîr almıştır.

Basiret: No: 1333 , 12 Şaban 1291 / 24 Eylül 1874, s. 1.

Cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn karîben def' ve izâlesiyle beraber bi'l-cümle bilâd ve ibâdı sirâyet mahzûrundan musavven ve emîn eylesin. Mukaddemce Trablusgarb vilâyet-i celîlesi dâhilinde kâin Bingazi ile muahharen Mekke-i Mükerrerme'nin dört günlük bu'd mesâfesinde vebâ illetine mânend bir hastalık zuhûr etmiş ve bu misillü ilel ve emrâzdan sıhhat-i umûmiyyenin vikâyesi esbâbına teşebbüs eylemeğin hükûmetin akdem-i vezâifinden bulunmuş olmasıyla ol bâbda sıhhiye meclisinin i'tâ etmiş olduğu karârın ahkâmına tevfiken cihetin mezkûr Tinek yolcuları hakkında taraf-ı Hükûmet-i Hıdîviyyeden tedâbir-i tahaffuziyenin kâmilen ittihâzıyla mûcib ve muktezâsınca amel ve hareket olunmakta bulunduğu Vekâyi' Mısriyye'de görülmüştür.

Basiret: No: 1339 , 19 Şaban 1291 / 1 Ekim 1874, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye kapu kethüdâsı devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri geçen salı günü hâriciyye nâzırı devletlü Arifî Pâşâ Hazretlerinin sâhil-hânelerine azîmetle mülâkât etmişlerdir.

Basiret: No: 1345 , 26 Şaban 1291 / 8 Ekim 1874, s. 1.

Mısır'da Nil Nehri'nin gittikçe yükselmekte olup el-hâletü hâzihî yirmi altı buçuk arşına çıktığı ve şimdiye kadar yalnız ba'zı ufak tefek hasârdan başka hiçbir fenâlık vukû' bulmadığı ve bundan başka hiçbir gûne zarar ve ziyânın vukû'u me'mûl olunmamakta idiği Kahire'den altı Teşrînievvel frengî tarihiyle alınan telgraftan anlaşılıyor.

Basiret: No: 1354 , 8 Ramazan 1291 / 19 Ekim 1874, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye kapı kethüdâsı devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri birkaç gün tebdîl-i âb ü havâ zımnında maiyyetlerine tahsîs buyrulmuş olan Mısır

vapurlarından Kayyum nâm vapura râkiben Marmara'da kâin Paşalimanı'na doğru hareket etmişlerdir.

Basiret: No: 1354 , 8 Ramazan 1291 / 19 Ekim 1874, s. 1.

Hıdviyyet-i Celfle-i Mısriyye tarafından akd olunan istikrâzın eylülün beşinci günü Londra'da çekilen kur'asına göre beheri yirmi beşer İngiliz lirası olmak üzere beş bin beş yüz elli aded sehmin gelecek Teşrînievelde edâ olunması lâzım geleceğini Times Gazetesi yazıyor.

Basiret: No: 1359 , 13 Ramazan 1291 / 24 Ekim 1874, s. 1.

Bu kere Mısır'dan alınan haberlere nazaran geçenlere Almanya'dan Mısır'a avdet etmiş olan mahdûm-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî devletlü Hasan Pâşâ Hazretlerinin devletlü Hüseyin Pâşâ Hazretlerinin yerine Cihâdiyye nezâretine ta'yîn buyurulup müşârün-ileyh Hüseyin Pâşâ Hazretleri kemâ fi's-sâbık umûr-ı nâfia-i Memâlik-i Mısriyye demiryollarının kâffesinin nezâretine ta'yîn buyrulduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1359 , 13 Ramazan 1291 / 24 Ekim 1874, s. 1.

İskenderiye'de çıkan (Fitensa) Gazetesi'nin beyânına nazaran Nil-i mübârekin bu def'aki feyzânından nâşif ba'zı melhûz olan hasârâtın şimdiden önü alınmak üzere Hükûmet-i Mısriyye tarafından icrâ olunan tedâbir semeresiyle hamd olsun hiçbir güne tehlike ve hasâr vukû' bulmayıp sular yalnız matlûb olan mevâkia yayılıp mevrûatca fevk-i mâ.... feyz ve bereket rû-nümûn olmakta olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1361 , 16 Ramazan 1291 / 27 Ekim 1874, s. 3.

İskenderiye 23 Teşrînievvel

Nil-i mübârekin bu def‘aki feyzânında zuhûrundan korkulan muhâtaranın önü alınması için Hıdîv-i Mısır Hazretleri’nin icrâsına muvaffak oldukları tedâbir ve sa‘y ihtimâmın yâd ve tezkârı için Hıdîv-i müşârün-ileyh nâmına bir heykel zikr olunması İskenderiye Borsası’nda teşekkül eden bir cem‘iyyet-i umûmiyede karar verildi.

Basiret: No: 1362 , 17 Ramazan 1291 / 28 Ekim 1874, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle kapı kethüdâsı devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri’nin Akdeniz taraflarında seyr ü seyahate azîmet etmiş oldukları yazılmış idi.

Pâşâ-yı müşârün-ileyh Hazretleri’nin râkib oldukları Kayyûm nâm Mısır vapuru Kal‘a-i Sultâniye pîş-gâhına muvâsalat ettikte orada bulunan Ermeni milleti mu‘teberânıyla millet-i mezkûre rehâbiyeti istikbâl için vapura gelip müşârün-ileyh Hazretleriyle orada mülâkât etmişler ve müşârün-ileyh Hazretleri Kal‘a-i Sultâniye’de bulunan Ermeni milleti mektebi için yüz aded lira-yı Osmânî îâne ve i‘tâ ettikleri gibi rehâbîn-i merkûmeyi dahî ayrıca atiye vermişlerdir.

Rivâyete göre müşârün-ileyh Hazretleri Midilli ve Sakız cezâirelerine dahî gidip oradan birkaç güne kadar Der-saâdet’e müteveccihen hareket etmek üzere imiş.

Basiret: No: 1363 , 18 Ramazan 1291 / 29 Ekim 1874, s. 1.

Nil-i mübârekin bu def‘a füyûzâtında vukûu melhûz olan muhâtaranın önü alınması için Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye’den icrâ olunan tedâbir ber-tarâf olunmasıyla bunun için İskenderiye’nin Rum Patriği Sunseruniyos Efendi Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye’ye bir kıt‘a teşekkür-nâme takdîm eylemiştir.

Basiret: No: 1369 , 25 Ramazan 1291 / 5 Kasım 1874, s. 1.

Bu kere haşmetlü Rusya İmparatoru Hazretleri cânibinden mahdûm-ı meâli mevsûm Hıdîvî saâdetlü necâbetlü İbrahim Pâşâ Hazretlerine (Sent Estenselanes) nişânının Gran Kordonu irsâl buyrulmuş olmağla nişân-ı mezkûrun müsteshib ve mevsûlü olan devlet-i müşârün-ileyhâ general konsolosu Mösyö (Dolkes) cenâblarıyla maiyyeti me'mûrları işbu geçen cumartesi günü öğleden evvelce teşrîfâtî-i mahsûs refâkatiyle saraydan gönderilen ihtişâm arabalarına râkiben ve bir miktar süvâri asâkiriyle mahsûben Abidin Saray-ı âlîsi selâmlığa îsâl olunarak oracıkta me'mûrîn-i fihâm hazerâtı hey'et-i resmîyede buldukları ve sarâyın havlusunda maa-mûzîka bir mikdâr asâkir-i nizâmiye saff-beste-i makâm-ı ihtirâm oldukları halde nişân-ı mârû'l-beyânın huzûr-ı meâli mevfûr-ı cenâb-ı Hıdîv-i efhamî ile pâşâ-yı müşârün-ileyh Hazretlerine emr-i teslîmi icrâ ve bu aralık toplar indahtını ve muzikalar terennümâtıyla beraber râsime-i ihtirâmiye ve îcâliyesi îfâ kılınmakta olduğu Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye'de görülmüştür.

Basiret: No: 1369 , 25 Ramazan 1291 / 5 Kasım 1874, s. 1.

Bundan beş on sene mukaddem müttefika-i Amerika'da şimâlliler ile cenûblular beyninde vukûa gelen gâyet şedîd muhârebeden beri Avrupa ve husûsiyle İngiltere'nin Mısır ile olan münâsebâtı bir derecelere varmıştır ki şâyed memâlik-i Mısır'a bir musîbet gelmiş olsa belki İngiltere ahâlisi Mısır ahâlisinden ziyâde mütezarrır ve devlet-i müşârün-ileyhânın konsolide ishâmı fiyatlarının tedennîsi dahî mûcib olur.

Nasıl olmasın ki Menchaster şehrinde olan fabrikaların kâffesi Mısır'da pamuk hâsılâtının matlûb derecede hâsıl olursa vâ-beste bulduktan başka Mısır arazisi İngiltere'nin zahîre anbarı makâmına varmıştır.

Nil Nehri'nin her sene mevsiminde feyzânından nehr-i mezkûrun bir cihetle menba'ı ittihâz olunmaya şâyân bulunan dağlardan cereyân eden bir takım ufak çay ve ırmak sularının tezâyüdünden ileri gelip ve bu ise Mısır'da mahsûlâtın fevka'l-âde

sûrette neşv ü nemâsını intâc ederse de nehr-i mezkûrun suyu ba'zı sene mu'tâdından ziyâde tezâyüd ederek etrâf arâzî suyuyla mestûr kalarak bundan muhasenât olacağı ve bu dahî Avrupa borsasının hemen muattal bir hâle gelmesini müeddî olmağla nehr-i mezkûr suyunun ber-minvâl-i meşrûh mu'tâdından ziyâde arttığı halde civar mahallerde hasârât etmemek üzere iki sâhiline mükemmel ve muhkem olarak kazıklar vâsıtasıyla rıhtım inşâ olunmuş ise de bazen çûş ve hurûşa gelen su mezkûr rıhtımı bile aşarak ve-yâhûd ba'zı mahallindeki kazıklar mürûr-ı zamanla çürümesinden ileri gelmekte olduğundan bunların her halde gözetilmesi iktizâ eder.

İşte bu sene dahî Nil Nehri'nin suyu ber-minvâl-i meşrûh mu'tâdından ziyâde taşmış olmağla iki taraf sevâhilin lâyıkıyla muhâfazası zımında Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından mahsûsan me'mûr ve amele ta'yîn olup ara sıra bozulan mahaller derhal ta'mîr olunarak kemâl derece dikkat ve ihtimâm üzere bulunmuştur.

Basiret: No: 1370 , 26 Ramazan 1291 / 6 Kasım 1874, s. 1.

İskenderiye'de nâm-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamîye mahsûs rezk olunacak heykelin sûret-i neşâibesi için yirmi beş kişiden mürekkebe bir komisyonun teşkîl olduğu ve mezkûr heykelin rekzi için şimdiye kadar yüzbin frank terâküm etmiş olduğu (Emrisanya) nâm gazetede görülmüştür.

Basiret: No: 1373 , 4 Şevval 1291 / 14 Kasım 1874, s. 1.

Nâm-nâmî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye olarak İskenderiye'de rezk olunacak heykelin mesârif-i lâzimesi için beyne't-tüccâr açılan deftere birinci hafta yüz bin frank ve ikinci haftada iki yüz bin frank toplanmıştır. İşbu heykel devletlü Dursun Pâşâ Hazretlerinin sarayını inşâ eden Mösyö Silvani tarafından hazırlanmıştır.

Basiret: No: 1373 , 4 Şevval 1291 / 14 Kasım 1874, s. 1.

Nâm-ı âlî-i Hıdîv-i efhamîye rekzi mukarrer olan heykel için şimdiye kadar toplanılan mebâliğin iki yüz elli bin frangı mütecâviz imiş olduğu İskenderiye'den yazılıyor.

Basiret: No: 1373 , 4 Şevval 1291 / 14 Kasım 1874, s. 1.

İskenderiye'den yazıldığına nazaran Yunan'dan mâadâ bi'l-cümle Avrupa devletleri Mısır'ın ıslâh-ı mahâkimine râzı olmakta imişler.

Basiret: No: 1373 , 4 Şevval 1291 / 14 Kasım 1874, s. 1.

Zât-ı âlî-i hazret-i Hıdîvînin Kâhire'de ikâmet buyurmakta olduğu (Abidin) Saray-ı âlîsinden Ramazanın evâhirinde bir harîk zuhûr ve bir saat kadar devam ettiğini Der-saâdet'te Türkî ve sâir lisânda çıkan gazeteler yazmışlar ise de bizim tahkîkât-ı sıhhiyemize nazaran mezkûr harîk saray-ı mezbûrun ez-kazâ harem dâiresinden zuhûr etmiş ise de der-akib yetişilip hiçbir tarafa sirâyet etmeksizin bastırılmıştır.

Basiret: No: 1373 , 4 Şevval 1291 / 14 Kasım 1874, s. 1.

Nâm âlî-i Hıdîvîyye mensûb olmak üzere Mısır'da rekzi mukarrer olan heykelin mesârif-i vâkıası defterine bu def'a devletlü Abdülhalîm Pâşâ Hazretleri tarafından iki yüz Osmanlı lirası kayd olduğu La Turquie'de görülmüştür.

Basiret: No: 1373 , 4 Şevval 1291 / 14 Kasım 1874, s. 1.

Hıdîviyyet-i Mısriyye tarafından iki milyon seksen bin İngiliz lirasından ibâret olan bin sekiz yüz altmış yedi senesi istikrâzının ber-mûceb-i mukâvele geçen Teşrînevvel frengînin on ikinci günü Londra'da çekilen kur'asında otuz bir aded tahvîlâta bîner ve altmış iki aded tahvîlâta beşer yüz ve altı yüz elli yedi adedine

yüzer ve doksan aded tahvîle dahî yirmişer lira isâbet etmiştir ki cem'an sekiz yüz kırk aded tahvîle yüz yirmi dokuz bin beş yüz lira isâbet etmiştir ki işbu Teşrînisânînin yirmi ikinci günü edâ olunacağı mukarrer bulunmuştur.

Basiret: No: 1375 , 7 Şevval 1291 / 17 Kasım 1874, s. 1.

Süveyş Kanâlı hakkında geçenlerde Der-saâdet'te akd olunan muhtelit Tonilâta Komisyonu'nun vermiş olduğu karara Mösyö Dö Lesseps tarafından muhâlefet olunmuş ise de iki aydan beridir mezkûr kanâlda vukû' bulan hâsılâtın miktarı tahvîlât-ı mezkûrenin kesb-i iştihâr etmesini mûcib oluyor.

Geçen eylül esnâsında doksan iki sefînenin bir milyon yedi yüz elli altı bin franga bâliğ olan mürûriyesi bir sene evvelki hâsılâttan yüz altı bin üç yüz doksan frank fazla zuhûr etmiştir.

Teşrînievvel frengînin birinden onuna kadar vukû' bulan altı yüz yetmiş bin frank hâsılâta bakılırsa mâh-ı mezkûr hâsılâtının iki milyon franga bâliğ olacağı me'mûl idiğinden bahsle Paris'te çıkan Ekonomist nâm gazete der ki (vâkîâ bundan birkaç seneye kadar ashâb-ı tahvîlâtın istifâdesi me'mûl değilse de me'mûl olan fâidenin ileride birkaç misli istifâde olunacağı der-kâr bulunmuştur).

(Basîret)

Süveyş Kanâlı kumpanyası ashâb-ı tahvîlâtı bu seneki temettu'dan dahî istifâde edemeyecek evvelce beher tonilâttan on frank mürûriye olındığı halde ashâb-ı tahvîlâta bir iki seneler bir para verilememesinden dolayı tahvîlât-ı mezkûrenin fiyatları tenezzüle yüz tutmuş ve bu seneki hâsılâttan dahî tahvîlât-ı mezkûre kapılarının tamâmıyla tesviye olunamayışı hakîkten istiğrâbı mûcib olmuş mezkûr kumpanya acabâ ne vakit matlûb derecede istifâde edecek bize kalırsa Mösyö Dö Lesseps tonilâta resmi hakkında geçen sene komisyon-u mezkûr tarafından verilen karara dahî kâni' olmayıp resm-i mezkûrun teksîri emelinde bulunuyor ise de artık bu sûrete muvâfakat olunmayacağı der-kârdır.

Basiret: No: 1376 , 8 Şevval 1291 / 18 Kasım 1874, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîleye merbût Taşoz Cezîresi müdürü izzetlü İbrahim Asafî Bey Efendi'nin himmet ve ikdâmıyla cezîre-i mezkûre me'mûrîn ve müstahdemîni ile müdürîyyet-i mezkûreye tâbi' Kavala'dan imâret ve medrese-i Hayriye nezâreti me'mûrîni ve cezîre-i merkûme mu'teberân ve hamiyet-mendân ahâlîsi taraflarından Anadolu muhtâcîn ve faht-zedegânına iâne olmak üzere der-akib sekiz bin elli kuruluş toplanılıp müdür-i mûmâ-ileyh İbrahim Asafî Bey tarafından bir sıra derûnunda posta ile doğruca matbaamıza irsâl olunmuş ve biz dahî meblağ-ı mezbûru alıp Bâb-ı âlî'de iâne-i mesâbîn komisyonu ma'rifetiyle emniyet-i umûmiyye sandığına teslîm olup makbûzları alınarak mahalline irsâl kılınacaktır. Doğrusu mûmâ-ileyh İbrahim Asafî Bey Efendi'nin vatandaşları hakkında ibrâz etmiş olduğu himmet ve gayretleri ez-her-cihet şâyân-ı takdîr olmakla umûm tarafından kendilerine teşekkür olunur.

Basiret: No: 1391 , 25 Şevval 1291 / 5 Aralık 1874, s. 2.

Hartum'dan alınan mekâtibine nazaran Sudan hükümdarı kendi askeri asâkir-i Hıdîviyye ile hîn-i muhârebede îfâ-yı vazîfe etmedikleri cihetle li-ecli't-te'dîb bir kaçını habsetmiş ise de biraz sonra sebîllerini tahliye eylemiştir. Onlar da şimdi Hükûmet-i Hıdîviyye himâyesine girmişlerdir.

Hâkim-i müşârün-ileyhe cihât-ı muhtelifeden iki yüz elli kabîle gelip Hükûmet-i Hıdîviyye'ye dehâlet etmelerine müsâade istemişler ve müşârün-ileyh dahî Hükûmet-i Hıdîviyye'nin himâyesine girdikten sonra Darfur'da ikâmet etmek şartıyla istid'âlarına muvâfakat etmiş ise de hükümdar-ı müşârün-ileyh tarafından envâl ve erzakları nehb ü gâret olunur havfiyle henüz Hükûmet-i Mısıriyye'ye dehâlet edememişlerdir.

Bu günlerde Zebir Bey'den alınan telgrafa göre dâimâ asker tecemmu' etmektedir.

Berno ve Berko hâkimleri tarafından Darfur hükümdârına imdâd için bir miktar asker gönderilmiştir.

Asâkir-i merkûme zâbitânından buraya gelenler asâkir-i Mısriyye'nin şecâat ve gayretlerini senâ ediyorlar. Berno emîri müstakil ise de Berko emîri beş seneden beri Darfur emîrine vergi vermekte idi. Fakat sonradan o da hükûmet-i müstakilleye nâil olmuştur.

Darfur'un makarr-ı idâresi olan Faşer'den Berko on dokuz günlük mesâfededir. Emir yine Sultan ali derler. Berko'dan Berno'ya dört günlük yoldur.

Bin sekiz yüz altmış dokuz senesi Almanya imparatoru tarafından ba'zı hedâyâyı müstashiben gelen Doktor Muhtengal Afrika'nın içerilerine sâlimen gidip oranın emîriyle mülâkât ederek hedâyâ-yı mezkûreyi takdîm etmiştir ve düvel-i ecnebiyyeden hiç birisinin nâil olamadığı iltifâta mazhar olmuştur.

Mûmâ-ileyh Afrika'nın içerlerine doğru seyahat etmiş ve henüz mazhar-ı mükâfât olduğuna dâir gazetelerde bir işâret görülememiş ise de Avrupa'ya avdetinde eslâfının nâil olduğu iltifâta kendi dahî mazhar olacağına şüphe yoktur.

Basiret: No: 1398 , 5 Zilkade 1291 / 14 Aralık 1874, s. 1.

Nâm-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye mahsûs olmak üzere İskenderiye mu'teberân-ı sarrâfân ve tüccârânı taraflarından rekz olunacak heykelin sûret-i inşâsı için teşekkül eden komisyon tarafından nezd-i Hıdîvîyye gönderilen hey'et-i meb'ûse müşârün-ileyh hazretlerinin huzûruna çıktıklarında îrâd buyurdıkları noktada ikdâm-i amâl ve vazîfe-i nazîfeleri ancak ahâlî ve Hıttâ-i Mısriyye'nin saâdet-i hâl ve âtîsinden ibâret idiğini ve Sudan'a kadar der-dest-i inşâ olan demiryol hattının inşallah karîben mükemmel sûrette hitâm-pezîr olacağını beyân buyurduktan sonra şimdiye kadar hâl-i vahşet ve bedeviyette bulunan Darfur beldesinin ıslâh-ı hâlî niyet-i hayriyyesiyle Memâlik-i Mısriyye'ye iltihâkından dahî bahs buyurmuşlardır.

Basiret: No: 1400 , 7 Zilkade 1291 / 16 Aralık 1874, s. 1.

Geçenlerde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden Bahr-i Ahmer sevâhilinde kâin Berbere nâm mahallin birkaç kıt'a beylik sefîne ile ablukaya alındığını Levant Herald yazmış idi. Bu havâdisin asıl ve esâsı olmadığına dâir bu kere Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâdan vârid olan bir kıt'a telgrafın tercümesidir.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden Berbere sevâhiline üç kıt'a sefâin-i harbiyye gönderilip abluka ettirildiğini Aden'den keşîde olunan ve Times ve sâir gazeteler tarafından neşr ve i'lân edilen havâdisin asıl ve esâsı yoktur.

Maa-mâ-fih bu havâdisin şuyû'una sebep mezkûr Berbere beldesinde her sene kurulan cesîm panayır esnâsında bir güne uğursuzluk vukû' bulmaması için tedâbir-i ihtiyâtiyeden olarak her sene gönderildiği gibi bu sene dahî oraya karakol hizmeti için Saşif nâm vapurun gönderilmesidir.

Basiret: No: 1401 , 8 Zilkade 1291 / 17 Aralık 1874, s. 1.

İskenderiye'den alınan haberlere nazaran bin sekiz yüz altmış sekiz istikrâzının Kânûnusânî kuponların bedeli olan dört yüz yetmiş dokuz bin lira i'tâ kılındığı anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1401 , 8 Zilkade 1291 / 17 Aralık 1874, s. 1.

Taşoz Cezîresi'nde zahîrece bir miktar ihtiyâc görülmesi üzerine der-akab Hıdîviyyet-i Mısriyye'den lüzûmu miktar zehâir gönderilmiştir.

Basiret: No: 1402 , 9 Zilkade 1291 / 18 Aralık 1874, s. 1.

Süveyş Limanınca yedi sene zarfında itmâm ve ikmâl olunmak şartıyla (Doso) karındaşların bin sekiz yüz altmış altı sene-i mîlâdiyesinde der-uhde etmiş

oldukları ameliyât ve ıslâhât-ı cesîme el-yevm hidemâta resîde olmuş olmakla bu kere ameliyât ve işgâl-i mezkûreyi mu'âyene ve kabûl etmek zımnında devletlû Hüseyin Kâmil Pâşâ Hazretlerinin emirleri üzere işgâl-i umûmiyye nezâreti tarafından bir komisyon ta'yîn olunduğu haber alınmıştır.

İşgâl-i mezkûrenin mukâyesesi gerek Havz ve gerek İbrahimiye Limanı dahîl-i hesâb olduğu halde, otuz iki milyon franktan aşağı değildir. (Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1403 , 10 Zilkade 1291 / 19 Aralık 1874, s. 2.

Sudan demiryoluna dâir İngiliz gazetelerinde kıraat ettiğimiz bir bendin tercümesidir.

Şöyle ki,

Öteden beri inşâsı mutasavvur olan Sudan demiryolunun şimdilik bir kısmına başlanılması Hükûmet-i Mısriyye'nin bu günlerde kararlaştırılmış ve bu bâbda baş mühendis Mösyö (Con Favlar)'a ta'lîmât-ı mukteziyeyi vermiş olduğunu te'yîd ediyorlar. İngiltere de Mısır ile umûr-ı mâliyyeye müteallik vukûa gelen mukâvelât ve ameliyâtta alâkadâr olanlara göre 350 kilometrelik mesâfe mümettid olacak olan ve beş sene zarfında itmâm ve ikmâli musammem bulunan böyle bir demiryola mübâşeret olunacağını bilmek ez-her-cihet fâideden hâlî değildir. Mesârifce en ehven tarîk olmak üzere mûmâ-ileyh Mösyö Favlar'ın irâe ettiği usûl-i inşâiyye bi't-tercîh ittihâz olunup her biri mesârif-i dâhil-i hesâb olduğu halde bir milyon dört yüz bin lira ile meydana gelecektir ki meblağı beş seneye taksîm olunarak beher seneye mütevassıt hesâb üzere iki yüz elli bin lira isâbet eyleyecektir ve be-heme-hâl senevî takarrür eden bu meblağın üç yüz bin lirayı tecâvüz etmemesi husûsu dahî mûmâ-ileyhe tenbîh ve te'kîd olunmuştur. Hükûmetin sene-be-sene tezâyüd etmekte olan ekâlîm-i Sudaniye vâridâtının işbu amel-i cesîme tahsîsi lâzım gelip vâridât-ı mezkûre ise bugünden i'tibaren mesârif-i inşâiyyenin yarısını kapatabilmesi me'mûl ve muhtemeldir. Memâlik-i Sudaniye'nin Mısır'a olan ihrâcâtının kıymeti geçen sene bir buçuk milyon liraya bâliğ olmuş ve idhâlâtı dahî ona göre bir hayli terakkî

eylemiştir. İmdi vesâit-i nakliyenin teshîli müyesser olduğu halde memâlik-i mezkûre mahsûlât-ı ticâriyesinin kemâl-i sür'atle kesb-i vüs'at edeceği kolaylıkla anlaşılıyor.

Basiret: No: 1403 , 10 Zilkade 1291 / 19 Aralık 1874, s. 3.

Paris 16 Kânûnevvel

Mısır'da mütemekkin altmış iki nefer Fransızlıların takdîm ettikleri arz-ı hâl bugün millet meclisinde kıraat olundu.

Bu arz-ı hâlin meâli kapitülasyon ya'ni muâhedât-ı mevcûdenin tamâmî-i icrâsının bekâ ve devâmından ibârettir. Bunun üzerine ba'zı mertebe müzâkereden sonra arz-ı hâl hâriciyye nâzırına gönderilmiştir.

Mösyö Gambatta dahî Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye ile vukû' bulan müzâkerâtın netîcesinin henüz millet meclisine arz olunmadığını maa't-te'essüf beyân ile beraber taattî kılınan tahrîrât-ı diplomatikanın meclis-i mezbûra arzını talep eyledi.

Basiret: No: 1404 , 12 Zilkade 1291 / 21 Aralık 1874, s. 1.

Zât-ı vâlâ-yı Hıdîv-i efhamînin Fransızca ser-kitâbet hizmetiyle mübâhî saâdetlü Yaro Bey'in uhdesine bu kere evvelî sınıf-ı sânisî rütbe-i refîası ihâle ve tevcîhiyle ikinci rütbeden bir kıt'a mecîdî nişân-ı âlîsi i'tâ buyrulduğu Vekâyi' Mısriyye'de görülmüştür.

Basiret: No: 1404 , 12 Zilkade 1291 / 21 Aralık 1874, s. 1.

Bundan akdem ber-vech-i tafsîl yazıldığı vechle nâm-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîyi tezkâr için rekz ve ikâme olunacak olan eser hakkında komite tarafından tanzîm olunan teşekkür-nâmeyi takdîm etmek üzere bu kere İskenderiye'den

mahrûsa-i Mısır'a gelmiş olan otuz kadar zevât-ı mu'tebere geçen çarşamba günü Abidin saray-ı âlîsine azîmet ve şâyân buyrulan ruhsat ve müsâade-i aliyye üzerine alafranga saat onda huzûr-ı âlîye şeref-yâb-ı duhûl olarak mezkûr teşekkür-nâmeyi arz ve takdîm etmişler ve taraf-ı eşref-i cenâb-ı Hıdîv-i ekremîden bu aralık ba'zı kelimât-ı münâsibe ile mukâbele buyrularak memnûnen avdet eylemişlerdir. Teşekkür-nâme ile cevâb-ı âlînin sûretlerine dest-res olduğumuzda derc ve i'lân edilecektir.

Basiret: No: 1404 , 12 Zilkade 1291 / 21 Aralık 1874, s. 1.

Zîrde muharrer mektûbu Vekâyi' Mısriyye yazmıştır.

Faşer'de Sudan hükümdârı tarafından taraf-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye tahrîr olunup 28 Şevval sene 91'de Mısır'a vürûd eden telgraf-nâmedir.

Geçende arz olunduğu vechle zîr-i kumandamızda olan ikinci fırka ile (Fonya) nâm beldeden kıyâm ve hareket ve yolumuzda bulunan nevâhî ahâlisini te'mîn eyleyerek Ramazan'ın yirmi yedinci günü Darfur'un pâ-yı tahtı olan (Faşer) nâm medîneye muvâsalat olundu.

Zebir Bey ile dahî görüşülerek lett-yevm iki fırka asker ile beraber mezkûr Faşer'de ikâmet etmekteyiz etrâf ve eknâfta olan ahâli bi'l-istîmân hükûmet-i Hıdîviyyeye ilticâ ve dehâletine fevc-a-fevc gelmekte ve tarafımızdan dahî te'mîn olunmaktadırlar. Ez-cümle müteveffâ Sultan İbrahim'in müstakillen ref' ve esâretinde bulunup kendilerini ve gerek evlatlarını envâ-ı bey' ü hibe ile tasarruf etmekte olduğu ba'zı kari ahalisi dahî Faşer'de duhûlümüzü istihbâr etmeleriyle hükûmetin adâletine ilticâ ve istîmâna şitâb edip geldiklerinde hemen tarafımızdan te'mînât-ı kâfiye ve hürriyetlerini mu'lin yedlerine âzâd kağıtları i'tâ ile kayd-ı rakiyyet ve esâretten istihlâs edilerek ve sâir reâyâ-yı Hükûmet-i Seniyye misillü kendileri dahî hür olup her türlü imtiyâzât-ı şahsiyeye mâlik oldukları kendilere tefhîm ve telkîn olunarak memnûnen köylerine avdet eylediler. Darfur'un umûm ahâlî ve sekenesi Hükûmet-i Seniyyeye itâat ve inkıyâd etmişlerdir. Şu kadar ki

müteveffâ Sultan İbrahim'in akrabâlarından bâkî kalanlar itaatden imtinâ ederek müteveffâ-yı mûmâ-ileyhin amcası Hasbullah nâm emîri üzerine sultan nasb edip ittibâ ve taraftarlarıyla beraber Darfur'un cânib-i garbîsi içeri tarafına doğru firâr eylediklerinden merkûmları ta'kîb ve bulunacakları mahalde te'mîn ile itâat ettirmek ve inkiyâd etmedikleri halde îcâbına göre muâmele eylemek me'mûriyetiyle bir firka-i askeriyye tertîb ve sevk olunacaktır. Fî 27 Ramazan sene 90.

Basiret: No: 1404 , 12 Zilkade 1291 / 21 Aralık 1874, s. 3.

Paris 17 Kânun-ı Evvel

İskenderiye'de mütemekkin üç nefer Fransız tüccarının ba'zı şikâyatı hâvî geçende takdîm etmiş oldukları arz-ı hâl bugün millet meclisinde kıraat olundu. Hâriciyye nâzırını Dük Dikaz mecliste hâzır bulunmadığından bunun müzâkeresi vakt-i âhara ta'lîk edildi.

Basiret: No: 1405 , 13 Zilkade 1291 / 22 Aralık 1874, s. 2.

(Daily Telgraftan hülâsa)

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından bundan akdem hatt-ı estüvâ cihetine sevk ve i'zâm buyrulan Sör Samuel Bikar Pâşâ Mısır'dan kıyâmla Albert Neyaneza Gölü'ne kadar gidip avdet ettiğinin tafsîlâtını hâvî olmak üzere bu def'a İngilizce iki cild bir seyahat-nâme tertîb ve tab'ına muvaffak olup bunun mütâlaasından mûmâ-ileyhin esnâ-yı râhta tesâdüf ettiği bir takım muhâtarât-ı hakikat taaccüb ve gayreti mûcib olarak mûmâ-ileyhin şu me'mûriyeti Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin evâmirini hatt-ı estüvâya kadar yürütmek ve esir ticâretinin dahî önünü almak maksadından münbais olduğundan her halde şâyân-ı i'tibârdır.

Şimdiye kadar Afrika kıt'asını dâire-i medeniyyete idhâl etmek emeliyle bir takım Avrupalıların çok tekellüfât ve muhâtarât ihtiyâr ettikleri cümlelerin ma'lûmu ise de Bikar Pâşâ'nın gerek maiyyetindeki askerinin lüzûmu derecede mu'allim

olmamasından ve gerek esbâb-ı nakliyenin mükemmel bulunmamasından dolayı şu me'mûriyette çektiği meşakkatin hadd ü pâyânı yoktur.

Miralay Gordon dahî Mısır'ın hudûdunu hatt-ı estüvâya kadar tevsî'de Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın sâlik olduğu yolu gidip muvaffak olmuştur.

(Basîret)

Afrika'nın sûret-i mufassalada rüsûmlarıyla beraber bir seyahat-nâmesini tercüme etmekte bulunduğumuzdan mûmâ-ileyhin risâlesinden ba'zı mevâd derc etmekten sarf-ı nazar ettik.

Basiret: No: 1408 , 16 Zilkade 1291 / 25 Aralık 1874, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından bin sekiz yüz altmış beş senesinde akd edilen üç milyon üç yüz seksen yedi bin üç yüz İngiliz lirasından ibaret bir istikrâzın alafranga Teşrînisânîsinin yirminci günü Londra'da keşide olunan on sekizinci kur'asında dört bin yüz kırk üç tahvîlâta yirmişer ve yüz altmış dört tahvîlâta dahî yüzer ve yirmi beşine beşer yüz ve altısına dahî biner lira isâbet etmiş ve bu hesâbca cem'an dört bin üç yüz otuz sekiz lira tahvîlâta yüz on yedi bin üç yüz otuz sekiz tahvîlâta on yedi bin yedi yüz altmış liranın Kânûnusânînin sekizinci günü ifâsı lâzım gelmiştir.

Basiret: No: 1414 , 23 Zilkade 1291 / 1 Ocak 1875, s. 1.

Nâm-nâmî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye ikâmesi murâd olunan eserin komisyon-ı mahsûsu ma'rifetiyle huzûr-ı âlîye bir kıt'a teşekkür-nâme arz ve takdîm olunduğu bundan akdemce sahîfe-i beyân olunmuş idi. Teşekkür-nâme-i mezkûrun bu vechle arz ve takdîmi akabinde taraf-ı eşref-ı cenâb-ı Hıdîv-i ekremîden komisyon-ı mezkûr a'zâsına beyân-ı memnûniyette sonra memleketin maddî ve ma'nevî terakkî-i esbâb-ı saâdet ve tezâyüd vesâil-i servet ve medeniyeti ehass-ı efkâr ve e'azz-i âmâl-i Hıdîvâneleri olduğundan tecemmu eden akçeyi kesmeye nef'

ve fâidesi âid olamayacak bir beyâna sarf etmeden ise bir menfaatli şeyde isti'mâli elbette dahî hayırlı bir fâideli olacağı mülâhazasıyla bununla cins ve mezheb ayırmaksızın milel-i muhtelif e'tfâl ve sıbyânının ta'lîm ve terbiyelerine mahsûs olmak üzere bir (Mekteb-i millî) inşâ ve te'sîs ettirmek arzusunda buldukları ve lâzım olacak arsanın teberruan a'zâsı vaad buyrulduktan başka kuvveden hayr-ı fiile îsâline dahî her sûretle muâvenet ve sahâbet buyrulacağı beyân buyrulmuş ve bunun üzerine a'zâ-yı mûmâ-ileyhim teşekkürden başka bir diyecek bulamayıp memnûnen mesrûren avdet ve isrâf eylemiş oldukları müahharan istihbâr olunmağla maa'l-iftihâr i'lânına ibtidâr kılınmıştır. (Ruznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

(Basîret)

Zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamînin netîce-i âmâl ve efkâr-ı âlîleri Mısır'ın saâdet-i hâli olduğu şimdiye kadar meşhûd olan müessir-i celîlesi delâletiyle şüpheden vâreste iken nâm-ı meâlî ittisâm-ı Hıdîvânelerine mensûb olmak üzere Mısır'da vaz' olunacak eser için cem' edilen akçenin vâsıta-i müstakille-i terakkiyât olan maârifin neşr ve ta'mîmi madde-i hayriyyesini iltizâm ile bir mekteb-i millî inşâsına sarfını arzu ve îcâb eden arsanın hatta teberruan terk ve i'tâsını vaad buyurmaları maksad-ı âlî-i terakkî-i perverânelerini bir kat daha te'yîd ederek bi-hakkın şâyân-ı şükrân ve muhammedet görünmüştür.

Basiret: No: 1414 , 23 Zilkade 1291 / 1 Ocak 1875, s. 1.

İnhisâr idâresinin şimdiye kadar açık olarak sattırmakta olduğu altmışlık ve otuzluk tütünlerin dahî beşer ve onar dirhemlik paketlere vaz'ı kararlaştırıldığından bu hafta içinde altmışlığın ve on beş gün sonra dahî otuzluk duhânın ol vechle paketlere konulacağı haber alınmıştır.

Zikr olunan iki cins duhânın dahî ol sûretle paketlere vaz'ı bu bâbda tütüncüler tarafından îkâ olunan bir takım fesâd ve hîlekarlığın önünün alınmasına müdâhale olacağı ve binâen aleyh ahâlî bu yüzden görmekte oldukları zarar ve ziyândan vâreste olacakları der-kâdır.

Basiret: No: 1420 , 30 Zilkade 1291 / 8 Ocak 1875, s. 1.

Nil Nehri'yle Darfur ve Kordofan vilâyetleri beynindeki Sudan memâlikinin sûret-i mükemmilede muâyene ve ahâlisiyle havasının âdât ve etvârını tahkîk ve tedkîk etmek üzere beheri sekiz Avrupalı ve on iki yerli zâbitân maiyyetinde olmak üzere altmış üçer kişiden ibâret iki fırka-i tefûşîyye tehiyye edilmesi Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden emr buyrulmuş ve bunlar bâ-tehiyye kânûnuevvelin sekizinci günü Sudan içine doğru gönderilmiştir. Mezkûr fırkalar vilâyet-i mezkûreyi muâyeneden sonra Albert Nyanza Gölü'nün garb tarafına ve hatt-ı estüvâya doğru hareketle esnâ-yı râhta tesâdüf ettikleri kuyuları ta'mîr ve yeniden hafri îcâb eden mahalleri dahî ta'yîn edeceklerini ve bunların mürûr ettikleri mahallerin ticâretine dâir ma'lûmâtı dahî derc ederek mükemmel harîzasını alacaklarını Daily Telgraf Gazetesi İskenderiye muhbirinden aldığı telgraf havâdisi olarak beyân ediyor.

Basiret: No: 1421 , 1 Zilhicce 1291 / 9 Ocak 1875, s. 1.

Kânûnusânî frengînin on sekizinci günü Kâhire'de mahâkim-i nizâmiye-i muhtelitenin güşâdı mukarrer olduğundan yevm-i mezkûrda cânib-i âlî-i Hazret-i Hıdîvîden mükemmel sûrette bir ziyâfet keşîde buyrulacağı işitilmiştir.

Basiret: No: 1424 , 5 Zilhicce 1291 / 13 Ocak 1875, s. 1.

Yunan Konsolosu Mösyö Manos Mısır'da teşkîl olunacak mahâkim-i cedîdeyi Yunan Devleti'nin dahî tasdîk ve kabûl ettiğini Hükûmet-i Celîle-i Mısriyye'ye arz ve teblîğ eylemiştir.

Mahâkim-i mezbûreye düvel-i sâire tarafından ta'yîn olunacak a'zâ ikişer kişiden ibâret olacak ise de Mısır'da tebaa-i Yunâniye'nin kesretine mebnî yeri istînâf ve ikisi bidâyet meclislerinde bulunmak üzere Yunan Devleti tarafından üç

a'zâ ta'yîn olunması için hükûmet-i Mısriyye cânibinden müsâade buyrulmasını konsolos-ı mûmâ-ileyh taleb ve temennî etmiştir.

Basiret: No: 1429 , 15 Zilhicce 1291 / 23 Ocak 1875, s. 1.

Postalar hakkında geçende İsviçre'nin Bern Şehri'nde akd olunan kongreye Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin dâhil olması ve netîce-i kararın gelecek temmuz ibtidâsında mevki-i icrâya vaz'ı mukarrer bulunması hasebiyle bu kere Mısır hâriciyye nezâreti cânibinden Mısır'da mukîm bi'l-cümle düvel-i ecnebiyye konsoloslarına Mısır'da bulunan ecnebî postalarının kaldırılması lüzûmu bâ-tahrîrât-ı umûmiye beyân olunmuştur.

Basiret: No: 1429 , 15 Zilhicce 1291 / 23 Ocak 1875, s. 1.

Haşmetlü İngiltere kraliçesi hazretlerinin üçüncü mahdûmu fehâmetlü Prens Artur Hazretlerinin hemen bugün yarın Mısır Kâhire'ye vusûlü muntazır olduğu ve müşârün-ileyhin ikâmeti için cânib-i âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîden şebrâ yolunda kâin Kasrû'l-nezhe'nin hâzır bulunmakta bulunduğu haber olunmuştur.

Basiret: No: 1430 , 17 Zilhicce 1291 / 25 Ocak 1875, s. 1.

Süveyş Kanâli'ndan mürûr edecek sefâinden mikyâs-i istiâb hesâbıyla alınacak mürûr resmi hakkında evvelce Der-saâdet'te teşekkül eden muhtelit komisyonun vermiş olduğu karara müctemia-i Amerika'dan kabûl olunmak istenilmiş ise de muahharen düvel-i sâire misillü onların dahî tasdîk etmiş olduğunu müctemi'-i Amerika'dan vârid olan bir telgraf haber veriyor.

Basiret: No: 1434 , 21 Zilhicce 1291 / 29 Ocak 1875, s. 1.

El-cevâibde okunduğuna göre Darfur emîri İbrahim'in katli haberi Faşer'e vusûlünü müteâkib mahdûmu Mehmed el-fazl kıymetdâr olan inbâyı ahz ederek garb

cihetine firâr etmiş ve asâkir-i Hıdîviyye Faşer'e Ramazanın yedinci günü duhûl ile yalnız altı aded top bulmuşlardır.

Asâkir-i Hıdîviyye Faşer'e duhûlünde ahâli tarafından istikbâl olunarak amân talep edilmesi üzerine Sudan kâim-makâmı saâdetlü İsmail Eyyüb Pâşâ Hazretleri tarafından bi't-tebevül kendilerine te'mînât-ı a'zâ buyrulmuştur.

Ehl-i kari dahî emîr kendilerini bey' eylediğinden bahsle hürriyet talebinde bulunmuşlardır ve kendilerine ıtak-nâmeler ile beraber te'mînât verilerek mesrûren vatanlarına avdet etmişlerdir.

Emîr İsa Hasebullah ve ayânı ve maiyyeti garb cihetine doğru giderek da'vâ-i imârete kıyâm eylemekle bir fırka-i askeriyye üzerine sevk edilmiş ve şimdiye kadar zafer buldukları me'mûl bulunmuştur.

Basiret: No: 1441 , 29 Zilhicce 1291 / 6 Şubat 1875, s. 1.

Sudan'ın cihet-i şarkiyyesinde kâin Darfur beldesinin bu def'a kâmile-i Hittai Celîle-i Mısriyye'ye ilhâk edilip Darfur hâkiminin dahî arz ve mutâvaat etmiş olduğu İskenderiye'den dört şubat frengî tarihiyle keşîde olunan telgraftan müstebân olmuştur.

Basiret: No: 1447 , 7 Muharrem 1292 / 13 Şubat 1875, s. 1.

Zât-ı sâmi-i Hazret-i Hıdîvînin üçüncü mahdûmu devletlü Hasan Pâşâ Hazretleri ikmâl-i tahsîl-i ulûm ve fûnûn zımnında Berlin'e gitmek üzere maiyyetlerinde teşrîfâtçı izzetlü tabîb Abdülkâdir Bey Mısır şu'arâsından Şeyh Ali Efendi mevcûd olduğu ve Avrupa'ya azîmet etmek niyetinde olan Belçika vükelâsından Baron Notomi dahî birlikte bulunduğu halde kânûnusânînin yirmi sekizinci günü sabahleyin Mahrûsa nâm vapur-ı Hıdîvî ile Trieste Limanı'na vâsıl ve esnâ-yı rahta hava bozulup deryada lebrâz fırtına zuhûr etmiş ise de mezkûr vapurun

ma'lûm olan sür'at-i seyrine bir nakîse gelmeyip İskenderiye'den hareketinin on üçüncü günü Trieste Limanı'na dâhil olmuştur.

Basiret: No: 1449 , 10 Muharrem 1292 / 16 Şubat 1875, s. 1.

Geçenlerde İskenderiye'de Mahmûdiye cedvelinin kenarında kâin demiryol muvakkafına karîb bulunan dâire-i Hıdîviyye'ye müteallik Şona'da cesîm bir harîk zuhûruyla bir hayli ittisâ ve intişâr eylemiş ve saat yedi raddelerine kadar takrîben beş bin metre mesâfeyi istiâb etmiştir her ne kadar cihât-ı muhtelifeden kemâl-i sür'atle bir takım âlât ve edevât-ı itfâiyye yetiştirilip her taraftan hücum olunmuş ise de içinde bulunan eşyânın çoğu serî'ü'l-iltihâb olan pamuk sınıfından ibâret olduğundan ancak bir cüz'î miktarı kurtarılabilmıştır.

Hasârât-ı vâkıa rivâyet olduğuna göre on iki bin kantara bâliğ olmuş ise de sigortalı bulunduğu cihetle hakîkatte bir güne zâyat olmadığı tahakkuk etmiştir.

Basiret: No: 1459 , 21 Muharrem 1292 / 27 Şubat 1875, s. 1.

Seyyâhîn-i meşhûreden ve coğrafîyûndan Almanyalı Doktor Şayonifort'un riyâseti tahtında Mısır'da bir coğrafya cem'iyyeti teşkîli için taraf-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i eframîden emr ü irâde buyrulmuş ve muktezâsı üzere cem'iyetin teşkîline mübâşeret olunmuştur.

Coğrafya cem'iyetinin fevâidi pek mühim ve küllî olup Şayonifort ise bir vakitten beri Afrika seyahat-nâmesi nâmındaki eserini tercüme ve neşr etmekte olduğumuz zâttır. Der-kâr olan ma'lûmâtını teşkîl edeceği cem'iyet maksadın husûlünü teshîl ve te'mîn edeceğinden Hıdîv Hazretlerinin bu bâbdaki teşebbüslerine lisân-ı umûmdan teşekkürle beraber der-kâr olan vücûbuna mebnî Der-saâdet'te daha böyle bir cem'iyetin teşekkülünü temennî ederiz.

Basiret: No: 1464 , 27 Muharrem 1292 / 5 Mart 1875, s. 1.

Times Gazetesi'nin İskenderiye'den iki mart frengî tarihiyle neşr ettiği telgrafın beyânına nazaran zât-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî dâire-i seniyyelerine mahsûs olarak dîvânât-ı gayr-ı muntazamanın tesviyesi için on beş milyon İngiliz liralık bir istikrâz akd buyuracaklar imiş.

Basiret: No: 1471 , 5 Safer 1292 / 13 Mart 1875, s. 1.

Geçende Mısır'da icrâ olunacağını yazdığımız Bankir Katavi Bey'in balosu işbu geçen Çarşamba günü akşamı icrâ olundu. Hanedân-ı meâli-ünvân-ı hazret-i Hıdîv-i a'zamî prensler hazerâtı ve ekser me'mûrîn-i fihâm ve düvel-i ecnebiyye me'mûrânı ve bir çok zevât-ı mu'tebere dahî hâzır bulunmuşlardır. Hıdîv-i a'zam Hazretleri gerek sâhib-i velîmeye ve gerek cem'iyyeti teşkîl eden zevât-ı mu'tebereye taltîfen bir saat kadar teşrîfe tenezzül ve rağbet buyurup bu münâsebetle dahî cem'iyet-i mezbûre birkaç kat daha zeyb ve revnak kesb etmiştir.

Hâzır bulunanların rivâyetine göre mezkûr balo gayet mükellef bir ve cümle müdeavîni memnûn ve mesûr edecek bir sûrette pek muntazam tertîb ve tavzîb olunmuş ve takrîben sabaha kadar devam edip herkes ferah ferah eğlenmişlerdir.

Basiret: No: 1471 , 5 Safer 1292 / 13 Mart 1875, s. 1.

Avusturya ve Macaristan Devleti tarafından Mısır'ın tanzîm-i mahâkim meselesi tamâmen kabûl ve tasdîk olunup emr-i imparatorîsi dahî bu kere Mısır'a vürûd eylemiş ve mesele-i mezkûre İtalya Devleti tarafından bu günlerde parlamentoda mevki'-i müzâkereye konulacağından efkâr-ı umûmiyenin meşhûd olan temâyülâtına göre birkaç güne kadar tamâmiyle kabûl ve tasdîk kılınacağı kaviyyen me'mûl bulunmuştur.

Basiret: No: 1479 , 15 Safer 1292 / 23 Mart 1875, s. 3.

Paris kezâ

Bir milyar iki yüz milyon franklık bir istikrâzın akd olunacağı söyleniyor. Mısır'ın ıslâh-ı mahâkim nizâmâtını tedkîke me'mûr olan komisyon a'zâsı bu bâbda Fransa Hâriciyye Nâzırı ile görüşmesini komisyon reisine havâle edip bin yedi yüz seksen birde tanzîm olunan nizâmâta tatbîkan Mısır'da mütemekkin Fransızların Fransa konsolatosunda bi't-tecemmu' Mısır'da icrâsı mütesavver olan ıslâh-ı mahâkim hakkındaki efkâr-ı mahsûsalarını der-miyân etmelerine dâir emir verilmesini dahî reis-i mûmâ-ileyhe tevdî ettiler.

Basiret: No: 1484 , 21 Safer 1292 / 29 Mart 1875, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından on beş milyon İngiliz lirasından ibâret bir istikrâz akdi tasavvur buyrulduğunu geçende telgraf havâdisi olarak münhasıran yazmış idik. Bu kere buna dâir Times Gazetesi'nde görülen bir fıkranın tercümesidir.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin tarafından beş senede te'diye olunmak ve fâizi ayda bir def'a verilmek üzere yüzde on iki fâiz ile on beş milyon İngiliz lirasından ibâret bir istikrâz akd olunacak ve bundan murâd bir takım düyûn-ı gayr-ı muntazamanın tesviyesidir.

Fi'l-vâki' bu istikrâz ile bir hayli düyûn-ı gayr-ı muntazama ortadan kaldırılacağı gibi Mısır'ın umûr-ı mâliyesince dahî pek çok ıslahâtı mûcib olacaktır. İstikrâz-ı mezkûr hisse senedâtının matlûb-ı vech üzere satılmasına bin sekiz yüz yetmiş üç senesi mukâvelenâmesi hitâmında teşkîli derdest olan ishâm-ı umûmiyenin ihrâcı esnâda hisse sâhibleri senedlerini işbu istikrâz senedâtıyla istibdâl eylemeye hakkı olacağından bu takdîrce piyâsada pek çok rağbet kazanmasına medâr olacaktır.

Basiret: No: 1493 , 2 Rabiulevvel 1292 / 8 Nisan 1875, s. 1.

Hind Times’i Aden muhbirinden aldığı mektûb meâli olarak yazıyor ki Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden Bolhar taraflarında bulunan ahâlî ve me’mûrînin ahvâl-i umûmiyesini muâyene ve tahkîk için tefîş-i me’mûriyetle saâdetlü Mokolab Pâşâ ta’yîn buyrulmuştur. Pâşâ-yı müşârûn-ileyh Mansûre nâm vapurla martın beşinci günü Aden’e gelip oradan dahî dâire-i me’mûriyeti dâhilinde bulunan mahallere uğrayarak avdet edecekmiş ve Berbere tarafları ahâlinin âsâyişini ihlâl etmekte oldukları bâ-tahrîrât-ı mahsûsa Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye’ye bildirilmiştir.

Basiret: No: 1503 , 14 Rabiulevvel 1292 / 20 Nisan 1875, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye kapı kethüdâsı devletlü Abraham Pâşâ Hazretlerinin bir mikdar nâ-mizâc oldukları cihetle etibbânın tensîbi üzerine karîben Avrupa’daki kaplıcalara azîmet buyuracakları işitilmiştir.

Basiret: No: 1514 , 27 Rabiulevvel 1292 / 3 Mayıs 1875, s. 1.

Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretleri mevsim-i sayfi Der-saâdet’te geçirmek üzere Mirgün’de kâin sahil-hâne-i âlîlerini teşrîf buyuracakları işitilmiştir.

Basiret: No: 1517 , 30 Rabiulevvel 1292 / 6 Mayıs 1875, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye idâre-i aliyyesinde bulunan Taşoz Cezâresi’nde bir genç çocuk fenn-i tabâbet tahsîliyle memleketinde icrâ-yı san’at eylemek üzere bu kere cânib-i âlî-i Hıdîvîden Avrupa’ya irsâl olunmuştur.

Basiret: No: 1517 , 30 Rabiulevvel 1292 / 6 Mayıs 1875, s. 1.

Süveyş'ten alınan telgraf.

Fransa Cidde konsolosu şehir-i hâl nisanın on beşinci günü (Esfenkes) nâm Nemçe vapuruyla dün buraya müvâsalat etmiş ve bugün Mısır postahânesi me'mûrlarından olup bir ay maslahat Cidde'de bulunduğu ma'lûm olan Mösyö Beyanki'nin Mısır posta vapuruyla buraya avdet ve müvâsalati me'mûl bulunmuştur.

Bakiye-i haccâc olan beş yüz elli kadar fukarâyâ taraf-ı eşref-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîden nafaka ve kumpanya i'tâsıyla Port Said'e i'zâm olunmuşlardır. (Ruznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1521 , 5 Rabiulahir 1292 / 11 Mayıs 1875, s. 1.

İskenderiye'den Reşid'e kadar der-dest-i inşâ olan demiryol işgâline kemâl-i sür'at ve keremî müdâvemet olunduğuna ve Lasima İskenderiye ile Ebu Kır arasında ameliyât-ı türâbiye günden güne ilerlemekte bulunduğuna nazaran hatt-ı cedîd-i mezkûrun dahî karîben itmâm ve ikmâli umûmen me'mûl-i kavî idiğini Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye yazıyor.

Basiret: No: 1522 , 6 Rabiulahir 1292 / 12 Mayıs 1875, s. 1.

Mısır vâlisi esbak merhûm Abbas Pâşâ'nın mahdûmu merhûm İlhami Pâşâ terekesinden dolayı dellâliye talep etmekte olduğu otuz altı milyon altı yüz on dört bin yedi yüz altı kuruşun yüzde bir güzeştesiyle beraber taht-ı hükmüne alınması için Yunan Devleti teb'asından Hâle Pulidi'nin açmış olduğu da'vâ-yı vâkiası üzerine Bâb-ı âlî'de teşkil kılınan hükm komisyonuna Yunânî-i merkûmun iddiâsı vâhî ve bî-esâs olduğuna karar verilmiştir.

Basiret: No: 1529 , 14 Rabiulahir 1292 / 20 Mayıs 1875, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden bin sekiz yüz altmış beş senesinde üç milyon üç yüz seksen yedi bin üç yüz İngiliz lirasından ibâret akd olunan istikrâzın ber-mûceb-i mukâvele Londra'da vâki' İngiltere ve Mısır Bankası'nda nisanın yirmi dördüncü günü keşide olunan kur'asında dört bin iki yüz on dokuz hisseye yirmişer liradan cem'an seksen dört bin üç yüz seksen lira isâbet ederek meblağ-ı mezkûr gelecek temmuzun yedinci günü te'diye olunacaktır.

Basiret: No: 1542 , 29 Rabiulahir 1292 / 4 Haziran 1875, s. 1.

Mısır'ın ıslâh-ı mahâkim nizâmnamesini hemen bi'l-cümle Avrupa devletleri tasdîk etmiş olduklarından artık ol vechle icrâ-yı muâmelâta başlanmak üzere Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden Mısır'da bulunan düvel-i ecnebiyye general konsoloslarına beyân-ı keyfiyyet olunmuştur.

Basiret: No: 1553 , 13 Cemazeyilevvel 1292 / 17 Haziran 1875, s. 1.

Mısır'ın ta'dîl ve ıslâh-ı mahâkim lâyihasını İtalya Parlemantosunu geçen nisanın otuzuncu günü kabûl ve tasdîk etmişti. Mâh-ı hâl-i efrencînin on dördüncü günü mün'akid meclis-i mezkûrede devlet-i müşârün-ileyhânın senato meclisi tarafından dahî lâyiha-i mezkûrenin istihsân ve tasdîk olunduğunu bu kere Mısır gazeteleri yazıyor.

Basiret: No: 1559 , 20 Cemazeyilevvel 1292 / 24 Haziran 1875, s. 1.

İskenderiye'den yirmi bir haziran frengî tarihiyle keşide olunan telgrafnâme meâline nazaran Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye Hâriciyye Nâzırı devletlü Nubar Pâşâ Hazretleri çend güne kadar Der-sâadet'e azîmet edeceği gibi birkaç gün sonra dahî Hıdvi-i Mısır Hazretlerinin Der-aliyye'ye teşrîf buyuracakları anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1562 , 24 Cemazeyilevvel 1292 / 28 Haziran 1875, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye Hâriciyye nâzırı devletlü Nubar Pâşâ Hazretleri bu kere me'zûnen Avrupa'da vâki ' Ems Kaplıcaları'na gitmiştir.

Basiret: No: 1564 , 26 Cemazeyilevvel 1292 / 30 Haziran 1875, s. 1.

İskenderiye'den yirmi sekiz haziran frengî tarihiyle alınan telgrafın tercümesidir.

Bugün muhtelit dîvân-ı istînâf bütün me'mûrîn hâzır olduğu halde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından resmen güşâd olunarak nutk-ı âtî îrâd buyrulmuştur.

Şöyle ki zât-ı âlî-i cenâb-ı şehin-şâhînin himemât-ı mahsûsa-ı şâhâneleri ve düvel-i ecnebiyyenin muâvenetiyle işbu mahâkim-i cedîdeyi güşâda muvaffak oldum.

İcrâ-yı adâlet eyleyeceklerinden dolayı kendilerine emniyyet-i kâmile olan bir takım zevâtın işbu mecliste hâzır bulunmasından dolayı izhâr-ı teşekkür eylerim.

Kaviyyen me'mûl ederim ki zevât-ı mûmâ-ileyhimin harekât-ı hakîmâneleri bütün mesâlihînin hüsn-i ru'yetini te'mîne kâfî addolunduğu gibi işbu mahâkim-i cedîde dahî umûmun mazhar-ı riâyat ve inkiyâdı olur. Bugün Mısır vekâyi'-i târihiyesince bir asr-ı medeniyetin mebd'e'i addolunacaktır.

Înâyet-i Hakk ile bugün meydana konulan eser-i uz mânın istikbâli emîn olduğundan şüphe etmem. İşbu nutuktan sonra zât-ı âlî-i hazret-i Hıdîvî düvel-i ecnebiyye murahhasları ve mecliste hâzır bulunan zevâtı kabûl eyleyerek mülâkât eylemişlerdir.

(Basîret)

Tevcihât-ı muvaffakiyet-âyât-ı Hazret-i Pâdişâhî eseri olarak zât-ı sâmi-i Hazret-i Hıdîv-i efhamînin şu muvaffakiyet-i celîlelerinin ehemmiyeti müsellemtân olmağla lisân-ı umûmdan teşekkür eder ve bunun için ileride bir bend-i mahsûs yazacağımızı arz eyleriz.

Basiret: No: 1572 , 5 Cemazeyilahir 1292 / 9 Temmuz 1875, s. 1.

Taraf-ı eşref-i Hazret-i Pâdişâhîden şeref-tasdîr buyrulan bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı mekâr-ı memnûn-ı Hazret-i şehinşâhîyi müstahiben ser-yâver-i cenâb-ı mülkdârî saâdetlü Halil Pâşâ Hazretlerinin geçen gün Mısır'a gittiğini yazmıştık. Bu kere vukû' bulan tahkîkâtımıza göre hatt-ı âlî-i mezkûr Yemen vilâyeti dâhilinde Hadîde sancağına tâbi' olarak Afrika sevâhilinde ayrıca bir halde bulunmakta ve sene-be-sene hâsıl olup gırâz-ı masraf cânib-i hazîne-i celîleye giren vâridâtı sekiz yüz liradan ibâret olarak bundan başka intifâ' eylememekte olan Zilağ İskeleyi'nin daha ziyâde istifâde olunacak dereceye getirilmesi için emr-i idâresi Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye ihâle ve tefvîz kılındığını ve bu için senevî tertîb olunan on beş bin liranın Mısır vergisine ilâve-i mâliye hazîne-i celîlesine te'diyesi lâzım geleceğini mütazammın olup ol bâbda iktizâ eden buyruldu. Sâmi dahî ayrıca bi't-tasdîr cânib-i âlî-i sadâret-i uzmâdan hazîne-i müşârün-ileyhâya irsâl buyrulduğu ve mezkûr iskelenin şimdiye kadar alınan vâridâtına göre şu sûretle Hıdîviyyet-i Celîle-i müşârün-ileyhâya ihâlesi mûcib-i menâfi' ettiği anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1575 , 9 Cemazeyilahir 1292 / 13 Temmuz 1875, s. 1.

Berlin'den iki temmuz tarihiyle Londra gazetelerine gelen bir telgrafnâmeye nazaran Afrika seyahatinden Herro Herf nâm zâtın almış olduğu habere göre Afrika'da bulunan Veday hükûmeti Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye vergi verip tâbi'iyeti kabul etmiş ve bu mes'ûlî Hıdîviyyet-i Celîle-i müşârün-ileyhâ cânibinden hüsn-i kabûl buyrulduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1576 , 10 Cemazeyilahir 1292 / 14 Temmuz 1875, s. 1.

Taraf-ı eşref-i Hazret-i Pâdişâhîden geçende me'mûren Mısır'a azîmet etmiş olan ser-yâver-i Hazret-i şehriyârî saâdetlü Halil Pâşâ Hazretleri vezâif-i me'mûriyetini ikmâl ederek Der-saâdet'e müteveccihen cumartesi günü İskenderiye'den hareket ettiği ve zât-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamînin birkaç güne kadar Der-saâdet'i teşrîfleri mukarrer olduğu işitilmiştir.

Basiret: No: 1578 , 12 Cemazeyilahir 1292 / 16 Temmuz 1875, s. 1.

Afrika kıt'asında ve Bahr-i Ahmer sevâhilinde bulunan Ziliğ nâm iskelenin Hıdîviyyet-i Celîle'ye terk ve ihâlesinden nâşî me'mûriyet-i mahsûsa ile Mısır'a i'zâm buyrulmuş olan ser-yâver-i hazret-i şehriyârî saâdetli Halil Pâşâ Hazretleri me'mûriyetlerini bi'l-îfâ Hıdîv-i efham hazretleri tarafından hâk-pây-i Hazret-i Pâdişâhîye takdîm olunmak üzere bir kıt'a teşekkür-nâme-i mahsûsu hâmilen ve yine İsmail nâm vapura râkiben avdet ve dünkü gün Der-saâdet'e müvâsalet etmiştir. Sekiz on güne kadar Hıdîv Hazretleri dahî Der-saâdet'e teşrîf buyuracaklar imiş.

Basiret: No: 1579 , 13 Cemazeyilahir 1292 / 17 Temmuz 1875, s. 1.

Zât-ı Hâzret-i Hıdîv-i efhamînin birkaç güne kadar Der-saâdet'e muvâsalatleri me'mûl ve muntazır bulunmağla bir müddetten beri Der-saâdet limanında bulunan posta-i Hıdîvî vapurlarından Feyom nâm vapur evvelki gün İskenderiye'ye müteveccihen buradan hareket etmiştir.

Basiret: No: 1582 , 17 Cemazeyilahir 1292 / 21 Temmuz 1875, s. 1.

Vedây Hükûmetinin Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye arz-ı inkiyâdını beyân eden Afrika seyyâhîninden Mösyö Revel nâm zâtın Almanya gazetelerine gönderdiği

bendi Pall Mall Gazetesi derc ile oranın Mısır'a ilhâkı muhassenâtı ve mahall-i mezkûra şimdiye kadar bir seyyah gidememiş ise de bundan böyle icrâ-yı keşfiyyât için gidecek seyyâhlar hiçbir gûne müşkilâta tesâdüf etmeyecektir diyor.

Basiret: No: 1589 , 25 Cemazeyilahir 1292 / 29 Temmuz 1875, s. 1.

Enzâr-ı feyz-desâr-ı hazret-i mülûkânenin.....vâlâ-yı Hazret-i Hıdîv-i efhamîde istimrârını mübeşşir-i ser-yâver-i hazret-i şehriyârî saâdetlü Halil Pâşâ hazretleri bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı âtîfet meşhûn-ı şehinşâhîyi hâmil ve (Fevâid) nâm vapur-ı hümâyûna râkib olduğu halde sûret-i mahsûsada me'mûran bu tarafa i'zâm buyrulacağını bundan evvel yazmıştık. Hatt-ı inâyet-nükâd-ı mezkûr mülhakât-ı ma'lûmesiyle Ziliğ İskelesinin Hıdîviyyet-i Mısriyye'ye ilhâkını Hazret-i Hıdîv-i efhamîde terakkî-i tevcîhât-ı cihan-derecât-ı Hazret-i Pâdişâhî muallen olduğundan maa'l-iftihâr sûret-i celîlesinin neşriyle cümleye i'lân-ı mesâr kılınır. Cenâb-ı Hakk ömr ü ikbâl ve şevket ve iclâl-i Hazret-i Pâdişâhîyi rûz-ı efvân eylesin âmin.

Hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnun sûret-i celîlesi

Hıdîv-i Mısır İsmail Pâşâ

(Öteden beri tarafımıza izhâr olunagelen âsâr-ı ihlâs-ı sadâkat ihtisâsın nezd-i hümâyûnumuzda rehîn-i kemâl-i takdîr olmakta bulunduğu gibi memâlik-i mahrûsamızın bir kıt'a-i mühimmesi olan Hıttâ-i Mısriyye'ce icrâ edilmekte bulunan ve niyât ve efkârımıza muvâfık olan harekât-ı ıslâh-kârâne dahî nazar-ı mahzûziyetle görülmektedir. Binâ aleyh Hadîde sancağına merbût olup Afrika sevâhilinden müfrez bir halde bulunan Ziliğ İskelesi şâyân-ı i'tinâ mevâki'inden ve oralarca daha ziyâde istifâde olunur mertebeye getirilmesi umûr-ı mültezimedan olduğundan ıslâhât-ı vâkıaya ilâveten hüsn-i sûretle idâresinin dahî uhdene ihâlesi ve bunun için senevî tertîb edilen on beş bin altının hazîne-i celîlemize te'diye ve îfâsı tensîb kılınmıştır. Cenâb-ı Hakk mazhar-ı tevfiât buyursun. Amin) (Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1591 , 27 Cemazeyilahir 1292 / 31 Temmuz 1875, s. 1.

Bu def'a akd olunan Süveyş Kanâlı hissedârân meclisinde meclis-i idârenin raportosu kabûl ve tasdîk olunduğu ve fazla-i vâridât dokuz milyon franktan ibâret olup hisse-i senedâtı fâizlerinin tesviyesine kâfî bulunduğu ve esnâ-yı müzâkerâta Mösyö Dö Lesseps kelâma ağâz edip İngiltere Devleti'nin mefsedetinden nâşî Süveyş Kanâlı'ndan mürûr eden sefâinden alınacak mürûr-ı resmî ta'rifesinin ta'dîli hakkında Bâb-ı âlî ile cereyân eden müzâkerâttan sarf-ı nazar eylemiş olduğu Paris'ten 27 Temmuz tarihiyle vürûd eden telgraftan anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1600 , 3 Şaban 1292 / 4 Eylül 1875, s. 1.

Habeşistan tarafından birkaç bin kişinin hudûdu tecâvüzle Mısır ülkesinde Sudan cihetine îsâl-i dest-i gezend etmekte oldukları işitilmesi üzerine Hükûmet-i Mısriyye tarafından bir miktar süvâri askeri üç kıt'a vapura irkâben Süveyş Kanâlı tarîkiyle Habeşistan tarafına i'zâm kılındığı gibi hîn-i hâcette ol tarafa ziyâde asker gönderilmek üzere tedârikât olunmakta olduğunu Fardo Busfor yazıyor.

Basiret: No: 1604 , 7 Şaban 1292 / 8 Eylül 1875, s. 1.

(Tevcihât-ı Mısriyye)

Saâdetlü Giridî Mustafa Pâşâ Hazretleri meclis-i husûsî a'zâlığına

Saâdetlü Cafer Mazhar Pâşâ Hazretleri meclis-i ahkâm a'zâlığına

Uhdesine Rumeli Beylerbeyliği rütbesi tevcîhiyle Mısır muhâfızlığı saâdetlü Hasan Hilmi Pâşâ Hazretlerine

İskenderiye zabtiyesi idâresi kemâkân uhdesinde kalmak üzere İskenderiye muhâfızlığı saâdetlü Ali Sâdık Pâşâ Hazretlerine tevcîh ve ihâle buyrulmuştur.

İzzetlü Mahmud İbrahim Bey kemâkân maiyyet-i Seniyyede arabî kitâbeti hizmet-i müftehiresine

İzzetlü İbrahim Edhem Bey garbiye müdürlüğüne ta'yîn olunmuştur.

Basiret: No: 1604 , 7 Şaban 1292 / 8 Eylül 1875, s. 2.

Zenkbar hâkimi fehâmetlü (Es-seyyid Bergaş bin Said) Hazretleri geçen pazartesi günü saat on bir sularında maiyyeti ricâliyle ve mihmândar saâdetlü Abdülkâdir Pâşâ ve fazîletlü Eş-şeyh Ali Elişli Hazerâtıyla birlikte olarak Cezîre saray-ı âlîsine azîmet ve zât-ı vâlâ-yı Hazret-i Hıdîv-i efhamî ile mülâkât ve îfâ-yı rasime-i vedâ' ederek müsâfireten ikâmetgâhları olan (el-atebetü'l-huzarâ') avdet eylemiş ve ertesi salı günü saat üçte Mısır demiryol muvakkafına azîmet ettiğinde zât-ı vâlâ-yı Hazret-i Hıdîv-i a'zamî ve devletlü Mehmed Tevfik Pâşâ ve devletlü Hüseyin Kâmil Pâşâ Hazerâtı taraflarından orada sûret-i mahsûsada bi'z-zât teşyî'lerine himmetle ba'de'l-vedâ' hareket edecek katara râkiben ve Süveys'e kadar tavsîllerine me'mûr saâdetlü Abdülkâdir Pâşâ ile şeyh-i mûmâ-ileyh hazretleri maan azîmet eylemişlerdir. Süveys'ten makarr-ı hükûmeti olan Zenkbar Cezîresi'ne kadar rükûblarına kumpanya-i Hıdîvî vapurlarından yirmi beş günün.....olur. Gâyet muntazam ve serî'ü'l-mürûr olan (Mansure) vapuru ta'yîn ve me'kûlât ve meşrûbâtlarına muktezî bir aylık kumpanya ve bahriyelilerden olmak şartıyla mikdâr-ı kâfi aşçı ve hademe tertîb olunmuş ve Süveys'den Zenkbar (3000) mil mesâfe olup bu hesâbda her yirmi dört sâatte rahat rahat ikişer yüz mil mesâfe tayy olunduğu halde tamâm on beş günde bi'l-uzvi'l-ikrâm muvâsalat edebilecekleri me'mûl-i kavî bulunmuştur.

Emîr-i müşârün-ileyh yevm-i mezkûrda Zekâyik lokantasında öğleyin tenâvil-i ta'âmndan sonra akşam üzeri Süveys'e muvâsalatle bi'l-cümle me'mûrîn-i mahalliye ma'rifetiyle bi'l-istikbâl vapur-ı mezkûre îsal olunmuş ve o gece derûn-ı vapurda ârâma ve beytütetden sonra ertesi çarşamba günü sâat beşte Süveys limanından hareket eylemiş ve bu esnâda berren ve bahren ta'zîmât ve ihtirâmât-ı lâzime icrâ edilmiş ve saâdetlü Abdülkâdir Pâşâ ve fazîletlü Şeyh Ali Ellisi Hazerâtı dahî bu vechle hüsn-i îfâ-yı me'mûriyetle Mısır'a avdet ve mahall-i me'mûriyetlerine müdâvemet etmiş olduğu müşârün-ileyh (Es-seyyid Bergaş bin Said) Hazretlerinin

nâsiye-i hâlinde emmâre-i necâbet lâmi' olup ve mehâsin-i ahlâkî şâyân-ı senâ bulunduğu Vekâyi' Mısriyye'de muharrerdir.

Basiret: No: 1617 , 23 Şaban 1292 / 24 Eylül 1875, s. 1.

Mısır Hâriciyye Nâzırı devletlü Nubar Pâşâ Hazretlerinin Mısır ticâret nezâretine ta'yin olunduğunu La Turquie yazıyor.

Basiret: No: 1634 , 14 Ramazan 1292 / 14 Ekim 1875, s. 1.

Haşmetlü Rusya imparatoru Hazretleri tarafından Mısır maliye nâzırı devletlü İsmail Sıdık Pâşâ Hazretlerine ikinci rütbeden Garan Kordon nişanı i'tâ kılınmıştır.

Basiret: No: 1644 , 26 Ramazan 1292 / 26 Ekim 1875, s. 1.

Kâhire'den yirmi dört Teşrînievvel frengî tarihli alınan telgrafın tercümesidir.

İngiltere Kraliçesinin Velî-ahdı Prens Di Gal dün akşam Kâhire'ye muvâsalat eylediğinden taraf-ı âlî-i Hazret-i Hıdîvîden resm-i istikbâl icrâ olunduktan sonra bugün prens müşârün-ileyh burada bulunan İngiliz mu'teberânından ba'zılarının vizitelerini kabul etmiş ve bu akşam Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhânın cânib-i sâmîsinden bir ziyâfet keşîde olunacak ve yarınki gün dahî prens-i müşârün-ileyh mahdûm-ı âlî-i cenâb-ı Hıdîvîyye bir nişân verecek imiş.

Basiret: No: 1646 , 28 Ramazan 1292 / 28 Ekim 1875, s. 1.

Mahdûm-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî devletlü pâşâ Hazretleri'ne prens Dö Gal cenâbları tarafından Hind Yıldızı nâm İngiliz nişanı i'tâ olunmuş olduğu ve prens-i müşârün-ileyhe İhram'da bir ziyâfet verilmek üzere bulunduğu Kâhire'den alınan telgrafdan anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1653 , 9 Şevval 1292 / 8 Kasım 1875, s. 1.

Habeşliler tarafından Habeş hudûdunda mukîm ahâli-i Mısriyye'ye olunan zulm ve taaddîden dolayı Hıdîviyyet-i Mısriyye cânibinden mikdar-ı kâfî asâkir sevk ve i'zâm olunarak onların mezâlimini defaatle Habeş hükûmetinden tarziye talep olunmuş ise de muvâfakat olunmadığından nâşî artık bi'z-zarûre hükûmet-i Mısriyye kuvve-i cebriye ile terziye talebini ihtiyâr eylemiştir. Müteahhiren Kâhire'den alınan telgraf havâdisine nazaran asâkir-i Mısriyye Habeş askerine galebe ederek Habeş hudûdunu tecâvüzle ve hayli mahalli istîlâ eylemişlerdir.

Habeş Hükûmeti'nin ahâlisine eylediği zulm ve taaddîden dolayı Hükûmet-i Mısriyye'nin havza-i tasarrufuna giren büldân ahâlîsi bi't-tabî' kesb-i râhat ve emniyet edecekleri vâreste-i kayd ve beyândır.

İşbu fütûhâtтан dolayı Mısır'ın istikrâz senadâtı Avrupa piyasalarında haylice terakkî etmiştir.

Basiret: No: 1658 , 14 Şevval 1292 / 13 Kasım 1875, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye Hâriciyye Nâzırı devletlü Nubar Pâşâ Hazretleri asâkir-i Mısriyye'nin teşrînievvelin on birinde Habeşistan taraflarında Emhara eyâletinin mukarr-ı hükûmetine duhûl eylediklerini bâ-tahrîrât-ı umûmiye düvel-i ecnebiyye konsoloslarına beyân etmiş ve memâlik-i mezkûre emîrinin Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhânın taht-ı nezâret ve idâresinde bulunmaklığı hakkında olan arzu ve talebinin kabûl olunduğu Kâhire'den on Teşrînisânî frengî tarihiyle alınan telgrafdan anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1661 , 18 Şevval 1292 / 17 Kasım 1875, s. 1.

Londra'dan sekiz Teşrînisânî frengî tarihli keşîde olunan bir telgraf-nâmenin tercümesidir.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden İngiltere Devleti'ne irsâl olunan bir tahrîrâtta Mısır'ın idâre-i mâliyesini tanzîm etmek üzere me'mûrin-i mâliyeden İngiltereli iki zâtın Mısır'a gönderilmesi taleb olunduktan sonra me'mûrîn-i mûmâ-ileyhime îcâb eden ma'lûmâtın i'tâsıyla beraber me'zûniyet-i lâzimenin dahî derîğ olunmayacağı Hıdîviyyet-i müşârûn-ileyhâ cânibinden va'd olunmuştur.

Basiret: No: 1662 , 19 Şevval 1292 / 18 Kasım 1875, s. 1.

(Tevcîhât-ı Mısriyye)

Saâdetlü Ömer Lütî Pâşâ Hazretleri Mısır muhâfızlığına

Saâdetlü Hasan Hilmi Pâşâ Hazretleri ziraat nezâreti müsteşarlığına

Saâdetlü Kasım Resmi Pâşâ Hazretleri Cezîre'den Esna'ya kadar umûm ekâlîm-i kabliyye müfettişliğine

Saâdetlü Mehmed Rüstem Pâşâ hazretleri müfettişlik-i mezkûr vekâletine

Saâdetlü Ahmed Sâdık Pâşâ Hazretleri mâliye vekâletiyle matlûbât müdürlüğüne

Saâdetlü Yusuf Fehmi Pâşâ Hazretleri Bahîre müdürlüğüne

Ümerâ-yı askeriyyeden Saâdetlü Hüseyin Vâsıf Pâşâ Hazretleri taht-ı idâresinde bulunan iki alayın kemâkân uhdesinde ibkâsıyla beraber siyat müdürlüğüne

Saâdetlü Davud Pâşâ Hazretleri cerca müdürlüğüne

İzzetlü Dramalı Hüseyin Bey Kana müdürlüğüne

İzzetlü Osman Sıdkı bey Esna müdürlüğüne

Ümerâ-yı askeriyyeden izzetlü Osman Gâlib Bey Mina müdürlüğüne

İzzetlü Mehmed Affî bey Kalyobiye müdürlüğüne

İzzetlü şerîf bey Cezîre müdürlüğüne

Divân-ı hâriciyyede arabî küttâbı reisi sâbık re'fethü Bahr Efendi Mısır ticaret meclisi riyâsetine ta'yîn buyrulmuştur.

Re'fetlü Emin Karakış Efendi Medîne-i Münevvere tekiyyesi nâzırı nasb olunmuştur.

Basiret: No: 1668 , 26 Şevval 1292 / 25 Kasım 1875, s. 1.

(Tevcîhât-ı Mısriyye)

Umûm demiryollar maslahatı vekîli izzetlü Ahmed Ferid bey Efendi uhdesine bu kere mütemâyiz rütbesi tevcîh izzetlü Abbas Niyâzı bey Efendi Mısır meclis-i istînâfî riyâsetine

Re'fetlü Mehmed Kavsi Efendi meclis-i mezkûr a'zâlığına ta'yîn buyrulmuşlardır.

Basiret: No: 1668 , 26 Şevval 1292 / 25 Kasım 1875, s. 1.

Her sene Mısır'da nesc ü i'mâliyle irsâli mu'tâd olan Ka'be-i muazzama kisve-i şerîfesiyle Hazret-i İbrahimü'l-Halîl aleyhisselâmın makâm-ı vâcibü'l-ihtirâmının puşîde-i mübârekesinin bu senede emr-i nesc ve i'mâli bi'l-ikmâl âdet-i dîrîneden olduğu üzere mükemmel alay ile Mehmed Ali meydanında İmam Hüseyin (Radiyallâhu anh) Hazretleri'nin câmi'-i nur-lâmi'ine nakl ve îsâl olunmuş ve gecesi Mısır muhâfazası dîvânına hatemât-ı şerîfe-i Karâniye ve ezkâr-ı behiyye-i ilahiye tilâvetiyle ihyâ vecelîle-i İslâmiye icrâ veîfâ olunmuş ve bu sene serkerde izzetlü Hayreddin Ağa'nın Emîrü'l-hac ve izzetlü Harputlu Mehmed Bey'in surre-i şerîfe emîni nasb ve ta'yîn kılınmış olduğunu Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye yazıyor.

Basiret: No: 1671 , 1 Zilkade 1292 / 29 Kasım 1875, s. 3.

Paris 25 Teşrinisânî

Bir İngiliz kumpanyasıyla Hıdîv-i Mısır Hazretleri beyninde akd olunan bir mukâvele mûcibince Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri'nin uhdelerinde bulunan yüz yetmiş altı bin Süveyş Kanâlı hisse senedâtının yüz frank bedel ile mezkûr kumpanyaya fûruhtu mukarrer bulunduğu ve bunun yüzde yedi hesabıyla on bir sene için te'minât gösterildiği şüyû' bulmasından dolayı borsa hâricinde cereyân eden muâmelâtta Mısır tahvîlâtı üç yüz elli üç franka kadar fırlamış ve bu şâyiaya mebnî Fransa tahvîlâtı tedennî etmiştir.

Basiret: No: 1671 , 1 Zilkade 1292 / 29 Kasım 1875, s. 3.

Londra kezâ

Umûr-ı şarkiyyeye ve bâ-husûs memâlik-i Mısriyye ahvâli için İngiltere parlamantosunun vakt-i mev'ûdundan evvel akd olunacağına dâir zuhûr eden şâyi'anın bî-esâs olduğunu Galub Gazetesi yazıyor.

Basiret: No: 1672 , 2 Zilkade 1292 / 30 Kasım 1875, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin malı olan Süveyş Kanâlı hisse senedâtının İngiltere Devleti'ne fûruhtunu bi'l-cümle İngiliz gazetelerinin tahsîn etmekte oldukları Londra'dan yirmi altı Teşrinisânî frengî tarihli telgraftan anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1680 , 11 Zilkade 1292 / 9 Aralık 1875, s. 3.

Londra 7 kezâ

İngiltere Kraliçesinin ser-kurnâsı Manchester Şehri'nde bu def'a îrâd eylediği nutkunda İngiltere Devleti'nin Süveyş Kanâlı hisse senedâtı Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin iştirâ etmesinden maksad-ı aslîsi memâlik-i Hindiye tarîkinin bi'l-cümle milletlere meftûh bulundurulmasını te'mînden başka bir şey olmadığı beyân eylemiştir.

Bugün İngiltere Bankası'na altmış dokuz bin lira girdi.

Basiret: No: 1680 , 11 Zilkade 1292 / 9 Aralık 1875, s. 3.

Londra 4 keza

Lord Derby bugün huzûruna kabûl eylediği bir heyet-i meb'ûseye cevabında eğer Hıdîv-i Mısır Hazretleri Habeş memleketi hakîkaten memâlik-i Mısriyye'ye ilhâk etmek tasavvurunda bulunmakta ise bundan sarf-ı nazar etmesini Hıdîv-i müşârün-ileyhe tavsiye edeceğini beyân eyledikten sonra asâkir-i Mısriyye'nin Zenkbâr hudûdunu tecâvüz etmiş olduğuna dâir şüyû' bulan tevâtürün bir yanlışlıktan ibâret idiğini ilâve ederek ancak Zenkbar hâkimi bu sırada İngiltere'nin müdâhalesini arzu eylediği takdîrde Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ cânibinden vukû' bulacak harekâtını men' etmek için müdâhaleye mecbûr olacağını dahî îmâ eylemiştir.

Basiret: No: 1682 , 13 Zilkade 1292 / 11 Aralık 1875, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden bin sekiz yüz yetmiş dört senesi eylülü ibtidâsından bin sekiz yüz yetmiş beş senesi eylülü ibtidâsına kadar bir sene zarfında vukû' bulan vâridât ve mesârifâtın mikdarını mübeyyin bu kere Mısır

mâliye nâzırı devletlü İsmail Sıdık Pâşâ Hazretleri'nin imzâsı tecessüsünde olarak neşr olunan müvâzene defterinin hulâsasıdır.

Vâridât	mesârifât
İngiliz lirası	İngiliz lirası
10812787	10796386

Basiret: No: 1689 , 22 Zilkade 1292 / 20 Aralık 1875, s. 2.

Viyana'da tab' ve neşr olunmakta bulunan (Framta Nebelat) nâm gazetede görülmüştür.

Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye cenûba doğru icrâ-yı fütûhâta mübâderet ederek Nil-i ulyânın etrâfında bulunan Darfur gibi mahalleri zamîme-i memâlik etmektedir. Bu kabîlden olarak Habeş memâliki dahî yakında Mısır'a tâbi' bulunacağı rûş-i halden anlaşılmaktadır.

Afrika-yı Vusta'da bulunan (Porto) ile (Vaday) emîrleri öteden beri ma'nen hilâfet-i İslâmiye'ye tâbi' olduklarından dolayı kendilerini zât-ı âlî-i cihandârînin tebaa-i sâdikası addetmektedirler.

Herer imâret-i cesîmesi külliyyen İslam bulduklarından ve husûsiyle aldığımız ma'lûmâta göre sâlifü'z-zıkr Herer emîrinin familyası beyninde düşmanları bulunup dâimâ aleyhinde bulduklarından Devlet-i Aliyye gibi kuvvetli bir devletin himâyetine sığınarak mezkûr düşmanlarının elinden ve hükûmet-i dâhiliyesince zuhûr eden karılıktan kurtulmak arzusunda bulunup ve hâlini Bâb-ı âlî'ye dahî arz ile bir miktar verginin i'tâsıyla mükellef olmak üzere Mısır'a ilhâk olunup emîr-i müşârün-ileyh Hazretlerine Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden müstevfî tahsîsât i'tâ olunacaktır.

Habeş memâlikine gelince bunun hükümdarları Hıristiyan olmak cihetiyle gerek dinlerinin ve gerek lisanlarının gâib olmamasını arzu etmetedirler. Binâen

aleyh müdâfaaya hâzır olmakta ve kendilerine müttelik dahî aramaktadırlar. Bu bâbda Amerika misyonerlerine mürâcaatla Amerika hükûmetinden muâvenet için asker talep eylemeleri muhtemel ise de Amerika'dan oraya asker gönderilmesi mümkün olmadığını bildiğinden fakat hiç olmaz ise lazım olan akçe ve levâzımât-ı harbiyyeyi ahz etmek me'mûletündedirler. Lakin Amerika hükûmeti dahî bu kadar hükûmet-i İslâmiyye arasında bulunan bir Hıristiyan hükûmetinin bekâsı için hiçbir şeye teşebbüs etmez zirâ müahharen birkaç hükûmet-i İslamiye ile muhârebe etmesi lâzım gelecektir.

Basiret: No: 1706 , 15 Zilhicce 1292 / 12 Ocak 1876, s. 2.

Süveyş Kanâli'nin direktörü Mösyö Dö Lesseps'in müahharan Mısır'a azîmet eylemiş olduğu telgraf haberi olarak evvelce beyân kılınmış idi. Bu bâbda Daily Telgraf Gazetesi Kânunuevvel frengî otuz tarihli nüshasında umûr-ı mâliyyeye dâir neşr etmiş olduğu bend-i mahsûsda "rivâyete nazaran bu def'a (Bank Deripet) nâm bankaya vârid olan bir telgrafdan anlaşılan Mösyö Dö Lesseps ba'zı Fransız sermâyedârânı nâmına olarak Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye yüzde dokuz fâizli iki milyon lira ikrâz eylemiştir ki meblağ-ı mezkûr ile va'deleri hulûl edecek eshâm fâizleri tesviye kılınacaktır." demiştir.

Basiret: No: 1717 , 28 Zilhicce 1292 / 25 Ocak 1876, s. 1.

Tevcîhât-ı Mısriyye

Hâriciyye Nezâreti saâdetlü Şerîf Pâşâ Hazretlerine Ziraat ve Ticâret Nezâreti saâdetlü Râgıb Pâşâ Hazretlerine ihâle ve tevcîh buyrulmuştur.

Mısır zabtiyesi me'mûru saâdetlü Abdülkâdir Pâşâ'nın hasebü'l-me'mûriye gıyâbî cihetle müvakkaten zabtiye me'mûrluğunda bulunan Cihâdiye miralaylarından izzetlü (Tah) Bey bu kere vazîfe-i asliyesine avdet ettirilmiş ve me'mûr-ı asîlin Mısır'a avdetine değin zabtiye işğâli Mısır muhâfızı saâdetlü Ömer Lütfi Pâşâ Hazretlerine ihâle buyrulmuştur.

Saâdetlü Hasan Râsim Pâşâ Hazretleri İskenderiye muhâfızı
 Saâdetlü Ali Sâdık Pâşâ Hazretleri teşrîfâtî-i Hıdîvî
 Saâdetlü Hasan Hilmi Pâşâ Hazretleri mâliyyede meclis-i muhâsebe komisyon
 mukâbele reisi
 İzzetlü Dursun Bey Efendi İskenderiye zabtiyesi me'mûru
 İzzetlü Ali Hasîb Bey cezîre müdürü
 İzzetlü Ali Şafi'î Rahmi Bey İskenderiye muhâfazası vekîli nasb ve ta'yîn
 olunmuşlardır

Basiret: No: 1722 , 4 Muharrem 1293 / 31 Ocak 1876, s. 1.

Hind Times'i Maklob Pâşâ'nın maiyyetinde olan asâkir-i Mısriyye'nin Benadir sâhilinde zabt ettikleri birkaç mahallden bahs ettiği sırada (bu Benadir sahili ileride pek büyük ticâret-gâh olması maznûn olduğu cihetle mahall-i mezkûrun Afrika Kıt'ası'nda Mısır gibi bir idarenin yed-i tasarrufunda bulunması elbette arzu olunur.)

Mahall-i mezkûr Zenkbar hakiminin taht-ı tasarrufunda bulunması resmî olup yalnız dâhil-i şehre râci' olduğu halde etrafta kimesne tanımadığından fevka'l-had fenâlık vukû' bulmakta idi.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlisinden mahall-i mezkûrun zabtna şitâb olunması Afrika kıt'asının sâhil-i şarkîsinde Garda koyu ile Delgado Buru'nları beyinde seyr-i sefâine isti'dâd-ı tabîisi olan Cobu Nehri vâsıtasıyla miralay Gordon Bey'in kıt'a-i mezkûre dâhilinde zamîme-i mülk etmiş olduğu araziyi sâhil-i mezkûr ile münâsebet peydâ ettirmek emelinden ibâret olduğu der-kardır.

Nehr-i mezkûrun cereyân ettiği arazide mütemekkin ahâlinin vahşet-i tabi'atlerine göre ol tarafların keşf ve muâyenesi taht-ı imkânda olmayıp hatta bundan birkaç sene akdem arazi-i mezkûreyi keşf etmek emeliyle Baron Van

Derikon ile birkaç kişi beraber oldukları halde mahall-i mezkûra geldiklerinde yerliler tarafından itlâf edildikleri daha henüz ferâmüş olunmadı.

Bu halde ahâli-i mezkûrenin idaresi muhavver-i lâyıkında olan Mısır gibi bir medenî idare tahtında bulunması elbette fâideden gayr-ı hâlî bulunduğu ve Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin maksad-ı âlîsi mahzâ esîr ticaretinin bir an akdem önünü almaktan ibaret olarak bu sûret ona medâr-ı azîm olacağı der-kârdır.

Basiret: No: 1724 , 6 Muharrem 1293 / 2 Şubat 1876, s. 1.

Kâtib-i dîvân-ı Hıdîvi saâdetlü Talat Pâşâ Hazretleri'nin geçen Cumartesi günü cânib-i Mısır'a azîmet ettiğini yazmış isek de müşârün-ileyh yevm-i mezbûrda azîmet üzere iken cânib-i cenâb-ı Hıdîvîden aldığı emr-i mahsûsa binâen şimdilik azîmetleri te'hîr kılınmıştır.

Basiret: No: 1728 , 11 Muharrem 1293 / 7 Şubat 1876, s. 1.

Kânûnusânî on yedi tarihiyle İskenderiye'den vârid olan telgraf havâdisine nazaran asâkir-i Mısriyye Habeşlilere galebe ederek fenâ halde bozdukları cihetle mes'ele-i mezkûrenin karîben ber-teraf olacağı me'mûl-i kavîdir.

Çünkü Habeş kralı Mısriilere galebe edemediği takdîrde izhâr-ı inkiyâd ile Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlisinden olunan tekâlîfe muvâfakat edeceğine hiç şüphe yoktur.

Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ şu muhârebenin bir an evvel nihâyet bulması emelinde ise de Mısır hudûdunun muhâfazası te'mîn olup ve ara sıra Habeşlilerin Mısır hudûdunu tecâvüz ile ahâl-i Mısriyye'ye ettikleri zulm ve taaddînin önünü alıp matlûb derecede taht-ı te'mîn ve muhâfazaya alınması husûsuna begâyet dikkat ve i'tinâ olunacağı der-kârdır.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Mısır mâliyesinin ıslâhı için İngiltere'den getirilmiş olan Mister Keyo Habeş muhârebesinin ber- taraf olduğu anda Mısır bütçesinin müvâzenesini husûle getireceği dahî başkaca me'mûl edilmektedir.

Çünkü mûmâ-ileyhin Mısır'a vürûdundan bu âna kadar Mısır mâliyesi kuyûdât ve defâtirinin tanzîmiyle meşgûl olup Habeş muhârebesi devam ettikçe mûmâ-ileyh lâykıyla işe mübâşeret edemeyecektir.

El-hâsıl fehâmetlü devletlü Hıdvi-i Mısır Hazretlerinin efkâr ve niyât-ı âlîleri dâimâ mülkün ümrânıyla ahâlinin kesb-i servet ve yesâr eylemesi ve müvâzene-i maliyenin ıslâhı şimdi Mısır'ın meşgûl olduğu Habeş vak'asının yakında def'iyle haber husûle geleceğinden şüphe yoktur.

Basiret: No: 1734 , 18 Muharrem 1293 / 14 Şubat 1876, s. 3.

Kânûnusânî yirmi dört tarihli Daily Telgraf Gazetesi'nde Londra piyasasına dâir görülen havâdisin tercümesidir.

Geçenlerde İngiltere'nin şimâl tarafında şiddetle karın nüzûlünden dolayı telgraf emr-i muhâberâtına sekte getirmiştir.

Paris Borsası'yla Avrupa'nın mahâll-i sâhiresinden alınan haberlere nazaran piyasalarda eshâm fiyâtı hayliden hayli terakkî etmiş olmakla emniyet ve âsâyişin iâdeye yüz tuttuğu der-kârdır.

Paris Borsası'ndan mübâyaa edilmek üzere talep olunan istikrâzât sırasında Devlet-i Osmâniyye ve Mısır istikrâzâtı senedâtı diğerlerinden ziyâde aranılmakta olduğu cihetle bunların fiyatı yüzde birden üçe kadar terakkî etmiştir. Husûsiyle külliyetli Mısır istikrâzâtı senedâtı mübâyaa olduğuna bakılırsa Mısır'ın ahvâl-i mâliyesini teftîşe me'mûr olan Mister Givek matlûb derecede işe mübâşeret etmiş olduğu ve hayliden hayli ıslâha dahî muvaffak olmakla beraber bu husûsta Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye cânibinden dahî muâvenet-i kâmile sarf olduğu

anlaşılmıştır. Hele Devlet-i Aliyye istikrâzâtı senedâtına gelince geçenlerde Bâb-ı âlî cânibinden neşr olunan i'lân üzerine geçen Kânûnusânî taksîti tamâmiyle Der-saâdet bankasına teslîm ile mezkûr bankanın dahî Avrupa'da olan şubelerine havâle gönderilmiş olmasından ileri geldiği bî-iştibâhtır.

Esbâb-ı mûcibesi her ne olursa olsun Devlet-i Aliyye ile Mısır istikrâzâtı senedâtı fiyatlarının bu yakınlarda da terakkî etmeye başlamış olduğu der-kârdır.

Basiret: No: 1738 , 23 Muharrem 1293 / 19 Şubat 1876, s. 1.

Şark telgraf kumpanyası vâsıtasıyla Mısır'dan alınan bir telgraf meâline nazaran asâkir-i Mısriyye Habeşîler'den hiçbir güne mukâvemet görmeyerek Habeşistan'ın Kasin ta'bîr olunan eyâletine dâhil olmuşlardır. Habeş kralının dahî Adova taraflarında kuvve-i askeriyye tehiyyesiyle meşgûl olduğu rivâyet olunur ise de asâkir-i Mısriyye can siperâne harb ettikleri cihetle Habeş kralının asker cem' etmesi hiçbir semereyi intâc edemeyip netîcesinde sulha râğîb olacağı me'mûl-i kavî bulunmuş ve binâen aleyh harbin dahî yakınında ber-taraf olacağı der-kâr bulunmuştur.

Basiret: No: 1738 , 23 Muharrem 1293 / 19 Şubat 1876, s. 1.

Şubat Frenkî'nin yerinde Mısır'dan Daily Telgraf Gazetesi'ne çekilen telgrafta va'deleri şubatın onu ve martın yirmisinde hulûl eden istikrâzât-ı muvakkitenin te'diyesi zımnında bedellerinin hâzır bulunduğu beyân olunmuştur.

İstikrâzât-ı mezkûrenin miktar-ı mütebâkîsi dahî Paris ve Londra bankerleri vâsıtasıyla akd olunan istikrâzât ile te'diye ve tesviye olunacağı mukarrerdir.

Maa-mâ-fih Londra bankerleri tarafından olunan teklif Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden redd olduğundan buna Paris bankerlerinin muvâfakat edeceği şüphesizdir. Çünkü mezkûr bankerlerin maksadı yalnız verdikleri akçeye ziyâdece nemâ almaktan ibârettir.

Basiret: No: 1754 , 11 Safer 1293 / 8 Mart 1876, s. 1.

Ba'zı gazeteler Mısır istikrâzâtından va'desi şubatın onuna tesâdüf edenlerin henüz te'diye olunamadığına dâir ba'zı neşriyât-ı kâzibede bulunmuşlar ise de istikrâz-ı mezkûrun ber-mûceb-i mukâvele yevm-i mezkûrda verilmesi lâzım gelen nemâ ve umûr-ı tesemmânının Londra ve Paris ve mahâll-i sâirede vakt ü zamanıyla te'diye olunduğunu Times Gazetesi yazıyor.

Basiret: No: 1755 , 12 Safer 1293 / 9 Mart 1876, s. 2.

İngiltere Devleti'nin baş vekîli Lord Disraeli edilen bir suâle cevâben "düyûn-ı Mısriyye'nin tesviyesi için vâridâtтан bir miktar meblağ ahz etmek üzere bir me'mûrun ta'yîni Hıdîviyyet-i Mısriyye tarafından teklîf olunursa bu teklifin İngiltere Devleti tarafından kabûl olunmasına karar verileceğini" beyan eylediği Londra'dan mart tarihli alınan bir telgrafnâmede muharrerdir.

Basiret: No: 1757 , 15 Safer 1293 / 12 Mart 1876, s. 2-3.

Kâhire'den 29 Şubat-ı frenkî tarihiyle alınan bir tahrîrâtın tercümesidir.

Yeni teşkîl olunan Millet Bankası'na bir komiser gönderilmesine karar verildiğine dâir Fransa Devleti'nin cevab-nâmesi dünkü gün Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye vâsıl olmasına mebnî Fransa'ya bâ-telgraf beyân-ı memnûniyet olunmuştur.

İtalya Devleti dahî böyle bir komiserin ta'yîni teklîfini kabûl etmiştir.

İngiltere ve Fransa ve İtalya tarafından me'mûr edilen komiserler Mısır'ın umûr-ı mâliyesini ıslâha İngiltere Devleti tarafından me'mûr olan Mösyö Wilson umûr-ı me'mûresine bed'en eylediği anda re's-i me'mûriyetlerine geçeceklerdir.

İngiltere Devleti tarafından me'mûren Mısır'a i'zâm olunmuş olan Mösyö (Kav) tarafından tanzîm olunup şimdi Mösyö Wilson yedinde bulunan lâyhada makrazına aslâ zarar îrâs etmeksizin her nev' tahvîlâtın fâiz ve re'sü'l-mâlini vermeye kâfi menâbi'-i servet mevcûd olduğu beyân olunmuştur. Düyûn-ı müteferrikanın düyûn-ı muntazama sûretine tahvîli için teşkîl olunan işbu yeni bankanın sûret-i idâresi hakkında Times Gazetesi'nin beyân eylediği mülâhazât Hükûmet-i Celîle-i Mısriyye tarafından nazar-ı tasdîk ile bakılmaktadır.

Basiret: No: 1760 , 18 Safer 1293 / 15 Mart 1876, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından Habeş'e sevk olunan asâkir-i Mısriyye ile Habeşliler beyninde bu kere vukû' bulan bir muhârebede Habeşliler mağlûb olarak firar etmiş olduklarından hükümdâr (Can) sulh talebinde bulunduğu Kâhire'den 13 Mart frenkî tarihiyle alınan bir kıt'a telgraf-nâmeden müstebân olmuştur.

Basiret: No: 1764 , 23 Safer 1293 / 20 Mart 1876, s. 1.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin şeker fabrikalarından bu sene çıkan şeker üç milyon kantara bâliğ olup bunların üç yüz bin kantarı seksener kuruşa satıldığı ve bundan iki yüz elli bin İngiliz lirası hâsıl olduğunu (Ostrevatora Terstino) nâm Trieste Gazetesi yazıyor.

Basiret: No: 1764 , 23 Safer 1293 / 20 Mart 1876, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin vukû' bulan da'veti üzerine İngiltere Devleti tarafından Mısır'ın umûr-ı mâliyesini tanzîm etmek için Mister Keyv nâmında bir zât Mısır'a i'zâm olduğunu ve ahîren Londra'ya avdet eylediğini telgraf havâdisi olarak yazmıştık.

Mûmâ-ileyhin Mısır umûr-ı mâlisi hakkında tanzîm ettiği lâyiha üç kısma münkasım olup birincisi idârenin ahvâl-i hâzırasını beyân eder.

İkinci kısmında muharrer lâyiha Mısır düyûn-ı gayr-ı muntazamasının muntazam bir deyn hâline vaz'ı hakkında bir takım mütâlaât beyân ile bundan husûsi melhûz olan menâfi'î ta'dâd eder.

Üçüncü kısmında kâffe-i düyûn-ı Mısriyye yüzde yedi fâizli deyne tahvîl edilerek ondan husûle gelecek Hıdîviyyet-i Mısriyye bütçesinde iki milyon İngiliz lira fazla vâridât görüleceğini beyân eder. Fakat rivâyet olunduğu vech üzere bu tedbîr kabûl ve ittihâz olunmadığı halde bütçenin bir hâl-i müvâzeneye vaz'ının biraz güçce olduğunu beyân ettikten başka tanzîm ettiği bütçede Mısır düyûn-ı gayr-ı muntazamasını düyûn-ı muntazamaya tahvîl etmeye kâfi vâridât olduğunu göstermiştir.

Bundan mâadâ her ne kadar Mısır düyûnunun faizleri yüzde yedi fâizden ziyâde ise de yine bütçede görülen fazla pek az müddet zarfında tesviye-i deyn edilmesi ishâl olduğunu beyân ediyor.

Basiret: No: 1769 , 29 Safer 1293 / 26 Mart 1876, s. 1.

Mısır Hâriciyye Nâzırı sâbık devletlü Nubar Pâşâ Hazretleri'nin Avrupa'ya müteveccihen Kâhire'den hareket etmek üzere olduğu ve fakat bir me'mûriyet-i mahsûsa ile Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden i'zâm olduğu dahî velî-ahdi Prens Digal yarınki pazartesi günü orada beklenilmekte idiği Kâhire'den 26 Mart tarihiyle alınan telgraf-nâmeden anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1777 , 9 Rabiulevvel 1293 / 4 Nisan 1876, s. 1.

Taraf-ı Hıdîv-i efhamîden Prens Aleksis cenâblarına keşide olunan ziyâfet akabinde bir süvâra i'tâ kılınmış olduğu ve prens-i müşârün-ileyh tren-i mahsûsla İsmâiliyye benderine azîmet Süveyş Kanâli'yla Süveyş ve İsmâiliyye benderlerini

temâşâ ettikten sonra Mısır'a avdet eylemiş idiğini ve Prens Dugal Hazretleri dahî Mısır'a müvâsaletle zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamî ile makâlât eylediğinden prens-i müşârün-ileyhe mükemmel bir ziyâfet keşîde kılındığını Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye yazıyor.

Basiret: No: 1777 , 9 Rabiulevvel 1293 / 4 Nisan 1876, s. 1.

Me'mûriyet-i mahsûsa ile İngiltere Devleti tarafından Mısır'a i'zâm olunmuş olan Mister (Keyv)in Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye mâliyesi hakkında tanzîm eylediği lâyiha-yı seb' olarak parlamento verildiği Londra'dan nisan frengî bir tarihiyle alınan telgraf-nâmeden anlaşılmıştır.

Tarih-i mezkûr ile alınan diğeri bir kıt'a telgraf-nâmeye göre Hıdîviyyet-i Celîle-i müşârün-ileyhâ tarafından bir istikrâz tahvîlâtının tedâvüle ihrâcına karar verildi ve nisanın bidâyetinde va'desi hulûl edecek kuponların bedelâtı i'tâ edilmek üzere ba'zı Fransız bankerleri beyninde ittifâk hâsıl olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1789 , 23 Rabiulevvel 1293 / 18 Nisan 1876, s. 2.

(Hind Times'inin Aden muhbirinden aldığı mektûbdan hülâsa)

Asâkir-i Mısriyye şimdiki halde Hurar taraflarında sebât edip Menlek nâm reis ile muhâberâta dahî girişmiş oldukları rivâyet olunduğu gibi Zeyla taraflarında olan asâkir-i Mısriyye'nin küllîsi geriye aldırılıp bâkî kalan ancak mahall-i mezkûrun muhâfazasına kâfidir.

Hurar civârında olan asâkir-i Mısriyye'nin miktarı dört yüz süvâri altı yüz nefer başbozuk ile iki tabur piyade ve mükemmel iki aded dağ topu ve on altı rokit estüvânesi olup asâkir-i mezkûreye lâzım gelen mühimmât-ı harbiye dahî pey-der-pey vâsıl olmaktadır.

Barbera taraflarında olan asâkir-i Mısriyye ise bin kişi ile dört aded dağ topu ve dört aded dahî gaytin ta'bîr olunur diğerk nev' top ve ba'zı rokit estüvânesi olup Dubai taraflarında dahî dört yüz kişi mevcûddur ki mahal-i mezkûrdan sâlifü'z-zikr Barbera karyesinde su nakl etmek üzere kemerler inşâsı tasavvur olunmaktadır. Bundan başka bu kemerin yapıldığı gibi bir de mükemmel iskele hemen hitâm bulmak râddesinde olup mahal-i mezkûr vâlisi Rıdvan Pâşâ Hazretleri'nin ikâmetine mahsûs olmak üzere hükûmet konağı inşâ edilmektedir. Barbera şehrine bir câmi'-i şerîf ve kârban ile gidip gelen tüccârların beytûtetine mahsûs olmak üzere bir han inşâsı musammemdir.

Asâkir-i mezkûre bu mevsim-i sayfi mahall-i mezkûrda geçirecekleri gibi şu aralık Eyal Ahmed ve Eyal Yunus nâm reisler beyninde tekevvün eden mücâdele ber-taraf olduğu cihetle Barbera'ya kemâ fi's-sâbık karbanlar emed ve şed etmeye başlamışlardır.

Basiret: No: 1791 , 25 Rabiulevvel 1293 / 20 Nisan 1876, s. 1.

Meclis-i âliyyeye me'mûr olan Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye kapı kethüdâsı devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri dünkü gün Bâb-ı âlî'de zât-ı sâmî-i cenâb-ı sadr-ı a'zamî ile vedâ' ederek akşam üzeri vapur-ı mahsûs ile me'zûnen ve muvakkaten cânib-i Mısır'a azîmet etmişlerdir.

Basiret: No: 1791 , 25 Rabiulevvel 1293 / 20 Nisan 1876, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye İnan Şahı Hazretleri tarafından verilen tasvîr ile devletlü Tefvîk Pâşâ Hazretleri'ne i'tâ olunan şîr-i hurşîd nişânını alıp Mısır'a getirmek üzere Der-saâdet İnan sefâreti me'mûrlarından Neriman Han bu günlerde Der-saâdet'ten azîmet edeceği işitilmiştir.

Basiret: No: 1791 , 25 Rabiulevvel 1293 / 20 Nisan 1876, s. 1.

İskenderiye'den yazıldığına göre Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin mahdûmları devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri karîben merhûm Fâzıl Mustafa Pâşâ Hazretleri'nin kerîmesiyle akd-i izdivâc edecektir.

Basiret: No: 1791 , 25 Rabiulevvel 1293 / 20 Nisan 1876, s. 1.

Meşhûr fabrikatör Mösyö Karup tarafından bu def'a Hıdîv-i Mısır Hazretlerine cesîm bir muhâsara topu ihdâ edildiğini gazeteler yazıyor.

Basiret: No: 1802 , 8 Rabiulahir 1293 / 3 Mayıs 1876, s. 3.

Paris 1 Mayıs

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından vukû' bulan teklîf ba'zı Fransız bankerleri beyninde tezker olunduktan sonra kabûl olunacağı me'mûldür.

Basiret: No: 1805 , 12 Rabiulahir 1293 / 7 Mayıs 1876, s. 3.

Kâhire 5 Mayıs

Zât-ı Hazret-i Hıdîvî ile dâire-i Hıdîviyye tahvîlâtını hâmil bulanlar miyânında olan deâvînin ru'yet ve tesviyesine me'mûr bulunan yeni mahkeme bu def'a lâzım gelen i'lâmı tanzîm eylemiş ve deâvîyi ashâb-ı matlûb kazanmıştır.

Mevâd-ı mâliyeye dâir olan nizâmâtı Hıdîviyyet-i Celîle cânibinden yarın imzâ olunacağı rivâyet olunuyor.

Basiret: No: 1814 , 22 Rabiulahir 1293 / 17 Mayıs 1876, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye kapı kethüdâsı ve mecâlis-i aliyye me'mûr devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri geçenlerde cânib-i Mısır'a azîmet etmişti.

Müşârün-ileyh Avusturya Luid kumpanya vapurlarından Flore nâm vapura râkib olduğu halde dün sabah Der-saâdet'e avdet ve muvâsalet etmiştir.

Basiret: No: 1814 , 22 Rabiulahir 1293 / 17 Mayıs 1876, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından ittihâz olunan tedâbir-i mâliyenin İskenderiye ve Kâhire şehrinde hayli hüsn-i te'sîrini mûcib olmuş ve Hıdv-i Mısır fehâmetlü devletlü Pâşâ Hazretleri'nin Süveyş Kanalı müessisi sıfatıyla hâmil olduğu senedâtın nısfı İngiltere ve Fransa Devletlerinin ittifâkı ile İngiltere'ye terk olunmuş olduğu Kâhire'den alınan telgraftan anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1815 , 23 Rabiulahir 1293 / 18 Mayıs 1876, s. 1.

İran Şâhı şehâmetlü Nâsireddin Şah Hazretleri tarafından Hıdv-i Mısır Hazretleri ile encâl-i kirâm ve ba'zı me'mûrîne ihdâ olunmak üzere rütbe-i muhtelifeden Der-saâdet'te İran sefâretihânesi cânibine gönderilen nişânları sefâret-i müşârün-ileyhâ müsteşarı Neriman cenâbları hâmil olduğu halde cânib-i Mısır'a azîmet eylediğini yazmış idik.

Müşârün-ileyh cânib-i Mısır'a muvâsalet etmekle mâh-ı hâlin on üçüncü pazar günü Abidin saray-ı âlîsinde mükemmel alay ile resm-i teslîm ve tesellümü icrâ buyrulmuştur. Mezkûr nişânlardan tasvîr şâhî zât-ı vâlâ-yı Hıdv-i efhamîye ve birinci rütbe bir kıt'a şîr-i hurşîd Dâhiliyye Nâzırı devletlü Mehmed Tevfîk Pâşâ Hazretlerine yine nişân-ı mezkûrun birinci derecesinden birer kıt'ası Cihâdiye nâzırı devletlü Hüseyin Kâmil Pâşâ ve devletlü Hasan Pâşâ ve devletlü İbrahim Pâşâlar hazerâtıyla dâmad-ı âlî-i Hıdvî Bahriye Nâzırı devletlü Dursun Pâşâ ve Medâris ve Evkâf-ı Dîvânî Nâzırı devletlü Mansur Pâşâ ve Eşgâl-i Umûmiye Nâzırı devletlü

İbrahim Pâşâ ve mâliye nâzırı devletlü İbrahim Sıddık Pâşâ ve Hıdîviyyet-i celîle kapu kethüdâsı devletlü İbrahim Pâşâ ve Hâriciyye Nâzırı saâdetlü Şerif Pâşâ ve hakkâniyet nâzırı saâdetlü Rıyaz Pâşâ ve dîvân-ı ticâret nâzırı saâdetlü Ragıb Pâşâ mühürdâr-ı Hıdîvî saâdetlü Hayri Pâşâ ve kâtib-i dîvân-ı Hıdîvî saâdetlü Talat Pâşâ hazerâtına ve ikinci derecesinden yaver-i Hıdîvî saâdetlü Mustafa Fehmi Pâşâ Hazretleriyle tahrîrât-ı Efrenciye me'mûru izzetlü Yaver Bey'e ve üçüncü dereceden bir kıt'ası teşrîfâtî-i Hıdîv-i efhamî saâdetlü Ali Sâdık Pâşâ Hazretleri'ne ve dördüncü dereceden bir kıt'a dahî teşrîfât kalemi mütehayyizân-ı müstahdemîninden izzetlü Lonif Bey'e takdîm ve i'tâ kılınmıştır.

Basiret: No: 1815 , 23 Rabiulahir 1293 / 18 Mayıs 1876, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin mevâ'id-i muhtelifede olan kâffe-i düyûnu ile dâire-i seniyyenin düyûnu deyn-i vâhid hükmüne idhâl olunup yüzde yedi fâiz ve umûr-ı tesmesân tahsîs ve i'tâ ve sûret-i muntazamada olarak altmış beş sene zarfında imhâ olunması hakkında şeref-sâdır olan emr-i âlî-i hazret-i Hıdîv-i efhamînin sûret-i münîfesi Arabî Gazetemize derc olunmuştur bu işi kabûl ve deruhde eden (Gurub) yani cem'iyet-i müştereke ve Avrupa'nın en mu'teber bankerlerinden mürekkeb olacağından emniyet ve memnûniyet-i âmmeyi câlib olmağla keyfiyetin i'lânına ibtidâr olunur. Vekâyi' Mısriyye.

Basiret: No: 1829 , 10 Cemazeyilevvel 1293 / 3 Haziran 1876, s. 3.

Pâris kezâ

Fransa Hâriciyye Nâzırı Dük Dikaz vârid olan bir suâle cevâben Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ce bir me'mûriyyete nasb olunan Fransalı bir zâtın sıfat-ı resmiyesi olmadığını beyân eyledikten sonra sulh ve salâh-ı umûmînin bekâ ve devâmını me'mûl etmiş ve umûm-ı devletlerce olunan gayret ve mesâî sâyesinde te'lîf-i zât'ül-beynin husûlüne emniyet vermiştir.

Basiret: No: 1847 , 1 Cemazeyilahir 1293 / 24 Haziran 1876, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin kapı kethüdâsı devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri çarşamba günü Marsilya vapuruyla Avrupa'ya azîmet etmiştir.

Basiret: No: 1864 , 20 Cemazeyilahir 1293 / 13 Temmuz 1876, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden muhârebeye gitmek üzere İskenderiye tarîkiyle buraya gönderilen iki alay asâkir-i Mısriyye-i şâhâne garbiye ve şarkiye ve Feyum nâm üç kıt'a vapura geçen pazartesi günü râkiben İskenderiye'den hareket etmiş olan asâkir-i merkûmenin bugün yarın Der-saâdet'e gelecekleri mukarrer olmağla bunlar doğruca Sirkeci iskelesinden alay ile Davud Pâşâ kışla-hümâyûnuna gideceklerdir.

Rivâyete nazaran Hıdîv-i müşârûn-ileyh Hazretleri tarafından yirmi bin nev' icâd tüfenk ile beş yüz sandık dahî fişenk beraber yollanmıştır.

Basiret: No: 1865 , 22 Cemazeyilahir 1293 / 15 Temmuz 1876, s. 1.

Gazetemizle Mısır'dan geleceğini evvelce beyân ettiğimiz asâkir-i Mısriyye-i şâhâne dünkü gün Mahrûsa ve Rahmâniye ve Garbiye vapurlarıyla Der-saâdet'e bi'l-vusûl evvelâ vapurlar Beşiktaş saray-ı hümâyûnunun pîş-gâhına giderek üç def'a (padişahım çok yaşa) duâsıyla ibrâz-ı müessir-i sadâkat ettikten sonra Sirkeci iskelesine gelerek orada bulunan Der-saâdet umûm karakollar me'mûru ferîk saâdetlü Hasan Pâşâ Hazretleriyle Mirlivâ saâdetlü Tayyar Pâşâ ve evvelce gönderilmiş olan asâkir-i Şâhâne taraflarından istikbâl olunarak asâkir-i Mısriyye-i şâhânenin her taburu geçtikçe Der-saâdet askeri tarafından selamlanmış ve cümlesi mezkûr iskelede hâzır bulunan ser-asker kâim-makâmı devletlü pâşâ Hazretleri cânibinden dahî taltîf buyrulmuştur.

Asâkir-i Mısriyye-i şâhâne üç taburdan ibâret bir alay ve miralay izzetlü Zekeriya Bey Efendi'nin kumandasındadır. Bunların muntazam bir bando muzikası

olup esliha ve elbiseleri gayet temiz ve kendileri genç ve şecî'dirler. Hıdîviyyet-i Celîle'nin intizâm-ı askerî hakkında olan himmetlerine asâkir-i merkûme dahî bir numûne olarak şâyân-ı tahsîndir. Sirkeci iskelesinden asâkir-i merkûme pek güzel istikbâl olunduktan sonra Der-saâdet askeri muzikalarıyla beraber önlerine düşerek Davud Pâşâ kışla-i hümâyûnuna götürülmüşler ve kâim-makâm Pâşâ Hazretleri dahî asâkir-i merkûmenin istikmâl-i esbâb-ı istirahatleri için mezkûr kışlaya teşrîf etmişlerdir.

Basiret: No: 1866 , 23 Cemazeyilahir 1293 / 16 Temmuz 1876, s. 3.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye

Hıdîv-i Mısır Hazretleri öteden beri Devlet-i metbû'a-i müfahhamasının celbi hoşnûdsine sa'y ve kendilerine taraf-ı Devlet-i Aliyye'den ihsân buyrulan imtiyâzâtının bir sûretle hilâfına gitmekten muktezâ-yı âdâb ve necâbeti begâyet ihtirâz eylediği birçok edille ile zâhir olduğu gibi devlet metbûalarının şu günkü gavâil-i harbiyesi arasında matlûb vechle tedârikâta kıyâm edebileceğinde bir mukaddime olarak altı bin mikdarı asâkir-i Mısriyye ile yirmi bin tüfenk ve bir çok fişenk ve bir hayli pirinç ve sâire takdîm ve irsâl buyurmaları Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin tekküd-i revâbit-i sıdk ve taviyyet-i azm-i samîminde olduklarını te'yîd eylemişlerdir. Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri bu hizmetleriyle Devlet-i Aliyye'yi memnûn ettiği gibi millet-i Osmâniyye'yi dahî müteşekkir etmiştir.

Basiret: No: 1867 , 24 Cemazeyilahir 1293 / 17 Temmuz 1876, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından bir alay asker daha tertîb olunarak bununla gönderilen ve gönderilecek olan asker üç alaya bâliğ olacaktır.

Basiret: No: 1871 , 29 Cemazeyilahir 1293 / 22 Temmuz 1876, s. 1.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin cânibinden geçen hafta beheri dokuz yüz on beşer neferden müretteb bir alay i'tibâriyle birinci alay asâkir-i Mısriyye-i

şâhânenin Der-saâdet'e vürûd ettiğini yazmıştık. Geçen perşembe günü dahî Feyum ve Dekahliye ve Behire vapurlarıyla yine üç ortadan müretteb dördüncü alayı dahî Der-saâdet'e bi'l-muvâsalet saray-ı hümâyûn piş-gâhında asâkir-i mezbûre çend def'a (padişahım çok yaşa) duâsını tekrar ile oradan Sirkeci İskelesi'ne gelerek idâre-i mahsûsa ve Şirket-i Hayriye vapurlarıyla karaya çıkarılarak istikbâlleri için Bâb-ı ser-askerîden evvelce gelmiş olan ma'a muzika yarım tabur asâkir-i nizâmiye-i şâhâne ve Der-saâdet umum kumandanı ferîkeyn-i kirâmdan saâdetlü Hasan Pâşâ Hazretleriyle mirlivâ saâdetlü Tayyar Pâşâ önlerinde olduğu halde kemâl-i intizâm ile Davud Pâşâ kışla-i hümâyûnuna gitmişlerdir.

İşbu iki alay asâkir-i Mısriyye-i şâhâne ferîkân-ı kirâmdan saâdetlü Reşid Pâşâ Hazretleri kumandası altında bulunup cümlesi genç ve kuvvetli ve muallim ve ellerindeki silahları dahî ve mektûn tüfenki olup her halde düşmanı hakîkaten kahr ve tedmîre multedir bir asker olmağla hemen Cenâb-ı Hak tevîkât-ı samedâniyyesine mazhar buyursun.

Basiret: No: 1871 , 29 Cemazeyilahir 1293 / 22 Temmuz 1876, s. 2.

Perşembe günü saat ikiye doğru Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden def'a-i sâniye olarak posta-i Hazret-i Hıdîvî vapurlarından Feyum ve Dekahliye ve Bahîre vapurlarıyla gönderilen asâkir-i muntazama-i Mısriyye-i cenâb-ı şâhâne padişahım çok yaşa du'â-yı hayriyet ihtivâsının tekrarıyla vapurlar donatılarak varmalarına asâkir-i Mısriyye-i şâhâne kâimen saray-ı cenâb-ı cihandâri önünden güzâr etmekte olduğu halde vapurlardan biri suların akıntı ve sür'at cereyânından mıdır her nasılsa Beylerbeyi saray-ı âlîsi civarında müteveffâ Halim Efendi sâhilhânesi rıhtımına baştan karaya oturması ve Şirket-i Hayriyye Meclisi a'zâsından izzetlü Niyazi Bey'in cânib-i idâreye gitmek üzere Üsküdar vapur iskelesinde bulunarak İstanbul'dan gelen vapurların çarçabuk yolcusunu çıkarıp mîr-i mûmâ-ileyh beraber bulunduğu halde ve evvelce Üsküdar'dan bir mikdar yolcu olarak kalkmış olan araba vapuru dahî birlikte ve Anadolu cihetine mahsûs Der-saâdet'ten gelmekte olan diğer vapuru dahî refâkatine alarak serîan yanına varılmasıyla evvelce oraya gelmiş ve vapura çıkmış olan Posta-i Hıdîvî müdürü

izzetlü Terno Bey şirket vapuruna izzetlü miralay bey ile gelerek vapurdan asâkir-i şâhânenin alınması ve vapurun hemen tahliyesi tezker ve karar ile derhal birkaç cihetten bi's-suhûle evvelce Anadolu cânibine gidecek vapur aldığı kadar bi'l-irkâb Sirkeci iskelesine getirip çıkarmış bu sûrette posta-i Hıdîvî vapuru kesb-i haft etmesinden nâşî yalnız baş direği kırılmış veyâletinin bir tarafı yıkılıp başka bir güne zarar ve ziyân terettüb etmeksizin kurtulmuş ve oradan Sirkeci iskelesine gelinerek kâmilen asâkir-i muntazama-i şâhâne çıkarılıp tekrar diğer lenger-endâz olan bahriye vapuruna gidilerek oradan dahî tamamıyla alınarak cümlesi bi's-suhûle mezkûr iskeleye çıkarılmış ve mûmâ-ileyh Terno Bey izhâr-ı kemâl-i memnûniyet etmiş olduğu ve fi'l-hakîka doğrusu şirket vapurlarının derhal yetiştirilmesiyle vâki' olan kemâl-i ikdâm ve gayretle bir güne kusûr olunmaksızın hizmet ve hareketleri ve mîr-i mûmâ-ileyh ve kapudanların kemâl-i dikkat ve gayretleri bi-hakkın şâyân-ı takdîr ve teşekkürdür.

Basiret: No: 1907 , 23 Şaban 1293 / 13 Eylül 1876, s. 1.

Taraf-ı Hıdîv-i efhamîden akdemce Habeş meliki Yohanna cenâblarına gönderilmiş olan tahrîrât-ı aliyye'ye cevâben melik-i mûmâ-ileyh cânibinden bir kıt'a tahrîrâtla ba'zı hedâyânın me'mûr-ı mahsûsla Mısır'a gönderildiği Ruznâme-i Vekâyi' Mısriyye'de gönderilmiştir.

Basiret: No: 1935 , 26 Şevval 1293 / 14 Kasım 1876, s. 1.

Kahire 10 Teşrînisânî

Mısır'ın mâliye nâzırı azl ile taht-ı tevkîfe alındı müşârün-ileyh muhâkeme edilecektir. Mahdûm-ı Hazret-i Hıdîvî Hüseyin Pâşâ mâliye nezâretine nasb olundu.

Basiret: No: 1938 , 1 Zilkade 1293 / 18 Kasım 1876, s. 2.

Fardu bu seferde görülmüştür.

Mevsûk olarak ber-vech-i âtî ma'lûmâtı ahz eyledik evvelâ Mısır mâliye nâzırını sâbık İsmail Pâşâ'nın vefâtı sahîh değildir. Mûmâ-ileyh müvakkaten Mısır-ı ulyâda Kine'ye nefy olunmuştur. Nefyine sebep Mısır süflâ müfettiş-i umûmîsiyle Kâhire muhâfızının Hıdîv-i Mısır Hazretlerine mûmâ-ileyh aleyhinde raportolar verdiğinden ve mûmâ-ileyh dahî müttehim olduğundan hemen isti'fâsını vermesi imiş. Fakat isti'fâsında ba'zı gûne kelimât-ı şedîde isti'mâl eylediğinden dolayı Hıdîv Hazretleri dahî mezkûr isti'fânâmeyi meclis-i mahsûsuna havâle etmiş ve ba'zı tahkîkâtından sonra meclis-i mezkûr mûmâ-ileyhin müvakkaten nefyine karar vermiştir.

Basiret: No: 1949 , 13 Zilkade 1293 / 30 Kasım 1876, s. 1.

Mâliye Nâzırını esbak İsmail Sıddık Pâşâ gerek cihât-ı bahriyede ve gerek nefsi-i mahrûsa-i Mısır'da ahâlinin ezhânını teşvîş ve ifsâd eder ba'zı eracîf neşr ettirmekte olduğu istinâ' olduğunu müteâkiben hâk-i pâ-yi Hazret-i Hıdîv-i efhamîye takdîm olduğu mufassal varakanın meâlî eracif-i münteşirenin menba'-ı fesadı münhasıran kendisi olduğunu te'yîd ve te'kîd eylediğinden pâşâ-yı mûmâ-ileyh tevkîf olunarak ve kendi mührüyle mahtûm olan varaka-i mezkûresi meclis-i husûsiye i'tâ olunmakla lede't-tezker pâşâ-yı mûmâ-ileyhin sâye-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîde kesb etmiş olduğu nüfûz ve i'tibârını memleketin âsâyiş ve menfa'ati ve veliyy-i ni'metinin istikâmetle hüsn-i hizmeti uğruna sarf etmesi farîza-i zimmeti olduğu halde varaka-i mezkûresinden vâzıhan münfehim olduğu üzere ber-vech-i meşrûh memlekette mefâsid mazarra ihdâsına sa'y eylemesi küfrân-ı ni'met ve ayn-ı hıyânet olup kendisinin teşdîd-i mücâzâtı îcâb ve da'vet eylemiş olduğuna mebnî meclisce pâşâ-yı mûmâ-ileyhin azliyle mes'ûliyet tahtında olarak nefyine karar verilmekle şehir-i Şevvalin yirmi dördüncü pazar günü Den kale müdürîyetine bilâ-müddet nefy ve irsâl olunmuştur. (Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 2006 , 21 Muharrem 1294 / 5 Şubat 1877, s. 1.

Zât-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî ve ahâlî-i Mısriyye hâl-i hâzır îcâbınca ma'nâ ve maddeten bir hayli îâne buldukları gibi bu kere dahî Mısır'da dâmad-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i a'zamî devletlü Mansur Pâşâ Hazretleri ve saâdetlü Hayri Pâşâ Hazretleri'nin taht-ı riyâset-i aliyyelerinde olarak asâkir-i Osmâniyye'ye hediye cem' eylemek üzere bir komisyon teşekkül etmiş ve şimdiden kırk bin riyâlin toplanmasına bed'en ve mübâşeret olunmuş olduğu maa'l-teşekkür haber alınmıştır.

Basiret: No: 2037 , 27 Safer 1294 / 13 Mart 1877, s. 1.

Kâhire 4 kezâ

Dâire-i Hıdîviyye umûru için buraya gelen ecnebîler ittihâd-ı efkâr hâsıl olduktan sonra Londra ve Paris'e müteveccihen buradan hareket etmişlerdir. Hıdîv Hazretleri senevî yüz bin lirası tahsîsât-ı zâtiyesinden olmak üzere ashâb-ı matlûbe beş yüz elli bin lira itâsına muvâfakat etmiştir.

Basiret: No: 2037 , 27 Safer 1294 / 13 Mart 1877, s. 2.

Mısır'ın bin sekiz yüz altmış dört senesi istikrâzı hakkında bin sekiz yüz altmış altı senesi Teşrînisânîsinin on sekizi tarihiyle verilen karar mûcibince Londra'da kâin Frohlin ve Kuş kumpanyası bankasında çekilen kur'asında yüz yirmi iki hisseye biner ve yüz yirmi hisseye beşer yüz ve altı yüz on iki hisseye dahî yüzer İngiliz lirası isâbet etmiştir ki geçende verilen karar mûcibince yüzde seksen olmak üzere gelecek nisanın birinde Londra bankasında i'tâ olunacağı ve kur'a isâbet eden numaraların mecmûu sekiz yüz elli beş hisse olduğu gibi bunlara i'tâsı lâzım gelen meblağ dahî iki yüz kırk üç bin yedi yüz liraya bâliğ olduğunu Londra gazeteleri yazıyor.

Basiret: No: 2057 , 21 Rabiulevvel 1294 / 5 Nisan 1877, s. 1.

(Mısriyye)

İskenderiye mahkeme-i istînâfî reisi saâdetlü Zülfikar Pâşâ Hazretleri'ne
birinci dereceden bir kıt'a mecîdî nişân-ı zîşâmı i'tâ

İzzetlü Mehmed Menşavî Beğ Efendi uhdesine Mısır istînâf meclis a'zâlığı

Rif'atlü İsmail Ferâfî Efendi uhdesine İskenderiye ibtidâf meclisi a'zâlığı

Mösyö(Fiz Ciralid) uhdesine îrâdât-ı mâliye teftîşi vekâleti

Mösyö (Baron Delasos) uhdesine hesâbât-ı deyn-i umûmî teftîşi vekâleti
tevcîh buyrulmuştur.

Basiret: No: 2070 , 7 Rabiulahir 1294 / 21 Nisan 1877, s. 1.

İskenderiye kezâ

Bu günlerde birçok İngiliz vapurları kanâldan geçti bunlarla Hind'den kanâl
tarîkiyle birçok asker geçeceği İngiltere Devleti tarafından Hıdîviyyet-i Celîle-i
Mısriyye'ye beyân olunmuştur.

Basiret: No: 2071 , 8 Rabiulahir 1294 / 22 Nisan 1877, s. 1.

İskenderiye'den alınan ihbâr-ı mevsûkaya nazaran Hıdîviyyet-i Celîle-i
Mısriyye'den Der-saâdet'e gönderilmek üzere bugünlerde tedârikât-ı askeriyyeye
başlanmıştır. Zât-ı âlî-i Hazret-i Hıdîvî Amerika generallerinden Mösyö Esto'nun
kumandası altında olarak sekiz alay asâkir-ı Mısriyye'nin daha sevk olunmasına emr
vermişlerdir. Bu halde asâkir-i Mısriyye-i şâhânedan mevâki'-i harbiyede bulunacak
neferâtın adedi şimdilik otuz bine bâliğ olacaktır.

Basiret: No: 2082 , 20 Rabiulahir 1294 / 4 Mayıs 1877, s. 2.

Asâkir-i Mısriyye-i şâhâneyi alıp emnen ve sâlimen mevâki‘-i harbiyeye îsâl etmek üzere birkaç zırhlı donanma-yı hümâyûnun yakında İskenderiye’ye gönderileceği mesmû‘dur.

Basiret: No: 2084 , 22 Rabiulahir 1294 / 6 Mayıs 1877, s. 1.

Londra 2 kezâ

Lordlar meclisinde Kont Dolavar düvel-i bahriyye tarafından te’mîn olunan Süveyş Kanâli’nin bî-terafılığı cumâ günü suâl edeceğini ve bu maddeye dâir geçen hazirandan beri taattî olunan muharrerâtın teblîğini hükûmetten talep eyleyeceğini beyân eyledi.

Avâm Meclisi’nde Mösyö Estakpol Mısır’ın Devlet-i Aliyye’ye asker vermeye mecbûr olup olmadığını ve asker gönderildiği halde Mısır’ın vergisinin te’diyesinde devâm olunup olunmayacağını yarın suâl edeceğini beyân eyledi.

Basiret: No: 2089 , 27 Rabiulahir 1294 / 11 Mayıs 1877, s. 1.

Hîdviyyet-i Celîle-i Mısriyye umûr-ı bahriyesi nâzırı olup birkaç aydan beri Der-saâdet’te bulunan ferîkân-ı kirâmdan saâdetlü Kasım Pâşâ Hazretleri evvelki gün burada bulunan garbiye nâm Mısır’ın beylik vapuruna râkiben İskenderiye’ye azîmet etmiştir.

Basiret: No: 2090 , 28 Rabiulahir 1294 / 12 Mayıs 1877, s. 2.

Paris 28 kezâ

Hükûmet-i Hıdıviyye'nin Bâb-ı âlî'ye iâneten sevk-i asker etmesinden nâşî Rusya'nın tehdîdât-âmiz bir nota göndereceğine dâir olan şâyî'a bî-esâs gibi görünüyor.

Hıdîv Hazretleri Süveyş Kanâlı'nın henüz zîr-i tasarrufunda bulunan hisse senedâtını fûruht edecekmiş.

Basiret: No: 2104 , 13 Cemazeyilevvel 1294 / 26 Mayıs 1877, s. 1.

Kâhire kezâ

Asâkir-i Mısriyye ile vapura râkib olmak üzere Hasan Pâşâ Hazretleri İskenderiye'ye azîmet etti.

Basiret: No: 2108 , 17 Cemazeyilevvel 1294 / 30 Mayıs 1877, s. 2.

Mahdûm-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamî devletlü İbrahim Pâşâ Hazretleri İngiltere mekâtib-i fûnûniyesinin birinde tahsîl-i hüner ve maârif etmek üzere İskenderiye'ye azîmet ve refâkatlerinde saâdetlü Zeki Pâşâ Hazretleriyle Doktor Sehrab Bey olduğu halde oradan Nemçe Kumpanyası vapurlarından Veşte nâm vapura mürâkiben Trieste'ye azîmet etmişlerdir.

...zâde-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî İbrahim ve Hüsâmeddin Beyler tahsîl-i fûnûn ve maârif etmek üzere maiyyetlerinde umûm medâris-i Mısriyye müfettişi izzetlü Dever Bey mevcûd olduğu halde bu kere Avrupa cânibine i'zâm buyurulmuşlardır.

Basiret: No: 2110 , 19 Cemazeyilevvel 1294 / 1 Haziran 1877, s. 1.

İskenderiye'den hareket edecek olan asâkir-i Mısriyye-i şâhânenin Der-saâdet'e çıkarılmaksızın doğruca mevâki'-i harbiyeye i'zâm olunacağı ve fakat mahdûm-ı âlî-i Hıdîv-i ekremî devletlü Hasan Pâşâ Hazretleri'nin Mirgün'de kâin sâhil-hâneye inerek birkaç gün kalacağını Levant Herald yazıyor.

Asâkir-i merkûme ile kâffe-i mühimmâtı hâmil olan on kıt'a Mısır vapuru bugün İskenderiye'den hareket edecekleri gibi asâkir-i şâhâneye tevzî' olunmak üzere beş bin Rementon tüfenkiyle bir milyon fişenk gönderecekler imiş.

Basiret: No: 2114 , 23 Cemazeyilevvel 1294 / 5 Haziran 1877, s. 1.

İskenderiye Kezâ

Bahr-i sefîd'de dolaşmakta olan Rus sefâinine karşı Mısır gemilerinin müdâfaa edemeyecekleri cihetle buradan hareket edecek olan asâkir-i Mısriyye-i şâhâne zırhlı sefâin-i Osmâniyye'nin vürûduna intizâr etmektedirler.

Basiret: No: 2118 , 28 Cemazeyilevvel 1294 / 10 Haziran 1877, s. 1.

Londra kezâ

Times Gazetesi her ne kadar Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye muhârebeye dâhil bulunmuş ise de Rusya'nın Süveyş Kanâli'na dokunmak niyyeti olmadığına ve bu kanâl meselesi çar'ın planında dâhil bulunmadığına dâir i'tâ-yı te'mînâtı hâvî prens Korçakof tarafından Londra'ya bu kere gönderilmiş olan bir notayı i'lân etmiş ve mezkûr notada Prens Korçakof Çanakkale Boğazı geçidi mes'elesi milel-i muhtelif ma'rifetiyle bir mukâvele tanzîm olunarak tesviye edilmeli ve Rusya İstanbul'a girmek istemediği gibi hiçbir devleti sokmaz. Rusya yalnız Hristiyanların ahvâlini ıslâh etmek ve bu bâbda te'mînât istihsâl eylemek isteyip teşebbüsüne hitâm vererek konferansın kararlarına avdet edecektir demiştir.

Basiret: No: 2123 , 4 Cemazeyilahir 1294 / 16 Haziran 1877, s. 2.

Londra kezâ

Lord Derby'nin Lord Laynes'e gönderdiği bir tahrîrâtta Süveyş Kanâlı'nın bî- taraf kalması için Mösyö Lise tarafından vâki' olan teklîften bahs ile İngiltere Devleti Kont ablukaya almak veya sefâinin âmed-şüddine başka bir sûretle mümânaat etmek için vâki' olacak teşebbüsât İngiltere tarafından Hindistan'a tehdîdât nazarıyla bakılacak ve mezkûr kanâlin muhârebât-ı bahriyeye bir meydan ittihâz olunmasına aslâ müsâade olunmayacaktır demiştir.

Basiret: No: 2124 , 5 Cemazeyilahir 1294 / 17 Haziran 1877, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Saltanat-ı Seniyyeye öteden beri ibrâz ettiği müessir hüsn-i taviyyet cümle-i cemîlesinden olmak üzere mahdûm-ı necâbet- mersûm-ı Hıdîvîleri devletlü Hasan Pâşâ Hazretleri'nin taht-ı kumandalarında olmak üzere on bin nefer asâkir-i Mısriyye'nin on kıt'a Mısır vapurlarına irkâben İskenderiye'den hareket ettirildiğini mukaddemâ yazmış idik.

Mezkûr vapurlar emnen dünkü gün Der-saâdet limanına müvâsalet etmiştir.

Asâkir-i mezkûreyi istikbâl için zât-ı vâlâ-yı hazret-i ser-asker ve Tophâne müşîri devletlü atûfetlü Mahmud Pâşâ Hazretleriyle ba'zı zevât-ı kirâm hazerâtı vapur-ı mahsûsuyla baruthâne açıklarına gittikleri gibi gerek beylik ve gerek şirket vapurlarıyla ahâli tarafından resm-i istikbâl pek güzel îfâ edilmiş ve asâkir-i Mısriyye vapurların armalarına çıkıp (Allah'u yensuru's-sultân) duâsıyla elsine ârâ-yı mefharet olmuşlardır.

Asâkir-i mezkûre Karadeniz'e sevk ve i'zâm olunmuştur.

Müşîr-i müşârün-ileyh Hazretleri Mâbeyn-ı hümâyûn'dan gönderilen beş çifteye râkiben saâdetlü Talat Pâşâ Hazretleriyle doğruca Mâbeyn-ı hümâyûna giderek huzûr-ı Hazret-i pâdişâhîye çıkıp fevka'l-âde iltifât-ı pâdişâhîye nâil olmuşlardır.

Pâşâ-yı müşârün-ileyh Hazretleri birkaç gün Der-saâdet'te ârâm veistirâhat edeceklerdir.

Asâkir-i Mısırye-i şâhâneyi zırlı donanma-yı hümâyûn Çanakkale'ye kadar getirdikleri gibi burada bulunan Orhâniye ile Burgaz'daki diğer zırlılar dahî beraber alıp mahall-i maksûda getirmişlerdir. Cenâb-ı Hak asâkir-i merkûmeyi kemâl-i selâmetle vâsıl-ı semt-i maksûd ve sâir asâkir-i şâhâne ile mezîd-i nusret ve muzafferiyete makrûn buyursun.

Basiret: No: 2126, 7 Cemazeyilahir 1294 / 19 Haziran 1877, s. 1.

Asâkir-i mansûre-i şâhâne Der-saâdet'e vusûlünden beri havanın muhâlefetinden nâşî boğazda tevakkuf etmekte idiler. Dün akşamüstü oradan hareketle Karadeniz'e gitmişlerdir. Cenâb-ı Hakk kemâl-i selâmetle merkez-i maksûda îsâl buyursun.

Asâkir-i merkûmenin kumandanı olan mahdûm-ı âlî-i Hıdîv-i efhamî devletlü Hasan Pâşâ Hazretleri dahî birkaç günden sonra azîmet buyuracaklardır.

Basiret: No: 2129 , 11 Cemazeyilahir 1294 / 23 Haziran 1877, s. 1.

Dâhiliyye

Taraf-ı eşref-i Hazret-i şehriyârîden mahdûm-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî devletlü Hasan Pâşâ Hazretlerine gâyet müzeyyen bir aded seyf-i hümâyûn ile iki aded bine atı ihdâ ve ihsân buyurulmuş.....Hazret-i pâdişâhî saâdetlü Mehmed Pâşâ

Hazretleri tarafından dünkü gün pâşâ-yı müşârün-ileyh Hazretleri'ne teslîm ve i'tâ kılınmıştır.

Müşârün-ileyh Hasan Pâşâ Hazretleri işbu lütf-ı celîl-i tâcidârînin îfâ-yı vecîbe-i şükr ve muhammedeti zımında bugün huzûr-ı şeh-r-yârîye çıkacaktır.

Basiret: No: 2129 , 11 Cemazeyilahir 1294 / 23 Haziran 1877, s. 1.

Perşembe günkü nüshamızda mahdûm-ı âlî-i Hıdîv-i ekremî devletlü Hasan Pâşâ Hazretleri'nin çarşamba günü Yıldız Kasr-ı hümâyûnunda keşîde buyrulan ziyâfet-i seniyyede buldukları yazılmıştı. Pâşâ-yı müşârün-ileyh hakkında der-kâr olan teveccühât-ı seniyyenin eseri olmak ve bu sûretle de ayrıca taltîf buyrulmak üzere zât-ı Hazret-i pâdişâhî lütfen ve tenezzülen mezkûr ziyâfette bulunmuşlardır.

Müşârün-ileyh Hasan Pâşâ Hazretleri geçen perşembe günü bâb-ı vâlâ-yı ser-askerîde ve riyâset-i celîle-i Hazret-i pâdişâhîde akd ve teşkîl buyrulan meclis-i mahsûs-ı meşverette dahî bâ-irâde-i seniyye hâzır bulunmuşlardır.

Dünkü cuma günü dahî pâşâ-yı müşârün-ileyh Hazretleri erzân buyrulan müsâade-i seniyyeye mebnî Mecîdiye Câmi'-i şerîfinde icrâ buyrulan selâmlık resm-i âlîsinde dahî bulunup alay-ı mezkûrdan sonra Yıldız Kasr-ı hümâyûnuna azîmetle resm-i vedâ'ı icrâ için hâk-i pâ-yı hümâyûn-ı mülûkâneye yüz sürüp pek çok iltifât-ı cihan-derecât-ı şâhâneye nâil olmuşlardır.

Bugün de rükûblarına mahsûs olan (Mısır) nâm vapur ile merkez-i me'mûriyyetine müteveccihen Karadeniz tarafına azîmet buyurmuşlardır.

Basiret: No: 2130 , 12 Cemazeyilahir 1294 / 24 Haziran 1877, s. 1.

Mahdûm-ı âlî-i cenâb-ı Hıdîv-i efhamî devletlü Hasan Pâşâ hazretlerine taraf-ı eşref-i mülûkânededen bir kabza seyf-ihsân buyrulduğunu dünkü nüshamıza derc ile tezyîn-i sahîfe-i mübâhât etmiş idik.

Padişah kadar dân ve şeh-r-yâri bî-ımtihân efendimiz Hazretleri kumandan-ı müşârün-ileyh Hazretlerine işbu seyf ile iki re's esb-i tevânâ i'tâsını irâde ve fermân buyurdukları sırada (bir şanlı asker kumandanına belimde bulunan seyfim ile binmekte olduğum atlardan iki re'sinden daha ziyâde memnûn edecek kıymetdâr bir hediye olamaz) zemîninde bir nutk-ı celîl ile dahî müşîr-i müşârün-ileyh hazretlerini garîk-i lehce-i asâr ve iftihâr buyurmuşlardır.

4. 2. Mısır Meselesi İle İlgili Yorum ve Makaleler

Basiret: No: 2 , 22 Şevval 1286 / 24 Ocak 1870, s. 2-3.

(La Turque'nin Mısır maddesi hakkında yazmış olduğu bir bendin tercümesidir.)

Bâb-ı âlî ile Hıdîv-i Mısır beyninde tekevvün eden madde hakkında Bâb-ı âlî'nin ittihâz etmiş olduğu usûl-i idare Avrupa devletleri nezdinde şayan-ı takdir ve bu maddede Hıdîv-i Mısır'ın kat'en hakkı olmayıp Bâb-ı âlî'nin ez her cihet hakk-ı sarîhi olduğunu beyân ve tezkir etmişlerdir. Çünkü Mısır valisi esbak müteveffâ Mehmed Ali Pâşâ 1841 târîh-i mîlâdında düvel-i muazzamanın ittifâkiyle i'tâ olunan imtiyâz-ı âlî-şân mücibince Mısır'a vâlî ve ta'yin buyurulduğu misillü ahlâfî dahî taraf-ı Saltanat-ı Seniyye'den o imtiyâza nâilîyyetle kesb-i şeref ve iftihâr eylemiş ve el-hâletü hâzihi sâye-i aliyye Saltanat-ı Seniyye'de hitta-i mezkûrede vâlî ve Hıdîv bulunan İsmail Pâşâ Hazretlerinin idâre-i dâhilî ve hâriciyyesi selefleri bulunan Saîd Pâşâ'nın vukû'ı vefâtından bu ana değin mezkûr imtiyâz fermân-ı âliyyesinin mantûk-ı münîfine mugâyir bulunduğundan ahkâm-ı celîlini kendi yediyle fesh ve ibtâl eylemek sıralarında bulunmuş isede geçenlerde canib-i adâlet menâkıb-ı cenâb-ı şeh-r-yârîden Hıdîv-i müşârün-ileyhe ba's ve tesyîr buyurulan fermân-ı celîl hazret-i Padişâhî şu maddeyi şimdilik hall ve tesviye eylemiştir ve müşârün-ileyh hazretlerinin Hıdîviyyete nâilîyyetinden beri vukû'bulan harekâtından ba'zısı beyân olunur.

Şöyle ki müşârün-ileyhin bidâyet-i me'mûriyyetlerinde ittihâz etmiş olduğu meslek-i hakikat metbû' meşrû' mufahhamı ve veliyy-i nî'met muazzamını hoşnûd etmiş ve hakkında lemeân iden inâyet şehr-yâri ve teveccühât tâc-dârîyi bir kat daha kazanmış isede muahharen her nasıl ise efkâr-ı mişvârını tebdîl ve idâre-i Mısriyye'yi reng diğere tahvîl eylemiştir. Zirâ memâlik-i Mısriyye'nin ma'mûriyyeti ve ahâlîsinin refâh ve âsâyişi idâre-i sâbika zamanında daha a'lâ idi. Çünkü evvelvakt idâre-i Mısriyye'nin deyni bulunan bir milyar frank kâmilen îfâ ve te'dîye olunmak sıralarına gelmiş iken muahharen yine bir hayli deyne giriftâr olmuştur ve âhâlî-i Mısriyye'nin zâtâ mükellef oldukları virgü cüz'î bir şey olduğu halde şimdi hâric ez-tâkat bir takım virgü tarhiyle ahâlî dahî tazyîk olunmakta ve bu sebeble ticâret ve zirâat madde-i mu'tenâ bahâsı görülmekte bulunmuştur.

Müteveffâ Saîd Pâşâ zemânında Avrupa'dan yalnız altmış milyon frank istikrâz olunub Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretleri ise altı sene zarfında pek büyük istikrâz akd etmiş ve geçenlerde Süveyş Kanâli'nin resm-i güşâdında Mısır'a teşrif etmiş olan hükümdârân-ı azâm ve mesâfirîn-i kirâm hazerât için fevk-al-âde ve pek ziyâde masârifeye dûçâr olmuştur. Bununla beraber Mısır âhâlîsi bir bâr-ı girân altında bulunduktan başka eshâb-ı karâ angarya üsûlünden kurtulamayıb hattâ Süveyş Kanâli'nin hîn-i hafrında yevmiye yirmi bin felâh bilâ-ücret istihdâm olunmuştur. Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerine herhalde cây-ı saâdet ve selâmet ancak zâhib olduğu efkârının tebdîliyle mülk ve millet ve veliyy-i ni'metine îfâ-yı hüsn-i hidmet itmekten başka bir tarîk yoktur. Bu hâlde mülk ve milletine hayırlı olacak maddelere devâm buyurursa gerek kendü ve gerek Mısır'da bulunan tebaa-i Devlet-i Aliyye haklarında pek çok hayr ve hüsnâtı mûcib olacaktır.

Basiret: No: 3 , 23 Şevval 1286 / 25 Ocak 1870, s. 3-4.

(Paris'te çıkan Lemonde nâm gazeteden alarak La Turquie'nin tab' ve neşr etmiş olduğu bir bendin tercümesidir.)

Bir müddetden berü Hıdîv-i Mısır Hazretleri Devlet-i Aliyye'nin bahk-ı dikkât ve tehevürünü dâî' ba'zı harekât-ı na-münâsibe vukuâ getirmiştir.

Bundan dolayı Saltanat-ı Seniyye Hıdîv-i müşârün-ileyh hakkında her ne türlü teşebbüsâtde bulunsa hakk vardır. Çünkü Hıdîv-i müşârün-ileyh mülk ve millete muzırr efkârda bulundukça nedâmetin bâlâ-hamr çıkacağı mukarrirdir. Bâb-ı âlî şimdiye kadar Hıdîv-i müşârün-ileyhin harekât-ı gayri makbûlesine karşı bir muâmele-yi şedîdede bulunmaması ancak asâyiş-i umûmiyye'nin ihlâlını tecvîz buyurmadığından nâşî olacağı der-kâr olup düvel-i muazzama Hıdîv-i müşârün-ileyhin şu harekâtını ta'yîb etmektedir.

İmdi bize kalır ise artık Hıdîviyyetin ileride bu misillü harekâtde bulunmayacağına dâir Bâb-ı âlî'ye te'minât ettiği inanamaz ve şu hâlde Hıdîv'de rahât halde bulunamaz ve te'minât-ı kaviyye vermedikçe Hıdîv-i müşârün-ileyhin ıslâh-ı efkârı müşküldür. Zirâ geçenlerde zatı Hazret-i Padişâhı tarafından ba's ve tesyîr bulunan fermân-ı âlî-şânın ahkâm-ı münîfesine tamâmiyle mutâvaat etmesi hakkında Saltanat-ı Seniyye nezdinde mukîm İngiltere Devleti fahîmesi sefîri bulunan Sör Henri Elyot Hazretleri İngiltere Devleti'ni te'min etmiş idi.

Ve bu bâbda mahdûmları devletlü Mehmed Tefvik Pâşâ Hazretlerinin verâsetine dâir İngiltere Devleti'nin Hâriciyye Nazırı Lord Klarandon Hazretleri tarafından Hıdîviyyet'e te'mînât verilmiştir. Hıdîv-i müşârün-ileyh devlet metbûasına karşı efkâr-ı hâzırasını tahvîl etmez ise herhalde müttehem tutulacaktır.

Bir de Hıdîv-i müşârün-ileyh ba'zı kendisine hâricden vâki' olan teşvîkâta râğbet edüb ba'zı tarafdand olunan iğfâlâta aldanubda efkâr-ı atfâkasında kalur ise İngiltere Devleti'nin hiddet ve şiddetini da'vet edeceğinden artık evvel vakt kendisine güyâ dost görünenlerden meydânda kaç kişi kalacaktır. Bundan başka Hıdîv-i müşârün-ileyh kendisini merhûm Mehmed Ali Pâşâ zamanında zan etmekte ise zihî hayâl mahâll.

Batıl diyenler merhûm müşârün-ileyh zamânında Mısır'da bulunan Kölemenlere karşı büyük fütûhâta mazhar olduklarından ve bu cihetle devletine bir hizmet ibrâz eylediği halde yine kibir ve gurur etmeyip daima devlet matbûasının

hüsn-i teveccühünü talep ve arzu ederler. Ve teveccühat Devlet-i Aliyye'nin bekâsıyla iftihâr eyler idi.

Eğer imdi Hıdîv-i müşârün-ileyh kendi tazvürâtına nâil olmak efkârında bulunur ise vâridât memlekette tedennî ve maîn tezâhüratı kalmayınca kadar çabalamak lazım gelir. Bu halde dahî muvaffak-ı efkâr olması kat'iyen ma'mül değildir. Maa-hazâ işin neticesi buralara varmaksızın bundan böylene yolda hareket etmesi îcâb edeceğine dâir menbu' mufahhamı tarafından ta'lîmatı şedide verilir zan olunur.

Devlet-i Aliyye'nin hukuk-ı mukaddesesini vikâye eden ve politika muvâzenesinin ihlâl olunmasını arzu etmeyen düvel-i muazzama elbette şunu dahî bilirler ki bir devletin bekâ-yı saâdethâl ve devâm-ı asâyiş haliçin dâhilen emniyetsizliği dahî istemeyüb ba'zı taraftan vukû' bulan tahrikâta karşı durarak menea çalışırlar. Türkistan için mûcib nâsik olacağı şeyi şurasıdır ki bu makbûl bir takım uygunsuzlukların ekserisi dâhilen zuhûr edüb bu misillü şeylerin vukû'unda ise Devlet-i Aliyye fevk-al-âde fedakârlıklar icrâ ile men'i hususuna bezl-i maktûr etmekte olduğundan bu sebeple ba'zı kevne müşkîlâtının ber-teraf olmakta bulunduğu der-kârdır.

Basiret: No: 6 , 27 Şevval 1286 / 29 Ocak 1870, s. 2-3.

(İskenderiye'den fi 17 Kanûnusânî Frengisine 1870 târihiyle Levant Herald nâm İngiliz gazetesine gönderilmiş olan bir mektubun hulâsa-yı tercümesidir.)

Hükûmet-i Seniyye aleyhinde olarak bu tarâfda sâhlen ve dâhlen icrâsına başlamış olan tedârikât ve istihkâmata bu kere tekrâra vaz'ı yed gayret olunmuş ve İskenderiye'nin hey'et-i haliyesi adeta taht-ı muhâsarâda bulunan bir şehre dönmüştür. Merkezlerde zabıta memurları yerine piyâde askeri ikâme olunarak bataryaların büyük çapta bulunan şeş-hâneli toparlarla donatılmış ve askere iğneli tüfenkler tevzî' kılınmıştır.

Tersanede her nev' levazemat-ı harbiyyenin techîz ve tehiyyesiyle iştilal ve askere olunan kumanda ta'bîrâtıyla rüteb-i askeriyye ıstılahâtında mukaddemâ Osmanlıca kullanılır iken şimdi arabî isti'mâl olunmakta ve dâire-yi hükümette dahî şimdiye kadar lisân-ı resmî makâmında bulunmuş olan Osmanlıca'dan feragatle Arapça'ya rağbet edilmektedir. İşte bu tahavvülât-ı zâhirenin cümlesi dahî Hıttâ-i Mısriyye'nin memâlik-i mahrûse-i şâhâne ile vaki' olan revâbitanın infikâkı hakkında bir tasavvur kat'î bulunduğunu birer emâre-i bâhirelerdir.

Yarınki gün Hıdv Hazretlerinin Mısır vilayetine nasb ve ta'yini gününe müsâdif olduğundan pek büyük bir şenlik olacağı söyleniyor.

Ancak bu havadis şûrâ-yı nevâbın tecemmu'ndan mı yoksa tarâf-ı Hıdvîyye'den fevk-al-âde sûrette tertip olunan bir balonun vukû'ndan mı nikayettir. Burası hâlâ dâire-yi Hıdvîyye'de kevkeb-i ikbâli mütesâid uc a'lâ olan Sefer Pâşâ'dan gayrı kimsene bilemiyor.

Zırhlılarla şaspo iğneli tüfenklerinin i'tâsı husûsunda dahî Hıdv-i Mısır Hazretleri cânib-i Bâb-ı âlî'ye vâkî' olan va'delerinin incâzını ba'zı şerâite ya'ni kendisiyle fabrika sahipleri beyninde müteakkıd bulunan kontratodaki mukavelâtın Bâb-ı âlî'ce tamamı icrâsı şartına ta'lîk etmek efkârıyla şimdilik yalnız zırhlıları gönderip tüfenkleri tevkif edecek imiş.

Mukavelât-ı mesrûde ise ba'zı külâh kapanların âdetâ menâfi'-i zatiyeleri muhabbeti makâmında şeyler olduğundan bunların icrâsı Devlet-i Alîye'nin Bahriye Nezâreti'ne pek ağır düşeceği aşîkârdır. Şimdilik mezkûr zırhlıların bahâsı olmak üzere Bâb-ı âlî'ye teklîf olunan meblağ fâhiş olarak te'diye buyurulmadıkça teslîm olunmamak üzere mezkûr zırhlıların sükvester ve tahtına aldırılması için fabrika sahipleriyle akd-i ittifâk olunmuştur.

Ve iğneli tüfenklere gelince bunlardan iki yüz bin adedi Avrupa'dan celb ettirildiği ma'lûm âmme olduğu halde fakat kırk bin adet olunmuş olduğu ve bunlardan üç rub'u akdemce askere tevzî' olunmuş ve mâ-bâkiyesi dahî debboylarda

ihtiyât olarak hıfz olunmağa ancak kifâyet edebileceği cevâblarının i'tâsı karâr-gir olmuş imiş.

Usûl-i muhakemâtın hakkında düvel-i ecnebiyye konsolos ve me'mûrlarından mürekkeb olarak Nubar Pâşâ'nın taht-ı riyasetinde bulunmak üzere bundan akdem akd ve teşkil kılınmış olan komisyon-u ekmâl me'muriyyet etmiş ve pâşâ-yı mûmâ-ileyhin tedâbir üstâd-ânesi semeresiyle azâ-yı komisyon lâyiha-yı Hıdîviyyeyi esâsâ kabûl eylemişlerdir.

Lâyiha-yı mezkûre mûcibince a'zânın ekseri Avrupalı olacak ve muahharen yine intihâb olunabilmek üzere her biri beşerisine mütemâdiyen a'zâlık edecek imiş.

(Mezkûr gazetenin İskenderiye'den alıp neşretmiş olduğu işbu mektubun meâli pek mübâlağalı olmakla buna sıhhat nazarıyla bakılamaz).

Basiret: No: 45 , 27 Zilhicce 1286 / 31 Mart 1870, s. 1-2.

Mısır'da icrâsı mukarrer bulunan ıslâh-ı mahâkim mes'ele-i mühimmesinin hall ve tesviyesini teshîle medâr olmak üzere Fransa Devleti tarafından îcâb edecek muvâfakat-ı resmiyyenin dirîğ olunmaması zımnında Süveyş Kanâlı şirketinin direktörü Mösyö (Dö Lesseps) Fransa İmparatoru Hazretlerine bir müzekkire i'tâ' etmiş. Ve ıslahât-ı mebhûse şirket-i mezkûrenin dahî tervîc-i menâfii hakkında lâzım el-icrâ olduğunu müzekkire-yi mezkûrede arz ve beyân etmiştir. (Levant Herald) nâm gazetenin rivâyetine göre ıslahât-ı mezkûrenin bil-cümle Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'de mütesâviyen icrâ olunması zımnında taraf-ı eşref cenâb-ı sadâret-penâhîden bir lâyiha-i nizâmiyye kaleme alınarak evvel-bâbda düvel-i ecnebiyye ile bi'l muhâbere verilecek karâr-ı ittifâkı üzerine Bâb-ı âlî'ce neşr ve i'lân buyurulmasına dâir ba'zı tasvirât ceryân etmekte imiş. Vâkiâ ecnebi konsoloslarının mazhar olduğu hâkimenin imtiyâzı esâsen uhûd-ı kadîme ve işbu uhûdun ahkâm-ı ma'lûmesini fesh etmiş olamayan muâhedât-ı cedîde ile müeyyid ise de uhûd-ı kadîme mes'elesi mesâil-i düveliyyeden ve ıslahât-ı musammeme ise umûr-ı mülkiyeden ma'dûd olduğundan bunun icrâsıyla uhûd-ı meshûsenin ahkâm-ı

umumiyyesi sekte-dâr olamayacağı âşikârdır. Velâ-siyyemâ uhûd-ı kadîmenin mazâmîn-i mündericesi mürûr-ı zemânla âlemîn şimdiki rûşene uyamayacak bir hey'etin bekâsını intâc ve idâre-i dâhiliyyemizce lâ-yenkati'suûbatı dâî' bulunan nice sû-i isti'mâlât-ı aleniyye kapu açarak bunun ta'dîline gereği gibi mess-i ihtiyâc etmiş olduğundan bu bâbda düvel-i ecnebiyyenin dahî i'tirâzdan ictinâb edecekleri kaviyyen me'mûl olunur. Bugünkü günde hukûk denilen şey'in muâmelât-ı düveliyyeden müfriz tutulmak lâzım geleceğini ittifâk-gerde-i erbâb-ı hükûmetdür Çünkü esâsen hakk her yerde birü mümteni'-ül-tağyîr olduğu halde muamelât-ı düveliyye çarh-ı rüzgâr nâ-pây-dâr gibi bî-firâr olduğundan şakînin ittihâd ve irtibâtı müstehîl-ül-lâ-mekândur. Binâ-i alî hazâ Avrupa'nın ekser memâlikinde kuvve-i fâiliyye kuvve-i hâkimiyyeden tefrîk olunarak beynlerinde cihet-i taalluk ve tâbiyyet bırakılmamıştır. Eğerçi kavânîn-i mevzûa her memleketin isti'dât-ı mevki'ye ihtiyâcât-ı tabiiyyesine göre başka başka olmak ihtimâli var ise de işbu tefâvüt hakkın vahdetine hâlel götürmez. Uhûd-ı kadîmenin bekası muâhedât-ı düveliyye muktezasından olmasıyla beraber hukûk-ı nâsik konsolos tebdîliyle tahvîl-i reng edememesi çâresinin bulunması dahî adâlet....niyyetin vücûb derecesine getirdiği mevâddandır. İşte Avrupa Devletlerinin kendü memleketlerinde kabûl etmedikleri bir kâidenin mazarratını bile bile memâlik-i sâirede temâdî-i cereyânı tecvîz eylemeleri pek büyük haksızlıktır. Eğer hakkâniyyeti politikaya fedâ etmek murâdında artık medeniyyet rehberliği müsâvât hâmîliği gibi kendü kendülerine takındıkları sıfatları terk etmelidirler. Şark halkı onların bu vâdîde vukû'bulan da'vâlarına bir dahî havâle-i tem'-i i'tibâr edemez. İşbu uhûd-ı kadîmeye dâir bundan takrîben bir sene mukaddem Bâb-ı âlî'ce süferâ-yi düvel-i ecnebiyyeye neşr ettirilmiş olan takrîrde dahî uhûd-ı mezkûre ahkâm-ı kemâ-hiye-hakkîhâ ta'rîf ve tahdîd buyurulduktan sonra ba'zı esbâb-ı muhtelifeye mebnî olan ahkâm-ı mezkûrenin icrââtında te'vîlât-ı gayr-ı sahîha ile sû-i isti'mâl edildiği tasdîk ve beyân ve kavânîn-i Devlet-i Aliyye'nin icrâ-yı ahkâmına me'mûr olanların vezâif-i mütehattimelerini ifâ ederek ve hukûk-ı muazzeze-i Saltanat-ı Seniyye îrâs-ı hâlel edebilecek her güne ef'âl ve harekâtın vuku'ına mümânaat eyleyerek işbu sû-i isti'mâlâtın izâlesine gayret eylemeleri lüzûm-ı hakikîsi der-miyân buyurulmuş ve uhûd-ı kadîmenin vücûd-ı kavânîn ve nizâmât-ı aliyyenin intizâm-ı cereyânına ve memâlik-i Devlet-i Aliyye'de terfî-i medeniyyete ne derecelerde ifâ mevâni' eylediği bast ve ityân

buyurularak Őu muhâzîri bir kat daha ađırlařdırmakda olan konsolos hűkűmeti usűliyle ondan tevlűd eden sű-i isti'mâlâtın temâdî-i vukű'una ađmâz-ı ayn edilmesi Devlet-i Aliyye'ce âdetâ bir kusűr olacađı izbâr buyurulmuřdur.

Basiret: No: 116 , 10 Rabiulahir 1287 / 9 Temmuz 1870, s. 1-2.

Geçen çarřamba gűni Hıdűv-i Mısır fehâmetlű devletlű İsmail Pâřâ Hazretlerinin Der-saâdet'e vűrűd edeceklerini o gűnki nűshâmızda yazmıřtık.

Müşârűn-ileyh Mahrűse nâm vapur ile yevm-i mezkűrun saât dűrt karârlarında bi'l-muvâsıla Beřiktař sâhil-serây-ı hűmâyűnı pîř-gâhında lenger-endâz oldukdan sonra beř çifte kayıđa râkib.....mabeyn-i hűmâyűn cenâb-ı.....bil-azîme ser-kârnây hazret-i Őehr-yâri devletlű Nuris Pâřâ Hazretlerinin refâkatiyle huzűr-ı feyz-i neřűr hazret-i melîk-dâr bedde műsűliyyet Őerefine nâil olmak hakk ehakk Hıdűvîlerinde riâyat ve iltifât cenâb-ı Őehr-yârî mebzűl buyurmuřdur.

Bir saât kadar műlâkat ve taltîfât-ı cihân-derecât hazret-i veliyy-i ni'metiye mazhar buyurulduktan sonra yine beř çifte kayıklarıyla Bebek'te kâin sâhil-âne-i cenâb-ı sadr-ı a'zamîye azîmet buyurmuřlar ise de müşârűn-ileyh sadr-ı a'zam efendimiz hazretleri evvel-vakt Bâb-ı âlî'de bulunmalarıyla műlâkat olunmayarak Mirgűn'de kâin sâhil-hânelerini teřrîf etmiřlerdir. Yevm-i mezkűr akřamı saât dokuz kararlarında Őurâ-yı Devlet reisi devletlű űbbehetlű Kamil Pâřâ divân-ı ahkâm-ı adliye nâzır devletlű Mustafa Fazıl Pâřâ vűzerâ-yı Saltanat-ı Seniyye'den devletlű Halim Pâřâ Hazrâtı sâhil-hâne-i mezkűre giderek műlâkat etmiřler ve dűn sabâh dahî zât-ı hazreti sadâret-penâhî vizitelerini iâde buyurmuřlardır.

Hıdűv-i müşârűn-ileyhin iki űç mah kadar Der-saâdet'de ikâmet buyuracakları sűyleniyor.

Mahdűm-ı âlî-i cenâb Hıdűv efendi devletlű Mehmed Tevfik Pâřâ Hazretleri bu gűn Triste'den İskenderiye'ye muvâsalat ve oradan dahî Mısır Kahire'ye azîmetle

Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerinin Der-saâdet’de ikâmet buyuracakları müddetde kaim-makam kalacakları mervîdir.

(Mütâlaa)

Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin bu kere Der-saâdet’e teşrîfleri metbû’-ı a’zâm ve efhamları zât-ı hazret şehen-şâhiye olan rabita-i ubûdiyyetleri tahkîm eyledi. Artık ecnebi gazetelerine ser-rişte-i makâl kalmaz.

Ma’lûmdur ki birkaç aydan berü bu ecnebi gazeteleri mes’ele-i Mısriyye-yi ne kadar a’zâm etdiler ve ne dürlü erâcîf neşr eylediler.

Bu neşriyât ise yalnız Devlet-i Aliyye değil memâlik-i Osmâniyye eczâsından olan Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye hakkında dahî bed-hâhlıktan ilerü gelmiştir.

Mısır’ın devâm-ı saâdet-hâlini idâre-i hâzıranın kuvvet ve müsâidesiyle kazanmış olduğu servet ve medeniyet vücûda getirmiştir.

Mısır’ın hakkında efkâr ve itikâdımız bu merkezde olduğu ve fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretlerinin derece-i fetânetleri müsellemler bulduğu hâlde Bâb-ı âlî’nin Hıdîviyyeti Celîle-i Mısriyye ile hemîşe olduğu vechle muhâberesi cereyân etmiş ba’zı mesâil-i Avrupa gazetelerinin yâ sâhte yâhûd mühimmât-ı makûlesi şeylerden ibâret olan neşriyyât vâkıalarıyla bir tutmak istemeyiz.

Bilakis zât-ı Hazret-i Hıdîv-i ekremînin idâre-i Mısriyye ahde-i istihkâklarına müfevvez olalıdan berü metbû’ meşrû’ efhamlarına ibrâz buyurdıkları sadâkat ve istikâmat ve Hıtta-i Mısriyye’yi efkâr-ı ma’delet-disâr cenâb-ı pâd-şâhî üzre hüsn-i idâre ile kat kat ma’mûriyyetlerine muvaffakiyetleri hüsn-i nazar kimyâyı eser malûkâneyi bir kat dahâ celb eylemiştir.

Taraf-ı eşraf cenâb-ı mülk-dârîden inâyet buyurulmuş olan müsâidât ve imtiyâzât Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerini bî-hakk şâkir-il ahsen veliyy-i ni’met

etmekle bir kat daha mazhar-ı lutf ve inâyet olmak için meslek-i rızâ-cûyî ve sadâkatde sâbit-kadem olduklarını te'yîd eder.

Hâsılı Mısır'ın Devlet-i Aliyye'ye devâm ve takviyet irtibâtı hem cihet câmia-i İslâmiyye'ye kuvvet ve hem de şeref politikasına metânet verir. Hidîviyyet-i celîle-i menâfi' zâtîyesini bunda gördüğü cihetle bulunduğu mevki'yi elden çıkarmak istemez. Çünkü o mevki'de bir büyük devletin kuvve-i politikası dâiresi dâhilinde bulunduğundan hâricen bir tâkım iğfâlâtına hiçbir vakitte havâle-i sem'a i'tibâr etmeyeceği der-kârdır.

Basiret: No: 1010 , 29 Cemazeyilahir 1290 / 22 Ağustos 1873, s. 2.

Temmuz yirmi iki tarihiyle İstanbul'da bir gazeteye İskenderiye'den şöyle bir mektup göndermişler.

Bu günde Londra'da tab' olunur Finansiye nâm gazetenin Mısır'ın umûr-u mâliyesine dâir yazdığı bir bend-i bûrâca (İskenderiyece) cümlelerin dikkatini celb etti. Muahharen desters olunan ma'lûmâta nazaran burada (İskenderiye'de) Mîrzân isminde biri hükûmetden otuz lira maaş almakta iken bu def'a bir sebebe mebnî ondan mahrûm olması üzerine infîâl ederek mezkûr Finânsiye Gazatesi'ne bend-i mezkûru göndermiş bu bâbda Finâns'ın neşriyâtı sarf-ı erâcîf ve merkûmun infîâliyle hâsıl olmuş bir şey olduğu tebeyyün etmekle gazete-i mezkûrun bu misillü erâcîf neşrine esef olunur.

Bununla beraber Finâns gibi esaslı bir gazetenin mesmûû olan bir maddeyi layıkıyla tahkîk etmeksizin neşr etmesi mislin mahsûsı îcâbından iken bu def'a şu hatada bulunmasına istiğrâb olunur.

Bend-i mezkûr-ü meâlî güya Mısır'ın divân-ı umûmiyesi kırk sekiz milyon gösterilmekte isede meblağ-ı mezkûrden daha ziyade olup bugün yarın müstekrizlerin bunun için akd-i encümen edecekleri me'mûl işten ibârettir.

Buna Şu cevap verilir ki divân-ı umûmî kırk iki buçuk milyon olup buna karşılık ise günden güne terakki eden Mısır'ın vâridâtıdır.

Şimdiki halde mevcûd Şimendiferler vâridâtı on iki milyon lira ve Şimdiye kadar hafr olunan kanâllar vesâire dahî kezâ on iki milyon lira ve bin sekiz yüz altmış bir senesi dört milyon lira ihrâcâtı vukû' bulmuşken fî-yevminâ on beş milyona tekarrub etmiş ve alan terakki etmekte bulunmuştur. Ahâlîsi beş milyon ve senevî vâridâtı yedi milyon liradan ziyâde bulunmuş isede ticâret hususu terakki ettikçe elbette vâridâtın dahî tezâyidi tabîdir. Buna i'timâd olunmaz ise ya Mısır diyârını gidip görmeli yâhut hükûmet tarafından sene-be-sene tab' olunan tesdîk cetveline mürâcaat etmelidir. El-hâsıl Mısır'ın terakkisî kâbil-i inkâr değildir.

Mezkûr Finansiyе Gazetesi'nin tab' ve neşr ettiği bendin en iğrab mahalli Őûrâsı ki o da Mısır'ın dÿyûnî sene-be-sene tezâyüd etmekte olduğu sözüdür.

Şurasını tedkîk edelim; Mısır tahvîlâtı Şimdiki halde yüzde dokuz iskonto ile her yerde kabul olunmaktadır ki bu da hakîkata muvaffakiyettir.

Mısır Şimdiki halde gâyet vâsi' bir emlâk sâhibine mûmâsil olup mülkî ilerledib ileride ziyâde hâsılat zuhûru işte küllî sarfiyâta muhtâcdır.

İstikrâz olunan akçe böyle sarf olup hasılâtın tezâyidini mûcap olursa bunu herkes ihtibâr ederek istikrâz eder.

Buraları lâyıkıyla mülâhaza olunduğu halde Hıdîv-i Mısır devletlû fehâmetlû İsmâil Pâşâ Hazretleri tarafından mebdûl buyurulan ikdâmât vâsıtasıyla Mısır'ın ma'mûriyyet ve serveti terakkî ettiği ve zamân-ı idâre ihâle olunan zevâtın işlerine devâmı teslîm olunur.

Bâlâda zikr olunan kırk iki buçuk milyon lira deynin yalnız Süveyş Kanâlı on iki milyon ve belki on beş milyona karîb miktarını mahv etmiştir. Vâkîâ masârıf-ı mezkûre Mısır için büyücek bir şey ise de meblağ-ı mezkûr sarf olunmasaydı zikr

olunan kanâl hiçbir vakitte hâsıl olur mu idi. Bâkî kalan otuz milyonun sarfiyâtı ise Mısır'da mevcûd olan şimendiferler ve kanâllar ve ticâretin terakkisi için îhâb eden esbâb vâsıtasıyla on bir sene zarfında ihrâcâtı yüzde üç yüz nispette terakkî etmiştir.

Ve geçen on beş gün zarfında Londra piyasasında Mısır'ın tahvîlatı umûm tarafından fevka'l-âde sûretle kabûl olunmakta olup bu ise hitta-i Mısriyye'nin terakkî servet ve tezâyid ma'mûriyyetine bir delîl-i alenîdir.

Basiret: No: 1201 , 23 Safer 1291 / 10 Nisan 1874, s. 1-2.

(Mısır'dan Mektup)

Süveyş Kanâlı mes'elesi hakkında mevsûk olarak aldığım ma'lûmât dikkate şâyan mevâddan bulunmağla tarafınıza etrâfiyle yazıp gönderdim.

Süveyş Kanâlı hakkında Der-saâdet'de teşkîl edilen muhtelit komisyonun netîce-i karârını kanâl kumpanyası müteahhidi Mösyö Dö Lesseps kabul ettiğini beyân ediyor ise de ileride mezkûr kanâlin hâsılâtı tezâyid etdikçe bu def 'a zam ve ilâve olunan üç frankın lağvi mukarrer ise de bu husûs kanâl kumpanyasının Avrupaca olan i'tibârına halel-târî olmamak üzere mûmâ-ileyh şimdiden ba'zı mukaddemât serdine kıyâm ediyor. Süveyş Kanâlı tahvîlatının terâküm eden fâiz kuponları vakt-ü zamânıyla ashâbına edâ edilemediği gibi vakt-ı mu'ayyende dahî az çok hâsılat ashâb-ı senedâta tevzî' olunmadıkça kumpanya nâfile yere çalışmış demek olup bu dahî mezkûr kanâlin mürûriye resmini sekte-dâr edeceği bî-iştibâhtır.

Gerçi Süveyş Kanâlı'nın şimdiki halde Mısır hazînesine pek de menfaati yok ise de umûma ve ileride Mısır hükûmetine dahî fevâid-i kesîresi olacaktır.

Müteahhid-i mûmâ-ileyhin teklîfi kabûl olunup olunmayacağını bilemez isem de mûmâ-ileyhin ifâdesinde (Süveyş Kanâlı'nın tesâdüf edeceği müşkülâtın ileride hâsılatın tezâyid edeceği yerde bil'akis tenâkıs etmesi me'mûl-i kavîdir) diyor.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye ise bu babda hiçbir gûnâ beyân-ı efkâr etmeyerek ancak Bâb-ı âlî cânib-i sâmişinden vürüd edecek netîce-i karâra muntazır olmaktadır.

Mösyö Dö Lesseps bu bâbda vârid olan tahrîratla mûmâ-ileyhin verdiği cevâbdan hükûmet-i Mısriyye'nin Dâhilîyye Nezâreti'nden keyfiyyet ma'lûm olacağı cihetle birer sûretini leffen gönderdim.(*).

(*) İstanbul'da akd olunan Süveyş Kanâlı Komisyonu tarafından verilen kararı mukaddemâ gazetemizle i'lân etmiş olduğumuzdan tekrâren tafsîlâtdan sarf-ı nazar olunmuştur.

(Sûret-i tahrîrât)

Mösyö dö Prezidan

Süveyş Kanâlı'ndan ahz olunacak rüsûm hakkında akd olunan komisyonun netîce-i karârına dâir Bâb-i âlî cânibinden zât-ı hazret-i Hıdîvî'ye mevrûd tahrîrât-ı sâmiyenin gönderilmesi taraf-ı 'âlî-i Hazret-i Hıdîviyye'den emr olunduğuna binâen ol vechile bir sûreti tarafınıza gönderilmiştir.

(Tahrîrât-ı Sâmiyye Sûreti)

Mukaddemâ beyân olduğu vechle Süveyş Kanâlı hakkında akd edilen muhtelit komisyonun netîce-i karârı zât-ı 'âlî-i fehîmânelerine bildirilmiştir.

Ma'lûm 'âlî-i Hıdîvîleri buyurulacağı vechle resm-i mürûriyye hakkında ileride bir gûnâ münâzaayı mücib olmamak üzere Süveyş Kanâlı'na dâir olan husûsât lâyıq-ı vechle tahkîk ve tedkîk olunduktan sonra mürûr eden sefâinden istihsâl olunmakta olan rüsûm-i mu'ayyeneye mikdâr-ı vâfi mebâliğin zammı ile îcâb-ı hâlde lağvi husûsları meclis-i hâss-ı vükelâca karar verilerek ol vechle bî-l-istîzân irâde-i merâhim-âde-i cenâb-ı pâdişâhî şeref-taalluk etmiş olmakla kanâl nizâm-nâmesine zeyl edilmiştir.

İşbu karar-ı ahîrin emr ve icrâsı zımnında Mösyö Lesseps evâmir-i lâzımenin i'tâsı her halde re'y-i 'âlî Hıdîvâneleri'ne menûtdur.

İşbu karâr-ı ahîrin hükmü nihâyet üç aydan sonra mer'iy-ül-icrâ tutulacağından ve şu müddetde tarafeyn kararın ahkâmına kesb-i itlâ' edeceklerinden muahheren bu bâbda serd edilecek özür ve bahâne hiçbir vakitte kabûl olunamayacaktır. Ol bâbda emr ü fermân..

(Mösyö Dö Lesseps tarafından Mısır Dâhiliye Nezâretine yazılan tahrîrât-ı cevâbiye).

Ba'del-el-kâb

Kânûnusânî-i Rûmî yirmi dokuz târihiyle müverrih tahrîrât-ı âlîlerine melfûf tahrîrât-ı sâmiye sûretiyle Süveyş Kanâlı hakkında teşekkül eden muhtelit komisyon tarafından verilen netîce-i kararı aldım. Bâb-ı âlî cânib-i sâmiyyesinden emr buyrulduğu vechle bendeniz dahî lâyıık-ı vechle mütâlaa etdim. Lâkin komisyon-ı mezkûr tarafından verilen kararnâmede evvel-be-evvel mezkûr komisyonda Devlet-i Osmâniyye tarafından bulundurulan me'murların evvelce almış oldukları ta'limât mûcibince beyân-ı re'y etmiş oldukları anlaşılmış olmakla doğrusu tahayyürde kaldım.

Süveyş Kanâlı'ndan mürûr eden ecnebî sefâininden her kangisi olur ise olsun tonilâta hesâbı üzre mesâha olunmak husûsu lâyııkıyla anlaşılamadığı gibi zîrde muharrer mevâddı dahî ilâveten beyân ediyor.

Bin sekiz yüz elli altı senesi kararnâmesinin onyedinci bendi mûcibince tonilâta hakkında beyân olunan mevâdda göre hareket olunup ileride dahî Süveyş Kanâlı'ndan mürûr edecek sefâinden alınacak resm-i mürûriye bend-i mezkûr ahkâmına tevfiân alınması iktizâ edeceği der-miyân olunmuş ve zîrde arz ve beyân olunacak iki neticeye karar verildiği anlaşıldı.

Evvelâ her kangî devlet tebaasından olursa olsun hacimleri müsâvi olan iki geminin birinden her ne resm alınırsa diğerinden dahî ol mikdâr alınması ve sâniyen hacmi muhtelif iki sefîneden hacimleri miyânında olan tefâvüt her neye bâliğ olur ise alınacak mürûriye resmî zuhûr eden tefâvüt nispetinde alınması iktizâ edeceğinden ibâret bulunmuştur. Elhâsıl Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye iki def'a vârid olan tahrîrât-ı sâmiyye'de Süveyş Kanâli'ndan mürûr edecek sefâinden alınacak resm-i sefâin-i mezkûrenin hacmen şâmil olduğu tonilâta nispetinde olup yoksa tonilâtanın tafsilâtına aslâ girişilmediği anlaşılıyor.

Düvel-i Ecnebîyye kendi bandıralarının şân ve şerefini tezyîd zımında ve netîcesinde be-heme-hâl hatâdan sâlim olmamak şartıyla tonilâtaya dâir olan hesâbâtı müşevveş bir hâle getirecekleri müsellemdir.

Mes'ele-i mezkûre Süveyş Kanâl'ı hâsılatına sekte-i îrâs edeceği bedîhi ise de kanâlin sâhillerinde olan fenerler ile mevâd-ı sâire için olunan mesârif dahî dâhil-i hesâb olduğu takdirde mürûr eden sefâinden be-heme-hâl bir mikdâr ziyâdece mürûriye ahzı dahî derece-i vucûbe gelmişti.

Maa-mâ-fih adâlet ve merhameti âlemin ma'lûm ve müsellimi bulunan Devlet-i Alîyye kanâl kumpanyasının mutazarrır olduğunu istemiyeceği âşikâr ve bu sebeple mezkûr muhtelit komisyon a'zâsını hem seyr-i sefâini teshîl ve hem de kanâl kumpanyasını zarardan vikâye ederek mürûriye resmi ahzına bir hüsn-i sûretle karâr vermiş oldukları der-kârdır.

Bu takdirde Süveyş Kanâl'ı Kumpanyası'nın direktörü tarafından mürûr eden sefâinden beher tonilâtaya on frank alınmasına karar verilmişiken zîrde beyân olunacağı vechle bu def'a Bâb-ı âlî cânib-i sâmisinden edilen tekâlifâta ashâb-ı senedâtın muvâfakat edeceklerini kaviyyen me'mûl ederim.

- (1) Akd olunan komisyonun vazîfesi yalnız tonilâta hesâbının fazlası hakkında cârî olması.
- (2) Fazla alınacak rüsûm-i mürûriyye ba'zı kere üç ve ba'zen dahî dört frank olacaktır.

- (3) Fazla alınacak rüsûm-i mürûriyeden ashâb-ı senedâtın matlûbı olan üçyüz bin frankın tesviye olunmasına ve bundan sonra zikr olunan mürûriye resmi senede ellişer santim veyâhûd yirmişer frank tenzîl edilerek altı sene hitâmında kâmilten ilgâ olunacaktır.
- (4) Devlet-i Ecnebiyye sefâin-i harbiyyesi ve-yâhûd devlet-i müşârün-ileyhim tarafından îcâr ile tutulan sefâinden yalnız beher tonilâtadan onar frank alınıp bunlardan zikr olunan fazla mürûriye resmi istihsâl olunmıyacaktır.
- (5) Süveyş Kanâl'ı Kumpanyası tarafından bin sekizyüz yetmiş bir senesinde tahsîs olunan bir Frank mürûriye târih-i mezkûrdan i'tibâren ilgâ edilmiştir.
- (6) Bahren vukû bulacak mesâhadan beher santimetre mesâfesi için klavuzluk ücreti nâmiyle alınan yirmi frankı tezâyüd etmeyip ve îcâb-ı takdirde kanâlda vaktinden ziyâde kalmak lâzım gelen sefâinden yevmiye beher tonilâtaya beşer franktan ziyâde alınmıyacaktır.

Eğer Devlet-i Osmâniyye muttasıf olduğu 'adâlet ve bî-terafılığıyla beraber Süveyş Kanâlı Kumpanyası'nın müşkülâtına vâkıf olaydı 'ilâve olunan üç frangın ilgâsı hakkındaki bendin lağvına kıyâm ederdi. Çünkü bugünkü günde kanâldan mürûr eden sefâinin verdikleri mürûriye mukaddemâ Ümid Burnu'ndan dolaşmak mecbûriyetinde iken sigortaya verdikleri akçeden elbette dîn ü ehven bulunmuşdur.

Bu cihetle min gayri haddin tarafımdan arz ve beyân olunan husûsat Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden kabûle şâyân buyurulduğu takdîrde bir sûretini Bâb-ı âlî cânib-i sâmîsine irsâl buyurulması niyâz ve istirhâmından geri durmam. Ol-bâbda.

Basiret: No: 1216 , 11 Rabiulevvel 1291 / 28 Nisan 1874, s. 3.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından bundan akdem Afrika Kıt'ası'nın dâhilini keşfle esâretin lağvi niyyet-i hayriyyesiyle gönderilen Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın İngiltere'ye avdetinde kıt'a-i mezkûre dâhilinde bi'l-cümle meşhûdâtını İngiltere ahâlisinin iltimâsı üzerine ara sıra nutuk îrâd etmekte olduğunu evvelce yazmıştık. İngiltere fil dişi işleyen Cesîm kumpanya tarafından bu def'a pâşâ-yı mûmâ-ileyhin Afrika Kıt'ası dâhilinde olan muvaffakiyâtından dolayı mûmâ-ileyhe

tertîb olunan kıymetli bir hediye'nin Londra'da vâki' Keylhol nâm mahallde bulunan cem'iyet-i kesîre hâzır olduğu halde hîn-i takdîminde kumpanya a'zâsından Mr. Mere Con kıyâm ederek mûmâ-ileyhin sâlîmen vatanına avdetinden dolayı bir nutuk îrâd etmiştir.

Mûmâ-ileyh Sör Samuel Bikar Pâşâ tarafından dahî îfâ-yı teşekkür eylemekte olduğu halde mezkûr kumpanyanın direktörü ileri gelerek fildişi işleyen kumpanyaya mahsûs olan bir nev' nişânı kurdelesiyile mûmâ-ileyhin setresine ta'lîk ettiği sırada mûmâ-ileyhin bin sekiz yüz kırk beş senesinden beri mükerreren vukû' bulan seyahatinden bâ-husûs bu def'akinden bahs ederek bu seyahatin kumpanya hakkında hayli muhassenâtı mûcib olmasından bu nişânın hüsn-i kabûlünü niyâz eylemişlerdir.

Kumpanyanın direktörü tarafından fil dişi ticâretine dâir bundan evvel hiçbir gûnâ îzâhâta destres olunamayıp bu def'a tarafınızdan verilen nişâna teşekkürden sonra İngilizlerin mukaddimesi addettiği bir vazîfe vardır ki o da her ne vakit bir İngiliz mechûr olan bir mahallin keşfine şürû' eyledikte yalnız mechûl olan arazîyi bildirmekten ibâret olmayıp kâffe-i meşhûdâtıyla ahâlisinin âdât ve harekâtını ve derûnunda zuhûr eden eşyânın cins ve miktarını ticârete tatbîk ile esnâ-yı avdetinde bi'l-cümle vatandaşlarını haberdâr ederek ticâretin terakkîsine hizmet etmektir ki bu dahî yalnız İngiliz seyyâhlarına mahsûstur.

Çünkü bir seyyâh mechûl olan mahallerin keşfi zımında her ne kadar muhâtaraya tesâdüf ederse de madem ki ticâretin tevsî'ine bir hizmeti müşâhede olunmaz onun çektiği mihnet ve meşakkat hiç mesâbesinde kalacağı der-kârdır.

Bu cihetle İngiliz seyyâhları arazi-i mechûle keşfini müteâkib ticâretin dahî tevsî' eylediği görülmekte olduğundan seyahat sâyesinde olunan keşfiyâttan şu semere hâsıl olmaktadır.

Buraları ma'lûm olduktan sonra birkaç yüz seneden beri ve husûsiyle Elizabeth nâm kraliçenin eyyâm-ı saltanatından bu âna kadar medeniyeti kürre-i arzın her tarafına neşr etmeyi İngilizliler kendilerine vazîfe-i mukaddeseden add

ederek bu sâyede kürre-i arzın gayr-ı meskûne olan mahallerin ekser tarafları ma'mûr olmuştur.

Ve bundan başka İngiliz lisânının ol taraflarda neşr eyleyen umûmî hükmüne girmesi İngiltere'nin hayli ticâretini mûcib olarak bu dahî İngiliz seyyâhlarının semere-i gayretleri dinse sezâdır.

Mukaddemâ kürre-i arzın mechûl olan mahalleri Portekiz ve Flemenkliler seyahati vâsıtasıyla keşf olunmuş ise de Portekizliler yalnız keşfle iktifâ etmiş ve Flemenkliler ise hem keşf ve hem de ticâretin teksîrini bezl-i cehd ve ikdâm İngiliz seyyâhları dahî medeniyetin intişârını ilâve ve emellerini itmâm eylemişlerdir.

Bu def'a Afrika Kıt'ası'nın dâhiline doğru ahâlî-i mezkûrenin dâire-i medeniyete alınmaları husûsunu Hıdîv-i Mısır Hazretleri der-uhde etmiş ve müşârün-ileyhin şu efkâr-ı hasenesinin hayyiz-i husûle vusûlü zımnında İngiltere Devleti tarafından muâvenet-i lâzime.....olunmaz ise ahâlî-i mezkûre beliyeye bedeviyetten şehrah-ı medeniyete yakın vakitte dâhil olurlar.

Mûmâ-ileyh Sör Samuel Bikar Pâşâ burada şunu der ki efendiler siz yalnız ayağınıza gelen fil dişlerini işleyip fil dişinin hakîkaten ne ile alınıp satıldığına tamâmıyla muttali' değilsiniz. İngiltereye nakl olunan her fildişi üzerinde kan lekesi müşâhede ederim ki hiç biriniz onun farkına varmazsınız.

Çünkü fil dişi ticâreti Afrika Kıt'ası dâhilinde kilit üzere esîr ticâretinin revâcına sebebidir. Zîrâ ahâlîden esârete elverişli olanlar ileri gelenleri ma'rifetiyle sirkat olup fil dişi ile mübâdele olunmaktadır. Hattâ zikr olunan mahallerde hayvan sürüsü gibi nisvân ve sıbyân tesâdüf olunur ki bunlar fil dişi ile mübâdele olunan mahalle sürülüp her biri revâcına göre bir miktar fil dişi ile mübâdele olunur. Bu vechle Nil Nehri'nin menba'ı tarafından üzerinde kan lekesi olmayarak hiçbir fil dişi gelmez.

Benim bu def'a Afrika Kıt'ası dâhiline vukû' bulan seyahatim arâzî-i mechûleyi keşiften ziyâde nev'-i beşerin yani esîrlerin kâl ve kaleme gelmez ve insan olanın yüreği hiçbir vechle tahammül etmez sûrette alınıp satılmasına mâni' olmak emeliyledir.

Cenâb-ı Hakk'ın avn ve inâyetiyle Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye tarafından icrâ buyrulacak tedâbir ve teşebbüsâtın yoluyla icrâsında inşallah teâlâ kemâl-i sûz ve güdâzla şerh eylediğim esâret-i beliyyesinin bertarâf olacağı şüphesizdir.

Bir kere İngiltere Devleti'nin himâyesi tahtında olarak Afrika Kıt'ası dâhilinde büyücek bir kumpanya teşkîl olunup da kabâil-i mezkûre ile yoluyla ticâret etmeye başlayarak ve İngilizlerin dahî ticâret husûsunda gâyet müdekkik ve doğru olduğunu fehm ve i'timâd ederlerse artık o taraflarca me'mûl olunan terfînin rûnümâ-yı zuhûr olacağı vâzihâtandır.

Esîr ticâretinin men'î husûsu meh-mâ emken vücûda getirilmiştir. Zîrâ Afrika Kıt'ası'ndan avdetimde Hıdîv-i Mısır Hazretleri tarafından verilen te'mînâta devam olundukça müstakbelde esîr ticâretinin devâmı mümkün olamayacağı anlaşılmiş ve İngiltere tarafından oralarla ticârete ehemmiyet verilir ise Afrika Kıt'ası'nda bu def'a saçılan tohumun yakın vakitte semeresi iktitâf olunacağı şüphesizdir diyerek hatm-i kelâm eylemiştir.

Basiret: No: 1224 , 20 Rabiulevvel 1291 / 7 Mayıs 1874, s. 2.

Mısır'ın istikrâzına dâir geçenlerde Londra'da tab' ve neşr olunan gazetelerden birisi bend-i âtiyi derc etmiştir.

Mısır tarafından bin sekiz yüz altmış iki ve altmış dört ve altmış altı ve altmış sekiz senelerinde, akd olunan istikrâzâtın mikdar-ı hakîkîsi ber-vech-i âtî beyân olunur.

1862 istikrâzı (birinci tedâvülü)	2,195,200
1862 istikrâzı (ikinci tedâvülü)	1,097,600
1874 istikrâzı	5,704,200
1866 şimendüfer istikrâzı	3,000,000
1868 istikrâzı	11,890,000
Yekûn	23,887,000

Vâkıâ istikrâzât-ı mezkûre yirmi üç milyon sekiz yüz seksen yedi bin İngiliz lirasına bâliğ olmuş ise de ba'zılarını senede bir ve ba'zılarının iki def'a kur'a ile müddet-i muayyene zarfında mahv ve ilgâsı meşrût bulunduğundan şimdiki halde ancak on yedi milyon lira borç kalmış ve geçen sene akd edilen otuz iki milyon nominal liralık istikrâz dahî cem' ve hesâb olundukda hükûmet-i Mısriyye'nin el-yevm mecmû' düyûnu kırk dokuz milyon İngiliz ve-yâhûd elli üç milyon dokuz yüz bin Osmanlı lirasına bâliğ oluyor.

Bunun en mühim ve şâyân-ı dikkat ciheti şurasıdır ki yüzde altı fâiz edâsına muvaffak olabilen İtalya ve Portekiz ve Brezilya'dan hiç biri emniyet cihetinde Hükûmet-i Mısriyye'ye muâdil olamamışlardır.

Mısır tarafından tevârih-i muhtelifede akd olunan istikrâzâtı taht-ı tedkîke almak için evvelâ Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin vâridât-ı mahsûsasıyla Mısır mâliyesinin vâridât-ı mahsûsası tefrîk olunmalıdır.

Çünkü zât-ı Hazret-i Hıdvî kendi hesâblarına akd ettikleri istikrâzâta zâtlarına mahsûs emlâkı karşılık gösterilmiş ve Mısır'ın mâliyesi tarafından olunan istikrâzlara dahî vâridât-ı umûmiye karşılık tutulmuştur. Bununla beraber Mısır'ın hüsn-i idâresi için dahî zât-ı Hazret-i Hıdvî emlâk-ı mahsûslarıyla mütekeffil bulunmuşlardır. İstikrâzât-ı mezkûreden şimdiye kadar edilen istifâdeyi ta'yîn için zaman-ı akidleriyle esbâb-ı mûcibelerine gelince merhûm Said Pâşâ'nın bin sekiz yüz altmış üç senesinde Süveyş Kanâlı'na dâir ba'zı mütâlaât eyler birtakım düyûn-ı muvakkateden başka tazmînât nâmıyla Avrupalılara dahî verilecek küllî akçe zamanlarında te'diye olunamadığından onun tesviyesi zaman-ı âlî-i Hazret-i

Hıdîviyye kalmıştı. Merhûm müşârün-ileyhin Süveyş Kanâlı hisselerinden mübâyaa edip de henüz akçesini edâ edemediği meblağ dört milyon İngiliz lirasına bâliğ olduğu misillü Bahr-i Ahmer sevâhilinde seyr-i sefâini derece-i matlûbeye îsâl için muvakkaten akd edilen istikrâzât dahî altı yüz bin İngiliz lirası idi.

Bu cihetle hem bin sekiz yüz altmış dört senesinde Süveyş Kanâlı hesâbıyla düyûn-ı muvakkateyi tesviye ve hem mübâşeret olunan ba'zı teşebbüsât-ı hayriyyeyi ikmâl için beş milyon yedi yüz bin İngiliz lirasından ibâret olan ikinci istikrâzın akdine karar verildi.

Bu esnâda memâlik-i mezkûrede sığır hastalığı dahî zuhûr ederek iki seneden mütecâviz devâm etmekle hükûmet tarafından tohum ve hayvânât mübâyaaasıyla ahâlîye nakden muâvenet olunmak üzere külliyetli akçe sarf olunarak büyücek bir fedâkarlık edilmiş ve bu sebeble Mısır hazînesi on on iki milyon İngiliz lirası rahneye uğramıştır şimendüfer ise merhûm Said Pâşâ'dan sonra ta'mîre muhtâc ve ba'zı mahallere müceddeden istasyonlar inşâsıyla İskenderiye ile Mısır hattına dahî bir demir hat daha ilâvesi gibi mesârif-i külliye ihtiyârına lüzûm gösterdiğinden şimendüfer nâmına olarak bin sekiz yüz altmış altı senesi üç milyon İngiliz lirasından ibâret bir istikrâz akd edilmiş ise de meblağ-ı mezkûr ta'mîriyle yeni inşaata kifâyet edememiştir.

Bu esnâda Süveyş Kanâlı direktörü Mösyö Lesseps ile Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye miyânında tahaddüs eden münâzaaya müteveffî üçüncü Napolyon tavassut ederek nihâyet müşârün-ileyhin yüzde on fâizi olarak dört milyon hazîne tahvîlâtı i'tâsından başka kumpanyanın El-uydu nâm arazisini dahî dört yüz bin liraya iştirâ etmek lüzûmu bin sekiz yüz altmış sekiz istikrâzına sebep olmuştur. Bu vâsıtâ ile Süveyş Kanâlı mes'elesi tesviye olunduktan başka kâffe-i düyûnât-ı muvakkate dahî te'diye edilmiş olduğundan muâmelât-ı nakdiye suhûlet kesb ederek ederek iskontalar altı ve nihâyet sekize kadar tenezzül etmişti.

Bâlâda teşebbüsât ve tedâbir dahî Mısır'ın müşkilâtını tamamıyla bertaraf edemeyip bundan sonra bir iki seneler Mısır'da pamuğun matlûb derecede

olamayışından Mısır'da pamuk ziraatiyle meşgûl olanlara gerek Avrupa ve gerek yerli tüccârları tarafından evvelce ikrâz olunan akçe talep olunmuş ise de tâife-i zürrâ' borçlarını veremediklerinden buna dahî zât-ı sâmi-i Cenâb-ı Hıdîvî tarafından atf-ı nazar-ı merhamet olunup yedi senede kâmilen te'diye olunmak üzere eshât-ı matlûba bir takım sergiler i'tâsıyla ahâlinin borçları verilmiş ise de işbu sergilerin miktarı dahî bir milyon İngiliz lirasına bâliğ olmuştur.

Evvelce Süveyş tarafından mükemmel bir liman inşâsı emeliyle başlanılan havuz ve sâirenin inşâsına başlanılmış ve bunun mesârif-i vâkiası ise bir buçuk milyon İngiliz lirası olup Süveyş'teki gibi İskenderiye'de dahî büyücek ba'zı teşebbüsâta mübâşeret olunmuştur ki bunun için iki milyon İngiliz lirasına karîb akçenin sarfı lâzım gelmiştir.

Bu esnâda Azîziye nâm Mısır kumpanyasının teşkiliyle Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından işbu kumpanya için dahî bir hayli vapurlar mübâyaa olunup Mısır mâliyesi tarafından iki buçuk milyon İngiliz lirasına karîb akçe sarf edildi. Süveyş Kanâli'nda külliyyetli akçeler sarfıyla vücûda getirilen âsâr-ı nâfiaya gelince bunlardan biri ve belki en mühimi Mısır'dan El-vâdi ve buradan dahî Süveyş'e kadar tatlı su kanâlının hafrı ve Bahr-i Ahmer sevâhilinde müte'addid fenerler inşâsıyla Süveyş Kanâli kumpanyasına evvelce i'tâ olunan arazinin tekrâr istirdâd ve mübâyaaısıyla i'mârât-ı sâireye dahî birkaç milyon lira sarf edilmiştir.

Süveyş Kanâli'nin bin sekiz yüz altmış dokuz senesinde bi'l-ikmâl resm-i güşâdında hazîne-i Mısriyye'den pek çok akçeler sarf olunmuş ise de kanâl-ı mezkûrun Mısır hakkında der-kâr olan muhassenâtı bir kere düşünülür ise buna aslâ isrâf nazarıyla bakılamaz.

Süveyş Kanâli kumpanyası tahvîlâtından Hıdîv-i Mısır hazretleri tarafından iştirâ buyrulan dört milyon İngiliz liralığı kıymetinde tahvîlâtından (bu mikdar tahvîlât mezkûr kumpanyanın sermâyesinin nısfına müsâvîdir) sene-be-sene ahz olunacak fâiz ve hâsılâtın başka mezkûr kumpanyanın senevî hâsılâtının ber-mûceb-i mukâvele yüzde on beşi hazîne-i Mısriyye'ye verilmesi meşrût olup fakat mezkûr

kanâlin el-yevm masraf ciheti kapanamamış olduğundan şimdiye kadar bu îrâddan bir şey anlaşılammamış ise de bundan sonra bundan dahî külliyetli vâridât olacağı me'mûldür.

Bin sekiz yüz altmış sekiz senesinden sonra Mısır-ı ulyâya doğru şimendüfer inşâsına mübâşeret ve Hartum'a kadar telgraf hatları temdîd olduğu misillü Nil Nehr'i ile ba'zı kanâllar üzerine müteaddid köprüler ve kantaralar inşâ olunmuş ve Mısır ile İskenderiye şehirlerinin tanzîfât ve tanzîmâtına dahî pek çok paralar sarf olunup bugünkü hâl ve intizâmı kesb etmiştir.

Avrupalılar Mısır'da bu kadar kanâllar açılması mülkün ne dereceye kadar ümrân ve terakkîsini mûcib olacağını idrâke âciz bulunmuşlar ise de şu kadar diyebiliriz ki açılan kanâllar hakîkaten Mısır'ı ihyâ eder.

Buraya kadar Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından akd edilip de mülkün terakkî ve ümrânına sarf olunan istikrâzât beyân olundu ve bu husûsa ba'zı i'tirâzlar da edilir. Meselâ bu kadar akçenin sarfıyla bundan senelerce ileride mülk ve ahâlîce edilecek istifâde delîldir ki birkaç sene zarfında yani zât-ı âlî-i Cenâb-ı Hıdvîvînin zaman-ı idârelerindeki terakkîyât ve ma'mûriyet ve servet-i ahâlî kâfidir zannederiz.

Zîrâ bundan yirmi sene evvel Mısır'da bu kadar şeker ve pamuk hâsıl olacağına kim inanırdı? Bu takdîrce mahsûlât-ı mezkûre birkaç seneye kadar daha ziyâde olmayacağı neden ma'lûmdur.

Zîrâ bundan on beş sene evvel Mısır'da pamuk hâsılâtı bi-aynihî bugünkü şeker hâsılâtı râddesinde olduğu halde bugünkü hâli bulması terakkîye delîl-i kâfi değil midir?

Mısır-ı ulyâ ile Sudan içine doğru olan arazi Mısır'ın ortalarındaki arazi misillü zirâate müsteid ve belki daha olduğu cihetle mahall-i mezkûrdaki pamuk zirâati ileride terakkî edeceği ve bunun bir an evvel derece-i matlûbeye îsâli niyyet-i hayriyyesiyle şimdiden oralara bir hayli şimendüfer inşâ olunmuş ve el'ân ileri doğru

devâm etmesi dahî matlûbun pek husûlünü mültezim olacağı ve bu âna kadar akd edilen istikrâzâtın küllîsi dahî memleketin husûl-i serveti bulursa sarf olunduğu müsellemtâdan bulunmuştur. Ma'lûmdur ki bir mülkün terakkîsi evvelâ esbâb-ı nakliyenin teksîr ve suhûleti ve bundan sonra dahî pamuk ve hubûbât-ı mütenevvi'anın ne vechle teshîl-i zirâ'âti maddelerinden ibâret olduğu cihetle Hıdîviyyet-i Celîle tarafından evvelce şimendüferler ile telgraf hatları inşâsına ve cedâvil ve kanâllar hafrine bezl-i makdûr buyrulduktan sonra zirâ'at tarafına ehemmiyet verilip külliyyetli akçeler sarf olunmuş ve şimdiki halde Mısır'ın başlıca hâsılâtı pamuk olduğu bedîhî bulunmuştur.

Şimdi de şeker kamışı zirâ'atine ehemmiyet verilip bunun dahî yakın vakitte derece-i matlûba îsâl olunacağına aslâ şüphe olunamaz.

Ticâret-i bahriyye maddesi ise mahzâ himemât-ı Celîle-i Hazret-i Hıdîvî ile meydana gelip vapurlarının intizâmı gidip gelen yolcuların ve herkesin ma'lûmudur bir çok külfetle Süveyş Kanâl'ı gibi cesîm bir ameliyâtın nısf-ı mesârifi dahî Mısır tarafından tesviye olunmuştur ki buraya kadar ta'dâd olunan mesârifâta Mısır memâliki tahammül ettikten başka terakkî edip bu dahî Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin i'mâr-ı mülk husûsundaki ikdâmâtı semeresi olarak maa-mâ-fih hem ma'mûriyyet-i mülkiyye istihsâl ve hem istikrâzât-ı mezkûrenin ber-mûceb-i mukâvele fâiz ve senevî kur'alarında bir gün bile teahhur ettirilmeyerek zamanında îfâ olunmuş ve i'tibârı dahî hayli terakkî etmiştir. İşte buraya kadar beyân ve ta'dâd olunan menâfi'-i kesîre ancak istikrâzât sâyesinde husûle gelmiş ve istikrâzât miktarı vehle-i ûlâda çokça görünüyor ise de terakkî dahî o nisbette ve belki birkaç derece ziyâde olup ba'de-izin Mısır'ın vâridâtı günden güne tezâyid edeceği der-kârdır.

İşte Mısır'ın hâli buraya kadar olan tafsîlâtından ma'lûm olacağı cihetle Avrupa devletlerinden ve Mısır'ın i'tibâr-ı mâliyesine hâlel gelmeyeceğinden ellerinde Mısır'ın istikrâzât tahvîlâtı bulunanlar için aslâ endîşeye hâcet olmadığı gibi Mısır'ın dahî şimdiye kadar akd ettiği istikrâzâtın fâiz ve kur'alarını vakt ü zamanıyla edâ etmesinden Avrupa'nın emniyetini celb etmiş olması ve bir mülkün idâre ve terakkîsi ise ba'zen düvel-i ecnebiyye muâvenetine muhtac bulunduğu dahî

kâbil-i inkâr olamamakla işte bin sekiz yüz altmış altı ve yetmiş senelerinde Mısır'a akçe vermek emeliyle bir çok hâhiş-ker zuhûr ettiği müsellemtâdan bulunmuştur.

Mısır'ın idâre-i dâhiliyyesi husûsuna gelince memâlik-i mezkûrenin idâresi dahî pek âsândır. Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin kendi mesârifi tamâmıyla vâridât-ı mahsûsasından çıktığından Mısır mâliyesine aslâ dokunur ciheti yoktur. Hatta bu def'a dâhilen beş milyon liradan ibâret bir istikrâz akdine sûret-i matlûbede muvaffak olması dahî umûm-ı Avrupalılar nazarında emniyeti müeyyedir.

Basiret: No: 1225 , 21 Rabiulevvel 1291 / 8 Mayıs 1874, s. 1-2.

(Times Gazetesi'nde görülmüştür.)

Süveyş Kanâlı'ndan mürûr eden sefâinden alınacak resm hakkında geçenlerde Der-saâdet'te akd olunan mahallat komisyonunun netîce-i kararı güyâ kanâl-ı mezkûr kumpanyasının ba'zı mertebe-i menâfi'ini ihlâl etmesi üzerine kanâl-i mezkûr müdîri Mösyö Dö Lesseps fenerleri söndürüp kanâlı sedd edeceği İngiltere baş vekîli Mr. Dizler İliye aks etdikde müşârün-ileyhin ol bâbdaki efkâr-ı mahsûsası neden ibâret olduğu istihkâh olunması üzerine şu yolda bir cevâb i'tâ etmiştir.

(Mösyö Dö Lesseps'in ber-minvâl-i meşrûh harekât-ı vâkiası bâ-telgraf Bâb-ı âlî cânib-i sâmîsine bildirildikte mûmâ-ileyh akvâl-ı mesrûdesini mevki'-i icrâya vaz' ettiği takdîrde derhal mahsûs me'mûrlar ta'yîniyle kılğuzlar nasb olunup fenerler işgâl olunarak kanâlin Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından işletilmesi müşârün-ileyhe tevdi' ve sipâriş olunmuştur.

Süveyş Kanâlı'nın bahren ticâret husûsunda hemen umûmî bir hâle girmesi bir kere tefekkür olunursa bundan böyle bir kumpanya tarafından idâre olunması tecvîz olunamayacağı cihetle Devlet-i Osmâniyye evâmîr-i meşrûha i'tâsında her halde şân-ı Saltanat-ı Seniyye'yi hakkıyla icrâ etmiş olmasıyla Bâb-ı âlî tarafından isbâl kılınan evâmîre takdîr ve teşekkürden başka bir şey diyemem. Husûsuyla Mösyö Dö Lesseps'in komisyon-ı mezkûr kararına tevfiken hareket ve her halde

inkiyâd etmesi Fransa tarafından dahî sûret-i mahsûsada beyân olunması mûmâ-ileyhin fenerleri söndürüp kanâli ta'tîl etmesi Fransa tarafından teşvîk olunmadığını te'yîd ettiğinden bu mes'elenin karîben umûmun matlûbu üzre tesviye-pezîr olacağı ümîd-i kavîsindeyim) demiştir. Bu bâbda Times Gazetesi dahî Mösyö Dö Lesseps'in ba'zı kimsân tarafından olunan iğfâlâtına havâle-i sem'-i i'tibâr ile ticâreti sekte dâr etmesi umûm tarafından matlûb ve mültezim olduğunu ilâve-i mekâl ediyor.

Standart Gazetesi dahî mezkûr kanâlden bahs ettiği sırada diyor ki (vâkiâ Mösyö Dö Lesseps'in kanâl-ı mezkûra dâir olan imtiyâzına hiçbir ferd müdâhale etmek efkârında değilse de fakat mûmâ-ileyh dahî imtiyâz-ı mezkûrun pek de ilerisine gitmeyip yani Süveyş Kanâli'nı bütün bütün kendisine mâl etmeyerek seddetmek derecesine gitmeye dahî hakkı olmadığından Devlet-i Osmâniyye tarafından gönderilen emre her halde imtisâl etmesi düvel-i ecnebiyyece dahî mültezimdir.

Çünkü yalnız Mösyö Dö Lesseps menâfi'-i mahsûsası için habersizce Süveyş Kanâli'nı ticârete sed etmesi uyamayıp buna yalnız Devlet-i Osmâniyye değil Avrupa Devletleri muhâlefet eder.)

Basiret: No: 1236 , 4 Rabiulahir 1291 / 21 Mayıs 1874, s. 1-2.

Times Gazetesi Hitta-i Yemâniyye'de bulunan asâkir-i şâhânenin geçenlerde Lahc üzerine hücumuna dâir Devlet-i Osmâniyye ile İngiltere devletleri beyinde teâtî olunan muharrerâtın bu def'a parlemanto meclisine mevki'-i müzâkereye konulduğundan bahs ettiği sırada diyor ki şarkta bulunan devletlerle politikaya dâir muâmeleye girişildikte efkârımızın bundan ibâret olduğunu anlatmak için birtakım politikaya dökülmekten ise doğrudan doğruya maksadın beyân olunması hükmünde olduğu geçende Devlet-i Osmâniyye'nin Lahc üzerine hücumu vukû'unda hâriciyye nezâretimiz tarafından Bâb-ı âlî'ye gönderilen kat'îyyü'l-mefâd tahrîrâtın semeresinden anlaşılmıştır.

Süveyş Kanâli'nin güşâdında Devlet-i Osmâniyye Yemen'de olan hakk-ı kadîminden bahs edip mahall-i mezkûra asker sevk etmek iddiâsında bulunduğunu bundan iki sene evvel beyân etmiştik. Çünkü kanâl-ı mezkûrun güşâdıyla Avrupa ticâretinin kanâl vâsıtasıyla terakkî ettiği halde Devlet-i Osmâniyye'nin nüfûz ve kuvvet-i kadîmesi niçin ezdiyâd etmesin efkârına mebnî devlet-i müşârün-ileyhânın muntazam ordu tertîbiyle Yemen'e sevk etmiş ise de İngiltere Devleti Asya Kıt'ası'nda kuvvet ve nüfûz cihetiyle birinci derecede bir devlet olduğu halde Türklerin ber-minvâl-i meşrûh harekât-ı vâkıalarına ehemmiyet vermeyip de Hind idâresi tarafından taht-ı tedkîke alınması dahî istiğrâbı mûcibdir.

Arabistan kıt'asında kayalık ve gayr-ı münbit Aden Şehri'nin sûretâ hiçbir ehemmiyeti yok gibi görünüyor ise de mahall-i mezkûrun İngiltere zabtında bulunması Asya Kıt'ası ve Bahr-i Ahmer'ce ne derecelerde ehemmiyeti olduğu erbâbının ra'nâ ma'lûmu olduğunu geçenlerde beyân etmiştik. Çünkü Hindistan'a berren asker ve mühimmât ve sâire nakline şürû' olunduktan sonra Süveyş'le Bombay şehri meyânında müstahkem ve metîn bir mevki'n İngiltere Devleti'nin elinde bulunması elzem olduğu ve bu bâbda mezkûr Aden Şehri'nden başka hiçbir mahallin matlûba tevâfuk etmediği ol vakit anlaşılmıştı. Fakat mahall-i mezkûrda bulunan ahâlî ve askerî idâre için îcâb eden erzâkın dâhilden sevk olunmak müşkilâtından başka bir şey olmadığından gûyâ mahall-i mezkûr bizim için yaratılmış gibidir.

Şöyle ki Aden Şehri Mısır ile Bombay Şehri meyânında ve Bahr-i Ahmer ve Basra Körfezi ve Afrika Kıt'ası'nın meşrik sâhilini gözetmek üzere mu'tenâ bir mahall olup ve İngiltere Devleti'nin bahren olan şânına hâlel târî olmadıkça düvel-i ecnebiyyeden biri hücum ederek Aden Şehri'ni zabt etmek dahî mahâll-ender-mahâlldir.

Burada şehri mezkûrun İngiltere Devleti tarafından ne vechle zabt olduğunu ber-tafsîl ifâde etmek murâdımız olmayıp ancak şurasını söylemek isteriz ki Aden Şehri Hindistan mensûbâtına dâhil olup ve her vakit ve halde Hind vâlisinin taht-ı idâresinde bulunmaktadır. İşte bu vechle birinci def'a olarak Türklerin

Lahc üzerine hücum etmek şâyiası zuhûr ettikde derhal sâbık Hind vâlisi Lord Mayo tedârikâte kıyâm ederek İngiltere Devleti'nin şân ve nüfûzu tamamıyla yerine getirildi.

Bâlâde beyân ettiğimiz gibi Aden Şehri'nde zahâirin tedârikinden dâimâ içeride bulunan kabâil halkına muhtâc bulunduğumuz cihetle bundan evvel Lahc şeyhiyle sevk-i zahâir hakkında mukâvelenâme yapılmıştı. Devlet-i Osmâniyye mukâvele-i mezkûreyi tanımayıp şâyed Lahc kabîlesi üzerine hücumla kabîle-i mezkûreyi zabt ve teshîr etmiş olaydı bizim ol civârlarda dikiş tutturamayacağımız cihetle Aden Şehri gibi mu'tenâ bir mevki'i dahî terk ile Hindistan'a kadar savaşmaya mecbûr olacağımız der-kâr idi.

Devlet-i Osmâniyye tarafından sevk olunan zâbitân ve asâkirin zannımca bizim Lahc maddesine müdâhaleye hiçbir günâ hakk ve salâhiyetimiz olmadığı anlaşılıyor. Lakin bin sekiz yüz yetmiş iki senesinin nihâyetine doğru Lahc şeyhi Fazl bin Muhsin'in asâkir-i şâhânenin bir gün kabîlesi üzerine hücumu havfiyle Aden muhâfazasına mürâcaatla muâvenet talep ettiğinden muhâfız-ı mûmâ-ileyh dahî keyfiyeti derhâl bâ-telgraf Hindistan'a ve oradan dahî sâbık hâriciyye nâzırı Lord Grano ile bildirmekle müşârün-ileyh dahî asâkir-i şâhâne İngiltere ile müttefik bulunan kabâilden hiç biri üzerine hücum etmemesi için resmen Bâb-ı âlî'ye beyân etmek üzere İstanbul sefîri Sör Henri Elyot tarafına telgraf çekilmişti. Bunun üzerine Lahc kurbünde olan asâkir-i şâhânenin geri çekilmeleri hakkında gûyâ Bâb-ı âlî tarafından dahî bâ-telgraf Yemen ordusu müşîriyyetine bildirilip ve asâkir-i merkûma ricat etmekle ol bâbda politika cihetinde zuhûru melhûz bulunulan müşkilât nihâyet bulup ber-tarâf edildi kıyâs olunmuştu.

Lakin Devlet-i Osmâniyye ordusu Lahc kurbünden aslâ hareket etmeyip mahall-i mezkûr üzerine hücum etmek tasavvurundan dahî fâriğ olmadıkları Hind Vâlisi Lord Nurşebrek tarafından bâ-telgraf Lord Grano'yla tekrar bildirilmiş ve müşârün-ileyh dahî asâkir-i merkûmenin geri çekilmesi zımında Bâb-ı âlî'ye tekrâr tahrîrât-ı resmîyye irsâl etmiş ise de yine havâle-i sem'-i i'tibâr olunmadığından nihâyet ateş olunmamak üzere Aden'den birkaç yüz İngiliz piyâde topçusu asâkirinin

gönderilmesi zımında Hind vâlisi tarafından şehir-i mezkûr muhâfazasına evâmir-i serîa isbâl kılınmakla hele Lahc kurbünde olan asâkir-i şâhâne kumandanı bulunan zâtın tedbîri sâyesinde maddenin ilerisine varılmayarak tesviyesine muvaffak olunmuştur.

Yine tekrâr ederiz ki İngiltere Devleti'nin Arabistan kıt'asınca olan nüfûzunun kırılması için bundan böyle dahî devlet-i müşârün-ileyhâ tarafından hiçbir gûnâ oralarca olan hukûkumuzun ihlâline sebebiyet verecek bir şeyin zuhûru dahî me'mûl değilse de şimdilik pamuk ipliğiyle bağlanmış olan şu mes'elenin yine baş göstermemesi harekât-ı vâkıâsı Lord Derby (şimdiki İngiltere Hâriciyye Nâzırındır) tarafından dâimâ taht-ı tedkîke alınıp şâyed tecâvüzî olarak bir hareket vukû'unda ilerisine varılmayarak bidâyetinde tesviyesi îcâb-ı halden bulunduğunu nâzır-ı müşârün-ileyhe işrâb eder.

Basiret: No: 1237 , 5 Rabiulahir 1291 / 22 Mayıs 1874, s. 1-2.

(İskenderiye'den Mektûb)

Buraca akd olunacak istikrâza dâir gazetenizde bir fıkra gördüğümünden bu bâbda ba'zı ma'lûmât vereyim.

Bu kere ba'zı bankerler ancak yüz bin lira ikrâzına hâzır olduklarını rûş-i halden istidlâl ettim. İstikrâz-ı mezkûrun şimdiye kadar matlûb vechle husûl bulmamasının sebebi bu işe me'mûr olan zât ba'zı gûne uygunsuzlukta bulunmasıdır.

Me'mûr-ı mûmâ-ileyhin işbu harekât-ı nâhemvâresi üzerine tebdîl olunup derhal azl ve yerine ya saâdetlü Râgıb Pâşâ ve-yâhûd Hâfız Pâşâ Hazretlerinin nasb ve ta'yîni me'mûldür.

İskenderiye muhâfızı sâbık saâdetlü Hasan Râsim Pâşâ Hazretleri hakîkaten mukaddem ve gayûr bir zât ise de geçenlerde mezkûr muhâfızlıktan tebdîl ile meclis-i ahkâma ta'yîn olunmuştur.

İskenderiye'ye şimendüfer ile bir çeyrek mesâfede bulunan ve az vakit içinde ma'mûr ve âbâdân âb ve havası gâyet güzel olan Remle kasabasını zât-ı hazret-i Hıdîvînin birkaç gün için teşrîf buyuracakları söyleniyor. Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin efkâr-ı âlîsi dâimâ mülkûn tevsî' ve terakkîsi yoluna masrûf olduğundan ahâlînin müşârün-ileyh hazretlerine derece-i nihâyede sadâkat ve muhabbetleri vardır.

Mısırca icrâsı mukarrer bulunan ıslâhâtın karîben ber-vech-i matlûb sâha-i zuhûra geleceği Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerinin hakkında beyân ettiğim hâlât-ı hasene te'yîd eder.

Hâriciyye nâzırı devletlü Nubar Pâşâ hazretleri düvel-i ecnebiyye konsoloslarına irsâl ettiği raportada düvel-i müşârün-ileyhimle hükûmet-i Mısıriyye ile ticâret mukâvelenâmesinin tevdîdi hakkında düvel-i metbûaları tarafından evâmir-i mahsûsa olmak üzere raportonun bir sûretinin devletlerî tarafına irsâl kılınması beyân olunmuştur. Vâkıâ nâzır-ı müşârün-ileyh bu husûsta her halde haklı ise de derece-i matlûbede muvaffak olmaları mütemennâdır.

İngiltere ve Mısır Bankası Mısır mâliyesine meblağ-ı muayyenden ibâret bir istikrâz i'tâsını der-uhde ettiğini elbette bundan akdem telgraf havâdisi olarak neşretmişsinizdir. İstikrâz-ı mezkûr bin sekiz yüz yetmiş beş senesi Kânûnusânîsinden Ağustos nihâyetine kadar tekâsit-i mütesâviye ile edâ olunmak üzere tresor tahvîlâtı alıp bunun için yüzde bir komisyon tenzîliyle i'tâ olunacaktır. Şâyed tekâsit-i mezkûre vakt-i muayyeninden evvel matlûb olunursa yüzde on altı buçuk tenzîliyle verilecektir.

Mısır ticâreti hakkında geçenlerde tab' olunan istatistik cedvelinde şeker fabrikalarının ziyân gösterdikleri anlaşılmış idi. Bunun sebebi mezkûr fabrikaların birinde çalışır bir makinist ile vukû' bulan ve sûreti zîrde muharrer olan mükâlemeden anlaşılır.

Şöyle ki şeker fabrikalarında olan me'mûrîn farazâ bir yük kemik mübâyaa ederlerse iki yük bir milyon kantar şeker çıkar ise sekiz yüz bin kantar şeker gösterilir imiş. Hatta bundan birkaç hafta mukaddem zikr olunan fabrikaların birinde bulunan bir me'mûr beyân olunduğu üzere tarîk-i hîleye sapıp fakat mukanninden ziyâdeye tam' etmekle duyulup der-akib ba'de'l-istintâk habs edilmiştir.

Makilop Pâşâ maiyyetinde birkaç Amerikan zâbiti olduğu halde iki aded vapura sekiz yüz kadar asâkir-i Mısriyye alarak Mösyö Dö Lesseps'in Süveyş Kanâli'nı sedd edeceği şâyiası üzerine Port Said'e gönderilmiş olduğunu şimdi haber aldım. Fakat mes'elenin hakîkati ne vechle olduğunu tahkîke vaktim olmadığı cihetle tafsîlinden sarf-ı nazar ederim.

İskenderiye Şehri'nin büyüüt ve sokaklarının beş seneden beri nezâfetine derece-i nehâbede dikkat ve i'tinâ olduğundan şu tanzîfâtın icrâsına sebep her kim ise hakîkat şâyân-ı takdîr ve tahsîn olduğunu maa'l-memnûniyye beyân ederim. İlâve edecek birkaç mevâdd-ı mühimme daha olup lakin mektûbun postaya yetiştirilmesine mâni' olacağı cihetle şimdilik bu kadarla iktifâ ile inşaallah onları bundan sonra göndereceğim mektûba derc edeceğimi va'd ederim.

Basiret: No: 1240 , 9 Rabiulahir 1291 / 26 Mayıs 1874, s. 2.

Geçenlerde Süveyş Kanâli direktörü Mösyö Lesseps'in İstanbul'da akd olunan muhtelit komisyon karar-bend adem-i muvâfakati cihetiyle kanâl-ı mezkûr sevâhilinde vâki' olan fenerleri söndürüp mezkûr kanâli âdetâ sedd edeceği şâyiası üzerine İngiltere Başvekîli Mister Dizraili'nin millet meclisinde vukû' bulan muhâlefetine mûmâ-ileyh Lesseps rencîde-i hâtlar olduğundan tutturup Daily Telgraf Gazetesi'nin nisan otuz tarihli nüshasında görülen bendin aynen tercümesidir.

Süveyş Kanâli'nin hîn-i hafrine düvel-i ecnebiyye tarafından mûmânaat ve muhâlefet olunmuş ise de güşâd olunduktan sonra ehemmiyet ciheti artmış olduğundan mezkûr kanâl kumpanyası taraftârı olanları ifâdesi hiçbir vakitte kabûl olunmayıp kanâlin seddi husûsu aslâ tecvîz görülemez. Bu bâbda Espektetör nâm

gazete Mösyö Lesseps'in harekâtından bahsettiği sırada Süveyş Kanâlı'nın bir hafta bile kapanması câiz olmayıp İngiltere Devleti îcâb eden tedbîri icrâ ile her halde buna mâni' olması me'mûl-u kavî olup hattâ bu husûsta Fransa tarafından muhâlefet olunur ise i'lân-ı harbe kadar ileri gidilmek elzem ise de Fransa'nın bugünkü hâl-i teessüfünde her milletten ziyâde İngiltere Devleti hâline acıyarak refk ile muâmele etmesi me'mûl olduğu halde diğerlerine ön ayak olmak dahî revâ değildir diyor. Mûmâ-ileyhin İstanbul'da akd olunan komisyon kararına muvâfakatle mes'elenin tesviye-pezîr olduğu takdîrde ber-minvâl-i meşrûh ta'bîrât-ı şedîdeye aslâ lüzûm kalmaz.

Gelelim mes'elenin ahar cihetine. Süveyş Kanâlı gibi cesîm bir şeyi meydana getiren Fransızlar olup bunlar işe mübâşeret ettikleri esnâda İngilizler nakden muâvenet şöyle dursun hattâ mümânaat kaydında dahî bulunmuş ve böyle bir hârik-i âde ameliyâtın hüsn-i sûretle meydana çıkacağını inkâr ettikleri halde hâm bulduktan sonra dahî milel-i sâirenin kâffesinden ol semeresini toplamaya şâb edenler yine İngilizlerdir. Bu ise müteveffâ Lord Palmerston'un mühendislikte olan adem-i mahâretiyle İngiltere ticâretinin işten başka hiçbir şeye sarf-ı efkâr etmemelerinden ileri gelmiştir.

Mezkûr kanâl hakkında Devlet-i Osmâniyye tarafından fevka'l-me'mûl müsâade ve Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü Pâşâ Hazretleri tarafından bezl-i mukadderet olunması dahî ferâmuş olunamaz ise de Fransa ahâlisinin Mösyö Lesseps hakkında der-kâr olan emniyetleri dahî haylice yardım etmiştir.

Husûsuyla milel ecnebiyyenin kâffesinden ziyâde İngiltere'nin mezkûr kanâldan müstefîd olduğu mülâhaza olunursa gerek Fransa ve gerek Mösyö Lesseps hakkında muâmele-i şedîde olmayıp onların dahî sebab-i iştikâlarından ibâret olduğuna ehemmiyet vermek iktizâ edip ve bin sekiz yüz yetmiş senesi temmuzunun otuzunda mûmâ-ileyhe Londra yerlisi zümresine dâhil olmak imtiyâzı i'tâsı tefekkür olunursa mûmâ-ileyhe yerli muâmelesi olunacağı dahî îcâb-ı halden bulunduğu âşikârdır.

İşte bu cihetle Süveyş Kanâli'nin mesârifâtıyla vâridâtını ba'de'l-ta'yîn ashâb-ı tahvîlâta...temettu' i'tâ olunamayışı ya matlûb derecede idâre olunamayıp veya tasarrufa riâyet olunmadığı veyâhûd İstanbul'da akd edilen muhtelit komisyonun kararı vechle beher tonilâtaya müddet-i muayyene tarafından dört frankı lağv edilmek şartıyla alınacak on dört frank resmin gayr-ı kâfi olup olmadığı bir kere tahkîk edilmelidir. Beher tonilâtadan on dört frank mürûriye ahzi ashâb-ı tahvîlâta kâfi temettu' i'tâ etmeyeceğinden ma'lûmdur? Mösyö Lesseps'in beyânına nazaran gayr-ı kâfi imiş. Mûmâ-ileyh kanâlden alınan mürûriye resmini kanâl vâsıtasıyla olunan ticâretle kıyâs ediyorsa bunda hatâsı vardır. Tren Payk'dan mürûr eden arabanın derûnunda bulunan eşyâya bakılmayıp resmî i'tâdan sonra arabanın dâhilindeki köprü ve-yâhûd.....olsun me'mûru resmin hilâfı bir akçe fazla almaya hakkı olmadığı gibi bunda dahî bize kalırsa kanâl-ı mezkûr vâsıtasıyla olunan ticâretten sarf-ı nazarla yalnız ne vechle idâre olunduğu lâyıkıyla aranılırsa pek çok isrâf olduğu meydana çıkar.

Politika cihetine gelince Mısır kanâlinin inşâsından evvel ve-yâhûd sonra bir halde olup ancak memâlik-i mezkûrenin kanâl ile olan münâsebeti küllî olduktan başka Avrupaca olan politikası dahî halli tebeddül etmiştir.

Süveyş Kanâli ashâb-ı senedâtı için Mösyö Lesseps'in dahî endîşeye dûçâr olması tabîi ise de mûmâ-ileyhin alınan mürûriye idâre etmiyor diye iddiâsına bakıyorsa bunun tahtında bir desîse olup olmadığı Lord Derby (İngiltere'nin Hâriciyye Nâzır-ı bedr) tarafından tahkîk ve tecessüs olunmak derece-i vücûba gelmiştir.

Süveyş Kanâli kumpanyası gibi bir kumpanyaya imtiyâz verilmemiştir. Fakat bu imtiyâzın mukâbilinde büyücek bir de mes'ûliyeti vardır.

Süveyş Kanâli'nin güşâdından sonra İngilizler tüccâr sefâinini kanâlden mürûr edebilecek sûrette inşâ edip ve Hindistan ile İngilizlerin bugünkü ticâretinin başlıcası Süveyş Kanâli'ne münhasır olup ve kanâlin bulunmadığı toprak ise Fransa toprağından olmayıp Devlet-i Osmâniyye memâliki dâhilinde olduğu gibi

derûnundan cereyân eden su...Bahr-i Sefîd ve Bahr-i Ahmer'in suyu olup Levarogaron nâm köylülerin suyu değildir.

İstanbul'da akd edilen komisyon ma'rifetiyle verilen karara muvâfakatle kanâldan mürûr eden sefâinden her birine mürûriye makbûzla beraber mürûriye resminin gayr-ı kâfî olduğunu mu'lin bir de protesto i'tâsından başka Mösyö Lesseps'in hiçbir icrâata kıyâm etmesi câiz değildir. Bunun üzerine bâlâde beyân ettiğimiz misillü kanâln vâridât ve mesârifâtı tedkîk olunmak üzere bir komisyonun teşkîli muktezî olduğu der-kârdır. Çünkü şimdîye kadar vücûda getirilen icrâatın kâffesinden ziyâde Süveyş Kanâlı'nın terakkiyesine medenîyetin bezl-i mechûd edeceği müsellemler bulunduğuna binâen komisyon-ı mezkûr vâsıtasıyla tahkîki mümkündür. Zîrâ Süveyş Kanâlı gibi cesîm bir inşâatın terakkîsi elbette gözetilip onun vâsıtasıyla bu kadar ticaret olup dururken kumpanyanın dahî ziyânı tecvîz görülemeyeceği bedîhîdir.

Maa-mâ-fih îcâbını gösterdiğimiz komisyon teşkîl olup da kumpanyanın îcâbı kudrette olduğu tebeyyün ettiği takdîrde komisyon-ı mezkûrun mesârif-i vâkıası Mösyö Lesseps'ten alındıktan başka evvelce tecvîz göremediğimiz muâmele-i bâridenin icrâsı mukarrer bulunduğu dahî mûmâ-ileyhe tefhîm olunmak iktizâ eder.

Basiret: No: 1245 , 15 Rabiulahir 1291 / 1 Haziran 1874, s. 1.

Süveyş Kanâlı'ndan mürûr eden sefâinden alınmakta bulunan mürûriye resminin bir hadd-i münâsibe îsâli için Der-saâdet'te akd olunan muhtelit komisyonun kararına mezkûr kanâln direktörü Mösyö Lesseps birden bire hiddet ve şiddet ederek bî-araf olmak şartıyla kanâl-ı mezkûrda olan hukûkunu İtalya Devleti'ne arz ve teklîf etmiş ve devlet-i müşârün-ileyhâ dahî bu husûs için düvel-i ecnebiyyeye mürâcaat etmedikçe bir şeye karar vermeyeceğini beyân etmiş olduğu Roma'dan vârid olan telgrafları haber vermiştir.

Süveyş Kanâlı'nın güçşâdında İtalya diplomatları memâlik-i mezkûrenin derece-i nihâyede müstefîd olup ve ileride serveti mûcib olacağını me'mûl etmişler

ve gerçi şimdiye kadar me'mûl ettikleri dereceyi bulmamış ise de Bahr-i Sefîd'in Bahr-i Ahmer'le eslâfı İtalya sâhilinde vâki' Legamvân ve Cenova ve Venedik ve Napoli şehirleri ticâretinin terakkîsini mûcib olduğu cihetle İtalya Devleti Süveyş Kanâli'nı mine'l-kadîm ehemmiyetten dûr etmediği halde mezkûr şehirlerin ticâretinin terakkîsi ise devlet-i müşârün-ileyhâyı bütün bütün arzuya düşürmüştür.

Süveyş Kanâli'nın güşâdından sonra Hindistan ile İstanbul ticâretinin küllîsi İngiltere'den sonra İtalya tüccârı yedine geçmiş olmakla kanâl-ı mezkûra her ne mertebeye ehemmiyet verseler sezâdır.

Lakin İtalya Devleti'nin Süveyş Kanâli'na bir hak kazanması husûsu birinci mertebe Devlet-i Osmâniyye ve ikinci mertebe İngiltere ve Fransa ve Rusya devletleri politikasına müdâhale etmiş olacağından İngiltere kraliçesi hazretlerinin vükelâsı Mösyö Lesseps tarafından olunan teklîfin kabûlünden istinkâf ettiğiinden sonra komisyon-ı mezkûr tarafından verilen kararı dahî İngiltere'nin politikasını taklîd ile kabûl edeceğini beyân etmiştir.

Bunun esbâb-ı mûcibesi ise İtalya'nın kanâl-ı mezkûr vâsıtasıyla ettiği ticâret ekser sefâin-i sağıre ile olduğundan resm-i mürûriyenin tezâyüdü şâyed Mösyö Lesseps tarafından ber-minvâl-i meşrûh hukûkun terk edilmesi husûsu teklîf olunmuş ise evvel-emirde Devlet-i Osmâniyye'ye ve sâniyen kanâl-ı mezkûr ile münâsebâtı olan devletlerin emr ve müsâadesine muhtâc olduğu der-kâdır.

Umûm-ı Avrupa'nın Süveyş Kanâli'ndan istifâdesi ancak düvel-i muazzama tarafından teşkîl olunup ve mübâyaa edecek bir komisyon-ı mahsûsta İtalya Devleti tarafından bir me'mûr bulundurulabilir. Yoksa istediği gibi kendi fikrini icrâ mümkün olmadığını Daily Telgraf Gazetesi yazmıştır.

Basiret: No: 1266 , 10 Cemazeyilevvel 1291 / 25 Haziran 1874, s. 2.

Haziran frengînin beşinci günü İngiltere Parlamentosu'nda Süveyş Kanâli hakkında olan müzâkerâtın meâli yevm-i mezkûrda telgraf vâsıtasıyla alınıp derc

olunmuş ise de İngiltere'nin hâriciyye nâzırı Lord Derby tarafında îrâd olunan nutku bu def'a Times Gazetesi sûret-i mufassalada derc etmiş ve ehemmiyeti müsellemlerle bulunmuş olmakla aynen tercümesi münâsib görüldü.

Süveyş Kanâlı'nın bir muhârebe vukû'unda bî-taraf bulunacağı hakkında mevcûd olan muharrerât-ı resmîyelerin meydan-ı müzâkereye vaz' olunması Lordlar Kamarası'nda Lord Dansani tarafından talep ve iltimâs olunmuş ve halbuki mezkûr kanâlin İngiltere ticâretiyle ne derecelerde münâsebeti olduğu dahî bedîhî olup ve Mösyö Dö Lesseps'in geçenlerde kanâl-ı mezkûru ticârete sedd edeceği havâdisi İngiltere'nin Hindistan'la olan ticâretini rahnedâr edeceği cihetle şu havâdisin netîcesine lâıykıyla karar verilmesi derece-i vücûba varmıştır.

Süveyş Kanâlı kumpanyası kanâl-ı mezkûru dilediği zaman sedd ve güşâd edebilme imtiyâzı yalnız protesto vâsıtasıyla ber-taraf edilmiş ise de hâlât-ı mezkûrenin bir dar vakitte tekrar edeceği melhûz bulunmuş olmakla kanâl kumpanyasının akçe cihetinde müzâyakaya dūçâr olması cihetle kanâl-ı mezkûr imtiyâzının İngiltere tarafından satın alınması vârid-i hâtır oluyor.

Bunun üzerine hâriciyye nâzırı Lord Derby kıyâm ederek Süveyş Kanâlı'nın Mösyö Dö Lesseps ma'rifetiyle hafre ve güşâdından dolayı mûmâ-ileyh umûm-ı Avrupa'nın tahsînine mazhar olmuş ve İngiltere'nin Hindistan'la olan münâsebâtına bir vâsıta-i azîme olduğunu dahî tasdîk etmiştir. Lakin Lord Dansani'nin beyân ettiği vechle İngiltere'nin Süveyş Kanâlı'yla olan münâsebâtı bir mevki'-i muhâtarada olup ve-yâhûd zikr olunan ticâretin devâmına mâni' olacağı mes'elesine kâil olunamayacağını dahî beyân etmiştir.

Mösyö Dö Lesseps ile Avrupa devletleri beyninde geçenlerde vukû' bulan mücâdeleye gelince vâkıâ mes'ele-i mezkûre hayli endîşeyi mücib olmuş ise de vukûât henüz ferâmûş olunmadı.

Şöyle ki Mösyö Dö Lesseps tarafından talep olunan mürûriye resmine düvel-i ecnebiyye muvâfakat etmediklerinden münâzaanın tesviyesi İstanbul'da zât-ı hazret-i

pâdişâhî tarafından müsâade buyrulan muhtelit komisyona havâle olunmuş ise de ol vakit Mösyö Dö Lesseps komisyon-ı mezkûrun kararını kabul etmeyeceğini îâm etmişti. Nihâyet Mösyö Dö Lesseps tarafından muvâfakat olunmaması hakkında inâdı takdîrde kanâl-i mezkûrun istenilmesi İngiltere Devleti'ne ihâle kılınacağı mûmâ-ileyhe tefhîm olunmakla mûmâ-ileyh maddenin ileride kâmilen bir âhar renge tahavvül edeceğine yakın hâsıl etmekle evvelki kelâmından sarf-ı nazarla komisyon-ı mezkûrun kararına râzı olmuştu.

Bundan sonra Lord Derby umûma hitâben (vâkıâ Mösyö Dö Lesseps'in hangi meleğe sülûk edeceği mechûl yani kanâlin ba'zı mahallerini tahrîb etmesi dahî me'mûl bulunmuş ise de burası hiçbir ferdin hâtır ve hayaline gelmemiştir. El-hâsıl kanâl hakkında geçenlerde vukû' bulan münâzaanın tekrar etmemesi mültezim ise de şâyed tekerrürü takdîrde bu defaki misillü yine tesviye olunacağı bedîhîdir.

Kanâlin imtiyâzı mübâyaası bahsine gelince vâkıâ Lord Dansani tarafından beyân olduğu vechle kanâlin İngiltere tarafından mübâyaa olunması umûm devletler tarafından ta'yîn olunan murahhaslardan mürekkeb bir kongreye muhtâc bulunmuş ve kanâlin imtiyâzı satılması ise gerek Mösyö Dö Lesseps'e ve gerek ashâbı senedâta hiçbir vakitte ihbâr olunamayacağı dahî der-kârdır.

Mezkûr kanâlin imtiyâzı mübâyaası bir kongre vâsıtasıyla olup ve bahâsı dahî ehven olduğu halde Avrupa devletlerinin kâffesine elzem olduğu beyân olunarak mübâyaaası İngiltere'ye teklîf olunursa pek de satın alınamaz diyemem. Lakin şimdiye kadar böyle bir teklîf olunmadığı misillü bundan sonra dahî olunacağı me'mûl etmem.

Bir muhârebe vukû'unda Süveyş Kanâli'nin bî- taraf kalması husûsu ise umûm tarafından mültezim bulunduğu cihetle buna dâir uzun uzadıyla mübâhaseye girişmeye hâcet göremem. Lord Con kelâma ağazla (Süveyş Kanâli gibi mühim ve fâidesi umûma râci' olan esbâb-ı teshîliyye-i ticâretten olan böyle bir vesâitin müflis bir kumpanya ve takdîrini kazanan Mösyö Dö Lesseps gibi bir zât böyle cesîm bir işten fâideyâb olamamasına dahî keder olunmamak kâbil değildir. Vâkıâ Süveyş

Kanâli'nin mübâyaa'sı henüz İngiltere'ye teklîf olunmamış ise de tahvîlâtı borsalarda fûruht olunmaktadır. Ashâb-ı tahvîlât ziyân görmeyerek ellerinde bulunan tahvîlâtı her vakit ve halde satmaya bulunduğu dahî rûş-ı halden anlaşılıyor. Bir muhârebe vukû'unda kanâl-ı mezkûrun bî- taraf kalması mes'elesi taht-ı ehemmiyete alınmaya her halde sezâvâr ve bunun umûm devletler tarafından akd olunacak kongre vâsıtasıyla tesviyesi kâbil olamadığı takdîrde Devlet-i Osmâniyye ile İngiltere Devleti meyânında müzâkerâta girişilip şu vâsıtayla kanâlin idâresi İngiltere'ye ihâle olunması kâbil bulunduğunu kaviyyen me'mûl ederim.

İşte ol vakit ne mesleğe sülûk edeceğimiz tebeyyün edeceği misillü İngiltere'nin hukûku dahî her vechle muhâfaza olunacağı bedîdârdır. (Tahsîn emâreleri)

Süveyş Kanâli hakkında evvelce takdîm olunan tahrîrâtın gayrı hiçbir gûnâ tahrîrât olmadığından meclise hitâm verilip dağılmışlardır.

Daily Telgraf Gazetesi Süveyş Kanâli'nin İngiltere Devleti tarafından mübâyaa olunması mes'elesinden bahs ettiği sırada diyor ki (Süveyş Kanâli'nin İngiltere Devleti tarafından mübâyaa olunması İngilizlerce ne derecelerde muhassenâtı mûcib olup devlet-i müşârün-ileyhânın Avrupaca ehemmiyetini intâc edeceği müsellemler ise de böyle bir cesîm işe kıyâm etmezden evvel lâyıkiyle ve etrâfiyle müzâkere olunup ondan sonra îcâbına bakılmak iktizâ edeceği der-kârdır) diyor.

Basiret: No: 1314 , 20 Recep 1291 / 2 Eylül 1874, s. 1-2.

(Mareşal Multeke'nin şark hakkında olan muharrerâtı hulâsasından mâ-ba'd numara 1312)

Mareşal-i müşârün-ileyh Anadolu cihetine vukû' bulan seyahati ve oralarca olan bi'l-cümle meşhûdâtını yazmış olduğu muharrerâtından evvel Der-saâdet'te nazar-ı dikkat ve ehemmiyetine çarpan ebniye-i cesîme ve meşhûre ve sâir âsâr-ı

atıka hakkında bin sekiz yüz otuz yedi sene-i mîlâdiyesi Kânûnevelinin yirmi sekizi tarihiyle kaleme almış olduğu bir tahrîrâtın hulâsa-i meâlini derc sahîfe-i beyân etmek münâsib görünerek ber-vech-i zîr irâd ve tezbîr olunur.

İstanbul şehri vakit vakit hal-i harâbîye giriftâr ve hey'et-i asliyesi rahnedâr olmuştur.

(Bizans) (Der-saâdet'in eski ismidir) Şehri'nde Konstantin'in âsâr-ı inşâ'iyyesinden ekserî gayr-ı mevcûd ve şehri-i mezkûrun nâm-ı atıki dahî mefkûd olarak muahharen İstanbul nâmıyla ve bir yeni ahâli ile rehîn-i iştihâr olmuştur bundaki âsâr-ı atıkadan ba'zıları el-hâletü hâzihî mevki'-i i'tibârda kâim-vâlisine enâmda dâir ve dâim olduğundan onlardan burada bahs olunacaktır.

Şöyle ki Kostantin'in bir nâm-ı mukaddese mensûb olmak üzere Sarayburnu ile şehri-i şehîr-i İstanbul'un bir kısmı miyânında binâ ve inşâ eylediği bir ma'bed-i rasîn mevcûddur.

(Mareşal-i müşârün-ileyhin beyân eylediği ma'bed Ayasofya câmi'-i şerîfi olup bunu istediği yolda beyân eyledikten sonra ol zaman İstanbul'un bir harâbe-zâr hükmüne getirdiğini ve bunun da sebebi eksiksiz zuhûr eden harîklerle hareket-i arzîler ve ara sıra vukûa gelen yeniçeri gürültüleri olduğunu ilâve-i mekâl eylemiş ise de İstanbul'un şimdiki intizâm ve ma'mûriyetiyle beraber o makûle esbâb-ı taharriyenin mefkûdiyeti müşârün-ileyhin manzûru olsa zannederiz ki o sözleri kendi eliyle muharrerâtından tayy ederdi. Hâsılı Mareşal-i müşârün-ileyh bir binâ metânet ve rasânette emsalsiz olsa bile yine mürûr-ı zamân ve inkılâb-ı devrân ile hey'et-i atıkasında kalmak mümkün değildir. Benâberîn Ayasofya Câmi'-i şerîfinin ba'zı mahalleri dahî bi'd-defaât muhtâc-ı ta'mîr olarak hey'et-i asliyesine ba'zı tahavvülât âriz olmuştur.

Der-saâdet'e seyahat edenler hemen Ayasofya Câmi'-i şerîfine hasr-ı nazar-ı dikkat ve onun manzara-i dâhiliyesiyle tezyîn-i basıra-i mahzûziyet ederler ise de hârici ol kadar şâyân-ı takdîr halde görülememektedir. (Mareşal-i müşârün-ileyh

Der-saâdet'te bulunduğu zaman Ayasofya'nın hârici vâkıâ şâyân-ı istihsân bir halde değil idi ise de sonradan kesb ettiği hâl-i intizâm olan oraların tesviye ve tanzîmine sarf olunan ikdâm sezâ-vâr-ı takdîrdir.)

Müşârün-ileyh yine câmi'-i şerîf-i mezkûrun sitâyiş-i dâhilîsine Rumeli (Ayasofya câmi'-i şerîfine giren adam bir kere nazarını kubbesine atf etmiş olsa bina ve inşâ eden mi'mârın tenvîr-i dîde-i ibret eden mahâretine hakîkaten taaccüb eder. Çünkü câmi'-i şerif-i mezkûr Hazret-i Süleyman'ın binâ ve inşâ eylediği ma'bedden üç kat yüksek olduğu halde kubbesinin sekiz bin kadem murabbaa mesâfede üzerine tutturulması tavk-ı beşerden hâric bir mahâret-i mi'mâriyenin eser-i bedîî görülüp insana velh ve hayret gelir) diyerek câmi'-i şerîf-i mezkûrun evsâfını tekmîl edip Der-saâdet'in ebniye-i meşhûresinde müşâhede eylediği âsâr-ı mahâret ve letâfetten bahs ederek onun üzerine kendisince hâsıl olan mütâlaâtı dahî derc ve ilâve eylediği gibi tevârih-i mevcûdede mazbût ve mukayyed olup İstanbul'un Fethi tarihine müsâdif olan vukûât-ı sâlifeden dahî i'tâ-yı ma'lûmât etmek isteyip imparator Konstantin'in keyfiyet-i vefâtını ve şark imparatorluğunun sûret-i izmihlâl ve nihâyetini mutazammın ba'zı makâlât îrâd ettikten sonra cennet-mekân Sultan Mahmud Han Gazi Hazretlerinin asrında ba'zı politikaya atf-ı kelâm ile ol zaman Avrupa miyânında cereyân eden politikayı ayrıca bir nota ile der-miyân ederek muharrerâtına derc etmiş olduğundan mezkûr notanın tercümesini biz dahî hulâsaten derc eyledik.

Cennet-mekân-ı müşârün-ileyh Hazretleriyle Mehmed Ali Pâşâ merhûm beyninde zuhûr eden ihtilâf maddesine ol zaman Avrupa devletleri nazar-ı dikkatlerini atf ederek her birisi bir meslek-i politikaya sâlik olmuşlar idi.

Zâhire de pek de ehemmiyet vermemek tarafını tutmakla beraber Mehmed Ali Pâşâ tarafından bir derece daha ileri gidilmiş olsa ise müdâhale tasavvurunda bulunmuş idi.

Prusya Devleti'nin ol zaman politikası bî-teraflıkla beraber netîce-i hâle intizârdan ibâret olarak maa-mâ-fih müdâhaleye kendisince mahall yok idi.

Avusturya'nın politikası ise başka bir yolda olup ol vakit baş vekîl bulunan Prens Meternih'in arzusu bin sekiz yüz on beş senesi ahid-nâmesinin ahkâmına halel-târî olmaması merkezinde ve bunu vikâye ise kendisine bir şeref mesâbesinde idi. Fakat Prens Meternih ihtiyâr olup on beşinci (Lui) gibi muâhede-i mezkûrenin bekâ ve devâmından emin olmadığından (bu muâhedenin bekâsı da benim ömrüm bekâsı kadar olacaktır der idi.)

Binâen aleyh te'lîf-i zâtü'l-beyyine çalışmakta idi.

Gelelim bu sırada İngiltere Devleti'nin mesleğine devlet-i müşârün-ileyhâ Mehmed Ali Pâşâ'nın harekâtına mûmânaati menâfi'-i mahsûsasından add edip bu mesleği ittihâz etmesi dahî Hindistan tarîkince İngiliz sefâininin bir mâniaya adem-i tesâdüfiyle muhâfaza-ı kaziyeye-i menfaat maksadından münbais ve maksad-ı meşrûhun çangîr-i ezhân olmasına ise Mehmed Ali Pâşâ ile Fransa beynindeki me'vâlât-ı zâhireye bâis olmuştur.

Bin sekiz yüz otuz sekiz senesi ağustosunun on altısında Bâb-ı âlî ile İngiltere Devleti miyânında akd olunan ticâret muâhedesi mûcibince Mısır'da inhisâr usûlü lağv edilip Mısır'ın vâridâtından bir kısmı bu yola fedâ olmuş idi. Ol zaman İngiltere'nin Der-saâdet sefîri olup diplomatlıkta mâhir ve fakat hiddetle müştehir olan Lord (Eponsevini) Der-saâdet'ce mer'ıyyü'l-hâtır olarak sûret-i zâhirde madde-i ihtilâfin sûret-i hasenesiyle indifâ'ı arzusunda bulunur ise de bâtinen Hâkân-ı müşârün-ileyh Hazretlerini teşvîk ve ağzâb edecek ve işi uzatacak yola gider idi. Yukarıda beyân olunduğu üzere Mehmed Ali Pâşâ ile Fransa miyânında ol zamanki vüdd ve müsâfât derece-i kemâlde olup bu da pâşâ-yı müşârün-ileyhin birinci Napolyon'a olan riâyet ve Fransızların idâre-i mülkçe olan usûl ve tedâbirine rağbetten münbais idi. Hal böyle iken ol zaman Der-saâdet'te Fransa sefîri bulunan Amiral (Revs) merhûm-ı müşârün-ileyhe arz-ı mevâlât etmez idiyse de Fransa kabinetosu bekâ-yı sulh ve salâhı arzu ve tervîc etmekte idi.

Tafsîlât-ı vâkıadan anlaşılacağı üzere düvel-i hâmiseden her birinin mesleği yekdiğerine muhâlif ise de cümlesi memâlik-i şarkiyyenin âsâyiş ve istirâhatine halel gelmemesi cihetini iltizâm etmekte idiler.)

(Mareşal Multeke'nin işbu politika notasının hulâsası burada tekmîl olduğundan Anadolu kıt'asında vukû' bulan seyâhat ve meşhûdâtına dâir olan muharrerâtın dercine ibtidâr olundu). Mâ-ba'di var.

Basiret: No: 1326 , 4 Şaban 1291 / 16 Eylül 1874, s. 2-3.

(İskenderiye'den Mektûb)

Zât-ı sâmi-i cenâb-ı Hıdîvî Mısır'dan İskenderiye'yi teşrîf etmek üzere mahsûsan şimendüfer tehiyye olunup oradan dahî Fransa'da Vişi Kaplıcaları'na götürecektir olan Mahrûsa nâm vapur-ı âlî ve mezkûr Vişi'de dâire-i mahsûsalar dahî ihzâr edilmiş idi.

Muahharen ma'lûmât üzerine müşârün-ileyh Hazretleri Avrupa'yı seyr ü seyahatten ferâgat buyurdıkları anlaşıldı.

Bunun başlıca sebebi ise müşârün-ileyh Hazretlerinin vücûdlarına ârız olan za'fiyet gün-be-gün tenâkus bularak kesb-i âfiyet etmiş olduğundan ve İtalya'ya vürûdunda ya Cenova ve-yâhûd Napoli'ye gideceği ve bu halde İtalya Kralı'yla dahî mülâkât etmek mecbûriyetinde bulunacağı ve bundan sonra Paris'e ve ba'dehû İstanbul'a gitmesi me'mûl bulunduğu ve müşârün-ileyh bu kadar seyahate vücûdları henüz tahammül edemeyeceğinden Avrupa'yı seyahat yerine Mısır'ı dolaşmaya karar vermiştir ki şu husûs ileride hem mülkün istifâdesini ve hem ahâlinin memnûniyetini mûcib olmuştur.

Bu taraflarda hayvan gübresini ahâli ocaklarda yaktıklarından sene-be-sene türâbün kuvve-i inbâtiyesi eksilerek mahsûlün tedennîsini mûcib olmakta olduğu ve Nil Nehri'nin mevsiminde fîzânıyla bir nev' kum ve taş yani çakmak taşı bırakmakta

ise de pamuğun terkîbinde iktizâ eden mevâddan hâlî olduğundan fosfor terkîbine dâir bir şeyi hâvî olmadığından bu cihetle Mısır'ın hâsılâtı derece-i matlûbeye varmıyor.

Beyaz ve güzel pamuğun zer'iyle hâsıl olmasına pek çok sa'y ü gayret olmakta ve bunun için müteaddid kanâllar hafr ile ziraatin terakkîsine bezl-i makderet kılınmakta ise de yukarıda dediğim gibi hayvan gübresinin kâffesi ihrâk olunmayıp da bir miktar yedhî araziye dökülmedikçe me'mûl olunan fâide pek de hâsıl olamayacağı erbâbı indinde ma'lûmdur.

Gelelim Nil Nehri'nin sathından yüksek olan mahallerin zer'i husûsuna. Bu mahaller şimdiye kadar Nil'den bir takım makine ve tulumbalar vâsıtasıyla getirilen su ile iskâ ve idâre olunmaktadır ki zirâat bi't-tab' mahdûddur.

Bu cihetle Nil'in suyunu mahâll-i mezkûre izgâ'ına çıkarıp ve buradan müteaddid kanâllar vâsıtasıyla etrâfa dağıtmak ve şu vâsita ile mahâll-i mezkûrenin zirâatini dahî mühemmâ emken tezâyüd ettirmek emeli büyücek bir masrafa muhtâc ise de ileride bundan hâsıl olacak fevâid-i kesîreden nâşî bunların inşâ ve hafrine mübâşeret olunmuş ve hitâmı onda hükûmet tarafından idâre olunacağı dahî mukarrer bulunmuştur.

Port Said'e nakl olunan kömürden alınan resm-i gümrükten dolayı bu günlerde bir kîl ü kâl zuhûr etmeye başladı. Çünkü Mısır'a dâhil olan eşyânın kâffesinden yüzde sekiz gümrük alınmak mukarrer bulunduğu ve kömür dahî bu kabîlden olduğu halde ol vechle gümrük alınmak lâzım gelir iken geçende gûyâ evvelce verilen karar üzerine Port Said ile İsmailiyye şehrinin resm-i gümrükten muâf tutulması husûsu Süveys Kanâlı kumpanyası tarafından da'vâ olundukta ve hâricten nakl olunan eşyâ altı ay sonra yine Mısır'dan mahâll-i sâireye nakl olundukta evvelce ahz olunan gümrüğün yüzde yedisi iâde olunması mukâvele iktizâsından bulunmakla bundan böyle Port Said ve İsmâiliyye'nin ber-vech-i meşrûh müstesnâ tutulması keyfiyyetine i'tinâ olunacak imiş.

Sudan taraflarında esir ticaretinin men' ve lağvi için Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlisinden fevka'l-gâye bezl-i himmet olunmakta ise de bunun birden bire önünü almak pek de esân olmadığından bundan birkaç sene evvel Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın maiyyetine bir iki bin asâkir-i Mısriyye terfikiyle ol tarafa sevk olunup ve esir ticaretinin önünü almak ise oraların evvel-emirde taht-ı itâate alınmasına vâbeste bulunduğu ve bu kadar külfet ihtiyârıyla sevk olunan askerin bir miktarı bu uğurda telef olduktan başka ol bâbda dört yüz yirmi bin İngiliz lirası sarfiyât dahî vukû' bulduğu halde sefer-i mezkûrdan yine me'mûl olunan fâide hâsıl olamamış ise de bu madde Hükûmet-i Mısriyye nezdinde pek ehemmiyetli tutulmaktadır.

Hatta bu Sör Samuel Bikar'ın avdetinden sonra Miralay Gordon'un i'zâmı tasvîb olunarak mûmâ-ileyhin maiyyetine Ebu Said nâm yerli arab terfîk olunmuştur.

Nil boyundan fil dişi ahz ü i'tâsı ya bir takım esîr mübâdelesiyle ve-yâhûd yerli ahaliyi icbâr ile olabileceği cihetle ânifü'l-beyân Ebû Said dahî esîr ticâretiyle me'lûf bulunmuş idi.

Lakin bu kadar senelerdir Nil boyunda Kondofore ve Albert Nyanza Gölü'ne kadar olan mesâfede dolaşmış ve ol tarafların ahvâli tamâmıyla bilindiğinden esnâ-yı râhta esîr ticâretine sülûk edenler i'dâm olunmak şartıyla ta'lîmât verilmişti.

Hâsılı buralarda mine'l-kadîm cârî olan esîr ticâreti öyle pek az zaman içinde külliyyen def' olamayacağı der-kâr olduğundan bu bâbda i'tirâz eden Avrupa devletleri buralara gelsin de asker sevk etsin ve akçe sarf eylesin bakalım onlar iddiâlarını meydan getirebilir mi bendenize kalır ise her şeye uzaktan i'tirâz eyleyen Avrupalılar buralarda hiç birisini yapamazlar öyle ise herkesi kendi hallerine bıraksınlar da i'tirâz yollu işe müdâhale eylesinler de maslahat tabîatiyle tedricî hâsıl olur gider.

Basiret: No: 1343 , 24 Şaban 1291 / 6 Ekim 1874, s. 2.

(İskenderiye'den mektûb)

Geçende asâkir-i Mısriyye Kordofan vilâyetinin cenûb tarafında beş yüz doksan bir esir getirmekte olan bir esir kervanı yakalayıp bunlardan yüz otuz yedi zükûrînün Nizâmâ sebîliyle tahliye ve doksan sıbyanın Mısır'da mekâtib-i Hıdvîyyeye irsâli ve üç yüz otuz bir kadının dahî asâkir-i merkûmeden istek edenlere tezvîc ile doğrusu adâlet tamâmıyla icrâ olunmuştur. Darfuriler asâkir-i Mısriyye'nin Kordofan cihetine doğru vürûdundan begâyet havf ve ihtirâz ile istiklâliyet-i müstakbelleri halel-pezîr olacağı za'mıyla reisleri ahâliyi Mısır askeri aleyhine kıyâma teşvîk ve teşcî' ederek külliyetli mühimmât-ı harbiyye ile on iki bin kadar asâkir-i muâvene dahî toplayarak asâkir-i Mısriyye üzerine sevk eylemiştir.

Halbuki kemâl-i şecâat ve ellerinde remintigan şeşhânesiyle müsellah on altı bin miktarı asâkir-i Mısriyye geçen haziranın on yedinci günü hücûm ile nihâyet Kaykaya nâm mevki' civârında saf-ı harb teşkîliyle muhârebeye ibtidâr olunarak iki sâatten mütecâviz vukû' bulan hûn-rîzâne muhârebede Darfurîlerden küllî telefât vukû'uyla esîr alınarak kâmilen münhezim oldukları halde düşman firâra mecbûr olmuşlardır.

Bunun üzerine Darfur hâkimi rivâyete nazaran elli bin miktarı tekrar asker tehiye ile Mısır hudûduna hücûm ettiği esnâda asâkir-i Mısriyye tarafından yine delîrâne ve şecîâne olunan mukâvemetten düşman tarafından her ne kadar yedi sekiz bin kişiden ibâret süvâri askeri bulunmuş ve Mısırîlere galebe etmek için fevka'l-âde sûrette gayret olunmuş ise de asâkir-i Mısriyye'nin ellerinde bulunan şeşhânenin gâyet kullanışlı olmasından başka mahâret-i kâmileleri ile beraber gayret-i dîniyyeleri cûş ve hurûşa gelerek dağlar tahammül etmez derecede düşman üzerine hücûm ettiklerinden târümâr ederek ricate mecbûriyyetle akşam güneşi batıncaya kadar ta'kîb etmişlerdir ki bu muhârebe temmuzun ikinci günü vukû' bulup bunda dahî Darfurîler küllî telefât vermişlerdir.

Rûş-ı hâle bakılırsa zikr olunan iki muhârebeden sonra Darfur vilâyeti dahî Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin kabza-i tasarrufuna geçip ve bunun bir an akdem vücûda gelmesi hayr-hâhiş tarafından arzu olunmaktadır.

Ağustos bir tarihiyle Hartum şehrinden Miralay Gordon'un gönderdiği bir mektûbun netîce-i meâline nazaran mûmâ-ileyh şu aralık Subat Nehri'nin Nil Nehri'yle iltisâk ettiği mahalle vâsıl olmuş ise de bu mahalde siyâhîlerin kesretle mukâvemet etmelerinden mûmâ-ileyh mahall-i mezkûra şimdilik bir istihkâm inşâsıyla meşgûl bulunmuştur.

Zikr olunan istihkâm hitâma rasîde oldukda sâlifü'z-zikr Subat Nehri'nin muâyenesine mübâşeretle nehr-i mezkûrdan yukarı doğru azîmet olunacağı mukarrerdir.

Basiret: No: 1348 , 1 Ramazan 1291 / 12 Ekim 1874, s. 2.

Geçenki nüshalarımızda derc ve beyân olunduğu üzere asâkir-i Mısriyye süvâri ve piyâde bin altı yüz ve Darfur askeri dahî piyâde ve süvâri on bin kişiden ibâret olduğu halde tarafeyn muhârebeye ibtidâr ederek nihâyet Darfur askeri iki sâatde münhezim olur. Firâra mecbûr olmuşlardır. Bunların sultân ta'bîr olunan kumandanı vefât edip oğlu dahî esîr edilmiştir. Bu muhârebede asâkir-i Hıdîviyye hayli at ve âlât-ı harbiyye iğtinâm eylemişlerdir.

Cemazeyilâhirin dördü tarihiyle Sudan'dan vârid olan haberlere nazaran bu kumandan Darfur hâkiminin vezîri olup lakâbı dahî Sultan Ebu Nâdir.

Muhârebe-i mezkûreyi dokuz gün geçer geçmez Darfur hâkimi elli bin asker cem' ve esliha-i nâriye ile techîz eylemiştir.

Bu tedârikât-ı azîmeye sebep muhârebe-i mezkûrede kumandan-ı mûmâ-ileyhin katl olunmasından dolayı ahz-i intikâm ve Darfur hâkiminin zâyî' olan nüfûz ve şerefini iâde ve itmâm maddesidir.

İşte bu tedârikât üzerine tekrâr asâkir-i hükûmete (Hükûmet-i Hıdîviyye) Darfur askeri hücum etmiş ise de Cenâb-ı Hakk'ın inâyetiyle asâkir-i merkûme fenâ halde münhezim olarak ve bir hayli telefât vererek yine ric'at-ı kahkariye ile avdet ve firâra mecbûr olmuşlardır bu muhârebe dahî bir sâat kadar imtidâd ve Darfurlular firâr ederek asâkir-i Mısriyye onları hayli ta'kîb eylemişler ise de gecenin zulmeti ta'kîbe mâni' olduğundan merkez orduya avdet etmişlerdir.

Muhârebe-i mezkûrede Darfur askerinden vukû' bulan vefeyât bin beş yüz kişiden ibâret olarak mecrûh ve esîr olanlar dahî dört yüzü mütecâvizdir.

Asâkir-i Mısriyye tarafından beş yüz tüfenk ve yedi top ile sâir bir takım âlât-ı harbiyye iğtinâm olunmuştur.

Asâkir-i Mısriyye ile Darfurlular beyninde şimdiye kadar üç def'a muhârebe vukû' bulmuş ise de üçüne de Darfur askerinin hücum ve tasallutu sebep olmuştur.

Darfurlular Hükûmet-i Mısriyye'ye hücum ve tasallutu ise onlara galebe edip de sözlerini yürütmek maksadından nâşî ise de buna nâil olamayacakları yani Hükûmet-i Mısriyye'ye galebe edemeyecekleri bedîhîdir.

Darfurluların maksadı Hükûmet-i Mısriyye tarafından men' olunan esîr ticâretinin kemâkân cereyân etmesi maddesi olup bunun men'i ise Hükûmet-i Mısriyye'ce lâzime-i hâldendir.

Biz deriz ki Darfurluların burasını ve İslam'ın İslam üzerine tasallut ve hücumu sıfat-ı İslâmiyye'ye yakışmayacağını bilip de vazgeçmeli ve Hükûmet-i Mısriyye'ye arz-i itâ'atle yekdil ve yekvücûd olmaya çalışmalıdır.

Hangi zaman iki hükûmet beyninde ittifâk ve ittihâd husûle gelir artık hâricin tasallutundan havf olunmaz. Darfurluların isimleri Müslüman ise de kendileri kâffe câhil olup herkese cevri ve taaddî etmeyi âdât-ı haseneden add eylemektedirler. Şâyed

bir garîb memleketlerine girecek olsa bir takım ezâ ve cefâ ve malını yağma ederler ve çok kere de gurebâyı Çin'de olduğu gibi câsus zannıyla katl eyerler. Hâkimlerinin lakabları Sultan-ât Dağdır. Dîn ve âyîsinden hiçbirleriyle mukayyed değildirler. Ahâlî dahî dince hâkimlerine tâbi'dir. İndlerinde hâkimlerin diğer mülûk beyninde nazîri yoktur. Bunların hâkimleri.....ta'zîm ve tekrîm bile fevka'l-âde hürmetlerinden nâşî geldikleri vakit bunları kendilerine ra'se gelir ve ismi zikr olduğu halde yerlere tapârız. Eğer hâkimlerinin dirâyet ve devrandaşlığı olsa Hükûmet-i Hıdîviyye ile ittihâd iderek kesb-i maârif ve sanâyi' ederler. Ticâret-i zemîme (bey'-i esrâ) menafi'inden müsta'fî olurlar.

Bunların Hükûmet-i Mısriyye'ye karşı durumları mahzâ cihât ve kibr ü azametlerinden neş'et ettiğinden eğer bu hallerden geçip Hükûmet-i Mısriyye'ye arz-i itâat ederler ise bi'l-cümle ahâlî hakkında büyük bir şefkat göstermiş olurlar. Zîrâ Darfur bilâdının pamuk ve sâir hayvânât ile dut eşcârı yetiştirmeğe kâbiliyeti vardır. Bununla beraber bilâd-ı Sudan'ın kâffesi ümrâna sâlih olup toprağının kotu Hind arazisine müşâbihtir.

Darfurlulara ayıb değil midir ki bilâd-ı Sudan'ın kâffesi kesb-i ümrân-ı mümidin etsin de kendileri bir hâl-i bedeviyette kalsın.

Bu Darfurluların hâkiminin maksadı esir ticareti maddesidir. Kabâilin âdeti dahî kat'-ı tarîk ve gâret etmek ve etrâfa hücum ile kızları ve çocukları esîr edip satmaktır. Lakin bî-çâre üserânın pek çoğu yollarda telef olmaktadır.

Hükûmet-i Mısriyye bu esir ticâreti maddesini akdem-i mesâlih addederek men'e çalışmaktadır.

İstanbul ahâlisi hâriciyyeye muhtâcdırlar. Zîrâ burada Anadolu ahâlisinden ve Hıristiyan familyasından kadınlar istihdâm olunmak âdet olmamıştır.

Bununla beraber Der-saâdet'te ve sâir Memâlik-i Osmâniyye'de bulunan câriyeler esir zan olunmasın. Çünkü bunlar burada et'ame-i nefise birler ve elbise-i

fâhire giyerler ki belki Hafno ve Borno hâkimlerinin haremleri bile bunları yemiş ve giymiş değildir.

Şüphe yoktur ki Darfur bilâdi Hıdîviyyet-i Mısriyye'ye mülhak olsa kesb-i saâdet ve ma'mûriyyet eder zîrâ Hıdîviyyet-i Mısriyye oraya der-akib mu'tad mekâtib ve medâris binâ ve inşâ ve şimendüfer ve telgraflar temdîd edip sanâyi' ve ticâreti ileridir ve icrâ-yı adâlet eder gide gide Avrupalılara müverred ticâret olmuş olur.

Onun için Frenkler asâkir-i Mısriyye'nin Darfurlulara galebesinden dolayı hatt ve tebrîk eylediler. Bizler dahî Hıdîviyyet-i Mısriyye'nin devâm ve muvaffakiyetini Cenâb-ı Hakk'tan temennî ederiz. (El-cevâibden hulâsa)

Basiret: No: 1359 , 13 Ramazan 1291 / 24 Ekim 1874, s. 1.

Geçenlerde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden Sudan cihetinde Darfur kabâil-i vahşiyesi üzerine sevk olunan kuvve-i askeriyenin ikdâm ve gayretiyle matlûb olan muvaffakiyet ve muzafferiyete nâil olmakta idiği geçen Şaban-ı şerîfin onuncu günü tarihiyle Sudan vâlisinin merkez Hıdîviyyet-i Celîle olan Mısır'a irsâl eylemiş olduğu tahrîrât ber-vech-i âtî zikr ve beyân olunur.

Sûret-i Tahrîrât

Maiyyet-i mevcûdemizle birtakım sahhârı ve beyâbânı geçip Darfur'a dâhil olduğumuzu mukaddemâ arz eylemiş idim. Darfur emîri bizim hudûdu tecâviz ettiğimiz haberini alır almaz zîr-i idâresinde bulunan ve bîçâre Darfur ahâlisine envâ'-ı zulm ve ezâ eylemek ile me'lûf iki sergerdeyi takrîben beş altı bin kişi ile üzerimize gönderdi. Asâkir-i merkûme (Hamer) kabîlesi ahâlisinden işbu düşman fırkası esnâ-yı harekette mühimmât nakl etmekte olan bir bölük Mısır askerine tesâdüf ederek muhârebeye tutuşmuşlardır. Asâkir-i Mısriyye düşman askerinden az olduğu halde ellerinde bulunan silah ile şecîâne ve bahâdirâne dört saat kadar muhârebe etmiş olduğundan düşman tarafından sekiz kişi vefiyât ve pek çok mecrûh

ve bizden dahî bir nefer vefât edip birisi de yaralanmıştır. Ben bu haberi alır almaz der-akib kuvve-i mevcûde-i askeriyemizin başına geçip sür'atle hareket olunarak mahall-i harbe yetiştik ve derhal müşâvere icrâsından sonra yine bir mütesallit eylediğinden bir dahî yeni baştan harbe devam ettik. Darfurîler külliyyen perişan olarak karar ettiler. Bir dahî artık bu def'a ordu-gâhımıza avdet eyledik. Ertesi günü oradan hareketle akşamüzeri (Umm-u Şanika) ya'ni Darfur memleketinin en mühim ve cesîm bir memleketi civârına vardık.

Buradan Darfur emîrinin pâyihtahtı olan (Faşid) nâm mahalle varmak için beş altı gün daha ileriye hareket etmek lâzım gelir.

Esnâ-yı râhta tesâdüf olunan bi'l-cümle kabâil halkı bir arz-ı mutâvaat ettiler. (Umm-u Şitaka) nâm cesîm kabîle halkı dahî himâyemize dahâlet ettiklerinden envâl ve eşyâlarını muhâfaza eyledik. Düşman yekdiğerini müteâkib dûçâr olduğu hezîmet ve perîşânî üzerine korkup dağılmışlardır. Maiyyetime verilen Pir Bey'in kumandasında bulunan fırka ile birkaç güne kadar Darfur'unhükûmetine dâhil olacağımızı me'mûl ederim.

Basiret: No: 1374 , 6 Şevval 1291 / 16 Kasım 1874, s. 2.

Darfur'da Sudan hükümdârından fî 24 Ramazan sene 91 gecesinde vârid olan fî 7 Ramazan sene 91 rakamlı telgrafın Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye'de görülen tercümesidir.

Fî 24 Receb sene 91'de arz olunduğu vechle Darebender'inde mukîm Zebir Bey'in dâhil-i istihkâm olan fırkasını her bir tarafından Darfurlular ihâta ettiği münâsebetiyle oradan bir haber alınması müyesser olmamıştı. Ve ahîren bulunduğumuz merkeze gelmiş olan Darfur'un fırka-i müctemiaları târumâr edilip Ümm-i Şenika nâm beldeye dahlimizde ve havâlisinde bulunan urbânı taht-ı itâate idhâlden ve Darfur ahâlisine bu vechle harekât-ı askeriyeden husûle gelen dehşet-i külliyyeden sonra Zebir Bey'in merkez-i ikâmeti olan cihet etrâfında tecemmu' eden Darfur kuvvetine sebât gelmeyip mütezelzil oldular. Ve ittihâz olunan tedâbir

vâsıtasıyla tahrîren Zebir Bey'le haberleşmek usûlü cereyân edip mâh-ı mâzînin on iki tarihinde gelen ifâdesinde beraberince olan askerle Dara nâm beldeye duhûl ve taraf-ı eşref-i veliyy-i ni'metimden ahz olunarak kendisine tefhîm kılınan ta'limât mûcibince orada bir istihkâm yaptırıp ve etrâfında bir hendek kazdırıp oturmaktadır ve fî 11 Receb sene 91'de Darfur emîrinin amcası Hasebullah nâm kimsene ile akrabâsının taht-ı idâresinde seksen bin cenkci gelip iki taraf beyninde üç def'ada şiddet üzere vâki' muhârebelerde merkûmların mecrûhlardan başka maktûlleri altı binden ziyâdeye bâliğ olup Hükûmet-i Hıdıviyye asâkirinden ise elhamdülillah yüz yetmiş yedi nefer mecrûhan vefât ve iki yüz otuz bir nefer hafîfçe cerh olunarak hukemâ vâsıtasıyla icrâ olunan muâleceden karîben şifâyâb olmaları me'mûldür. Mes'ele-i muhârebe bu dereceye resîde ve Darfur asâkiri bu vechle dûçâr-ı hezemât olunca asâkir-i mansûre-i Hıdıviyye istihkâmdan harekât-ı askeriyeden Darfurluların çoğu dûçâr-ı telef olmalarıyla bakiye kalanların tabanları tutmayıp firâr ettiler. Ve işbu zafer-nusret-eser üzerine asâkir-i Hıdıviyye istihkâmâta kemâl-i memnûniyetle ric'at ettiler.

Kezâ dünkü gün mâh-ı mâzînin yirmi sekiz tarihiyle alınan ifâdesinden sâlifü'z-zikr üç def'a muhârebe sademâtından Darfurluların dûçâr oldukları dehşet bir daha Hükûmet-i Hıdıviyye asâkirine yanaşmaya sebebiyet olmuştur. Ve Zebir Bey beraberince olan askerle istihkâm dâhilinde hüsn-i hâl üzere ikâmet etmekte ve sâye-i Seniyyede zahîre ve ta'yînâtları derece-i kâfiyede idiği anlaşılmıştır. Ve işbu ifâdesinden ve câsuslar vâsıtasıyla alınan ihbâr-ı ekîdeden münfehim olduğuna göre Darfur emîri işbu hezîmet-i dehşet-fezâyı görünce dünya başına dar gelip ne yapacağını şaşırılmış ve bundan yirmi gün evvel makarr-ı hükûmeti olan Faşer nâm beldeyi terk ve iki gün bu'd mesâfede Dara'ya karîb bir yere gelip orada bir takım ahâliyle asker cem' etmekte imiş. Makarr-ı hükûmeti olan Faşer nâm beldeye gidilip zabt etmek îcâb eder ise de fîmâ ba'd ehven tarîkiyle zabt ve teshîri imkânda olduğundan vakt-i âhara terk olundu. Fakat şimdiki halde Darfur emîrinin cem'ine teşebbüs etmekte olduğu cemiyeti hakkında gelinip darb etmek ve ba'dehû kolay kolay Faşer'e duhûl etmek üzere bugünkü gün berâberimizce bulunan üç bin Cihâdiyeli başıbozuk asâkirinden mürekkeb fırka ve beş topu istishâb ve Ümm-i Şenika nâm beldeden kıyâm ve Darfur emîrinin ikâmetgâhı olan mahalle doğru ve

hekezâ Zebir Bey mashûb maiyyeti olan yedi bin nefer asker ve beş topla diğeri bir yoldan mezkûr Darfur emîrinin üzerine hareket olunacağı ve bi-mennihâ teâlâ merkûmun cemiyeti târumâr edildikten sonra Faşir'e doğru girilip zabt ve teshîri tasmiîm olunmuş ve bi-meşîyetihî teâlâ karîben mezkûr Faşir nâm belde ile ona tâbi' kurâ ve nevâhî cümlesi dâhil-i havza-i hükûmet-i Hıdîviyye olmuş olacağını şimdiden tebşîr ederim.

Basiret: No: 1374 , 6 Şevval 1291 / 16 Kasım 1874, s. 2.

Sudan hükümdârından maiyyet-i Seniyye-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye takdîm kılınan fî 7 Ramazan sene 91 tarihiyle telgrafnâmenin kezâ Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye'de görülen sûretidir.

Asâkir-i Mısriyye ordusunun bulunduğu merkezden üç günlük bu'd mesâfede Kâmiye nâm mevki'de Darfur ahâlisinden olup zencî bey'ini ticâret ittihâz edenlerden birkaç kişi beraberlerince zenci cinsinden hayli nüfûs bulunduğu halde ordunun ol cihete müteveccihen azîmetini ve işbu ticâretin külliyyen men' ve mahvi sadedinde hükûmetin cereyân eden muâmleâtını ve tâcirlerinin zabt ve girifti hakkında vâki' olan tedkîkât ve icrâati haber almalarıyla ol cihetten harekete cesâret edemeyip etrâfta ihtifâ eyledikleri Darfur harbinin harekâtını istikşâf için ta'yîn eylediğim câsuslar vâsıtasıyla istihbâr olundukda merkûmları ele geçirmek üzere atlı ve hicân olarak dört yüz kadar asker ta'yîn ve serren irsâl eyledim ol vechle vusûllerinde bin altı yüz nüfûsu zabt ve ihzâr ettiler. Merkûmların ihfâ olundukları cihetlerde kifâyetleri kadar yiyecek ve içecek ve giyecekleri verilmediğinden açlık ve susuzluktan fenâ halde bulundular ve bu bîçârelerin ellerinde boyunlarında tüccârın bağlamış oldukları ipler çözüldü ve umûm Sudan cihetlerinde icrâsı evâmîr-i aliyye-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî muktezâ-yı celîlinden olan muâmeleyle tevfiiken hayrât-ı cenâb-ı veliyy-i ni'metten beraberimizce bulunan zahîreden yiyecek ve içecekleri verilip bunlardan hareket ve ricate kudreti bulunan yedi yüz kişiye hürriyet kağıtlarıyla köylerine îsâl edecek kadar meûinet i'tâ ve sebîlleri ihlâ olundu. Diğeri dokuz yüz nüfûs ve elem-cû' ve atş ve zahmet-i mesîrden hasta buldukları cihetle ordu merkezine yakın yerde ikâmet ve ta'yînât-ı lâzımeleri sarf ve muâleceleri için

mahsûs hekîm dahî ta'yîn ettirilerek bunlardan kesb-i sıhhat edene hürriyet varakası i'tâ ve köyüne götürecekt kadar meûnet sarfıyla sebîli tahliye kılınmaktadır. Merkûmları bey' etmek üzere beraberlerince gelip zabt olunan tüccârın ikrâr ve i'tirâfına göre mezkûrların çoğu nefsi-i Darfur ahâlisinden ve Bahrü'l Gazâl etrâfindan olup mübâyaaalarından hâsıl olacak kâr ve kesbde Darfur emîrinin hissesi olduğu anlaşıldı. Emîr-i mûmâ-ileyh nüfûz istihsâline zenci ticâreti vesîle-i kebîri ittihâz etmiş ise de kurâları dâhilinde asâkir-i Mısriyye'nin bulunmasıyla artık bundan böyle o misillü zencîleri Hükûmet-i Mısriyye taht-ı istîlâsında olan cihetlerin hiç birinden geçirebilemeyeceklerini arz ederim.

Basiret: No: 1378 , 10 Şevval 1291 / 20 Kasım 1874, s. 2-3.

Afrika Kıt'ası'nda şimdiye kadar meçhûl kalmış olan arazinin keşfi ve ahâlisinin dâire-i medeniyyete idhâli tasvîriyle bundan akdem Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlisinden Hartum şehrine Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın yerine i'zâm kılınan Miralay Gordon ile beraber bulunan bir zât tarafından Amerika'da çıkmakta olan Newyork Herald Gazetesi'ne gönderilen mektûbun tercümesidir.

Geçen martın yirmi yedinci günü Hartum şehrine muvâsaletimizde evvel emirde harekât ve icraâtımıza dâir lâzım gelen nizâm-nâme kaleme alınarak îcâbının icrâsı zımında Hıdîv-i Mısır devletlü fehâmetlü Pâşâ Hazretlerine gönderilmiş ve aradan çok geçmeksizin icrâsına emir verilip matbû' olarak binden mütecâviz gönderilen sûretinin dahî etrafa tevzî'i emr ü irâde buyrulan emir-nâmenin mündericâtı şundan ibârettir.

Birinci madde Nil Nehri'nin Bahrü'l Ebyaz cihetinde hiçbir ferden Hükûmet-i Mısriyye'nin emri olmaksızın fildişi ahz ve i'tâsı vesîlesiyle esîr ticâreti edemeyecektir ve bunun hilâfî harekette bulunanların eşyâ ve emvâli zâbıta tarafından müsâdere olunduktan başka fâili kânûnen cezâ görecektir.

İkinci madde Bahrü'l Ebyaz nâm nehir üzerinde seyr ü seyahat emelinde bulunan kimsenin yedinde Hükûmet-i Mısriyye tarafından tezkire bulunmadıkça oralarda gezemeyecektir.

Üçüncü madde Bahrü'l Ebyaz üzerinde ikinci madde ahkâmınca yedinde tezkiresi bulunan tâcire veya seyyahın hiçbir vechle mühimmât veya esliha-i harbiyye nakl etmesi ve mücâz olmayan ticâret memnû'dur.

Dördüncü madde Bahrü'l Ebyaz sevâhilinde hükûmetce icrâsı mücâz esîr ticâreti gibi tüccârların mağaza ve-yâhûd eşyâ vaz'ı için lâzım gelen mahallerin i'lân-nâme tarihinden sekiz ay mürûruna kadar kâffesi tahliye kılınıp ve mühimmâta göre hulûlünde memnû' ticâret ile meşgûl bulunanlar müşâhede veya mesmû' olduğu ile emvâl ve eşyâsı zabt ve müsâdere olunarak kendileri dahî şedîden mücâzât olunacaklardır.

(Muhbir-i merkûm bu mahaldedir ki) Buralarda bey' ve şirâsı nizâmen mücâz olunan esîr ticâreti ve sâirenin nâgâh külliyyen san'ı husûsunda hâtırlara ba'zı şeyler gelir ise de o da fildişi ahz ve i'tâsı vesîlesiyle külliyetli esîr ticâreti icrâ olunmakta ve bunun önü şimdiden alınmaz ise ileride daha terakkî edeceği cihetle ol vechle men'î hakîkate pek becâdır.

Martın otuzuncu günü cihet-i cenûbe müteveccihen Hartum Şehri'nden bir vapura râkiben kıyâm ve yirmi yedi gün zarfında Kondoforo karyesine muvâsalat ve birkaç gün orada ârâmla mayısın on yedinci günü Hartum şehrine avdet etmemiz herkesin istiğrâbını mûcib oldu. Bizim Hartum Şehri'ne me'mûlün gayrı avdetimize türlü türlü ma'nâlar verilmektedir.

Ba'zılarının rivâyetine bakılırsa Hartum valisi ile Kondofor'daki me'mûr uyuşup askerın maâşâtını hud'a ile te'hîr etmekte oldukları gibi şerâat-ı Muhammediye iktizâsınca müskirât külliyyen haram olduğu halde taht-ı memnû'iyete alınmayıp bu halde asker ona fil ile işe güce bakarız bir hâle gelmeleri ve askerden ba'zılarına esîr tevzî' olunarak bunların bahâları askerın maaşından

aydan aya kat' olunmakta bulunduğundan bu halde müşkilât-ı azîmeye dûcâr olunmuş ve Hartum vâlisi bulunan pâşânın azli Hıdîviyyet-i Celîle'ye bâ-tahrîrât arz olunmuş olmağla müşârün-ileyhin azli asker ve ahâli tarafından intizâr olunmaktadır.

Miralay Gordon vâli-i müşârün-ileyhle vedâ' etmeyerek garb cihetine müteveccihen Hartum'dan hareket etmiş ve Boncu ile Demçur karyelerine azîmetinde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye hizmetinde bulunan iki Amerikalı (bunların ikisi dahî Mısır ordularında zâbit olup biri Binbaşı Kamil ve diğeri Miralay Loneg isimindedir) ve müteveffâ Doktor Rasil'in mahdûmu Yüzbaşı Vasil ile ulûm-i tabîyye keşfiyle meşgûl olan yedi sekiz kişi birlikte oldukları halde mezkûr karyeleri dolaşmışlardır.

Mûmâ-ileyh Gordon şimdiki halde ve resmen taht-ı itâate almış olduğu arazi Nil Nehri'nin Mesubat ve Gazal şubeleri miyânında olup bunların şimâl tarafında ve.....kıt'asına tâbi' olan mahall ile beraber Hartum Şehri'ne ilhâk ile bir vilâyet şeklini almıştır. El-hâsıl mûmâ-ileyhin zabt ve idâresi tahtında olan arazi üç kısma münkasım olduğu halde Subat Nehri'nin Nil ile iltisâk ettiği mahallden ve Paktor ve Nebanera Gölü sâhiline kadar mümetted olur ki bunun kâffesi Sör Samuel Bikar'ın vürûdunda envâ'-ı hud'a ve desâis icrâsıyla bu kadar tas'îbâtı mûcib olan Ebû Sait nâm müdürün idâresinde bulunduğu gibi Gazal Nehri'nin Nil ile iltisâk ettiği mahallden i'barete Nebanera Gölü sâhiline kadar olan arazi dahî Hasan ve İbrahim Bey nâm zâtın idâresindedir ki bunların ikisi dahî Mısır cânibinden ta'yîn olunmuş me'mûrlardır. Mûmâ-ileyhimânın azl ve nasbına dâir hiçbir tebeddülât vukû'u melhûz değilse de Fatokar Nehri'yle ve Yektor Nebanera Gölü sahili meyânındaki arazide mukîm ahâlinin âsâyîş-i dâhiliyyeleri için mevâki'-i muhtelifeye beş altı istihkâm inşâsı tasavvur olunuyor. İstihkâmât-ı mezkûre ile ahâlî-i mezbûrenin istirahatleri hâricden hüçûm tasavvurunda bulunan düşmana mukâvemet eyleyeceği gibi ileride Yönburu nâm mahall üzerine asker sevkine dahî muâveneti olacağı za'mine mebnî bulunmuştur.

Mûmâ-ileyh Gordon merkez-i idârede iskân ettiği esnâda maiyyetinde olan zâbitândan ba'zıları henüz keşf olunamayıp kalmış olan mahalleri keşf için içeriye

doğru seyahat etmek tasavvurunda bulunuyorlar. İşbu harekât ve teşebbüsâta bakılırsa esîr ticâretinin külliyyen oralardan men'î husûsu Hıdîviyyet-i Celîle'nin ehass-ı amâlidir. Husûsiyle fildişi ticâretinin inhisâr tahtına alınması ve Bahrül Ebyaz üzerinde seyr-i sefâin maddesinin men'î husûsu ticâret-i mezkûrenin men'î maksadına mebnî olmayıp ancak bu vesîle ile esîr ticâreti icrâ olunmakta olduğundan bunun önünü almak içindir. İ'lân-nâme-i mezkûrun neşrinden beri vürûd eden kayıklardaki fil dişi tüccârları yedinde bulunan bir takım çoluk ve çocuk kadın ve erkek üserâ zabt olunup ellerinde bulunan fildişleri dahî mahsûsan inşâ olunan mağazalara vaz' olunmakta ve üserânın dahî sebîlleri tahliye kılınmaktadır.

Fakat Devlet-i Osmâniyye ile Hükûmet-i Mısriyye beyinde fil dişi ticâretine dâir akdemce verilen karar bu def'a hasebü'l-îcâb Mısır tarafından fil dışının inhisâr tahtına alınmasıyla mahv olmasını intâc eder ki bunun Devlet-i Osmâniyye tarafından kabûl olunup olunmayacağı henüz meşkûktur.

El-hâsıl birkaç sene zarfında Mısır'ın hudûdu Viktoriya Nyanza Gölü sâhiline kadar tevassu' edip ve İskenderiye'den mezkûr göle kadar şimendüfer ile gidilmek mümkün ve bunun ileride ticâret hakkında dahî küllî muhassenâtı olacağı gibi ileride İskenderiye'den hatt-ı estüvâya kadar bu posta yolu açılıp herkes bilâ-fütûr oralara gidip geleceği der-kârdır.

Doğrusu Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhânın şu teşebbüsâtı ez-her-cihet şâyân-ı takdîr olmağla hemen Cenâb-ı Hakk muvaffak buyursun.

Basiret: No: 1392 , 27 Şevval 1291 / 7 Aralık 1874, s. 2.

Afrika Kıt'ası'nın ahvâl-i dâhiliyyesi keşf emeliyle şimdiye kadar Avrupalı bir takım zevât tarafından ihtiyâr olunan seyahatlerin hükmünü imhâ edecek madde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından Sudan içine doğru bir şimendüfer inşâsı olup bunun için akdemce dahî hayli ma'lûmât vermiş ve mezkûr demiryolun ileride Mısır hakkında görülecek muhassenât-ı adîdesinden bahs ile yakın vakitte Mısır'dan Hartum şehrine seyahat Paris'ten Viyana veya Berlin'e gidilmek kadar kesb-i suhûlet

edeceğini beyân etmiş ve ol bâbda Hıdîviyyet-i Celîle-i müşârün-ileyhânın muvaffakiyetini temennâ etmiştik.

Mısır'da müteaddid demiryollar var ise de Sudan içine doğru inşâ olunacak tarîk Mısır'dan sâhil-i Nil'de vâki' Mine'ye kadar temdîd olunacağından sûret-i mükemmilede muâyene ve keşfiyle ehven olarak inşâsı husûsu İngiltere'nin meşhûr mühendislerinden Mister Con Favolar nâm zâta ihâle olunup mûmâ-ileyh hatt-ı mezkûru lâyıkiyla muâyene ettiğinden ve mürûr edeceği mahalleri seyr ü seyahat ve kâbil-i tesviye olan ile olmayanı keşf eyledikten sonra hatt-ı mezkûru usûl-i kadîme üzere masraflı yolda inşâ olunmayıp üç yüz elli metre tûlünde bir mahalline bir milyon dört yüz bin İngiliz lirası sarf olunmasına karar verilmiştir ki bu hesâbca beher milin mesârif-i inşâiyyesi altı bin sekiz yüz İngiliz lirasını tecâvüz etmeyeceği der-kârdır.

Mesârif-i mezkûre ile tarîkin tesviyesi ve demirlerin ferşi matlûba tevâfuk edip de metîn olarak inşâ olunursa Hıdîviyyet-i Celîle tarafından beyân-ı mahzûziyyet buyrulması me'mûldür.

Mısır'ın tabîat-i arziyyesine vâkıf olanlara hafî olmadığı üzere mezkûr demiryolun inşâsında birinci derecede tesâdüf olunacak müşkilât demirlerin altına vaz' olunacak kereste olup çünkü memâlik-i mezkûrede harman ve anber ve akasyadan başka ağaç olmayıp bunların hiçbirisi de demir altına ferş olunmaya elvermediğinden îcâb eden kerestenin kâffesi hâricden nakl olunacağı bedîhî ise de hatt-ı mezkûrun tesviye-i terâbiyesi maddesinde hiçbir gûne tas'îbâta dûçâr olunmayacağı ve oralarda topraklar nemli olmayıp sûret-i dâimedede kurak olduğundan şimendüfer inşâ olunduktan sonra olur olmaz tazyîkatle bozulmak kâbil olmayacağı emr-i celîdir. Bunda bakılacak şeye gelince. Vâkıâ Mısır Esfel taraflarında yemek pişirmek için bile odun bulunmayıp ekser ahâli tezek ve sâire ihrâk etmekte iseler de Nil'in Bahrü'l Ebyaz taraflarında ara sıra tesâdüf olunan ormanlar hem şimendüfer için lâzım olan ağaçların tedârikine ve hem de lokomotiflerde ihrâka kâfi olup bununla beraber Afrika Kıt'ası'nda ma'den kömürü keşf olunması dahî melhûzdur.

Her ne hâl ise mezkûr demiryolun meblağ-ı mezkûr ile meydana geleceği gâyet meşkûk olduğu gibi tahsîs olunan vakit zarfında dahî hitâm bulacağı şüphelice ise de Hıdîviyyet-i Celîle tarafından her halde ikmâl ettirileceği der-kârdır.

Hatt-ı mezkûr Nil sâhili hizâsından inşâ olunmak tasavvur olunursa biraz suûbetli olup eğer Korosko nâm mevki'den Ebû Hamid vadisine çevrilir ise yüzmeyle karîb yer kazanılacağı âşikârdır.

Hatt-ı mezkûrun mürûr edeceği mahallerde şehir ve kasaba olmadığı misillü arazinin kâffesi Mısır'a müteallik bulunduğundan Rusya imparatoru Petersburg ve Moskov şimendüferinin inşâsında harita üzerine cedvel tahtasını vaz' edip bir hatt-ı müstakîm resm ederek (işte bu hattın üzerinden mürûr edecektir) dediği gibi Hıdîviyyet-i Celîle dahî hatt-ı mezkûru murâd olduğu mahalden muvaffak olabilirler.

Hatt-ı mezkûr yalnız yolcu için olmayıp Kondokora'dan Mısır'a eşyâ ve zahîre nakline mahsûs olacağından pek çok menâfi'î görülecektir.

Mezkûr şimendüferin te'sîs ve inşâsınca her ne kadar evvel emirde ba'zı müşkilât çekileceği kâbil-i inkâr değilse de bunun gibi cesîm işlerin te'sîsâtında her mahalde suûbet görülmekte olduğu ve maa-mâ-fih bu şimendüferin ileride görülecek muhassenâtı şimdiden keşf olabileceği der-kârdır.

Mısır'ın Afrika-yı Vustâ'ya doğru tevsî'i tarihlere derc edilmeye şâyân-ı muhassenât-ı asriyyeden olup bu madde değil şimdiki kadîm Mısırîlerin bile şöhretiyle rekâbet etme derecesine vâsıl olacağı cihetle medeniyet ve maârif sâyesinde Mısır'ın ettiği terakkî ile gördüğü muhassenât ileride on misli tezâyüd edeceği husûsât-ı âtiyeden istidlâl olunur.

Mesela Mısır'dan Hartum şehrine telgraf inşâsı tasmîm olduğu esnâda iş ayda veya senede bir def'a şehir-i mezkûra gitmiş ve seyyahın göndereceği mektûbdan ve-yâhûd Mısır'dan Hartum'a resmen bir emir gönderilmesinden ibâret

olup halbuki bunların deve vâsıtasıyla gitmesine mâni‘ var gibi bir takım sözler söylenmiş ve bunun hiçbir vakitte bir fâidesi görülemeyeceğinden bahs olunmuş ise de bu def‘a Nil şehrinin mu‘tâdından ziyâde tezâyüdünde eğer Hartum şehrine telgraf olmamış olaydı Mısır‘ı seyl-i belâ basıp iki milyon lira hasâr vukû‘u âşikâr iken telgrafın vücûdu Mısır‘ı ve ahâlisini bir büyük belâdan kurtarmıştır.

Çünkü suların Hartum‘da tezâyüdü derhal telgrafla Mısır‘a bildirilip esbâb-ı muhâfazaya vakt ü zamânıyla teşebbüsle memâlik-i mezkûrenin kıymetdâr olan sonbahar zahîresini hulâsa muvaffak olmuşlardır ki işte bundan hâsıl olan fâide mezkûr telgraf inşâiyyesini kâmilen kapattı diyebiliriz.

Şu hâle göre mezkûr demiryolun inşâsına muhâlefet şöyle dursun izhâr-ı mahzûziyetle beraber bir an akdem inşâsına mübâşeret olunmasını riyâsız tavsiye ve temennîden geri duramayacağız.

Bundan başka Hartum şehrinin yukarı taraflarında Sad ta‘bîr olunan bir takım otluk toplanıp nehrin cereyânına mâni‘ olmakta olduğundan bunun def‘ine bir çâre bulunur ise nehren dahî bir vâsıta-i nakliyenin vücûda geleceği der-kârdır.

Çünkü nehr-i mezkûrun Bahrü‘l Ebyaz şubesinin Albert Nyanza Gölü‘nden ayrılıp cihet-i şarkiyyesine cereyân ettiği mahall Mine nâm mahallden iki bin üç yüz kadem mürtefi‘ olduğundan mezkûr demiryolun inşâsıyla beraber Nil‘in mecrâsının dahî tevsî‘ ve ta‘mîk husûsuna bezl-i mechûd olunursa birkaç sene zarfında Bahr-i Sefîd‘le Albert Nyanza Gölü‘ne kadar hem bahren ve hem berren vesâil-i nakliyeye mâlik olunacağı bî-iştibâhtır.

(Pek a‘lâ bundan ne muhassenât hâsıl olur) diyen efkâr-ı sakîme ashâbına şu vâdide cevâb verilebilir ki zikr olunan vesâit-i nakliye ile hatt-ı estuvâ ve münkalibîn meyânesinde neşv ü nemâ bulan hubûbât ve sâirenin pazar revâcına nakli kâbil olarak bundan dolayı ahali pek çok istifâde edeceklerdir.

Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın rivâyetine nazaran şimdiki halde ol taraf hâsılâtından mûcib-i istifâde olan yalnız fildişi olup bunun bin yükünü Fatiko'dan Kondokora'ya nakl etmek ise beş bin beş yüz sığıra muhtaçtır. Bununla beraber oralarca gâyet ehven olup hatta mûmâ-ileyh Masandi vilâyetinde ârâm ettiği müddette otuz İngiliz lirası kıymetinde fildişini yerlilerden bir miktar boncuk ve bir kırmızı mendil ile iki kuruşluk bir kasab bıçağıyla mübâdele etmiştir. Diyelim ki fildişi sene-be-sene tenâkuz etmekte olduğundan ticâret-i mezkûre mahdûd olsun fakat bir kere esîr ticaretinin önü alınıp da ahali zirâatle ticârete başlar ise kahve ve pamuk ve pamuk tohumu yağı ve hubûbât husûsunda husûle gelecek ticâreti tahdîd etmek kâbil midir?

Halbuki Hartum ile Yucibhi şehri miyânında gerek Sör Samuel Bikar Pâşâ'nın ve gerek Doktor Şivinford'un beyânına göre seksen milyon sipahi olup bunların melbûsâtı ise ale'l-umûm ağaç kabuğundan mensûc veya daha doğrusu hasır misillü örme bir nev' örtüden ibâret olup bir ay zarfında tüfenklenip parça parça olduğu cihetle şâyed Mısır-ı ulyâ tarafına bir pamuk fabrikası inşâsıyla bunda ba'zı Kaliko ve Amerikan bezi nesc ve ihrâc ve Afrika'nın içerisine irsâl olunursa hâsıl olacak ticâretle şimendüferin ol vakitki ehemmiyeti bir kere mülâhaza oluna. Gelelim Albert Nyanza Gölü'nün muahharen Tanganifa nâm göl ile iltisâkına ol vakit Mısır'ın hudûdu yedi sekiz derece hatt-ı estüvânın cenûb cihetine mürûr edeceğinden kıt'a-i mezkûrenin kâmilen keşfine bâdî olup İskenderiye Şehri Avrupa'da ikinci Londra mesâbesine geçeceğinden aslâ şüphe yoktur.

Hâsılı mezkûr demiryolun inşâsıyla birinci def'a lokomotif düdüğünün Bahrü'l Ebyaz şubesi vadisinde işitilmesi bu kadar senelerden beri belâ-yı cehl ile muhât olarak medeniyetten mahrûm bulunan Afrika kıt'ası ahalisinin hâb-ı gafletten îkâzını mûcib olacağı cihetle şu madde terakkiyât-ı azîme-i asriyyeden ma'dûd olduğundan hiç şüphe olmamasıyla Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin muvaffakiyeti temennîsinde bulunduğumuzu yine tekrar ederiz.

Basiret: No: 1413 , 22 Zilkade 1291 / 31 Aralık 1874, s. 1-2.

(Darfur)

Afrika Kıt'ası'nın içerilerinde üç beş yüz bin ahâlîyi şâmil memâlik-i vesî'a olup kendilerince (Sultan) ta'bîr olunur bir hükümdar idâresinde ve en sonraki hükümdâr dahî İbrahim nâmında idi.

Bu hükümdâr İbrahim eslâfının sâlik olduğu meslek-i vahşiyâneyi münselik olarak esîr ticâreti gibi bir kâr nâ-hemvârî iltizâm etmesinden ve kübrâ-yı ahâlîsi ise zâten bu tarîk-i vahşeti ihtiyâr ile bu yüzden geçinilmeyi kâr ittihâz etmiş olmasından dolayı Darfur memâlikinde bu ticâret-i mekrûha tarakkîye başlamış ve bunun men'î ise âlem-i insâniyet ve medeniyette yaşayan ümem ve akvâmın arzu-kerdesi olduktan başka buna muvaffakiyet-i hakîkat mûcib-i fahr ve mübâhât ve câlib-i ecr ü mesûbât olup çünkü bu üserânın sûret-i ahz ve giriftiyle sevki maddesinde vukû bulan cevri ve mezâlîm ile beraber şu bî-çâregânın esnâ-yı râhda çektikleri metâib ve meşâk ve dûçâr oldukları telefât-ı insânın ciğerini pâre pâre edecek bir derecede olduğundan bunun tafsîlâtıyla kalıp merhametdâne îrâs-ı kasvet etmek istemez isek de bu fi'il-i fecî'in bir numûnesini arz etmek men'î hakkında olan lüzûm ve ehemmiyetle buna muvaffakiyetin ne derecede câlib-i ecr ve sevâb olacağını tahmîne medâr-ı suhûlet olacağından bi'l-mecbûriye beyân eyledik şöyle ki Tunus vilâyet-i celîlesi hizmetinde bulunup müddet-i medîde Afrika kıt'asında seyâhat etmiş olan Almanyalı doktor (Nahti Gol) esîr serkiyetinin ne yolda olduğunu dahî görmek üzere Darfur taraflarında esnâ-yı seyahatte (Ayaciri) kabîlesi emîrine refâkat ederek esîr tutmak üzere esnâ-yı küşt ü güzârlarında bir takım ahâliye tesâdüf ile esîr etmek için üzerlerine hücum ettiklerinde bîçâreler korkularından bir ormana firâr ile canlarını kurtarmak için ağaçlara çıkmışlar ise de emîr-i merkûmun yanında bulunanlar şu bîçâr-kânı derdest etmek emeliyle ormanın tutuşturup dışarı uğratmayı tasavvur ederler ise de bu sûretle temâmî-i husûl matlah kâbil olamayacağından ormanın etrâfını kuşatıp ok ve tüfenk ile kuş avlar gibi bîçâreleri ağaçların üzerlerinde vurup aşağı düşürmeye ve içlerinde canından nevmîd olduklarını zahmet-i zahm sanandan kurtarmak için i'dâm ile kusûr sağ kalabilecekleri toplanıp boyunlarına lâle takarak götürmeye başladılar.

İşte şu zulm ve vahşetin oralardan def'iyle âlem-i insâniyet ve merhamette ibkâ-yı nâm edilmek üzere Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden Darfur taraflarına asker sevkiyle oraların dâire-i medeniyyete idhâli iktizâ-yı hâlden olmasıyla icrâ-yı îcâbına bundan mukaddem teşebbüs buyrularak Zebir Beğ kumandasıyla Mısır'dan sevk olunan iki bin nefere karîb bir fırka-i askeriyeye Sudan cihetinden ilâve olunan diğeri bir kuvve-i müfreze ile birleşip bir takım sahârî ve beyabânı geçip Darfur memâliki hudûduna dâhil olduklarında Darfurlular tarafından bunları men' ve mukâvemetle cesâret olunması üzerine asâkir-i Mısriyye cânibinden dahî bi'l-mukâbele olunan muhârebât-ı müte'addidede Darfurlular münhezim ve perişan olarak asâkir-i merkûme her seferde hatve hatve ilerleyip bu yol üzerinde bulunan kurâ ve nevâhîyi zabt edip nihâyet hükümdârın makarı olan (Faşir)e duhûl etmişlerdir.

Asâkir-i Mısriyye'nin zikr olunan (Faşir)'e duhûlünü müteâkib etrâfta bulunan kabâil ahâlisi rüesâsıyla beraber arz-ı itâ'at ve istîmân ederek bunlara asâkir-i merkûme kumandanlığı cânibinden te'mînât-ı lâzıme i'tâsıyla beraber esâretin lağvi icrâ ve sâir tebaa-i şâhâne gibi min ba'd hür olduklarını i'lân edilmiştir.

Fakat müteveffâ hükümdar İbrahim'in akrabâ ve müteallikâtından bir takım halk itâat ve inkiyâd etmeyerek Darfur'un cihet-i garbiyyesine firâr etmiş olduklarından bunları buldukları yerde te'mîn ile dâire-i mutâvaata almak ve itâat etmedikleri halde muâmele-i cebriyeyi icrâ etmek üzere bir fırka-i müfrezenin ta'yîni dahî kararlaştırılmıştır asâkir-i Mısriyye'nin Darfur'a giderken uğradıkları mahaller ahâlisine gösterdikleri muâmele-i cemîleden dolayı ahâlî-i merkûme kâffeten memnûn olarak her yerde asâkir-i merkûmeye fevka'l-âde ri'âyet ve hürmet ve Darfur hâkiminin âyâdî-i zulm ve cevrinden tahlîs edildiklerinden dolayı arz-ı şükrân ile du'â-yı tevâhüf ömr ü şevket-i Hazret-i pâdişâhîye terdîfen vürûd hayriyet-i nümûd-ı cenâb-ı Hıdvî-i ekremîyi yâd ve tekrâra müsâra'at etmişler ve hatta Darfur askeri zâbitânının pek çoğu esnâ-yı muhârebâtta Darfur hâkiminin elinden kurtulup asâkir-i Mısriyye adâdına mülhak olmak emeliyle beri tarafa geçmişlerdir. Hâsılı zât-ı hazret-i Hıdvî şu Darfur sefirini kemâl-i dil ve hakkâniyetle icrâ ve ikmâl

buyurarak Afrika'nın merkez-i vahşeti denmeye sezâ-vâr olan Darfur memâlik-i dâire-i medeniyyete idhâl ile Sudan tarafları gibi oraları dahî ma'mûr ve abâdan etmek tarîkini açmaya ve nâm-nâme-i Hazret-i Pâdişâhî ve satvet-ı Kâhire-i devlet-i aliyyeyi oralara kadar neşr ile bu sırada bi'l-cümle memâlik-i Mısıriyye'nin ıslâh ve i'mârı hakkında olan himmet-bülend mertebet-i Hıdvânelerinin bir eser-i celîlini dahî ibrâza muvaffakiyet Hıdvîleri hakîkate şâyân-ı şükân ve mahammedettir.

Bununla beraber şu himmet ve muvaffakiyet Celîle-i Hıdvî (Libya) Çölü'nün şark cenûbu taraflarını dahî karîben dâire-i inzibât ve inkıyâta idhâl ederek Lüt ve Cud şekâvet ve vahşetten tathîri ile (Kuya) ve (Kukabiye) civârında kesret üzere bulunan bakır ve demir ma'denlerinin keşf ve i'mâli müyesser olduğu halde bunların Avrupa ma'denlerine bile der-kâr olan tefsûk ve rûchânı münâsebetiyle hâsıl olacak menâfi' ve istifâde pek küllî olacaktır.

Bundan başka şu muvaffakiyet sâyesinde (Vaday) ve (Yacermi) ve (Kanem) ve (Yorenfo) tarafları dahî ileride birer birer idâre-i Celîle-i Hıdvîyyeye idhâl olunarak Mısır'ın hudûdu tevessu ettikçe zât-ı Hazret-i Hıdvînin metbû-ı mefhamı olan zât-ı şevket-simât-ı hazret-i pâdişâhînin sâye-endâz-ı şevket ve şân buyurduğu memâlik-i mahrûsanın hudûdu Afrika kıt'asının vustuna kadar dal budak salarak kesb-ı cesâmet ve imtidâd edeceği ve şimdiye kadar Mısır ülkesinin kesb ettiği cesâmet ezmine-i kadîmede bile mümkün olamamasına nazaran Hıdvîyyet-i Celîlenin mü'essir-i meşkûresinden bulunduğu kâbil-i inkâr değildir.

Eğerçi ba'zı mahalleri çöllerden ibâret ise de arazisinin servet-i tabîyyesi fevka'l-âde olmasıyla mahal-i sâireye mukayyes olunamayacağı cümlelerin ma'lûmu olup hele Darfur'a hem hudûd olan (Kordofan) ve (Borongu) vilâyetleri miyânında vâki' arazi-i vesîanın kuvveti pek ziyâde olduğundan yalnız üç ay zarfında harâset ve zirâat ve hasat eylediği halde alınan hâsılât gâyet bereketlidir.

Ve'l-hâsıl gerek Darfur ve gerek havâlisi pek münbit ve mahsûldâr olduğundan oraların taht-ı inzibât ve ümrâna idhâli hâlinde ziraatin ilerlemesinden hâsıl olacak menâfi'-i külliyyeden başka yerde Mısır'ın ticâretine bir büyük menba'

açılacaktır. Çünkü o taraflara Mısır'dan kahve ve ipek ve çuha ve sabun ve kömür gibi bir takım şeyler nakl olunup oralarından dahî bunlara mukâbil fildişi ve devekuşu tüyü ve deve demi-i Hindî ve (rey) ta'bîr olunur su tulumbaları gibi eşyâ-yı ticârete ve maymun ve papağan ve sâir hayvanât götürüldüğünden Darfur tarafları dâire-i temeddüne girdiği halde ticâret ve temettuâtın kıymeti bilinip bu eşyânın tarafeynden ahz ve i'tâsı şimdikinden beşon kat tekessür etmek tabî'î ve bu da tarafeynin mûcib-i istifâdesi olacağı bedîhîdir.

Binâen aleyh Hıdîviyyet-i Celîle'nin şu Darfur meselesinde olan muvaffakiyetlerini âcizâne tebrîk ile oralarca taraf-ı eşref-i hazret-i pâdişâhî ile cânib-i âlîlerine isticlâb-ı da'vât hayriyet-i âyât edecek muvaffakiyât-ı celîlelerinin tezâyüd ve temâdîsini temennî ederiz.

Basiret: No: 1426 , 7 Zilhicce 1291 / 15 Ocak 1875, s. 2-3.

Post Gazetesi Rusya Devleti'nin Asya-yı Vusta şimendüferinden bahs ettiği sırada diyor ki (Mösyö Lesseps Avrupa ve husûsiyle İngiltere tarafından olunan muhâlefete karşı Süveyş Kanâli'nin hafrine başlayıp imkansızlığı da'vâsında bulunduğu bir cesîm işe muktedir olduğu cihetle Mısır tarihinde mûmâ-ileyhin nâmı ikinci İskender menzilesinde kayd olunduğundan gayrete gelerek Avrupa devletlerinin politikasını dahî bu kere tebdîle bâ'is olması melhûz bulunan Asya-yı Vusta şimendüferinin inşâsına kıyâm eylemiştir.

Mahdûmunun bu yakınlarda ol taraftan avdetinde vukû bulan ifâdesine nazaran tarîk-i mezkûrun üç tarafından inşâsı mümkün olduğu anlaşılmiş ise de bunlardan ikisi muhâtaradan sâlim olduğu cihetle üçüncüsü tercih olunmuştur.

Ve bu da Ceyhun nehrine müvâzî Afganistan hudûduna kadar temdîd olunabilecektir.

Mûmâ-ileyh mezkûr şimendüferin muhassenât-ı müstakbelesinden bahsettiği sırada gûyâ ileride ashâb-ı tahvîlâta fevka'l-âde sûrette temettu göstermesi me'mûl

bulduğunu ve yolcuların ekserîsi bahren olan muhâtaralı seferî ihtiyâr etmekten ise beheme hâl şimendüfer tarîkiyle gideceğini ve bunun hitâmında İngiltere dahî ticârete iştirâk etmek emeliyle Hindistan'dan Peşvar'a kadar olan tarîki bi'l-inşâ Rusya şimendüferiyle birleştireceğini ve bir tarîk dahî yâr kendi Çin iklimine doğru inşâ edeceği gûyâ me'mûldür diyor.

İstifâde me'mûl olan vilâyetlerle şimdiye kadar olunan ticâret bahren olup ticâretin devâmı arzu olunursa geçende beyân ettiğimiz vechle mesârif cihetinde berren ticâret bahren olanın birkaç mislini bulacağı cihetle aradan çok geçmeden bu yol muattal hükmünde kalacağını Mösyö Dö Lesseps hâtırına getirmiyor veya getirip de tecâhül ediyorsa İngiltere'yi dahî iğfâl etmekte ma'nâ nedir? Çünkü Karet Esteren nâm beş bacalı vapurun bir buçuk milyon lira sarfıyla inşâsında Avrupa ile Amerika kıt'alarını birbirine rabt edercesine ticâreti teshîl etmiş olacağı gibi mezkûr vapurun kâffe-i levâzımâtıyla beraber on bin kişiden ibâret olan bir orduyu bir seferde nakl edebileceği der-kâr olduğundan bu halde olunacak istifâdeden ba'zı gazeteler on beş sene akdem uzun uzadıya bahs ederek ahâlden bir takımını dahî teşvîk ve tergîb etmişler ise de şimdiki halde tahtü'l-bahr telgraf hattın temdîdinden başka hiçbir şeye yaramadığı cümlelerin ma'lûmudur.

Bu gibi Asya-yı Vusta şimendüferini dahî Mösyö Dö Lesseps şenlendirip bulandırarak Avrupa pazarına takdîm ile milyonlarca lira sarf ettirmek emelinde bulunması mahzâ Süveyş Kanalı'nın hafr ve ticâretinden hâsıl ettiği cesâretten ileri gelmiştir.

El-hâsıl bâlâda beyân ettiğimiz gibi İngiltere ticâret-i bahriyesini Asya-yı Vusta şimendüferi için fedâ etmesi istifâde şöyle dursun küllî ziyânı mûcib olacağını ra'nâ eylediği cihetle öyle Mösyö Lesseps'in ifâdesi gibi Hindistan hudûdundan Rusya şimendüferi ile iltisâk etmek üzere bir şimendüfer inşâsı yerine elbette memâlik-i Osmâniyye'den inşâsına muvâfakat edeceği der-kârdır çünkü bir kere mülâhaza olunursa Devlet-i Osmâniyye'nin şimdiki halde inşâ etmekte olduğu Anadolu şimendüferi geçende İngiltere mühendisleri tarafından Bâb-ı âlî cânib-i sâmîsine takdîm olunan harîta mûcibince inşâ olunmaya başladığı halde yakın vakitte

Bağdad'a kadar temdîd olunacağı ve şehir-i mezkûrdan İran hudûduna ise cüz'î fedâkarlıkla temdîd olunabilip buradan ilerisini dahî İngiltere'nin deruhde edeceği der-kârdır.

Şâyet Devlet-i Osmâniyye tarafından müsâade olduğu takdîrde İzmid şimendüferini dahî İngiliz kumpanyasının der-uhde etmesi me'mûl-i kavî olup işte İngiltere'nin nazar-ı dikkatine çarpan devlet-i müşârün-ileyhânın şark müstemlikâtınca en ziyâde muhassenâtla beraber muhâtarasız olan tarîk-i Fırat vâdisi olduğundan öyle mechûlü'l-ahvâl bir takım mahallerle çöllerden ibâret olan Asya-ı Vusta üzerinden ve hiçbir mevsimde kar eksik olmayan Himalaya Dağları altından geçip gitmek ve bir takım tünel hafr ile Hindistan'la birleştirmek ileride Rusya'nın memâlik-i mezkûre üzerine yine hücumu vukûunda nakliyâtını teshîl etmekten başka bir fâideyi müntec olmaz ve burasını İngiltere pek ra'nâ bilir.

Binâen aleyh Mösyö Dö Lesseps bu efkârdan sarf-ı nazar etse pek hayırlı olacağını ihtârdan geri duramıyoruz. Vâkıâ Avrupa ile Asya kıt'alarında teferrüd ederek etrafa kanatlarını açan şimâl kara kuşu Petersburg'dan Hindistan hudûduna kadar inşâsı tasavvur olunan şimendüferin mesârif-i inşâiyyesini yalnız başka îfâ edemeyeceğini ra'nâ bildiğinden mesârif-i mezkûreye İngiltere'yi teşrîk için çalışacağı gibi Mösyö Dö Lesseps'in dahî ibkâ-yı nâm için maddenin kuvveden fiile ihrâcına bezl-i mechûd edeceğinde şüphe yok ise de bundan Rusya ne kadar istifâde eder ise İngiltere o kadar mütezarrır olacağını bilip bu işe her halde muhâlefet etmesi muvâfık-ı akl ve hikmetder ve hem Hindistan'ın istihkâmât-ı tabîiyyesinden olan Himalaya Dağları üzerinden ve-yâhûd altından bir şimendüfer inşâsıyla istihkâmât-ı mezkûreyi posta tarîki makâmına ircâ etmekte mazarratdan başka fâide yoktur.

Uranburg'dan Peşvar'a kadar tasavvur olunan şimendüferin inşâsında tesâdüf olunacak müşkilât-ı azîmeye karşı ittihâz olunacak tedâbir ile ol bâbda Hindistan'ın derece-i ulyâsı add olunacak bir takım inşaat icrâsı iktizâ edeceğinde şüphe yok ise de Mösyö Dö Lesseps bilmez mi ki bu şimendüfer hattı münbit ve mahsûldâr ve iki tarafı meskûn Süveyş Kanâlı gibi olmayıp bundan me'mûl olunan istifâde

mahdûddur. Pencap'dan parekende gidenler yolların gâyet sarp ve gayret-meskûn olduğunu beyân ediyorlar.

Mösyö Dö Lesseps bu kadar külfetli lüzumsuz ve fâidesi Asya-yı Vusta şimendüferini inşâ edeceğine Amerika-yı Vusta'da kâin Pınardilini güşâd ile Bahr-i Muhîd mu'tedili Bahr-i Muhid-i garbî ile birleştirse daha a'lâ ve hayırlıdır.

Ve-yâhûd Mora cezâresinin Avrupa kıt'asına vâsita-ı irtibâtı olan dili kesip ayırsa ve Venedik Körfezi suyunu Erşiyler Denizi yine cereyân ettirse daha evlâ olmaz mı?

Basiret: No: 1467 , 1 Safer 1292 / 9 Mart 1875, s. 1-2.

(Mahâkim-i Mısriyye)

Hakkında şimdiye kadar gazetelerde bir çok makâlât görüldü. Umûmiyeti i'tibâriyle bunların mündericâtı Mısır mahkemelerinin lüzûm-ı ıslâhıyla Hıdîviyyet-i Celîle'nin teşebbüs buyurduğu tedâbir-i ıslâhiye üzerine düvel-i ecnebiyyenin muâmelât-ı mütereddidânesinden ibâret olup bu kere alınan ma'lûmâta nazaran Fransa'dan mâadâ düvel-i ecnebiyyenin kâffesi Hıdîviyyet-i Celîlenin ihtârât-ı mahkasını hüsn-i telakkî ederek Hıttâ-i Mısriyye'de bulunan düvel-i ecnebiyye konsoloshânelerinin her birisi başlı başına birer mahkeme olduğundan bunların lağviyle kendi taraflarından dahî ta'yîn kılınan jojlarla me'mûrîn ve hükâm-ı Mısriyye'den mürekkeb olmak üzere muhtelit mahkemeler teşkîline muvâfakat etmişlerdir. Fransa Cumhuriyeti dahî muvâfakat etmek üzere olup hatta millet meclisinde müzâkere olunmaktadır.

Bir memleket mahkemelerinin müdâhelât-ı ecânibe uğrayıp hükûmet ve ahalinin hukûk-ı umûmiyyesini pâyimâl etmek (hukûk-ı milelden başka) kânun ve kâide-i hakkâniyyet ve insâniyete ve mazarrât-ı vâkıanın müteallik-i ileyhi olan devlet ve hükûmetin hukûk ve menfaatine mübâyin düşeceği bedîhîdir.

Böyle kâide-i umûmiye hilâfına bir hâlin sâir devlet ve hükûmetin ihlâl-i hukûkunu icâb eder müdâhelât îkâma salâhiyet ve bu salâhiyete meşrûiyet verir bir kâide-i mahsûsa ve hiçbir kimse râzı olmayıp umûmî olarak cereyân-ı usûl icâbınca öyle müdâhalâta tasaddî harbin netîce-i muvaffakiyeti olarak ancak bu dahî bir vakte kadar devam eder. Maa-mâ-fih öyle bir şey dahî vukû bulmamıştır.

Avrupa devletleri içinde bir çok müdâhalât-ı ecnebiyye müşkilâtıyla uğraşan devlet yalnız Devlet-i Aliyye'dir. Bu da mağlûbiyetin ilcâât-ı mahsûsasından değildir. Öyle olsa ne yapalım bir müddet de böyle gitsin diyerek erbâb-ı müdâhalenin kâide-i hakkâniyet ve insâniyetlerine mürâcaat olunur. Halbuki bizde iş tamamıyla bunun aksi olup çünkü Saltanat-ı Seniyye'nin bu müdâhalât yüzünden çektiği müşkilât hep vaktiyle bilâ-mûcib verilen müsâadât-ı fütüvvetkârânenin birkaç yüz sene sonra zuhûr ederek gündün güne tevlîd-i mazarrat eden netîcesidir. Mısır'ın uğradığı müşkilât dahî her nasıl ise bu müdâhalât-ı ecnebiyyenin hengâm a'zâsından be'is görülmeyen imtiyâzât netîcesidir. Hükûmet ve ahâlî-i Mısriyye'nin bu mahâkim yüzünden şimdiye kadar çektiği müşkilât memâlik-i Osmâniyye'nin sâir cihâtında görülmeyip çünkü sâir memâlik Devlet-i Aliyye mahâkimi ecnebî tercümân ve jojlarının esnâ-yı muhâkemedede bulunmaları ve sûret-i icâbetleriyle verilen hükümlerin icraatı müşkilâtından ibârettir.

Lakin Mısır'da böyle değildir. Orada düvel-i ecnebiyye konsolatolarının her birinde birer mahkeme-i mahsûsa vardır. Teb'alarıyla yerliden birinin bir da'vâsı olsa yerli olan adam hasmını mahkemesine mürâcaata mecbûr olur. Meselâ hasmı Amerikalı ise kendi aleyhine verilen hükm aleyhine i'tirâz ve istînâf-ı deâvî için yine o sûrette derece-i sâniyede bir mahkeme olmadığından istînâf için Mısır'dan Washington'a kadar gitmeye mecbûrdur.

Orada hükm-i evveli nakz ettirebilmesi dâimâ kâbil olamaz. Mesâfenin derecât-ı bu'diyetine nazaran meblağ-ı mahkûmün bih meselâ elli bin kuruş olsa yol mesârifî şerâit-i istînâfın mevkûfun aleyhi olan mebâli dahî hemen o dereceyi bulacağından hükmü kazanamadığı halde meşâk-ı seferden başka kazanacağı kâr yoktur. Kezâ Mısır'da Yunan konsolatosu bile böyledir. İşte bu kadar müşkilâtı

mülâhaza ederek o biçâre adam meblağ-ı mahkûmun bihi verip de kurtulmaktan özge bir çâresi yoktur.

Doğrudan doğruya hükûmete âid hukûka gelince meselâ bir Amerikalı sokak ortasında bir adamı vurup öldürse zâbıta-i mahallî o kâtil ve cânîyi tutamaz ise kâtil mensûb olduğu konsolatoya dehâlet eder. Konsolato o kâtil ve cânîyi hükûmete vermez. Zâbıta-i mahallî tutsa bile yine istintâkı konsolato mahkemesinde icrâ olunur. Mahkûmiyetine dâir verilen hükmü o adam Washington'a giderek istînâf eder. Hâsılı had ve hasr kabûl etmez ve hiçbir memlekette devamı tecvîz olunmaz bir çok müşkilâtın bir an evvel vücûdunu kaldırmak Hıdîv Hazretlerinin tâ ibtidâlardan beri caygîr-i zamîri olup teşekkür olunur ki bu müşkilâtı izâle ile beraber hukûk-ı tabî'iyeye-i hükûmeti muhâfaza yolunda vukûa gelen teşebbüsât ve ikdâmât-ı aliyyeleri âlem-i insâniyette hakîkate bâis fahr ü şükrân olarak şu teşebbüsât-ı hayriyyeye muvaffak oldular ve bu ıslâhât ve tanzîmât mahâkim için mükemmel bir de nizam-nâme yapıldı. Artık buna hiç kimsenin i'tirâz etmekte hakkı kalmadı.

Teşebbüsât-ı mezkûrenin semere-bahş menfaat olması bahsine gelince malahatın sûret-i tesviyesi erbâb-ı müdâhale (ki müşkilât-ı mebhûsenin menâbi' zuhûru olarak mazarrât-ı meşhûdeleri meydanda bulunduğu halde şimdiye kadar izâlesi tarafına gitmek gibi bir eser-i hakkâniyet ibrâzına muvaffak olunamayıp bu usûl-i mazarrât-şumûlün yüzünden görülen mazarrâtın müte'allik-i ileyhi bulunan hükûmet-i Mısriyye'nin ihtârât-ı muhikkasına sebebiyet veren düvel-i mütemeddedir.) kendi memleketlerinde cereyân eden usûl-i muhâkemât ile iktizâyı istiklâl ve hakkâniyet ve insâniyete bakıp Hıdîviyyet-i Celîle'nin müşkilât-ı ma'lûme hakkındaki ihtârâtın esbâb ve menşe'ini bir kere mülâhaza ettikleri halde derecât-ı hakkâniyetini teslîm ile beraber mukteziyâtına muvâfakatleri ilcâat-ı asriye ve îcâbât-ı hakkâniyet ve insâniyetten olmakla şimdilik Fransa'dan mâadâsını konsolato mahkemelerini kandırıp halbuki mahâkim-i Mısriyye dahî ahkâm-ı münîfesi umûmen Avrupalıların takdîr ve tasdîki altında bulunan şerîat-ı garrâ ile me'mûr ve mükellef olduğundan me'mûrîn-i mahalliye ile kendi me'mûrlarından mürekkeb olmak üzere birer muhtelit mahkeme teşkîline muvâfakat gösterdiler.

Fransa Cumhûriyeti düvel-i mütemeddinenin hakkâniyetine hizmet ve muktezâsı üzere hareket eder bir hükûmet bulunduğundan onun dahî bu sûretle muvâfakati lüzûmu bedîhî olup ancak bu teşkilât hakkâniyetin mukaddimesi olarak kendi memleketlerinde cereyân eden usûl-i muhâkemâtın Mısır'da dahî tamâmî-i cereyânı esbâbının istihsâli zımında olunacak mesâ-i meşkûreye iştirâk ve muâvenetleri dahî medeniyet ve hakkâniyet ve insâf ve insâniyet ve mukteziyâttan olmakla yakında onun zuhûrunu bekler ve Hıdîv-i Efham Hazretlerinin memâlik-i Mısriyye hakkında hüsn-i niyet ve tedâbir-i hayriyyelerinin tamâmen ve karîben muvaffakiyetlerini temennâ eyleriz.

Basiret: No: 1469 , 3 Safer 1292 / 11 Mart 1875, s. 1-2.

(İskenderiye'den Mektûb)

Şu aralık politikaya dâir havâdisin killetinden tarafınıza tahrîr edecek şey olmadığı cihetle postalar hakkında Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından karar verilen nizâmdan bahs etmeyi münâsib gördüm.

Şöyle ki Mısır memâlikinde şimdiye kadar düvel-i ecnebiyye tarafından idâre olunmakta olan postalar kaldırılıp bunların Mısır posta-hâne-i umûmîsi tarafından idâre olunmasını Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri emr buyurmuşlardır.

Çünkü Mısır'a ecnebî postasının girmesi ba'zılarının kavline göre bir mukâveleden ileri gelmeyip yalnız Süveyş Kanâlı'nın hafrinde postanın İskenderiye'den geçmesine karar verildiği esnâda Mısır postasının nevâkısından ileri gelmişti.

Bunun üzerine düvel-i ecnebiyyeden ba'zıları ol vakit bi-gayr-i hakkın Mısır'da birer posta şu'besi açmaya başlamış ve müahharan düvel-i müşârün-ileyhimle Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye meyânesinde tekarrür eden posta nizâm-nâmesinde bu ecnebî postalarına dâir hiçbir söz olmamıştı. Bu halde dâhilî postaların idâresi Mısır'a âid kalıp Mısır ile Fransa meyânesinde postaya dâir olan mukâvele-

nâmenin dahî müddeti geçen kânûnusânînin dokuzuncu günü münkazî olmuş ve bunun temdîdine Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden mümâşât olunmuş idi.

Çünkü evvelâ Bern şehrinde bundan akdem umûm postalar hakkında tecemmu‘ eden kongrenin kararı üzere Mısır’dan mürûr eden mekâtibden resm taleb olunmasıyla ahâlî-i Mısır’ın şu yüzden mütezarrır olacağı ve sâniyen mezkûr mukâveleye def‘a-i sâniye olmak üzere karar verildiği takdîrde düvel-i ecnebiyyenin kâffesi tarafından bu yolda birer mukâvele akdi taleb olunacağı der-kâr idi.

Mukâvelenâme-i mezkûrun temdîdi hakkında Fransa’nın İskenderiye konsolosu tarafından ısrâr olunarak bundan dolayı bir vakitten beri tahaddüs eden mesele âdeta münâzaa sûretini kesb etmiş ise de bu def‘a hüsn-i sûretle tesviye pezîr olmuştur.

Şöyle ki mezkûr mukâvele-nâme İskenderiye’den Mısır’a giden mekâtibden zâten alınan ücretin nısfı ve-yâhûd şimdiki halde pulsuz olan mektûblardan alınan fiyatın yarısı alınmak üzere şubatın beşinden martın beşine kadar mümettid olmak üzere bir mâh daha devamına karar verilmiştir.

İskenderiye’den Mısır’a mektûb göndermek üzere evvelce teşkîl olunan Fransız postasının lağvi husûsu vehle-i evvelîde umûmun nazar-ı dikkatini celb edip bu dereceye kadar hoşnûdsuzluğu mûcib olmuş ise de madde-i lâyıkiyla tedkîk olundukda bu bâbda Hıdîviyyet-i Celîle’nin hakkı olduğu gayr-ı münkerdir.

Çünkü İskenderiye’den Mısır’a mektûb göndermek üzere Fransız postasının devâmına Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden müsâade olunması mahzâ hukûkunun muhâfazasından ileri geldiği gibi müsâade olunmak ise Mısır’ın ıslâhı hakkında olan tasmîmâta mâni‘ görünüyor.

İskenderiye’ye dâhil olan sefâin-i ecnebiyyeden kulaguz resmi alınması husûsunu bundan evvelki mektûbumda beyân etmiştim.

İşte buna dâir İskenderiye’de düvel-i ecnebiyye konsoloslarından ba’zılarının kararıyla bir komisyon teşkîl olunup vâkîa resm-i mezkûrun muvâfık-ı adâlet olduğu bî-iştibâh ise de sevâhilde kazâzede olan sefâine imdâd etmek üzere can kurtaran sandalları tertîb olunması temennîsiyle Hıdîviyyet-i Celîle cânib-i âlîsine bir muhzır takdîm edilmeye karar verilmiştir.

Basiret: No: 1475 , 10 Safer 1292 / 18 Mart 1875, s. 1.

Mısır’da pamuk ziraatinin terakkîsine dâir Levânet Herald Gazetesi’nde görülen bendin tercümesidir.

İngiltere’de vâki pamuk fabrikaları fabrikatörlerinden ba’zılarının Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsine takdîm ettikleri mahzarı müşârün-ileyh hazretleri meclis-i ahkâm-ı adliyeye havâle buyurdıklarından meclis-i mezkûrda ba’de’l-müzâkere verilen kararı mutazammın Hıdîv-i müşârün-ileyhe takdîm olunan mazbata sûretinin tercümesidir.

Birkaç seneden beridir Mısır’da Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından ibzâl buyrulan ikdâmât-ı mebrûre semeresi olarak Mısır’ın her tarafından müteaddid kanâllar ve cedvellerin hafr ve güşâdından her mahalde suyun kesret üzere olduğu ve pamuk ziraatinin terakkîsi ise suyun kesretine vâbeste bulunduğu ecilden memâlik-i mezkûrede gün-be-gün terakkî ederek sâbıklarının birkaç mislini tecâvüz eylemiş ise de ehl-i zirâ‘ bi’t-tabî‘ envâ‘ pamuk tohumu tedârik ederek bunları karışık bir halde zer‘ ettiklerinden sâfî bir cinsten pamuk tohumu bulunmaz dereceye varmıştır.

Mısır’da hâsıl olan pamuğun cinsi memâlik-i sâire hâsılâtının kâffesine teveffuk etmekte olduğu halde birkaç seneden beri memleket hâsılâtı olan iki balyadan biri bir fiyata ve diğeri başka fiyata satılmış ve ekserî bir balya içinde bulunan pamuk cinsinde olmadığından nâşî satılamayıp da İngiltere piyasasında yüz on iki bin balyadan ziyâde pamuk kalmıştır.

Hatta bunun üzerine geçen sene İngiltere pamuk fabrikacılarından üç yüz seksen imzâyı hâvî Hıdîviyyet-i Celîle cânib-i âlîsinden takdîm olunan bir müzekkirenin meâli beyaz pamuğun ekseriyyet üzre âsumânî ta'bîr olunan cinsiyle mahlût bulunmasının Mısır pamuğunun fiyatı piyasaca da gün-be-gün tenâkus ederek sâhibinin elinde yığılıp kalmasına sebep olduğu bildirilmiştir.

Ve bu dahî ziraatin tohumu pamuktan tefrîk eden fabrikalardan alıp bu fabrikalarda ise de muhtelif tohumun birbirinden tefrîkine aslâ ehemmiyet verilmemesinden ileri geldiğini beyân etmeleri üzerine madde-i mezkûrenin tahkîki dâhiliye nâzırına ve oradan dahî ahkâm-ı adliyeye havâle olunup nihâyet haraca ve uşîrûre tesmiye olunan arazi sâhibleri cem' ve bunların ne yolda tohum tedârik ettikleri mahall-i muhtelif müdürleri tarafından tahkîk olunarak ne yolda pamuğu zer' ettikleri bi'l-etrâf tedkîk olunduğu takdîrde Mısır'ın pamuk hâsılâtının Avrupaca ekseriyyetle Mısır'ın fevka'l-âde sûretinde istifâdesini mûcib olacağına aslâ şüphe yoktur.

Ecnâs-ı muhtelifeden pamuk zer' etmek efkârında olanlara esnâ-yı zer'inde tohumun cins ve miktarına göre mahaller tehiyye ettikten ve mahsûl kemâle erdikten sonra hâsıl olan pamuğu cinsine göre ayrı ayrı mahallerde hıfz ve makineler vâsıtasıyla tohumun pamuktan tefrîkiyle muhtelif cins tohumları ayrı ayrı hıft etmek elzemdir.

Bununla beraber Avrupa'ya gönderilecek pamuk balyalara vaz' olunduğu esnâda birkaç cins bir balyada birleştirilmeyip fakat her cinsten olanı ayrı ayrı balyalara vaz' ile fiyat-ı muhtelif üzere satılmasına dikkat ve i'tinâ olunmalıdır.

Fabrikalarda olan tohumların birbirine halat edilmesine kemâl derecede dikkat ve i'tinâ olunmak lâzım olduğu gibi ahâlden tohum iştirâ edenler dahî dikkat edip şâyet aldıkları tohum karışık olduğu halde en yakın bulunan müdüre şikâyetle ol fabrika sâhibinin tecrîm ve ileride bir daha bu gibi harekette bulunmamasına mâni' olunmalıdır.

İşte vesâil-i meşrûhaya dikkat olunduğu takdîrde Mısır'ın pamuk hâsılâtı değil evvelki şöhretini belki birkaç dereceler daha ileri gideceğini (ahkâm-ı adliye) dahî tasdîk ederiz. İntihâ.

Mezkûr lâyiha evvel emirde ahkâm-ı adliye tarafından Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye takdîm olunduktan sonra bütün müdürlüklere bildirilmek üzere dâhiliyye nâzırına gönderilmiştir.

Basiret: No: 1480 , 16 Safer 1292 / 24 Mart 1875, s. 2.

İskenderiye'den mektûb

Mekâtib-i Mısriyye'nin idâresi zâten İngiltere Devleti'nin İskenderiye'de general konsolosu olup birkaç seneden beridir istîfâ etmiş olan Mister Edvard Tamas Rucr'a havâle olunmuştur.

Bu zât İngiltere'de ikmâl-i tahsîl ile bu kadar senelerden beridir İstanbul ve Şam ve Bağdad taraflarını seyr ve seyahat ettikten sonra on on iki senedir burada ikâmet etmekte olduğundan ahâl-i Mısır'ın bu günkü günde terakkî-i maârif için muhtaç olduğu esbâb ve vesâile âgâh olduğu cihetle bu sûret pek emîn olacaktır.

Bununla beraber mûmâ-ileyhin bi'l-intihâb işbu me'mûriyyete ta'yîn buyrulması dahî zât-ı Hazret-i Hıdîvînin neşr-i maârif husûsunda olan himemât-ı mütevâliyeleri semeresi ve hidemât-ı mühimmeye ehlinin ta'yîni hakkındaki dikkat ve i'tinânın eseri olduğu ve bundan ahâl-i Mısır'ın küçüğü büyüğü istifâde edeceği der-kâr olduğundan şâyân-ı teşekkürdür.

Bundan akdem müttefika-i Amerika Cumhuriyeti tarafından İskenderiye'de general konsolosu olup Amerikalıların muhârebesi esnâda cenûblular taraftârı olduğu cihetle hizmetinden tard ve teb'îd olan Mister Dolyon bu def'a İskenderiye'ye geldi.

Mûmâ-ileyh gâyet zeki olmağla beraber şimdiye kadar bulunduğu hizmette aslâ kusûr etmemiş olduğundan müttefika-i Amerika'da bir tebeddülât vukûunda beher hal hizmet-i sâbıkasına ta'yîn olunacağı me'mûl-i kavîdir.

Miralay Gordon'un Hıta-i Çin'de olan muvaffakiyetine binâen mûmâ-ileyhin geçen sene Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından Afrika-yı Vusta'ya gönderilip bir sene zarfında ol taraflardaki esir ticâretinin kâmilen önünü aldıktan başka hudûd-ı Mısriyye'yi hatt-ı istivâya kadar tevsîa muvaffak olmuştur.

Mûmâ-ileyhle beraber bulunan Amerika zâbitlerinden biri Afrika-yı Vusta'nın şiddet-i harâretle himâye tutulup nihâyet vefât etmiştir. Bunun refîki Lon mûmâ-ileyh Gordon'un emrinden zerre kadar ayrılmayıp hizmetinde devam ve sebât ederek estüvâya karîb mahallerde yerlilerin hücûmuna dahî mukâvemetle nihâyet galebe etmiş ve kendisi her ne kadar hastalanmış ise de yine muvaffakiyetle avdet etmiş olduğundan Hıdîviyyet-i Mısriyye'nin mazhar-ı takdîr ve aferini oldukdan başka bir de nişâna nâil olmuştur.

Tebdîl-i âb ü havâ ile beraber Avrupa'nın şiddet-i şitâsından halâs olmak üzere Nil boyuna gelenler bu sene havaların güzelliğinden istifâde etmişlerdir.

Hatta Amerikalı Doktor Karın'le geçen gün vukû' bulan mükâlemede mûmâ-ileyh Mısır'ın havasını İtalya ve Fransa'ya tercih edip ciğer ufuvvetine ve istiskâya mübtelâ olanlar için İhramlar civarında iskân etmek gibi nâfi' bir şey olmadığını beyân ile bundan böyle öyle marîz olanların mevsim-i şitâda Mısır'a gitmesini tasvîb edeceğini ifâde etmiştir.

Bundan akdemki mektûbumda Fransızların Mısır'da olan postalarından dolayı Fransa konsolosu ile İdâre-i Celîle-i Mısriyye beyninde bir münâzaa tahaddüs ettiğini ve bunun hüsn-i sûretle tesviye olduğunu beyân etmişim.

Eğerce henüz süslü Fransız postacıları görülmekte ise de bunların çok sürmeyip lağv edileceğinden bundan böyle Mısır dahî memâlik-i sâire gibi postahâne-i umûmî idâresinde bulunacaktır.

Ve Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin bu bâbda olan muvaffakiyeti dahî başkaca zıkr ve tahsîne sezâ-vârdır.

Mahâkim-i Mısriyye'ye nakl-i kelâm olununca düvel-i ecnebiyyeden ba'zıları iki hâkim ta'yîn etmek emelinde buldukları halde ba'zıları bir tane bile ta'yîn etmekte izhâr-ı tereddüd ettiklerinden bunun şimdilik icrâsı mümkün olamayacağı cihetle da'vâları yine konsolos-hânelerde ru'yet olunmaktadır.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından bu bâbda ittihâz buyrulan usûl-i müstahsinenin icrâsına düvel-i ecnebiyyeden ba'zıları muhâlefet edip icrâsına muvaffak olunamayışına hakîkaten esef olunur. Maa-mâ-fih Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin terakkîsi hakkında her türlü fedâkarlığı ihtiyâr ile esbâb-ı mukteziyesine teşebbüs etmiş olduğundan ileride buna muvaffakiyetleri bî-iştibâhtır.

Basiret: No: 1493 , 2 Rabiulevvel 1292 / 8 Nisan 1875, s. 2.

Mısır'da ecnebî mahkemeleri ıslâhı Fransa devleti tarafından muvâfakat olduğu cihetle şimdiye kadar tanzîm ve teşkîl olunamamış ise de Fransızların adem-i muvâfakati resmî olmayıp bununla beraber yalnız Mısır'da ikâmet eden Fransızlara münhasır kalmış olmağla mahâkim-i mezkûrenin artık teşkîl ve güşâdına hiçbir mâni' kalmamış demektir. Mahâkim-i mezkûrenin güşâdı umûm Mısır mahkemelerinin ıslâhıyla medeniyetin terakkîsi emeline mebnî tasvîb buyrulmuş olduğu Fransa'nın gayrı düvel-i ecnebiyyenin kâffesi tarafından muvâfakat olunmasından istidlâl olunur. Bu halde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından arzu buyrulan terakkiyâta Fransa tarafından muvâfakat gösterilmemek semeresiz kalacağından başka Mısırca olan nüfûz ve haysiyetine dahî hâlele geleceğinden şüphe yoktur. Çünkü Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin on iki seneden beridir hüsn-i idâresi semenresi olarak Mısır'da ticâret ve husûsiyetle zirâat el-yevm derece-i matlûbede

ise de bugünkü râddeyi memâlik-i mezkûrede müddet-i mezbûre esnâsındaki mahâkim-i mütenevviyanın nev'ümâ küllî zarûriyatı olduğundan bir an akdem ıslâhına teşebbüs buyrulmak muktezîdir.

Çünkü zâten konsolos-hânelerde icrâ olunan mahkemeler mukârin hak ve savâb olarak icrâ olunmuş olmasa bile yine bir takım müşkilâtı intâc edeceği bedîhî bulunmuş Mısır'ın tevârihine nazaran düvel-i ecnebiyye konsoloshanelerinde olan mahkemelerin her birinde bir gûne nizâm olup ona göre karar verileğeldiğinden artık bu yüzden olacak fenâlık elbette i'tirâza kâbildir.

Mısır tarafından her ne vakit mahâkim-i meşrûhanın ıslâhıyla ber-mûceb-i şer'-i şerîf icrâ-yı muhâkeme edilmesine kıyâm olunmuş olsa mezkûr konsoloshâneler tarafından i'tirâz olunmakta bulunduğundan şimdiye kadar kavânîn-i esâsiyenin lâıyıkı vech üzere icrâ olunamayıp üz üstüne kalmasını mûcib olmuş idi.

Çünkü herhangi memlekette olursa olsun terakkiyyât ve intizâmât hakkında tertîb olunan nizâmât bir usûl-i mevzûa-i esâsiyesiyeye mebnî olmadıkça o mülkün terakkîsi kâbil olamayıp husûsiyle ahâlîyi iklim-i medeniyete şehrâh-ı adâlet olup bunun ma'dûmiyeti maksadın husûlüne mâni' olur.

Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından terakkiyâta masrûf buyrulagelen ikdamât-ı mütevâliyenin hayli semeresi görülmüş ise de mahâkim-i mezkûrenin muntazam olması mâni' olmaktadır.

Zîrâ ebniye-i terakkînin bir esas-ı kavîye mebnî olması muktezî olup halbuki şimdiye kadar Mısır'ın mahâkim-i umûmiyesinin ıslâhı hakkında Fransa tarafından gösterilen muhâlefet buna bir dereceye kadar bunun dahî te'sîri kalmamıştır.

Evvelce İngiltere ile müttefik Amerika tarafından mahâkim-i mezkûre hakkında karargîr olan ıslâhâtın kabûl olunmasına İtalya ve Yunan Devletleri dahî mütâba'at ederek bu halde Fransa'nın gayrı Avrupa devletlerinin kâffesi muvâfakat ettiği halde Fransa tarafından kabûl olunmaması mevâd-ı âtiyeden ileri gelmiştir.

Şöyle ki Dük Dukiz bundan akdem mahâkim-i mezkûre hakkında kaleme aldığı lâiyhayı millet meclisine takdîm edip kabûl veya adem-i kabûlü hakkında Mısır'da ikâmet eden Fransız tebaasına mürâcaat olunması lâzım geldiğini beyân etmesinden ileri gelmiştir.

Lakin Fransızların bunu şimdiye kadar düşünmeyip de tamâm icrâ olunacağı hengâmda düşünüp ortaya koymaları hakîkten istiğrâbı mûcibdir.

Mahall-i sâirede olduğu gibi Mısır'da ikâmet eden Fransız tebaasından dahî ekserîsi mahâkim-i mezkûre tanzîm ve ıslâhı icrâsı tarafından bulunulmuş olduğu halde bunların içinde bir madde ne kadar mukârin-ı sıdk ve savâb olursa olsun mahzâ muvâfakat olunmamak emeliyle bir muhzır tertîb olunup millet meclisine takdîm olunmak âdet olduğundan bu sûret mahâkim-i mezkûre hakkında dahî icrâ kılınmış ise de bundan terettüb eden fenâlık yalnız kendilerine aid olmayıp kâffe-i tebaa-i ecnebiyyeye dahî az ve çok râci' olacağından aslâ şüphe yoktur.

Fransa Hâriciyye Nâzırı Dük Dukiz tarafından her ne kadar öyle bir lâiyha verilmiş ise de buna resmen mâni' olunacağı henüz ma'lûm olmayıp fakat Mısır'da ikâmet eden Fransızların şimdiden muhâlefet göstermelerine bakılırsa tertîb olunan usûle ileride riâyet etmeleri pek de me'mûl olmadığı gibi bu bâbda Hükûmet-i Mısriyye'nin bir dereceye kadar emniyetsizliğine mâhir olsalar revâdır.

Maa-mâ-fih Fransızlar mahâkim-i mezkûrenin güşâdına kadar mümânaat etmek isteseler yine fâide vermeyip karîben dilhâh-ı âlî üzere çok geçmeden güşâdı icrâ kılınacaktır.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin tarafından zirâat ve ticâretin tezyîd ve terakkîsi hakkında mebzûl buyrulagelen ikdâmât-ı meşkûre her halde şâyân-ı tahsîn bulunduğu mahâkim-i mezkûre hakkında dahî hüsn-i muvaffakiyetleri me'mûl ve muntazırdır.

Basiret: No: 1509 , 21 Rabiulevvel 1292 / 27 Nisan 1875, s. 2-3.

Nil nehri boyunda icrâ-yı keşfiyât ile ol tarafların ahvâline dâir ahz-i ma'lûmât ederek ticâretin terakkîsi esbâbını tedkîk ve bir sûret-i mükemmilede haritasını tersîm için Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden me'mûren Nil boyuna gönderilen Miralay Gordon Bey'in keşfiyâtına dâir Times Gazetesi'ne şubat on yedi tarihiyle Subat karyesinden gönderilen mektûbun hülâsaten tercümesidir.

Gordon Bey Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin zîr-i tasarrufunda olan Sudan vilâyetinden Subat Şehri'ne vâsıl oldukda ahâli tarafından hakkında hürmet ve ri'âyet ve kendilerinin Mısır idâresinde bulduklarından dolayı mahzûziyyet gösterilmiştir.

Karye-i mezkûrede bulunan asâkir-i Mısriyye'nin ikâmesine mahsûs olan hâneler çamurla samandan ma'mûl ve istihkâm nâmına olan binâ ise alt tarafi çamurdan ve üzeri ota bir nev' dikenli çalından ibâret olduğu cihetle gerek Sudan ve gerek Şilok kabîlesi halkı tarafından asâkir-i mezkûre hakkında bir sû-i kâsd olunmak lâzım gelse hem mezkûr hâneleri ve hem de istihkâmı bir iki saat zarfında mahv ve nâbedîd edebilmek kâbil ise de bâlâda beyân ettiği vechle ahâlî-i mezkûrenin Mısır idâresine dâhil olalıdan beri gördükleri mu'âmele-i refîkiyye ile kendilerinin asâyiş ve rahatlarına derece-i nihâyede dikkat ve i'tinâ olunmasından nâşî Mısır uğruna canlarını fedâ edercesine matbah olduklarından böyle şeyin kendilerinden zuhûru mütasavver olmayıp bi'l-akis bunlar Hartum Şehri'ne gidip gelen vapurlara îcâb eden hattın tedârîki için bezl-i mechûd ile kâffesi çalışıp çabalamaktadır.

Bundan çend sene mukaddem Mısır ve mahall-i sâireden gelen esir tüccarının hemen sûret-i daimede Şilok kabîlesi üzerine hücumla etmedikleri hasârât kalmadıktan başka ciğerpâreleri olan evlâd ve iyâllerini dahî gasb ile firâr etmelerini ahâlî-i mezkûrenin Mısırîlerden tenfîrine bâ'is olarak ol vakit Paşkola civârında bulunan asker üzerine birkaç def'alar hücum ile hatta bir iki kere asâkir-i merkûmenin kâffesini itlâf etmeye bir ramak kalmışken hele ittihâz olunan tedâbir-i

hakîmâne ile ahâli-i mezkûrenin nâgâh hüçûmuna mâni' olmuş idi. Lakin esir ticâretinin külliyyen men'i husûsuna Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye cânib-i âlîsinden bezl-i himmet buyrulduğu cihetle ahâli kemâliyle memnûn ve mahzûz olup kâffesinin Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretlerine teveccüh ve muhabbetleri hâsıl olmuştur.

Sâlifü'z-zikr Subat Şehri ahâli-i mezkûrenin iskân ettiği köylere gâyet karîb olduğu cihetle kendüleriyle ihtilât ederek ticâret ve ahz ve i'tâ ile asâkir-i merkûmeden hoşnûd olduklarını beyân etmektedirler.

Ahâli-i mezkûrenin iskân ettiği külliyelerin kâidesi cesîm bir arı kovanı şeklinde olduğundan nezâfet ciheti bi't-tabi' mahdûd olduğu gibi bunların meskûkât ve müzehheb ne olduğuna henüz vâkîf olmayışlarından müstakbeli aslâ hâtı ve hayallerine bile getiremezler. Akşama kadar hatb-ı kat'iyile iskeleye indirmemek üzere bir kişiye gönderilmek yerine iki avuç miktarı dura i'tâ olunduğu halde kâfi olup memnûnen hizmet eder. Ahalinin ekserîsi fakîr olduğundan bunlardan kendi ile çoluk çocuğunu bir hafta idâreye kâfi duraya mâlik olanlara sâhib-i servet nazarıyla bakıldığı gibi dura bulamadıkları halde nehirde hâsıl olan balıkla taayyüş ederler.

Suban karyesine Kordon Bey'in muvâsalatinin ertesi günü Hıdîv nâmındaki Mısır vapuru gelerek içindeki me'mûrîni taşra çıkıp Miralay Gordon bey ile mülâkât ettiklerinde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye tarafından hâmil oldukları evâmiri tebliğ etmeleri üzerine ertesi günü Gordon Bey buradan hareketle Nil Nehri'nin ileri taraflarına doğru harekete mübâşeret etti. Şâyân-ı dikkat olan ciheti şurası iken vapur-ı mezkûrun içinde diğer bir vapur daha takımlarıyla mevcûd olduğundan burada kurulup Hartum şehrine gönderilecek ise de vapurun eczâsının numaraları vaz' olunmamış olduğundan kurulması kâbil olamayacağından Mısır'a iadesiyle numaraları vaz' ettirilip getirilmesi ve keşfiyâtın icrâsına muhtac olacağı ve bu sırada bi't-tabi' ziyâde masraf vukû' bulacağı cihetle Gordon Bey'in ne derecelerde telaş ettiğini ta'rîf edemem.

Basiret: No: 1516 , 29 Rabiulevvel 1292 / 5 Mayıs 1875, s. 2.

Pall Mall Gazetesi bend-i âtiyi yazmıştır.

Ekonomist Gazetesi'ne nasıl teşekkür olunmasın ki Süveyş Kanâlı hakkında yazdığı birkaç bende kumpanyanın hâlini îzâh ederek ashâb-ı tahvîlâta bir fikir verdiği gibi yeniden Süveyş Kanâlı tahvîlâtını mübâyaa emelinde bulunanlarda dahî dikkatlerini celb etmiştir.

Süveyş Kanâlı'nın müvâzene defteri hakkında şimdiye kadar bir hayli kâl ü kâl olmuş ise de geçen de vukû' bulan tanzîmde her halde matlûba muvâfık olup öyle bir takım kimsânın beyân ettiği derecede olmadığı tebeyyün etti. Kanâl-ı mezkûrun hafriyle güşâdına on dokuz milyon lirası sarf olunduğu tahakkuk edip bunun altı milyonu Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından fûruhtuna müsâade buyrulan araziye hasr edilmiş ise de şimdiki halde Port Said ile İsmâiliyye taraflarında kumpanyanın mâlik olduğu pek de altı milyondan dîn olmadığını yine Ekonomist beyân ediyor. Maa-mâ-fih kumpanyanın mâlik olduğu kanâllar kıymetinden altı milyon lira dîn olduğu der-kârdır. Bin sekiz yüz yetmiş dört senesi hâsılâtının neden ibâret olduğu i'lân olunmadığından henüz anlaşılammış ise de bin sekiz yüz yetmiş üç senesi dokuz yüz doksan bir bin İngiliz lirası hâsıl olmuştur ki bundan iki yüz yirmi beş bin liradan ibâret olan mesârifin tenzîlinde bâkî yedi yüz altmış altı bin lira kalır ise de bundan mesârif-i müteferrika ile Mısır tarafından matlûb olan dört yüz altmış dokuz bin lira daha tenzîl olunup bâkî iki yüz doksan yedi bin lira sarf-ı temettu' kalır.

Bu halde kanâl-i mezkûrun mesârif-i vâkiası yüzde yirmi üç olduğu gibi hâsılâtı dahî yüzde (3,3/4) olduğu anlaşılır ki bin sekiz yüz yetmiş dört senesi vergiyi örtmüş olduğundan hâsılât-ı mezkûrenin tezâyüd ettiğine aslâ şüphe yok ise de miktarı hakkında rivâyet-i muhtelif olduğu der-kârdır.

Mösyö Ferdinan Dö Lesseps'e olunan muhâlefete karşı mîr-i mûmâ-ileyhin bezl-i mechûd ile kürre-i arzın ticâretini kâmilen bir başka kalıba ifrâğını bâdî olan Süveyş Kanâlı'nın hafrine kıyâm ile muvaffak olmuş ve Süveyş Kanâlı'nın akıllara hayret verir derecede edeceği temettu'a vâkıf olduğu gibi kendisinin sebât ve istikrârından ileri gidemediğine aslâ şüphe kalmamıştır.

Hâsılâtın ileride merkûmun me'mûl ettiği dereceyi bulacağı dahî me'mûl-i kavîdir.

Maa-mâ-fih Ekonomist'in beyân ettiği vechle mûmâ-ileyhin bir cihetten dolayı aldanmış olduğu dahî inkâr olunamaz.

Şöyle ki Ümit Burnu tarîkiyle gidip gelen yelken sefâininin dahî kanâl-ı mezkûrdan mürûr edeceğini kaviyyen me'mûl etmiş ise de şimdiye kadar vapurun gayr-ı sefâinin mürûr etmemesinden gemi çeken vapurlardan ümit ettiği derece temettu' hâsıl olmuyor.

İşte merkûmun me'mûl ettiği temettu'un bu cihetinden mahrûm olduğu der-kârdır.

Lakin şark ticâretinin me'mûl ettiği gibi tebdîline muvaffak olduğu inkâr olunamayacağı gibi kanâlin hafrinde dahî tesâdüf olunması melhûz olan müşkilâtın önü alınıp herkesin beyân ettiği vechle Menzala Gölü'nün sevâhilinde olan kumun gâyet gevşek olmasından mürûr eden sefâinin pervâne ve eskrolarının hareketiyle kumun cereyânından kanâlin dolması me'mûl iken iki tarafa inşâ olunan sedlerin matlûba muvâfık sûrette olmasından aşağı doğru akan kum gâyet cüz'î olup bu dahî vakt ü zamanıyla taranıp ayıklanmış ve'l-hâsıl Süveyş Kanâlı'nın hafrinden evvel ameliyât cihetinde me'mûl olunan tas'îbâtın kâffesine mukâvemet olunarak vücûda getirilmiş olması hakîkaten tahsîne sezâ vârdır.

Ekonomist Gazetesi'nin beyân ettiği vechle Süveyş Kanâli kumpanyasının ileride ba'zı mesârif-i zâideye dûçâr olacağı der-kâr ise de bunun tezâyüd eden

temettu‘undan hâsıl olacağına aslâ şüphe yoktur. Çünkü ileride Süveyş Kanâli‘ndan mürûr eden sefâinin adedi tezâyüd edip ticâret tekessür ettikçe kanâlin tevsi‘i lâzım gelecektir.

Süveyş Kanâli‘nın Mısır hakkında olan fâidesine gelince şimendüferler hâsılâtının tezâyüdü buna delîl-i kâfi bulunduğu gibi ileride şark miyânesinde olan ticârete Port Said ile İsmailiyye‘nin birer büyük merkez olacağı bedfih bulunduğu gibi umûm-ı Mısır ülkesinde arazinin dahî fiyatının o nisbette terfi bulacağı bî-iştibâhtır.

Basiret: No: 1517 , 30 Rabiulevvel 1292 / 6 Mayıs 1875, s. 2.

Levant Herald Gazetesi‘nden rivâyete Cerîde-i Havâdis‘te muharrer bir bende güyâ Mısır kurâsında bulunan genç kızların bir haylisi teksîr-i tenâsla sebep olmak üzere Darfur‘a i‘zâm olunmakta olmağla felâhlar telâş ederek kerîmelerini bundan tahlîs için vakitsiz tehhül ettiriyorlar diye nakl eder.

Sevilyan‘dan ziyâde dekliyâne irfân gerek misli iktizâsı üzere Cerîde‘nin bu hikâyeyi bilâ-i‘tirâz teslîm ve nakl eylesine taaccüb olunur. Çünkü Darfur müceddeden feth olunmuş olup her şeyden evvel bunun haritasını i‘mâl ve mevâki‘-i askeriyyesini ta‘yîn etmek ve idâre-i mülkiyesi için îcâb eden merkezler tahsîs ve me‘mûrîn ve hademe-i lâzımeyi tertîb ve sıhhat-i umûmiyyenin muhâfazasına iktizâ eden hukemâ ve icrâcılarını irsâl ve tarak ve mesâlikini temhîd ve te‘mîn eylemek gibi levâzımât ibtidâiyye-i zarûriyyeyi tertîb ve istikmâl ve orada bulunmak üzere muktezî olan asâkiri Hartum ve Kerdfan ve Seyut tarîkleri ile irsâl husûsiyetiyle şimdi Mısır Hıdvîyyeti işgâl etmekte olmağla ekâlim-i Mısriyye nevâhisinden teksîr-i tenâsül için bi‘l-farz Darfur‘a kızlar gönderilmek lâzım ise bile buna nöbet gelmemiş olması tabîi olmağla akıl bunun sıhhatini tasdîk edemez ve tertîbât-ı mukteziye yoluna konulup bittikten sonra ahâlinin ihtiyâcât-ı sâiresine bakıldığı sırada vâkıâ teksîr-i tenâsülün esbâbını istihsâl etmek hükûmetin vezâif-i mütimmesinden olduğu inkâr olunamaz ise de havasıyla me‘lûf olmadıkları Darfur gibi bilâd-ı hâreye Mısır‘dan kızlar göndermekle bu maksad hâsıl olamayacağı der-

kâr olmağla muhâlif-i tabîat böyle bir icrâ ile teksîr-i tenâsül emrine Mısır Hükûmeti teşebbüs etmeyeceği ednî te'emmül ile ma'lûm olur. Buna bedel Darfur ahâlisinin izdivâc husûsunda suûbetli usûl ve âdâtı var ise bunların ıslâhıyla beyne'l-ahâlî teshîl-i emr-i izdivâc ve bu cihetle teksîr-i tenâsül husûsuna Hıdîviyyet-i Mısriyye mübâderet edeceğinde şüphe olunamaz.

Benâberîn şu hikâyenin bütün bütün esassız olduğu gibi ma'kûl dahî olmadığını beyân ile tashîh-i efkâra ibtidâr olunur. (Ruznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1567 , 29 Cemazeyilevvel 1292 / 3 Temmuz 1875, s. 2-3.

Madmazel M. L. Vitli imzâsı ve haziran beş tarihiyle geçen sene Times Gazetesi'ne halîle-i celîle-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî ismetlü iffetlü hanım Efendi hazretlerinin Mısır'da kızlara mahsûs müceddeden olarak te'sîs ve inşâsına bezl-i nakd-i mukadderet buyurduğu mekteb-i inâsa dâir gönderilen mektûbun aynen tercümesidir.

Ba'de'l-ekâb

Takrîben iki sene evvel halîle-i celîle-i cenâb-ı Hıdîv-i efhamî ismetlü iffetlü Hanım Efendi hazretleri tarafından inşâ buyrulan inâsa mahsûs mektebi ahhâbımdan biri vâsıtasıyla gidip seyr ü temâşâ ve bu mektebin Avrupa'daki emsâline tefevvuk ettiğini re'yü'l-ayn müşâhede ettim. Şöyle ki mekteb-i mezkûrun inşâ buyrulduğu mahall gayet açık ve havasının letâfeti olduğu gibi nizâmât-ı esâsiye-i dâhiliyyesi fevka'l-âde sûrette tertîb olup mektebin ekseriyet üzere bî-kes kızlara mahsûs olduğu cihetle şimdiki halde beytûtet edenlerin adedi iki yüz ve sabah akşam gidip gelenlerin adedi dahî yüze iblâğ olduğunu müdürü söyledi. Mekteb-i mezkûrun mefrûşât ve sâiresi pek güzel olduğu gibi inşâsı husûsunda olunan ihtimâm dahî hakîkaten şâyân-ı takdîr ve teşekkürdür. Hele mektebe mahsûs mermerden masnû' hamamı âdetâ küberâ-yı Mısriyye'nin mağbûtı olacak derecede güzel ve muntazam olup dâhil-i binâda havanın cereyânı husûsuna dahî pek ziyâde dikkat ve i'tinâ olunuyor. Mektebin müdürü bulunan zât beni mektebin her mahallini gezdirip hatta mektebin diğeri müdürü olup gâyet zekiye ve fetîne Şamlı Set Roza nâmındaki

hanıma dahî takdîm etti. İbtidâ dâhil olduğumuz dershâne ve on bir yaşından on dokuzu kadar bir takım kızların iğne ve nakış işi işledikleri mahall olup bunların muallimleri bir Fransız karısıdır. Mûmâ-ileyhâ tâlibâtının yün ve kadîfeden yapılı bir takım terlik ve yastık yüzleri ve keten ve pamuktan çorap örmesine kadar ta'lim etmekte idi. Kızların kâffesi gül renginde entari ve şalvar ile mülebbes olup saçları örülmüş ve bellerinde birer revganî kemer ile ayakkabısına dahî çorap ve potin giymişlerdi. Müdüre-i mûmâ-ileyhimâ Set Roza bunlar ayaklarına evvel emirde çorap giymeyi istememişler ise de muahharen alıştıklarını beyân etti.

Diğer odanın birinde İstanbul'lu Münîre Hanım nâmında bir muallime otuz kadar kızı başına toplayıp bunlara nakış ve sâir alaturka iğne işi ta'lim etmekte bulunmuştu ki muallime-i mûmâ-ileyhânın tâlibâtına ta'lim ettiği nakış hüneri Avrupa kızlarının yapmakta oldukları nakışlarına her halde müraccah olduğuna aslâ şüphe kalmadı. Tâlibâtın kâffesi ta'lim olunan san'atları nöbetle öğrenmekte idiler.

Kable'z-zevâl ve ba'de'z-zevâl bir mikdar ilm-i hesâb ve coğrafya ve akâid-i İslâmiye'ye dâir iki dersleri olup bunun gayri vaktinde el işiyle meşgûl oluyorlar.

Bundan sonra mektebin kütübhânesine giderek tâlibâtın ikmâl ettikleri eşyâyı muhtelif ve okudukları kitablar gâyet temiz ve mükemmel sûrette vaz' olunmuş olduğu gibi hele tâlibâtın o mini mini parmaklarıyla nakş ettikleri eşyâyı nefîseyi insan görmekle doyamıyor ba'de'z-zevâl ders vakti oldukça ders odalarını dolaştığım esnâda ak sakallı pîr-i nûrânî bir erkek hoca tâlibâtın kâffesine Kur'ân-ı Kerîm ta'limiyle meşgûl idi. Şöyle ki tâlibâtın kâffesinin önünde siyah yazı taşı yerine çerçeveye vaz' olunmuş birer tekne olup mûmâ-ileyh bunlara ezberden birer sûre okuyarak tâlibât dahî kalem ile o tahtalara yazıp ba'dehû cehren kıraat etmekte idiler ki bunlar hem bu sûretle Kur'ân-ı azîmü's-şânı ezber ediyorlar ve hem de imlâ öğreniyorlar.

Bundan sonra mektebin müdüresi olan mûmâ-ileyhâ Roza Hanım ilm-i hesâb tadrîs olunan odaya giderek kendisi ilm-i hesâb hocası olduğu cihetle tâlibâtın on iki yaşında gâyet Hesnâ Fatıma nâmında bir kızı tahta başına çekerek kûsûrâtın suâl

ettiği dersin kâffesine güzel güzel cevap verdi. Bu şu‘benin dahî lâıyıkı vechle tederîs olunduğuna asla şüphem kalmadı.

Hesâb dershânesi ittisâlinde bulunan yazı odasına girdim. Bendeniz fi‘l-vâki‘ arabça yazıdan anlamaz isem de muntazam bir halde olduğunu gördüm buradaki çocukların yedi yaşından dokuz yaşına kadar olduğunu mekteb müdürresi hanım ifâde etmiş olduğundan doğrusu bunların bu kadar terbiyeli ve edîbe olduklarına hayran kaldım.

Bundan sonra müdürre-i mûmâ-ileyhâ beni mektebin taamhânesine götürüp o sofraya bezlerinin göz kamaşacak râddede beyazlığını ve muntazam sûrette her tâlibeye mahsûs birer çift tabak ile bir kaşık ve bir çatal ve bir bıçak vaz‘ olunmuş ve günde iki def‘a taam verildiği halde içeri dâhil oldukda yine râyiha-i tayyibe istişâm olunurdu.

Çamaşırhâne dâhil oldukda burada dört çamaşırıcı kadın ile ütü için iki Fransız karısı olduktan başka tâlibâttan altışar yedişer kız dahî nöbetle buraya devâm ederek çamaşırını yıkamak ve ütü ta‘lîm ediyorlar.

Matbahında iki siyah aşçı kadın olup bunlardan başka tâlibâttan dahî dâimâ üç beş kız bulunup aşçılık öğrenmekte oldukları müdürre-i mûmâ-ileyhâ Roza Hanım beyân etti. Gâyet cesîm kazanla Mısır’ın en a‘lâ cinsinden pirinç çorbası pişmekte idi. Doğrusu pek imrendiğimden bir miktar isteyip yedim.

Mekteb-i mezkûr Abdullah Bey ve Mösyö Dur nâmıyla iki erkek Vest Roza nâmında bir hanımın idâreleri tahtında olup kâffe-i idâresi bunların meşveretiyle icrâ olunmakta bulunmuştur. Bundan evveleri memâlik-i şarkiyenin hemen her tarafında etfâl-i inâsın tahsîline ol kadar ehemmiyet verilmediği ma‘lûm olduğu halde işte Mısır’da az vakit içinde müteaddid böyle mekteblerin vücûda gelmesine hakîkaten teşekkür olduğu gibi etfâl-i inâsın terbiye ve ta‘lîmi husûsunun mülkün i‘mâr ve terakkiyâtına medâr-ı küllîsi olacağından pâye-i müşârün-ileyhâ ne derecelerde teşekkür olursa becâdır. Bunun gibi âsâr-ı hayriyyeden ma‘dûd olan kız

mekteblerinin Mısır'da tezâyüdü takdîrde yeni yetişme kızların bir kere gözleri açılıp zihinleri tevessu' ettikde artık vâlidelerinin bulunduğu menzile tenezzül etmek kâbil olamayacağı cihetle müstakbelde hüsn-i ahlâk sâhibesi olarak güzel ev idâre ederek familyalarının esbâb-ı refâhını istihsâl eyleyecekleri şüphesizdir.

Basiret: No: 1568 , 2 Cemazeyilahir 1292 / 6 Temmuz 1875, s. 1.

Terakkiyât-ı Asriyye-i Mısriyye

Cennet-mekân Yavuz Sultân Selim Han zamanında Devlet-i Aliyye idâresine geçen Mısır kıt'ası muahhâran bir çok idârelere geçti ise de yekdiğerine inzimâm eden bir takım esbâbdan nâşi isti'dâd-ı tabî'îsinden istifâde edemeyip (Ümm-i Dünya) denilen Mısır kıt'asının sûret-i teşekkülündeki müşkilât ukûl-ı beşere hayret veren (Ehram ile) Nil'in menâfi'-i tabî'iyyesinden istifâde için iktizâ eden vesâ'ilin fikdânından nâşi lisân-ı hâlinden anlaşılan, hissolan şikâyât-ı mütemadiyen ibaret idi. Sonraları ba'zı mevâni'-i terakkî ile usûl-i idaresi bir derece daha boş olup nihayet cedd-i a'zam-ı efhâm-ı Hıdîv-i ekremî Mehmed Ali Pâşâ'nın idare-i âklîâne ve terakki-perverâneleri sayesinde Hıttâ-i Mısriyye, terakkiye başlayıp bu'd-ı zaman Mısır kıt'ası zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamînin zîr-i idare-i âdilânesine geçmekle bu an Mısır'ın mebde-i terakkiyâtı addolunsa sezâdur. Çünkü Hıdîv-i efhâm Hazretlerinin hükûmet-i âdile-i âlem-pesendî ziyâsı medeniyet ve ma'mûriyeti tâ Zengibar'a ve cümlesi ehl-i İslâm oldukları halde akâyid-i diniyye ve levâzım-ı medeniyyeden haberleri olmayarak sahrâlarda başı açık yalın ayak gezmekte olup bu gidişle bilâhere yakaları misyonerlerin eyâdî-i iğfâline düşmek üzere bulunan dâr-ı fevr kıt'asını dahî Memâlik-i Mısriyye'ye zam ve ilhâk etti.

İdare-i Mısriyye'nin uhde-i aliyye-i Hıdîviyye'ye intikâlinden beri şimdiye kadar meşhûd olup günden güne tezâyüd ve terakkî eden umrân-ı Mısır'ın min-kıbeli'r-Rahman hâiz olduğu isti'dâd ve kâbiliyet-i tabî'îden hakkıyla istifâdeyi isbat için bu zamandaki ma'mûriyet sevâbık-ı ezmana kıyas kabul etmez dereceyi bulduğu işitip görenler indinde müsellemtandır.

Çünkü Mısır'ın arazi-i mevrûası ve ihrâcâtı gündün güne artıp bu sebeple vâridât-ı sâbıkının belki yirmi misli fevkindedir.

Şimendüferler mülkün umrânını mü'eddî olduğundan Hıdıviyyet-i Celîlece bu cihet dahî nazar-ı i'tinâda tutulup derûn-ı mülkte cihât-ı lâzımeye şimendüferler ve şoseler yapıldığı gibi şimendüferler hatları tâ Sudan içlerine kadar temdîd ve îsâl olundu.

Nehr-i azîmü'l-hayr Nil'den lâyıkıyla istifâde için iskâ-yı araziye mahsûs lüzûmu kadar cedveller ve kantaralar yapıp filâhat ve zirâ'at arâzinin kâbiliyet-i tabî'îyesi nisbetinde terakkî etti.

Tezyînât husûsunda dahî Mısır kıt'ası pek ilerledi. Bir vakitler tozdan geçilmez denilen caddelerde sokaklar mesâ-i meşkûre-i Hıdîvî ile pek ilerleyip geceleri dahî gazlarla tenvîr ve iş'âl bulundu.

Süveyş Kanâli'nin güşâdı muvaffakiyet-i cesîmesinden sonra husûle gelen fevâ'id hadd ve hasr kabul etmez. Bu kanâl sebebiyle yeniden binâ ve inşâ olunan beldelere gidip görenlerin lisân-ı sitâyîşinde dâir olup kanâl bütün dünyayı nasıl bezl ve icrâ-yı ni'me ile müstefîd ettiyse Mısır bunun fevâid-i tabîiyesinden tamâmî-i istifâde esbâbını istihsâl etti.

Hâsılı efkâr ve niyyât saâdet-gâyât-ı Hazret-i Pâdişâhîye tevâfuk eden himem ve ikdâmât-ı aliyye-i Hıdîv-i efhâmî ile Mısır kıt'ası el-yevm fevka'l-gâyeye kesb-i umrân ve medeniyyet etmiş ve gündün güne tezâyüd etmekte bulunmuş iken îcâb-ı zamâna iken îcâb-ı zamâna göre bir vakitler ecnebilere verilen imtiyâzların sonraları mazarrâtı görülmeğe başlayıp Mısır'da her devlet konsoloshânesi bir mahkeme idi. Tebaa ile ecnebî beyninde bir hukuk da'vâsı meselâ on bin kuruşluk bir da'vâ zuhûr etse tebaa tarafı hasmının matbû'u olan konsoloshâneye mürâcâat ederek orada muhâkeme olur. Kendisi da'vâyı kazanır ise hasmı meselâ Amerikalı ise hükmü tâ Washington'da istînâf edeceğim dediği hâlde tebaa tarafı Washington'a

gitmeğe mecbûr olup bu para ise ancak yol masrafı olacağından bî-çâre ister istemez hakkından vazgeçmek mecbûriyetinde bulunurdu.

Cinâyet işlerine gelince bir ecnebî sokakda bir yerliyi urup öldürse zâbita o cânîyi tutamaz idi. Konsolos ben terbiye ederim diyerek alır idi.

Hâsılı Mısır'da konsoloshâneler âdetâ birer hükûmet idi. Bu ise mülkün nizâmât-ı esâsiyesiyle hukuk-ı düvel ve mileli ihlâl edeceğinden tecviz olunamayacağı cihetle Hidîv-i efhâm Hazretleri efkâr ve teveccühât-ı Hazret-i Şehinşâhî'ye Tevfik-i hareketle bu suistimâlât-ı izâlesi esbâbını istihsâle teşebbüs buyurup bir zaman mubârât ile mukaddemât-ı maslahatı istihzâr ederek nihâyet geçen nüshâmızın birinde zîver-i sûtûn-ı mefhâret edildiği üzere ıslâhına muvaffak oldular ki şimdiye kadar sernümâ-yı sahâ-i şühûd olan me'ser-i meşkûrelerinin biri de bu muvaffakiyet-i azîmeleri olup fevâidi ise umûma âid olmasıyla nezd-i Hazret-i Pâdişâhî'de rehîn-i mahzûziyyet olmağla ol bâbda Seryâverî-i Hazret-i Şehriyârî saâdetlü Halil Pâşâ Hazretleri vesâtatıyla bir kıt'a fermân-ı meâlî-nişân-i Seniyye dahî tasdîr ve tesyîr buyurulduğundan hakîkaten teşekkür olunur.

Basiret: No: 1569 , 2 Cemazeyilahir 1292 / 6 Temmuz 1875, s. 1.

(Mısır'dan Mektûb)

Mahdûm-ı âlî-i Hazret-i Hidîv-i efhamî devletlü Mehmed Tevfik Pâşâ Hazretlerinin ta'mîm-i neşr-i maârif husûsunda ibrâz buyurdıkları tedâbir-i hakîmâne sâyesinde Mısır gibi hıttâ-ı cesîmenin ekser mahallinde ve hattâ her kasabasında müceddeden birer mekteb te'sîs ve inşâ bulunduğu gibi bu def'a müşârün-ileyh Hazretlerinin ikâmetlerine mahsûs Kuba nâm mevki'de kâin saray kurbünde zükûr sıbyâna mahsûs bir cesîm mekteb daha inşâ buyurmuşlardır ki müşârün-ileyh Hazretlerinin şimdiye kadar inşâsına muvaffak oldukları mekâtib-i sâire gibi bunda dahî devâm iden sıbyân meccânen tahsîl ve tadrîs ettirilmektedir. Binâen aleyh Mısır tâife-i zürrâ'ı tahsîl-i maârifte ol kadar sa'y ü gayret etmedikleri

halde mekteb-i mezkûrun güşâd olunduğu günü otuz altı çocuk devâma başlayıp gün-be-gün tezâyüd etmektedir.

Rivâyete göre ders günlerinden başka müşârün-ileyh hazretleri mektebi teşrîf ederek hocalarını birer yolda taltîf buyurdıkları gibi talebesini dahî tamamıyla teşvîk ve tergîb için nutuklar îrâd etmekte ve îcâbına göre atâyâ-yı vefîre vermektedir. Müşârün-ileyh Hazretleri bu gibi mekâtib-i sıbyâniyede tadrîs olunacak fûnûnla nizâmât-ı dâhiliyyesi her halde emzice-i ahâlîye muvâfık ve esân olması lâzım geleceğini ra'nâ bildiklerinden ve ol vechle icrâ ve dershânelerle müzâkerekhâneler ve ta'amhâne ve mektebdeki eşyânın nezâfetine fevka'l-âde sûrette i'tinâ olunuyor zirâ talebenin kâffesi zürrâ' takımının evlâdı olmakla doğrusu bu tedbîr pek yolunda görülmüştür.

Mekteb-i mezkûrda evvel emirde akâid-i dîniyye-i İslâmiye tahsîlinden sonra bir mikdar coğrafya ilm-i hesâb ve ba'dehû ilm-i zirâat tadrîs edilmektedir.

Mekteb-i mezbûrda devâm eden talebenin ilm-i zirâ'ına dâir gördüğü derslerin ameliyâtını dahî müşâhede eylemek üzere mektebin sekiz dönüm mahalli olup işte bu mahalde nebâtât ve zirâate dâir her şeyin mevcûd bulundurulması ve husûsiyle kâffe-i hubûbâtın türlü türlü zer' olunması gösterilip şu sâyede mekteb-i mezkûrda bulunan talebe kendine lâzım gelen ulûm ve fûnûnu ba'de't-tahsîl zirâ'ının ameliyâta tatbîki şubesini dahî mükemmel sûrette göreceğinden yakın vakitte bunun Mısır'da pek büyük muhassenâtı görüleceği der-kârdır.

Hartum ve Faşoda şehirleriyle Nil boyunda ve mahall-i sâirede birer numûne çiftlikleri teşkîl ve tanzîm edilmesi hakkında dahî Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden evâmîr-i mukteziyenin sudûr etmiş olduğunu haber aldım.

Ba'zılarının rivâyetine nazaran bu çiftlikler Hindistan'ın mahall-i muhtelifesinde hükûmet tarafından tanzîm olunan çiftliklere müşâbih olup lâyıkıyla tanzîm olunduğu halde ne hâsıl olabileceğini tecrübe ederek ve ahâlden beher gün birer mikdar münâvebe ile devam eyleyerek mezkûr çiftliğin işleyip hâsılâtına ittihâz

olunan mesleğin neden ibâret olduğunu görüp ahâlîyi bir takım bilmedikleri hubûbât ve sâire zer'ine teşvîk etmek emeline mebnî olduğu der-kâr olduğundan bunun dahî ilerideki muhassenâtı tefekkür olunursa meşhûr-ı âlem olan Mısır tarihinde Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin zaman ve tarihleri ayrıca altın kalemle yazılacağı bî-iştibâhtır.

Basiret: No: 1569 , 2 Cemazeyilahir 1292 / 6 Temmuz 1875, s. 2.

Times Gazetesi Paris muhâbirinden aldığı bir mektûb üzerine mahâkim-i Mısriyye hakkında ma'lûmât ettiğini veriyor.

Mahâkim-i Mısriyye'nin Mısır'da mukîm Fransızlar hakkında olan cihetini muâyene etmek üzere teşkîl olunan komisyon geçenlerde akd-i ictimâ' edip Fransa hâriciyye nâzırı Dük Dünburk iki sâatten mütecâviz mümettid olan ve hulâsa-i meâlî zîrde muharrer bulunan nutku sâmi'îne büyük bir te'sîr hâsıl etti.

Bin sekiz yüz yetmiş bir senesi kararnâmesi cem'iyetin fabrika ve sâir tüccâr taraflarından tevkîl olunan kimsândan ibâret olması lâzım geldiği der-kâr ise de mezkûr karara yalnız fabrika vekîllerine münhasır kalmayıp İskenderiye ve mahall-i sâirede sefâin kapudanıyla sâirlerinin dahî dâhil olması lâzım gelir.

Mısır'da bulunan Fransız tebaası mu'teberânından bin sekiz yüz senesinde yalnız on iki kişi akd-i meşveret etmek hakkında tevkîl olunmuş ise de bunların yalnız beşi meclis-i meşverete dâhil olup bâkîsi aslâ müdâhale etmedi. Yetmiş bir senesi altmış dokuz kişi olup bunların kırk dokuzu meclis-i mezkûr a'zâsından bulunmuştur.

Fransa'ya muâvenet-i nakdiye cem' etmek üzere Mısır'da olan Fransızların meclis-i mezkûrdaki vekîlleri bin sekiz yüz yetmiş senesinde akd-i encümen-i meşveret etmişler ise de şimdiki halde buna Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden müsâade olup olunmayacağı meşkûttur. İskenderiye ve Mısır'da olan komite Fransız tebaasının dahî re'yini tahsîl etmek dâiyyesinde bulunmuş ise de bunlardan ba'zıları muvâfakat ve diğerkleri muhâlefette bulundular. Zikr olunan

vekîlleri İskenderiye’de mukîm Fransız mu‘teberân tebaasının re’yinden ibâret olduğunu sual ettikde on dört kişi mahâkim-i Mısriyye’nin tebdîli taraftarı ve beşi muhâlefet etmekte ve on dokuzu dahî bî- taraf bulunmuştur. Mısır’da ise on yedi tâlib ve on dört muhâlif zuhûr etmiştir. Binâen aleyh komisyonun (Paris’te akd olunan) îcâbından ziyâde teahhuru vukû’unda mahâkim-i mezkûreyi Fransa’ya mürâcaat edilerek icrâ olunması mukarrer bulunduğundan bilâ te’hîr etrâfıyla müzâkere ile îcâbına karar verilmesi iktizâ-yı hâlden bulunmuştur. Çünkü mahkemelerde bulundurulacak hâkimler ta’yîn olunup a’zânın dahî Haziranın yirmi sekizinci günü cem‘iyetle işe mübâşeret ederek Teşrînisânînin birinci günü ta’tîl eyleyecektir.

Nâzır-ı müşârün-ileyh nutkuna hitâm verdikten sonra komisyon dağılıp nefîcesinin kararı ertesi güne ta’lîk olundu.

Resmî olarak Mısır’da bulunan düvel-i ecnebiyye konsolatolarına tevzî’ olunan lâyiha meâline nazaran bu def’a Mısır’da teşkîl olunan mahâkim-i ecnebiyyenin Haziranın yirmi sekizinci gününden i’tibâren umûr-ı me’mûrelerine mübâşeret edecekleri anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1576 , 10 Cemazeyilahir 1292 / 14 Temmuz 1875, s. 1-2.

Mısır’da geçende teşkîl olunan Coğrafya Cem‘iyyeti haziranın üçüncü günü birinci def’a olmak üzere akd-i meclis edip meşhûr Afrika seyyâhı Doktor Şeyonifort’un riyâseti tahtında olarak mahdûm-ı necât-ı mevsûm-ı Hıdîv-i efhamî devletlü Hüseyin Pâşâ ve mâliye nâzır devletlü İsmail Sıdık Pâşâ Hazretlerine Barut Beğ ve Marit Bey ve Barokash Bey ve Mahmud Bey ve General Seton ve Miralay Lukağ nâmıyla zevât-ı sâire hâzır buldukları halde reis-i mûmâ-ileyh Doktor Şeyonifort’un Mısır ile cem‘iyyet-i mezkûre hakkında îrâd ettiği nutkun Monitör nâm gazetede görülen sûretinin tercümesidir.

(Kürre-i arzın münkasim olduğu kıtaât-ı hamseden biri dahî üzerinde sâkin olduğumuz Afrika Kıt‘ası’dır ki şimdiye kadar keşf olunamayıp mechûl kalmış olan mahallerinin keşfine tesâdüf olunan müşkilât âdetâ darb-ı mesel hükmüne girmiştir.

Şöyle ki sevâhilinin limanından hâlî olarak sarp kayalıktan ibaret olması ve nehirlerinin kâbl seyr-ü sefer olması ve ekser mahallerinde tesâdüf olunan bataklıklar ve çöller ve cibâl-i şâhika ve berr ve yayanlar gâyet vâsi' ormanlar ve bir yerler ile dâimâ muhârib bulunan kabâil-i mütenevvi'anın hâl-i vahşet ve bedâvet ve adâvetde bulunmaları ve havasının vehâmeti ve esbâb-ı nakliyenin adem-i vücûdu ve bu gibi bir takım esbâb-ı mâni'a-i tabi'iyeden dolayı şimdiye kadar Avrupa ile Afrika meyânesinde murâd olunan ihtilât henüz vücûda gelememiştir.

Lakin kıt'a-i mezkûrede yalnız bir mikdar arazi ile bir nehir ve birkaç bin seneden beri kürre-i arz üzerinde birinci derecede bulunan Hıttâ-i Mısıriyye'dir.

Şimdiye kadar kıt'a-i mezkûrenin keşf ve mu'âyenesi emeliyle giden seyyhalara Nil Nehri mahsûs bir tarîk-i tahiyât olduğu cihetle menba'ının keşfi için mütekaddimîn tarafından pek çok fedâkarlıklar olmuş ise de yine muvaffak olunamayıp güyâ şu bulunduğumuz asra ta'lîk olunmuş gibi te'hîr kılınmıştır.

Ezmine-i sâlifede Nil'in ehemmiyeti sefâin-i sağîre ile ba'zı kayıkların seyr edebileceği ve-yâhûd Mısırlıların iskân ettiği sevâhiline münhasır olup bundan ilerisinin keşf ve mu'âyenesi lüzûmsuz hükmünde bulunup nehr-i mezkûrun daha ilerisinde olan kısmı adetâ misl ve bir takım rivâyât-ı kâzibe perdesiyle mestûr kalmıştı. Halbuki şu bulunduğumuz asr-ı maârif hasr sâyesinde Nil'in bir hayli mahalli daha keşf olup şimdiki halde adetâ posta işlercesine gidip gelenler bulunduğu meydandadır.

Mâlikü'l-mülk hazretleri hıttâ-i cesîme-i Mısıriyye'nin emr-i idâresini uhde-i liyâkatine havâle buyurduğu zât-ı Mısır'ın hudûdunu yüzlerce mil tevsî'a muvaffak olup hattâ Ferâine ile Petolmi (Roma imparatorlarının) mâlik oldukları kudretten ziyâde kuvvete ve mülke mâlik olduğu der-kârdır.

Bundan otuz sene evvel Nil boyuna gitmeye hiçbir siyah cesâret edemediği halde nehr-i mezkûrun boyunda olan bir takım kabâil-i vahşiyeyi merhûm Mehmed Ali Pâşâ kimisini kuvve-i cebriye ve kimisini muâmele-i latîfe ile dâire-i zabt ü rabta

alarak bugünkü günde Avrupalılar Hartum şehrine salması ve seyahat etmektedirler. Husûsiyle benim o tarafların müddet-i medîde seyr ve seyâhat etmeye muvaffakiyetim mahzâ zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamî tarafından lütfen mebzûn buyrulan muâvenet-i fiiliyye ve nakdiye sâyesindedir.

Sudan vilâyetinin zabtından bu ana kadar on sene zarfında Mısır'ın Afrika-yı Vusta'ya olan münâsebeti tezâyüd edip geçen elli sene zarfında Mısırlılar hayliden hayli tarîk-i maârif ve medeniyete terakkî ettikleri dahî der-kâdır.

Mısır'ın idâre-i hâzırası umûmun menfûru olan esir ticâretinin ortadan kalkmasına himmet etmiştir. Zîrâ Mısır'da evvelleri bu esir ticâreti yüzünden pek çok hükûmetler mahv ü perîşân olmuştur.

Zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamî on seneden bu âna kadar Avrupa'nın usûl-i mergûbe ve mevâdd-ı müstahsinesinden lüzûm-ı hakîkîsi olanları celb ve icrâ ile Mısır'ı Avrupa'da el-yevm Mısır cesâmetinde mülke mâlik bulunan devletler menzilesine getirmiştir.

Avrupa'nın şimdiki medâr-ı iftihârı olan maârif ve sanâyi' zâten Mısır'dan hurûc ile Yunanistan'a ve oradan İtalya'ya ve oradan Avrupa'nın her tarafına intişâr etmiştir.

İşte Hıdîv Hazretleri maârifin tadrîcen mahall-i aslîsi olan vatanına iâdesi uğruna bezl-i makderet buyurmaktadır.

Maa-mâ-fih bizim şimdi şurada zât-ı âlî-i Hıdîvî cânib-i âlîsinden sudûr eden emir üzerine cem' olmaktan maksadımız ancak Mısır'ın ileride gıpta bahşâ olmak esbâb ve vesâilinin bi'l-etrâf ta'yîn ve tedkîki ve bunun mevkûfun aleyhi olan Nil ticâretinin tevsî'i ise nehr-i mezkûrun menba'ından bahre mansab oluncaya kadar olan arazinin muâyenesi ve mevâki'-i coğrâfiyyesinin ta'yîni husûsundan ibâret olup ve bunun için îcâb eden mevâdd-ı mukteziyyenin bilâ-te'hîr Hıdîv-i müşârün-ileyh

Hazretlerine arz ve beyân olunarak icrâsı dahî mukarrer olduğuna maa'l-memnûniyye beyân ederim.

Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin bu cem'iyeti teşkîl ve tanzîmiden maksad-ı âlîsi nısf-ı kürre-i şarkî ve garbîde bulunan mükemmel coğrafya cem'iyetinin bir aynıda Mısır'da olup bunun vâsıtasıyla kürre-i arzın (husûsiyle Afrika Kıt'ası'nın) ahvâl-i tabîyyesi ve coğrafya politikasıyla bir mikdar tabakât arzına dâir ma'lûmât-ı müfîdenin cem'inden ibârettir.

Husûsât-ı mezkûrenin tedkîki ve bir dereceye kadar terakkîsi mahzâ tarafımızdan olunacak ikdâm ve gayrete vâbeste olduğunu ta'rîfe bile hâcet göremem.

Kelâma hitâm vermezden evvel bu cem'iyetin vazîfesinden ibâret olacağına dâir lâzım gelen nizamnâmesi hakkında dahî birkaç söz söylemek emelinde olduğumdan ve bu gibi cem'iyetlerin devâmıyla netîcesinin semere-bahş olacak dereceye îsâli mahzâ onları nizâmât-ı esâsiyesine kemâliyle dikkat ve ri'âyet olunmasıyla hâsıl olabileceğinden buralarının îzâhından sarf-ı nazar eylerim.

Bu cem'iyetin birinci mertebede olan vazîfesi yalnız Afrika Kıt'ası'nın mechûl olan mahallerinin keşf ve muâyenesiyle ahâlisinin dâire-i medeniyyete idhâlidir.

Zât-ı Hıdîv-i efhamîden bu cem'iyetin teşkîli zımnında aldığım emir üzerine Avrupa'da mahâll-i muhtelifede olan coğrafya cem'iyetlerinin icrâ-yı vazîfeleriyle nizâmâtının neden ibâret olduğunu bi'l-etrâf kaleme alıp müşârün-ileyh Hazretlerine takdîm ettiğimde içinden hüsn-i kabûle şâyân olanlarını bi't-tercüme derhal teşkîlini emir buyurmaları üzerine işte bu gün buraya cem' olduk ve müşârün-ileyh hazretlerinin bu bâbda olan emellerinin hayr husûle vusûlüyle ileride Afrika Kıt'ası'nın tamamıyla keşf ve zabtına pek büyük bir medâr ve bunun dahî bi'l-âhare umûm nev'-i beşere fâideyi mûcib olacağı âşikârdır.

Paris ve Londra ve Berlin coğrafya cem'iyetlerinin zamân-ı teşkîli bir hayli vakit olduğundan bunların destres oldukları ma'lûmât pek çok ise de hakîkât madde düşünülür ise mezkûr cem'iyetlerin muvaffak oldukları ma'lûmât bir çok fedâkarlıklarla meydana gelmiştir.

Halbuki Mısır'da bu def'a teşekkül eden cem'iyet bir taraftan Avrupa medeniyetine ve diğer taraftan dahî Afrika'nın mechûl olan kısmına kurbiyeti cihetiyle zikr olunan cem'iyetlerin mesâfe-i bâidede bulunması ecilden tesâdüf olunan müşkilâtın bunda görülmeyeceği bî-iştibâhtır.

Afrika kıt'ası haritasına mürâca'at olundukda kıt'a-i mezkûre vustanın hâlî olarak ahvâl-i coğrâfisine dâir hiçbir ma'lûmât olmaması gerçi Avrupa'nın pek büyük cehâlet olduğu gayr-ı münkir ise de hele Mısır hakkında daha ziyâde olması mahzâ bu cihete atf-ı nazar dikkat olunamamasından ileri geldiği dahî kâbil-i i'tirâz değildir.

Halbuki Afrika-yı Vusta bize pek karîb olup Nil boyundan on beş yirmi mil tebâüd olundukta arazi-i mechûleye vâsıl olunacağından cem'iyetimizin karîben Avrupa coğrafya cem'iyetlerine tefevvuk edeceği der-kârdır.

Binâen aleyh Nil Nehri'nin menba'ına kadar olan iki taraflı arazi lâyıkıyla keşf olunarak haritalarının i'mâl ve tersîmi henüz hitâm bulmamış ise de buna dâir Fransa tarafından gönderilen mühendisler ma'rifetiyle izzetlü Mahmud Bey'in tersîm etmiş olduğu Türkiyyü'l-ibâre harita gerçi pek büyük fâideyi intâc ettiği gayr-ı münkir ise de fakat bunun serîan itmâmı âdetâ birinci vazîfe rengini almış desem becâdır.

Nil Nehri'nin menba'ına gelince nehr-i mezkûrun menba'ı makâmında olan göllerin henüz lâyıkıyla tahdîd olunamayıp ba'zı mahallerinin mechûl olmasından evvel-emirde bunun mükemmel sûrette keşf ve muâyenesi ve kıt'a-i mezkûre dâhilinde ba'zı mahaller esâmîsinin bir sûret-i mükemmilede ta'yîni ve Hıdîv-i Mısır devletlü fehâmetlü İsmail Pâşâ Hazretlerinin bu bâbda bezl buyurdıkları himâyât-ı

mütevâliyenin âtiyyü'l-ebed-yâd ve tezkâr olunmasına vâsita olacak şimendüferlerle îcâb eden kanâlların henüz bir haritası olmayıp bunların dahî sûret-i mükemmilede keşfi pek elzemdir.

Afrika Kıt'ası dâhilinde doğru her ne mertebe ileri gider isek ol kadar bilinmedik yerler zuhûr edeceği der-kârdır.

Ez-cümle Nil Nehri'yle Bahr-i Ahmer meyânesinde olan Nubi memâlikine dâir olan ma'lûmât ba'zı kervanların gidip gelmekte olan tarikle Avrupa seyyahlarından verdiği ta'rîfâtan ibâret olup memâlik-i mezkûrenin cibâl-i mürtefiası ve cesîm mer'aları henüz keşf olunamayıp mechûl hükmündedir.

Cesâmet cihetinde İspanya memâlikine müsâvî olan ve Afrika-yı Vusta'da bulunan (Ezbebi) nâm mahalle dâir olan ma'lûmât ancak bundan otuz sene evvel ol tarafları seyr ü seyâhat eden Mösyö Linan'ın seyahat-nâmesinden başka bir şey yoktur.

Miralay Perdi tarafından tersîm olunup şimdiye kadar her sebebe mebnî ise neşr olunamayan harita ileride Nubi memâlikine dâir i'tâ-yı ma'lûmât hakkında küllî fâideyi intâc edeceği bî-iştibâhtır.

Nil Nehri'nin beri yakasına yani garb tarafına gelince. Bu tarafta dahî Fransa ile Almanya memâlik-i mecmû'una müsâvî (Libya) Çölü mevcûddur ki pek çok mahalli henüz keşf olunamayıp mechûl bulunmuştur.

Gerçi geçen birkaç sene zarfında Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden gönderilen me'mûrîn-i mezkûr çölün yirmi dört murabba' derece olan mahallini keşf ederek haritaya ilâve etmişler ise de bu ma'lûmât mezkûr çölün kâffesiyle mukâyese olundukta hiç hükmünde kalır.

Önümüzde olan Libya Çölü haritasına mürâcaat olundukta mezkûr çölün Nil Nehri'yle Trablusgarp vilâyeti dâhilinde Fizan sancağı beyninde bir çöl olduğu

müşâhede olunursa da bu çölün nihâyeti nereye kadar mümettid olduğu henüz ma'lûm değildir.

Mısır'dan cenûba ve Yeyoda nâm mahalden dahî garba doğru olan arazi gayr-ı münbit olup akdemce Darfur'a giden tarîk işte bu arazi dâhilinden mürûr eder. İşte bu kere Darfur memâliki dahî Mısır'a ilhâk olduğundan Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden gönderilen erkân-ı harbiyye zâbitânı ma'rifetiyle yakında keşf olunup mükemmel sûrette haritaları yapılacağı cihetle bundan eminim.

Nil Nehri'nin vust ciheti olan Bahrü'l Ezrak şubesi henüz keşf olunamayıp ve cezîretü's-Senar'ın cenûb tarafı ise mechûl bir haldedir. Subelet Nehri'nin menba'ı ve Habeş taraflarında olan cibâlin nâmından gayrı ahvâl-i coğrâfisi mechûl olduğu gibi Nil-i ulyânın garb tarafında vâki' nakl ta'bir olunan gâyet dağlık arazi hakkında olan ma'lûmâtımız dahî pek mahdûddur.

Darfur vilâyetinden cenûba doğru gidildikde tesâdüf olunan sahrâ ve çöle dâir şimdiye kadar hiçbir siyah i'tâ-yı ma'lûmât edemediği gibi Nil-i ulyânın garb tarafında Nefire demekle ma'rûf olan arazi hakkında olan ma'lûmât-ı coğrâfî dahî pek azdır.

Nil Nehri'nin menba'ına gelince nehr-i mezkûrun menba'ı müteaddid olup ve zât-ı hazret-i Hıdîvînin cenûb tarafında olan emlâkı civârında olduğu rivâyet olunuyor ise de bunun gene ve hakîkatine dâir şimdiye kadar olunan ma'lûmât dahî pek muhtasardır.

Husûsiyle bir takım göllerle etrâf-ı arâziyi bataklık hâline getirmiş olan çay ve ırmakların kesreti ve'l-hâsıl Afrika Kıt'ası hakkında bundan böyle birkaç senelerden beri işitilip ve şimdiye kadar mechûl olan arazinin keşfine muvaffak olunmadıkça murâd olunan cihetin hayyiz-i husûle geleceği pek meşkûktur.

Bu cihette seyyâhînden olanlardan Miralay Loneg ol tarafları lâyıkıyla seyahat edip kıt'a-i mezkûreye dâir ma'lûmât-ı müfide istihsâline muvaffak olmuş

olmağla mûmâ-ileyhin cem'iyetinde dâhil oluşu ileride cem'iyet-i mezkûrenin terakkîsine delâlet ettiğini dahî beyândan geri duramam.

El-hâsıl buraya kadar tafsîlâtta maksad Afrika Kıt'ası'na dâir olan ma'lûmâtımızı ta'dâd edip ve bunların kâffesi kıt'a-i mezkûrenin ancak dörtte biri nisbetinde bulunup bâkî dörtte üçü mechûldür. Afrika-yı Vusta'da kâffe-i Rusya memâlikinin ahvâl-i tabîyye ve inbâtiyesiyle ahâlisinin âdet ve etvârı henüz keşf olunmayıp vâdî-i cehâlette pûyândırlar.

Mısır'ın hudûdu tûlen şimdiki halde kıt'a-i mezkûrenin hemen vustuna mümettid olduğundan bunun iki tarafında olan keşfiyatımız memâlik-i mezkûrenin âb ü havası ve tabakât-ı arzîyyesi ve nebâtâtı ve tavâif-i beşerîyesinden ibâret olup işte bu kere bu iklimin keşfine muvaffak olundukda kıt'a-i mezkûre sâir yerlerinin dahî tadrîcen zabtı kolay olur.

Emel-i meşrûhaya destres olmak üzere benim akdemce vukû' bulan seyâhatimde Afrika-yı Vusta dâhilinde maârife kesb ettiğim kimsânın kâffesine mektûblar irsâl ederek bu cem'iyetin derece-i nihâyede muhtâc olduğu mevâdd-ı nâfi'aya dâir i'tâ-yı ma'lûmât etmelerini tavsiye ettiğim gibi şimdiki halde kıt'a-i mezkûre dâhilinde bulunan seyyâhların dahî bu cihete atf-ı nazar etmeleri hakkında kâffesine birer mektûb gönderdim. Hattâ zevât-ı mûmâ-ileyhimin ba'zılarından vürûd eden cevâblar matlûba tevâfuk edip cem'iyet-i mezkûrenin teşkîlinden fevka'l-gâye mahzûz oldukları gibi taleb olunan ma'lûmâtın a'zâsından dahî bir ân geri durmayacaklarını beyân ettiler.

Bu cem'iyete dâir tertîb ve tanzîm ettiğim nizâmnamenin matbû' bir sûretini kâffenize vereceğim gibi cümleliz dahî imzâlarını almayı emel ederim.

İşte bugünkü günde kendilerine teklîf olan şu varakpâreyi imzâlayanlar cem'iyetin güyâ müntehib a'zâsından addolunacağı gibi bu mevsimin geçmesinden gelecek sonbahara kadar ta'tîl ile o esnâda cem'iyetin idâre-i dâhiliyye ve

hâriciyyesi hakkında kaleme aldığı şu nizâmnâmenin tebdîl ve tahvîliyle meşgûl olmak lâzım gelecektir.

Bu coğrafya cem'iyetinin bânîsi olan Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri lüzûmu der-kâr olan mevâddın kâffesi bilâ-te'hîr i'tâsını va'ad buyurdıkları gibi coğrafyaca olan ma'lûmâtımızın terakkîsi zımnında muhtâc olduğumuz esbâb-ı teshîliyenin noksan olması aslâ câiz olmayacaktır.

Şu cem' olduğumuz Divanhâne ve ittisâlinde bulunan bir takım odalar bu cem'iyete tahsîs buyrulup ve mükemmel bir kütübhânesiyle Fransızca ve İngilizce ve Almanyaca ve Türkçe coğrafyaya dâir kütüb ve resâilin kâffesi ihzâr buyrulacağı va'ad olunmuştur.

Bundan başka Mösyö Barile'nin hîn-i vefâtında ulûm-ı mütenevvi'aya dâir terk etmiş olduğu on iki bin cild kitabdan ibâret olan kütübhânesi dahî bi'l-mübâyaa bu cem'iyete tevdi' olunacaktır.

Bu cem'iyete taraf-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîden ihsân buyrulan eşyâdan başka hazîne-i Mısriyye'den reis ve a'zânın maâşâtıyla levâzımât-ı sâiresi ve fevka'l-âde mesârifi için dahî senevî dört yüz bin İngiliz lirası tahsîs buyrulmuştur ki Avrupa'nın sâir coğrafya cem'iyetlerinin mağbûtı olacak derecedir. Çünkü onları devlet tarafından gördükleri i'âne pek cüz'îdir. Kâffesi ahâli tarafından idâre olunur.

Binâen aleyh Hıdîv-i âlî-i müşârün-ileyh hazretlerinin bu cem'iyet hakkında masrûf buyurdıkları himemât-ı cemîle ve inâyet-i celîlelerinin inşâallah yakında semeresini müşâhede edip Avrupa'nın nazar-ı dikkatini celb edecek dereceyi bulmasıyla Mısır'ın bu cihetten dahî şüherâ-i maârifde tayy edeceği terakkiyâtın matlûb derecede olmasını Cenâb-ı Hakk'dan temennî ve ricâ ile hatm-i kelâm ederim.)

Basiret: No: 1577 , 11 Cemazeyilahir 1292 / 15 Temmuz 1875, s. 1-2.

(Hakîkât-ı hâl)

Hayr-hâh-ân mülk ve mülk-i mecbûr medh ve setâyişi olduğu terakkiyât-ı asriyye-i Mısriyye'yi geçen gün bir bend-i mahsûsla beyân ederek Hıttâ-i Mısır'ın idâre-i Celîle-i Hıdîvîyye geçeliden beri kesb ettiği hâl-i ümrân ve medeniyet ve ahâlisinin kazandığı kudret ve servet Mısır'ca şimdiye kadar meşhûd olmadığı halde yine bir yandan terakkî-i ma'mûriyyet ve tezyîd-i servet esbâbının istihsâl ve istikmâline cânib-i mekârim-i menâkıb-ı Hıdîv-i efhamîden bezl-i himmet buyrulmakta olduğunu ber-tafsîl beyân ve hikâye etmiştik.

İşte Hıdîviyyet-i Celîle'nin şu müessir meşkûresi güneş gibi kâinâtın gözüne girdiği halde ba'zı şeb-pare çeşmânın manzûru olamamasından ve-yâhûd görmek ve hakîkati söylemek işine yaramamasından nâşî İdâre-i Celîle-i Mısriyye hakkında geçenlerde Times Gazatesi'ne İskenderiye'den mektûb ünvanlı bir mektûb derc ettirilip bu mektûbta cânib-i âlî-i Hıdîviyyet-i Celîle'den Nil boyuna ta'yîn olunan me'mûrîn içerilerden gelen esir kervanına hücum ile der-dest ettikleri üserâyı kalîlü's-sekene olmasından dolayı şenlendirmek için Darfur vilâyetine gönderdikleri beyân olunarak sözle Darfur vilâyetinin ehemmiyetsizliğini gösterilmek murâd olunmuş ve bundan başka Darfur vilâyetinde murâd olunmuş ve bundan başka Darfur vilâyetinde esîr ticaretinin dahî elân devam ettiğine dâir bir fıkra daha yazılıp bununla da Darfur'un tanzîm ve ıslâh-ı hâline teşebbüs olunmadığı bildirilmek istenilmiştir.

Şu fıkralar gerçi beyaza siyah demek kadar bedâheti inkâra şebîh olduğundan şâyân-ı nazar isti'câb olmasıyla red ve cerha bile derki yok ise de işin hakîkatini bilmeyen ve oraların ahvâlinden ma'lûmât-ı sahîha alamayan ba'zı zevât tahkîk-i madde edinceye kadar o sözlere kulak asarak beyhûde zihnini yormak ve hayr-hâh-ân millet dahî hakîkat-i hâli anlayıp iftihâr etmek için bu bâbda sûret-i sahîhada istihsâl ettiğimiz ma'lûmâtın beyânını meslek râst-güyî ve hayr-hâhî iktizâsından add eylediğimizden bu bâbda birkaç söz söylemeye mecbûr olduk.

Şöyle ki Darfur vilâyetinde altı milyon nüfûs vardır. Bu cihetle belki Mısır'a bile takaddüm ettiğinden kalîlü's-sekene olmadığı ve aded-i nüfûsca Mısır'a muâdil olan bir memleketin öyle bir kervan halkıyla şenlenmeyeceği gibi dört buçuk kişinin ahâlî-i kadîmeye ilave olunup olunmamasında bir fark ve fâide hâsıl olamayacağı bedîhîdir.

Binâen aleyh kervan üserâsının orası i'mâr olunmak üzere irsâl olunduğuna dâir söylenen sözün ve onu söylemeyi arzu eden özün mâhiyeti mülâhaza olunsun bununla beraber Darfur vilâyetinin kalîlü's-sekene olmayıp emr-i i'mârı için lüzûmu olan ahâlî mevcûd ve kâfi olduğunu ve fakat bunlara cânib-i âlî-i Hıdîviyyet-i Celîle'den ba'zı me'mûrîn ile biraz asker ve ahz ve i'tâ etmek ve ticâretin yolunu gösterip medeniyyete teşvîk ve tesvîk eylemek üzere tüccâr ve sâire irsâli lâzım geleceği mukaddemâ edilen tahkîkât ve ol havâlîye gidip dolaşan Almanyalı seyyâh (Nahtikal) tarafından vukû' bulan ifâdâtan anlaşılmıştı.

Şu hâle göre Darfur'un şenliğe muhtâc olmayıp tanzîm ve ıslâha ihtiyacı olduğu der-kâr olmağla bunun için söylenen sözün kendi kendisine mecrûh olması tabî'îdir.

Bir de Darfur'un menba'-ı feyz ve bereket ve kâbil-i terakkiyât olduğu bir takım seyyâhînin ifâdât ve tahkîkâtıyla münbit olduğundan İdâre-i Celîle-i Hıdîviyyeye geçmesi Mısırlıların hakkında pek çok muhassenâtı mûcib olacağı gibi hükûmetce de eden pek ziyâde istifâde olunacağı muhakkaktır.

Hattâ bu nokta-i istifâde Mehmed Ali Pâşâ merhûmun dahî levha-i efkârında yer edip zaman-ı idâresinde bir aralık buralara da asker sevk ederek taht-ı idâresine almak emelinde bulunması orasının ehemmiyet ve Mısırca olacak menfa'atini meydana.....Benâberîn Hıdîviyyet-i Celîle'nin vilâyet-i mezkûreyi zîr-i idâre-i âdiliyyesine alarak Memâlik-i Mısriyye'ye rabt ve ilhâk ile sâye-i meâlî vâye-i hazret-i pâdişâhîde Mısır'a yeniden bir menba'-ı istifâde açıp hadd ü hasr kabûl etmeyen ve şimdiden pek çok fâidesi görülmeye başlayan kanâla ilâve etmesi doğrusu şimdiye kadar Mısırca emsâli gayr-ı müsvîk bir himmet-i vatanperverâne

olarak hayr-hâh-ân-ı devlet ve millet indinde şâyân-ı tahmîd ve şükran olduğu gibi nezd-i meâlî vefd-i hazret-i mülûkânede hatta şâyeste-i takdîr görülerek Hakk-ı âlî-i Hıdıviyyede teveccühât-ı mevrusü'l-berekât melsûkâta enbân tezâyüd ve rûz-i ezfûn olmaktadır.

Darfur vilâyetinde esîr ticâretinin henüz devam edeceğine dâir olan söze gelince gerçi Darfur vilâyetî idâre-i Celîle-i Mısıriyye'ye geçmezden evvel esir ticaretinin at oynatıldığı bir meydan olup bu ticâret mezmûme olanlarda kâtmerli icrâ olunduğu kabl-i inkâr değil ise de Hıdıviyyet-i Celîle cânib-i âlîsinden ta'yîn olunan me'mûrîn ma'rifetiyle ticâret-i mezkûre men' olunarak ara sıra cesâret edenler olur ise tutulup mücâzât-ı şedîde icrâsıyla emsâline ibret-i mü'essire gösterilmekte olduğundan artık herkes kemâl-i hürriyet ve serbestî ile yaşamakta olduğu Mısırca cümlenin ma'lûmudur. Hal böyle olunca oralarda bu ticaretin devâmına dâir söylenmiş ve söylenecek olan sözlerin hiç biri mevki'-i kabûlde tutulmamak lâzım gelir. Hâsılı Darfur vilâyetince cânib-i âlî-i Hıdıviyyet-i Celîle'den masrûf olan himemât-ı âliyât hakîkate mûcib-i teşekkürât olup husûsiyle oraların ahâlisi İslam oldukları halde şerâit-i İslâmiye'yi lâyıkıyla bilmedikleri gibi ahâlinin rû'esâ-ı kabâil elinden çektiği mezâlim ve ta'addiyâta hadd ü pâyân yok iken Hıdıviyyet-i Celîle cânib-i sâmîsinden mahsûsan ta'yîn ve i'zâm buyrulan me'mûrîn-i şer'iyeye ve mülkiye ve bunların da tahkîk-i ahvâli için gönderilen me'mûrîn-i teftîşiyenin semere-i gayret ve ikdâmlarıyla oraları gündün güne ıslâh olunarak eski ahvâl-i gayr-ı merziyyeden eser kalmamaya ve dîn-i mübîn-i Muhammedî oralarda bir kat daha ta'ammüm ve intişâr ederek envâr-ı medeniyet herkesin gözüne girmeye başlamıştır.

İşte Hıdıviyyet-i Celîle'nin bu Darfur vilâyeti dâire-i ıslâh ve medeniyete almaya mebzûl olan himmet ve inâyeti bu âlemde bir kat daha bâ'is-i memdûhiyeti olduğu gibi mü'essir-i meşkûre-i terakkî perverâneleri cümle-i cemîlesinden olup şu tarih-i asra sernâme-i mefharet olmağla sezâvâr görülen mahâkim-i Mısıriyye muvaffakiyeti mülk ve milletce olan menâfi'-i sahîhasına göre şâyân-ı fart tadîr ve teşekkürdür.

Çünkü geçende bir bend-i mahsûsda tafsîlen beyân ettiğimiz vechle Mısır'da her devletin konsolos-hânesi bir mahkeme hükmünde olup bundan birkaç fenâlık ve huzursuzluk zuhûr etmekte ve şimdiye kadar bu hâlin def'ine çalışıp Avrupalılar'dan ba'zılarının adem-i muvâfakatine mebnî muvaffak olamamakta idi. Ancak bu mahkemelerin Mısır'dan vücûdu kaldırılması Mısır'ın ticâret ve menfaatinin vikâyesi ve bununla her yerde vâsıta-i servet ve hükûmet olan tüccâr ve ahâlinin hâl ve iktidârının muhâfazası için derece-i vücûbda bulunmuş idi. İşte zât-ı Hazret-i Hıdvînin sâye-i muvaffakiyet-vâye-i cenâb-ı mülûkânede her şeyde cilve.....sâha-i husûl olan muvaffakiyet-i celîleleri bu maddede dahî eser-i meşkûrunu gösterdi ki şu muvaffakiyet hakîkaten pek büyüktür. Hattâ bunun için mahâkim-i mezkûrenin güşâdının icrâsı akîbinde umûm tarafından bi'z-zât ve bi'l-vâsıta cânib-i âlî-i Hıdvîyye arz-ı teşekkür ve tebrîk olundu.

Hulâsa-i kelâm Hıdvîyyet-i Celîle'nin ıslâhât-ı ve terakkiyât ve husûsiyle i'mârât hakkında görülen muvaffakiyâtı ve onların hıttâ-ı vesîa-i Mısriyye'ye olan menâfi' ve muhassenâtı ta'dâd değildir.

İşte şu cümleye dâhil olmak üzere Zeyliğ eyâletinin idâresi dahî Hıdvîyyet-i Celîle'ye havâle buyrulması mücerred zât-ı şevket-simât-ı Hazret-i Pâdişâhînin efkâr-ı ümrân desâr-ı mülûkâneleri muktezâsından ve zât-ı Hazret-i Hıdvî hakkında mebzûl buyrulan teveccühât-ı mekârim-âyât-ı hilâfetenâhînin cümle-i âsâr-ı cemîlesinden olarak burasının dahî karîben dâire-i intizâm ve ümrâna idhâli ile ahâlî-i meskûnesinin âmâl-i terakkî cûyânesi istihsâl buyrulacağında şüphe olmadığından bu bâbda taraf-ı eşref-i cenâb-ı cihandârîden erzân buyrulan müsâade-i inâyet-âde-i ümrân-perverî bi-hakkın şâyeste-i tahmîd ve teşekkür olduğu hayr-hâh-ân-ı mülk ve milletin tasdîk kerdesi olmağla bu bâbda tatvîl mekâle hâcet görülemediğinden duâyı tezâyüd muvaffakiyât-ı celîle-i Hazret-i Pâdişâhînin tekrârıyla beraber Hıdvîyyet-i Celîle'nin mehâsin-i âsâr-ı ümrân perverîsinin an-be-ân tavâfürü temenniyât-ı mahsûsasıyla iktifâ kılındı.

Basiret: No: 1577 , 11 Cemazeyilahir 1292 / 15 Temmuz 1875, s. 2.

(Mısır'da iftitâh ve te'sîs-i mahâkim-i adliye)

Cümlenin ma'lûmu olduğu üzere aktâr-ı Mısriyye bir yerli ile bir ecnebî arasında bir da'vâ vukû'unda müdde-î yerli ise müdde-î ileyh olan ecnebî hangi devlet tebaasından ise ol devletin konsolatosunda mürâfaa ve ikâme-i da'vâ etmeye mecbûr olup yerli aleyhine hükm isdâr olunduğu ve istînâf-ı da'vâya râğib bulunduğu halde ecnebînin tâbi' olduğu devletin en meşhûr mahkemesine mürâcaat olunmak ve bu vechle bir Mısırlı istînâf-ı da'vâ için meselâ Amerika'ya kadar gitmek îcâb eder idi bu usûl çoktan beri burada cereyân etmekte olmakla ahden mukarrer olan hukûk-ı sâbite-i ecânib sırasına girdirilmiş ve böylece ahâlî ile ecânib mâbeyninde olan de'âvî bir sûret-i teşevvüşde ru'yet olunmakta bulunmuş idi.

Zât-ı vâlâ-yı Hazret-i Hıdîv-i efhamî böyle ahâlî hakkında gâyet meşakkatli ve muhâtaralı bir usûl-i muhâkemenin Mısır'da bekâsını tecvîz buyurmadıkları cihetle sekiz seneden beri bu usûlün ilgâsıyla bir yine bir kâ'ide-i âdile-i muhâkemenin vaz'-ı te'sîsine sa'y ü himmet buyurmakta olmağla mekâsıd-ı hayriyyesine cânib-i şeref-câlib-i Devlet-i Aliyye'den müsâade-i Seniyye ve sâir düvel-i mütehâbe tarafından dahî muvâfakat ve kabûle mazhar olmağla a'zâsı nasfît üzere muhtelit rü'esâsı Mısırlı olarak Mısır'da ve İskenderiye'de ve Kanâl-ı İsmâiliyyesi'nde ikâmet etmek üzere üç mahkeme ve İskenderiye'de mukîm olmak üzere bir mahkeme-i istînâf teşkîl ve te'sîs olunmuş ve hemen şimdi resmen feth ve güşâdına ibtidâr kılınmıştır.

Bu mahkemelerin ber-vech-i muharrer ba'zı a'zâları her ne kadar ecânibden ise de hükûmet-i Mısriyye tarafından maaşları verilip ta'yîn buyurulmuş olduklarından ve elbiseleri dahî fes ve Osmanlı setresi idiğinden bunlara ecânib nazarıyla bakılmayıp kuzât-ı Mısriyye nazarıyla bakılacağı cihetle mahâkim-i mezkûre mahâkim-i Mısriyye olmağla bunlar da mürâfaa ve ru'yet olunacak ve hînü'l-iktizâ istînâf edilecek de'âvî kemâl-i adl ve nuskat üzere fasl ve hükm olunacağında şüphe yoktur ve kezâ düvel-i ecnebiyye tebaaları aralarında vukû' bulacak de'âvî dahî bu

mahkemelerde görülüp fasl ve hükm olunacağından bundan böyle hukûka dâir de'âvî konselatolar mahkemelerinde ru'yet olunmayacaktır.

Artık bunların muhassenâtı ta'rife muhtac olmamağla bu teşkîlât ve te'sîsât-ı hayriyyeden gerek ahâlî ve gerek ecânib-i muvattına istifâde edecekleri cihetle cümle tarafından nazar-ı memnûniyetle bakılmaktadır.

İcrâ-yı resm-i iftitâhları ber-vech-i âtîdir.

Alafranga şehir-i haziranın yirmi sekizine müsâdif şehir-i Cemâzeyilevvelînin yirmi dördüncü işbu geçen pazartesi günü Ra'sü't-tîn dâire-i mahsûsasında mahâkim-i cedîde-i Mısriyye'nin resm-i feth ve güşâdı icrâ buyrulmuştur şöyle ki nısfı Mısırlı ve nısf-ı diğeri Avrupalı olan hey'et-i kuzât-ı cedîde evvelâ hakkâniyet ve ticâret nâzırını saâdetlü Şerif Pâşâ Hazretleri tarafından gâyet nevâz-şekârâne sûretle kabûl olunup pâşâ-yı müşârün-ileyh ma'rifetiyle Ra'sü't-tîn'in büyük teşrifât salonunda ictimâ' ettirildiler mezkûr salonda daha evvelce dâhiliyye nâzırını devletlü Mehmed Tefvik Pâşâ ve devletlü Mansur Pâşâ ve devletlü İsmail Sıdık Pâşâ Hazerâtıyla diğeri ba'zı me'mûrîn-i fihâm ve zevât-ı kirâm hâzır oldukları halde zât-ı vâlâ-yı cenâb-ı Hıdîv-i efhamî maiyyet-i seniyyeleri ricâliyle mashûben arz odasından salonu bi't-teşrif hey'et-i mecmû'ayı selâmladıktan sonra Fransızca âtiyü'l-beyân nutku îrâd buyurdular.

(Tercüme-i Nutk-ı âlî)

(Ba'de'l-hitâb)

Metbû'-ı efham ve a'zam zât-ı şevket-simât-ı Hazret-i Pâdişâhînin mesâ'ına ve müzâheret-i aliye ve düvel-i mütehâbenin müsâade-i hayr-hâh-âneleriyle ıslâhât-ı adliyenin resmen te'sîsiyle beraber mahâkim-i cedîdenin feth ve güşâdına ruhsat-yâb oldum ihkâk-ı hak vezîfesi keff-ı kifâyetlerine kemâl-i emniyet ve vüsûk-ı tâm ile tevdî' ve tefvîz eder olduğu kuzât-ı hürmet-simâtın etrâfıma toplandıklarını müşâhede ile kendimi bahtiyar add etmekteyim. Kâffe-i menâfi' sizlerin ârâ-i münîrenizde emniyet-i kâmile ve kefâlet-i kâfiye bulunacağı gibi karârâtınız

cümlenin hürmet ve inkıyâdına mazhariyetle metâ‘ ve mu‘teber tutulacak ve bu vukû‘ât mühimme-i Mısır’ın sahâyif-i âsâr-ı târihiyesinde müsebbit ve müştehir olarak bayağı bir asr-ı cedîde medeniyetin nokta-i hareketi olacaktır avn ve inâyet-i Hakk’la işbu te’sîsât-ı azîmenin âtîsi te’ mîn olduğu yakînen meczûmdur.

(İntihâ)

Nutk-ı âlînin hitâmıyla beraber kuzât-ı mûmâ-ileyhimin huzûrdan insirâflarından biraz sonra arz-ı merâsim-i tebrîk ve teşekkür zımında tekrar huzûra dâhil olduklarında saâdetlü Şerif Pâşâ Hazretleri cümleden neyâbetle zîrde mezkûr makâleyi huzûr-ı âlîde Fransızca serd ü îrâd eylemişlerdir ki tercümesi budur.

Efendim

Hakkâniyet nâzırını sıfatıyla hey’et-i kuzâtdan bi’n-neyâbe hâk-i pâ-y-ı âlî-i Hıdv-i efhamîlerine işbu cem’iyyet-i resmiyyede tebrîk-i hâlisânemi arz eylemek için ruhsat-ı Hıdvânelerini ricâ ederim. Mahâkim-i cedîdenin intizâm ve te’sîsi sebebiyle büyük bir eser-i terakkî vücûda gelmiştir. Memleketin menâfi‘-i azîme-i hâliye ve âtiyesi yolunda kuzâtın rabt ve kalb ve vakf-ı nefis edecekleri husûsunda olan i’timâd-ı âlîden dolayı kuzât-ı mûmâ-ileyhimin teşekkürât-ı azîmelerini karîn-i mevki‘-i kabûl buyurmalarını zât-ı âlî-i Hıdvânelerinden niyâz eylerim. Zât-ı Hıdvâneleri kendi nâmına ihkâk-ı hakk vazîfesiyle onları tanzîf buyurmalarıyla demek ki idârenin en mühim vezâifinden birisi kuzâtın kiyâset ve nâmus ve emânetine tevdi‘ buyurmuş oluyorlar kuzât-ı cedîde-i Mısriyye işbu semâhat ve fütüvvetkârâne emniyetinden bi’l-istis‘âd efkâr-ı medeniyet desâr-ı Hıdvânelerinden iktibâs-ı enver ile işbu me’mûriyet-i sâfiyeyi kemâl-i kuvvet-i kalb ile îfâ ve ikdâmât-ı mütedâime-i Seniyyelerine muâvenet-i mü’essire icrâ edecekleri misillü Mısır’ın saâdet-i hâl ve istikbâl irtibâtnâmesi olup da yalnız başına müessir bir mefâhir-i hükûmet-i Hıdvânelerinin birisi olan böyle bir emr-i celîlin te’sîs ve te’yîdine inzimâm-ı himmet ve muâvenetlerini ihlâfımıza der-hâtır ettirip de nâmlarını dahî ukamımızın safahât-ı kulûbuna nakş ettirmek şerefının harîsi olacakları bendelerince muhakkaktır efendim. (İntihâ)

Ba'dehû nazar devâvin ve meclis-i husûsî erbâbı ile ümerâ-yı berriye ve bahriye ve me'mûrîn-i mülkiye hazerâtı ve mu'teberân-ı tüccâr ve mu'teber bankirler sırasıyla huzûra bi'l-kabûl icrâ-yı râsime-i tebrîk ve teşekküre mübâderetle avdet ettirilirse resm-i iftitâh böylece hitâm bulduktan bir buçuk saat sonra zât-ı âlî-i Hıdvî yevm-i mezkûrda ayrı ayrı arz-ı tebrîke gelmiş olan General konsoloslar ile konsoloslara hitâben ıslâhât-ı cedîde-i adliyyeyi kuvveden hayyiz-i fi'ile îsâl buyurabilmeleri için düvel-i muhtelif câniblerinden nâil olmuş oldukları müsâadededen dolayı beyân-ı memnûniyet ve şükrâniyetle beraber bugünkü günde resm-i feth ve güşâdı icrâ olunan işbu san'-ı metînin hüsn-i encâma resîd olabilmesi emrinde ba'demâ dahî düvel-i müşârün-ileyhimin devâm-ı muâvenet ve hüsn-i müsâadelerine ümîdvâr olduklarını ifâde buyurmuşlardır.

(Ruznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1598 , 1 Şaban 1292 / 2 Eylül 1875, s. 3.

Hartum'dan Koryedoryan Gazetesi'ne ber-vech-i âtî yazıyor.

Sudan ile Afrika-yı Vusta ciheti idârelerinde görülmekte olan gayret pek ziyâde şâyân-ı dikkattir. Mısır'da icrâ olunmakta olan ıslâhâtın derecâtını ta'rîften sarf-ı nazarla Sudan'da görülen terakkiyât ki bir vakit Afrika Kıt'ası'nın en zengin memleketi olacaktır. Ondan bahs etmeyi münâsib gördüm on sekiz mâhdan beri Afrika havâlisinde seyahat etmekte olduğumdan Mısır ile Sudan beyninde icrâ olunmakta bulunan demiryolu ve telgraf ve sâir menâfi'-i umûma müteallik terakkiyât ve husûsâtan pek çok şeyi görmüş olduğum misillü Sudan ile Mısır beyninde işleyen ve Muci Bey'in mesâ'i ve ikdâmâtıyla husûle getirilen posta idâresinin Avrupa memâlikinde cârî olan postalardan hiç farkı olmadığı beyândan geri duramam. Kâhire'den Hartum'a bin beş yüz mil mesâfe olduğu halde posta bir gün vaktini şaşırılmayıp derece-i matlûbede işlemektedir. Bunun bir kısmını yani Kâhire'den Seyut'a kadar demiryolu vardır. Seyut'tan posta çantası on kilometre mevki'de mahsûsan ta'yîn olunan me'mûrlar vâsıtasıyla gönderilmekte Kur ve Sekoy'a kadar on gün zarfında gelip oradan Hartum'a develer ile nakl olunur.

Hâsılı Hartum'dan Kâhire'ye posta yirmi günde gelmektedir. Telgraf idâresi Hartum'dan Kasala ve Sevâkin ve Masavay'a kadar tellerini temdîd ettikten başka bir taraftan dahî şimâlden on üç derecede bulunan Masolina eyyâm-ı Dongola'ya kadar olan hatları hitâm bulmuş ve sâir hatlar dahî temdîd olunmak üzere bulunmuştur.

Hartum'dan Katarika ve Galobat'dan Gasala'ya kadar gitmek üzere Mabi Nehri ile Beyaz beyninde bir hat dahî inşâ olunacaktır ve bundan mâadâ diğerk dahî hat yapılmıştır.

Darfur'un Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'ye ilhâkı medeniyet için büyük bir hizmettir.

Mukaddemâ Darfur ahâlisi Çinlilerin eylediği gibi memleketlerine hiçbir kimesnenin duhûlünü istemezler idi. Şimdi ise Darfur ticârete mahsûs bir şehir olmuştur. Darfur tarafında bakır ma'denleri çok olup yakında işletileceği şüphesizdir. Miralay Gordon Afrika-yı Vusta'da seyâhate daha nihâyet vermemiştir ve mûmâ-ileyh el-yevm Yedin eyyâm-ı Ruklı nâm mahaller beyninde bulunup yakında Uganda hükümdarı ile doğrudan doğruya muhâbereye başlayacaktır. Uganda ahâlisinin bütün mahsûlât ve serveti Zenkbâr'a gönderilmektedir. Fakat Zenkbâr ile Uganda beyninde olan mesâfe gâyet ba'îd bulunmak ve gidip gelmek için bir sene kadar vakit zâyi' edilmek lâzım geldiğinden bundan böyle mîr-i mûmâ-ileyh tarafından açılacak tarik vâsıtasıyla elli günde mahsûlâtı nakl olacağı şüphesizdir. Uganda'da fildişinden mâadâ kahve ve deri ve sâir buna mûmâsil pek çok şey husûle gelip fakat naklin güçlüğü ile beraber bu misillü şeylerden ziyâde ticâret olunabileceği ahâlî indinde mechûl bulunması cihetle şimdiye kadar mahsûlât-ı mezkûreye i'tibâr olunmakta idi. Şimdi bütün Afrika'ya seyahat edip icrâ-yı keşfiyât edenler indinde seyr-i sefâine nâ-kâbil add olunan dercefin öbür cihetinde bulunan nehrin bu kere seyr-i sefâine kâbiliyeti tahakkuk etmiştir.

Kabâil rü'esâsını ittifâk ve kendilerine emniyet bahş eylemeye sabır ve devam lâzım gelmiş kabâil-i mezkûra miralay-ı mûmâ-ileyhin ol tarafa azîmeti Sör

Samuel Bikar Pâşâ'nın hareketi gibi olacağı zan ve i'tikâdında bulduklarından içeriye doğru ilticâ eylemiş ise de mîr-i mûmâ-ileyhin hareket-ı askeriyye ile gelmediğini anladıklarından ağır ağır tekrar avdete başlamışlar ve eski mekanları olan nehrin kenarında yine iskan etmekte bulunmuşlardır. Uryan Nehri kenarında oturmaktan haz edip nehirden çıkan balık ile taayyüş etmektedirler. Mîr-i mûmâ-ileyhin seyâhati pek kolaylıkla icrâ olunup çünkü muhâberât gâyet eshel olarak asker dahî yollarda emniyet üzeredir. Mîr-i mûmâ-ileyhin bu kadar uzun seyahat etmesinden murâd ancak Afrika'ya medeniyet-i cedîdeyi idhâl ve esîr ticâretini men' etmektir. Bu kere Hartum'da gâyet mükemmel bir sefîne yapılp Afrika-yı Vusta'da kullanılabilecektir.

Basiret: No: 1601 , 5 Şaban 1292 / 6 Eylül 1875, s. 3.

Almanya Devleti'nin Mısır'da olan konsoloslarının bundan böyle mahâkim-i Mısriyye işine müdâhale etmemeleri için Almanya imparatoru tarafından vürûd eden emri Prens Bismark Almanya millet meclisine takdîm etmiştir. Bin sekiz yüz yetmiş dört senesi meclis-i mezkûrun verdiği karar iktizâ-yı hâlde Almanya imparatoru tarafından tebdîl olunamamak mukarrer iken bu def'a mahâkim-i mezkûre hakkında imparator-ı müşârün-ileyh meclis-i mezkûrun kararını tebdîl etmiştir.

Sudan vak'asının zaman-ı vukû'u olan eylülün ikinci günü takarrüb ettiği cihetle yevm-i mezkûrda sûret-i mükemmile olarak şenlik edilmesi için şimdiden Almanya'nın her tarafında tehiye-i esbâbıyla işgâl edilmektedir.

Mîn üzerinde vâki' Frankfurt şehri dâire-i belediyesi tarafından ahâlî-i şehre hitâben neşr olunan bir lâyhada Almanya memâlikinin her tarafı gibi Frankfurt şehri dahî gelecek Eylülün ikinci günü kandil ile donatılıp izhâr-ı şâdumânî etmekten geri durmayıp herkes hâline göre hânesini tezyîn ve tenvîr etmelerini ihtâr etmiştir.

Eltramontin taraftarı mürevveci olan Cermanya nâm gazete Kont Stolberg tarafından Roma Katolikleri Lord şehrine ziyâret için da'vet ediyor.

Merkûmun rivâyetine bakılırsa mahall-i mezkûru ziyâret etmek emelinde olanlar gelecek Eylûlün dokuzuncu günü Belçika'da vâki ' Mons şehrinde cem' olup mahalle-i mezkûrdan alayla kıyâm ve hareketle İzodan tarîkiyle Lord karyesine gidilecekmiş.

Yevm-i mezkûrda Almanya gazeteleri sâhib-i imtiyâzı Berlin Şehri'nde akd-i meşveret edip uzun uzadıya müzâkerâttan sonra gerek mahkemelerce ve gerek hükûmetçe olan vukûâtı doğrudan doğruya yazmakta hiçbir mes'ûliyet terettüb etmeyip bu bâbda hükûmet tarafından cezâdan muâf tutulmak üzere bir arz-ı hâl kaleme alıp imparator hazretlerine takdîm etmeye karar vermiştir.

Bundan sonra müzâkere Kont Darinek vakiasına intikâl edip bunun için hayli meşveretten sonra her hangi gazete yazdığı bir maddeden dolayı müttehim olup da hükûmet tarafından celb ve suâl olunur ise yazılan maddeye münâsebeti olan kimsânın kim olduğunu söylemesi için cânib-i hükûmetten ihrâr olunmamasına imparator tarafından bir emr-i kat'î talebinde bulunmaya karar vermişlerdir. Yalnız yazılan madde devlet devârinden her hangisinin esrârına müte'allik oldukça ol vakit mütecâsirinin taharrî olunmasına muvâfakat olunması ba'zıları tarafından dermiyân olunmuş ise de bu gibi mevâdın müstesnâ tutulması ekseriyetle kabûl olunmuştur. Matbû'âtın havâdisi bi'l-etrâf tab' ve neşrden dolayı cezâdan muâf tutulması ileride medeniyete dahî küllî medâr olacağı der-kârdır. Çünkü ahâlî kaffe-i vukûâtın bilâ-istisnâ gazetelerle neşr olunacağı havfiyle pek çok şeye cesâret edemeyeceği bedîhî ve bunun da muhassenâtı emr-i celîdir.

Basiret: No: 1668 , 26 Şevval 1292 / 25 Kasım 1875, s. 1.

Devletlü Mehmed Tevfik Pâşâ Hazretlerine geçende (Kevkeb-i Hindî) nişanının takdîm ve teslîmi resminde pâşâ-yı müşârün-ileyhe hitâben fehâmetlü Prens Dogal Hazretleri'nin îrâd etmiş olduğu makâlenin İngiliz ve Fransızcasına destres olunmağla ber-vech-i zîr terceme ve tastîr olunmuştur.

(Tercüme-i makâle)

Efendim haşmetlü kraliçe hazretlerinden huzûr-ı âlî-i cenâb-ı Hıdîv-i efhamîde zât-ı sâmilere kevkeb-i Hindî nişânını takdîme me'mûr olmaklığımı bayağı bir imtiyâz-ı âlî ve vezîfe-i kebîre ve zâttan dahî bir memnuniyet ve mahzûziyet-i şahsiye derecesinde add ve i'tibâr etmekteyim.

Bu nişan İngiltere nişanlarının akdemi değil ise de Hindistan'ca hidemât-ı mesbûkalarından dolayı i'tâ olunan zevât-ı izâmın mâbihi'l-imtiyâzı olduğu için bizce pek mu'teber ve müftehirdir.

Haşmetlü kraliçe Hazretleri gerek zât-ı sâmi ve gerek hânedân-ı âlîleri hakkında hürmet-i fâikalarının nişâne-i husûsası olan nişân-ı mârû'l-beyânın uhde-i sâmilere tevcihini re'y ve tensîb buyurmuş ve bu ise mahzâ haşmetlü kraliçe hazretlerinin nişân-ı mezkûrun hâiz ve hâmilî bunan zât-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîye olan muhabbetinden münbais olduğu ve zât-ı âlî-i Hıdîv-i efhamî her dâim İngilizlerin muhibb-i hakîkîsi olup asâkirimizin ve ticâretimizin mürûr ve ubûrunu teshîl ve teysîr buyurarak İngiltere ile Hindistan arasında emniyet murâvede ve muhâbreyi tevsîf yolunda bezl-i cel-i himmet buyurdıkları ma'lûmdur.

Kraliçe hazretlerinin me'mûr buyurdıkları şu vazîfeyi îfâ münâsebetiyle öteden beri İngiltere ile meyânesinde mevcûd olan revâbit-ı meveddet ve mehâdatının bir kat daha te'yîd ve tevsîki vesâiline destres olmak arzusundayım efendim.

(Tercüme-i cevâb-ı Hıdîvî)

Efendim haşmetlü kraliçe hazretleri cânib-i ulyâ menâkıbdan mahdûmum uhdesine (Kevkeb-i Hindî) nişân-ı mefharet ünvanının (Garan Komandor) rütbesinin tevcihi münâsebetiyle bütün hânedânıma şümûlü olan şevşân ve şerefden azîm derecede memnûn ve müteşekkirim ve lâsimâ zât-ı fehîmânelerinin nişân-ı mezkûru mahdûmuma teslîme bi'z-zât me'mûr buyuruluşları gibi bir nezâket-i lütf-i mezkûrun

bence kadr ü kıymetini bir kat daha a'lâ eylemiş olup bu keyfiyet haşmetlü inâyetlü kraliçe hazretlerinin hakkımızda der-kâr olan efkâr-ı meveddet desârına zât-ı fehîmânelerinin dahî hissedâr olduklarının delâil ve şevâhidini bütün memlekete izhâr ve ibrâz eylemek için olmakla gerek bu lutf ve inâyetten ve gerek Hindistan saltanatınıza mevsul olan tarîkin üzerinde İngiltere hükûmet-i fehîmesiyle İngiliz millet-i mu'teberesi cânibinden kendisinin terakkî ve serbestî-i ticâret yolunda mazhar-ı teşvîkât olduğuna i'tikâd eder bir memleket bulunduğunu tezker ve tathîr buyurduğunuzdan dolayı olan teşekkürât-ı samîmiyemi bi'l-kabûl mahdûmumun nâil olduğu şu şeref ve şân ile berâber zât-ı fehîmânelerinin isbât huzûrları bence ve memleket ve hanedanımca bu gibi bir tarîk-i terakkîde devâm etmekliğimiz a'zam-ı teşvîk ve tergîb olacağına ve sevk ve i'timâd buyurdunuz efendim. (İntihâ) Rûz-nâme-i Vekâyi'-i Mısriyye.

Basiret: No: 1668, 26 Şevval 1292 / 25 Kasım 1875, s. 1-2.

(Ahvâl-i Mısır)

Memâlik-i Mısriyye'nin ahvâl-i mu'tenâsı umûmun nazar-ı dikkat ve hoşnûdîsini câlib bulunduğundan memâlik-i mezkûrenin ahvâl-i hâzırasına dâir karâin-i kirâma ba'zı ma'lûmât i'tâsı vakt ve hâle münâsib görülmüştür. Merhûm Said Pâşâ zamanında memâlik-i mezkûrenin tevsî' ve saâdet-i hâliyle idâre-i mahalliye devâir-i muhtelifesinin tanzîmi zımnında tedâbir-i mukteziyeye teşebbüs olunmuş ise de asıl ıslahât-ı cesîme-i mahalliye pîrâya bahş mesned-i Hıdvîvî fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretleri'nin efkâr-ı ümrân-pîrâ-yı hazret-i şehinşâhîye tevîkan vâki' olan mesâ'î ve ikdâmât-ı mütevâliyesi sâyesinde husûl-pezîr olduğu âzâde-i beyândır. Gerçi ıslahât-ı mezkûrenin bir kısmını elân semerebahş olamamış ise de müstakbelde ma'a ziyâde terakkî-i memlekete hizmet edeceği ve Hıdvîvî-i müşârün-ileyh Hazretleri'nin bir peder-i müşfik gibi yalnız evlâdının refâh-ı hâli zımnında bezl-i cehl ve gayret etmeyip ahâlinin dahî husûl-i saâdeti esbâbını istihzârdan geri durmamakta oldukları der-kârdır. Teşebbüsât-ı cesîmenin her hatvesinde tesâdüfü tabîi olan mevânî'-i mütenevvi' ve memâlik-i Mısriyye'nin hâric ve dâhilinde zuhûr eden gûnâ gün ahvâl ve gavâyâ karşı müşârün-ileyh

Hazretleri'nin memâlik-i mezkûrenin sath ve şeklini başkalaştırmış olan ıslahat-ı vâkıya bilâ-teennî devam etmiş olduğuna yalnız Süveyş Kanalı'nın güşâdı delîl olabilir ise de bir çok icraat-ı sâirenin beyân ve ta'dâdından sarf-ı nazar etmek muvâfık-ı hakkâniyet olamaz. Sefâin-i ticâriyyenin bir takım maûneler külfetinden vâreste olarak eşyâ ve emtia sâirelerini doğruca yanaşıp çıkarabilmek üzere İskenderiye limanının tevsî' ve tanzîmi ve liman-ı mezkûra mûcib havz ile Süveyş'de ayrıca havuzlar inşâsı ve iki bin kilometreden ziyâde demiryol hatlarıyla Sudan memâlikine kadar telgraflar temdîdi ve Afrika'nın merkezine kadar emed ve şed etmekte olan bahr-i Ebyaz vapur ve sefâini ve Menzile Gölü'yle Bahr-i Ahmer sevâhiline vâki' olup yakın vakit gelinceye kadar muattal bırakılmış olan mümellâha işlettirilmesi ve bin sekiz yüz yetmiş altı senesi Kânunusânîsi ibtidâsından i'tibâren icrâsı mukarrer bulunan...ıslahât ve...usûlünün ittihâzı ve geçenlerde Bern şehrinde ictimâ' eden postalar ittihâdı kongresinde verilen karar cânib-i Saltanat-ı Seniyye'den kabûl buyrulduğu cihetle bu karar mûcibince postalar hakkında usûl-i cedîde ittihâz ve icrâsı ve demiryollar inşâsıyla ma'mûriyeti gün be-gün tezâyüd eden Sudan memâlikinde şeker kamışı ile pamuk zer'i ve İskenderiye'den Port Said'e ve İsmailiyye'ye kadar temdîdi mukarrer olan sâhil demiryolunun inşâsı ve iskâ-yı arâzi zımnında kanâtır inşâsıyla senede beheri on adet İngiliz lirası îrâd küşûrmekte olan dört yüz bin dönüm arazi-i ma'mûrenin dahî meydana çıkarılması ve'l-hâsıl şehr ve kasabâtın dahî meydana çıkarılması ve İskenderiye ve Kâhire misillü oraların dahî gazlarla tenvîr ve tanzîmi gibi birçok ıslahâtın icrâsı hakkında bezl olunan gayret ve himmet hakîkate şâyân-ı teşekkür ve Muhammedettir.

Gerçi memâlik-i Mısriyye'nin vâridâtına nazar-ı ıslahât-ı meşrûha için birden bire mebâliğ-i külliye sarfı pek de elvermeyecek gibi görünürse de ileride istihsâl olunacak menâfi'-i külliye ve memâlik-i mezkûrenin bundan böyle umûr-ı nâfi'a sarfı için küllî masraf ihtiyârına mecbûr olmayacağı tathîr olduğu ve memâlik-i mezkûrca lâzım gelen icraat ve inşaat def'aten olmuş bitmiş demek olduğu âşikârdır.

Kâffe-i ıslâhat-ı meşrûhanın semerât-ı muntazirasını tahsîl edebilmek için umûr-ı adliye ve idârenin dahî îcâb eden derece-i aliyeye îsâli ehemm ve elzem bulunduğu mütâlaa-i sâibesine mebnî ıslâh-ı mahâkim mes'ele-i mühimmesi dahî

pîş-i nazar-ı i'tinâyâ alınmıştır. Tasavvurât-ı mezkûre evvel be-evvel yalnız yerliler ile ecnebîler beynde tahaddüs eden reâânın fasl ve tesviyesine me'mûr ba'zı mahâkim-i cedîde teşkîlinden ibâret olup bunda yerliler beynde olan da'vâların ru'yeti ise yine mahâkim-i mahalliyeye muhavvel bulunmuş ise de geçen eylül'de icrâ olunan ıslâhât sırasında mahâkim-i mahalliye'nin dahî sûret-i muntazamada teşkîli lâzım gelip nizâmât-ı atîka be-tekrâr tedkîk ve tenfîh ve nizâmât-ı mevzûaya fikrât-ı cedîde ilâvesiyle tevsî'-i adâlet kılınmıştır. Mahâkim-i kadîme kânûnuâşinâ olmayan kimesnelere mürekkeb olup nizâmât-ı vâkîaya dahî keyfe mâ yeşâü ma'nî verilmekte olduğu halde yeni teşekkül eden mahâkime nasb olunacak a'zâ ve rüesânın diplomayı hâmil zevâtan ahz ve intihâb olunması ve mahâkim-i mezkûreden verilecek i'lâmâtın müracca' istînâfı olmak üzere bir dîvân-ı istînâf dahî teşkîl edilmesi ve bunların ıslahâtına devam olunması husûsları ve tasvîb kılınmış ve mahâkim-i mezkûreye ta'yîn olunacak a'zâ ve hükkâmın tahsîl-i ilm edip ba'de'l-ımtihân nasb olunmaları zımnında Mısır Kâhire'de bir de mükemmel hukûk-ı dershânesi te'sîs olunmuştur.

Fransa Cumhûriyeti millet meclisi kendi umûr-ı dâhiliyesiyle meşgûl bulunduğu cihetle mahâkim-i mezkûreyi şimdilik tasdîk edememiş idiyse de böyle bir mühim ıslahâtın icrâsına mümânaat edemeyip tamamıyla tasdîk eylemiştir.

Politikaca ehemmiyeti derece-i gâyede olan işbu ıslahatın icrâsını teshîl ile nizâmât-ı atîka ve mahâkim-i cedîde ıslahatı nizâmâtı beynde her güne tezâd ve ihtilâfı ber-teraf etmek ve düvel-i muazzamayı Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin hısâfet ve şîâr-ı vatan-perverânesine i'timâden muâhedât-ı vâkıayı feth ile ıslahat-ı mezkûreye herkesin ru'y-i muvâfakat göstermesi umûr-ı vâcibâttandır.

İşte mütâlâa-i mezkûre mebnî ahâl-i Mısriyye'nin ihtiyâcât-ı vâkıasına muvâfık salâhiyet-i vâsia verilerek ziraat vekâleti teşkîl olunmuş ve ticâret vekâleti dahî ticâret-i dâhiliyye ve hâriciyyeye nezâret etmek üzere iki dâireye taksîm olup devâir-i mezkûre yerli ve ecnebî olarak ehl ve erbâb olan zevâtın riyâseti tahtına verilmesi mukarrer bulunmuştur.

Basiret: No: 1669 , 27 Şevval 1292 / 26 Kasım 1875, s. 2-3.

Zeyl ve mülhakâtı muhâfızı saâdetlü Mehmed Rauf Pâşâ Hazretlerinin zîr-i kumandasında olarak Şaban-ı Şerifin on sekizine müsâdif eylülün on sekizinde Zeylden kıyâm ve harekete me'mûr buyrulan bir fırka asâkir-i Mısriyye Ramazan-ı şerîfin on ikisine müsâdif teşrîn-i evvelin on birinde Herra Martin'in Kürsüsü olan ve otuz binden mütecâvüz nüfûsu hâvî bulunan nefsi-i Herer beldesini ne vechle feth ve teshîr ettiği ve bir buçuk milyon ahâlîyi muhtevî altmış iki kabîleyi ne sûretle dâire-i inkıyâda geçirmeye destres olduğu haber ve muvaffakiyet eserini bu kere müşârün-ileyh Rauf Pâşâ Hazretleri bir kıt'a tahrîrât-ı mufassalesiyle maiyyet-i Seniyyeye arz ve tebşîr etmiştir. Asâkir-i mezkûrenin işbu fütûhât-ı cedîdesi fî nefsi'l-emr meserret ve mefharetli vukûâtın ma'dûd olduğu şöyle dursun memleket-i merkûme emrînin telka-i nefsinden ser-kumandan müşârün-ileyhin nezdine gelerek inkıyâd ve mütâvaatla beraber hükûmet-i Hıdîviyyeye arz-ı hizmette bulunması ve fakat esnâ-yı tarîkde ba'zı kabâil tarafından iki kere vukû' bulan muhârebeden başka bir gûne sûret-ı muhâsama vukû' bulmaksızın bi't-tav' ve'r-rızâ rûy-i tebeyyet göstermiş olduğuna ve nice a'sârdan beri âlem ve hiddet ve bedeviyette yaşayan akvâmın medeniyet nâmına olan da'vet-i Hıdîviyyeye îcâbına meyl ve isti'dâd göstermelerine delîldir. Tahrîrâtın dediği gibi memleket-i mezkûre Mısır'ın ecnâs-ı mahsûlât-ı tabîyyesini isbât ettikten mâadâ kahve mahsûlât-ı râyicesine mâlik olunca el-yevm derdest-i inşâ olan Sudan demiryolu bu yüzden Mısır için ticâretçe mehâric-i cedîde i'dâd ve benâberîn müstakbelde memleketin servet ve saâdeti terakkî ve ezyâd edeceği me'mûldür nasıl olsun ki bir memlekette ticâret ve san'at ve ziraatin mütenâsiben ve tadrîcen terakkîde bulunması nükâd kabûl etmez bir menba'-ı servet demek olup mecrâsı memâlikin her dâim feyz ve bereketini teksîr ve tevfir edegeldiği umûr-ı bedîhiyedendir. İşbu hizmet ve muvaffakiyetine mebnî saâdetlü Rauf Pâşâ Hazretleri uhdesine ferîklik rütbe-i refîasının tevcîhiyle Herer ve mülhakâtı hükümdarı nasb ve ta'yîn ve Herer emîri sâbık Mehmed Abdüşşekûr Efendi Hazretleri dahî Herer Şehri muhâfızı tesmiye olunmuştur. Pâşâ-yı müşârün-ileyh hazretlerinden gelen tahrîrâtın aynen buracıkta derciyle i'lânına ibtidâr olunur.

Zât-ı âlîlerine ma'a'l-iftihâr inhâ olunur ki fî 17 Eylül sene 1875 tarihiyle hâk-i pâ-yi âlî-i Hıdîv-i efhamîye arz ve istîzân olunduğu vechle taraf-ı Hazret-i Hıdîv-i a'zamîden sâdır olan ta'lîmât-ı cedîdeye tatbîkan tark ve me'âbiri güşâd etmek ve evâmîr-i aliyye-i Hazret-i Hıdîvîyi tenfîz eylemek kasdıyla şehir-i mezkûrun on sekizinci cumartesi günü Zeyl'den kıyâm ve hareketle ol günde (Tahşa)da beytûtet eyledik ve on dokuzuncu pazar günü oradan rihletle (Ocacere) mahtasında ve yirminci pazartesi günü (Vel' vel') mahtasında geceledik ve yirminci salı günü Vel'vel' mahtasından (Darab) mahtasına ve yirmi ikinci çarşamba günü Darab mahtasından (Darb-ı Asâ) mahtasına ve yirmi üçüncü perşembe günü dahî mahta-i mezkûreden (Hetsa) mahtasına müvâsalat ettik. Yevm-i mezkûrda (İsa) ve (Sumal) urbânî Şeyhü'l-meşâyihî (Ocas Rupli Fârih) nâm kimesne tarafımıza gelip kendisinin ve bi'l-cümle (İsa) ve (Sumal) kabâilinin taht-ı itâat-i hükûmet-i Hıdîviyyeye dâhil olmadıklarını ifâde etmekle yevm-i mezkûrda zînet edilmiş ve (Ocas) mezkûr ile kabâiline taraf-ı Hazret-i Hıdîv-i ekremîden ihsân olarak hıl'-ı fâhire i'tâ olunmuştur. Şehir-i mezkûrun yirmi dördüncü cuma günü cihet-i mezkûreden kıyâm ve hareketle (Ebû Bekir Ali) mahtasına müvâsalet ve yirmi beşinci cumartesi günü (Ebû Bekir Ali) mahtasından (Alânber) mahtasına ve bu mahtada yirmi altıncı pazar günü bi'l-kıyâm (Mirgü Ali) mahtasına ve yirmi yedinci pazartesi günü mahta-i mezkûreden dahî müfârakatle (Haccâ) mahtasına ve yirmi sekizinci salı günü işbu mahtadan kıyâm ve nehzatle (Armalı Mecz) mahtasına müvâsalet olunmuş ve yirmi dokuzuncu Çarşamba günü (Armani Bahn) mahtasından rihlet ve bir saat kadar kat'-ı mesâfe eyledikten sonra yağmurlar sebebiyle tevekkuf ve ikâmet ve otuz birinci perşembe günü mahall-i mezkûrdan da müfârat-i birle (Güne) mahtasına müvâsalet olunmuş ve teşrînievvelin birinci Cuma günü mahlaslarının inhirâf-ı sathî ve develerin yorgunluğu sebebiyle mahta-i mezkûrede ihtiyâr-i ârâm edilmiş ve yevm-i mezkûrda (Herer) emîri tarafından taht-ı itâ'ate dâhil olduğunu müşa'ar bir kıt'a nâme vârid olmağla fi'l-hâl ifâde-i lâzimesi tahrîr ve tarafına bâ'is ve tahrîr kılınmıştır. Şehir-i mezkûrun ikinci cumartesi günü Güne mahtasından kıyâm ve hareketle (Busa) mahtasına ve üçüncü pazar günü (Busa) mahtasından (İsa) ve (Somal) hudûdunun âhiri olan (Celdesiye) mahtasına müvâsalat kılınmış ve işbu mahtaların cümlesinde yolların su'ûbeti yalnız (Ebû Bekir Ali) mahtasıyla (Mirgüheli) mahtası beyninden müşâhede olunmuştur. Şehir-i mezkûrun beşinci salı günü (Celdesiye) mahtasından

kıyâm ve (Calatolu) hudûdunun ibtidâsı olan Cercere mahtasında bi'l-vusûl altıncı çarşamba günü (Şeyh Şarbi) mahtasına vusûl ve nüzûl edilmiş ve orada (Herer) emîri Emîr Mehmed Abdüşşekûr'ün mahdûmu Hacı Yusuf ile Herer şehrinin kadı-i sânisî Abdurrahman nâm zâtın mahdûmu kadı Abdullah ve a'yân-ı beldeden Hacı Yusuf ve nakîbü'l-eşrâf Seyyid Ahmed ve Emîr'in dîvân tercümânı Abdülkâdir tarafımıza gelip dâire-i inkıyâd ve itâate dehâlet eylediklerine dâir beraberlerince bir cevâb-nâme getirdiklerinden lâyıki vechle bi'l-istikbâl kendilerine taraf-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamîden hil'at ve elbise-i fâhire iksâ olunmuştur. Mâh-ı mezkûrun yedinci perşembe günü Şeyh (Şarbi) mahtasından hareket ve (Lade) beldesine müvâsalet olunmuş ve sekizinci Cuma günü (Balada) beldesinden kıyâm ve rihletle (Eftuh) cihetine müvâsaletimizde orada (Tuli ve (Celaela) kabâiliyle sâirinden mürekkebi bir cem-i gafîr ve cem'-i kesîr mütecemmi' ve mütehaşşid bulunmuş ve bunlar her ne kadar bedevî ve acemî iseler de bir târdır. Bendlere mâlik ve usûl-i muntazama-i askeriyeye tahtında bulunanlar misillü harb ve cidâle müsteid olarak harb ve darba mübâderet eylediklerinden fazla süvârî ve piyâde ve ok ve yay ve mızrak ve kalkanla müsellaht oldukları hasebiyle bunları istihfâf ve istisgâr eylemek akıl kârı olmadığından refîk ile muâmele ve nush ve pend eylemiş ve taraf-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamîden sudûr buyrulan ta'lîmât-ı aliyye muktezâsınca lâzım gelen mevâd kûş-ı hûşlarına tefhîm ve telkîn kılınmışsa da bir semere hâsıl olmamıştır. Bunun sebebi ise bâ'is-i helâket ve nedâmet olan cehâletten ileri gelmekle merkûmların işbu inâd ve ısrârları istiğrâb olunamaz el-hâsıl bunlara verilen nesâyih-i pişmârın ve te'sîri olmayacağı ve kendileri adem-i itâat ve mutlakâ muhârebeye musırr oldukları tahakkuk etmekle yevm-i mezkûrda onlarla iki saat ve kırk üç dakîka muhârebe olunmuş ve müddet-i muhârebe kasîr ise de netîce-i azîmeyi müntec olmuştur. Zîrâ üzerlerine her taraftan şedîden ateşler yağdırıldığından ol gece cümlesi taht-ı itâate duhûl ederek onlara hükûmet bayrakları verilmiştir ve mâh-ı mezkûrun dokuzuncu cumartesi günü (Eftuh) mahtasından bi'l-kıyâm (Eycü)ye vüsûlümüzde kabâilin ekserîsi (Herer) emriyle müttefik ve müttehid ve bunların adedi 37 bine bâliğ olduğu ve cümlesi piyâde ve süvârî ve mızrak ve yay ve okla müsellaht oldukları ve yolu kestikleri ve muhârebe alâmetini izhâr eyledikleri ve derbendlere mâlik oldukları lede'l-müşâhede bağı tuğyândan vazgeçip taht-ı inkıyâda dehâlet eylemeleri için kendilerine icrâ-yı telbîhât edilmiş ise de tenbîhât-ı mezkûreye havâle-i sem'-i i'tibâr

ve isgâ etmeyip apansızın üzerimize mutlakâ hücum ve iftihâm merâmında olduklarından onlarla muhârebeye mecbûriyet görülmüştür. Binâen aleyh üzerlerine esliha-i ateş-fişândan yağmur gibi yağdırılıp birçoğu hedef dâne telef olmakla re'y ü emân talebi için o gece nisâlarını tarafımıza göndermişler ve büyük şeyhleri olan bu (Kürvî) ve (Buküraya)nın celb ve ihzârı nisvân-ı merkûmeye tefhîm olunmuş ve bu muhârebenin müddeti 7 saat ve 10 dakika sürmüştür. Mâh-ı mezkûrun onuncu pazar günü mahal-i mezkûrdan kable'l-kıyâm (Calanevali) kabâili rüesâsı (Osman Baru) ve (Ali Karu) nâmân tarafımıza gelip kendileriyle kabîleleri için istimsân ettiklerinden kendilerine hükûmet bayrakları verilip kendi köylerinde nasb ve rezk ettirilmiştir. Bu muhârebenin semeresi azîm olup şöyle ki onun sâyesinde cümlesi ibret almış ve bize büyük bir menfaati mûcib olmuştur. Zirâ bu muhârebe olmayaydı yolda bize büyük taarruzât ve mütesâib ve meşâk hâsıl olur idi ve on birinci pazartesi(Sibso) mahtasından kalkıp (Sekürce) mahtasına vusûlümüzde (Herer) emîri bu noktada benimle görüşmek havâhişinde olduğunu haber aldığımdan hem istirahat ve hem de emîr-i mûmâ-ileyhi intizâr etmek için nokta-i mezkûrede biraz eğlendik ve saatince hükûmet bayrakları muâvin binbaşı Hasan Hilmi ve erkân-ı harbden sağ kol ağası Abdullah Fevzi Efendiler ile gönderilip onların marifetiyle 1875 senesi Teşrînievvelin on birinci gününe müsâdif Ramazan-ı şerifin on ikinci pazartesi günü öğleden bir saat evvel emîrin konağı bâlâsına ve şehir kapılarının birisi üzerine diktirilmiştir ve arası çend dakîka geçmezden evvel emîr-i mûmâ-ileyh mezkûr iki zâbit maiyyetiyle ve a'yân-ı belde ve kadıları müstashiben tarafımıza geldiğinden tercih ve mülâtafetle istikbâl olunarak yevm-i mezkûr revnaklandırılmış ve emîr-i mûmâ-ileyhe (ve Abdullah bin Ahmed) nâm kadı-i evvele taraf-ı Hazret-i Hıdvî-i efhamîden ikrâmen hil'atler kestirilmiş ve biraz istirahatten sonra öğleden üç saat kırk dakika geçerek onunla beraber asâkir-i Hıdvîyyeyi müstashiben (Herer) şehriye duhûl olunmuştur. Taht-ı itâate dehâlet edip hükûmet-i Hıdvîyyenin himâyesini talep eden kabâilin beyânı ber-vech-i zîr ta'dâd ve tezkîr olunur.

Kabîle

Aded

4	Calakadlı Cümlesi	
12	Calaela	kezâ
3	Cala Beretri	“
2	Cala Bayki	“
7	Hala Ebibe	“
2	Ceri	“
3	Yefhun	“
3	Cala Ebvar	“
6	Cala Carsu	“
12	Cala Zehumen	“
8	Cala Enbuhi	“
=62		

Bunlardan başka (İkadarçuya)’da bulunan Müslümanların kâffesi ve gerek orada mevcûd olanlarla gerek diğerk cihete hicret etmiş bulunanların cümlesi taht-ı inkıyâd ve mütâvaata dâhil olmuşlardır. Taraf-ı Hazret-i Hıdîv-i ekremîden ihsân olarak Emîr Muhammed’e sekiz yüz ve mahdûmuna iki yüz ve familya ve haremine yüzer riyal verilmiştir. Mücerrer mürûrumuzla beraber bilâ muhârebe bu kadar ahâlinin itâat ve inkıyâdına taaccüb ve istiğrâb olunamaz. Çünkü bu muvaffakiyet bu cihetin ümerâsı güyâ ahâlî kahve sankını ziraat eder ise servet ve sâ mân sâhibi olup zîr-i itâatlerinden hurûc ederler. Havfinden nâşî sınıf-ı mezkûrun ziraatini hâssaten kendilerine hasr ve ihtiyâr ederek sınıf-ı mezkûrun ziraat ve hırâsetine hiç kimesneye ruhsat vermediklerinden ve bu keyfiyet bize ma’lûm olup meşâyih ve ahâlden kim gelir ise Hıdîv-i a’zam Hazretleri köylerin imâreti ve yolların emniyeti havâheşinde buldukları ve kahve ile (muz) ve (temâli) ki ez muhadder ve mükeyyefce (bir sınıf nebâtır) ziraat etmeye emir buyurduklarını kendilerine tefhîm eylediğimde kabâile gidip haber verdiklerinden ve kabâil-i mezkûre kahve zirâatine rağbet eylediklerinden bu tenbihâtı her kim işittiyse Hıdîv-i a’zam Hazretleri’nin devâm-ı izz ü ikbâline duâ ettiklerinden nâşîdir ve bu cihâtın manzûrum olmuş olan ahvâline göre burada me’kûlât sınıfından hayrât-ı kesîre mevcûddur yani Mısır’da ekilen

hubûbun cümlesi burada vücûda gelir kahveyi ziraat etmeye dâir ahâliye ruhsat verildiği sûtette üç sene mürûrundan sonra kahve ziraatinden bir îrâd-ı azîme mâlik olurlar. Binâen aleyh muvâfık buyrulursa ticâret mîrî tarafından olsun ve tüccâr akçe ile iştirâ etsinler yahud bahânın yarısı mal ile (ve akçenin ahâlî yedlerinde tedâvül için) diğêr yarısı nakd ile te'diye olunsun ve bu keyfiyyet ahâlinin hükûmete meylini ve kendi vatanlarına muhabbetini mûcibdir. Zîrâ zengin olan kimesne kesret-i emvâli sebebiyle pek iğrâ olup bir yere gitmeye ve kımıldanmaya bile iktidârı olamaz da hükûmete imtisâl ve inkiyâd eder ve ama fukarânın ahvâli bir aksdir. Bu iki hâletten hangisi muvâfık buyrulur ise icrâsı için ta'limât-ı lâzîmenin sudûrunu iltimâs eder. Bundan başka birisi (Herer) emîrine verilmek üzere iki aded gümüş eğêr ve celâbına yani kısa entârî biçip (cala) şeyhleriyle diğêrlerine bir miktarını emîrin haremiyle müstehak olanlara i'tâ olunmak üzere ahmerü'l-levn birkaç top kolaydanlı akmeşe ve âdî olarak birkaç kırmızı şalın ve birisi birer veya ikişer aded elmas taşıyla müzeyyen dört adet altın saatin irsâline hâkipây-i veliyyü'n-ni'mî'den ricâ ve niyâz eylerim (ve Herer) emîri hükûmet-i Hıdîviyye mutî' ve sâdık olduğu bendelerine celiyyen ve yakînen ma'lûm olmuş idiğinden taraf-ı Hazret-i Hıdîvîde münâsib buyrulur ise mûmâ-ileyhin hükümdâriyetimize vekîl ta'yîn kılınması iltimâs ve kâimede münderic zâbitânın esnâ-yı sefer ve mukâbele-i düşmende eser-i sadâkat ve cansiperâne ve fedâkarâne gayretleri meşhûdumuz olduğundan ve bu me'mûriyetten is'âb-ı me'mûriyetin vücûdu gayr-ı melhûz olup her birerleri uğûr-ı meyâmîn-i mevfûrda bezl-i tâb ve tavân eylediğinden kendilerine mükâfeten ve diğêrlerine tergîben münâsib buyrulacağı vechle taltîf buyrulmasını istid'â ederim ve bu keyfiyet esnâ-yı muhârebede kendilerine taraf-ı bendkîden bi'l-fi'il va'ad olunmuştur ve bir de (Herer) şehri ahâlisi (30) bin nüfûstan ibâret olup beraberimce olunan asâkir ise az oldukları sebebiyle beldenin hıfzına kâfi olmayacaktır ve mahtalarda ve kabâil te'hiyelerinde vaz' olunmak üzere muntazam iki orta asâkir ve metrayözsüz bir bataryanın huzûru zarûrû idiğinden bunların ve bir aded muzika takımının gönderilmesine emr buyrulması mercûdur ve mezkûr muzika takımı Sudanilerden olur ise daha evlâ ve enseb-dar efendim 18 Ramazan sene 1292.

Herer ve mülhakâtı hükümdârı saâdetlü Mehmed Rauf Pâşâ Hazretleri'nin musiyetiyle bulunan zâbıtân-ı askeriyyeden mecîdî nişân-ı zîşânı i'tâsıyla taltîf ve mükâfât buyrulanların....

Me'mûriyet mu'âvini bin başı Hasan Hilmi Efendiye

Dördüncü Mecîdî

Erkân-ı harb binbaşısı Mehmed Muhtar Efendi'ye kezâ erkân-ı harb sağ kol ağası Abdullah Fevzi Efendi'ye

Orta mu'âvini Hasan Osman Efendi'ye beşinci mecîdî

Yüzbaşı Ali Mansur Efendi'ye kezâ

Zeyl' muhâfazası vekîli rıf'atlü Ebû Bekir Efendi Zeyl' muhâfızlığına ta'yîn olunmuştur. (Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1682 , 13 Zilkade 1292 / 11 Aralık 1875, s. 3.

Defaatle derc-i vekâyi' kılımp neşr olunduğu vechle Habeş Hükûmeti üç seneden beri hudûdumuza taaddî ve ahâlimizi nehb ve selb etmekte bulunmuş ve bunun üzerine Hıdîviyyet-i Mısriyye tarafından kaç kere mülâyimâne sûretle bu misillü muâmelâtın vukûu hukûk-ı methûbenin istirdâdı ve bir daha bu misillü muâmelât-ı vahşiyenin adem-i vukûu tahrîr ve teblîğ olunmuş ise de Habeş tarafından isgâ olunmamış ve buna da kanaat etmeyerek müahharen Habeş meliki asâkir-i kesîre cem'iyile musavva' cihetinde hudûdumuza muttasıl olan Hamasin kıt'asına sevk ederek hudûda yakın olan ahâlimizi iz'âc ve ihâfe etmeye ve Mısır hükûmeti ile muhârebe edeceği diye alenen işâa ve buradan Habeş'e ve Habeş'ten bu tarafa tereddüd etmekte olan tüccârı dahî külliyyen men' eylemeye cesâret etmiş olmağla bu keyfiyet hudû civârında olan ahâlimize îrâs-ı havf-ı vahşiyet ve selb-i emniyet ettiğinden ahâlinin her vechle îade-i emn ü itminâneleri her halde hükûmetin vecîbe-i zimmeti olmakla ahâlimizin havf ve ızdırablarının izâlesi ve hudûdumuzun siyânet ve vikâyesi için miralay arındırıp beğîn kumandası tahtında Mısır'dan iki orta piyade asâkiri ve bir batarya cebel topları irsâl olunmuş idi. Mârü'l-beyân iki ortanın masûuna vusûlünden sonra her ne kadar Habeş asâkirinin ekserî hamâsiyetten içeriye çekilmiş ise de yine hudûda yakın asâkiri bulunup rastgeldikleri ahâlimizi selb

etmekte bulduklarından hudûdumuzun te'mîni için Hamâsîn kıt'asının muvakkaten zabtı ile Habeş mülkü ile şürût-ı kaviye rabt olunmak îcâb ettiğinden sâlifü'l-beyân iki orta sekizer bölükten on altı bölükten ibârettir. Bunlara fi'l-asıl senhât merkezinde bulunan asâkirden altı bölük dahî ilâve ederek yirmi iki bölük piyade asâkirinden ve iki batarya cebel topcu asâkirinden mürekkebe bir Habeş ile arandırıp beğ Hamâsîn kıt'asına girmişidi. Fırka-i merkûmenin ber-vech-i meşrûh Hamâsin'e girmesiyle beraber deccâc-ı kabr nâm Habeş asâkiri sergerdesi mevcûd maiyyeti olan asâkir ile Hamasîn'i terk edip Tenri eyâletinin payitahtı olan Adve'ye çekilmiş ve Hamasin ahali tarafından dahî Mısır asâkir-i kemâl-i memnûniyet ile kabûl olunmuşidi. Asâkirin kumandanı arandırıp beğ mârû'l-beyân yirmi iki bölükten altı bölüğü Binbaşı Ali Raif Efendinin kumandasında Kayahor nâm mevki'de ve Becâliyet nâm mevki'de dahî Binbaşı Durholes kumandasında iki bölük terk edip kendisi Adhale nâm mevkie azîmet etmiş ve oraya vâsıl olmasıyla Adhale'de yedi bölük askerle kâim-makâm Rüstem Naci beği bırakıp yedi bölük ile nehr-i Mareb kurbünde olan Kandet'e gitmişti. Bu yedi bölükten dört bölüğü mukaddimetü'l-ceyş mesâbesinde sağ kolağası Mercan Ağa kumandasında olarak ve seyyah Kont Zıçî'yi dahî bunlara terfîk ederek ileriye sevk etmiş ve üç bölüğü Kande merkezinde bırakmış olduğu mukaddemce vârid olan haberlerden anlaşılmış idi.

Muahharen alınan telgraf ile gelen haberlere nazaran mâh-ı Şevvalin on altıncı günü Kandet ahalisinden ba'zıları sağ kolağası Mercan Ağa'nın yanına gelip Habeş asâkiri ahaliyi yağma etmek niyetiyle gelmekte olduğunu ifâde ve vikâye ve himâyet olunmalarını istid'â ettiklerinden Kont Zıçî'nin re'y ve ilhâhıyla sağ kolağası mukaddimetü'l-ceyş asâkirinden bir mikdar asker gönderip ahalinin emvâlini yağma etmekte olan Habeş asâkiri ile muhârebe ettirilmekle on beş kişi maktûl bırakıp Habeş asâkiri firâr etmişler idi. Ertesi gün mukaddimetü'l-ceyş muhârebeye tutuşmuş olduğu haber almakla beraber Adhale'de olan Arandarub Bey'e haber gönderilmekle oradan beş bölük asker ile kâimmakâm beyi musavva' muhâfızı Arakil beyi istishâb edip Kandet'e azîmet etmiş ve kendisi iki bölük ile evvelce Kandet'e varıp ve bunları orada bırakıp orada mevcûd olan asâkirden iki bölük istishâb ederek mukaddimetü'l-ceyşin imdâdına gitmiş ve bir müddet muhârebe ettikten sonra Azandarub Bey kumandayı sağ kol ağasının uhdesine havâle

edip dört nefer asker ile Kandet'e avdet etmiş ve müteâkiben Habeş askeri dahî pek külliyyetli olarak arkasından yetişmiş olmakla kâimmakam Bey Kandet'te olan asâkiri kal'a şekline koyup ve Arandarub Bey dahî bu kal'anın içine girip topları da mevâki'-i lâzımeye vaz' ederek mühâcem olan Habeş asâkiriyle sabah saat birden akşama kadar muhârebe etmişler ise de cümleden musavva' muhâfızı ve müte'âkiben Arandarub Bey kurşun isâbetiyle fevt olmuş ve kâimmakâm Rüstem Naci Bey'in başına dahî bir kurşun isâbetiyle mecrûh olduğu halde başını mendil ile bağlayıp bir müddet kumanda etmiş ve ahîren bir kurşun daha isâbetle düşmüş olduğu halde süngülerinizi takınız deyü asâkire son nefeste kumanda vermiştir. Gerek topcu binbaşısı İsmail Raci Efendi ve gerek piyade Binbaşı Ahmed Fevzi Efendi gâyet cesûrâne gayret ve izhâr-ı besâlet ederek ve neferât-ı askeriyye dahî habbe hâne tükenmesiyle süngü ile mukâvemet eyleyerek cümlesi şehîd oluncaya kadar merdâne ve delîrâne çalışmışlardır. Rahmetullâhi aleyhim fakat Kandet'te bu muhârebede bulunan on bir bölükten bir mülâzım ve bir muâvin ve yirmi kadar neferât vasf-ı zâbitân hayyen düşman eline esîr ve düşmandır. Ber-vech-i meşrûh büyük zâbitândan neferâta kadar cümlelerin bu vak'ada ibrâz ettikleri sebât ve merdâneni vazîfe-i askeriyyelerini kemâl-i şerefle ve tamamıyla îfâ ettiklerini isbât eder vefiyât yedi yüz yetmiş piyâde ve bir batarya takımındır. Vak'a-i mezkûre böylece uzun müddet sürmüş olmakla Habeşlilerden küllî telefât vukû' bulmuş ve müahharan istihbâr olduğuna göre Habeş melikinin vezîri Ras Raca ve asâkir-i sergerdesi Ras Uranya ve Adve muhâfızı ve Hamasin muhâfızı katl olunmuşlardır ve en sonra vârid olan habere göre Habeşlilerden on beş bin telef olmuştur. Bundan sonra Habeş askeri mahall-i vak'ada kalıp daha beri tarafa ilerlemediğinden Adhale'de kalan asâkirimiz ile Dur Holes maiyyetinde olan asâkirimiz avdet edip Musul'a gelmiş ve Kayahor'da ikâmet etmekte olan binbaşı Raif Efendi dahî avdet eden asâkirin arkasını aldıktan sonra mevcûd maiyyetiyle Musavvaa karîb Harkiko nâm mevkie gelip orada ikâmet etmekte bulunmuştur.

Tafsîlât-ı meşrûhadan anlaşıldığı vechle Arandarob Beyin maiyyetinde olan asâkirin katliyle beraber nakt-ı mütebâidede bulundurulmaları sebebiyle işbu vak'a-i müteellime vukûa gelmiş ise de Hıdîviyyet-i Mısıriyye bunun hazm etmeyeceği behemehâl Habeşlilerin intikâmsız terk eyleyemeceği der-kâr olmağla zât-ı vâlâ-yı

Hazret-i Hıdîv-i efhamî serdâr Râtıb Pâşâ'nın kumandası tahtında bir fırka-ı mükemmile cumartesi günleri asâkir ile meşhûn olarak dört vapur Süveys'ten Musavva'a kıyâm ettirilmiş ve bâkîsi dahî müteâkiben kıyâm ettirilmekte bulunmuştur.

İşbu fırka dört alay piyâde ve iki orta süvâri ve üç batarya topundan mürekkeb olup umûm kumandanları saâdetlü serdar Râtıb Pâşâ Hazretleri ve maiyyetinde erkân-ı harb reisi saâdetlü General Lorin Vesain kumandanlar saâdetlü Râşid Râkîb Pâşâ Hazretleri ve dört erkân-ı harb zâibtânıdır. (Rûznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1687, 19 Zilkade 1292 / 17 Aralık 1875, s. 1-2.

Daily Telgraf Gazetesi Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Süveys Cedveli senedâtının dört milyon İngiliz lirasına İngiltere devletine fûruht olduğunu beyan eylediği sırada mütâlaât-ı âtiyeyi der-miyân ediyor. Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden Süveys Kanâlı hisse senedâtının İngiltere Devleti tarafından mübâyaa olunması lüzûmunu beyân etmeyi münâsib gördük.

Biz (İngiltere) bu Süveys Kanâlı'nın ibtidâ-yı hafrinde gerçi vücûda gelemeyeceğini iddiâ ve bir dereceye kadar açılmasına dahî mâni' olmak tasavvurunda bulunduğumuzu i'tirâf etmek mecbûriyetinde ise de cedvel-i mezkûrun sûret-i isti'mâlini umûma ta'rif ettiğimiz meydandadır. Mezkûr kanâl açıldıktan sonra İngilizler dahî ziyâde telâşa düşmüşler idi. Fakat şimdi bu telaştan kurtulduğu cihetle Mösyö Dö Lesseps teşekküre borçluyuz bununla beraber mükâfeten mûmâ-ileyhe İngiltere Devleti tarafından bir mülkiye rütbesiyle beraber Londra şehirlisi zümresine idhâli imtiyâzı dahî verilmiştir. Mezkûr kanâlin ehemmiyetine gelince bizim (İngilizlerin) şark müstemlikâtımız (bundan maksad Hindistan'dır) bâkî oldukça Süveys cedvelinin derece-i ehemmiyeti kâbil-i ta'rif değildir.

Süveys cedveli güşâd olunduktan sonra İngilizlerce ba'zı mevâki'in ol kadar ehemmiyeti kalmamış ise de Avrupa'nın bugünkü politikasının bir gün tebeddülü

mezkûr kanâln mesdûdiyetini intâc etmesi havfi dâimâ yüreğimizde olduğundan mezkûr kanâla mâlik olup bi's-suhûle geçmek üzere hisselerin mübâya'asına lüzûm görünmüştür.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin Süveyş Kanâlı eshâmını dört milyon İngiliz lirasına İngiltere'ye fûruht edeceği şâyiası üzerine evvel emirde bunun mübâyaası parlamento meclisinin müctemii zamanına ta'lîk kılınmış ise de geçende baş vekîl Mister Dizraylimenk riyâseti tahtında akd olunan vükelâ meclisinde milletin dört milyon lirasını bu yola sarf etmekte meclis-i mezkûrun re'yinin istihsâline hâcet olmadığından parlamentonun tecemmuundan evvel mübâyaasına karar verilmiştir.

Bu işin ehemmiyeti şundan anlaşılıyor ki İngiltere'de parlamento meclisinin re'yi olmadıkça hiçbir tarafa beş para verilmemesi kanun iktizâsından bulunduğu halde mezkûr senedâtın hemen mübâyaasına karar verildi.

Süveyş cedveli hisseleri dört yüz bin adedden ibâret olup bunun yüz yetmiş bin hissesi Hıdîv-i Mısır devletlü fehâmetlü İsmail Pâşâ Hazretleri'nin olmağla müşârün-ileyh Hazretleri'nden mezkûr hisselerin İngiltere'ye nakli İngiltere'yi mezkûr kanâln başlıca sâhibi hükmüne îsâl edeceğine şüphe yoktur. Maa-mâ-fih verilen dört milyon liraya Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin cânib-i âlisinden ale't-tevâlî on dokuz sene yüzde beş fâiz i'tâ olunup müddet-i mezkûre münkaziyye oldukda mezkûr hisselerin tamâmiyle İngiltere'ye geçeceği mukâvele iktizâsından bulunmuş ise de şimdiden senedât-ı mezkûrenin İngiltere'ye terhîni dahî şart ittihâz kılınmıştır.

Teşrînisânî'nin altısı tarihiyle İskenderiye'den Londra'ya vârid olan telgraf meâli Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ cânibinden bu husûsa dahî muvâfakat olduğunu te'yîd ettiği gibi senedât-ı mezkûre şimdilik yüzde beşten yediye kadar temettu' vermekte olduğu dahî rivâyet olunur.

Tarih-i mezkûrda Paris muhbirinin bu bâbda verdiği ma'lûmâtır.

Şöyle ki mezkûr hisselerin İngiltere'ye satılması husûsu burada halkça bir te'sîr hâsıl eylemiş ve hatta sokakta her kime tesâdüf olunursa İngiltere'nin Süveyş cedveli senedâtı mübâyaa ettiği sahîh midir. Acabâ bunun Avrupa'ca olacak te'sîri neden ibârettir sual ve cevabını îrâd etmektedirler.

Vâkıâ İngiltere aleyhine bir ta'bîrât işitmedim ise de bunun esbâb-ı mûcibesini henüz tamamıyla anlayamadım. Çünkü mezkûr cedvelin ibtidâ-yı hafrinden şimdiye kadar İngiltere Devleti bunun aleyhinde bulunduğu cihetle şu husûs Fransa'ya ağır gelmekle esâsını Fransız kurduğu halde semeresinin İngiltere'ye âid olması gibi bir vak'aya elbette Fransızların hoşnûd olmayacakları der-kârdır. Şu ta'rîf ettiğim madde avâm beyninde olup yoksa Fransızlardan ba'zı ileri gelenlerin efkâr-ı mahsûsaları neden ibâret olduğunu henüz teftîşe muvaffak olamadım.

Lakin bana kalırsa Fransızların Almanya ile vukûu melhûz olan muhârebelerinde hiç olmaz ise İngilizlerin olsun ittifâkını kazanmak emeliyle bu def'a İngiltere aleyhinde olarak bir sû-i ta'bîrât isti'mâl edeceklerini me'mûl etmem.

Paris gazetelerine gelince İngiltere'nin mezkûr senedâtı satın alması ol derecelerde hafî tutulduğu anlaşılıyor ki daha bu bâbda henüz bir efkâr beyân edememişlerdir. Maa-mâ-fih Monitovraveni Versal'in buna dâir yazdığı makâle kâr'îlerinizi (Daily Telgraf'ın) hisse-mend edeceği cihetle sûretinin irsâlini münâsib gördüm.

Londra gazeteleri İngiltere'nin Süveyş Kanâli'nin Hıdîviyyet-i Celîleye mensûb olan senedâtın mübâyaaasını te'yîd etmektedirler ki hakîkaten telâşî mûcib olduğuna şüphe yoktur.

Şöyle ki yüz yetmiş bin hissenin yüz milyon frank (dört milyon İngiliz lirasına) İngiltere Devleti'ne fûruht olunduğu ve buna dâir olunan mukâvele ise yalnız parlamento meclisinin istihsâl-i muvâfıkından ibâret bulunmuştur ki ekseriyet-i arâ ile kabûlü dahî me'mûl-i kavî olduğu anlaşılmıştır. Lakin cedvel-i mezkûr hîn-i

hafrinde İngiltere Devleti tarafından gösterilen muhâlefet ve tonilâta hakkında İstanbul'da akd olunan muhtelit komisyonda kanâl-ı mezkûrun esassız bir şey olduğu da'vâsında bulunarak kumpanyanın aleyhinde bulunması taht-ı tedkîke alınarak İngiltere velâhdinin Hindistan'a giderken Mısır'da mahdûm-ı âlî-i Hazret-i Hıdîv-i efhamî devletlü Tevfik Pâşâ Hazretleri hakkında ibrâz ettiği hüsn-i teveccühü müteâkib Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'de olan senedâtın İngiltere tarafından mübâyaa olunması mülâhaza olunursa devlet-i müşârün-ileyhânın bu yakınlarda Mısır politikasını taht-ı ehemmiyete almakta olduğu tebeyyün ediyor.

Teşrînisâni yirmi altı tarihiyle Kâhire'den Londra'ya çekilen telgrafın sûretidir.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Süveyş cedvelinde olan hisselerini İngiltere devletine dört milyon liraya sattığı sûret-i resmîyyede olarak kararlaştırıldı senedât-ı mezkûre rivâyete göre on dokuz sene yüzde beş veya on bir senede yüzde yedi fâiz verip bunun Mısır maliyesinden tesviyesi şart ittihâz kılınmıştır. Mezkûr dört milyon lira ise Kanunuevvel ve Kânûnusânîde edâsı mukarrer olan mezkûrenin mikdar-ı mütebâkîyesinin dahî bir an akdem edâsı zımnında tedâbir-i âcileye şürû' olunmuş ve ba'zılarının rivâyetine göre on dört milyon İngiliz lirasından ibâret olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1689 , 22 Zilkade 1292 / 20 Aralık 1875, s. 2.

Kurya Duryan'da görülen havâdisin tercümesidir.

Zenkbar hâkimi Seyyid Pergış Hazretleri menâfi'î muhâfazası için Londra'da kendisine taraftar peydâ etmiştir.

Hatta Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Habeşistan üzerine asker sevkinden dolayı Seyyid-i müşârün-ileyh telaş ederek bunun için Londra'da İngiltere umûr-ı hariciyye nâzırını Lord Derby ile uzunca bir mükâleme dahî etmiş idi.

Habeşistan'ın şark-ı şimâlisinde her kabâili Mısır toprağına giderek ora ahâlisine pek çok hasârât etmeleri üzerine Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden bu makûle harekâtın önünü almak için sevk-i asker ile oralarda tevsî'-i hudûd etmek istediğı anlaşılmakta ise de bu maddeye dâir Londra'dan gelen bir mektûbda dahî ber-vech-i âtî husûsât görülmüştür.

İngiltere parlamentosu a'zâsıyla hâriciyye nâzırı Lord Derby miyânında dahî bu husûsa dâir cereyân eden mükâleme esnasında nâzır-ı müşârün-ileyh der ki Avrupa düvel-i mu'azzaması 1815 senesi ve Avusturya devleti 1822 senesi esâretinin lağvini taahhüd etmiş olduklarından dolayı düvel-i müşârün-ileyhim Nil'in cihet-i cenûbîsinde esîr ticaretinin külliyyen men' ve lağvi için memâlik-i vahliyenin birer birer mütemeddin hükûmetlerin kabza-i teshîrine geçirmeleri mukâvelesi meştût bulunmuştur. Cevâbı üzerine a'zâ-yı mûmâ-ileyhimden Mösyö (Edmon Estoraj) bu sırada nâzır-ı müşârün-ileyh Zenkbar kıt'ası hakkında şu yolda beyân-ı efkâr etmiştir.

Asâkir-i Mısriyye'nin Habeşistan üzerine yürümesi husûsu bizim aslâ telâşımızı mûcib olmamıştır.

Çünkü Hıdîv-i Mısır hazretleri geçenlerde (Monyaza)ya kadar tevsî'-i memâlik edeceğı resmen beyân etmiş olduğı ma'lûmumuzdur.

Bununla beraber hükûmet-i Mısriyye yalnız Habeşistan'ın ba'zı cihetlerini zabt etmek efkârında olmayıp belki Afrika Kıt'a'sının bir nısfını ele geçirmek niyetindedir.

Maa-mâ-fih Mısır'da bulunan İngiliz mâliye me'mûru hükûmet-i Mısriyye'yi bu efkâr ve niyetinden ferâğat ettirmek teşebbüsâtından bir an hâlî olmamaktadır demiştir.

Lord Derby üzerine a'zâsı mûmâ-ileyhe Mısır'ın Habeşistan'ı zamîme-i memâlik niyetinde olduğuna dâir resmen ma'lûmât almadığını ve böyle bir ülkenin zabtında görülecek müşkilât ve edilecek mesârif ve fedâkarlık mukâbilinde

olmayacağını beyân ve Habeş ile Mısır beyninde olan hudûd maddesinin faslı husûsunda başka İngiltere hükûmetince ma'lûmât-ı resmiyye olmadığını ve İngiltere'nin Habeş hükümdarlığı nezdinde bir me'mûru bulunmadığı cihetle ol taraftan dahî bir ma'lûmât-ı resmiyye alamadığını der-miyan eylemiştir. Zenkbar hakkında Lord-ı mûmâ-ileyh şu yolda i'tâ-yı ma'lûmât etmiştir.

Zenkbar hâkimi ile Hıdîv-i Mısır Hazretlerinin beyninde hiçbir sûretle mübâhese ve muâraza olmadığından ve Zenkbar hükûmeti ise hükûmet-i Mısriyye gibi İslam olduğundan mine'l-kadîm merkez-i Hilâfet-i İslamiye olan Sultan (Abdülaziz) Han Hazretleri'ne ma'nevî merbût demek olmağla hele Mısır'ın Zenkbar'ca hiçbir niyette ve teşebbüsâtta bulunmadığına dâir ma'lûmâtım yoktur.

Şâyed Zenkbar'ca tecâvüz-i hudûd maddesi sahîh olmuş olsa Zenkbar hükûmeti tarafından bu bâbda tevassut olunması için elbette bize ma'lûmât verilirdi.

Zannederim bizim dahî ol vakit elimizden geldiği kadar iki hükûmet beyninde hüsn-i münâsebâtın devâmı husûsuna sa'y ü gayret edeceğimizi dahî beyâna hâcet yoktur.

Basiret: No: 1689 , 22 Zilkade 1292 / 20 Aralık 1875, s. 2.

(Londra muhbirimizden mektûb)

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden İngiltere'ye fûruht olunan yüz yetmiş bin aded Süveyş Kanâlı hisse senedâtı keyfiyetini İngilizler kendi nazarlarında bir derecede teccüm etmektedirler ki gûyâ bunun vâsıtasıyla Afrika Kıt'asının mâlik olduktan başka Rusya Devleti'nin dahî Asya-yı Vusta tarafından Hind'e doğru sarkmasına mâni'-i kavî ancak mezkûr kanâla mâlik olmağla muvaffak olunacağı za'minde bulunuyor. Zihnî efkâr!!! Besbelli şimdiye kadar Süveyş Kanâlı İngilizlere kapalı imiş de onun için Rusya'nın Asya-yı Vusta politikasına mâni' olamamışlardır!!! Devlet-i müşârün-ileyhâ Hayve'yi zabt edip ve Havkand ahâlisini dahî bir daha bellerini doğrultamayacak derecede darb ve tenkîl ile beraber

Taşkent'ten Buhara'ya ve Havkand'e müntehî olan yollarda kuş uçmayacak derecede muhâfaza olunmakta ta'bîr-i âharla Rusya Devleti ol tarafları kâmilen dâhil-i samîme-i mülk ettiği halde İngiltere Devleti ne yapmaya muktedir olmuş ki hatta bu def'a Süveyş Kanâli'na mâlik olmağla mukâbele etmek niyetinde bulunuyor. Bana kalırsa İngiltere Devleti'nin yüz yetmiş bin aded Süveyş Kanâli hisselerini almaktan maksadı Fransızların yedinde olanı dahî borsada tesâdüf ettikçe toplanarak nihâyet-i mezkûr kanâlin dört yüz bin hissesine mâlik olmak ve şu vâsita ile Afrika Kıt'ası'na bir el atmak tasavvurunda bulunuyor ki bu dahî Hindistan'ın bir mevki'-i muhâtarada bulunmasından ileri gelir. Lakin Fransızlar'da olan hisseleri almaya muvaffak olacağı benim fikrimce değil ihtimâl ki umûm indinde şüphelidir. Fransızlar da İngiltere'ye rekâbet iddi'âsı mevcûd iken İngilizlerde olan hisseleri dahî nihâyet Fransızların olacağına şüphe yoktur diyebilirim. Şurası var ki mezkûr yüz yetmiş bin hissenin İngiltere'de buldukça kanâlin resm-i mürûriyesi hakkında mukaddemâ Devlet-i Aliyye tarafından karar ve tanzîm olunan usûlün müzâkeresinde beraber bulunmak veya işletici kumpanyasının usûl-i mevzûasına bir dereceye kadar müdâhaleye hakkı olacağı kaziyesidir ki buna i'tirâz olunmak kâbil değildir. Lakin ba'zı öyle akıllı geçinen İngilizlerin tasavvurâtı derecede ehemmiyeti olduğuna hele ben muvâfakat edemem.

Cezâyir Bahr-i Muhîd'de vâki' Nev Gine Adası'nı gûyâ dâire-i medeniyet dâhiline almak üzere İngiltere Devleti'nin zabt etmesi ahâli tarafından şimdiye kadar defaatle beyân olunmuş ise de her ne sebebe mebnî ise havâle-i sem'-i i'tibâr olunmadığından bu def'a bu maddenin kuvveden fiile ihrâcı için bir kumpanya teşkîl olunup bu kumpanya kendüye mahsûs iki üç aded gâyet serî' vapurlar inşâ ettirerek iki yüz gönüllü asker tahrîriyle cerîde-i mezkûreyi zabta muvaffak olduklarında arazi-i mazbûtayı asâkir-i merkûmeye taksîm yani bunların her birine ikişer mîl-i murabba' arazi ile hîn-i zabtında yüzer lira vermek üzere bir takım teşvîkât ile ipsiz sapsız takımından gerçi iki yüz kişi bulup umûm müstemlikât nâzırı Lord Karzon nâm kimesneye bir müzekkire takdîm etmişler ise de bu kumpanyanın maksadı mezkûr adayı kuvve-i cebriye ile zabt etmek olup ve her hangi bir mahallin ahâlisi her ne mertebe-i vahşî olursa olsun yine vatanlarının yâd ele geçmesine râzı olmayacakları müsellemler olduğuna binâen bu bâbda zuhûru melhûz olan bir meseleye

İngiltere Devleti'nin mes'ûl olması veya muhârebe beliyyesine dûçâr olması iktizâ edeceğinden bu gibi şeylere havâle-i sem'-i i'tibâr etmeyeceği gibi şâyed bundan sonra İngiltere Devleti'nin mahall-i mezkûre asker sevkiyle zabt etmesi lâzım geldikte orada her kimin emlâkı var ise zabt olunup kimsenin mülkiyet hukûku tanımayıp devletin malı olacağı îcâb edeceği beyân olunması üzerine mezkûr kumpanyanın bu şerâitle işe mübâşeret etmesi me'mûl değildir.

Şimdiki halde henüz esbâb-ı mûcibesi ma'lûm olamamış ise de bundan bir iki ay evvel Arlanda sâhilinde ve Engard nâm zırhlının garkını mûcib olan İrendok nâm zırhlıda geçenlerde islem üzere iken musluğun birisinin kazaen açık kalmasından bunun dahî Vangard gibi ka'r-ı deryaya gitmesine az bir şey kalmış ise de muahharen musluğun açık kalmış olduğu görülerek derhal kapatılarak ve o aralıkta vapurun içine girmiş olan su makinenin nısfına karfîb mahalle kadar çıktığı cihetle tulumbalar vâsıtasıyla suyu çıkarabildiklerini gazeteler yazıyor.

Gemicilik fenninde mahâreti hiçbir millete vermeyen İngilizler'de böyle bir kazanın vukûu pek garîbdir.

Çünkü bu İrendok'un tâifesi birkaç gün evvel tebdîl olunup taâm esnâsında geminin içindeki suyun görünmesinden ve havfi mûcib olacak derecede şiddetle gelmesinden derhal bölme kapaklarının kapatılması kumanda olunmuş ise de bunların arkalarına sıkıştırılacak olan demirlerin paslanmasından yerine idhâli mümkün olmadığı ve suyun ise tulumbaların basılmasına mukâbele etmesi cihetle epeyce telâşî mûcib olduğundan derhal Pelmit tersânesine tehlike işareti çekilmiş ise de aradan yarım saat geçmeden mezkûr işâretin görülememesinden ve nihâyet gönderilen bir ufak vapurun muvâsaletine değin mezkûr musluğun açık olduğu haber alınıp kapatılmasıyla hele zırhlının halâsına muvaffak olmuşlardır.

Gerek nazariyât ve gerek ameliyât-ı bahriyede şöhretleri afâkı tutan İngilizlerin şimdiye kadar üç zırhlı sefâinin zâyi' etmeleri ve bunun gibi kazâların ardı arası gelmeyerek vukû' bulması pek garîbdir.

Basiret: No: 1689 , 22 Zilkade 1292 / 20 Aralık 1875, s. 2-3.

Teşrinisani otuz târîhli Daily Telgraf Gazetesi Hıdîv-i Mısır devletlü fahâmetlü İsmail Pâşâ Hazretleri'nin Süveyş Kanâlı senedâtının İngiltere Devleti tarafından mübâyaa olunduğundan bahsettiği sırada diyor ki şuârâ-yı Mısır'ın ahvâl-ı mâliyesi ba'zı müşkilâta dûçâr olduğundan bundan başka bir vâsita-i âcileye teşebbüs etmesi biraz mümkünsüz idi.

Mısır'ın ıslahât-ı mâliyesi hakkında İngiltere'den Misder Keyv'in Mısır'a celbi akabinde mezkûr kanâlin hisseleri Mısır'da buldukça senevî az ve çok mesârif-i müteferrikayı intâc edeceği der-kâr bulunduğu ve bunlardan küllî istifâde dahî olması kâbil-i i'tirâz değilse de bir takım istikrâzât-ı muvakkite nümâlar ile re'sü'l-mallarının ber-mûceb-i mukâvele te'diyesi zamanı hulûl edip ve nakdın adem-i vücûdundan dolayı te'diye-i deynde müşkilâta dûçâr olunacağı korkusuyla mezkûr hisselerin def'inden başka bir çâre bulunamamıştır.

Maa-mâ-fih Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlisinden ânifü'l-beyân Mister Keyv'in celbi ile ıslahât-ı mâliye tamamıyla mûmâ-ileyhe ihâle olunduktan başka devâir-i muhtelifce îcâb eden tensikâtta, dahî bir dereceye kadar buna ma'lûmât verilmesi emr ü tenbîh buyrulmuş ve şimdiye kadar Mısır tarafından bu gibi teşebbüsâta her ne vakit sülûk olunmuş ise aslâ halef olunmayıp tamamıyla icrâ olunduğu der-kâr bulunmakla bundan dahî yakın vakitte küllî istifâde olunacağına hiç şüphe yoktur.

Memâlik-i mezkûrenin şimdilik ba'zı mertebe-i müzâyaka-i mâliyyeye giriftâr olması mülkün terakkîsi ile zirâatin tevsîi zımnında küllî mesârif olup halbuki bu gibi teşebbüsâtın semeresi lâ-ekall birkaç seneden evvel müşâhede olunmak kâbil olamayacağından evvel emirde ba'zı mertebe-i müşkilât görülmek tabîi ise de birkaç sene zarfında vâridât-ı umûmiye mesârifât-ı lâzımeden belki nısfı nisbetinde tezâyüd edeceği bî-iştibâh olmağla bu halde şu müşkilât-ı mâliyenin dahî muvakkat olup yakın vakitte refâhiyete mübeddil olacağı ve ezhâttan bulunmakla Mısır istikrâzât senedâtı hâmillerini âdetâ tebşîre müsâraat ederiz.

Çünkü Mısır'ın birkaç senedir ve husûsiyetle bu sene ki bütçesi bi'l-etrâf tedkîk olunursa Düyûn-ı Umûmiyye'nin sene-be-sene hayliden hayli tenâkus etmekte ve bu yüzden senevî mesârifin dahî o nisbette azalması tabîdir.

Şöyle ki Mısır'ın Düyûn-ı Umûmiyye'siyle Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin kendi hesaplarına mahsûben akd edilen istikrâzâtın yekûnu birkaç seneye gelinceye kadar altmış milyon İngiliz lirasını tecâviz ettiği halde sene-be-sene pek çok kur'â keşîdesiyle şimdiki halde elli milyona kadar tenezzül etmiştir.

Bundan başka gerek Mısır'ın muvakkat istikrâzâtı ve gerek Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin kendi hesâbına olarak akd olunan istikrâzât ve bu def'a İngilizlerden alınan dört milyon lira aşağı varıldıkta takrîben on iki milyona bâliğ olduğu der-kâr ise de istikrâzât-ı mezkûre bâlâda beyân olunduğu vechle senevî kur'a keşîdesiyle dört milyon dokuz yüz bin lirası edâ olunduğu gibi bir milyon dört yüz altmış bin lira dahî nümâlarıyla ba'zı mesârifâtı olduğundan bu hesabca senevî altı milyon üç yüz altmış bin liranın vâridâtından ifrâzı lâzım gelir ki on bir milyon lira vâridât-ı umûmîsi olan bir belde için bunun küllî meblağ olduğu bî-iştibâhtır.

Lakin Mısır'da devâir-i muhtelifenin mesârifât-ı vâkıası mezkûr istikrâzât nemâ ve mesârifâtıyla nisbet olundukta hiç mesâbesinde kalacağı gibi istikrâzât-ı mezkûrenin akdine sebebiyet veren esbâb-ı mûcibenin biri ve belki birincisi esbâb-ı terakkînin mülkün ümrân ve ahâlîsinin servetine çok yardım etmiş olmakla vâridâtının her sene artacağına binâen müzâyaka-i mâliye-i hâzırının muvakkat bir şey olduğuna hiç şüphe yoktur.

Şurası hafî olmaya ki servet tomarının birincilik derecesini hâiz olan devletler bile ale't-tevâlî ufak tefek muhârebâtla uğraşmakla vâdî-i harabâ yüz tutacakları bedîhî bulunduğundan Mısır'dan mesâfe-i ba'îdede Habeş ve mahâll-i sâirede bir takım muhârebelerin devâmı bi'l-aks mezkûr müzâyakanın tezâyüdüne sebebiyet vereceği cihetle Mister Keyv'in evvel emirde bunun önünü alması emel olunur.

(Basîret)

Vâkıa her hangi devlet ve hükûmet olursa olsun hâricten istikrâz etmeli. Fakat borç olarak alınan paranın hem fâiz ve hem de re'sü'l-mâlini vakt ü zamanıyla îfâ ve te'diye eylemek için vâridât-ı mukarresine dokunulmayarak akd olunan istirâz akçesiyle vâridât-ı cedîde ve mülk-i ümrân ve ahâlinin servetinin artması çâresini bulmak yoluna bakıp matlûb hâsıl oldukça suhûletle evvelce istikrâz olunan borç ödendikten sonra fazla olarak vâridât-ı umûmî-i mukarresesi yekûnuna bir meblağ zam etmiş olur. Zira dünyada en büyük devlet İngiltere ve Amerika olduğu halde el-yevm pek çok borçları vardır. Bir yandan borç ödemekte ve bir taraftan dahî yeniden akçe istikrâz eylemektedirler.

Daily Telgraf bendinin nihâyetinde hiçbir devlet muhârebe ile işgâl etmemeli zirâ harâbiyeti mûcibtir ve müvâzene-i mâliyesi müşevveştir diyor da Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'yi İngilizlik sıfatıyla olmalı ki Habeş seferinden men' ediyor.

Hâlbuki geçenlerde Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin ol taraflarda birkaç tabur askeri kazâ ve kadar hükmüyle telef ve perişan edildi.

Şimdi Hıdîviyyet-i Celîle-i müşârün-ileyhâ bu intikâmı onlardan çıkarmak için yeniden bir kuvve-i mükemmile göndermekte olduğundan karîben telâfî-i mâfât eyleyeceğinden şüphe yoktur.

Basiret: No: 1691, 24 Zilkade 1292 / 22 Aralık 1875, s. 2.

(Paris'ten mektûb)

Bu günlerde ba'zı bed-hâhân tarafından tasnî' olunan bir takım havâdisten dolayı borsa'da büyük bir heyecan zuhûr etti.

Nihâyet bu havâdis esas olup bir takım piyasa sarrafâtının menâfi-i zâtiyelerine destres olmak emelinden ibâret olduğu tebeyin etmiş ise de hayfâ ki bir takım tahvîlâtın hasarını intâc etti.

Şöyle ki evvel emir de ıslav taraftarı olan gazeteler Devlet-i Aliyye'nin gavâil-i dâhiliyesinin hal ve ıslâhı hakkında olan istiklâl ve iktidârının ihlâlini mûcib havâdis neşr ettiğiinden devlet-i müşârün-ileyhânın istikrâzât senedâtı fiyatları birden bire birkaç kuruş tenezzül eyledi.

Fakat aradan altı saat geçmeden havâdisât-ı mezkûrenin sun'î tebeyün etmesi üzerine hâsıl olan heyecânın ber-tarâf olmasıyla senedât-ı mezkûre fiyatları dahî yine evvelki derecesine vâsıl oldu.

Bundan sonra Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Süveyş Kanâlı hisse senedâtını İngiltere'ye dört milyon İngiliz lirasına satmasından dolayı hâsıl olan heyecan üzerine gerek kanâl-i mezkûr aksiyonları ve gerek Mısır'ın istikrâzât-ı ecnebiyye hisseleri hayliden hayli tenezzül etti ise de müahharen yine terakkî ederek evvelki derecelerini buldu.

Bundan iki gün evvel Mösyö Dö Lesseps bir mahallde bulunup Süveyş Kanâlı hisselerinden Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye aid olanların İngiltere tarafından mübâyaa olunması Avrupa politikasına diyemem ama hele Asya politikasına bir te'sîr edeceğini beyân ettiğimde Mösyö Dö Lesseps (bu kanâl Mısır ülkesi dâhilinden mürûr ettiği cihetle mezkûr hisselerin Hıdîviyyet-i Mısriyye yedinde bulunması fâideden hâlî değil ise de kanâlin gün be-gün ehemmiyet kesb etmesinden dolayı ileride ba'zı mertebe münâzaa vukû' bulacağı ve belki düvel-i ecnebiyyeden ba'zıları beyninde adâveti mûcib olacağı melhûz bulunduğu binâen şimdiki halde on yedi cüz'ünde altı cüz'ünün İngiltere'ye âid olmasından zuhûru muhtemel olan adâvetin ber-taraf olmasıyla Avrupaca asâyişin devâmına medâr-ı ad olursa becâdır ve bana kalırsa kanâlin tamamıyla İngiltere Devleti tarafından edinilmesi gibi bir meslek selâmet olamaz) demesin mi!!! Ben bunun üzerine sükûta tâkâtım kalmadığından canım Mösyö sizin bu bâbda olan efkârınızı yâ benim aklım

almadı ve-yâhûd ta'bîrinizde bir noksan olduğuna veya daha doğrusu hakkı iltizâm etmemekliğinize zâhib olacağım çünkü Süveyş Kanâlı'nın mürûr ettiği arâzî Mısır hudûdu dâhilinde olup buna müdâhaleye hakkı olsa olsa Devlet-i Aliyye'nin olmak iktizâ eder ki o da kanâln devlet-i müşârün-ileyhânın ülkesinde olmasından ileri gelir.

Ama diyeceksiniz ki İngiltere'nin şarkî müstemlikâtınca bahren gâyet kestirme bir tarîk olduğundan zâten İngiltere'den Hind'e ve Avusturalya adasıyla Çin ve Japon vilâyetlerine giden posta vapurları için Ümit Burnu'ndan dolaşmak lâzım gelirken şimdiki halde Süveyş Kanâlı'ndan geçmekle hem mesâfe ve hem zaman cihetiyle hayli istifâdeleri olur. Fransızların bu kanâlı hafr edişleri mahzâ İngiltere için olup düvel-i sâire bu bâbda kâle bile alınmamış demek olur ki burasının derk edemiyorum. Bundan başka siz (Mösyö Dö Lesseps) bu kanâl hakkında mübâşeret etmek üzere Devlet-i Aliyye'den müsâade aldığınız esnâda kanâln güçâdı mümkün olmayacağını ve olsa bile devâmı muhâl olduğunu beyân ile zihninizi teşvîş etmek hülyâsında bulundular ise de havâle-i sem'-i i'tibâr olunmadı. Mezkûr kanâln güçâdı ileride Mısır'ın tehlikesini intâc edecek gibi bir takım evhâm ile devlet-i müşârün-ileyhâyı bundan caydırmaya uğraştırılır ise de Devlet-i Aliyye kanâlnın güçâdında Mısır'ın tehlikesi şöyle dursun küllî istifâde ve ticâret cihetinde terakkî ile İskenderiye'nin on sene zarfında ikinci Londra ve yirmi sene sonra birinci şehir olacağını ra'nâ bildiğinden söylenen sözlere ehemmiyet vermedi.

Devlet-i Aliyye'nin bundan akdem Basra Körfezi'ne giden iki kuruvetin Ümit Burnu'ndan dolaşması külfetini ihtiyâr ederek mezkûr gemiler esnâ-yı râhda tesâdüf ettikleri fırtınadan dolayı Brezilya memâlikinde kâin Yuducenir Şehri'ne kadar giderek müahharen küllî müşkilâtta sonra Basra'ya muvâsalat ettiler. Kanâln güçâdı zamanına kadar devlet-i müşârün-ileyhin Hitta-i Yemâniyye'ye atf-ı nazar edemedi bu haller mahzâ kanâln mesdûr olmasından nâşî olup Süveyş Kanâlı'nın güçâdından Devlet-i Aliyye'nin istifâde edeceği ve elân etmekte olduğu ve sâhib-i mülk olduğundan kanâla dâir mesâile karışmaya İngiltere'den ziyâde hakkı olduğu inkâr olunabilir mi?

Dediğimde Mösyö Dö Lesseps (canım Devlet-i Aliyye'nin hakk-ı tâbiyyesi hakkında ben değil İngiltere bile bir şey söyleyemez.

Fakat murâdım İngiltere'nin zabtında olduğu müddetçe ikmâl ve nevâkısla kanâlin matlûba muvâfık sûrette devâmına ve asâyişin te'mîn edilmesine medâr olacağını der-miyân etmektir) dedikde vay Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye zabtında bulunduğu müddetçe ne noksan oldu ki İngiltere tarafından bir miktar hissenin alınmasıyla şimdi ikmâl edilecek!!! Eğer idâresinde noksan vukû' bulduysa bu idâre Fransızlarda olduğundan noksan onlara aid olur.

Dediğimde canım murâdımı ya ben anlatmakta kusûr ediyorum ya siz anlamakta!!

Süveyş Kanâli hisselerinden yüz yetmiş bin hissenin İngiltere Devleti tarafından mübâyaa olunmasında şimdiye kadar zuhûr etmekte olan münâzaâtın ber-taraf olacağını murâd ediyorum. Şöyle ki bundan akdem kanâldan mürûr eden sefâinden alınmakta olan mürûriyyeden dolayı bir münâzaa zuhûr edip nihâyet İstanbul'da bir muhtelit komisyon akd olunup müddet-i medîde müzâkereden sonra bugünkü usûle karar verildi.

Bu münâzaanın başlıca sebebi yine Süveyş Kanâli senedâtından İngilizlerde olan tek tük sened sâhibleriyle İngiliz posta kumpanyaları tarafından olunan iştikâdan ileri gelmişti.

İşte şimdiki halde kanâlin nısfına karîb hisseleri İngiltere Devleti'ne âid olduğundan bu gibi münâzaâtın ber-taraf olacağına hiç şüphe yoktur.

Husûsiyle kanâldan geçen gemilerin dört hams ve belki dokuz aşrı İngiltere sefâini olduğundan bu bâbda zuhûr eden münâzaaların dahî doğrudan doğruya yine devlet-i müşârün-ileyhâya aid olduğuna dâir der-kârdır) dedi.

Mûmâ-ileyhle şu sözleri söyleşirken yanımıza birkaç kişi gelip bunların dahî lakırdıya karışacakları melhûz olduğuna binâen söze nihâyet verdim ise de bu bâbda arîz ve amîk mükâlemeye girişmek üzere bir gün bir tenhâ mahalde buluşmaya karar verdik. Ol vakit beynimizde cereyân edecek mükâlemeyi dahî ayyânen tarafınıza göndermeyi va‘ad eylerim Mösyö Dö Lesseps kanâl hisselerinin İngiltere Devleti tarafından mübâyaa olduğuna izhâr-ı memnûniyetle gûyâ Avrupa’da şu aralık mevcûd olan buhrânın ber-araf olmasına kâil oluyor ise de Paris millet meclisi bu efkârda olmayıp sağ kol a‘zâsı derece-i nihâyede ehemmiyet verdiklerinden dünkü gün bunu mevki‘-i müzâkereye vaz‘ etmek niyetinde idiler.

Fakat şu aralık matbuât nizam-nâmesinin tanzîmiyle meşgûl olduklarından evvel emirde bunun ikmâliye ondan sonra kanâl maddesini dahî bi’l-etrâf müzâkere ettikleri halde netîcesinin iş‘ârını vaad ederim.

Jurnal Dö Hur Gazetesi’nde görülen bir varakada “Süveyş Kanâlı’nın hîn-i gûşâdında İngilizlerin biri bulunup kanâla doğru bakarak (bu kanâl nihâyet bizim olur!! Siz zahmet çekip hafr ediniz amma yakın vakitte cüz’î zahmetle biz alırız) deyişine ol vakit yanında bulunanlar gülmüş ise de bugünkü günde iş tamâmiyle gelip çıktığından istihzâya meydan kalmamıştır.

Çünkü Fransızların Süveyş Kanâlı’nın hafri gibi şâyân-ı tahsîn büyük bir muvaffakiyetten dolayı gûyâ çektikleri meşakkatin def‘i için havâba varmışlar ise de uyandıklarından İngiltere kanâlin bir tarafından başlayıp hemen nısfına kadar gelmiş olduğunu görüp izhâr-ı telâş edeceklerdir.

Fakat buna telaş etmenin ma‘nası olmayıp çünkü İngiltere asıl emelini bundan sonra meydana vaz‘ etmek tasavvurunda bulunuyor.

O da devlet-i müşârün-ileyhânın veya daha doğrusu milletin serveti olduğu cihetle arzu ettiği vakit bâkî hisseleri dahî almak maddesidir.

Kanâlin iki tarafındaki arazinin mübâyaaı ise esân olduğu cihetle tadrîcen kanâlin sevâhili dahî zabt olunup boyuna iki taraflı istihkâm inşâ ederek nev'-i Cebelü't-târik hükmüne îsâl olunacaktır"...diyor ise de mezkûr varakanın mündericâtı safsatadan ibâret bir şeyi mevhûmdur.

Berlin'e vürûd eden telgraflara nazaran bu Süveyş Kanâli hisselerinin nısfına yakını İngiltere'nin mübâyaa etmesi ba'zı politika cem'iyetlerinde hayliden hayli kıl ü kâli mûcib olmuş ise de İngiltere'nin alması Fransa'nın kebr ve nahvetine bâdî olacağı cihetle izhâr-ı memnûniyet etmekte oldukları anlaşılmıştır.

Şehir havâdisine gelince geçen hafta içinde şâyân-ı ehemmiyet bir havâdis olmayıp yalnız sâbık Korla Ceslatiyor Meclisi'nin sâbık reisi olup Fransa'da ticâretin terakkîsine birinci derecede hizmet edenlerden Şınaydır vefât etmiştir.

Mûmâ-ileyh bin sekiz yüz beş senesi Nans eyâletinde pespâye birinin sulbünden tevellüd edip mensûb olduğu familyada bugünkü dereceyi bulacağına alâmet hiçbir şey görülmemiştir.

Mûmâ-ileyh takrîben yirmi beş yaşına geldikde bir bankerin kitâbet hizmetine girip birkaç sene bulunduktan ve bundan bir şey anlamayıp emeli dâimâ büyük büyük teşebbüsâtta bulunmak olduğundan Bazet tarafında bir dökümhâne güşâdıyla birkaç seneler işe devam ettikten sonra bundan dahî me'mûl ettiği derece istifâde edemediğinden nihâyet Dofel nâm birader ile birleşip Lokrozo nâmında metrûk diğer bir fabrikayı mübâyaa ederler. Bu Dofel zâten mi'mârlığı gâyet güzel tahsîl ettiği cihetle işi lâyıkıyla anlayıp Karozo fabrikası bunların ellerinde memnûn olacak derecede az bir vakitte kesb-i iştihâr ederek şimdiki halde bin bin iki yüzden mütecâviz amele çalışmaktadır.

Lakin Karozo'dan murâd yalnız bir fabrika olduğuna zâhib olunmasından Şınaydır mahal-i mezkûr kurbünde bir yerde kömür ma'deni hafrına mübâşeretle işi hayliden hayli büyütmeğe muvaffak olmuştu. Bundan sonra fabrika ve kömür ma'deninde çalışan ameleğe mahsûs birkaç mektep ve bir hastane inşâsından başka

amele ve bunların nâ-mizâc olan çoluk çocuklarınian tedâvî etmek üzere üç hekim tedârikiyle beraber vefât edenlerinin cenaze mesârifi dahî ba'de't-tesviye meccânen mezar taşları bile tedârik olunmakta idi.

Mûmâ-ileyhin bu muvaffakiyetini amele gürûhunu kendine derece-i nihâyede bend etmesi cihetle vefâtına umûmen müteessif olmuşlardır.

Onyoros nâm gazete geçen cuma günü Karlisestlere gönderilmek üzere Zamaya nâm karyeye bir gemi yükü mühimmât-ı harbiye döküldüğünü yazdığı gibi mahal-i mezkûrda mukîm muhbirinden mersûl bir mektûbtaki havâdis dahî bunu te'yîd ettikten başka mühimmât-ı mezkûre İspanya Devleti tarafından zabt olunmak üzere mahall-i mezkûre bir iki tabur asker sevk olunmuş ise asâkir-i merkûme mezkûr karyeye gidinceye kadar eşkiyâ mühimmâtı tamamıyla içeriye nakl ettiklerini ilâve-i mekâl ediyor.

Madrid gazetelerinin rivâyetine göre Motriko nâm mahalle bir İngiliz vapuru yanaşıp eşkiyâya gönderilmek üzere küllî mühimmât-ı harbiye döküğünü haber alınması üzerine vapur-ı mezkûr ta'kîb olunmuş ise sür'ati ziyâde olduğu cihetle bekâyâyı kurtarmıştır. Mühimmât-ı mezkûre iki adet cesîm ve velîc toplarıyla iki milyon fişenk ve kırk bin kilogram kurşun ve barut yapmak üzere yirmi beş bin kilogram güherçileden ibâret imiş.

Basiret: No: 1697 , 1 Zilhicce 1292 / 29 Aralık 1875, s. 1-2.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin Süveyş Kanâlı hisselerinin İngiltere'ye fûruhtundan dolayı gazeteler tarafından îrâd olunan mütâlaât-ı muhtelif.

Bu kere Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin İngiltere'ye fûruht etmiş olduğu Süveyş Kanâlı hisselerinin gerek politika ve gerek umûr-ı mâliyyece göstermiş olduğu te'sîr ve ehemmiyet cihetiyle ol bâbda Avrupa gazetelerinin îrâd ve beyân etmiş oldukları efkâr ve mütâlaât-ı muhtelifelerine kemâliyle kesb-i vükûf etmek için şimdikiye kadar bu mes'ele hakkında olan efkârımızı te'hîr etmiştik.

Yüz milyon frank i'tibârında bulunan mezkûr hisselerin İngiltere Devleti tarafından ahz ve iştirâsı husûsu politikaca ehemmiyeti olduğundan ve buna dâir Avrupa gazetelerinin ekserîsi bir takım şeyler yazdıklarından biz de birkaç söz söylemek üzere âtîdeki mütâla'âtımızı beyân ederiz.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin mezkûr hisseleri fûruhtunu mûcib olan esbâbı tedkîk edelim.

Süveyş Kanâli'nda mevcûd olan dört yüz bin hisseden Hıdîv-i Mısır Hazretleri yüz yetmiş altı bin hisseye mutasarrıf olup bu hisselerin fâizini yirmi beş sene için terk etmiş olduğu ve yirmi beş sene müddette yalnız hisseler fâizsiz olarak tasarruf ile bu müddetin inkızâsından sonra fâiz alınacak idi.

İşte bu yirmi beş sene müddetten daha on dokuz senesi geçmemiş olduğu misillü mezkûre hisselerin kıymeti olan akçe müddet-i mezkûre zarfında hiçbir sûrette fâide getirmez bir hâlde kalacak idi.

Halbuki Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin Mısır ülkesinde (mukaddemâ ahvâl-i Mısır ünvanıyla yazmış olduğumuz bir bend-i mahsûsumuzda dahî beyân olunmuş olduğu vechle) icrâ etmiş ve etmekte bulunmuş oldukları umûr-ı nâfi' ve husûsât-ı sâire hakkında ıslahât-ı mükemmele bi't-tabî' Hükûmet-i Mısriyye'nin düyûn-ı müteferrikasını tezâyüd ettirmiş ve bu vechle müvâzene-i mâliyece biraz tahavvül görüldüğünden bi'l-âhare bunun daha ziyâde tezâyüdünden havf olunarak bu hal hükûmet-i Mısriyye'nin bir tedbîr-i âcil ve müessirin ittihâzına mecbûriyet göstermiş idi. geçenlerde umûr-ı mâliye-i Devlet-i Aliyye'ye dâir i'lân olunan karar esnâsında İngilizler ellerinde bulunan Mısır senedât-ı mâliyesini fûruht etmiş ve Fransızlar ise bir yandan satın alarak Mısır mâliyesi hakkında İngilizlerden ziyâde emniyet göstermiş olmasına mebnî Mısır hükûmeti dahî kendisine emniyet gösterenlere mürâcaat ile ol bâbda ittihâz olunacak tedâbir-i mâliyeyi Fransızlar ile tesviye etmek husûsuna karar vermiş ve bu bâbda gerek Mısır'da ve gerek Fransa'da bulunan bankerler ile mükâlemâta girişilmiş idi.

Hükûmet-i Mısriyye mutasarrıf olduğu Süveyş Kanâlı hisselerini terhîn ile Fransa'dan seksen beş doksan milyon kadar frank istikrâz etmek üzere iken Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ doğrudan doğruya İngiltere ile müzâkerâta girişerek mezkûr yüz yetmiş altı bin hisseyi yüz milyon franka yani dört milyon İngiliz lirasına fûruht etmiş bu yalnız mezkûr hisselerin yüzde beş fâizini on dokuz sene zarfında tarafından te'diye etmeyi taahhüd eylemiştir.

Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri'nin Süveyş Kanâlı gibi günden güne terakkî etmekte bulunan bir şeyin hisselerini satması lâzım gelmeyeceği vârid-i hâtır ise de burası dahî inkâr olunamaz ki müşârün-ileyh Hazretleri on dokuz sene zarfında yüz de beş fâiz vermek şartıyla yüz milyon franka satması daha hayırlıdır.

Bu meselenin politikaca olan cihetine atf-ı nazar olunur ise vâkıâ bu husûsa şu aralık politikaca ehemmiyet verilmektedir. Her halde İngiltere'nin şu hareketi şimdiye kadar ittihâz etmiş olduğu usûl bî-kaydî politikasını terk etmiş olduğunu îmâ ediyor. Gazetemizi mütâlaa edenlere işbu kanâl maddesi hakkında muhtelifen îrâd olunan efkâr ve mütâlaâtın bir nebzesini derc etmek fâideden hâlî olmayacağı i'tikâdındayız.

Bu efkâr ve mütâla'ât üç kısma taksîm olunup İngiliz, Fransız ve Rusya'dır. Evvelâ İngilizlerden bed' edelim Times Gazetesi diyor ki İngiltere tarafından böyle karar-ı kât'î ve serî'in ittihâzı devlet-i müşârün-ileyhânın şarkta olan menâfii tamâmıyla muhâfazaya düştüğünü îmâ eder fakat bu işin aslı yalnız ticâret maddesine telakkî vardır.

Bir taraftan Hıdîv-i Mısır Hazretleri Hıttâ-i Mısriyye'de icrâ etmekte bulunmuş olduğu ıslahât-ı cesîmeden dolayı mu'âvenât-ı mâliyyeye ihtiyâc görmüş ve diğer taraftan ise kanâlnın günden güne terakkîsi kesb-i emniyet etmekte olarak ticâretin üçte biri İngiliz gemilerinden hâsıl olmakta olmasına nazaran İngiltere'nin dahî kanâl kumpanyasında sâhib-i re'y olması iktizâ ediyor.

İşte ol vakitten beri Devlet-i Aliyye ve Hükûmet-i Mısriyye'ye âid olan politikamız tebeddül etmemiştir.

Mezkûr Times Gazetesi'nin şu vechle beyân-ı efkârında iki sûretle ihtilâf görülüyor.

Zira mezkûr gazete bir taraftan mebhûsun anh olan hisselerin İngiltere politikasınca ehemmiyetini göstererek orada kesb-i nüfûz etmek arzusunu beyândan geri durmuyor.

Estandar Gazetesi diyor ki mezkûr hisselerin iştirâsı maddesinde mâliyece mütâlaaya girişmeyerek yalnız mezkûr meselenin politik cihetinden bahs-i mekâl ile İngiltere politikasınca tebeddül vukûunu meydana koyuyor.

İngiltere'nin Mısır'da bu kere menfaati olması devlet-i müşârün-ileyhâyı bundan sâir müstemlikâtı misillü müdâfaa etmeye mecbûr edeceği şüphesizdir.

Belki bu hâl İngitere'ye ba'zı müşkilât dahî çıkabilir.

Fakat Mısır'ın saâdet-i hâl ve-yâhûd istiklâline halel îrâs edecek husûsât İngiltere'nin politikasınca ehemmiyetli görülecek ve devlet-i müşârün-ileyhâya Mısır'ın menâfi'ini müdâfa'aya mecbûr edecektir.

Morning Post Gazetesi diyor ki İngiltere'nin şu aralık mezkûr hisseleri iştirâsında pek de hakîmâne bir sûrette bulunmadığı misillü bu esnâda politikaca pek ziyâde müşkilât mevcûd olduğu cihetle bir ufak sebep işi alevlendireceği der-kâr bulunmuştur.

Fakat şu mülâhaza bir tarafa bırakıldığı halde İngiltere'nin mezkûr hisseleri iştirâ eylemesi maddesi tarafeyn için dahî menfaatli olacağı âşikârdır.

Ekonomist Gazetesi'ne gelince işbu hisselerin iştirâsını mühim bir mesele hükmünde tutup bu bâbda İngiltere Parlamentosu'nun ictimâmını da'vet edecek bir şeydir demektedir.

Mezkûr gazete şunu da ilâve-i mekâl ediyor ki vâkıâ Hindistan'ın yolunu te'mîn etmek için şu kanâlin yed-i âharda bulunacağı İngiltere'de bulunması elbette evlâdır.

Hattâ kanâla böyle yalnız hissedâr olmak değil belki mezkûr kanâlin idâresini bile yedimize almak İngiltere'nin menâfi'-i mahsûsasından bulunmuştur.

Bu keyfiyetin Rusya'da efkâr-ı umûmiyece te'sîri Nur Gazetesi'nin bu bâbda neşr etmiş olduğu bir bend-i mahsûstan anlaşılacağı cihetle bend-i mezkûr ber-vech-i âtî tercüme olunmuştur.

İngiltere Devleti'nin şu hisseleri mübâyaa eylemesi Afrika boğazını yed-i tasarrufuna geçirmek niyetinde bulunmasıdır.

İngiltere gazetelerinin şark meselesine dâir birçok gürültü edişleri ne esbâba mebnî olduğu meydana çıkmış ve bütün Avrupa borsalarında zuhûr eden şâyîâtın tekzîb olunmamasıyla beraber İngiliz gazetelerinin Avrupa'nın hâl-i hâzırı hakkında dâimâ mütereddidâne beyân-ı efkâr edişleri neden neş'et ettiği âşikâr olmuştur.

Vukûât-ı mezkûrenin netîcesinde her ne kadar vehâmet gösteriyor ise de Avrupa'nın âsâyîşine hâlel getirecek derecede olmayıp çünkü İngiltere'nin muâmele-i meşrûhası Bahr-i Sefîd sevâhilindeki devletlere ve bâ-husûs Fransa Cumhûriyeti'ne bir taarruz demek olduğundan cumhuriyet-i mezkûre vukûâtın evâil hâlinde Tolon Limanı'ndan donanmasının hareketine emir vereceği zannolunmuş ise de ahvâl-i âlem değişmiş olduğu cihetle cumhuriyet-i mezkûre dahî teşebbüsâtından ferâgat eylemiştir.

İşte birinci derecede Süveyş Kanâli'na ehemmiyet verecek olan devlet meydanda yok ise de işin bir nizâm-ı mahsûs tahtına alınması lâzım geleceği âşikârdır.

İngiltere Devleti'nin Süveyş Kanâli'nin tahvîlâtını taht-ı tasarrufuna alması Süveyş Kanâli'na mâlik olmuş demek olacağından taht-ı zabta bulunan Adem ve Perim cezâyirinden istemediği halde hiçbir gemi geçirmeyebilir halbuki bir de ta'rie nizâm-nâmesi kaleme alınsa yine bir çok müşkilâta tesâdüf edeceği muhakkaktır. Bundan evvel Süveyş Kanâli kumpanyası mürûriye ta'rifesini ba'zı mertebe ıslâh etmek emeliyle resm-i mürûriyenin tezyîdine teşebbüs ettikte Bâb-ı âlî'ye ve sâir devletler tarafından olunan i'tirâz üzerine teşebbüsât-ı vâkıyadan sarf-ı nazar olunmuş idi.

El-hâsıl öyle medeniyete hizmet etmek üzere meydana getirilmiş olan Süveyş Kanâli'nin yalnız İngiliz sefâini amed-şüddüne hasr olunmaması istenilirse umûm-i devletler bu bâbda menâfi'ini vikâye edecek te'minât i'tâ olunması lüzûmu bedîdârdır.

Mevâdd-ı muharrireden anlaşıldığına göre Rusya Devleti İngiltere'yi birkaç seneden beri umûr-ı şarkiyyeden keff-i yed etmiş nazarıyla bakmakta olduğu halde öyle bir vukûâtın müteessir olup Fransa Cumhuriyeti'nin ahvâlini tefîşe kalkışmış ve bu gibi bir vukûâtın zaman-ı âharda Fransa donanmasının techîzine vesîle tutulabileceği efkârını meydana koymuştur.

Rusya Devleti bu bâbda bir tedbîr-i müessire kıyâm edemediğinden sâirlerini teşvîk sadedinde bulunmakta ve gafletini dahî menâfi'-i umûmiye perdesi tahtında ihfâ etmekte olduğu gibi İngiltere'nin Süveyş kumpanyası umûrunca tekaddümü hâlinde ve sâir devletler sefâininin amed-şedine îrâs olunacak sekte ve tehlikeyi îmâ ve efhâm etmektedir. İşte bu misillü ihtimâlât vukûunun önünü almak üzere Rusya Devleti müzevvec efkârı olan Nur Gazetesi vâsıtasıyla Süveyş Kanâli'nin tanzîm olunacak bir nizâm-nâme-i umûmî ahkâmınca bî-tarâf tutulmasını teklîf ediyor ise de devlet-i müşârün-ileyhânın umûr-ı bahriyece en az ilişki olan devletlerden olduğu

halde İngiltere işbu teşebbüsâtına bu derece ehemmiyet vermesi doğrusu şâyân-ı istiğrâbdır.

Fransız matbuâtına gelince Süveyş Kanâlı hakkında cereyân eden mübâhasât bir taraftan hemen Fransızların sermayesiyle meydana gelen Süveyş Kanâlı gibi bir emr-i cesîmin var kuvvetiyle men‘-i husûlüne çalışmış olan İngilizler yedine geçmesine teessüf olunmakta ise de diğer taraftan dahî İngiltere nüfûzunun kanâl-i mezkûr hakkında hayırlı olup bu dahî ekserîsi Fransız olan hissedârânın menâfi‘ine hizmet edeceği mütâla‘ası der-miyân olup bununla beraber bu âlem-i fânînin bî-karar ahvâline dâir ba‘zı mülâhazât-ı dil-sûzâne serd olunmaktan ibârettir.

Jurnal Dö Pari nâm Fransız gazetesi ber-vech-i âtî beyân-ı efkâr ediyor. İngiltere Devleti Süveyş Kanâlı’nın güşâdı hakkında olan teşebbüsâtı evvel emirde takbîh ve hiçbir netîceyi menc olamayacağını i‘lan ettiğinden sonra nihâyet gafleti anlayıp fenâlık en büyük hissedârı olmuştur. Süveyş Kanâlı’nın güşâdı bir sahrâ-yı beyâbânı güzel boğaza tahvîl edip dünyanın birinci derecede bir...bahrîsi meydana getirilmiş ve işte Fransız büyük büyük teşebbüsâtta birinci atılmakta olduğu halde İngiltere Devleti’nin bunun emeğinden şimdi istifâde ediyor dünyanın hâli böyledir. Akvavenyorsel nâm gazete dahî İngiltere Devleti’nin teşebbüsüne taaccüb ile beraber bu teşebbüsün Fransa hakkında hayırlı olacağını serd ve beyân etmekte ve İngiltere Devleti’nin hareket-i vâkıası dahî gâstinde akd olunan ittifâkı imzâ eden şimâl devletlerinden birinin rızâsının inzimâmıyla vukûa gelmiş olduğunu söyleyip Süveyş Kanâlı’nın hisse senedâtı ekseriyet üzere Fransızlar yedinde olduğundan İngiltere Devleti’nin bu vechle kanâlı alması Fransızların menâfiine hizmetten başka bir netice veremeyeceğini ilâve etmiştir.

(Bakiyesi var)

Basiret: No: 1700 , 4 Zilhicce 1292 / 1 Ocak 1876, s. 1-2.

(Londra muhbirimizden mektûb)

Esâretin lağvi emeliyle Londra'da evvelce teşekkül etmiş olan cem'iyet tarafından birkaç kişi bi'l-ittifâk İngiltere hâriciyye nâzırını Lord Darby'ye giderek Hıdviyyet-i Mısriyye'nin şimdiye kadar esâretin ilgâsına sa'y ve gayret ettiği halde henüz muvaffak olamadığından bu kere Habeş memâlikini dahî zamîme-i mülk etmek emelinde olduğu revş-i halden anlaşılmiş ve esâretin Habeşistan'a dahî sirâyeti bedîhî bulunduğundan Hıdviyyet-i Celîle'nin şu harekâtını men' etmek üzere durdurup nezâret-i müşârün-ileyhâdan sûret-i mahsûsada tahrîrât gönderilmesini beyân etmelerine mebnî Lord Darby kelâma ibtidâr ile (bana kalırsa tecâvüzî harekette bulunan Mısır olmayıp Habeşîlerdir.

Hattâ daha geçende Mısır'ın bir iki tabur askerini telef ettikleri cihetle Hıdviyyet-i müşârün-ileyhâ dahî Habeşîlerden bunun intikâmını almak tabîidir.

Mısır'ın Habeş vilâyetini zamîme-i mülk etmek dâiyyesinde bulunduğu gelince Habeşîler şimdiye kadar İslam idâresinde bulunmaktan ictinâb etmekte oldukları cihetle Mısır'ın idâresine geçtikleri takdîrde Mısır'ın bundan istifâdesi yerine bi'l-akis mütezarrır olacakları der-kâdır.

Hıdv-i Mısır Hazretleri'nin esâretin men'i husûsunda ise şimdiye kadar gösterdiği sebât ve gayret hakîkaten şâyân-ı mahammedet olduğu ve sûret-i mahsûsada me'mûrîn ve asâkir gönderdiği ve buna kıyâm etmesi ise sûrî olmayıp ciddî olduğuna İngiltere Devleti yakın hâsıl ettiği cihetle sizin bu bâbda gösterdiğiniz telâşın aslâ lüzûmu yoktur. El-hâsıl Mısır'ın bu def'a ki hücûmu Habeş memâlikini zabt etmek emeliyle olduğuna dâir ma'lûmâtım olmayıp mahzâ Habeşîlerin tecâvüzî bir harekette bulunmalarından ileri geldiği bî-iştibâhtır. Hıdviyyet-i müşârün-ileyhânın esîr ticaretinin men'ine hakîkî sûrette himmet buyurmakta olduğuna delîl bundan evvel Bikar Pâşâ ve şimdi dahî Miralay Gordon'un Afrika-yı Vusta'ya kadar gönderilerek bu kadar külfetiyle beraber mesârif-i kesîre ihtiyârî delîl-i kâfi değil

midir? Esir ticaretinin aleyhinde bulunduğuna bundan a'lâ ne delîl istiyorsunuz?) cevâbını verip hüzzârın cümlesi cevabda âciz oldukları cihetle me'yûsen avdet etmişlerdir.

Bu esir ticâreti aleyhinde nâmıyla teşekkül eden cemiyet misyoner cemiyetinin bir nev'i şubesi olup fakat emelinin husûlüne esîr ticaretini vâsıta etmekte oldukları cihetle bunların bu defaki hâriciyye nâzırına verdikleri müzekkire Habeşîlerin merhamet ve celb-i rikkat emeliyle olmayıp mahzâ şimdiye kadar ol taraflarda kurmuş oldukları dam tezvîre bîçâre yerlileri düşürüp emellerine nâil olmak ve bir de Habeşîler Mısır'a ilhâk olduğu takdîrde ahâlisinin kâmilen İslâm olması kaviyyen muhtemel olmak mülâbesesiyle Habeşistan'ın Mısır'a ilhâk olunmamak maksadından ileri geldiği âşikârdır yoksa oraları Mısır'a ilhâk olunduğu takdîrde neden esâret oraya intişâr etsin?

Bundan evvelki mektûbumda cüz'î îmâ etmiş olduğum Mister Setlin'in Afrika-yı Vusta'dan göndermiş olduğu mektûbun etrâfından küllî i'âneler cem' olunmakta olduğu gibi Afrika-yı Vusta misyoner cem'iyyeti nâmıyla riyâset ve idâresi misyoner cem'iyyeti nezâreti tahtında olmak üzere başkaca bir cem'iyet teşkîl olunmuş ve da'vet papaslığı sıfatıyla gönderilecek kimsânın ehl-i İslâm sıfatıyla gönderilmesine karar verilmiştir.

Bu cem'iyetin teşkîlinden maksad Afrika-yı Vusta'da birkaç misyoner merkezi tedârik olunarak oralara müteaddid me'mûrlar ta'yîniyle ahâlîyi İslâm sıfatıyla yavaş yavaş Protestanlığa da'vet etmekten ibârettir.

Giden misyonerlerin ehl-i İslâm elbisesi giymeleri esbâb-ı mûcibesi ise ol taraf ahâlisinin İslâm dininden başka bir din bilmeyip ve işitmedikleri cihetle giden me'mûrlar dahî Müslüman kıyafetinde olur ise iş görecekları yoksa başka bir kıyâfet ve mezhebde bulunurlar ise elbette telef edecekleri der-kâr bulunmasından ileri gelmektedir.

Şimdiye kadar ya Mısır veya İstanbul'dan ol taraflara lâzım gelen birkaç erbâb gönderilmeyip de bî-çâre ahâliyi bu misyonerlerin tasallutuna bırakılmaya burada bulunan Müslümanlar hakîkaten teessüf ediyorlar ve bundan başka teşekkül eden cem'iyet kendilerinden evvel Mısır ve-yâhûd İstanbul'dan oralara me'mûrlar gönderilir diyerek pek çok telâş ediyorlar.

Müteassıb İngilizler (şimdi ehl-i İslam'da dinlerine evvelki kadar şu ve gayret kalmadı. Hattâ Memâlik-i Osmâniyye'ye dahî misyoner göndermek tasavvurunda bulunuyoruz) dediklerini istedikçe gazetenizin muhbirlik hizmetiyle iftihâr ettiğim zamandan beri hüdü alîm bir derecede te'sîr etmekte idi ki teessüfümü beyân etmek için ancak böyle bir vâsıta intizârında idim.

Her ne hâl ise bu def'a şu İngilizlerin ol taraflara da'vet papasları gönderilmezden evvel ve sonra dahî olsun birkaç me'mûrlar gönderiliyor ise onlardan ziyâde iş görecekları âşikâr olmakla hemen esbâbına teşebbüs olmaya ki alenî sûrette icrâ edip de gazeteler ile neşr olunmasın zîrâ buradakiler dikkat edip bir dereceye kadar akçe kuvvetiyle semeresiz bırakmayacaklarını dahî hâlisâne tavsiye ederim.

Şehir havâdisine gelince birkaç gün zarfında Londra ve civârına bir derecelerde kar yağmış ve elân yağmakta bulunmuştur ki etrâf dağlar ve ağaçlar bütün kar ile mestûrdur ve sokakta hayvanların ayakları kaydığından bir mahallden mahall-i âhara araba ile gitmekten ise beyân etmek daha esheldir çünkü hayvanâtın ayağı kayıp bir kazâyâ uğramak belâsından emîn olduğu gibi yürümekle vücûdun dahî kesb-i harâret edeceği der-kârdır. Maa-mâ-fih bu soğukların en ihtiyarlarla geçenlerde şiddet-i te'sîri olduğundan şu aralık burada ve fiyatın dahî günden güne tezâyüd etmekte olduğunu haber aldım.

El-hâsıl bu sene ki kışın şiddetine bakılırsa bundan kırk elli sene evvelki kışlara benzeyeceğine hiç şüphe yoktur.

Bugünlerde İngiltere Devleti asâkir-i berriye ve bahriyesinde ba'zı gûne tedârikât olup hatta askerî fabrikaları gece gündüz i'mâlât ile meşgûldür.

Hazırlanmakta olan askerinin ne tarafa gideceğine dâir sahîh bir ma'lûmât istemiyor zîrâ pek hafî tutulmaktadır. Haber alır isem sonra yazarım.

Penezli (İngiltere'nin şimâl tarafındadır) şehrinden üç mil mesâfede olan kömür ma'deninde iki yüzden mütecâviz amele çalışmakta olduğu halde kânûnevelin üçüncü günü ameleden beri yerli kandillerden birini kenarından çıkarıp piposunu yakmakta iken ekseriyâ kömür ma'denlerinde tabîi olarak mevâlid alma ile karyonun terkîbinden ibâret olan gazın terâkümünden ateş alıp ma'denden dâhilî alev içinde kaldığından şaftın (maden kuyusunun) ka'rine yakın olanlar kurtulmuş ise de yüz yirmiden mütecâviz amelenin mahrûkan vefât etmiş olduğu anlaşılmıştır.

Basiret: No: 1700 , 4 Zilhicce 1292 / 1 Ocak 1876, s. 2.

(Süveyş Kanâlı hisseleri hakkındaki mütâlaâttan mâ'bad)

Jurnal Dö Deba nâm Fransız gazetesi Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye cânib-i âlîsinden Süveyş Kanâlı senedâtının fûruht olunması maddesinin politika cihetinden bahs ettiği sırada İngiltere'nin hâricî politikasında büyük bir tebeddülât vukû' bulduğundan dâir serd-i mütâlaa ile devlet-i müşârün-ileyhânın öyle teşebbüsâta kıyâm etmezden evvel tevellüd edebilecek muhâtarâtı göze aldırması ve yalnız her gûne ihtimâlâta karşı gelebileceği efkârıyla teşebbüs etmiş olması bî-şek ve şüphedir diyor.

Mezkûr gazete İngiltere'nin mâliyesine dâir yazmış olduğu diğerk bir bende Süveyş Kanâlı senedâtının fûruhtundan dolayı tekevvün eden tefevvühâtı teskîn ve İngiltere Devletinin kendi mâliyesince bu hisseleri almak muvaffakiyetinden dolayı i'lân-ı meserret etmekte bulunan İngiliz gazetelerini tekzîb zımında şâyân-ı mütâlaa mufassal bir mülâhaza îrâd ederek Times Gazetesi'nin "İngiltere Devleti mezkûr

kanâlinin en büyük hissedârı olmağla sâirler hakkında nüfûzu müessir olup inşâsı on dokuz milyon İngiliz lirasına bâliğ olan kanâla sâhib olmuş demek olur” demesi üzerine mezkûr Deba Gazetesi Times Gazetesi’nin bu bâbdaki noksan ma‘lûmâtına ibrâz-ı teessüfle beraber ber-vech-i âtî idâre-i kelâm etmiştir. Şöyle ki mezkûr kanâlin inşâsı zımında teşekkül eden kumpanya bedeli iki yüz milyon İngiliz lirası olmak üzere dört yüz bin hisse senedâtı çıkarmış ve meblağ-ı mezbûrun İngiltere diplomatları ikâ‘-ı mevâni‘ etmediği halde kanâlin inşâsına kâfi olacağı tahmîn olunmuş idi. Mezkûr dört yüz bin senedâtın yüz yetmiş altı bin altı yüz iki kıt‘ası Hıdîviyyet-i Celîle’ye âid olup diğer iki yüz yirmi üç bin üç yüz doksan sekizi dahî Fransız hissedârânının yedinde idi. Hâlbuki iki yüz milyon lira kıymetinde çıkarılan mârû‘z-zıkr dört yüz bin hisse senedâtından mâadâ bir de yüz altmış beş milyon liralık üç yüz otuz bin tahvîlât çıkarılmış ve bundan sonra yüz yirmi bin adet tahvîlât ihrâc olunmuş ki cem‘an dört yüz yirmi beş milyona bâliğ olmuştur.

Bundan mâadâ senedât-ı mezkûrenin fâiz kuponlarına otuz sene zarfında te’diye olunmak üzere yüz yirmi bin adet bono ihrâc olunup vaktiyle te’diye olunamadığı cihetle bunlar dahî re’sü’l-mâle zam olunmuş ve yine yüzde on beş fâiz getirmek ve müessesine aid olmak üzere iki bin beş yüzü Hıdîviyyet-i Celîle’nin ve diğer bin adedi dahî sâir hissedârânının nezdinde bulunmuştur.

İmdi İngiltere Devleti Süveyş Kanâli iştirâ etmek arzusunda bulunduğu halde vermiş olduğu yüz milyon liradan mâadâ beş yüz milyon kadar lira daha vermesi lâzım geleceği âtîdeki hesap cetvelinden anlaşılır.

Şöyle ki Fransız hissedârânı yedinde bulunan iki yüz yirmi üç bin üç yüz doksan sekiz adet senedâttan beherinin bugünkü günde olan fiyatı hesab-ı mütevasıt üzere sekiz yüz frank olmakla bunların iştirâsı için yüz seksen milyon ve beheri beş yüz franktan olmak üzere çıkarılan üç yüz otuz üç bin tahvîlâtın iştirâsı için de yüz altmış beş milyon ve yine beheri beş yüz frank olmak üzere çıkarılan diğer yüz yirmi bin adet tahvîlâtın iştirâsı için altmış milyon ve yüz yirmi bin kıt‘a fâiz bonoları ise beheri yüz yirmi beş franktan on beş milyon ve müessiler bulunan iki bin beş yüz adet senedâtın dahî beheri yirmi bin frank olmakla yekûnu için elli milyon ki cem‘an

dört yüz yetmiş milyon frank yani yirmi dört milyon İngiliz lirası i'tâ olunması lâzım geleceği âşikârdır.

İşte meblağ-ı mezbûr ile Times'in tahmîn ettiği on üç on dört milyon beyninden ne kadar fark bulunduğu anlaşılır.

Bununla beraber İngiltere Devleti için bir tarîk-i menfaat olup bu ise kanâln iştirâsı için lâzım olan bâlâda muharrer beş yüz milyon frangı istikrâz etmesi maddesidir. Çünkü devlet-i müşârün-ileyhânın bugünkü günde konsolidesi yüz on üç buçuktan ziyâde olmaya beş yüz milyon için senevî on yedi buçuk milyon i'tâ etmesi lâzım geldiği halde kanâln vâridât-ı senevîsi otuz milyon ve mesârifi ise yalnız altı milyon olup hâsılât-ı sâfiye yirmi dört milyondan ibâret kalacağından bu vechle İngiltere Devleti senevî altı buçuk milyon kazanabileceği der-kârdır.

Mezkûr gazete bu kanâl meselesinin diğerk ciheti dahî nazar-ı mütâlaaya alarak diyor ki Hıdîviyyet-i Celîle bin sekiz yüz altmış dokuz senesine değin yani yirmi beş sene için çıkacak kuponları kumpanyaya terk etmiş olduğundan İngiltere Devleti bin sekiz yüz doksan dört senesi temmuzunun ibtidâsına kadar on dokuz sene kumpanyanın umûmî meclislerine dâhil olmayıp bu müddetin hitâmında hissedârâna âid kâffe-i hukûka mâlik olacak ise de ba'zıları tarafından iddiâ olunduğu gibi sâir hissedârândan ziyâde makbûl olacağı muhtemel değildir.

Çünkü kumpanya nizam-nâmesinin bir bendinde her hissedâr yirmi beş hisseye mâlik olur iser on aded re'yi hâiz olacak ise de yirmi beş hisseden ziyâde mâlik olanlar on re'yden ziyâdeyi hâiz olamazlar diye müsarrah bulunduğundan öyle İngiliz gazetelerinin zannettiği gibi İngiltere Devleti büyük bir işe muvaffak olamadı. Belki Hıdîviyyet-i Celîle'nin ahvâl-i hâzıraya nisbeten pek ziyâde suhûletle akçe tedârikine muvaffak olduğu bedîdârdır.

Deba Gazetesi kanâln müteahhidi Mösyö Dö Lesseps tarafından kumpanya ecinnetolarına gönderilen bir kıt'a mektûbda İngiltere Devleti'nin teşebbüsât-ı vâkıasının münâsib olduğunu tasdîk ile beraber kanâln hîn-i güçşâdında İngiliz

sermâyedârlarına hisse senedâtı alması teklîf olunmuş ise de iştirâsından istinkâf etmiş olduklarından Fransız ve Mısır sermâyedârânı teşebbüsâtın hüsn-i hitâmını taht-ı te'mînde olduğu görüp rağbet etmişlerdir. İngiltere hükümeti mâliyece kanâlden bekleyecek bir menfaati olmadığından itmâm ve ikmâline bir takım mevâni' îkândan bir vakt hâlî kalmamış iken bugünkü günde hisse senedâtı iştirâsına kıyâm etmesi şimdiye kadar devam ettiği harekât-ı hasmânesinden sarf-ı nazar ettiğine delâlet eder demiştir.

(Basîret)

Süveyş Kanâli hisse senedâtının Hıdıviyyet-i Celîle tarafından İngiltere Devleti'ne fûruhtu üzerine Avrupa gazetelerinin der-miyân ettikleri makâlât ve efkârın bir takımı bundan evvelki nüshalarımızda münderic olduğu gibi birazı da bu kere hülâsa edilerek ber-vech-i meşrûh kâin-i kirâmın enzârına vaz' olunmuştur. Bundan maksadımız bu maddenin asıl menfa'atine dokunduğu devlet Rusya Devleti olduğunu göstermektedir. Çünkü devlet-i müşârün-ileyhânın İngiltere'nin şark hakkında olan eski politikası yine eski hâline ircâ' ettiğini kemâl-i ta'accüb ile müşâhede etmekte ve kendinin şimâl müteferriklerinden birinin bu husûsta medhali olduğunu zanneylemektedir.

Fransa Devleti kendi sermayedârları ve-yâhûd diplomatları vâsıtasıyla girişmediğine teessüf ederse de İngiltere Devleti'nin teşebbüsât-ı vâkıası kanâl-ı mezkûrun muâmelâtına takvît vermekle beraber Fransız hissedârânın menâfi'-i dahî hıfz edeceği me'mûldür.

Bizim efkârımıza bakılırsa İngiltere Devleti'nin hareket-i vâkıası evvel emirde zannolunduğu kadar mühim değildir. Gerçi devlet-i müşârün-ileyhânın hîn-i hâcette müdâhale edebilmek maksadıyla bu hisselerin kısm-ı a'zamını iştirâ ettiği iddia olunuyorsa da bu iştirâ maddesi meydanda olsa bile yine devlet-i müşârün-ileyhânın müdâhale etmesi mümkün olabilip bu bâbda bir mukâvele-i bahriye tanzîm etmesi güç bir şey değildi zannederiz.

Buna binâen İngiltere Devleti'nin hareket-i vâkıası mahzâ şimâl devletlerinin hareket-i ittifâkiyelerine nisbet olarak düşünülüp meydana getirilmiş ve bu bâbda Rusya'ya biraz telaş vermiştir.

İngiltere Devleti öteden beri Devlet-i Aliyye'nin müttelik-ı sâdıki olup eyâlât-ı mümtâzesinden bulunan Mısır ülkesinin menâfi'ini İngiltere menâfi'yle mezc ve te'mîn ederek muhâfaza-i tabîyye altına almak ve bu da Devlet-i Aliyye'ye olan sûret-i hâlisasını bir kat dahî isbât etmek maksadından neş'et ettiği der-kâdır.

Basiret: No: 1702 , 7 Zilhicce 1292 / 4 Ocak 1876, s. 1-2.

Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Süveyş Kanâli senedâtının İngiltere Devleti tarafından mübâyaa olunması hakkında Ekonomist Gazetesi yazdığı bir bendinde şu aralık dört milyon İngiliz lirasının Londra'dan ihrâcının borsaca olan tebeddülâtı hakkında verdiği ma'lûmât ile beraber senedât-ı mezkûreye dâir verdiği tafsilâtın tercümesidir.

Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Süveyş Kanâli'nda olan yüz yetmiş altı bin altı yüz iki aded senedâtın beher yirmişer İngiliz lirası hesabıyla üç milyon beş yüz otuz iki bin kırk İngiliz lirasına bâliğ olduğu halde dört milyon liraya İngiltere Devleti mübâyaa ederek akçenin dahî Ruşild ma'rifetiyle tedârik olunmasına karar verilmiştir.

Dört milyon liranın İngiltere'den ihrâcında borsaca olan te'sîrine gelince Hıdıviyyet-i müşârün-ileyhânın senedât-ı mezkûreyi satmaktan maksadı te'diyeleri zamanı hulûl etmiş bir takım düyûnât-ı gayr-ı muntazamanın edâsından ileri geldiği ve düyûnât-ı mezkûrenin pek azı Mısır'da ve küllisi İngiltere'de olduğundan borsaca olan te'sîri pek cüz'î bulunmuştur.

Ashâb-ı senedâttan ba'zılarının yedlerindeki senedâtın İngiltere Devleti duyûn-ı umûmîsi senedâtına tahvîl olunmasını arzu etmeyerek bedelini talep etmelerinden borsaca nakdin terfî-i fiâtına bâdî olması muhtemeldir.

Mâliyemizce olan te'sîrine gelince mezkûr dört milyon liranın edâsı zamanına kadar beyân-ı efkâr etmek pek müşkil olduğundan bu bâbda sükûtu ihtiyâr etmekten başka bir şey diyemeyiz.

Çünkü senedât-ı mezkûre vehle-i evvelîde herkesin za'm ettiği derecede şâyân-ı gıpta olmadığı müehharan pek karışık bir halde olmasıyla istidlâl olunmuştur.

Şöyle ki kanâl kumpanyası dört yüz bin hisseden ibâret olup bunun yüz yetmiş altı bin altı yüz ikisi Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâya müteallik bulunmuş ise senedât-ı mezkûre üzerine ba'zı muâmelât-ı cüz'i ettiği tafsîlât-ı âtiyeden müstebân olur.

Çünkü bin sekiz yüz altmış dokuz senesi Süveyş Kanâlı kumpanyasına nakdin lüzûmu görüldüğünden Hıdîviyyet-i Celîle cânib-i âlîsine mürâcaat ettiklerinde senedât-ı mezkûrenin yirmi beş senelik kuponları kat' ile ta'vîzân kumpanyaya verilmiş olduğundan senedât-ı mezkûre müddet-i mezbûre zarfında bir para temettuu olmayacağı ve bu bâbda ba'zı mukâvelât dahî bulunduğu haber almıştır.

Evvelâ mezkûr kuponların sermayesi her neye bâliğ olmuş ise buna yüzde beş fâiz i'tâsı mukarrer bulunmuştur.

Sâniyen senedât-ı mezkûre sâhibinin kanâlin müddet-i imtiyâzı olan doksan dokuz seneye kadar tasarrufuna hakkı olacağı der-kâr olduğu gibi senedât-ı mezkûrenin zikr olunan müddet zarfında kâmilten te'diyesi zımında senevî birer mikdarına kur'a keşîdesiyle küliyyen mahv edeceği dahî mukâvele iktizâsındandır.

Sâlisen senedât-ı mezkûreye senevî verilecek temettuun yüzde on beşi hazîne-i Mısıriyye'ye ve onu müessise ve ikisi direktöre ve ikisi dahî mezkûr kanâl hademesine ve bâkî yetmiş biri ise doğrudan doğruya ashâb-ı senedâta verilecektir.

Lakin senedât-ı mezkûrenin şimdiye kadar yüzde beşten ziyâde temettu‘ vermediğinden bunların dahî müddet-i mezkûre yani altmış dokuzdan doksan dört senesine kadar mezkûr temettu‘dan ziyâde vermesi me’ mûl değildir.

Vehle-i evvelîde yirmi beş senelik kuponları kat‘ olunmuş senedâttan bir temettu‘ olamayacağı cihetle bunlardan İngiltere’nin ne istifâde edeceği vârid-i hâtır ise de Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâdan senedât-ı mezkûre için verilen dört milyon lira için senevî yüzde beş fâiz i’tâsı mukarrer idiğinden İngiltere Devleti’nin dahî bin sekiz yüz doksan dört senesine kadar yüzde beş fâiz alarak ondan sonra ne temettu‘ alırsa yalnız alabilecektir ki ol vakit hiçbir gûne matlûbu kalmayacaktır. Senedât-ı mezkûrenin doksan dokuz sene müddetine gelince bunlar Süveyş Kanâlı kumpanyasının senedât-ı sâiresi gibi olmayıp onların kur‘a vâsıtasıyla mahvı der-kâr ise de bu yüz yetmiş altı bin altı yüz iki adet senedâtın imtiyâzı İngiltere şimendüfer senedâtı gibi bilâ-müddet dâimî hükmünde olmasına mebnî bunların İngiltere Devleti tarafından mübâyaasına gösterilen rağbet başkaca bir esbâba menût olduğuna şüphe yoktur.

Bu halde senedât-ı mezkûrenin bedeline yüzde beş fâizi Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ müddet-i mezkûre nihâyetine kadar edâ ettiği takdîrde bunların muhassenâtı mûcib olduğu ve Mısriyye mâliyesince icrâ olunan ıslâhâta mebnî İngiltere’nin hisseleri satın almasında fâide görüleceği der-kârdır.

Şimdiye kadar İngiltere vükelâsının böyle mu‘tenâ bir maddenin icrâsına millet meclisine mürâcaat etmeksizin kıyâm etmediği gibi bunun dahî ehemmiyeti cihetle meclis-i mezkûrun cem‘iyle bu bâbda beyân olunacak efkârın neden ibâret olduğu anlaşılmadıkça milletin dahî şüpheden emîn olması mümkün değildir.

Lakin senedât-ı mezkûreyi İngiltere Devleti’nin almasında olan fâideyi isbât için bu mahalde birkaç söz söylemeyi (Ekonomist) vazîfeden add ettik. Evvelâ Hıdîv-i Mısır Hazretleri senedât-ı mezkûreyi...ihrâc ile satmak emelinde olduğu ve her kim âharından ziyâde verirse onun üzerinde kalacağı haber alınması üzerine

Mister Dizrail derhal hiçbir yere mürâcaat etmeyerek doğrudan doğruya mübâyaa etmeye karar vermiştir.

Sâniyen bizim (İngilizlerin) Hind müstemlikâtımızdan dolayı Süveyş Kanâlı'nın bizden başka milel-i ecnebiyye tasarrufunda bulunması câiz olmayacağından elbette İngiltere Devleti'nin mübâyaa etmesi taht-ı elzemiyette bulunmuştur.

Sâlisen biz (İngilizler) evvelce Süveyş Kanâlı hakkında şikâyeti mûcib olan mevâd-ı muhtelifeye müdâhale etmek şöyle dursun uzaktan bakmaya bile salâhiyetimiz yok iken bu def'aki senedâtı dahî diğer bir devletin mübâyaaasıyla yine bizim bu istifâde etmeğimiz gayr-ı me'mûl olduğuna binâen senedât-ı mezkûreynin mübâyaaasıyla kanâlin hemen nısfına mâlik olabilmişlerdir.

Râbian Süveyş Kanâlı'nın İngiltere'ye aid olması Hind müstemlikâtına mebnî olmayıp mezkûr kanâlden mürûr eden sefâinin dörtte üçü İngiltere'nin olduğundan mezkûr kanâlin hiçbir vakitte İngilizlere mesdûd olmamasını iltizâm ile beraber ticarete sekte-dârı olmamak için senedât-ı mezkûrenin İngiltere Devleti tarafından mübâyaaı lâzım gelmiştir.

Lakin tafsîlât-ı meşrûha hakkında terettüb eden ves'ileye İngiltere Devleti kendi tüccarının hem hukûkunu muhâfaza ve hem de gidecekleri tarîki tedârik etmek mecbûriyetinde olursa devlet-i müşârün-ileyhânın bundan başka bir işe bakmaması lâzım gelir cevâbı verilir. Husûsiyle şimdiye kadar Süveyş Kanâlı'ndan mürûr eden İngiltere tüccar gemilerine hiçbir gûne mu'âmele-i gayr-ı lâyık gösterilmemiş idi.

Senedât-ı mezkûreyi mübâyaa etmekten maksad bâlâda söylediğimiz vechle Hindistan ticaretinin muhâfazası zımında kanâlin sedd ü bendine mâni' olmaktan ibâret olduğu der-kâr ise de istikbâldeki muhâtaradan halâs olmak için senedâtın mübâyaaasıyla başımıza (İngilizlerin) daha büyük iş açılması tefekkür olundu mu.

Basiret: No: 1708 , 17 Zilhicce 1292 / 14 Ocak 1876, s. 1.

Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Habeşistan üzerine vukû' bulan muhârebeden dolayı düçâr olacağı mesârif maddesinden nâşî Avrupa gazeteleri beyninde gûnâ gün mübâhasât cereyân etmekte olduğundan Far ve Aleksandri nâm gazete tashîh-i efkâr sadedinde âtîdeki bendi neşr eylemiştir.

Ba'zı fırsat-cûyân küllî yevmin havâdis-i kâzibe taharrîsi ve eshâm-ı Mısriyyece te'sîri mûcib olacak şâyiâtın neşr ile menfaat-i zâtiyelerini vikâye edegeldikleri cihetle bu kere serzde-i zuhûr olan Habeşistan seferinden dahî istifâde kaydına düşecekleri herkesin meczûmu idi. Bu zümre-i menfaat-perestân maksad-ı aslılerine vâsıl olmak için muhârebe-i vâkıanın mesârif-i külliyei îcâb edeceği cihetle Mısır mâliyesinin buna tahammül edemeyeceğinden tutturmak İngiltere Devleti'nin dahî bin sekiz yüz altmış altı sene-i mîlâdiyesinde Habeşistan Kralı Sudur tarafından Mağdâle Şehri'nde der-zindân edilen üserânın tahlîsi için teşebbüs ettiği muhârebenin bir çok milyon İngiliz lirası sarfıyla hâsıl olmuş ise de İngiliz diplomatları hisselerini teykîn birle vesîle ittihâz etmiş oldukları tehallus-ı üserâ maddesince muvaffakiyet hâsıl olduğu gibi gerek memleketin adem-i isti'dâdından ve gerek ahâlisinin vahşeti ve cengâver olmasından nâşî terettüb edecek zarara mukâbil bir gûne menfaate destres olunamayacağını bildirdiklerinden nâşî muhârebe etmekten sarf-ı nazar etmiş olduklarını serd ve ityân etmektedirler.

Bizim (Farid Aleksandri'nin) anladığımızı göre muhârib bulunan şimdi Habeşistan Prensi Kasa'nın bulunduğu mevki'de kendisine muâvenet edecek kimesne bulunmadığından mâadâ etrâf-ı aşîretler dahî aleyhinde bulduklarından ve memleketin içeri taraflarında bulunan eyâletlerin birinden istimdâd mümkün olmadığından asâkir-i Mısriyye'nin ol taraflara vusûlünde nâçâr muhârebeye tutulmaya mecbûr olacağı ve bu sebebden muhârebenin altı aydan ziyâde sürmeyeceği ra'nâ anlaşılıyor.

Hükûmet-i Mısriyye'nin bulunduğu hâl ve mevki'a gelince İngiltere'nin hâl ve mevki'ine kıyâs olunmayıp İngiltere Devleti'nin müteveffâ Habeşistan Kralı

Tordori'yi te'dîb etmek zımında irsâline mecbûr olduğu asker ta Londra'dan sevk olunmakla fevka'l-âde tedârikâtla bahren îsâl olunmak üzere mahsûs âlât-ı harbiye i'mâli ve tark ve sâire inşâsı iktizâ etmişiken Hıdîviyyet-i Mısıriyye maksadının husûlü için o yolda mesârife dũçâr olmayıp çünü meydan-ı maar ki Mısır hudûdunda bulunmakla beraber Habeşistan gibi bir memlekette vukû' bulacak bir muhârebeye lâzım olan âlât-ı harbiye ve mühimmât mevcûd olduğundan öyle milyonlarca lira sarfına mecbûriyet hâsıl olmayacağı emr-i âşikârdır.

Mısırca lüzûmu der-kâr olan şu muhârebenin velev sevk olunacak asker yirmi bin tahmîn olunsa bile beş yüz bin liradan ziyâde akçe sarf olunmayacağı inde'l-hesâb meydana çıkar. Şöyle ki işbu yirmi bin nefer askerin beheri için senevî yirmi adet lira sarf olunacağı farz olunsa altı ay için iki yüz bin liraya bâliğ olacağı gibi zâbitân tahsîsâtı ve vapur kömürleri ve sâir levâzımât mesârifi olan üç yüz bin lira dahî ki cem'an beş yüz bin lira sarf olunacağı der-kâr olup fakat bu kadar lira başka bir tarafa sarf ve isti'mâl olunarak istifâde olunmak daha hayırlı olabileceği vârid-i hâtır ise de bir mülkün terakkîsi evvel be-evvel tecâvüzât-ı hâriciyyenin önünü almak ve böyle hâl-i vahşette bulunan düşmanlarını te'dîb ile âsâyiş ve istirahat-i memleketi îade ve istikrâr ve refâh ve emniyet ve ahâlîyi te'mîn eyledikten ve hükûmetin dahî şân ve vakârı vikâye olunduktan sonra terakkî-i memlekete çalışmak fenn-i siyâsî ahkâmından bulunmakla işte Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye dahî öyle esbâb-ı mübremeye mebnî teşebbüsüne mecbûriyet hâsıl olan muhârebenin mesârifine karşılık tutulacak beş yüz bin liranın sarfı umûr-ı mâliyyeye pek de sekte vermeyeceği i'tikâdayız.

Basiret: No: 1712 , 22 Zilhicce 1292 / 19 Ocak 1876, s. 2-3.

Cerîde-i askeriyyenin el-cevâbından tercüme edildiği bend.

Londra gazetelerinin ba'zılarında Habeş memâlikinin Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'ye ilhâkı hakkında İngiltere Devleti'nin ru'y-i memnûniyet göstermeyeceğine dâir bir takım ibarelerin görülmesinden pek çok istiğrâb olunuyor.

Devlet-i müşârün-ileyhânın bu bâbda göstermekte olduğu adem-i memnûniyetin sebab-i zâhirîsi Habeşistan'ın Hıristiyanlık ve Hıdîviyyet-i Mısriyye'nin Müslümanlık mezheb ve âyini üzere bulunmasından ibâret görünürse de sebab-i bâtınîsi başkadır.

Bu yolda gösterilen istiğrâbın iki ciheti vardır. Birincisi İngiltere Devleti düvel-i sâirenin bazen bir karış ve bir ve ba'zı kere bir ufacık vapur için birbirleriyle dâimâ cenk ve cidâlde bulduklarına zâhib olarak onlardan bî- taraf kalmak evveli olduğundan artık hiçbir devletin umûruna müdâhale etmemek esâsı üzere politikasını kurmuş olduğu devlet-i müşârün-ileyhâ cânibinden öteden beri sûret-i sarîhada söylenmekte ve hattâ İspanya'nın Fas hükûmetiyle: Rusya'nın Lehistan ile Fransa'nın Meksika ile: Avusturya ve Prusya Devletleri'nin Danimarka ile Fransa ve İtalya Devletlerinin Avusturya ile: Flenk Eçin ile ve Avrupa'nın muhavver politikasını bütün bütün zîr ü zîr eden Fransa'nın Almanya ile olan muhârebe-i ahîrelerine adem-i müdâhalâtdan dolayı İngiltere Devleti sû-i idâreye nisbet olundukça benim politikam hiçbir devletin işine karışmamak esâsı üzere kurulmuş iddiâsıyla bu yolda terettüb eden levh ve hizmetten yakayı sıyırmakta ve ol vechle mu'terizlerine cevâb vermekte ise de işte bugün devlet-i müşârün-ileyhâ bu esâstan udûl eylediği bir esâs ittihâz eylediği görünür. Çünkü Kral Yohna nâmıyla anılan Habeş memâlikinin emîri tarafından Hıdîviyyet-i Celîle teb'ası hakkında gösterilen zulm ve taaddîyi ilme'l-yakîn bildikleri için Avrupa Devletleri'nden hiç biri Habeşistan'ı himâye etmeye kalkışmamışken İngiltere Devleti esas ittihâz eylediği politikanın hilâfına olarak Habeşistan'a muîn olmak arzusunu göstermeye başladı.

Acaba İngiltere konsolosu ile muîninde bulunan beş ve-yâhûd altı neferi habs eylediğinden dolayı sâbık Habeş Kralı Todor ile bi'z-zât muhârebe eden İngiltere Devleti değil midir. İngiltere mahbûs olanların tahlîsi için her birine mukâbil bir milyon lira masraf ihtiyâr eylediği halde teb'ası üzerine dâimâ zulm ve azâbı i'tiyâd eden Kral Yohna ile Hıdîviyyet-i Celîle'nin i'lân-ı harb eylemesi nasıl tecvîz olunmaz ale'l-husûs def'-i mezâlim zımnında gönderilen bir fırka-i askeriyye pusuya gizlenmiş olan kral asâkiri tarafından vurularak içeriye girdikten ve cebehâne ve mühimâtları kâmilen tükendikten sonra İngiliz gazetelerinin rivâyetine nazaran bir

daha kurtulmamacasına hepsi kılıçtan geçirilmiş ve fırka-i mezkûre meyânesinde yüz kadar da Avrupalı zâbit ve mühendis bulunmuşken Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden kral-ı müşârün-ileyhin te'dîbi lâzım gelmez mi bundan fazla kral-ı müşârün-ileyh Habeş memâlikinin hükümdâr-ı meşrû'u olmayıp belki Todor'un muhârebesinde İngilizlere yardım ettiğinden dolayı İngiltere Devleti tarafından cebren kral ta'yîn kılınmıştır. Acabâ Habeşlilere ol vechle kralın nasb ve ta'yîninde İngiltere hak kazanabilir mi ve kâffe-i ahâlî böyle zulm ve gâşim bir kralın hükûmetine ru'y-i rızâ ve memnûniyet gösterir mi. Hayır. Kral hânedânından olmadığı halde ahâlinin rızâsı nasıl tasavvur olunur. Ahâlinin müşârün-ileyhe itâat ve inkıyâdı ise İngiltere Devleti'nin Habeş seferinde ikrâm ve ihsân eylediği birkaç kıt'a topun havfinden nâşîdir. İngiltere'nin Habeşistan umûruna müdâhalesinden gösterilen istiğrâbın ikinci ciheti şudur ki Habeş memâlikinin sandâlî-i kralîsini ihrâz eden zevâtın bi'l-umûm Müslümanlara ve bi'l-hâssa hükûmet-i Mısriyye'ye şiddet-i adâvet göstermekte olduklarını İngiltere Devleti ayne'l-yakîn bildiği takdîrde niçin müdâhale ediyor.

Çünkü Habeşliler cehl ve gabâvetlerinden nâşî Hazret-i Süleyman'ın sülâlesinden oldukları iddiâsıyla dâimâ Kudüs-i Şerîfi feth ve istîlâ etmek dâ'iyyesinden fâriğ olmayıp hatta kral-ı sâbık Todor'un İngiltere kraliçesi Hazretlerine bu husûs için bâ-nâme-i mahsûs vukû' bulan istimdâd hakkında müşârün-ileyhâ cânibinden i'tâsı cevâb kılınmaması kral-ı müşârün-ileyhin ateş-i gayz ve gazabını alevlendirmek nezdinde bulunan İngiltere Devleti'nin konsolosunu mevcûd maiyyeti ile habs ve bu vak'a aynı ile Londra gazetlerinde görülmüşken İngiltere Devleti Habeş krallarının Hıdîviyyet-i Mısriyye'ye olan adâvetlerini nasıl unutturdu ve Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhânın bu yolda vukû' bulan müdâhalesi ise Hıristiyanlar hakkında gayret ve merhamet sâhib olduğunu îhâm etmek için olup halbuki eğer ki fi'l-hakîka Habeşliler Hıristiyan olmuş olsaydılar İngilizlerden Protestan misyonerler ve Katoliklerden cezviyetler mütemeddin memleketlerini bırakıp ahâlisini Hıristiyanlığa da'vet için Habeşistan'ın mütevahhiş köşe ve bucaklarını bulamazlardı.

Hulâsa gerek Protestanlar ve gerek Katolikler Habeşlileri doğru Hıristiyanlık âyini üzere olmayıp dalâlet üzere yaşamakta oldukları i'tikâdında bulunuyorlar.

Fakat bunlar an-asıl kıbt âyini üzere olup fakat kıbtîler ile Habeşilerin miyânesinde pek çok fark vardır. Zira kıbtîler dâimâ emniyet ve âsâyîş taraftarı olup şeref ve i'tibâra rağbet ve âsâr-ı medeniyetten bulunan harfet ve sanâyi'a himmet ve gayretleri der-kâr olduğuna binâen Mısır Hükûmeti'ni ihrâz edenler nezdinde dâimâ taltîf olunarak rütbe ve i'tibâra nâil oldukları görülür. Habeşliler ise bunların hilâfına olarak ne medeniyet ve maâriften zerre kadar behreleri olmayıp dâb ve âdetleri ale'd-devâm şunu bunu soymaktan ve bir takım bî-günâhânın kanına girmekten ibârettir.

Bir kavmin ehâdî bu efkârı ve meşvâr üzere bulunduğu halde İngiliz tüfenklerini zulm ve tuğyânda kullanmayı i'tiyâd eden kralları hakkında artık ne demek lâzım gelir bilinemez ve Hıristiyanlık diyâneti hakkında ne derecelerde câhil ve kemrâh oldukları ta'rîf olunamaz.

Buna delil olarak Şam'da bir hânede birleşmiş olduğum bir Habeşli râhibin cehâletini irâde etmek kâfîdir. Şöyle ki bulunduğumuz hânede gecedен bir miktar geçtikten sonra râhib-i merkûmun bulunduğu odadan bir figân ve vâveyâl koparak herkes merkûmun odasına koşuştular ve merkûmun elbisesinden kan akmakta olduğu halde yerde serilip bayıldığını gördüler biraz muâliceden sonra azcık aklı başına gelerek keyfiyet kendisinden suâl olundukta kesr-i şehvet etmiş olduğunu söyledi.

Bunun üzerine böyle bir hâle ihtisârı neden lâzım geldiği soruldukda İncil'de (insanlarda ikdişler vardır ki ba'zıları âh ve ba'zıları insan ve ba'zıları kendileri bi'z-zât hissiyelerini çıkarmışlardır) meâlinde bir âyet bulunduğu cihetle biz de kendimiz o zümreye idhâl için kesr-i şehvete ibtidâr eyledik dedi. Acaba sizin memlekette böyle yapanlar var mıdır diye sorulmasıyla orada bu kabîlden pek çok papasın bulunduğunu söyledi. Kolok Gazetesi sâhib-i imtiyâzına hitâben Almanya meşâhirinden Mösyö (Berugaş)ın yazmış olduğu mektûb Hıdvîyyet-i Celîle elinde olup Hıdvîyyet-i müşârün-ileyhâ cânibinden Habeşliler'e göre ta'rîfi nâ-kâbil hilm ve müsâmaha ile muâmele etmiş iken yine Kral Yuhanna düşmanlıktan ve

muhârebeden sonra akd olunan ahd ve peymânı nakzdan vazgeçip binâen aleyh Habeş Hükûmeti için Hıristiyanız diye Avrupa Devletleri'nin himâyesini talep etmeye hak ve salâhiyet yoktur. Hâlbuki bunlar Hıristiyan olmayıp belki Hıristiyan evhâmıyla karışık bir nev'i putperestlerden ibâret oldukları câ-yi inkâr değildir.

Vâkıâ bunların eski zamanda Hıristiyan oldukları me'muldür. Lakin birçok asırların mürûruyla dâimâ umûr-ı rezîleye inhimâklarından nâşî fenâ bir hâle girerek ahlâk ve adâbı fâsid olmuş olduğu bir Hıristiyanlığın en ednâ tabakasında bulunduğu şüphesizdir. Bundan fazla Mısır'la Habeşistan arasındaki muhârebe İslamlık ve Hıristiyanlık muhârebesi olmayıp belki medeniyet ve vahşiyet erlerinde bir nev' kavkadan ibârettir. Habeşlilerin vahşiyet ve barbarlıklarını isbât için aralarında öteden beri ve dolaşıp tevattun eden ve bunların pek çok ezâ ve cefâsını göre cezviyet ve misyonerlerin rivâyât-ı sahîhası elverir zannındayız. (İntihâ)

Haydi farz edilmeye Habeşlilerin sâir Hıristiyanlar gibi olsunlar madem ki medeniyet ve maârif ve sanâyi'den bî-behredirler memleketlerini i'mâr için iktizâ eden maârif ve sanâyiin istihsâli zımında Hıdîviyyet-i Celîlenin cezve-i hükûmetine girmesinde ne zarar vardır.

Temeddün da'vâsıyla Cezair'in Fransa'ya ve Türkistan Hayve Hokand Rusya'ya ve Eçin Flemenk'e ilhâkı tecvîz olunur da aynı bu da'vâ ile Habeşistan'ın Hıdîviyyet-i Celîleye ilhâkı neden tecvîz olunmuyor. Madem ki İngiltere Devleti medeniyet ve maârifi neşr etmeyi sahtekarca değil hakikat arzu ediyor. Habeş ahâlisi gibi bir takım barbarları dâire-i medeniyete idhâl etmek için rûy-ı memnûniyet ve meserret göstermek iktizâ eder. Zîrâ nasıl ki Süveyş Kanâlı'nın güşâdında herkesten ziyâde İngiltere Devleti müstefîd olduğu gibi Habeşistan'ı dahî dâire-i medeniyete idhâlından herkesten ziyâde İngiltere'nin müstefîd olması zannındayız. Halbuki mezkûr kanâlin güşâdına haylûlet ve mümâna'at etmek için her devletten ziyâde çalışan İngiltere Devleti idi.

Hakikat-i halde İngiltere Devleti'nin neşr-i medeniyete olan iddi'âsı âdetâ müvâzene-i siyâsiyenin muhâfazasıyla sulh ve müsâlemetin bekâsı hakkında

göstermekte olduğu meyl ve arzu kabîlinden olup zîrâ yarım asırdan az bir müddet içinde Devlet-i Aliyye ve merhûm Mehmed Ali Pâşâ'nın zamanında Hükûmet-i Mısriyye ile bozuşmuş ve muahharen Afganistan ve daha sonra İran daha sonra Hind ümerâsıyla muhârebeye girişmiş ve'l-yevm Hindistan etrâf ve eknâfında bulunan kabâil ve aşâyir ile mütemâdiyen cenk ve cidâl üzere bulunup bu vak'alardan sonra iki def'a Çin ve bir eyyâm sonra Habeşistan ve Eşniti hükûmetlerine i'lân-ı harb etmiş ve Berhama hükûmetiyle dahî bozuşmak için sebep aramakta olup işte bu günkü günde malaylar ile harb ve gâde bulunmakta olduğu görülmüştür.

Madem ki İngiltere Devleti için tebaasından birini öldüren bir millet ile muhârebe etmek ve altı neferi kurtarmak için altı milyon lira masrafa girmek hakkı vardır. Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ce dahî tebaasını himâye etmek için Habeş kralı üzerine sevk asker ederek kahr ve tenkîline hak ve salâhiyet bulabilir eğer Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâya böyle bir hak kazandırılmazsa İngiltere'nin politikaca iki mikyâs ve bir mîzânı olduğu meydan çıkar. Acaba devlet-i müşârün-ileyhâ mûcib-i şîn olan böyle bir hareketi kabûl eder mi ve Hindistan'ı henüz kâmilen havza-i hükûmetine doğru ilerlemekten men' için Afganistan ve Belucistân'ı ibtilâ etmek hakkında olan efkârını sarâhate meydana koymak revâ mıdır. Acabâ Rusya'ca Asya-yi Vustâ'da feth ve teshîr etmiş olduğu memâlike doğru Hind Hükûmeti'nin ilerlemesini def' için Afganistan ve Belucistan'a ne mâni' vardır ki her iki devletin harekât ve muâmelâtı mukâbele-i ...kâidesine tatbîk edilsin İngiltere Devleti her şeyi kâlib merdâneye ifrâğı ve sâirlerin mesâlihini gözetmeyerek her biri umûr ve husûsu maslahatının mikyâsıyla ölçülmesi neden tecvîz olunur. Bununla beraber insâf ile müttasîf olan ba'zı Endre gazetelerine ricâ ederiz ki İngiltere'nin bu bâbdaki yanlışlığını meydana koyup devlet-i müşârün-ileyhâya bildirsinler ve öteden beri İngiltere'nin vücûduyla müftehir olup her devleti ona teşvîk ve tergîb etmekte olduğu meslek bî-arafîye riâyet eylemek kâidesi üzere bulundursunlar.

Basiret: No: 1718 , 29 Zilhicce 1292 / 26 Ocak 1876, s. 1-2.

(Tercüme-i makâle)

Efendiler

Hey'et-i müctemia terkîb ve te'lîf eder olduğunuz mahâkimin bugün resm-i güşâdına riyâset etmekliğı medâr-ı iftihâr addetmekteyim. Mısır'da te'sîsât-ı adliyece asr-ı cedîd güşâd eder. Böyle bir eser-i celîlü'l-kadr icrâ-yı muâvenete med'ûsunuz eser-i mezkûrun muvaffakiyet ve tecâhının te'mîni sizlere muhavvel olduğundan ikdâmât ve mesâînin kâffesi işbu ziyâde mertebe arzu daşte olan maksada ma'tûf ve masrûf olacağına iştibâh etmem işte mahâkimin güşâd olduğunu sizlere resmen i'lân ediyorum. (İntihâ)

Mahrûsa-i Mısır mahkeme-i ibtidâiyyesinin sûret-i feth ve güşâdı işbu 1786 Kânunusânînin birinci günü alafranga sabah onda mahrûsa-i Mısır mahkeme-i ibtidâiyyesinin feth ve güşâdı vukû' bulmuştur. Şu sûretle ki kuzât-ı cedîde-i Mısriyye ile vükelâ-yı umûmiye a'zâsı ve ketebe-i tahrîrât ve muhızrlar heyet ve kıyâfet-i resmîyede oldukları halde hakkâniyet nâzırı Hazretlerinden mahsûsan tevkîl olunan Mösyö (Heymak)'ın huzûrunda ve adliye dâiresinin mevki'-i cedîdinde tecemmu' etmişler idi. Müvekkil-i mûmâ-ileyh onları reisin odasına toplayıp ba'zı mukaddemât-ı münâsibe bastından sonra hükûmet-i Hıdîviyye nâmına mahkemenin feth ve güşâdını i'lân etmiştir. Ba'dehû kuzât-ı cedîde a'zâ-yı mahkeme diğeri bir odada yekdiğerleriyle ülfet ve müsâmeretle saat on birde insırâf ve muğârakat etmişlerdir. Müvekkil-i mûmâ-ileyh tarafından îrâd olunan kelimâtın tercümesidir.

Hakkâniyet nâzırı saâdetlü Riyaz Pâşâ Hazretleri mahkeme-i istînâfin icrâ-yı resm-i güşâdı zımnında İskenderiye'ye azîmet etmiş olduğundan kendilerinden bi'l-beyâne mahrûsa-i Mısır mahkeme-i ibtidâiyyesinin emr-i feth ve güşâdına beni tevkîl etmiştir. Bende aranızda bulunmakla vesîle olacak olan işbu me'mûriyet-i müftehireyi kemâl-i memnûniyetle kabûl eyuledim. Yevm-i hâzırın tarihi yalnız Mısır'ın değil umûmen insâniyetin ketb-i tevârihinde bâd ve tezkâr olunacaktır.

Şunun için ki def'a-i evveli olmak üzere milel-i muhtelifeden me'lûf kuzât kenâvirlerini da'vet buyuran bir Hıdîv-i rûşen-i zamîr-i fütüvvet-semîrin nâm-ı nâmîsine olarak ihkâk-ı hak için birlikte sandâli-nişîn olmuş olurlar ki bu keyfiyyet milletlerin bir nizâm ve kânun-ı müşterek tahtında ictimâ' ve ittihâdlarının bayağı meydanı ve bu da asrımızın temâyilât-ı azîmesinin birisidir. İmdi sizin hüsn-i imtizâc ve ikdâmâtınızın inzimâmı vazîfe-i mühimmeniz gayr-ı mefârîki olan ve lâ-simâher bir te'sîsât-ı cedîdenin etrâfını ihâta edegelen müşkilât ve suûbâta gâlib gelse gerektir. Böylelikle mahâkim-i islâhiye Hıdîv-i efham Hazretleri emniyet ve i'timâd-ı âlîsini tasdîk ve isbât etmiş ve Mısır'ın ihtiyâcâtıyla âlem-i medeniyetin me'mûlünü te'mîn eylemiş olacaktır.

İsmailiyye-i kanâl mahkeme-i ibtidâiyyesinin sûret-i feth ve güşâdı Kânunusânî sene 1876'nın birinci cumartesi günü alafranga sabah saat onda İsmailiyye şehrinde kâin mahkeme-i ibtidâiyyenin resmen feth ve güşâdı icrâ olunmak münâsebetiyle hakkâniyet nâzırı saâdetlü Riyaz Pâşâ Hazretlerinden bi'l-vekâle mahkeme-i mezkûrenin emr-i güşâdına riyâset eden kazâyâ komitesi a'zâsı Mösyö (Pitri) zîrde sûreti münderic makâleyi îrâd etmiştir.

Tercüme-i makâle

Efendiler

Hakkâniyet nâzırı saâdetlü pâşâ hazretleri mahkemenizin resm-i feth ve güşâdına kendilerine bedel-i riyâset eylemek me'mûriyetini uhdeme tevdi' ve havâle etmiştir.

Sûret-i resmiye ve aleniyyede olan böyle bir vakit...iftihâr olduğunu hissediyorum. Öyle vakit ve hal ki mahzâ zât-ı vâlâ-yı Hıdîv-i efhamînin karîha-i sabîhası semeresi ve şükrânesiyle bu memleket hakkında müceddeden bir devr-i saâdetin mebde'-i feth ve güşâdı olacaktır. Bir de nâzır-ı müşârün-ileyh Hazretleri sizin efkâr-ı hakkâniyet ve envâr-ı ma'lûmâtınız işbu hâsılât-ı adliyenin tecâh ve felâhını te'mîn edeceğine i'timâdı olduğunu size ifâde eylemeye beni me'mûr eylemiştir.

(intihâ)

Mahkeme-i mezkûrenin başlıca kıdemlisi olan Hasan Fehmi Efendi bu vechle mukâbeleyle ibtidâr etmiştir.

Şöyle ki

Refiklerim ile ben bugünkü günde resmen güşâd olunan te'sîsât-ı cedîde-i adliyenin mevki'-i fiile vaz'ına inzimâm ve muâvenetle med'û olduğumuzdan dolayı kendilerimizi bahtiyâr ve mes'ûdü'-hâl i'tibâr etmekteyiz. Vezâif-i müvekkilemizin derece-i ehemmiyetini gereği gibi takdîr eder olduğumuzdan hakkımızdaki i'timâd-ı âlînin isbât ve tasdîkine hasebü'l-vus' ikdâm ve mücerred efkâr-ı celîle-i Hıdv-i a'zamîden münba'is olan işbu ıslahâtın necâh ve felâhına elden geldiği mertebe ced ve cehd ve ihtimâm ederiz.

(İntihâ)

İşte bunun üzerine mûmâ-ileyh Mösyö (Pitri) celsenin hitâmını i'lân etmiştir. Mahâkim-i cedîde-i mezkûrenin önümüzdeki şubatın birinci gününden bed'en bi'l-fiil işgâl ve hareketine mübâşeret edeceği cümle mesmûâtımızdandır.

İsmâiliyye mahkeme-i ibtidâiyyesinin feth ve güşâdı münâsebetiyle kanâl kumpanyası reisi Mösyö Ferdinan Dö Lesseps cenâbları tarafından mûmâ-ileyh Mösyö (Pitri) ile kâffe-i erbâb-ı mahkemeye bir ziyâfet ve süvâra i'tâ olduğunu ve esnâ-yı taâmda mûmâ-ileyh Mösyö (Dö Lesseps) cenâbları zât-ı vâlâ-yı Hazret-i Hıdv-i efhâmînin sıhhat ve âfiyet kerân-ganîmetine idâre-i ikdâh muhabbet eylediği misillü mahkeme-i mezkûre kuzâtından Mösyö (Remlon)un reis-i mûmâ-ileyhin aşkına Badenuş olduğunu ihbâr ediyorlar. (Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 1721 , 2 Muharrem 1293 / 29 Ocak 1876, s. 1-2.

Mısır Hâriciyye Nâzırı devletlü Nubar Pâşâ Hazretleri'nin vukû'-ı isti'fâsına mebnî yerine saâdetli Şerif Pâşâ Hazretleri'nin nasb ve ta'yîn buyrulmasından dolayı Daily Telgraf Gazetesi bend-i âtiyi yazmış olduğu vechle aynen tercüme olundu.

Nubar Pâşâ Hazretleri'nin sebep-i isti'fâsı ma'lûm değil ise de Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretleri bir zirâat ve ticâret komisyonu teşkîl ile zâten umûr-ı mâliye ve dâhiliyye ve hâriciyye nezâretlerinde bulunmuş olan bir zâtın uhdesine tevdi' buyurmuş ve ticâret nezâreti ise zâten hâriciyye nezâreti şubesinde bulunduğu cihetle nezâret-i müşârün-ileyhânın hâriciyyeden bi't-tefrîki müstakillen saâdetlü Râşid Pâşâ Hazretleri'nin idâresine tevfiiz olunmasından ileri geldiğini ba'zı ashâb-ı vukûf beyân etmekte bulunmuştur.

Binâen aleyh hâriciyye nezâretine zâten dâhiliye nâzırı sâbık saâdetlü Şerif Pâşâ Hazretleri'nin ta'yîniyle müşârün-ileyhin yerine dahî bu günlerde birinin dâhiliyye nâzırı intihâb olunacağı mukarrerdir.

Borsa havâdisine (Londra'nın) bakılırsa Nubar Pâşâ Hazretleri'nin infisâli ıslâh-ı mâliyyeye me'mûr Mister Küdek sûret-i azîmetine atf olunmakta ise de bunun pek de sıhhati yoktur.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri umûr-ı mâliyyeyi ıslâh maksad-ı hayriyyesiyle İngiltere'den müdebbir birinin i'zâmını talep buyurmuş olmalarına mebnî mûmâ-ileyh Mister Kived gönderilmiş ve mûmâ-ileyhin me'mûriyeti üzerine İngiltere Devleti'nin Süveyş Kanâlı hisselerinin satın alması Mısır'ın istikrâzât-ı ecnebiyye senedâtı fiyatlarının terakkîsini mûcib olduğu gibi mûmâ-ileyh Mister Kivdek me'mûriyetini ancak ifâya gayr-ı muktedir olarak İngiltere'ye avdet ettiği takdîrde sandât-ı mezkûre fiyatının tenezzüle buz tutacağı der-kârdır.

Taraf-ı eşref-i Hazret-i şehriyârîden Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye fetasdîr ve ihsân buyrulan hatt-ı hümâyûnun ahkâm-ı celîline tevfiik-i hareketle umûr-ı mâliye-i Mısriyye'nin ıslâhı her halde Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâya âid olup yoksa İngiltere Devleti'nin değil hâricden hiç kimsenin müdâhaleye hakkı yoktur. İşte Mister Kivdek dahî Mısır'a vürûdu dahî ashâb-ı matlûbun İngiltere'yi mes'ûl tutmaya salâhiyetleri olmadığı gibi İngiltere'nin Süveyş Kanâlı hisselerini mübâyaa etmesinden dolayı ashâb-ı matlûb mesleğine dâhil olmuştur.

Çünkü mübâyaa olunan senedâtın on dokuz senelik kuponları maktû‘ olduğu cihetle müddet-i mezkûre esnâsında mezkûr senedâtın mübâyaaası zımnında verilen dört milyon liranın nemâsına mahsûben senevî iki yüz bin lira talep edeceği der-kârdır.

Ba’zılar Misder Kivdek İngiltere Devleti tarafından Mısır’a i’zâmını İngiltere Devleti’nin mâliyesini ıslâh etmecliği emel etmesine haml etmişler ise de bu zehâ büyük bir hatâ olduğu kanâl-ı mezkûr hisseleri için verilen dört milyon liranın senevî iki yüz bin liradan ibâret olan nemâsının i’tâsını te’mîn etmek gibi bir meslek-i selâmet olmadığı der-kârdır.

Farz-ı mahâl olarak diyelim ki İngiltere Mısır mâliyesinin ıslâhını der-uhde etmiş olsun!

Lakin teşebbüs olunacak ıslahat verginin cem‘i ile gümrük rüsûmunun tarh ve takdîri gibi mevâd-ı mu’tenâya temâmî-i istihsâl-i ma’lûmât ile olabilir. Misder Keyud buralara ma’lûmât-ı kâmile hâsıl edemedikçe hiçbir güne ıslâhata başlayamaz.

Mister Kivdek Mısır’a müvâsalat ettiği vakit muâmelât-ı mâliyeye dâir olan defterlerin kâffesi mûmâ-ileyhin pîş-i nazar-ı mütâlaasına vaz‘ olunmuştur.

Kendisinin semere-i gayreti her neye müncer olur ise olsun Devlet-i Osmâniyye’nin geçende neşr etmiş olduğu fermân-ı âlî ile Mısır’ın ıslâh-ı mâliyesi ve İngiltere’nin Süveyş Kanâlı hisselerini mübâyaa etmiş parlamantonun bu def‘aki tecemmuunda mütâlaa olunacaktır.

Çünkü bizim (İngiltere’nin) Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye ile olan münâsebât-ı kadîmemiz ve Hindistan tarîkinin taht-ı te’mîne alınması zımnında Mısır ve Fransa ile yeniden hâsıl olan münâsebât ile gerek Devlet-i Aliyye ve gerek Mısır müstekrazâtı ashâbı matlûbu ile Avrupa’nın bugünkü hâl-i buhrânı bir derecelerde kesb-i ehemmiyet etmiştir ki bunların içinden kendimize (İngiltere’ye) mahsûs

politikanın ta'yîn ve takdîri gibi bir madde-i mu'tenânın bir vech (İngilizlerce) ne derece ehemmiyeti olduğu ta'rife hâcet yoktur.

Bunun bir dereceye kadar parlamento a'zâsından Lici Yathiset tarafından mukâbeleye uğrayacağı der-kâr ise de şimdiye kadar vükelânın (İngiltere'nin) ecnebî politikasını taht-ı i'tinâna alışı gibi büyük bir hatâ olmadığı geçende tebeyyün ettiğinden bundan böyle onun dahî taht-ı müzâkereye alınarak ehemmiyet verilmesi lâzım geldiği der-kârdır.

Bizim Mısır ile münâsebâtımız ayrıca bir şey anlaşılmasın bu def'a ıslâh-ı mâliye için Mister Kivdek i'zâmı ve ne de Süveyş Kanâli hisse senedâtının mübâyaasından dolayı olmayıp mücerred İngiltere Devleti'nin altı yüz seneden beri Devlet-i Aliyye ile olan hüsn-i münâsebât dostânede bulunması ve Hıttâ-i Mısır ile Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin bir eyâlet-i mümtâzesi olup sâlifü'z-zikr Devlet-i Osmâniyye'ye olan münâsebât-ı kadîmemizden neş'et eylediği ma'lûmdur.

Bundan başka Süveyş Kanâli'nin hafrine mübâşeretle hitâmı Hindistan tarafından tarîkini teshîl ettikten sonra münâsebât-ı mezkûre bir kat dahî aratmış ve bu kanâlin mürûr ettiği arazinin hiç olmazsa âsâyişin devâm ve bekâsını arzu etmek tabî'i hükmünü almıştır. Bu halde Mısır'ın ahvâl-i mâliye ve dâhiliyesinin bizce aslâ münâsebâtı olmayıp bâlâda beyân ettiğimiz vechle Hindistan tarîki için Süveyş Kanâli'nden dolayı Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin Mısır memâliki ile olan münâsebâtımızın doğrudan doğruya devlet-i müşârün-ileyhâya mensûb olduğuna aslâ şüphe yoktur. Bu halde bizim (İngilizlerin) evvel be-evvel Devlet-i Osmâniyye ile olan münâsebâtımıza takvît vermek gibi bir meslek-i selâmet olmadığından öyle ba'zı ecnebî gazetelerin güya İngiltere şark meselesine ehemmiyet vermemek tarafını iltizâm etmektedir gibi olan kelâmlarının asl ve esâsı olmadığını beyân etmeye mecbûriyet hâsıl oldu.

Basiret: No: 1721 , 2 Muharrem 1293 / 29 Ocak 1876, s. 2.

(Vekâyi‘ Mısriyye’de okunmuştur).

Musavva‘ muhbirimiz asâkir-i Mısriyye’nin ahvâl-i maddesiyle ve ma‘neviyesine dâir ziyâde mertebe sadra şâfi ma‘lûmât i‘tâ ediyor.

Şöyle ki muhbir-i mûmâ-ileyhin beyânına göre ordugâh şehir pek yakın bir mevki‘de ittihâz olunmuş. Yani musavva‘ beni arz-ı kâreye rabt eden köprünün öte başından be‘den nasb-ı Hayâm ikâmet edilmiş ve Hayâm-ı mezkûre arâzi-i Mısriyye üzerinde bir mesâfe-i tavîle işgâl etmekte bulunmuştur.

Fırka-i Seferiyye baş kumandanı saâdetlü Ratib Pâşâ’nın çadırı hemen vustunda ve bir yüksek mevki‘de kurulmuş ve erkân-ı harb me‘mûriyetinde bulunmak üzere ordugâha müvâsalet etmiş olan devletlü Hasan Pâşâ Hazretleri asâkir-i Mısriyye tarafından âsâr-ı meserrât ve nümâyişât ve fevka’l-gâyât ile hüsn-i telakkî ve kabûl olunmuş ve muhbirimizin nakline göre asâkirin her bir levâzımı sâye-i Hazret-i Hıdîv-i efhamîde mükemmel ve muntazam ise de Habeş husûduna doğru yola çıkmaları ancak bayramdan beş altı gün sonra vukû‘ bulmuş olacaktır. Şehrin kurb ve civârında asâkirin ve erkân-ı harb heyetinin meks ve ikâmetleri münâsebetiyle gerek musavva‘ şehri ve gerek etrâf ve havâlisi gereği gibi istifâde ve intifâ‘ etmiş şimdiden şehir-i mezkûr ile derûn-ı limanda birkaç nev‘-i ıslâhât icrâ olunmuş.

Kezâ Musavva‘dan ahz etmekte olduğumuz husûsu haberler bundan akdemki rivâyât ve istihbârâtımıza tevâfuk ediyor.

Şöyle ki bir taraftan Habeş’in sâir ümerâsı mülk (Hana) nâm (Kâsâ) ile ittifâk ve ittihâddan istinkâf ve a‘râz etmekte ve hatta haber ve zor ile etrafına toplamış olduğu askerin sağûfuna küllî yevmin seyr gelmek hâsıl olmakta ve diğer taraftan (Kasa)nın Avrupa milel-i muhtelifesine mensûb olan müşâvirîn-i mutavvemesi beyninde ba‘zı mertebe ihtilâf kelime ve mübâyenet hükmünü icrâ eylemekte olup

bunların her birisi kendi re'y ve kavlini tezvîc ile tağallüb dâiyyesinde bulunmaktadır. Fakat bu misillü adem-i ittifâk Avrupalılar ile yerliler arasında dahî ziyâde müsteddîr. Mülk (Hana)'nın bulunduğu Adve Şehri'nde cereyân edegelen şeylerin evsâf ve beyânâtını şâmil ve her bir ma'lûmâtı müstemil Adve'den tarafımıza mufassal bir mektûb gönderileceğini vaad ediyorlar.

Basiret: No: 1730 , 13 Muharrem 1293 / 9 Şubat 1876, s. 1.

Weekly Times Gazetesi'nin İskenderiye muhâbirinden Kânûnusânî on sekiz tarihiyle alıp neşr eylediği bir mektûb meâline nazaran Habeş üzerine i'zâm buyrulan asâkir-i Mısriyye henüz hudûdu geçmeyip Masva' civârında tecemmu' etmektedir.

Asâkir-i merkûme mehâdim-i Hıdîv-i ekremîden devletlü Hasan Pâşâ Hazretleriyle sâir fûnûn-ı harbiyeye âşinâ ümerâ kumandasında olup asâkirin arkası alındığı halde Habeş üzerine hareket edecekleri mukarrer bulunduğu şimdikiye kadar beheme-hâl hudûdu geçmeyip ve belki Habeş asâkiriyle mülâkât dahî etmiş oldukları me'mûldür.

Olunan rivâyete bakılırsa İngilizlerin bundan beş on sene evvel Habeş üzerine asker sevk ettikleri vakit İngiliz ordusunda istihdâm olunup her ne sebebe mebnî ise Habeşliler tarafına geçip Habeş askeri kumandanlığında istihdâm olunan General Karakham nâm zât bu kere nasılsa ele geçirilip şimdiki halde Masva'da taht-ı tevkîfde bulunmakta olduğu haber alınmıştır.

Merkûm gûyâ İngiltere kraliçesi ile Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye hitâben ba'zı ba'zı evrâkı hâmil olup münferiden Mısır hudûduna gelmesinin esbâb-ı mûcibesi iki şeyden münbais olduğu rivâyet olunuyor. Birisi merkûmun Habeş kralı tarafından sulh ve âsâyışın ibkâ ve te'mîni maksadıyla sûret-i mahsûsada gönderilmiş murahhas sefir ve-yâhûd Hükûmet-i Mısriyye'nin tedârikât-ı askeriyyesiyle kuvve-i mevcûdesini tahkîk ve tedkîk için ta'yîn olunmuş câsus olduğu maznûndur. Hâlbuki merkûmun bî-taraf olduğuna dâir yedinde tahrîrât-ı resmiyesi olmadığı ve Mısır hudûdunu dahî gece hâliyle mürûr etmek emelinde bulunuşuna bakılırsa sefâret

hizmetiyle olmayıp olsa olsa casusluk için Habeşistan tarafından gönderilmiş olduğuna şüphe kalmıyor.

Fakat merkûmun hâline bakılır ise gûyâ vak‘adan ma‘lûmâtı olmadığı gibi kavâ'id-i harbiye ve usûl-i askeriyede cehli olduğunu göstermekte ise de hâlbuki bunun müddet-i medîde hidemât-ı askeriyede bulunup hatta İngiltere'nin Habeş vak‘asında dahî hâzır bulunduğu bakılırsa usûl-i meşrûhada yani muhârib bulunan tarafeyn beynindeki muâmelât-ı harbiyenin neden ibâret olduğuna ma‘lûmâtı olması iktizâ ederdi.

Mûmâ-ileyhle beraber esîr edilen beş altı Avrupalı sâlifü'z-zikr Masva'da taht-ı tevkîfe alınıp bunlara ma‘lûmât-ı lâıkanın icrâsında hiçbir gûne kusûr olunmayıp hürmet ve ihtirâm olunmaktadır. Hâsılı Hükûmet-i Mısriyye bu yüzden dûçâr olduğu fevka'l-âde mesârifin karîben bir mükâfâtı görmesi cümle müntazırdır.

Weekly Times

Mûmâ-ileyh General Karakham'ın Habeşistan krâliyeti tarafından İngiltere kraliçesiyle Hıdviyyet-i Celîle'ye hitâben hâmil olduğu mektûblar ile ancak sulh ve salâhın i'âdesi maksadı olup yoksa casusluk uzv ve isnâdı bühtândır.

Çünkü merkûm câsus olmuş olsa idi. Mütecessisâne bir tarîk ihtiyârıyla icrâyı fesâd edebilir ve hudûdu mürûr edeceği mahallin asâkir-i Mısriyye karakollarından emîn ve sâlim olduğunu anlayıp yakayı ele vermemesi lâzım gelirdi.

Basîret

Bize de kalır ise mûmâ-ileyh General Karakham'a casusluktan başka bir nâm verilmesi kâbil olamaz.

Vâkıâ mûmâ-ileyh hudûdu mürûr ederken asâkir-i Mısriyye karakoldan emîn olan bir noktayı intihâb etmiş ise de mahal-i mezkûrenin kendi tahkîkâtınca hâlî

olduğu za'miyle mürûra cesâret edip asâkir-i Mısriyye'nin fenn-i harb kâidesince mütebassırâne geçitleri tuttuğundan insan değil kuş bile uçması muhal olmağla merhûm sâlimen hudûdu geçirim hülyâsında bulunmuş ise de yakayı ele vermiş olduğuna şu hâli delildir.

Hâsılı böyle dünyanın bir köşesinde vukû'a gelen vak'ada bile ecânibin zuhûr etmesi hakîkate mûcib-i istiğrâbdır.

Basiret: No: 1734 , 18 Muharrem 1293 / 14 Şubat 1876, s. 2.

Asâkir-i Mısriyye'nin Habeşîler üzerine sevkine dâir vekâyi'-i Mısriyye'den naklen ba'zı havâdis-i mühime derc ve i'lân etmiş isek de Hind Times'inin Aden muhâbirinden mersûl mektûbunda buna ve Yemen'e dâir görülen ba'zı havâdisâtın dahî aynen tercümesi görülen ba'zı havâdisâtın dahî aynen tercümesi münâsib görüldü.

Yemen vâlisi devletlü Pâşâ Hazretleri'nin dört bölük asâkir-i şâhânenin Hudibana'dan San'a'ya asâlini iş'âr endîşine nazaran Hâşid kabîlesinin henüz taht-ı itâate alınmadığı anlaşılıyor ise de şimdiye kadar ahâli-i mezkûrenin dahî taht-ı zabt ve rabta ilhâk olunduğu me'mûl-i kavîdir.

Bu yakınlarda Hudibana civârına külliyyetli rahmet nüzûl ettiği cihetle Sardad ve Sahor vadilerini su bastığından birkaç yüz devenin helâkiyle külliyyetli kahve mahsûlât-ı sâirenin hisârını mûcib olmuştur.

Asâkir-i Mısriyye'nin Habeşîliler üzerine Masva'dan irsâl buyrulan asâkir-i Mısriyye Sanihiyet tarîkiyle gitmiştir.

Rivâyete bakılır ise Ali İsa ve kabâili ve sâire tarafından muhâsara edilmiş olan saâdetlü Rauf Pâşâ'ya muâvenet için Zeyla'ya gönderilmiş olan iki yüz nizâm ve iki yüzbaşı başıbozuk askerinin Horar nâm mevki'e henüz müvâsalat edemeyişleri

kabâil-i muhtelifе tarafından görölen mümânaat ve adâvetinden neş'et ettiği anlaşılmıştır.

Maa-mâ-fih asâkir-i mezkûrenin yakında def'-i mevâni' ile mahall-i maksûda müvâsaleti ve pâşâ-yı müşârün-ileyhin dahî eşkiyâyı def' ile icrâ-yı ıslâhâta muvaffakiyeti me'mûl-i kavîdir.

Basîret

Vekâyi' Mısriyye'den alıp geçende derc ettiğimiz havâdis saâdetlü Rauf Pâşâ Hazretleri'nin istihlâsına sekiz yüz kişi gönderilip müşârün-ileyhi muhâsaraya cür'et eden kabîl halkı def' edilmiş olduğundan ol taraflarda âsâyişin iddiâsına muvaffak olduğuna dâir olmağla yukarıki fikranın hükmü olmadığı der-kâdır.

Ol taraftan ahîren gelen ba'zı tâcirlerin rivâyetine nazaran saâdetlü Rauf Pâşâ Hazretleri'ne gönderilen kuvve-i muâvene Horar nâm mevkie otuz mil mesafede birkaç bin Habeşliler'e tesâdüfle otuz veffiyat ve mecrûh vermeyerek Habeşlilerin dağıtıldığı anlaşılmıştır.

Hıdviyyet-i Mısriyye'nin Berbere taraflarında olan sefâin-i harbiyesine evvelce kumandan nasb ve ta'yîn buyrulmuş olan saâdetlü Abdülkâdir Pâşâ Mazencer Pâşâ'nın yerine bu kere Masva'da olan asâkir-i Mısriyye kumandanı ta'yîn olduğu ve Maklub Pâşâ'nın taht-ı idâresinde olan Mısır filosunun dahî bir mikdar kömür ahziyle Zenkbar sularından Mısır'a avdet etmek üzere olduğu rivâyet olunuyor.

Basiret: No: 1741 , 26 Muharrem 1293 / 22 Şubat 1876, s. 1.

İngiltere Devleti'nin Süveyş Kanâlı hisselerinin mübâyaasından sonra Mısır ile olan münâsebât takvîyet bulmasından dolayı Londra gazetelerinden ekserîsi İskenderiye'de ve Mısır'da birer muhbir tedârik etmek emelinde buldukları esnâda Daily Telgraf Gazetesi'nin dahî ta'yîn etmiş olduğu muhbir tarafından mürsel

mektûbda muhbir-i merkûm İngiltere'den kıyâm ile Fransa'ya giderek ve oradan İtalya'ya gelinceye kadar müsâdîf olduğu müşkilâtla beraber şiddet bürûdeti ta'rîf ve tavsîf ettikten sonra Venedik Şehri'ne müvâsaletle oradan Brendizi'ye ve ondan İskenderiye'ye gelinceye kadar rast geldiği kar fırtınası ta'rîf eylemiş ise de bunlara lüzûm görünmediğinden dercinden sarf-ı nazar ile politikaya aid olan cihetinin tercümesi münâsib görüldü.

(Fransa sûret-i zâhirede bizim Süveyş Kanâlı hisselerini mübâyaa edişimizi tahsîn ve kabûl etmiş ise de hakîkatte Fransa'nın ecnebî politikası dûcâr-ı zaaf olmasıyla beraber hukûkuna sekte vermekte olduğundan İngilizlerin Mısır'daki nüfûzlarını kırmak için her fedâkarlığı ihtiyâr etmekten geri durmamakta oldukları halde bir iş dahî görmeye muvaffak olamıyorlar. Fakat reis-i cumhûr Mareşal Makmahun zimmâm-ı idârede devam ettikçe bu bâbda bezl-i makderet etmekten bir ân fâriğ olamayacağı anlaşılıyor. Husûsiyle Fransa tarafından bu kere mürahhas olarak Mısır'a general Konsolos ta'yîn olunan zâtın dahî Mısırca olan şöhretiyle o yolda ettiği gayret delîl ittihâz olunmaya şâyândır.

Fransa tarafından bu def'a Mısır'a gönderilen zât evvelce Fransa'nın yine Mısır konsolosu olup ba'zı harekât-ı gayr-ı lâıykasından dolayı Hıdîv-i Mısır Hazretleri kendisinden hoşnûd olmamış ise de bu def'a yine Mısır'ın general konsolosluğa ta'yîn olunması Fransa'nın bir vakitten beridir. Mısır ile olan politikasının külliyyen bir renk-i âhar kesb etmesinden iler geldiğini ashâb-ı vukûftan ba'zıları beyân ediyor.

Bu konsolos Mösyö Ötre zâten kendine Mısır'da taraftar peydâ ettikten başka bazen vazîfersi olmayan işlere dahî karışmak gibi bir politikaya devam etmiş olduğundan bunun buraya ta'yîn olunması münâsib olmadığı der-kâr ise de Fransa'nın gûyâ Hıdîviyyet-i Celîle'ye rağmen yine mûmâ-ileyhi ta'yîn etmesi elbette bir mülâhazaya mebnî olmak gerektir.

Hatta mûmâ-ileyh bir dereceye kadar politikaya vâkıf ise de emelini kuvveden fiile ihrâc etmek için îcâb eden tedbîre adem-i vükûfundan dolayı bu def'a

Hıdîviyyet-i Celîle'ye ba'zı teklîf-i mâlâ yutlakta bulunmasına mebnî müşârün-ileyh Hazretleri dahî bi't-tabi' red ile (ben yalnız Devlet-i Osmâniyye Padişahı Sultan Abdülaziz Han Efendimizin emrine inkiyâd edip müşârün-ileyhin gayrı Avrupa'da bir ferdi tanımam. Lakin şu ta'bîrimden maksadım düvel-i ecnebiyye ile olan politikayı ihlâl olmayıp yalnız düvel-i müşârün-ileyhim tarafından olunan tekâlifi taraf-ı eşref-i Hazret-i pâdişâhîye arz ile ne irâde buyrulur ise ona göre hareket ederim) cevâb-ı savâbını vermesi arzusuna i'timâd olunabilecek bir zâtın verdiği ma'lûmâta nazaran konsolosun canı sıkılıp mukâbele etmek efkârında bulunmuş ise de Hıdîv-i Mısır Hazretleri yerinden kalkıp konsolosun mükâbelesine meydan bırakmamıştır.

Şöyle ki Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye Süveyş Kanâlı'nın bânîsi nâmına olarak mâlik olduğu hisseleri geçende satacağı şâyi'asını üzerine Fransızlar kırk beş milyon frank iştirâsına tâlib olmuşlar ise de müşârün-ileyh Hazretleri ve bunları dahî İngiltere ashâb-ı servetine satmaya karar verilmesi cihetle Paris bankerlerinden mürekkeb teşekkül eden bir komisyonda mezkûr hisseleri satın almayı emel etmekte oldukları konsolos Mösyö Ötre tarafından beyân olunması üzerine Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri verdiği cevâbta mezkûr hisselerin fûruhtu politikaya aslâ dokunmayıp sarf-ı ahz ve i'tâ kabîlinden olduğundan her hangi tarafın teklîfi hayırlı görülür ise de ol tarafa muvâfakat edeceğini beyan ettiği mervîdir.

Lakin mûmâ-ileyh Ötre müşârün-ileyhin verdiği şu cevâba kâni' olmayıp yine emelinin icrâsı zımnında İngiltere'nin Mısır ile olan münâsebâtının takviyeti vukûunda mazarratı müstelzim olduğunu beyân etmesi üzerine müşârün-ileyh Hazretleri on dört seneden beridir İngiltere Devleti'nin harekât-ı vâkıasında Mısır'ın politikasına muzır hiçbir şey görmeyip husûsiyle Devlet-i Aliyye ile İngiltere'nin münâsebâtı ise kadîm olduktan başka Mısır gibi bir ülkenin saâdet ve âsâyiş-i dâimîsini Avrupa devletlerinden İngiltere kadar tâlib ve hâşekâr olan görülmemesi dahî devlet-i müşârün-ileyhânın Mısır ile olan münâsebâtının sâir devletlerden ziyâde olduğunu îmâ eylediği cihetle İngiltere'nin harekât-ı vâkıasından ya ihtirâz veya havf etmesinin hiç ma'nâsı olmadığı meâlinde cevâb i'tâsıyla mukâbele etmiş olduğunu mükâleme esnâsında birlikte bulunan bir zât beyân etti.

Lakin mûmâ-ileyh Mösyö Ötre buna sükût edip mülâkâta nihâyet vermesi lâzım gelirken gûyâ kendisi bir devlet tarafından diğeri bir devlet nezdine gönderilmiş sefir gibi muâmeleye kalkışıp Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin ifâdât-ı vâkiasını bi-temâmihâ mensûb olduğu devlete yazacağını beyân etmesi üzerine Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri ibtidâ tecâhül buyurarak mûmâ-ileyhe ne söylediğini suâl etmesi üzerine mûmâ-ileyh yine evvelki cevâbı verdikde müşârün-ileyh kalkıp giderek mûmâ-ileyhi yalnız bıraktığından mülâkâta nihâyet verilmiştir.

Revş-i hâle bakılırsa Mösyö Ötre Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'nin Devlet-i Osmâniyye'nin zîr-i idâresinde olduğunu ferâmûş etmiş ise de Hıdîviyyet-i müşârün-ileyh Hazretleri bu gibi mesâil-i mühimmede Bâb-ı âlf'ye mürâcaat etmek gibi mecbûriyetinden olduğunu unutmak garîbdir. Bundan sarf-ı nazar kim olur ise olsun kendi malını dilediğine satıp ona kimse mâni' olamaz. Husûsiyle müşârün-ileyhin satmak istediği hisseler bânîye mahsûs olduğu cihetle alınıp satılmasında evvelki yüz yetmiş bin hisse kadar ehemmiyet yoktur.

Mösyö Ötre daha evvel davranıp mezkûr hisseleri İngiltere Devleti mübâyaa etmeden ahz ve i'tâya girişmiş olaydı ol vakit meselenin başka kalıba döküleceği der-kâr idi.

El-hâsıl İngiltere'nin mezkûr hisseleri almasından dolayı Fransızların rahatları müselleb olup sûret-i dâimede desâyis tefekkür etmekten kendilerini bir türlü alamıyorlar.

Basiret: No: 1743 , 28 Muharrem 1293 / 24 Şubat 1876, s. 1-2.

Şubatin dördü tarihiyle Stender Gazetesi'nin Mısır'dan aldığı telgrafın aynen tercümesidir.

Bin sekiz yüz yetmiş üç istikrâzı nemâsının zaman-ı te'diyesiyle inşâ olunan şimendüfer temettuun tevzîi birbirine tesâdüf etmiş olduğundan şimendüferin kıymetine hayliden hayli sekte îrâsını mûcib olmuştur.

Maa-mâ-fih bunun için da'vâya kıyâm olunması Londra'da alınacak me'zûniyete ta'lîk olunacağı der-kârdır.

Şâyân-ı i'timâd olup olmadığını bilemez isem de Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye cânib-i âlîsinden bu def'a akd olunacak istikrâzın birinci taksiti olan iki milyon lira İngiltere tarafından i'tâ oldunduğu halde mezkûr şimendüfer tarafından i'tâ olunduğu halde mezkûr şimendüfer meselesi tesviye olununcaya kadar Fransa tarafından verilmesi mukarrer olan iki milyon liranın edâsı te'hîr olunacağı rivâyet olunuyor.

Ba'zılarının rivâyetine göre de İngiltere tarafından tesviyesi meşrût olan iki milyon liranın henüz te'diye olunmayışı zaman lüzûmunun mürûrundan sonra istikrâz akdine hâcet hissetmeyeceği mütâlaasından nâşîdir.

Karar-ı katîsi martın yirmisine ta'lîk olunan cesîm bir istikrâzın akdinden dolayı Paris bankerleri tarafından bu sabah iki milyon liranın Mısır'ın dâire-i mâliyesine teslîm olduğunu mevsûk olarak haber aldım.

Rivâyete nazaran mezkûr istikrâzın umûr-ı tesmânı on sene zarfında kâmile te'diye olunmak üzere tertîb olunmuş.

Bundan evvelki mektûbumda beyân ettiğim te'mînât ile yüzde dokuz fâiz tahsîs olunarak miktarı da on sekiz milyondan ibaret bulunmuştur.

İstikrâz-ı mezkûr ise âtiyü'z-zikr mahallere sarf olunacak imiş.

Şöyle ki on iki milyonu istikrâzât-ı muvakkiteye dört buçuk milyonu İskenderiye ve Kâhire'den dâhilî olarak akd edilen istikrâzâta verilip bir miktarı dahî

komisyon nâmıyla müteahhidlere i'tâ olunarak bâkîsi dâire-i mâliyyede hıfz olunacakmış.

Dün Habeş üzerine sevk olunan asâkir-i Mısriyye kumandanı pâşâ Hazretleri tarafından vârid olan telgraf meâline nazaran asâkir-i mezkûrenin ed'adan yirmi dört saat mesâfede olduğu anlaşılmıştır.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye cânib-i âlîsinden ıslâhât-ı mâliye hakkında tasavvur buyrulan ikdâmâtın mevki' icrâyaya vaz' olunmasına İngiltere Devleti tarafından intizâr olunan muâvenetin te'hîrine istiğrâb olunmaktadır.

Mısır mâliyesinin ıslâhı için celb buyrulan Mister Kivek teşebbüsât-ı vâkıyasından işleri ileri gideceği me'mûl iken bi'l-aks te'hîr etmekte bulunduğu ve hatta mûmâ-ileyhin mesleği ticârete mâni' olmaktan ibâret görülüp ahz ve i'tâyaya bir durgunluk darı olduğu mervîdir.

Hıdîviyyet-i Celîle Elyut'un teklîfini tecessüsüne şâyân görmüş ise de lâzım gelen nakdin tedârikinde Fransızlar ileri gelip sıralayıp geri çekilmiş olduğundan Fransızlar ile icrâ-yı muâmelâta mecbûr olduğu cânib-i Hıdîviyyet-i Celîleden beyân olunmuştur.

Basiret: No: 1743 , 28 Muharrem 1293 / 24 Şubat 1876, s. 2.

Süveyş Kanâlı hakkında Londra gazetelerinde görülen ba'zı tafsîlâtın aynen tercümesidir.

Millet meclisinin haber ictimâında Süveyş Kanâlı hakkında lâzım gelen müzâkerâtın bi'l-etrâf icrâ olunacağı bed'hi ise de bizim (Londra gazetelerinin) buna dâir ma'lûmâtı nüshalarımıza derc ile kanâl-ı mezkûrun gerek mâliye ve gerek mühendislik cihetinde olan ehemmiyeti meydana koymak ve bizim (İngilizlerin) Süveyş Kanâlı ile münâsebâtımızın geçende mübâyaa ettiğimiz hisselerden dolayı

tezâyüd etmesinden âtiyü'z-zikr ma'lûmâtı i'tâ etmek elbette fâideden gayr-ı hâlî olduğu der-kârdır.

Kanâlin mecmû'-ı tûlü doksan mil ise de hakîkatte yalnız iki buçuk mili asıl kanâl olup bâkî kırk yedi buçuk mili taranarak seyr-i sefâine isti'dâd kesb ettirilenden ibâret bulunmuştur. Arzına gelince yukarıda olan arzı (beher metre üç İngiliz kademi ve üç posta muâdildir) yüz metre ise de ka'rı ancak yirmi metre olup ve amkî dahî vustâ olarak sekiz metredir. Kanâl-ı mezkûrun sefâinin seyrine kâbil olacak mertebede boyuna taramak için senevî beher mil için bin üç yüz doksan altı İngiliz lirası mesârif vukû' bulup geçen sene iki taraftan kanâlin ka'rina cereyân eden kum otuz bin dokuz yüz mik'ab metre ihrâc olunmuştur. Hâlbuki bu miktar kum geçen sene akaller kumun ancak yirmi beşte biri olduğundan kanâlin dahî müsâha-i sathiyyesinin ufku makta'ının ancak beşte biri tathîr olunup bâkî dört hamsi kalmış demek olduğundan her sene bu minvâl üzere iki taraftan cereyân eden kumun yalnız bir mikdarı ihrâc olunup bâkîsi bırakıldığı takdîrde yüz yirmi beş sene zarfında kâmilten dolacağı inde'l-hesâb tebeyyin etmiştir.

Mesârif-i hafriyesine gelince ihrâc olunan hisseler sekiz milyon İngiliz lirasından ibâret ise de buna hâricden istikrâz olunan dört milyon sekiz yüz bin İngiliz lirası daha zam ve ilave olunmak iktizâ eder ki ashâb-ı senedâtın temettu'u tefrîk olunmadan istikrâz-ı mezkûrun nemâ ve umûr-ı tesemmânını mahsûben i'tâ olunacak meblağın ifrâzı mukâvele iktizâsından bulunmuştur. Bundan başka senedât-ı mezkûrenin edâ olmayıp tedâhüle kalmış olan nemâsının dahî sened sûretinde ashâb-ı matlûba tevzî' olunmasından dolayı bir milyon üç yüz altmış bin lira daha zam ve ilave olundukta mecmû'u on dört milyon yüz altmış bin liraya bâliğ olmuştur ki buna evkât-ı muhtelifede Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye cânib-i âlîsinden vukû' bulan mesârif-i mütenevvi'a zam olunur ise mecmû' mesârif on sekiz milyon liraya kadar kabaracağı tebeyyin eder.

Maa-mâ-fih Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ tarafından olunan mesârifin ashâb-ı senedâta yüzde beş temettu' verilinceye kadar te'diyesine mübâşeret olunmayıp temettu'-ı mezkûr verildikten sonra îfâ olunarak ve bu temettuun yüzde on beşi

Hıdviyyet-i müşârün-ileyhâya ve on beşi müessisi Mösyö Dö Lesseps'e ve bâkîsi dahî ashâb-ı senedâta tevzî' olunacaktır. Hâricden akd olunan dört milyon sekiz yüz bin liradan ibâret istikrâzın bir zaman-ı muayyen zarfında te'diye ve tesviyesi için hâsılâtın bir miktarı tahsîs olunduğu ve istikrâz-ı mezkûrun tamâmıyla te'diyesi senedâtın kıymetini tezyîd edeceği cihetle bundan yine ashâb-ı senedâtın istifâde edeceği der-kârdır.

Hıdviyyet-i müşârün-ileyhâ tarafından edilen mesârif-i mütenevvi'adan sarf-ı nazarla istikrâz-ı mezkûr ihrâc olunan senedâtın fiyatına zam ve ilâve olunduktan Süveyş Kanâlı'nın mesârif-i vâkıası tamamıyla on milyon İngiliz lirasına bâliğ olur ki hakîkatte dahî mesârif-i hafriye meblağ-ı mezkûrdan ibârettir.

Bu halde kanâlnın hafrine beher mil için yüz on lira ve-yâhût İngiltere'de inşâ olunan şimendüferlere vukû' bulan mesârifin üç misli olduğu tebeyyün eder.

Süveyş Kanâlı'nın bin sekiz yüz yetmiş dört senesi hâsılâtı beher yıl on bir bin yedi yüz yirmi beş İngiliz lirasına bâliğ olmuştur ki bu miktar İngiliz şimendüferleri hâsılâtının 31 misline bedeldir.

Bu hesâbca mesârif-i hafriyeye nisbetle kanâlnın hâsılâtı şimendüferlerin hâsılâtına takaddüm ettiği zâhir ise de Süveyş Kanâlı'nın mesârif-i ta'mîriyesi mezkûr şimendüferlerin mesârif-i mukâyese olundukta pek cüz'î kalır.

Çünkü şimendüferlerin beher mil için hâsılât-ı senevîleri üç bin dört yüz elli dokuz liraya bâliğ olur ise bunun bin dokuz yüz yirmi dördü ve-yâhûd mecmû'-ı temettu'un yüzde elli altısı mesâriften ibârettir.

Süveyş Kanâlı'nın senevî beher mili için olan mesârif şimendüferlerin bir mili ameliyât-ı hafriyesi mesârifine müsâvî olup kanâlnın mesârif-i mukâyese ise hâsılâtın ancak yüzde yirmisine müsâvîdir.

Şöyle kanâlin bir mil mesârif-i seneviyesi bin üç yüz doksan altı lira olduğu halde şimendüferlerin mecmû'-ı mesârif-i bin dokuz yüz yirmi dört İngiliz lirasından ibarettir.

Kanâl-ı mezkûr üzerinde gerek eşyânın nakli ve gerek seyr-i sefâinin mesârif-i beher mil için altı yüz altmış liraya bâliğ olduğu halde bizim (İngilizlerin) şimendüferlerimizin kuvve-i cer-i iskâl ve hem nakliye mesârif-i beher mil için beş yüz kırk dokuz liradan ibâret olup bu hesâbca şimendüferlerin mesârif-i vâkıılarından yüzde beşine muâdil yüzde 22 taayyün eder.

Binâen aleyh mesârif-i zâideden dolayı dokuz milyon üç yüz altmış bin lira sermâyeden ibâret olan akçenin senevî yüzde beş temettu' derecesini bulduğu halde bunun yüzde 23 sırf temettu' olup bâkîsi dahî mezkûr temettu'un hâsıl olması için vukû' bulan sarfiyât olduğu bî-iştibâhtır.

Kanâl-ı mezkûr ber-minvâl-i meşrûh hâsılât-ı senevîsi tezâyüd ettikçe senedâtının bir dereceye kadar kesb-i i'tibâr edeceği ve bundan dahî ashâbının istifâde edeceği şüphesizdir.

Kanâl-ı mezkûrun mesârifât-ı vâkı'ası bi'l-ifrâz sırf temettuuna gelince bin sekiz yüz yetmiş dört senesi sekiz yüz bin altı yüz yetmiş bir liradan ibâret olup yüz yedi bin altı yüz yetmiş bir liradan ibâret olup bunun dört yüz altmış iki bin üç yüz kırk lirası kanâl nâmına akd olunan dört milyon sekiz yüz bin lira istikrâzın nemâ ve umûr-ı tesmâniyle idâre-i Mısriyye tarafından vukû' bulan ba'zı mesârifâta karşılık olarak ifrâz olundukta bâkî kalan üç yüz kırk beş bin üç yüz otuz bir lira kanâlin hakîkî sûrette ashâb-ı senedâtının sermayesi olan dokuz milyon üç yüz altmış bin liraya taksîm olundukta beher hisseye yüzde 6,6 isâbet edeceği der-kâr ise de Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden vukû' bulan mesârif-i zâide ile edâ olunamayıp tedâhüle kalmış olan senedâtın nemâlarına mahsûben verilen kâğıt dahî ilâve olundukta kanâlin sermâyesini yüzde 3,68 nemâ verilebilecek dereceye kadar kabarmasına bâdî olmuştur.

Halbuki bin sekiz yüz yetmiş dört senesi hâsılâtı yetmiş üç senesi hâsılâtından altmış dört bin lira miktarı ziyâde olmasına bırakılırsa bin sekiz yüz yetmiş yedi senesi nihâyetinde hâsılât ashâb-ı senedâta yüzde beş verecek derecede tezâyüd edeceği me'mûl-i kavîdir.

Şurası dahî hafî olmaya ki kanâlin iki tarafından olan karkasların ta'mîr ve termîmi bundan sonra evvelki derece mesârifî mûcib olmayacağından bir dereceye kadar mesârifin nakline bâdî olacağı cihetle temettuât bu cihetten dahî hayli terakkî edeceğine şüphe yoktur.

Çünkü kanâlin matlûb vechle iki tarafının metîn sûrette inşâsı mesârif-i külliyyeye muhtâc ve bu ise servet-i mâliyenin tenâkuzunu mûcib olacağı mülâhazasına mebnî Mösyö Lesseps'in kanâlin bu cihetini nâ-tamâm bırakıp itmâmını ileriye ta'lık ettiğinden şu madde kanâldan mürûr eden sefâinin saatlerini dahî saatte dört mile kadar tenkîs etmiştir.

Binâen aleyh kanâlin ta'mîr ve tahkîmiyle mürûr eden sefâin şimdiki sür'atin iki veya iki buçuk misli sür'atle geçtikleri halde her sefîne on bir saat kazanacağından bir müddet seferiyenin tenâkusunu mûcib olduktan başka kanâldan mürûr eden sefâinin dahî adedinin teksîrine bâdî olacağı bî-iştibâhtır.

Hele bizim (İngiltere'nin) Süveyş Kanâli'nin dört yüz cüz'ünde yüz altmış cüz'ü için dört milyon İngiliz lirası bedel aldığımız senedâttan İngiltere'nin ne derecede istifâde ettiğimiz cihetle vükelânın tahkîk ve tedkîkine ihâle ettiğimiz cihetle bu noktadan sarf-ı nazar etmek emelinde isek de kanâl-ı mezkûrun temettuu şimendüferler temettuuyla mükâyese ettiğimizde birbiri üzerine şimendüfer sermâyesinin iki misli raddede fâideyi müstelzim olacağı za'minde bulunmak muvâfık-ı savâb değildir. Vâki'â mesârifin yerine bedel beher mil için üç misli hâsılât alındığı der-kâr ise de sarf-ı temettua gelince altı misline karîb istifâde olduğu bedfihîdir. Husûsiyle mevki'î iktizâsı rekâbetin zuhûru gayr-ı me'mûl olduğu gibi bugün ahz olunan mürûriye ile tonilâta yirmi paradan ziyâdece olduğu halde sarfîyâtın dört misline karîb hâsılât olduğu ve bunun dahî sene be-sene terakkî

etmekte bulunduğu tefekkür olunursa her halde Şimendüfer temettu‘undan ziyâde olduğu tebeyyün eder.

Bu halde beher yirmi parada on beş para temettu‘ asıl re’sü’l-mâl olan on milyon liraya yüzde sekiz temettu‘ vermeye ve-yâhûd i‘tibârı re’sü’l-mâl olan on dört milyona yüzde 5,7 nemâ i‘tâsına kâfî olduğu gibi ma‘a mesârif hâsılâtın sene besene yüzde altı buçuk nisbetinde ve sarf-ı temettuun yüzde yediye karîb nisbetinde tezâyüd ettiği dahî anlaşılır.

San‘at bahsine gelince bu kanâl on dokuzuncu asrın mûcib-i iftihârı bir iş olduğuna dahî hiç kimsenin i‘tirâza mecâli olmadığını îzâhata hâcet bile göremeyiz.

Basiret: No: 1758 , 16 Safer 1293 / 13 Mart 1876, s. 1-2.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibinden vukû‘ bulan taleb üzerine İngiltere tarafından gönderilen Mister Keyv’e dâir Pall Mall Gazetesi’nde görülen mülâkâtın tercümesidir.

İngiltere Devleti’nin Mısır general konsolosunu General Setantin geçen Teşrînievvelin otuzu tarihiyle hâriciyye nâzırına gönderdiği bir mektûbda (geçenlerde Hıdîv-i Mısır Hazretleriyle esnâ-yı mülâkâta müşârün-ileyh münâsebet getirip Mısır mâliyesinin ıslâh-ı terakkîsi zımında İngiltere’nin...vâkıf müste‘id bir zâtın vücûduna lüzûm görüldüğu beyân ettiği muharrerdir.

Bununla beraber Teşrînisânînin altıncı günü Nubar Pâşâ Hazretleri tarafından devlet-i müşârün-ileyhânın Hâriciyye Nezâreti’ne gönderdiği tahrîrâtta General Setantin’in ifâdât-ı meşrûhasını te’yîd yollu ma‘lûmât i‘tâ ve umûr-ı mâliyyeye vâkıf iki müsteid zâtın ta’yîni beyân olunması üzerine Hâriciyye Nâzırını dahî İngiltere’nin Mâliye Nâzırına ma‘lûmât verir.

İngiltere'nin umûm-ı maaşât nâzırı ve parlamento a'zâsından Stevin Keyv intihâb olunur. Yedine bir ta'lîmât-ı resmîye ve General Setanın tarafından îcâb eden mu'âvenet-i lâzîmenin icrâsı için de hâriciyye nâzırı tarafından mektûb verilir.

Hâriciyye Nâzırı Lord Darby tarafından Mister Keyv'e gönderilen ta'lîmâtın sûretidir.

Haşmetlü kraliçemizin (İngiltere'nin) Mısır general konsolosu General Setanın tarafından vürûd eden tahrîrâtta Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretleri Mısır mâliyesini ıslâh ve tanzîm ve tamamıyla İngiltere mâliyesine tatbîk etmek emel ve arzusuyla devlet-i müşârün-ileyhânın muâmelât-ı mâliyesine vâkıf zeki bir zâtın resmî olarak ta'yînini talep etmekte olduğu beyân olunarak bu madde haşmetlü kraliçe hazretlerine arz olunması üzerine müşârün-ileyhâ dahî hizmet-i mezkûrenin îfâsına sizi ta'yîn buyurdular.

Lâkin Teşrînisânînin dördüncü günü Nubar Pâşâ Hazretleri'nin General konsolosu Mister Setanın ile mülâkâtında ikisi dahî doğrudan doğruya Mısır mâliye nâzırının maiyyetinde olmak üzere biri vâridât ve diğeri mesârifât dâiresini tanzîm ve ıslâh etmek üzere iki kişinin ta'yîn olunmasını talep ettiği anlaşıldı.

Bununla beraber talep olunan iki kişinin hiç olmazsa biri olsun muâmelât-ı mâliye ile defter usûlüne vâkıf olduktan başka Avrupa devletlerinin bugünkü servet ve terakkîsini mûcib olan esbâba dahî vâkıf olması mültezim bulunmuştu.

İngiltere'nin Devlet-i Aliyye ve Mısır ile olan münâsebâtı kadîm olduğundan Devlet-i Aliyye'yi hoşnûd edecek mevâdın kâffesinde İngiltere Devleti derece-i nihâyeye bezl-i mechûd edeceğinden Mısır'ın mâliyesini ıslâha me'mûr ta'yînine dahî İngiltere Devleti kemâl-i hâhişle müsâraat eyledi.

Bu me'mûr Mısır mâliyesinin muâmelât-ı kadîme ve hâzırasına tamamiyle vâkıf olması iktizâ edip hâlbuki verilen ma'lûmâtın gâyet mahdûd olduğu cihetle bu bâbda hiçbir iş görülemeyeceği anlaşılmıştı.

Çünkü her hangi mülkün olursa olsun mâliyesini ıslâh etmek mesârifâtının mühimmâ emken tahdîd ve taklîli ile beraber vâridâtının teksîrine vâbeste olup ve buna me'mûr olan zâtın ise muâmelât-ı kadîme ve hâzıraya ma'lûmât-ı tâmmesi olmak şarttır.

Hıdîv-i müşârün-ileyh tarafından verilen ma'lûmât bi'l-etrâf tezker ve tedkîk olunduktan sonra bunun yalnız muhâberât vâsıtasıyla vücûdu kâbil olmayacağı der-kârdır. Binâen aleyh mu'temed ve ehliyetli birinin Mısır'a gitmesine karar verilerek bu işe sûret-i mahsûsada ta'yîn olundunuz.

Sizin (Mister Keyv'in) hizmet-i mezkûre ile Mısır'a gönderileceğiniz General Setantin vâsıtasıyla Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânibine arz ve beyân olunduktan İngiltere Devleti tarafından madde-i mezkûreye ber-minvâl-i meşrûh ehemmiyet verilmişinden izhâr-ı mahzûziyet buyrulmuştu.

Binâen aleyh muhtâc olduğumuz ma'lûmâtın tahsîli zımında Hıdîviyyet-i müşârün-ileyhâ cânib-i âlîsinden kâffe-i teshîlâtın derîğ buyrulmayacağı ve ezhâtdan olduğu cihetle her halde sûret-i mükemmilede bir lâyiha tanzîmine muvaffak olacağınız (Mister Keyv'in) me'mûl-i kavîdir.

Konsolos-ı mûmâ-ileyh General Setantin'in muâmelât-ı vâkıayı Hıdîv-i Mısır Hazretleri'ne arz ve tefhîm etmesi tavsiye olunmuş ve siz (Mister Keyv'in) evvel emirde Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri'yle bi'l-mülâkât mâliyenin îzâhı zımında evâmir-i mukteziyenin i'tâsını talep ediniz bu bâbda edeceğiniz hizmetin Mısır'a fâidesi olacağı gibi İngiltere dahî her vakit ve hâlde Mısır'ın hayr-hâhı olduğundan ona da hisse-i istifâde çıkacağı der-kâr olduğundan bu bâbda dikkat ve i'tinâ etmeniz mültezimdir.

Mısır'da bulunduğunuz (Mister Keyv'in) müddette harekât-ı vâkıanız hakkında mükemmel ve mufassal bir ta'lîmât i'tâ olunmamış ise yine işlere dikkat etmeniz vazîfeniz dâhilinde bulunmuştur.

Ma'lûmât-ı mevkı'ıyye ile beraber îcâbı hâlinde meşvereret edip mûcibince amel etmeniz için Süveyş Kanâlı hakkında Der-saadet'te teşekkül eden muhtelid komisyona İngiltere tarafından me'mûr ta'yîn edilen miralay Setuk nâm kimesne dahî maiyyetiniz terfîk olunmuş olduğundan gerek Mısır'a ve gerek Mısır'ın Devlet-i Osmâniyye ile olan ma'lûmât-ı vâkıasına mûmâ-ileyh vâsıtasıyla kesb-i ma'lûmât edeceğinizde şüphe yoktur.

Mûmâ-ileyh Miralay'a verilmek üzere leffen gönderilmiş olan tahrîrâta atf-ı nazar ederseniz mûmâ-ileyhin Mısır'da bulunduğu müddette İngiltere'nin yüz yetmiş bin Süveyş Kanâlı hisselerini mübâyaa ettiğine dâir ba'zı ma'lûmât-ı mukteziyenin istihsâli zımnında general konsolosu (Setantin'e) mürâcaat etmesi tavsiye olduğuna kesb-i ittilâ' etmiş olursanız. İntihâ. (İmzâ Darby)

Hâriciyye nâzırı Lord Darby tarafından İngiltere'nin Mısır general konsolosu Setantin'e gönderilen tahrîrâta îcâb eden ta'lîmâtın beyânından sonra kelâmı Mister Keyv'i me'mûren Mısır'a i'zâm olduğu maddesine atf ile (haşmetlü kraliçe hazretleri Mister Keyv'i me'mûren Mısır'a ta'yîn ettiği cihetle Hıdîviyyet-i Celîle cânib-i âlîsinden der-uhde olduğu cihetle ma'lûmât-ı lâzıme i'tâ olunup olunmadığı ve ma'lûmât-ı mâliyeden ba'zılarının ketm edilip edilmediği bi't-tahkîk sûret-i hafiyede olarak tarafımıza bildirilmesi muktezî olduğu gibi tarafınızda Setantin) îcâb eden muâvenetin istihsâlinde dahî aslâ tereddüd ve te'hîr olunmaması mültemistir. Bununla beraber İngiltere Devleti tarafından ber-minvâl-i meşrûh me'mûr ve mahsûs i'zâmı Mısır'ın ma'lûmât-ı vâkıa-i dâhiliyesine hiçbir gûne dahl ve ta'arruz emelinden ileri gelmeyip mahzâ Hıdîv-i Mısır tarafından iltizâm olunmakla beraber bu mülkün ahâlisi (İngiltere'nin) dâimâ Mısır'ın saâdet ve selâmeti arzusunda olduğundan ileri geldiği cihetle işi resme döküp de gûyâ Mısır'ın mâliyesini ıslâha me'mûr olmuşsunuz gibi ba'zı harekâta bulunduğunuz takdîrde ilerde mes'ûliyette kalacağımızı resmen beyân ederim.)

Bundan başka vâkıâ birkaç tahrîrât dahî gönderilmiş ise de bunlardan bir takımı mûmâ-ileyh Keyv maiyyetine birkaç kâtib ta'yîni ve diğeri Miralay Setuka

Süveyş Kanâlı hakkında îcâb eden ma'lûmâtın i'tâsı ve buna mümâsil mevâd-ı sâireyi hâvî olduğu ecilden onların zikrinden sarf-ı nazar olundu.

Basiret: No: 1759 , 17 Safer 1293 / 14 Mart 1876, s. 1-2.

Londra'da tab' ve neşr olunmakta olan Daily Telgraf Gazetesi'nin Mısır'da mukîm muhbirini Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretleri'yle olan mülâkâtının mezkûr gazetede görülen sûretinin aynen tercümesidir.

Geçen şubatın altıncı günü Hıdîv-i Mısır Hazretleri cânib-i âlîsinden aldığım emr üzerine doğruca Abidin Saray-ı âlîsine bi'l-azîme müşârün-ileyh Hazretleri'yle bir saat kadar mülâkât şerefine nâil oldum.

Müşârün-ileyh hazretleriyle vukû' bulan mülakâta politika ve mâliye ve mevâdd-ı sâire hakkında olan efkâr-ı mahsûsasının beyân etmiş ve ba'de'l-istîzân mevâdd-ı mezkûreden ba'zılarının neşrine dahî müsâade tahsîl ettiğim cihetle münâsib olanların ta'rîfine ber-vech-i âtî mübâderet ederim.

Fakat şurasını da beyân etmek isterim ki müşârün-ileyh hazretlerinin beyân ettikleri mevâd-ı muhtelifle ile politika cihetinde olan ma'lûmâtları bir derecelere zihnime yer etti ki olur olmaz vakitte ferâmüş olunması kâbil değildir.

Hele müşârün-ileyh hazretlerinin efkâr-ı ve mesleği şu asırda fenn-i diplomatikada yed-i tûlâsı olanlara tefevvuk edeceğine hiç şüphem kalmadı.

Husûsiyle ta'rîfi sadedinde buldukları maddenin i'tirâz olunacak mahallini ra'yâ eylediğinden başka kendilerine ifâde olunan bir şeyin derhâl müzâyâsına vâkîf olmak husûsunda olan kuvve-i zekâyâ tefevvuk edecek şu asırda bir diplomat yoktur diye iddiâ edebilirim.

Açık ve ketm etmeyerek nutk îrâd etmekte Prens Bismark'ın muâdili olup bununla beraber kendilerinin vak' ve haysiyetine aslâ hâlel getirmeyerek gâyet

nâzikâne ve mültefitâne tabsîrât kullanmak ve-yâhûd ifâde-i hâl ederken ta'rif ettikleri madde her ne mertebe hiddet ve gazabı mûcib olsa bile müşârün-ileyh hazretleri tavrını aslâ tebdîl etmeyerek kelâma ibtidâ şurû' ettiği bir hâl üzere devâm etmesine hakîkaten hayrette kaldım.

Müşârün-ileyh hazretleriyle Fransızca mükâleme ettiğim cihetle kendimi Fransa'nın millet meclisinde en birinci ve en a'lâ nutk îrâd edenlere tercîh edeceğimi riyâsız olarak teyakkun ederim.

Müşârün-ileyh hazretleri esnâ-yı mülâmemedede beyân etmekten ihtirâz ettiği cihetlere begâyet dikkat ettiklerinden mülâkâtımızda hiçbir gûne sadedin hâricine çıkmadı.

Müşârün-ileyh hazretleri sözüne hitâm verdiği anda kendimin gazetenizin muhbiri olup Mısır'ın ahvâline dâir ba'zı ma'lûmât-ı müfide istihsâli için mahsûsan beyân ettiğim sırada derhâl müşârün-ileyh hazretleri hakîkati öğrenmek husûsunda olan gayretinize pek memnûn oldum.

Bu bâbda hiçbir şeyi ketm etmeyerek tamâmıyla beyân edeceğim yani söylenmesi câiz olan mevâdı bilâ ketm beyân edeceğimden dilediğiniz maddeyi suâl etmeye me'zûnsunuz.

Fakat şu aralık akdi tasavvur olunan mukâvele nâmına gibi bir takım mevâdd-ı mu'tenâyâ münâsebeti olan maddelerde beyân olunması tecvîz olunamayacak hallerde in îzâhında sükût edeceğim cihetle onların ifşâsı câiz olmadığını derk etmeniz lâzım gelir.

Çünkü İngiltere ahâlisinin metbû'-ı müfehhamım velîyyü'n-ni'met-i bî-minnetimiz Pâdişâhım Efendim Sultan Abdülaziz Han Hazretleriyle olan vüdd ü müsâfât ve sâmimî muhabbetten dolayı memâlik-i Mısır dahî o dâire dâhilinde bulunduğundan tabîi bizim dahî hayr-hâhımız olduğuna hiç şüphem olmadığından

bugünkü günde bulunduğumuz derece ve emelimizin neden ibâret olduğu ve tasmîmâtımızı dahî bilâ-ketm beyân edeceğimi vaad ederim.

Müşârün-ileyh hazretleri kelâmı İngiltere'nin Zenkbar mes'elesine müdâhale etmesine nakl edip bu bâbda Mısır'ın tevsî'-i mülk etmek emelinde olmayıp fakat İngiltere'nin şimdiye kadar esîr ahz ve i'tâsını men' etmek üzere pek çok fedâkarlıklar ettiğini ve bu yolda Mısır'ın dahî İngiltere ile hem-efkâr bulunduğunu irâd eden ibâret bulunmuş ve küllî masraf ihtiyârıyla sevk olunan asâkir-i Mısriyye'nin geriye çekilmesi mahzâ İngiltere ile olan vüdd ü müsâfâta bir gûne halel geldiğine râzî olduklarından ileri geldiğini beyân etmiştir.

Cevben mevki'in Zenkbar'dan zabtı husûsuna gelince müşârün-ileyh hazretleri İngiltere hâriciyye dâiresinin ma'lûmâtı olan esbâb-ı ma'lûmeyi serd ve ityân ile beraber mahal-i mezkûr mine'l-kadîm Mısır'ın merbûtâtından olduğu gibi Viktorya Neyaneza Gölü ile Bahr-i Ahmer sâhili beyninde olan araziye mâlik olmak Mısır'ın ticaretin terakkîsini mûcib olacağı bundan akdem me'mûren ol taraflara i'zâm olunan Miralay Gordon tarafından lâyiha ile beyân ve ihtâr olunduğunu beyândan sonra şurasını dahî ilâve-i mekâl ettiler.

(Evet hatta Miklab Pâşâ'ya dahî verdiğim emr-i ta'rîfât-ı meşrûhayı mü'eyyed bulunmuştur.

Şöyle ki mahall-i mezkûre müvâsalat olundukta şâyed Zenkbar asâkiri tarafından zabt olunmuş ise de aslâ bir şey yapılmayıp hemen orduyu yanı başına veya nehir sâhiline çadırlar kurup ikâmet ettirilmesi emr olunmuştur.

Lakin pâşâ-yı mûmâ-ileyh aldığı emrin bir miktar ilerisine gidip işi bir gâile heyetine ilkâ etmek derecesine vardırırmış ise de keyfiyet haber alınarak derhâl önü alınıp âsaişin iddiâsına muvaffak olunmadı mı?

Pek a'lâ harekât-ı meşrûhadan dolayı İngiltere elbette Mısır'dan ziyâde istifâde etti. Bundan başka Sudan içine doğru asâkir-i Mısriyye sevki fevka'l-âde

vukû‘ bulan dört yüz bin lira mesârif ve ol cihetten intizâr olunan ticâretten dahî yedi yüz bin liraya karîb bir temettuu terk eylediğimiz halde bu kadar fedâkarlığa mukâbil ne mükâfâta nâil olduk? Evet İngiltere gibi biz de âsâyîşin ve istirahat-i ahâlî ve mülâhazada bulunmamakta isek de maa-mâ-fih Mısır ahâlisinin saâdet-i hâl ve selâmet istikbâllerini bunların kâffesine elbette tercîh ile mahall-i âsâyîş olmak efkârında bulunanların men‘ine cidden bezl-i makdûr ve mechûd olunur.

Şimdiye kadar Mısır idâresine dâhil olan mahallerin kâffesini ıslâh ile beraber ümrân ve terakkîsine sa‘y ü ihtimâm olunmakta olduğu meydanda olup ez-cümle Berbere taraflarında bin iki yüzden mütecâviz ve son günleri vaz‘la su yolları inşâ edilip ve yeniden bir taş iskele ve bir de fener yapılmaktadır. Bunlardan acaba İngiltere’nin ticâret-i bahriyesinin istifâde etmesi bir kere tefekkür olunmuyor mu?

Lakin Mısır’ın terakkîsi ve-yâhûd muâmele-i dâhiliyyesinin muhavver lâyıkında icrâsı Mısır mâliyesinin mûcib-i harabi olan bir takım makrazların insafsızlığından ileri geldiği ma‘lûmdur. Şu bulunduğumuz asrın muhteriat-ı cedîde-i müfidesinin celb ve tedârîki için muhtâc olduğumuz akçeye ancak gâyet fâhiş nemâ i‘tâsıyla destres olunmaktadır. Vâkıâ bir vakitten beridir ziyâdesiyle temettu‘ olunması me‘mûl-i kavî olan mevâdı fûruht ile fırsat intizârında olan fâhiş fâizcilerden halâs olunmuş ise bunun zâhiren olsun ketmi lâzım gelir iken muvaffak olunamadığından âkibet meydana çıkıp artık alenen sanmak fikr-i mahsûsunda bulunduk Mısır’ın her ne vakit ıslâh ve terakkîsine kıyâm olunmuş ise hâricden mingayr-ı me‘mûl bir takım müşkilât zuhûr etmekte ise de bundan böyle müşkilâta aslâ ehemmiyet verilmeyip işin çıkarına gidileceği mecbûriyetinde bulunulacaktır. Ez-cümle bundan çend gün akdem altı haftaya kadar müddetleri münkaziye olacağından te’diyesi lâzım gelen bir takım istikrâzât-ı muvakkitenin tesviyesi için lâzım gelen akçeyi Fransa bankerlerinden ibâret bir cem‘iyet ikrâz etmeyi der-uhde ettiler ise de yüzde yirmi iki fâiz talep ettiklerinden bi’t-tabî‘ muvâfakat olunamayıp mu‘âmele-i vâkı‘ayı Fransa’nın Mısır general konsolosu vâsıtasıyla Fransa’ya bildirdikde hem hiddet ve hem istiğrâblarını mûcib oldu. Bunun üzerine teşekkül eden cem‘iyet-i mezkûre zikr olunan taleplerinde ısrâr ettikçe bir iş görülmek kâbil olamayacağından ve bunun bi’l-âhara Mısır bu derecesinde müvâzenenin ucu bulunamayacağına bir

dereyeceye kadar sebep olacağı der-kârdır. Lakin Mısır'ın şimdiki halde istikrâzât-ı mevcûdesini düyûn-ı umûmiye tahvîl etmeye kâfi ehven fâiz ile bir istikrâz akdine muvaffak olabilir isek hiçbir kimse mütezarrır olmayarak bu derecede müvâzene hâsıl olup ve bundan böyle mülkün harâbını müeddî olacağı der-kâr olan fâhiş fâizlerle istikrâz akdine dahî hâcet hissetmeyeceği bedîhîdir.

(Bu makâmda kelâmı benim evvelce beyân etmiş olduğum efkâra intikâl ettirip) şimdiye kadar Mısır'ın harâbetini müeddî olup ve şimdiye kadar pek çok paralarımızı almakta olan Fransızlar ile istikrâz akd etmekten ise cüz'î bir fâiz ile İngiltere bankerlerinden akçe almayı tavsiye ediyorsunuz ki bu bâbda ben dahî bu efkârdayım.

Ez-cümle Mister Keyv'in me'mûren buraya gelişi Mısır'da ba'zı hâlâtın terakkî ve ıslâhına bâdî olduğu kâbil-i inkâr değil ise de efkârımın bir hatve daha ileri gitmesine aslâ bir fâidesi olmadı. Bi'l-akis Fransızların talebine muvâfakat etmek muhâl olduğundan havâle-i sem'-i i'tibâr etmedim.

İşte buraya kadar beyân ettiğim tafsîlât Mısır'ın müstakbeline dâir olup bundan memâlik-i mezkûrenin beheme-hâl terakkî etmekte veya edeceğine şüphe yoktur. Mister Keyv'in buraya vürûduyla Mısır'ın ahvâl-i mâliyesine dâir kaleme alınarak devlet-i metbû'ası olan İngiltere'ye gönderdiği noktaya gelince bunun matlûba tevâfuk etmeyeceği henüz ma'lûm değildir. Fakat hükûmetin şu zamanı fırsat add ile ondan istifâde etmek emeline olanlar menfaat-i zâtiyeleri için hayli gayret etmektedirler.

Muâmelât-ı dâhiliyemizin ileride sektedâr olmaması için ba'zı mevâdin adem-i vukû'una her halde bezl-i gayret olunup Mısır'ın ya i'tibâr-ı hâzırasını sektedâr ve-yâhûd dâileri de bir müşkilâta dûçâr olmamasını iltizâm ile hiçbir tarafın tevassutunu kabûl etmez maa-mâ-fih Hükûmet-i Mısriyye'nin maksadı müşkilât-ı hâzırayı def' etmek üzere İngiltere'nin tevassutu ile matlabin husûlüne muvaffak olmaktır. Halbuki Fransa bu tevassuta bir kat derece daha ziyâde imtiyâz vermeye müheyyâ ise de hükûmetin işine el vermeyeceğinden bu bâbda Elyot'un tekâlifâtı

daha münâsib ve akla muvâfık olduğundan İngilizlerden istikrâz akdi elbette Fransızlara müraccahtır. Bunda dahî hükûmetin bir dereceye kadar umûr-ı dâhiliyesine müdâhale emâreleri hiss olunmakta ise de âtîsi her halde istifâdeyi mûcib olacağından muvâfakat olunacak ve fakat talep olunan akçe henüz hâzır ve müheyyâ olmadığından bu husûsun dahî kabûlüne karar verilmemiştir. Hâlbuki va'deleri hülûl eden istikrâzât-ı muvakkite nemâlarıyla re'sü'l-mâlleriyle te'diyeye hükûmet-i Mısriyye mecbûr olduğundan bi't-tab' Fransızlara mürâcaat edip rivâyete nazaran istikrâz-ı mezkûr senedâtının bâyi'i yalnız Fransız olmayıp İngiliz ve Almanyalılar'dan dahî bulunduğu anlaşılıp bu halde bugün yarın mezkûr istikrâzın akdi kararlaşacağı der-kârdır.

Mûmâ-ileyh Mister Keyv'in her bir umûrunda teshîlât olmak için tarafımızdan evâmîr ve muâvenât-ı lâzıme i'tâ olduğundan mûmâ-ileyh vâsıtasıyla Mısır'ın umûr-ı mâliyesine İngiltere Devleti'nin tamamıyla kesb-i ittilâ' edeceğinden her halde fâideden hâlî değildir.

Bir takımların zehhâbına göre İngiltere Devleti Süveyş Kanâlı senedâtını mübâyaa ile beyhûde bu kadar mesârife dûçâr olduğuna dâir ba'zı tefevvühât-ı devrân ettiği anlaşılıyor ise de kendimizden ziyâde umûmun istifâdesini mûcib böyle bir cesmî inşâattan ileride İngiltere'nin dahî küllî istifâde edeceği der-kâr olup hele Mister Keyv'in Mısır'ın ahvâl-i mâliyesi hakkında olan gayret ve ikdâmıyla bi-hakkın îfâ-yı vazîfe etmesinden pek memnûnum) diye buyurdular.

Bu mektubu postaya yetiştirmek üzere bu kadarla iktifâ edip müşârün-ileyhin ifâdâtının bakiyesini bundan sonra göndereğim mektûba ta'lik ettim.

Basiret: No: 1761 , 19 Safer 1293 / 16 Mart 1876, s. 1.

Asâkir-i Mısriyye'nin Habeşistan muhârebesinde mansûr ve muzafferin ve Habeş asâkirinin makhûr ve müdmir olduğu ve Habeş kralı asâkir-i mansûreye serdârlığı cânibine tahrîrât-ı mahsûsa irsâl ile sulha tâlib bulunduğu dünkü gazetemizde 13 Mart tarihli Kâhire'den aldığımız telgraf meâlinden anlaşılmış idi.

Bu kere vak'a-i mezkûrenin tafsîlâtına dâir istihsâl eylediğimiz ma'lûmât-ı sahîhaya göre asâkir-i Mısriyye geçenlerde Kurla nâm mahalde Habeş asâkiri ile büyük bir muhârebe edip sekiz saat mümettid olmuştur. Muhârebede Habeşliler tarafından gâyet külliyyetli telefât olmuş ise de asâkir-i Mısriyye'den dahî epeyce zâyiât ve telefât vukû' bulmuştur. Muhârebenin ertesi günü yine bir muhârebe olup Habeşliler tarafından bir hayli telefât vukû'a gelmiştir. Maa-mâ-fîh ferdâsı yani iki gün muhârebe olduktan sonra onuncu günü dahî Habeşliler kâffe-i kuvvetleriyle asâkir-i Mısriyye üzerine fevka'l-âde sûrette hücum etmişler ise de yine perişan ve muzmehal ve telefât-ı kesîre vermemek her birisi bir tarafa firâr edip yalnız meydan-ı muhârebede yaralılarından başka beş bin nüfûstan mütecâviz maktûl bırakmışlardır. Artık bunun üzerine Habeş ordusunda asâkir-i Mısriyye'ye mukâvemet edecek hiçbir eser görünmediğinden asâkir-i Mısriyye dahî muhârebenin dördüncü günü ale's-sabah hareket ettirilerek ve Habeş ordu-gâhına karîb bir yerde istihkâm yapılarak ve toplar vaz' olunarak gülleleri Habeş ordusuna yağdırmaya başlamış olmakla gülleler. Habeş hükümdarının çadırı kurbüne düşmesiyle düşman ordusu artık târümâr ve perişan bir halde Belise nâm tarafa doğru firar etmişlerdir.

Bunun üzerine ertesi günü mûmâ-ileyh Habeş hükümdarı tarafından zât-ı Hazret-i Hıdîvînin mahdûm şecâat mersûmları olup orduda bulunan müşîr devletlü Hasan Pâşâ Hazretlerine hitâben me'mûr-ı mahsûs ile bir kıt'a mektûb bi'l-irsâl istid'â-yı sulh ve müsâlemete müsâraat eylemiş olduğundan müşîr-i müşârün-ileyh cânibinden istid'âsı kabûl olunarak mükâlemeye girişildiği tebeyyün etmiştir.

(Basîret)

Bâlâda muharrer ma'lûmâta nazaran asâkir-i Mısriyye'ye Habeş askeri tâb aver mukâvemet olamayıp onlar perişan ve asâkir-i Mısriyye muzaffe olup Habeş memâlikinin tâ içerilerine kadar ilerlemiş ve Habeş hükümdarı tarafından sulh ve müsâlemet taleb olunmuş olduğu anlaşılmıştır. Hükümdarın şu talebe mecbûriyeti asâkir-i Mısriyye tarafından gönderdiği sademe-i satvetten nâşî olarak akd olunacak müsâlaha her halde menâfi'-i Mısriyye'ye muvâfık sûrette olacağında şüphe yoktur.

Habeşlerin şu sûretle asâkir-i muntazama-i Mısriyye'ye saatlerce mukâvemet etmeleri kendilerinin bedevî ve vahşî olmayıp silahları muntazam olmasından ve içlerinde fenn-i harbe âşinâ adamları bulunmasından ileri geldiği halde nihâyetinde yine tâb aver olamamaları asâkir-i Mısriyye'nin şecâatiyle beraber müşârün-ileyh Hasan Pâşâ Hazretlerinin muttasıf oldukları besâlet ve fetânetleri semeresi olduğu ve şu muzafferiyet bâ'is şükran ve mahzûziyet bulunduğu der-kâdır.

Basiret: No: 1764 , 23 Safer 1293 / 20 Mart 1876, s. 2.

Times Gazetesi'nin şubat on dört tarihli İskenderiye muhbirinden alıp neşr ettiği mektûbda diyor ki Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden akd olunacak istikrâzı der-uhde eden Mösyö Başri'ye verilen imtiyâzâtın başlıcası Mısır'da bir banka-i millî te'sîsidir.

Bu bankanın büyücek bir sermâye ile te'sîsi mukarrer olduğundan mülkün kâffe-i vâridât ver mesârifâtını der-uhde ederek bank notası dahî ihrâc edecektir.

Mezkûr banka Der-saâdet'te olan Banka-i Osmânî gibi olacağından mülkün başlıca bir emniyet sandığı makâmında bulduktan başka kâffe-i vâridât mezkûr bankaya teslîm olup mesârifât dahî yine onun vâsıtasıyla icrâ olunacağından mülkün muâmelât-ı mâliyesine mahsûs bir mahall olacaktır.

Vâkıâ bunların kâffesi hoş görünüp ancak bir vakitleri İngiltere'de dahî müzâyaka-i mâliye vukûunda istikrâz olunan bir milyon iki yüz bin lira ile bir banka te'sîs olunmuş ise de ümit olunan fâidelerin kâffesi sathî hükmüne girmiş olduğunu Mösyö Kolos nâmında diğeri bir Fransız beyân etmektedir.

Bin altı yüz doksan dört senesi Londra'da bir banka bile olmadığından Lombardof sokağında olan kuyumcular sarraflığa dâir pek büyük işler görmekte ve ol vakit ber-minvâl-i meşrûh büyücek bir bankanın te'sîsine lüzûm görülmekte idi.

Hâlbuki İskenderiye’de şimdiki halde âtîde esâmîsi muharrer bankalar mevcûd olduğundan yeniden bir banka te’sîsine lüzûm olup olmadığını keşf edemeyiz.

Mezkûr bankalardan birincisi Anglo Ecibson Bankası bir milyon altı yüz bin İngiliz lirası sermaye ile işte mübâşeret edip bugünkü günde hayli terakkî etmiştir.

İkincisi bir milyon sermâyeli Estro Ecison Bankası ve üçüncüsü sekiz yüz bin İngiliz lirası sermâyeli İskenderiye Bankası dördüncüsü iki yüz elli bin lira sermâyeli Mısır Bankası beşincisi beş yüz bin lira sermâyeli Hind Ecibson Bankası altıncısı üç milyon İngiliz lirası sermayeli İtalva Ciziyane Bankası sekizincisi iki milyon lira sermâlî Frankı Ecibsiyon Bankası dokuzuncusu iki milyon beş yüz bin lira sermayeli Banka-i Osmâniyye onuncusu yedi yüz elli bin lira sermâyeli Susayte Jenral Ottoman Bankası on birincisi üç yüz otuz bin lira sermâyeli Sosine Ecibsiyon Bankası on ikincisi yüz bin lira sermayeli Sosine Davanes Bankası on üçüncüsü iki yüz bin lira sermayeli Sosine Nasyonal Bankası’dır.

Bunlardan başka bir takım tüccâr dahî vardır ki sûret-i zâhirede bunların her biri gûyâ hizmetle me’lûf gibi görünür ise de hakîkatte ekserîsi bankaya müteallik küllî işler görmekte her biri bir banka hükmünde olduğu îzâhât-ı âtîyeden nümâyân olur şöyle ki bunlardan birine bir send ve havâle nâme gösterildikte mezkûr bankalardan birine bir çek (havâle) vereceğine kasasını güşâd ile tesviye eder. Buralarda ne banknotlar ve nede tahvîlât görülmek nâdir olup yalnız İngiltere ile olan ahz ve i’tâlarda kullanılmak mecbûriyetinde bulunurlar. Maa-mâ-fîh muhavver-i lâyıkdâ idâre olunarak banknotasını ihrâc olunmuş olsa bunun yakın vakitte pek büyük muhassenâtı görülür. Lakin zürrâ’ şimdiye kadar fûruht ettikleri pamuğun bedelini altın olarak aldıkları halde bundan böyle kâğıt almaya razı olmaları me’mûl değil ise de içeriler ile büyücek ahz ve i’tâ ile meşgûl olanlar için olunan mübâyaata nakd gönderilmek pek müşkildir. Bunun olsa olsa bir çâresi olup o da ahâlî beyinde tedâvül etmesine müsâade olunan banknotların ileride vergiye bedel kabûl olunması husûsudur ki ol vakit ahâlî beyinde dahî i’tibâr bulacağına hiç şüphe yoktur. Fakat

evrâk-ı nakdiyenin tedâvülüne Mısır tarafından müsâade olunup olunmayacağı mechûldür.

Bu halde Mısır'da evrâk-ı nakdiye tedâvülü diğer bir bankanın te'sîs-i lüzûmunu gösterdiği halde bunun ileride büyük muhassenâtı müşâhede olacağından mezkûr bankanın bir an akdem te'sîsi zımnında Avrupa ashâb-ı servetinin muhâceme edeceği der-kârdır.

Afrika-yı Vustâ keşfiyâtı için Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye cânib-i âlîsinden gönderilen Miralay Gordon Bey'in bu günlerde avdet edeceği sûret-i mevsûkada olarak rivâyet olunuyor.

Mûmâ-ileyhin sebep-i avdeti maiyyetinde olan asâkir-i Mısriyye'nin ale't-tevâli yerliler ile uğraşmasından ahâlî-i mezkûreye mukâbele edemeyecek derecede tenâkus etmesi ve-yâhûd asâkir-i mezbûre hatt-ı estüvânın havasını tahammül edemediğinden pek çok hasta bulunması veya yerlilerden asker olmayı isteyen pek az olması maddeleridir. Bundan başka usûl-i idârenin ıslâhı ile yerlilerin taht-ı inzibâta alınması kâfi asker olmadığı mûmâ-ileyhin avdetine lüzûm görünmüştür.

Mısır'ın şu aralık Habeş ile olan muhârebesi devâm ettikçe gerek asker ve gerek masrafça fedâkarlık ihtiyârî lâzım geleceğinden hatt-ı estüvâda mükemmel bir idâre teşkiline şimdilik muvaffak olunamayacağı melhûz olduğu cihetle bir müddet bundan sarf-ı nazar olunacağı söyleniyor.

Bu bâbda Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin meslek-i müttehizi İngiltere Devleti'ne tevfiik-i hareket etmekten ibâret olması îcâb edeceği der-kârdır.

Şöyle ki İngiltere Devleti müstemlikât-ı ecnebiyyeye mâlik olmak için hiçbir teşebbüste bulunmayıp evvel emirde ticâreti ilerletmek için gözünü budaktan esirgemez ve ba'zı kimselerin icraatına havâle-i maslahat olunmak iktizâ eder.

Yani Hıdıviyyet-i Celîle Hıttı-i Estuva taraflarına mâlik olmak tasavvurunda bulunduğu takdîrde ol taraf ile ahz ve i'tâyı teshîl etmenin esbâbına teşebbüs ederek hatt-ı estüvâya lâzım gelen tarîkin güçşâdıyla tüccârın a'dâdan muhâfazası gibi esbâb-ı terakkîyi iltizâm etmesi îcâb eder.

Yoksa şimdiye kadar düvel-i ecnebiyyenin mâlik oldukları müstemlikât-ı ecnebiyyeden hiç biri kuvve-i cebriye ile vücûda gelmeyip kâffesi evvel emirde ihtilât peydâ etmek ve bu ise ticârete vâbeste olduğundan tüccârın teşvîk ile vücûda getirmek iktizâ edip müahharan oraların zabt ve teshîri ile muhavver lâyıkında idâresi husûsu pek cüz'î bir gayretle vücûda gelir.

Bu halde bana kalırsa Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye cânib-i âlîsinden ol taraflara ehemmiyet verilmesi Sudan şimendüferinin ikmâline ta'lîk olunmalıdır.

Çünkü ol vakit mezkûr şimendüfer sâyesinde ol tarafların ticâreti terakkî edip bir takım kisânın külliyyet üzere ahz ve i'tâ etmeleri zımında ya ol cânibe hicret veya bir şerîk tedârik etmeye muhtac olurlar bunların dahî bi'l-âhare muhâfazaları kaziyesi zuhûr eder bu gibi mevâd birbirini velîl edercesine vücûda gelir.

Sudan şimendüferinin hîn-i ikmâlinde olunacak istifâdeye gelince bunun külliyyetli idüğü der-kâr olup hatta Mısır'ın servet-i hâzirasını taz'îf ve belki daha ziyâde bir nisbette terakkîsine bâdî olacağı cihetle tafsîlâta bile hâcet yok ise de bir iki mühim noktalarının beyânı fâideden gayr-ı hâlî olduğundan îzâhına lüzûm görüldü. Şöyle ki Sudan'a kadar şimendüfer tarîki ikmâl olup işlemeye mübâşeret ettikte Kondoforo'ya kadar yolların tehlikeden ârî olarak ticâret terakkî ve tevassu' edeceği ve yerliler ticârete zâten teşne bir halde bulunduğu cihetle şimdi bize sattıkları hâsılatı ol vakit dört ve belki beş katı nisbetin fiyatla satmaya muvaffak olarak ticâretin lezzetini alacakları cihetle her halde Mısır'a temâyül edeceklerine hiç şüphe olmadığı gibi bu vâsıta ile hatt-ı Estüvâ'ya kadar olan arazi kendi hâliyle taht-ı inzibâta dâhil olacağı der-kârdır.

Ticâret-i mezkûrenin terakkîsine en ziyâde mâni‘ olacak Kondoforo’nun takrîben seksen mil cihet-i cenûbîsinde vâki‘ Makada Kantarası’dır ki ale’t-tevâlî iki mil kayalık ve taş olduğundan Nil’in suyu mahall-i mezkûrdan cereyân ederken bir mahallde mahall-i âhara düşmekten ibârettir. Bundan başka diğer kabtaralar var ise de bunların ol kadar tûlü olmayıp irtifâ‘ları dahî cüz’î olduğundan ıslâhı o kadar müteassir değildir.

Lakin Afrika Kıt‘ası’na bu kere atf-ı nazar-ı dikkat olunur ise hatt-ı estüvâ hâsılâtının hârice nakli için gûyâ Zenkbar sâhili tabî bir tarîk olduğundan ol tarafa daha esân görülmektedir. Çünkü Avustralya ve Çin ve Hindistan postalarının hîn-i mürûrunda uğraması için sâhil-i mezkûra bir liman inşâ olundukta ticâret-i mezkûrenin akla hayret verecek raddede terakkî edeceğine hiç şüphe yoktur. Bundan başka sâhil-i mezkûrun havası Nil’in Bahrü’l-ebayaz şubesi kadar vahîm olmayıp husûsiyle mezkûr şube bataklık ve sazlık ile muhât olduğundan bundan hâsıl olan ta‘affün elbette Zenkbar sahilinin havasından vahîmdir.

Lakin Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden inşâsı tasavvur buyrulan Sudan şimendüferinin ikmâli takdîrde îcâb eden mahallere muntazam ve güzel muvakkafklar yapılarak hatt-ı estüvâ ile ticâret etmek emelinde olan tüccârın muhâfaza-i emti‘asına dikkat ve i‘tinâ olduğu halde herkes şimendüfer hattını berren Zenkbar sahiline giden tarîke tercîh edecekleri dahî kâbil-i i‘tirâz değildir. El-hâsıl Mısır’ın terakkî-i servet ve kuvve-i mâliyesi bana kalırsa her şeyden ziyâde zikr olunan şimendüferin inşâsına mütevakkıf olduğu bedîhîdir.

Basiret: No: 1773 , 4 Rabiulevvel 1293 / 30 Mart 1876, s. 1-2.

(Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye)

Bu âlem-i fânîde ibkâ-yı Nik nâm ile kıyâmete kadar hayr ile yâd olunmak gibi insan için büyük şeref ve hüsn-i mazhariyyet yoktur. Hıdîv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretleri zemmâm-ı idâre-i Mısriyye-i yedd-i istîhâllerine

aldıkları gün hıttâ-i cesîme-i Mısır'ın mebdî'-i terakkiyâtı addolunsa becâdır. Çünkü hakâikate bir takım mehâsin-i âsâr ile ibkâ-yı Nik nâme mazhar oldular.

Bu mü'essir Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye husûl-i ümrân ve servetine nasıl medâr-i azîm oldu ise devam ve tezâyüdüne dahî yardım edecek öyle bir kuvve-i mahsûsa olmasıyla her biri memlekete bir mukaddes yâdigâr ve ahâlîye şükr ve senâsı nâ-kâbil bir güzel bir güzârdır. Evet, bu müessir-i Celîle-i Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri'nin eslâf-ı âlîleri zamanında görülmeyip mücerred kendilerinin âsâr-ı ikdâm ve himmet-i vatan perverâneleleri olmakla beyâ-yı Nik nâmlarına vesîle olması tabî'dir. Meselâ Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri Süveyş Kanâli'nin ikmâl-i güşâdına muvaffak olarak Akdeniz'den Bahr-i Ahmer'e geçmek ve Londra'dan Hind'e gitmek için tâ Afrika'nın Ümit Burnu'nu dolaşmak ve bu kadar masraf ve tehlikeden başka iki ay vapurda esir olmak mecbûriyetinden halkı kurtardı ve Süveyş bu sûretle ihyâ eylediği bu eserin fâidesi değil yalnız Avrupalılara belki bi't-teselsül bütün âleme râci'dir. Hele Mısır'ın hakîkate fevka'l-âde menfa'atini mûcib olduğu meydandadır.

Vâkîâ bu kanâla bir kumpanya vâsıtasıyla Said Pâşâ merhûmun zamanında başlandı ise de Hıdîv-i müşârün-ileyhin ikdâm ve himmeti sâyesinde ikmâl olundu. Hatta Avrupalıları bu işe teşcî' ile istihsâl-i maksad için kanâlin hisse senedâtından nısfına müsâvî miktarını mübâya'a buyurup bunun için dört milyon İngiliz lirası verdiler. Kanâlin bin sekiz yüz altmış dokuz senesinde ikmâliyle resm-i güşâdının icrâsında dahî birkaç yüz bin lira masraf ettiler.

Mısır'ın ticâret-i bahriyesi bütün bütün ecnebî kumpanyalarının elinde kalmayıp ahâlî bu yolda dahî istifâde etmek için Azîziye nâmıyla bir vapur kumpanyası teşkîline himmetle taraf-ı Hıdîviyyet-i Celîlelerinden iki buçuk milyondan ziyâde lira sarf olunup hayli vapur alındı. Sâir kumpanyalardan Mısır'a gidip gelenlerin istiğnâsını hâsıl edecek böyle bir vapur kumpanyası meydana çıkarıldı ki olunan dikkat ve i'tinâ semeresi olarak emsâline tekaddüm etti.

Mısır'ın ticâret-i bahriyesiçün iktizâ eden vesâil ve esbâb tehiyye ve ikmâl olunup bu cümleden emr-i zirâatin indirilmesi için Mısır'dan (Elvâdi) ve buradan dahî Süveyş'e kadar ve daha sâir îcâb eden taraflara bir çok para masrafiyla kanâllar hafr ve güşâd ettirilip arazi ve daha doğrusu ashâbı ihyâ edildi. Çünkü pamuk ve şeker ziraati ülkelerin üç dört misline bâliğ olup hatta Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretlerinin zâtlarına âid olan yani Mısır hazinesinin malı olmayan pamuk ve şeker vâridâtını üç dört milyon İngiliz lirasını geçmiştir ki bu terakkî mücerred Dansab ziraatin ikmâline masrûf olan ikdâmın semeresidir.

Bu da Mısır-ı a'lâ ile Sudan içine doğru olan arazi-i Mısır'ın ortalarındaki arazi gibi ziraate müsteid ve belki daha münbit olduğu halde ekserî hâlî derûnunda olup buna sebep ise mahsûlâtın mahreci olmadığından çürüyüp kalması maddesi idi. Hâlbuki oralarda bir mahrec açılıp da arazi zer' ettirilecek olsa fevka'l-âde hâsılât ve vâridât alınacağından bu sûret dahî Hıdîviyyet-i Celîle cânibinden nazar-i ehemmiyete alınarak Mısır'ın hemen her cihetine baştan başa demiryollar yapıldığı gibi oralara doğru dahî şimendüfer inşâsına mübâşeretle bir hayli yerler ihyâ edildi ve tüccârın teshîl-i emr-i muhâberâtı içinde îcâb eden mahallere telgraf vaz' ettirildi.

Bundan başka ecnebî postalarının Mısır'da işlettirilmemesi ve ahâlî-i zürrâ' bir takım murâbahacı ve selefçiler ellerinden kurtarılması için edilen fedâkarlık ve himmetler pek çoktur. Hatta ahalinin borcu olarak murâbahacı ve selefçilere iki milyon lira kadar para verilip ahalinin kazandığı yanına kalması ve dûçâr oldukları tazyîk ve iz'âcdan kurtulması esbâbı istihsâl olundu.

İşte bunlar bütün ümrân-ı memlekete yardım eder şeyler olup hele dâhilî ma'mûriyet âsârından olan bir takım tanzîmât ve tanzîfrât-ı belediye icrâ olunmuştur ki bi-hakkın şâyân-ı takdîrdir.

Hıdîviyyet-i Celîle'nin cümle-i muvaffakiyâtından biri de Darfur maddesidir ki bu da sahîfe-tırâz tevârih olacak müessir-i memdûhadandır.

Bu Darfur esîr menba'ı ve şenâat ma'deni bir yer olup üç beş yüz bin nüfûsu hâvî olarak kendilerince Sultan ta'bîr olunan bir hükümdâr idâresinde idi. bunlar esir ticâretiyle meşgûl olarak bu ticâret ise insâniyet ve medeniyet âleminde ne kadar halk var ise cümlesinin menfûru olan bir şenâ'at olmasıyla beraber Darfurluların üserâyı ahz ve girift ile sevk ederken ettikleri zulm ve cevrin hadd ü nihâyeti olmayıp hatta yüz esirin kırk ellisi yolda götürülürken ölür imiş. Böyle bir zulm ve vahşetin def'i ile bu sûretle dahî âlem-i medeniyette bir büyük nâm almak ve oraları da dâire-i itâate alıp Mısır'ın hudûdunu tevsî' etmek için lüzûmu mikdar asker sevkiyle istihsâl-i maksada muvaffak oldular. Bu def'a da Habeş taraflarının ıslâhâtına teşebbüs buyurdular.

Hâsılı müşârün-ileyh hazretleri'nin Mısır'ca meşhûd olan âsâr-ı umrân perveri ve himmetleri daha pek çok ise de bizim hâtırımıza gelebilen başlıcaları ve saydığımız şeyler olup ahalinin muhâfaza-i hukûku içinde saha-i şükranı bir büyük eser koydular ki o da yüzlerce seneden beri bütün ahalinin dört gözle arzu ettiği Mısır'ın ıslâh-ı mahâkimi olup hamdolsun buna da muvaffak olunarak muhtelit mahkemeler güşâd olundu.

Bu muhtelit mahkemeler teşkîl olunmazdan evvel teb'a-i ecnebiyyeden biriyle yerlilerden birinin ticâretten veya sâir bir maddeden dolayı bir da'vâsı zuhûr etse Mısır'da öteden beri her konsoloshâne başlıca bir mahkeme olduğundan da'vâ orada ru'yet olunup karar verilmekte idi. Meselâ Mısırlılardan birisinin bir Amerikalı'da on bin kuruş alacağı olsa (Amerikalı zaten haksız çıkmaz ya çünkü konsolos hâkim idi) da'vâsına Amerika konsolos-hânesinde bakılırdı. Lakin orada verilen karara yerli bi't-tabî'i razı olamayacağından ve istînâf da'vâ için Mısır'da bir müraccaa-ı mahsûs olmadığından Tavşangon'a kadar gitmeye mecbûr olurdu. Gitse bile ekseriyâ orada da haksız çıkacak ve hem hakkında dûr ve hem de ettiği masraf beyhûde olarak bu sûretle de mağsûr olması lâıyk olmaktan başka bu hâl bir dereceye kadar ticârete dahî sekte verir ve belki bir dereceye kadar mahvına sebep olabilirdi.

Bununla beraber bir mülkte yerlilerin öyle ecnebî mahkemeleri hükmünde bulunan konsolos-hânelere mürâcaat etmesi hikmete gayr-ı câiz olduğu şöyle dursun

o mülkün âmir-i mahsûsu tarafından vazîfe-i hükûmeti olan ma‘deletin icrâsı bi‘z-zarûre mümkün olamayacağından bu hâl hükûmete dahî tecvîz olunamayacağı cihetle def‘i çâresine teşebbüs iktizâ ederdi.

Hıdîv-i müşârün-ileyh hazretleri bu madde-i ehemmi dahî nazar-ı i‘tinâyâ alarak bir hayli himemât ve ikdâmât ile düvel-i ecnebiyye teb‘asından ve yerli tüccârdan mürekkeb olarak hükûmetin taht-ı nezâret ve ta‘yîn ettiği me‘mûrların riyâsetini tahtında olmak üzere muhtelit mahkemeler teşkîl ve güşâdına muvaffak buyurdular ve bu sûret gerek ecnebîlerin ve gerek ahalinin bâis-i şükr ve Muhammedâtı oldu.

Bu mahkemelerin güşâdı üzerine konsolos-hânelerin evvelki nüfûzu kalmayacağından Fransızlar bunlara a‘zâ ta‘yînine vehleten muvâfakat etmemek istediler ve hayli zaman uğraşp mahkemelerin teşkîlin te‘hîre bâdî oldular ise de mü‘ahharan onlarda sâir devletler gibi muvâfakate mecbûr olmalarıyla mahâkim-i mezkûrenin teşkîl ve güşâdı ile de‘âvî-i vâkı‘anın ve mesâlih-i ibâdın dâire-i adl ve hakkâniyette ru‘yet ve tesviyesi ve hiç kimseden bir sûretle ma‘zûr olmaması maksadı müyesser oldu.

Şu sûretin husûlü eğer ki mahkemelerin intizâmından ise mahâkim-i mezbûrenin nâzırı saâdetlü Riyaz Pâşâ Hazretleri’nin dahî inzimâm eden hüsn-i nezâret ve vikâye-i ma‘delet emrinde olan himmeti eseri olduğu der-kârdır.

Binâen aleyh ahâlî ve sekene-i Mısır’ın kâffesi bu maddeden dolayı Hıdîv Hazretleri’ne dâimâ arz-ı fart şükrân ettikleri gibi Riyaz Pâşâ Hazretleri’nin senâ-yı mahsûsuyla da tezyîn zebân mahammedât etmektedirler. Hulâsa-i kelâm Mısır’ın her sûretle mazhar-ı terakkiyât olması memâlik-i mahrûsa-i şâhânenin eczâ-yı mütemmesinden bulunduğu cihetle cümlemizce bâ‘is-i teşekkür ve mahzûziyet olarak metbû‘-i müfahhamımız olan zât-ı Hazret-i Pâdişâhînin da‘vât-ı Hayriye-i mülkdârîlerinin tekrarına bu da başkaca mecbûriyet verdiği şüphe olmamakla tahdîs-i ni‘met kabîlinden olarak beyân-ı hâle mübâderet olundu.

Basiret: No: 1775 , 7 Rabiulevvel 1293 / 2 Nisan 1876, s. 2.

Hıdıviyyet-i Cefle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden talep olunması üzerine İngiltere Devleti tarafından Mısır'ın defâtir-i mâliyesini gözden geçirmek üzere gönderilen Mister Keyv'in tertîb edip devlet-i müşârün-ileyhânın mâliye nâzırına takdîm ettiği notaya dâir İngiltere gazetelerinde görülen makâlenin sûret-i tercümesidir. Mısır'ın mâliyesi hakkında şimdiye kadar gazetelerde pek çok makâlât görülüp bunlardan ba'zıları hakîkati iltizâm ettikleri ve ba'zıları dahî aleyhinde buldukları der-kâr ise de bunlar gayr-ı resmî olduğundan i'timâd etmek câiz olmayıp bu gibi makâlât mazarra tahdîş-i izhânı mûcib olacağı ecilden bu bâbda Mister Keyv'in resmen İngiltere'ye takdîm ettiği notanın neşri ile buna dâir olan neşriyâtın hangileri şâyân-ı i'timâd olup hangileri olmadığını beyân etmek münâsib görüldü.

Bundan başka şimdiye kadar olan neşriyâta Mısır mâliyesinin dâhilî olarak vukû' bulan buhrâna dâir hiçbir ma'lûmât olmayıp Mister Keyv'in gayr-ı resmî göndermiş olduğu tahrîrâtta dahî buna dâir bir ma'lûmât yoğ idi.

Mısır mâliyesinin defâtirinden anlaşıldığına nazaran bin sekiz yüz yetmiş dört ve beş senesi bütçesinin her halde mukârin-i sıhhat olup hiçbir gûne şüpheyi da'vet eder ciheti olmadığına emîn olduğunu beyân ediyor.

Şöyle ki sene-i merkûme zarfında Mısır'ın on bir milyon İngiliz lirası vâridâtı olup ba'zı dâire istikrâzâtının nemâ ve tesmânları dahî dâhil olarak mesârif-i umûmiye on milyon beş yüz bin liraya bâliğ olduğundan bu hesâbca beş yüz bin İngiliz lirası fazla zuhûru lâzım gelmişiken duyûn-ı muvakkate tezâyüd etmiştir.

İşte Mister Keyv tarafından tanzîm olunan notada burası bi'l-etrâf îzâh olduğundan câlib-i dikkattir.

Husûsiyle mâliye tarafından akd olunan istikrâzât ile bi'z-zât Hıdîviyyet-i Celîle için edilen istikrâzâtın birbirine karıştırılması şimdiye kadar Mısır'ın tanzîm olunan bütçelerinde teşvîşi mûcib olmuştur.

Hele Mösyö Paster tarafından tanzîm olunan lâyhada Mısır'ın duyûn-ı müvakkatesini tesviye etmek üzere ne kadar ağır fâizle olursa olsun bir istikrâz akdi mâliyenin ıslâhını mûcib olacağı beyân olunmuş ise de bu zam' kadar bir fikr-i bâtil olamaz.

Merkûmun bu bâbda tanzîm ettiği lâyiha âtiyü'l-beyân esâsa mübtenî bulunduğu tedkîk olunur ise tebeyyün eder.

Şöyle ki on bir milyon İngiliz lirasından ibâret olan umûm vâridâtın beş milyon yüz bin lirası duyûn-ı umûmiyeye verilip bâkî beş milyon dört yüz bin liranın dahî üç milyon yedi yüz elli bini devâir-i muhtelif mesârifîyle Devlet-i Osmâniyye'ye i'tâ olunan vergi-yi senevîyye mahsûs olup geriye iki milyon kalıyor ki bunun dahî duyûn-ı muvakkatenin duyûn-ı umûmiyeye tahvîline hasr edilmesine tahsîs olunduğu anlaşılmıştır.

Lakin merkûm kaleme aldığı notanın zîrinde gûyâ dâirelere mahsûben akd edilecek istikrâzâtın icâbında mâliye istikrâzâtından tefrîkini beyân ediyor ki işte burası öyle cüz'î vakitte husûle gelemez.

Çünkü Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin istikrâzâtı ile beraber Duyûn-ı Umûmiyesinin senevî mesârifî yalnız beş milyon olmayıp altı milyon beş yüz bin liraya bâliğ olduğu gibi duyûnât-ı müvakkatenin dahî on sekiz milyon lira olduğu tahmîn edilmekte bulunmuştur ki bunun senevî yüzde on iki fâizli duyûn-ı umûmiyeye tahvîlinde iki milyon lira mesârifî müeddî olacağı der-kârdır. Meblağ-ı mezkûre devâir-i muhtelif mesârifâtı ile Devlet-i Osmâniyye'ye i'tâ olunan üç ve üç rub' milyon lira dahî ilâve olunur ise mecmû'-ı mesârifin on iki milyon İngiliz lirasına bâliğ olur ki birbiri üzerine memâlik-i mezkûrenin vâridât-ı seneviyyesi on bir milyon olsa bile yine açık zuhûr edeceği nümâyân olur.

Zikr olunan açığın vâridât-ı Hıdîviyyet-i Celîle ile tesviyesi der-miyân olunur ise vâridât-ı mezkûre bütçeye dâhil olmadığından onunla tesviyesine mahall olamaz.

Eğer bu da bütçeye dâhil olur ise müvâzene şöyle dursun bir mikdar fazla bile kalacağı tebeyyün eder.

Her ne hâl ise Mısır'ın birbiri üzerine her sene vâridât-ı umûmiyesi on milyon olduğu tahakkuk ettiği takdîrde evvel emirde matlûb olan ıslâhât gerek duyûn-ı umûmiye ve gerek duyûn-ı muvakkatenin ehven fâizli diğer bir deyne tahvîliyle bundan duyûnât-ı muvakkate ashâbına dahî i'tâ olunup şu vâsita ile müvâzenenin husûlüne muvaffak olunacağına hiç şüphe yoktur.

Çünkü yüzde on iki ve belki on altı fâiz i'tâsına değil Mısır servet-i mâliyesi olan bir devlet bile bir dereceye kadar tahammül edip ondan sonra edemez.

Maa-mâ-fih duyûnât-ı mevcûde fâizinin tenkîzinden sonra fâhiş nemâ ile istikrâz akd olunmamak dah şart ittihâz olunmak îcâb eder.

Bununla beraber İngiltere Devleti Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden olunan celb üzerine Mısır'ın mâliyesinin ıslâhına teşebbüs ettiği takdîrde Mister Keyv tahkîkât-ı vâkı'asının neden ibâret olduğunu bilâ-te'hîr neşr ve i'lân etmek lâzım geleceği dahî der-kârdır.

Basiret: No: 1783 , 16 Rabiulevvel 1293 / 11 Nisan 1876, s. 2-3.

Daily Telgraf Gazetesi tarafından Mısır ile Habeş muhârebesinin tafsîlâtını yazmak üzere gönderilen muhbir tarafından mezkûr gazeteye mersûl mektûbun tercümesidir

Masova tarafında vukû' bulan harbden ma'lûmâtımız olmadığı halde Teşrînievvelin yirminci günü oraya vâsıl olduk.

Şehr-i mezkûr yakınlarda inşâ olunan tarîk ile birbirine ve bunlar dahî araziye merbût olan üç adadan birinin üzerinde olup bunun gerisinde Tebdor zamanında vergi tahsîl etmiş olduğu Arkiko karyesi vardır. Bizim (İngiltere'nin) ordularımızın geçende ol taraflardan avdetini müteâkib Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'den zabt olunmakla şimdiki halde Habeş ile olan ticâret Masova tarîkinden ibârettir.

Mezkûr Arkiko karyesinin arka tarafında Habeşistan'ı muhât olan dağlara doğru çıkmak üzere iken gümrük me'mûrlarından biri yanımıza takarrüb ederek şehr-i mezkûrdan mürûr edenlerden müsellağ olması câiz olmayacağından silahların toplanması muhâfiz tarafından emr olunduğunu beyân etmesi üzerine bi't-tabi' böyle çıkmakta tereddüd olundu.

Muhâfiz Cenda tarafına gitmiş ve birkaç haftaya kadar avdeti me'mûl olmadığı gibi gölgede olan harâret-i Fahrenayd termometresiyle yüz yüz on derecede ve suyun fenâlığı ve me'kûlâtın nedreti tefekkür olundukça mahall-i mezkûrda kalınması uyamayacağı anlaşılmıştı.

Bi'l-mecbûriye silâhlarımızı orada bırakarak böyle çıktık. Takrîben otuz mil miktarı vadiden hareket ile nihâyet Züyara Gurma civârında zikr olunan dağlara doğru çıkmaya başladık.

İki gün sonra Mahdata karyesine müvâsalatle tesâdüf ettiğimiz asâkir-i Mısriyye'den Habeş üzerine berren kuvve-i askeriyye isbâl olduğuna kesb-i ma'lûmât ettik. Ertesi günü mahal-i mezkûrdan dahî hareketle sath-ı baherden sekiz bin kadem irtifânda vâki' Ozmara Dağları'nda aynı ismiyle müsemmâ geçende gelindi hâricinde hücum edenlere mukâbele etmeye mahsûs bir takım mahaller görüp bunların muhâfazasına Habeşîler tarafından ehemmiyet verilmediğine taaccüb eyledim. Bozmera nâm mevki'de olan asâkir-i Mısriyye bu aralık ancak birkaç yüz kişiden ibâret bulunmuş ise de nezdlerinde küllî mühimmât-ı harbiye ile erzâk olup asıl merkez-i askeriyye duvarı nâm mevki'dir. Mahall-i mezkûrda olan askerî kumandanı bizi yanına çağırды. Birkaç gün kalmayı tasvîb etmiş ise de buna müsâade

edemeyip fakat merkez-i mezkûrdan bir emr vürûduna değin ordugâhta....mecbûr olacağı beyân etmiş ve muhâlefet-ı vâkıamız üzere yanımıza bir kılavuz terfêikiyle merkez mahalline irsâl etmeye karar vermiştir. Lakin mahall-i mezkûrdan kıyam etmeliğimiz iki gün mümettid olarak her nasılsa hareketle Deburua'ya vâsıl olduğumuzda orada bulunan asâkir-i Mısriyye Godoflasan'a gitmiş olmalarından nâşî sâhilden yedi sekiz günlük mesâfede içeride ve ellisi Adavet'de bulunan bir arazide kalmak gâyet müşkil olacağı cihetle mahall-i mezkûrun muhâfazasına me'mûren bırakılmış olan binbaşî Rüşdi Ağa ile mülâkât ederek ya mahall-i mezkûrda mûmâ-ileyhin nezdinde kalmaklığımızı yâhud geriye gönderilmeliğimizi istirhâm ettik ise de mûmâ-ileyh zikr olunan cihetlerin hiç birine muvâfakat etmeyip lakin ertesi günü Godoflasi'ye gideceği cihetle beraber alıp getireceğini beyân etti.

Bir gün sonra böyle çıkıp sâlimen merkez-i mezkûre bi'l-vusûl Miralay Erndirab ile mülâkât ve sebep-i azîmetimizi beyân ederek geriye gönderilmeliğimizi istirhâm ettik ise de miralay mûmâ-ileyh Habeşîlerin gün-be-gün münhezim olup müraca'at etmekte olduklarından kaç güne kadar asıl maksadımız olan edevâyı ele geçirecekleri cihetle ol vakit birlikte avdet olunacağını beyân ve müahharen dahî Habeş Kralı Yuhanna'ya gönderilen me'mûr vâsıtasıyla taleb olunan tazmînât-ı harbiyenin i'tâsına muvâfakat ettiği takdîrde avdet olunacağı mukarrer ise de muhâlefet vukûu takdîrde hamâsîn ve Serri eyâletleri kâmilen zabt ve istîlâ olunarak Mısır'ın müstakbeldeki hudûdu Marbi nehri i'tibâr olunması hakkında Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden evâmîr-i kat'îyye vürûd ettiğini der-miyân etti.

Mûmâ-ileyh maiyyetinde olan kuvve-i askerîyye üç bin kişiden ibâret olup Rüstem bey ikinci Rüşdi ve Dinzon ve Derulentez nâmında binbaşîlar dahî maiyyetindedir. Bunlardan başka Avusturya Devleti'nin Der-saâdet sefîri Kont Yeci'nin birâder ile Masova muhâfızı Erakil Bey dahî birlikte iseler de bunların askeri hizmetine aslâ müdâhaleleri olmayıp yalnız vukûu melhûz olan muhârebeyi müşâhede etmek üzere gelmiş olduklarını kendileri beyân ettiler.

Fırka-i mezkûrenin mukaddimettü'l-ceyşi şimdiki halde Edihula civârında olduğunu birlikte geldiğimiz Rüşdi Efendi söyledi.

Merkez-i mezkûra vâsıl olduğumuzun üçüncü günü Miralay Erendirab Habeş kralından hiçbir haber zuhûr etmediği cihetle Eduva üzerine doğru hareket olunması iktizâ ettiğini haber verdiğinden fırka-i mezkûre ile beraber ileriye hareketten başka çâremiz kalmadı.

Mûmâ-ileyhle beraber gitmeye muvâfakat etmiş isek de levâzımât-ı seferiyyemizin gerideki merkezde kalmış olmasından gidip onları getirmek üzere müsâade taleb ettiğimizde mûmâ-ileyh muvâfakat etti.

Bu halde mûmâ-ileyhin Eduva'ya hareket ettiği günü biz dahî ve Burua'ya gitmek üzere böyle çıkıp zikr olunan mahallerin hemen vustı olan Terven nâm mevki'de tesâdüf ettiğimiz müimmât karakolu arasında bize mülâkî olmak üzere evvelce tuttuğumuz uşaklardan birini gördük.

Merkûm yanıma tekarrüb ile Deburua'da olan asker ile ahâlî beyinde adâvet zuhûr edip ahâlî-i mezkûre asâkir-i Mısriyye üzerine kurşun indahtına mübâşeretle izhâr-ı adâvet etmiş olduklarından asâkir-i merkûme dahî mukâbele edip ahâlden bir takımı tâb-ı aver mukâvemet olamayarak rûy-ı mutâraat göstermişler ise de ekserîsi Habeş kralı nezdine gitmek üzere firâr ettiklerinden mahal-i mezkûrun şu aralık emîn olamayacağı cihetle orada olan müahhar elçinin yarın sabah tulû'-ı şemsle beraber yola çıkacağını anladığımızda eşyâmızı gözetmek üzere merkûmu ve Burua'ya irsâl ile ertesi günü asıl merkez-i askeriyeye olan Edihula'ya avdet etmeye karar verdik.

Hamâsîn ile Seri eyâletleri gâyet müstevî olup yalnız ara sıra birkaç yüz donemden yirmi bin dönemden yirmi bin döneme kadar ufak tepeler vâsıtasıyla birbirinden fazl tefrîk olunur bir takım vâdiler vardır. Mürûr ettiğimiz esnâda zahîrenin kemâle ermiş olmasından mevrûât içinden hayvan ile kat'-ı mesâfe gâyet güzel olup hele rüzgârın hübûbunda mezruâtın tâlialanmasını böyle bir mahalde müşâhede etmek hiçbir şeye benzemiyor.

Bu taraflara külliyyet üzere yetiştirilen hubûbât arasında Mısır'da Dora Beladi ta'bîr olunan tef-i kesret üzere zer' olunup ahâlinin me'kûlâtı bundan ibârettir.

Esnâ-yı râhta tesâdüf ettiğimiz on ikiden mütecâviz köy ahâlisi firar edip çift ve çocuklarını terk etmiş oldukları ıssızlıktan anlaşılmış ve kâffe-i zükûr Habeş kralı hizmetine gittikleri gibi kadınların dahî hayvanât ile beraber cibâlde barınmakta olduklarını müahharen görüp mükâleme ettiğimiz bir yerli haber vermiştir.

Akşam olup Adihula'dan bir günlük mesâfede olduğumuzdan bi'l-mecbûriye çadırları kurup geceledik.

Hem gecelerin rutûbetinden ve hem bu taraflarda kesreti olan sırtlandan emîn olmak üzere ordugâha cesîm bir ateş ihrâk ederek nöbet ile uyuyup şu vâsıta ile cümlemiz bir iki saat miktarı uyumaya muvaffak olduk.

Me'kûlâtımız beraber götüduğümüz ordu kaltasıyla ile Piner'den ibâret olup bunun bir miktarını kılavuza teklîf ettik ise de Habeşîlerin ale'l-umûm ihtiyâta riâyet etmelerinden merkûm kabûl etmedi.

Çünkü ahâlî-i mezkûre kendi i'tikâdlarınca gâyet temiz olduklarından esâsını lâıykıyla anlamadıkları şeyin eklinden dâimâ ihtirâz ederler.

Hatta merkûm hiçbir şeyi ekl etmeyeceğine zâhib olduk ise de hayvanları tımar edip yem vererek civarda olan tarlaların birinden kucak dura koparıp getirerek ateş üzerinde bir miktar kurulduktan sonra binmeye başladı.

Ertesi günü hayvanlarımıza râkib olarak öyle vaktine kadar kat'-ı mesâfe edip ileride müşâhede olunan bir tepenin üzerine çıktığımızda ileri tarafta görünen mahall asâkir-i Mısriyye merkezi olduğunu kılavuz beyân etti ise de merkûm bu aralık sağ tarafımızda olan ormana sapıp arkasından her ne kadar feryâd ettik amma bir fâide vermeyip gâib oldu. Merkûmun taaccüb olunacak bir yoldan firâr etmesini evvel emirde derk etmeğe muvaffak olamadık ise de aradan beş dakika geçmeden önümüze

çıkan Habeşî câsuslarından olduğuna şüphemiz kalmadı. Bunların nâgah zuhûrundan vehle-i evvelîde.....ve bununla beraber ne söylediğini hiç olmaz ise hâminden anlamaya dikkat eyledik. Hiddetli olan kelâmından bizi beraber alıp getirmek emelinde olduğu anlaşıldı ise de buna muvâfakat etmek bizim işimize gelmedi. Merkûmun ısrâr etmesi üzerine başka bir çâremiz kalmadığından elimde olan sopayı havâle ile merkûmun sağ omzuna yerleştirdim.

Merkûm acı acı feryâd etmekle etrafında bulunan çalı ve salık içinden elli altmış Habeşi birden çıkıp bizi ihâta ettiler. Bunların ekserîsi mızrak ve kalkan ile müsellağ olduğundan derhâl rovelverlerimizi çekip mukâbele etmek emelinde bulunmuş isek de bu kadar kişiye mukâbele etmek mümkün olamayacağından ve merkûmların maksadı üzerimize hücum etmek olmayıp yalnız bizi esîr etmek olduğundan ateş etmeyip mülâyemet göstermeyi tercîh ettik. Bunun üzerine beraber yola düzülüp gitmekte iken bunlar bizi nereye getireceklerine dâir kelâm etmekte oldukları aralıkta bize bakmalarından anlaşmış ve biz dahî ber-takrîb bunların elinden halâs olmayı kurmuş olduğumuzdan başları üzerinden rovelverlerimizi ateş ile korkutup firar etmeye karar verdik vâkıâ yarım mil gittikten sonra Habeşîler kendi beynlerinde mükâlemeye dalmış oldukları halde tabancalarımızı ateş ederek sür'atle firâra başladık.

Lakin on dakika geçmeden ileride olan bir takım şuratarları arasından önümüze kırk elli kişi çıkmakla biz bunların ellerinden halâs olmak üzere şarka inhırâf etmiş isek de akşama kadar bizi gâib etmeyip bizimle asâkir-i Mısıriyye beyninde kaldıklarından bir türlü firar edip asâkir-i merkûme merkezine vâsıl olmaya muvaffak olamadık.

Akşam olup etrâf karardıkta hayvanlarımız dahî fenâ halde yorgun düştükleri cihetle bir saat miktarı ârâm eyledikten sonra tedricen ileriye hareket ettik ise de yarım saat miktarı kat'-ı mesâfe ile ordugâh tarafından görünen bir köyde geceleme üzere ol cânibe âzim olduk.

Mezkûr köye dâhil olduğumuz anda ahâlî bizi asâkir-i Mısriyye zâbiti zannıyla metbû'ları olan Habeş kralının zulmünden şikâyetle etrâfımızı alarak istikbâl edip her biri bir şeyi söylemekte bulunmuşlar ise de bu tarafta geleli ancak birkaç gün olduğundan Habeş lisânına vâkîf olamadığım cihetle ne söylediklerini bir türlü anlayamadım.

(Mâ ba'di var.)

Basiret: No: 1793 , 28 Rabiulevvel 1293 / 23 Nisan 1876, s. 3.

Habeş hakkında geçen ki nüshamıza derc olunan mektûbdan mâ-ba'd.

Husûsiyle buradan (Mısır'dan) Habeş'e gidip avdet eden seyyâhların kâffesi Habeşlilerin Mısır üzerine i'lân-ı harb etmeye vesîle tahrîsinde olduğunu rivâyet ediyorlar.

İşte şu efkâr umûm-ı tebaanız sirâyet etmiş olmağla ara sıra hudûdu dahî geçerek tesâdüf ettikleri Mısırlıların üzerine hücum ile etmedikleri hasârât kalmayup şâyed bir Mısırlı Habeş hudûd me'mûrlarına nizâm-ı hâl etmiş olsa havâle-i sem'-i i'tibâr olunmayıp hatta size (Habeş kralı) dahî arz-ı hâl takdîm ettikleri halde yine i'tibâr olunmadığı şimdiye değin maa't-te'essüf görülmektedir.

Hem-hudûd olan iki mülkten her biri diğèrinin hukûk ve istifâdesini gözetmesi elzem olup Mısır'a mensûb olan askerî zâbitânından Habeş'e firâr edenlere yüz vermeyip i'âde etmeniz lâzım iken bi'l-aks ordularınızda istihdâm etmecliğiniz şâyân-ı taaccübdür.

Mısır'da yâ zirâat veya seyahat zımnında gelen Habeşîler hiç birine bed-muâmele olunmayıp yerlerinden aslâ farkları olmadığı halde buradan (Mısır'dan) Habeş'e giden Mısırlılar hudûdu tecâvüz ettikleri halde derdest olunup asker olmaları sûret-i cebriyede kendilerine ifâde ile muhâlefet ettikleri takdîrde darb edilmek ve envâb-ı mücâzâta cür'et olunmaktadır.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından münâsebât-ı kadîmeye halel gelmemesi emel olunmakta ise de artık tarafeyn birbirinden emniyeti selb etmekle her vakit i'lân-ı harbe intizâr etmektedirler. Bu esnâda zât-ı krâfleri Emhara'da bulunmuş ve Edva'ya avdetinizde güyâ ordularınızı hadd ü hesâbı olmadığından Mısır üzerine i'lân-ı harb etmek emelinde olduğunuz buraya aks etmiştir.

Düvel-i ecnebiyye ile münâsebât peydâ etmek için ittihâz ettiğiniz mesleğe gelince Karkam nâm İngilizî celb ile ordularınıza serdâr ta'yîn ettikten başka Zula ve Emgila ve Erko vilâyetleri ile Emle vadisini dahî mûmâ-ileyhin zîr-i idâresine havâle etmiş olduğunuz anlaşılıp geçende göndermiş olduğunuz nâmeyi Hıdviyyet-i müşârün-ileyhâya arz etmeyip ehemmiyete şâyân olmadığı cihetle ma'lûm olduktan sonra şikk etmeye mecbûr olduk. Daha garîbi gönderdiğiniz mektûbu şikk ettiğimizi şimdi de size beyân edemeyişimizdir ki bundan emniyetimizin ne derecelere meslûb olduğu ma'lûm olur.

Hâlbuki hâlât-ı mezkûre ahâlî-i Mısır beyninde olan emniyetsizliğin ber-taraf olması şöyle dursun gün be-gün tezâyüd etmesine bâdî olup fenâlığın bir an evvel önü alınmak üzere üzerinize asâkir-i Mısriyye sevki için cümlemize evâmîr-i kat'iyye verilmiş olduğunu resmen beyân ederim. Esbâb-ı meşrûhadan dolayı Hamasin vilâyetine dâhil olup asâkir-i mevcûdeyi dahî idhâl etmekte bulunduğumuz tevsî'-i mülk etmek dâiyyesine mebnî olmayıp mahzâ zuhûru melhûz olan adâvete mâni' olmak efkârından ileri gelmiştir.

Etrafa neşr ettiğimiz gibi ehl-i İslam Hıristiyan aleyhine kıyâm edip bir mezheb kavgası etmeye dahî gelmedik. Çünkü Mısır ile Habeş beyninde olan red ve müsâfâtı ferâmûş ile hiçbir vakitte böyle muhârebeye kıyâm etmez.

Hıttâ-i Mısır'dan Senâr vilâyetlerine kadar olan arazide mütemekkin ahâlî-i İslam ve Hıristiyan ale's-seviye muhâfaza olunmakta ve bunların mezheblerine aslâ müdâhale edilmeyip fakîr ve ganî bilâ-fark hukûklarının muhâfazasına ihtimâm olunmaktadır.

Bu tahrîrâtımın irsâliyle beraber asâkir-i Mısriyye'nin Hamasin vilâyetine dâhil olmasını dahî emr edip bunların oraya gelmeleri ise hiçbir gûne adâvete mebnî olmayıp fakat Mısır ahâlisinin hukûkunu muhâfazaya mebnî olduğunu beyân eylerim.

Fî 14 Teşrîn-i evvel sene 1875 imzâ Gond de Bulnan
Asâkir-i Mısriyye kumandanı

Habeş kralının tahrîrât-ı mezkûre hakkında olan ifâdâtı metnû' olup cümlesini beyân etmek ise tafsîle muhtac olduğundan alâ tarîki'l-icmâl yalnız bir kaçının beyân olunması münâsib görüldü.

Kral Hazretleri gerçi Mısır'dan ihtirâz etmeyip mecbûr kaldığı halde i'lân-ı harb edeceği der-kâr ise de muhârebe etmemek tarafını tercîh edeceğini beyân etti.

Bundan başka asâkir-i Mısriyye kumandanı tarafından gönderilen tahrîrâta nakl-i kelâm ile tahrîrât-ı mezkûrenin cümlesi gazviyâtından ibâret olduğu halde Şihad nâmında bir mahall olup olmadığına dahî vâkıf olmadığı ve Mısır ordusundan firâr edenlerin Habeş ordusuna kabûl asılsız idüğü meâlinde İngiltere hâriciyye nâzırı Lord Darby'ye dahî tahrîrât-ı mahsûsa gönderildiğini îmâ etti.

Lakin kendinin (Habeş kralının) Habeş ahâlisine Mısır hudûdunu tecâvüz etmemeleri hakkında emr verdiği pek doğru olduğunu tasdîk etti. Çünkü rivâyete nazaran Mısır'a giden Habeş tüccarının ekserîsine riâyet olunmadığından hudûdun tecâvüz olunmaması bi'l-cümle ahâliye i'lân olunmuştur.

(Bakiyesi sonra)

Basiret: No: 1801 , 7 Rabiulahir 1293 / 2 Mayıs 1876, s. 3.

Geçenki nüshamızda derc olunan Mısır ile Habeş muhârebesinden mâ ba'd.

Habeş ahâlisi bir ağızdan asâkirden intikâm almak üzere feryâd ettikleri cihetle bunları yatıştırmak kâbil olamadığından bi'z-zât kral ahâliye hitâb ederek kendi tebaasına olunan hakâret-i meşrûhadan dolayı kendisi intikâm ahzini kurmakta olduğunu beyân edip ordunun ertesi günü mahal-i mezkûrdan kıyâmını emr etmekle önünü alabilmiştir.

Ertesi günü ordu mahall-i mezkûrdan hareket ve vadi-i mezbûrun bir tarafından mürûr ile Mareb Nehri mehâzîsine iki saat miktarı kat'-ı mesâfe alındıktan sonra tekrar çadırlar kurulup bir miktar ârâm olunmak tasvîb olundu.

Ordunun ârâm etmesi tasavvur olunan Edrayati nâm mahallde yana (patrik)in çadırı önünde dört yüz elliden mütecâviz râhib hâzır buldukları halde resm-i âyîn icrâ ettiler. Hüzzârdan ba'zılarından resm-i mezkûrun ne için icrâ olunduğunu suâl ettiğimizde bir gün evvel icrâ olunanın tekrarı ile beraber kral tarafından muhârebeye avdet olup da muvâfakat etmeyenleri matrût silkine ilhâk etmekten ibâret olduğunu beyân ettiler.

Bundan sonra olunacak hücûma dâir esbâb-ı lâzımenin tedârikiyle iştigâl olup asâkir-i Mısırıyye'nin hangi mevki'lerde bulunduğu tahkîk olunmuştur. Şöyle ki miralay Erndira Bey taht-ı kumandasında sekiz top ve sekiz yüz kişi Endua tarîki üzerinde vâki' Gandet geçidini muhâfaza etmekte ve Erakel Bey'in kumandasında olarak on dört top ile bin dört yüz kişi dahî Gandet vadisinde ve dört top ile üç yüz kişi dahî Edimula tarafları ile mahall-i sâirede kuvve-i muâveneden ibâret olduğu anlaşılmağa Habeş kralı teşrîn-i sâînin on altıncı günü Mareb tarîkiyle Gandet tarafına Erndira Bey maiyyetinde olan fırka üzerine hücûm etmeye karar verdi.

Ertesi günü hareketle iki saat miktarı kat'-ı mesâfe olup mezkûr Mareb Nehri sâhiline iki yüz yârde mesâfede Enduy tarîkine girip nehr-i mezkûr mecrâsına

muhâzî hareket etmekte iken Nagah nehrin karşı yakasından üzerimize gülle yağdırılmaya başladı.

Miralay Erndbra Bey bulunduğu mevki‘-i mu‘tenâyı terk edip de oraya inmesi hâtır ve hayâle bile gelmediğinden bu vak‘a Habeş kralının derece-i nihâyede istiğrâbını mûcib oldu.

Kralın akîbinde esb ve süvâr olarak müşârün-ileyhin hemşîresi ve bunun ardınca dahî zikr olunan arslan ve yavruları bunlara mahsûs kafesler dâhilinde getirilmekte olduğu gibi daha geride askerin mühimmât-ı harbesi ve sâire nakl olunmakta olup asâkir-i Mısriyye tarafından işte başlanmasından fevka‘l-âde bir telâş hâsıl olup mezkûr Mareb Nehri sâhiline iki yüz parça mesâfede Endua tarîkine dâhil olmak üzere inhırâf edildiğinden mahall-i mezkûra vâsıl olan Habeş asâkiri topların te’sîrinden kurtulmuş ise de geride kalan hemen asker bozulmak derecesini bulmuştur.

Bu aralık kral altı yüz kişi ile nehr-i mezkûr sâhiline takarrüb ile topraktan bir istihkâm nişânıyla asâkir-i Mısriyye’nin olduğu mahalli döğmeye başlamış ise de bunun intizâr olunduğu derecede bir te’sîri olmadığı asâkir-i Mısriyye tarafından şiddetli ateşe devam olunmaktan anlaşılmıştır.

Asâkir-i Mısriyye’nin bulunduğu mevki‘ dikenli bir nev‘ çalı ve küçük ağaçlar ile mestûr olduğu cihetle bunlar için firâr etmekten başka çâre kalmamıştır.

Husûsiyle Habeş kralı ileriye sevk ettiği birkaç bin süvârî ile mahall-i mezkûrun sağ ve sol taraflarını muhâfaza edip ön taraftan şiddetli ateşe başlamıştır.

Teslîm olan siyâhîlerden ekserîsi telef edilip ancak yirmi kişi kaldığı gibi mezkûr vak‘ada yirmi beş dakika zarfında nihâyet bulup Habeşîlerin bulunduğu mevki‘in gâyet mu‘tenâ olmasından ancak yüz kişi vefiyât ve mecrûh vukû‘ bulmuştur.

Çünkü asâkir-i Mısriyye bulunduğu mevki'den Habeşîleri görmeyip bunların kâffesi istihkâm arkasında olduğundan olunan ateşin hiçbir te'sîri olmamıştır.

Habeş ordusunun yalnız bir kısmı muhârebeye sevk olunmuş olduğundan ertesi gün Mareb Nehri'ne müvâzî olarak asâkir-i Mısriyye'nin Gandet karyesi kurbünde olan fırkası üzerine hareket olundu.

Asâkir-i Mısriyye'nin mukaddimetü'l-ceyşinden mesâfe geride olan fırka vukûâta âgâh olmayıp ileri hareket etmekte iken Habeş kralının ordusuna tesâdüf ettiklerinden derhal tarafeynin saf-ı harb teşkîl olunarak muhârebeye kıyâm olunmuş ve asâkir-i Mısriyye Habeşîler'in ancak onda biri nisbetinde bulunmuş ise de cansiperâne ettikleri muhârebeye Habeşîler hayran olup birkaç günler muhârebeye devâm olunmuş olsa tarafeynin küllî telefât vukû'uyla yine asâkir-i Mısriyye'nin mevki'-i harbi terk etmeyecekleri âşikâr olduğundan Habeş askeri ikiye taksîm olunup geriden gelmekte olan mühimmâtı arabaları ise kuvve-i mu'âvene ile ahz olduğu cihetle Habeş ordusunun mühimmâtı dahî tükenmeye yüz tuttuğu cihetle ba'zıları firâr etmeye karar vermişler. Fakat asâkir-i Mısriyye ric'at olunacak yolları kesip buna da müsâade etmediğinden Habeşîlerin mukâvemet etmeleri imkân hâricine varmıştır hayfâ ki asâkir-i Mısriyye kumandanı Rüstem Bey'in şerbet-i şehâdeti nûş ettiği sırada Habeş'in kuvve-i muâvenesi dahî vâsıl olmuş ve kumanda Erakil Bey'e intikâl etmiştir.

(Bakiyesi sonra)

Basiret: No: 1812 , 20 Rabiulahir 1293 / 15 Mayıs 1876, s. 2-3.

Habeş muhârebesinden mâ ba'd

Erâkil Bey arabalardan bir istihkâm inşâ edip Habeşîlere mukâvemet etmiş ve mûmâ-ileyh beş yerinden cerîhadâr olup kânın şiddet-i seylânından ayakta durmaya liyâkati kalmadığı cihetle kılıç elinde yine muhârebeye devâm eylemiştir.

Mezkûr muhârebe bir saat kadar devam edip mahall-i harb bir vâdî olup orası Habeşistan'ın Seri nâm eyâletinin birkaç yüz mil cenûb hudûduna doğru mümettid olmuştur.

Oraların iki tarafı sekiz yüzden bin kademe kadar amûdu duvar gibi mürtefi' tepeler ile muhât olup boyuna on iki mil kadar hareket ettiğimiz halde zikr oluann tepelerden yukarı çıkıp firâr edecek ancak dört beş mahall müşâhede edebildik.

Asâkir-i Mısriyye mahall-i mezkûre geleli birkaç gün olduğu halde yalnız dūçâr-ı kuracık kadar mahall-i tehiyye edilip aslâ tedârikât-ı harbiye ile meşgûl olmadıkları ifâdât-ı âtiyeden anlaşılmıştır. Çünkü yalnız çalıları kat' ile birbiri üzerine vaz' ederek üzerine dahî toprak koyduklarından akşama kadar muhârebeye devâm etmek kâbil idi. Lakin bunların hiç birine teşebbüs olunmaması Habeş kralına biraz fırsat verdi.

Tahrîrât-ı mezkûrenin meâli Hamâsin reisi Diyap Go beru mahall-i mezkûrda olan askeri cem' edip kralın muâvenetine gitmek üzere iken merhûm Rüstem Bey'e merkûmun derdest olunup ordugâhına gönderilmesinden ibâret idi.

Merhûm mûmâ-ileyh dahî Hamasin'in kurbünde olan fırka-i askeriyye birinci zâbitine emr vermiş olduğu yazılan tahrîrâtın sûretini hâvî olan bir defterden anlaşıldı.

Bunun üzerine Habeş kralı mahall-i mezkûre gönderdiği me'mûr vâsıtasıyla Hamasin kurbünde olan asâkir-i Mısriyye'nin dahî teslîm olmalarını beyân etmiş ise de asâkir-i merkûme zâbitini olan binbaşî Dinson nâm kimsene Erendirab ile Eraklik mağlûbiyeti haberi Habeşlilerin sanîası za'miyle havâdis-i mezkûreyi getiren Elaka (Baş râhib) i tevkîf etmiştir.

Bununla beraber vak'a şâyed bir aks olduğu tebeyyün eder havfiyle tedârikât-ı harbiyeye devâm edip her fenâlığı gözüne aldırılmış ise de ertesi günü vekâyi'-i mezkûreden karar eden bir Mısırlı Kaveb vak'anın zuhûrunu te'yîd eyledi.

Habeş kralı Dimaci Vilden Çayel nâm kimseneyi miktar-ı kâfî asker ile ol tarafa i'zâm edip esnâ-yı râhta tesâdüf ettiği iki yüz mikdarı asâkir-i Mısriyyeyi ele geçirmeye pek büyük gayret etmiş ise de mümkün olmayıp firâr etmişlerdir. Çünkü habeşîlerin adedi üç büne karîb olup Mısırlılar ise ancak iki yüz kişiden ibâret olduğu cihetle harb edilmek tecvîz olunamaz idi.

Bu aralık sâbık Hamâsin reisinin avdeti takdîrde kurşuna dizileceğini Habeş kralı söylemiş ise de müahharan merkûmu Salova muhâfızı ta'yîn etti.

Habeş kralının çadırı kurulup aradan yarım saat mürûrunda doğruca çadıra giderek cümlemiz birden kendisini tebrîk ettik.

Etrâf-ı kavârub çok geçmeden olduğumuz mahall perde-i zulmet ile mestûr olarak bir iki gündür gözümüze inci girmemiş ise de böyle bir mahalde uyumak mümkün olamayacağından yaralı çadırına gidip elimizden geldiği mertebe yaralı olan bî-çârkâne tedâvî etmekle geceyi imrâr etmeyi korduk. Biraz sonra zikr olunan vadide birbirini müteâkib bir kaçının mahalde ateş yakılıp Habeşîler ale'l-umûm mübâlağayı sevdikleri cihetle mezkûr ateşlerden her birinin etrâfına on on iki nefer cem' olup her biri yevm-i mezkûrda ettiğini yanına yirmi de ilâve ile söyleyerek iftihâr etmekte olduğundan ordu-gâh adetâ bir arı kovarı gibi eklemeye başladı. Bunların gürültüsüne hayvanât-ı vahşiye dahî refâkat ettiği gibi hele karîlerin yaralı veya vefât edenler için feryâd edişleri cümlesi geçti. Habeş ordusundan mecrûh olanların adedi bin beş yüze bâliğ olanların dahî ancak beş yüz olduğu halde yaralı olanların dahî müahhar beş yüze karîbi vefât ettiğinden bu hesâbca mecmû'-ı vefiyât bikete bâliğ olmuş ise de şark ahâlisi beyninde mâtem eden bir kadın ile diğerleri dahî gûyâ mu'âvenet zımında feryâd ettiklerinden bunların akrabâsıyla beraber kadınların feryâd etmelerinin sadâsı mezkûr vâdiyi doldurdu.

Mezkûr ateşleri dolaşırken rehâbiyetinden ba'zıları mecrûhiyeti tesellî etmekte ve ba'zıları dahî hâlet-i nez'de olanlara âyin icrâ etmek ile meşgûl oldukları gibi asâkir-i Mısriyye'nin isti'mâl ettiği kokuşan ale'l-umûm reminkatin kurşunu olup bunun yarası düz olduğu cihetle tathîr ve yandâvî edilmek pek esâstır.

Sûreti zîrde mûnderic mektûb Habeş kralı tarafından Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye gönderilmiş olmağla aynen tercümesi münâsib görüldü.

Sûret-i Tahrîrât

Ba'de'l-elkâb

Muz tüccârının bir hizmetle kayırdığı zamana kadar hiçbir gûne adâvette bulunmamıştır zannederim.

Lakin merkûmu hizmetinize aldıktan sonra Mısır ile Habeş beyninde olan ved ve müsâfât adâvete tebdîl olunmuştur.

Azup taraflarında bulunduğum esnâda merkûm ol tarafa mürâca'atla Habeşistan'ı zabt etmek üzere zât-ı Hıdîvânelerinden mikdar-ı kâfi asker talep etmiş ve gönderilen askerin geriye çekilir hülyâsıyla şimdiye kadar asâkir-i mezkûreye mukâbele eylememiştim. Habeşistan'ın Seri eyâletine gelip Mısır ordusunu Habeş memâlikinin kapısı makâmında olan Gandet vâdisine sevk ettikten sonra artık benim dahî silâha mürâcaat etmekten başka çârem kalmadı. Bunun üzerine kuvve-i askeriyye tedârik ederek harbe sevk olunmuştur.

İmzâ

Habeş Kralı Buhanna

Asâkir-i Mısriyye'nin ol taraflardaki muvaffakiyetine gelince biz (Daily Telgraf'ın muhabiri) Masuva karyesinden kıyâm ettiğimiz esnâda Mısır tarafından Habeş üzerine irsâli kademce tasavvur olunan otuz beş bin kişinin bakiyesinin muvâsaleti beher gün intizâr olunmakta idi. Şimdiki halde asâkir-i Mısriyye Habeş diyârına dâhil olması tasmîm olunan Kayakor boğazına saâdetli Osman Pâşâ Hazretleri'nin taht-ı kumandasında olarak yedi bin kişi i'zâm olunacağı gibi Habeş kralı dahî şu aralık Maskoda karyesine gelen ba'zı Habeşlerin rivâyetine nazaran gûyâ iki yüz bin kişi ile Enzola taraflarında olduğu anlaşılmiş ise de bunun her halde mübâlağalı olduğuna tereddüdüyle câiz değil ise de müşârün-ileyhin maiyyetinde kuvve-i vefîre-i askeriyye olduğu der-kârdır.

Asâkir-i Mısriyye ile beraber bulunan erkân-ı harb zâbitânı bilmedikleri mahalle acele ile hüçûm eder takımdan olmadığı müsellemler ise de rahmet mevsiminin dahî takarrüb etmesinden olunacak muhârebelerin te'hîri aslâ câiz değildir. Şimdiki halde Edvi taraflarında düşman ordusu olduğundan asâkir-i Mısriyye'nin merkez ittihâzına şâyân olan mahalli olsa olsa Godoflas karyesi civarı olması lâzım gelir. Asâkir-i merkûme Godoflas civârında tecemmu' ettikte Edvi üzerine Yagandet vâdisi veya Esar geçidi tarîkiyle hüçûm etmekten başka yok yoktur lakin sür'atle hareket olunmak için zikr olunan tarîklerin ikisinde dahî tas'îbâta dûçâr olmak melhûzdur.

Ez-cümle Gandet tarîki intihâb olunduğu takdîr Belaf nâm mecel ile Marib Nehri mürûr olunacaktır.

Nehr-i mezkûrun sâhil-i cenûbîsinde etrâfı cebâl-i mürtefia ile muhât Hamedo vâdisi olup halbuki buradan Edoga karyesine gitmek ancak Ducretekli Cebeli üzerinde vâki' aynı ismiyle müsemmâ geçitten geçmeye mütevakıftır.

Esâr tarîki intihâb olunduğu takdîrde Gandet beliyyesinde halâs olup Esar vadisinin cenûb tarafında vâki' geçitler muhâfaza olunur ise Edvi'ye kadar olan vadide suyun nedretinden başka tas'îbâta dûçâr olunacağı dûçâr değildir.

Lakin sekiz on bin kişinin idâresine kâfi suyu nakl etmeye bir ol kadar da hayvana lüzûm görüneceğinden ve vâdî-i mezkûreden Marib Nehri sâhiline saûd etmek hemen mahâl olduğundan bu tarîkin intihâbında hiçbir semere hâsıl olamayacağı ma'lûmdur.

Habeş kralı şu aralık rahmet mevsiminin hulûlü münâsebetiyle rahmet Habeşlerden ziyâde asâkir-i Mısriyye'yi usrete dûçâr edeceğini bildirdiğinden Edvi karyesinde ise ne muhkem ve ne de zî-kıymet eşyâ olmadığı cihetle îcâbında mahalli i mezkûru terk etmeye dahî müheyyâdır.

Binâen aleyh müşârün-ileyh kral rahmet mevsimini intizâr ettiği esnâda asâkir-i Mısriyye'nin sâhil ile olan muhâberâtına dahî Ukul Guzi eyâleti mâni'

olacaktır. Bu hâl üzerine asâkir-i Mısriyye'nin Seri eyâletini hiçbir vakitte terk etmeleri câiz olmadığı bedfihdir.

Çünkü eyâlet-i mezkûrenin cenûb tarafında yüzlerce mil vüs'atında olan vadinin topoğrafyasına vâkîf olmalyan bir zâbitin cesâret etmesi hiçbir vakitte uyamayacaktır. İntihâ

Basiret: No: 1925 , 15 Ramazan 1293 / 4 Ekim 1876, s. 2.

(Pall Mall Gazetesi'nin Mısır muhbirinden eylül frengînin yirmi beşi tarihiyle aldığı mektûbun hülâsa tercümesidir).

Hıdv-i Mısır fehâmetlü devletlü İsmail Pâşâ Hazretleri Mısır'da millî bir banka te'sîsi zımnında takdîm olunan planın sûretini Mister Gosen'e verip bu bankanın kâbil-i te'sîs olup olmadığının tedkîk olunmasını emr ettiler.

Bu def'a Mısır, General Konsolos ta'yîn olunan Mösyö Dö Mişel şehr-i mezkûrun yirmi birinci günü Hıdvîyyet-i Celîleye i'timâd-nâmesini takdîm ettiği sırada devleti tarafından aldığı ta'lîmâtı Mısır'ın Saltanat-ı Seniyye'ye olan revâbit-i ma'neviye ve zâhiriyyesine aslâ hâlel getirmeyerek Fransa ile olan münâsebâtının dahî te'kîd ve te'yîdine sa'y etmekten ibâret olduğunu beyân etmiştir.

Mister Gosen dâhilî verginin sûret-i cem'iyile usûl-i idâresi hakkında Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden verilen emr üzerine tanzîm ettiği lâyihayı eylülün yirmi birinci günü takdîm ile me'mûriyeti hitâm bulduğundan yevm-i mezkûrda Paris'e müteveccihen buradan (Kahire'den) hareket etti.

Mısır idâresi tarafından olunan mürâcaat üzerine umûr-ı tesmân komisyonları vâsıtasıyla terâküm edilen parayı emânet tarîkiyle İngiltere bankası maa'l-memnûniyye kabûl edeceğinin beyân etmiştir.

Mısır'ın düyûnât-ı mevcûdesinin sûret-i ıslâhı hakkında verilen kararın fesh olduğuna dâir Londra'da şüyû' bulan havâdisin asıl ve esâsı olmadığını resmen beyân ettiğim gibi Mister Gosen'in vergi-yi dâhilî hakkında olan tasminâtı dahî derdest-i tezekkürdür.

Kontevardeskonet Bankası'nın eylül-i frengî on sekiz tarihiyle Mısır'dan aldığı bir emr ile düyûnât-ı Mısriyye'nin bir sûret-i muntazamaya tahvîli zımında bir istikrâz hey'eyetin konulması için düyûnât-ı mezkûre tahvîlâtının Paris'ten toplanılması hakkında gönderilen (Paris'e) emre nazaran düyûnât-ı mezkûre ıslâhına dâir olan kararın feshine hakkında zuhûr eden şâyi'anın aslı olmadığı anlaşılıyor.

Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin maksadı mülkün ıslâhıyla beraber düyûnât-ı hâzıranın tesviyesi hakkında ittihâz olunacak usûl-i sâibeye tebeayetten ibâret olduğu der-kâr ise de memâlik-i Osmâniyye'nin zuhûr eden gavâil-i dâhiliye müşârün-ileyh Hazretleri'nin derece-i nihâyede ve teessüflerini mûcib olduğundan gavâil-i mezkûrenin ber- taraf edilmesine tatbîk olunmuştur.

Mısır tarafından Der-saâdet'e gönderilen mühimmât-ı askeriyyenin kâffesi müşârün-ileyh hazretleri tarafından ihdâ buyrulduğu gibi gavâil-i mezkûrenin imtidâdı hâlinde maddeten ve ma'nen mu'âvenet etmeleri emr-i zarûrî olduğu cihetle mülkün esbâb-ı ıslâhından ma'dûd olan umûm verginin sûret-i mergûbeder cem' ve sarfıyla beraber düyûnât-ı hâzıranın hem Mısır'ın istifâdesi ve hem de ashâb-ı senedâtın mütezarrır olmayacağı bir hâle getirilmesi için lâzım gelen teşebbüsâtın sûr-i icrâiyyesi dahî gavâil-i mezkûrenin ber- taraf olmasına ta'lik buyrulmasını emel edişleri metbû'u müfahhamı hakkında olan hüsn-i niyâtını muallen olmağla müşârün-ileyhin harekât-ı vâkiası şâyân-ı takdîrdir.

Basiret: No: 1957 , 23 Zilkade 1293 / 10 Aralık 1876, s. 2.

Mısır'ın muâmelât-ı mâliyesini ıslâha Hıdvîyyet-i Celîle-i Mısriyye taraf-ı âlîsinden ta'yîn olunan Mister Koşenk bi't-tertîb Hıdvî-i müşârün-ileyh tarafından

dahî şâyân-ı kabûl olan lâyihanın Ekonomist Gazetesi'nde görülen sûretinin mücimmelen tercümesidir.

Mister Koşen tarafından Mısır'ın ıslâh-ı mâliyesi hakkında tanzîm edilen lâyiha Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye cânib-i âlîsinden kabûl olunduktan başka sûr-ı icrâsına muhâlefet göstermiş olan mâliye nâzırının dahî me'mûriyetinden teb'îd olunmasına nazaran lâyihanın hâvî olduğu mevâdın kabûlüyle beraber Mısır için yeniden bir usûl-i idâreye teşebbüs olduğu anlaşılmıştır. Maa-mâ-fih zîrde buna dâir beyân edeceğimiz tafsîlât-ı telgraf-nâme havâdisi olduğundan mûmâ-ileyh Mister Koşen tarafından neşr olunan lâyihanın aslına henüz destres olunmamıştır. Bununla beraber Mister Koşen'in telgraf icmâlini beyân ettiği esâs tahvîlâtı ashâbına mûcib-i beşâret olduğuna şüphe edilemez çünkü Mister Koşen'in Mısır'ın düyûnât-ı umûmiyesini ittihâd ile beraber hîn-i tanzîminde mesârifâta mukâbil tahsîl edilen akçe mûmâ-ileyhin selefi Mister Keyv ile sâir Fransız me'mûrları tarafından ta'yîni lüzûmu beyân olunan akçeden dûn olmasıyla tasmîmât-ı mezkûrenin semeresi görüleceğine tereddüd câiz değildir.

Şöyle ki Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'ye âid düyûn-ı muayyeneden başka müstakrazât-ı sâirenin kâffesinden tahvîlâtın eshâm-ı umûmiyyeye tahvîlinde yüzde yirmi beşten ona kadar yani dört milyon İngiliz lirası tenzîl olunduktan bâkî yetmiş sekiz milyon İngiliz lirasından ibâret düyûn-ı umûmiye kalmıştır. Meblağ-ı mezkûrun sûret-i tesviyesine gelince evvelâ dört buçuk milyon İngiliz lirasından ibâret olan bin sekiz yüz altmış dört ve altmış altı ve altmış yedi istikrâzları tahvîlâtının düyûn-ı umûmiye tahvîlinde yüzde yirmi tenzîl yani yüz liralık senede mukâbil seksen lira verilecek ve yüzde yedi nemâsı olacaktır.

Sâniyen müstakrazât-ı sâirenin yüzde otuz üçü nakden i'tâ olunduktan sonra beşine dahî şimendüferler ile İskenderiye limanı hâsılâtı karşılık gösterilerek birer muvakkat sened verileceği gibi bâkîsine dahî bin sekiz yüz seksen beş senesine kadar senevî yüzde biri afv olunmak şartıyla yüzde yedi fâizli senedât i'tâsına karar verilmiştir. Bu sûrette ashâb-ı senedât matlûblarından cüz'î bir şey gâib edeceklerdir.

Hazîne tahvîlâtına mâlik olanlar yüzde yirmi beş alacakları yerde yalnız on alacakları gibi bir zaman te'diyeleri takarrüb edip de az bir şey kalmış olan düyûnâta bedel-i aslîsinin beşte birinden sarf-ı nazar olunacak ve müstakrazât-ı sâire nemâlarının dahî bir sülüsü iki humsu nisbetinde ve bâkîsi dahî bir seb' nisbetinde tenzîl olunacaktır.

Bundan evvel Mısır mâliyesi tarafından müstakrazât-ı ecnebiyye senevî yedi milyon İngiliz lirasına karîb akçe i'tâ olunmakta iken usûl-i haîre itbâ'an yalnız beş milyon lira verilmesi îcâb edecektir.

Mısır'ın senevî mesârifâtı dahî dört milyon İngiliz lirası hasebiyle memâlik-i mezkûrenin senevî vâridâtı dokuz milyon İngiliz lirası olması lâzım gelecektir ki Mister Keyv'in hesâbında on bir milyon olması sûreti gösterilmiştir.

Bu kere Mister Koşen'in hesâbından yalnız dokuz milyon liraya lüzûm olduğu tahakkuk eylediği cihetle ashâb-ı matlûbun müsterih olmaları iktizâ eder.

Yakın vakte gelinceye kadar Mısır'ın senevî müstakrazât mesârifi yeniden istikrâz edilmedikçe tesviyesi kâbil olamayacak ve bu hâlde Düyûn-ı Umûmiyye sene-be-sene tezâyüd edecek za'm-ı bâtulında bulunanlar tertîbât-ı meşrûha vechle on seneye kadar kâffe-i düyûnun tesviyesine muvaffak olunacağını anlayıp emniyet-i kâmile hâsıl eylediler.

Basiret: No: 1982 , 23 Zilhicce 1293 / 9 Ocak 1877, s. 3.

Bend-i Mahsûs

(Mısır)

Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin ahvâl-i ma'lûmeden nâşî mecbûr icrâsı olduğu harekât-ı askeriyenin mesârif-i fevka'l-âdesinin tesviyesine medâr olmak üzere her tarafta i'âne akçesi toplanıp verilmekte ve asâkir-i Osmâniyye dahî hediye olarak eşyâ alınmak için nakid ve-yâhûd aynen hediye cem' ve tertîb ile peyder pey

gönderilmekte olduğu halde Mısır'dan böyle şeylerin henüz zuhûr etmemesi bu bâbda birkaç söz söylemeye bizi mecbûr etti.

Mısır ülkesi memâlik-i Osmâniyye'nin eczâ-yı mütimmesinden ve Kânûnu Esâsî'nin birinci maddesinde muharrer olduğu üzere Devlet-i Aliyye'nin yek-vücûd olarak hiçbir zamanda hiçbir sebeble tefrîk kabûl etmeyen eyâlât-ı mümtâzesinden olduğu cihetle bu sevâd-ı azîmde sâkin olup tebaa-i Osmâniyye'nin cümle-i muhteremesinden olan ahâlînin zî-kudfet ve sâhib-i hamiyetleri taraflarından dahî iâne ve hediye maddesinde sâirlerine tevfiik-i hareket ve belki müsâbakât olunmak iktizâ eder.

Vâkıâ fehâmetlü devletlü Hıdv-i Mısır Hazretleri mes'ele-i zâilede ve Girid maddesinde olduğu gibi şimdilik lüzûmu kadar asker ve mühimmât ve erzâk irsâliyle Devlet-i muazzama-i Osmâniyye'ye olan merbûtiyet ve müsâdakât ve muttasıf oldukları hamiyet ve fütüvvetin eser-i celîlini ibrâz buyurdıkları gibi bundan böyle de îcâb ederse yine bir takım asker ve mühimmât ve sâir levâzımâtın tertîb ve irsâline sarf-ı himmet edecek ve'l-hâsıl her sûretle yekciheti ittihâd-ı müessir-i mahsûsasını göstereceklerinde şüphe olmadığı umûmun taht-ı i'tirâf ve tasdîkinde olarak her vakit lisân-ı memnûniyet ve şükrân ile beyân olunur ise de ahâlî-i Mısır'ın eser-i Hazret-i Hıdvîyye ittibâ' ile ibrâz-ı âsâr-ı hamiyet ve fütüvveteye müsâra'at etmeleri enzâr-ı âleme karşı münâsib görülmüyor.

Çünkü memâlik-i gayr-ı mümtâze ahâlisinin büyüğü küçüğü kadını erkeği içinde hamiyetli olanların umûmu bu iâne ve hediye maddesinde birer sûretle hareket-i hamiyet-kârâne ve vatanperverânede bulunarak kesb-i memdûhiyet ettiklerinden başka memâlik-i mümtâzeden olan ve derece-i cesâmet ve kudretine göre Mısır'la kıyâs kabûl etmeyen Tunus ahalisi tarafından dahî bu bâbda eser-i fütüvvet gösterildiği ve hele râbıta-i dîniyyeden başka bir münâsebât ve ta'alluku olmayan Hind ahâlî-i Müslimesi ile kat'an cihet-i taalluk ve irtibâtı bulunmayan İngilizler ve Macarlar taraflarından hediye-i askeriyye maddesinde kemâl-i havâşla yekdiğere müsâbakatkârâne bezl-i fütüvvet eylediği cümlenin ma'lûmudur.

İşte bunların ol yolda olan harekât-ı mürüvvet medâneleri şîâr-ı insâniyet ve hamiyet ve umûm Osmanlılar hakkında olan teveccüh ve muhabbetleri muktezâsı olarak Osmanlılık nâm-ı âlîsini hâiz olanların mûcib-i takdîr ve memnûniyeti olduğu gibi âleme karşı bu da kendilerinin bir medâr-ı iftihârı olmağa sezâ-vârdır. Zîrâ bu iâne ve hediye canını cihânını muhâfaza-i vatanı ve tâbi‘ olduğu millet ve devlet-i mu‘azzamanın i‘lâ-yı şân için fedâyâ hazırlanan ve her biri bir basâlet ver hamiyet-i mücessime olduğu dünyânın taht-ı i‘tirâf-ı zarûrîsinde bulunan dilâverân-ı Osmâniyâna âide ve mahsûs olmasıyla öyle mazhar-ı sitâyîş havâs ve avâm olan bir hizmet-i mukaddese ve müftehireda bulunanlara iâne ve hediye takdîm ve i‘tâsı dahî hem mûcib-i memnûniyet ve hem de bâdî-i mefharettir.

Dünyada vatan kadar azîz ve muhterem hiçbir şey olmadığı gibi onun muhâfazası kadar da mukaddes bir hizmet olmaması cihetle onu mâ bihi’l-mübâhât ve sermâye-i hayât ittihâz ederek o böyle hasr-ı enfâs edenlerin her ne sûretle olur ise olsun i‘zâz ve ikrâmı dah vâcibe-i zimmet-i hamiyet ve insâniyettir.

Şu dakîkayı müdrik olanların hiçbir zamanda âsârını göstermekten kaçınmayacakları der-kâr olduğu gibi ibnâ-yı cinsi nezdinde onların da tabî‘i muazzez olacakları umûr-ı bedîhiyedir.

Mısır ahâlisinin içinde her yerde olduğu gibi ashâb-ı fakr ve hasetden adamlar bulunur ise de eskerî zî-kudret ve erbâb-ı ticâret ve san‘a olarak o yolda dahî mefâhir-i insâniyeyi kesb ve ihrâza rağbet edecekleri ve şüpheden vâreste bulunmasıyla gösterdikleri teennî ve teahhuru tecvîz etmekte ma‘zûr olduğumuzdan kendilerinin vatandaşları nezdinde bir kat daha husûl-ı memdûhiyetleri için şu mukâvele ile teheyyüc-i hamiyet ve fütüvvetlerine mübâderet edildik.

Ümîd ederiz ki Mısır hamiyetdânı herkesin muntazır ve me‘mûlünden ziyâde bu iâne ve hediye maddesinde eser-i himmet ve insâniyet göstermek dünyânın bir ucundaki Hindlilerle bize ma‘nâ ve zâhiren taalluku olmayan İngiliz ve Macar mürûret-mendânının yanında kendilerini küçük düşüp Hıdîv-i Mısır Hazretleri’nden

şimdiye kadar gördükleri hüsn-i tertîb ve mehâsin-i ahlâkın mukteziyâtına bu sırada dahî tevîk-i muâmeleye müsâra‘atla bizi de minnetdâr ederler.

Basiret: No: 1984 , 25 Zilhicce 1293 / 11 Ocak 1877, s. 2.

Geçen salı günü neşr ettiğimiz 1982 numaralı Basîret’de muktezâ-yı vakit ve hâl îâne husûsunda isti‘câlin lüzûmundan bast-ı makâl ettiğimiz sırada bahsi Mısır ahâlisi üzerine intikâl ettirip Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye’nin lüzûmu kadar asker ve mühimmât-ı sâire irsâl buyurmalarına teşekkürle beraber ahâlî-i Mısriyye’yi dahî îâne husûsunda ve mücerred teşvîk yolunda birkaç söz söylemiş idik. Ne çâre ki bu bâbda tamamıyla kesb-i vukûf olunamaması yazılan makâle-i teşvîkiyyeyi ahâlî-i Mısır hakkında bir i‘tirâz sûretinde gösterdiği cihetle bu bâbda hâsıl ettiğimiz teessüfle beraber hamiyet-mendân ahâlî-i Mısır’ın bu îâne maddesinde olan himmet ve hamiyetlerine dâir vâki‘ olan tahkîkât-i ahîremizin muarraz-ı ma‘zerette beyânına ibtidâr eyledik.

Şöyle ki zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamînin öteden beri Devlet-i Aliyye hakkında her türlü fedâkarlığından geri durmadıkları gibi Girid vak‘asında olduğu gibi bu def‘a her bir mühimmât ve mâl lâzıme-i sâireleri mükemmel olduğu halde gönderdikleri üç alay piyâde asâkir-i Mısriyye ile yirmi bin üç yüz fişenk ve ikisi korup ve biri dağ ve bir saruh harbi ta‘bîr olunur maa’l levâzımât beş batarya top ve şınaydır tüfenkine mahsûs beş milyon yüz kırk beş bin iki yüz elli tane fişenk ve Fransız tüfenklerine mahsûs beş yüz bin tane fişenk ve beş bin altı yüz kazvî pirinç îâne ile dahî îbrâz-ı müessir-i fedâkârî buyrulmuştur.

Hamiyet-mendân ahâlî-i Mısır ise taraf-ı eşref-i Hıdîv-i efhamîden teşebbüs buyrulan şu îânenin derecesini takdîr ile her sûretle îbrâz-ı fütüvvet ve hamiyetden geri durmadıkları der-kâr olup asâkir ve mühimmât-ı mersûle bu tarafa geldiği ve buradan mevâki‘-i lâzımeğe gönderildiği vakit Mısır vapurlarıyla nakl olunarak kâffe-i mesârifî ve el ân her ay vukû‘ bulan ve bundan böyle vukû‘ bulacak olan sarfiyâtın kâffesi Mısır tarafından tesviye olunarak bu bâbda kat‘an tecvîz-i terâz olunmayıp fevka’l-âde gayret ve hamiyet gösterilmektedir.

Gerek Hıdıviyyet-i Celîlenin ve gerek ahâli-i Mısır'ın bu def'a dahî ettikleri iânenin derecesi ve hatta bununla kanâat edilmeyip ileride îcâb ederse her sûretle Devlet-i Aliyye ve millet-i muazzama-i Osmâniyye'yi memnûn edecek sûrette izhâr-ı müessir-i hamîyyet ve insâniyetten geri durmayacakları umûr-ı ma'lûmeden ve sezâ-vâr-ı takdîr ve mevâddan bulunduğu halde her nasılsa bend-i mezkûrda ahâlî-i Mısır'ın iâne husûsunda hükûmet-i Hıdıviyyeye adem-i iştirâkını işrâb eder ta'bîrâtın bulunmasına teessüf ettik. Maa-mâ-fih işte Hıdıviyyet-i Celîle ile ahâlî-i Mısır'ın bu yolda teşebbüs buyurdıkları iâne husûsundaki tahkîkât-ı ahîre-i mebhûse bizi arz ve i'tizârıyla tashîh-i sehve mecbûr etmiştir.

Gerçi Tunus'tan dahî nakden îade-i küliyye teşebbüs olunmuş ise de Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye'den mücehhez ve mükemmel sûrette asâkir-i Mısriyye ve erzâk ve mühimmât ve esliha ve top ve levâzımât-ı harbiye ile sûret-i fevka'l-âdede müsâbakât gösterilmiş ve Hıdıviyyet-i müşârün-ileyhânın her zamanda bu gibi himmetleri Osmanlıların lisân-ı takdîrinde bulunmuştur. Hatta asâkir-i Mısriyye ve levâzımât-ı harbiyenin vürûdu zamanında taraf-ı eşref-i Hıdıviyyet-i Celîle'den lüzûmu hâlinde bunun birkaç misli iânedan geri durulmayacağı hayr-meserret eseri umûm Osmanlıları eşveri memnûn ve Hıdıv Hazretleriyle hamîyetmedân-ı Mısır'a senâ-hân etmiştir. İşte iâne hakkında vukû' bulan tahkîkât-i ahîremizi bu vechle derc ile maa'l-i-i'tizâr tashîh ederiz.

Basiret: No: 2093 , 2 Cemazeyilevvel 1294 / 15 Mayıs 1877, s. 1-2.

Hıdıviyyet-i Celîle cânibinden Der-saâdet taraf-ı âlisine gönderilecek asâkirin mesârif-i seferiyyesi hakkında müzâkere olunmak üzere bu kere fevka'l-âde güşâd olunan şûrâ-yı nüvvâb meclisinde kıraat olunan nutk-ı âlînin sûret-i münîfesidir.

Geçen sene Saltanat-ı Seniyye'nin ba'zı eyâlâtında vukû' bulan isyân üzerine Devlet-i Aliyye'nin teşebbüsât-ı muhikkasına imdâden Mısır Hıdıviyyeti tarafından bir mikdar asâkir irsâl olunmasıydı. Bu bâbda Devlet-i Aliyye kemâl-i i'tidâl ve mülâyemet üzere davranmış ve sulh ve asâyış-i umûmînin muhâfazası hakkında

rağbet ve safvet niyetini cihâna göstermiş iken şimdi Rusya Devleti Devlet-i Aliyye'ye i'lân-ı harb etmekle Devlet-i Aliyye dahî hukûk-ı meşrû'a ve mukaddesesini vikâye- müdâfaa ve muhârebeye mecbûr olmuş olmağla şimdi Mısır üzerine vâcibdir ki evvel gönderdiği gibi yine asâkir irsâliyle Devlet-i Aliyye'ye imdâd ve muâvenet etsin ve gönderebileceği asâkirin mikdarını dahî şimdiden beyân eylesin. Lakin asâkirin tecdîd mikdarı mücerred Hıttâ-i Mısriyye'nin buna tahsîs edebileceği mebâliğin ma'lûm olmasına mütevakkıf olup nezdinize ma'lûm olduğu vechle mâliyemizin müvâzenesi bu maksûdun husûlüne müsâid olmamağla şimdi îcâb-ı hâlin icrâsı ve zât-ı şevket-simât-ı Hazret-i şehin şâhîye üzerimize vâcib olan hizmetin ve devletin ve millete muâvenetin îfâsı husûsuna icâbet ve mübâderet olunmak ve bununla beraber erbâb-ı dünyûna müteahhid olduğunuz mebâliğin îfâsında dahî kusûr göstermemek ve işbu asâkirin irsâli emr-i mühimine bir meblağ-ı mahsûs tedârikinin tarîkini taharrî etmek iktizâ etmiştir. Çünkü böyle bir meblağ-ı muayyen tahsîsinden sonra ancak cihâdiye nâzırı gönderilecek olan asâkirin hakîkat-i mikdarını beyân edebilecektir.

İşte meclisin bu def'a mahsûsan ictimâından maksad bu emr-i mühimmenin müzâkeresidir. Mahdûmum Hasan Pâşâ sıfat-ı askeriyye ile müşerrer olmağla ebnâ-i vatanı ile beraber sefer edip Devlet-i Aliyye'nin hukûk-ı mukaddesesini vikâye ve muhâfaza emr-i mefrûzunda silah arkadaşlarıyla müşâreket etmekle iftihâr eder. (Ruznâme-i Vekâyi' Mısriyye)

Basiret: No: 2105 , 14 Cemazeyilevvel 1294 / 27 Mayıs 1877, s. 2.

6 Mayıs tarihiyle Naye Feraye Prese'nin Kâhire muhbirinden aldığı mektûbdur.

Mısır'da bulunan konsoloslar bu def'a pek ziyâde meşgûldürler. Bî-taraflık mes'elesi birçok müzâkerâta sebebiyet vermiştir. Bununla beraber konsoloslar Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin metbûu bulunan Devlet-i Osmâniyye'ye îfâ-yı vazîfe-i tâbiyyetden geriye kalmasını nasîhat etmişler ise de hiç birisi te'sîr ettirememişlerdir. Mevâki'-i harbiyeye sevk olunacak askerin bir miktarı bu kere

vapurlara binmek üzere bulduklarından mezkûr vapurların muhâfazası için İstanbul'dan zırlı donanma-ı hümâyûnun vürûduna intizâr olunur. Kanâln bî-tarafılığı meselesi Avrupa devletlerini pek çok meşgûl etmiş ise de İngiltere Devleti Hindistan'dan asker getirmek için tarîk-i mezkûr kendisine lüzûmu olduğundan bahsle bî-tarafılığı hiçbir vechle kabûl etmemiştir. Bundan mâadâ düvel-i sâire donanması mezkûr kanâlda cem' olup da orayı sed etmelerine hiçbir vakit müsâade etmeyecektir. İngiltere Devleti'nin Aden mevki'i Bahr-i Ahmer'i sed ediyor ve Rusya'nın Amerika sularında bulunan sefâini eski tarîkden yani Ümid Burnu'ndan Akdeniz'e gelmek mecbûriyetinde bulunuyor.

İngiltere'nin Bahriye Nezâreti tarafından Mısır'da pek çok kömür ve erzak ve mühimmât cem' ettirilmektedir. Bir de İngilizlerin Basra Körfezi'nde tedârikât-ı fevka'l-âdesi vardır.

İngiltere Devleti'nin muhârebenin hitâmına kadar bî- taraf kalacağını kimse inanmıyordu.

Hindistan askerinin zâbitânından pek çoğu ve husûsiyle İslamlar İstanbul'a gitmek için hareket ettiler.

Muhârebe-i hâzırada Hindistan ahâlisi Moskofların Sırp muhârebesinde tuttıkları mesleği tutacaklardır.

Hind askerinin İslam zâbitânı asâkir-i Osmâniyye hizmetinde bulunmak efkârında bulduklarından ve bunların içinde pek muallim zâbit olduğundan ifâ-yı hüsn-i hizmet ve ibrâz-ı sadâkat edecekleri der-kârdır.

Maa-mâ-fih bu sûret İngiltere Devleti'nin bî-tarafılığına zerre kadar halel getirmez zîrâ Sırp muhârebesinde Rusya'dan da birçok zâbit ve neferât Sırbistan'a gitti ve Rusya o vakit kendisini bî- taraf sıfatında göstermiş idi.

Her nasılsa Hindistan ahâlî-i müslimesi beyninde fevka'l-âde bir sûrette heyecân hâsıl olup gittikçe tezâyüd etmeye başladı. Hindistan imparatoriçesi dahî Hind tebaasının efkârına riâyet etmekte mecbûr olacağına şüphe yoktur.

Basiret: No: 2125, 6 Cemazeyilahir 1294 / 18 Haziran 1877, s. 1.

Zât-ı Hazret-i Hıdîv-i efhamînin Saltanat-ı Seniyye'ye öteden beri ibrâz ettiği müessir hüsn-i tavbet ve Hıdîviyyet-i Celîleye meşhûd Basra-i fahr ü meserret olan âsâr-ı terakkî ve intizâm idâre-i celîleleri cümle-i cemîlesinden olarak ve Devlet-i Aliyye'nin tamâmî-i mülkiyesini ihlâl maksadı san'atkârânesinde bulunan düşman-ı din ü devlete karşı mukaddemâ lüzûmu kadar asâkir-i Mısriyye ve bir çok âlât ve edevât-ı nâriye-i harbiye gönderip Saltanat-ı Seniyye'ye der-kâr olan revâbit-ı hakîkiyelerini bi'l-fi'îl isbât buyurmuşlar idi.

İşte bu kere Rusya'nın Hilâfet-i İslâmiye aleyhine açıktan açığa i'lân ettiği harb üzerine Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri mefrûz uhde-i hamiyet ve müsâdakatleri olan emr-i cihâda mahdûm-ı necâbet-mersûmları devletlü Hasan Pâşâ Hazretlerini maiyyetlerinde her bir levâzımı mükemmel olarak topçu ve piyâdeydi. Bin kadar asâkir-i Mısriyye-i şâhâne olduğu halde on kıt'a vapura irkâben göndermişlerdir. Hıdîv-i müşârün-ileyh Hazretleri'nin şu mesâî-i celîle-i hamiyetkârâneleri merkez-i hilâfet-penâhîye hakîkî olan hüsn-ü taviyyet-i ve samîmî merbûtiyet-i Hıdîvîlerini gösterdiğinden bütün Osmanlıları kendileri şükr-i güzâr eylemiştir. Mahdûm-ı besâlet-mevsûmları müşîr-i müşârün-ileyh Hasan Pâşâ Hazretleri ise Londra ve Paris'in en birinci mektebinde tahsîl-i fûnûn-ı askeriyye etmiş ve Almanya İmparatorluğu'nun hâssa ordusunda bi-hakkın ümerâlık rütbesini hâiz olmuş ve Habeşistan muhârebesinde mülkât-ı fenniyyesinin âsârını fiilen isbât eylemiş cesûr ve şecî' bir müşîr-i delîl olmağla kendilerinin bu def'ada dahî ibrâz-ı müessir-i şecâat ve besâletleri ve muvaffakiyetleri samadaâniyyeye mazhâriyetleri temennî ve ümid-i kavîsindeyiz.

İşbu vâpurlar hava müsâid olduğu halde bugün yarın asâkir-i mansûreyi mevki'-i harbe îsâl ettikten sonra Mısır'a bi'l-azîme Sudan'da bulunan piyâde topçu

asâkir-i Mısıriyye-i şâhâne ikinci kâfileyi harbe îsâl ettikten sonra ve üçüncü kâfile olan asâkir-i dahî getireceklerdir.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'nin metbû'-ı meşrû'-ı mefhûmu olan hilâfet-i kübrâ-yı İslâmiye'ye tâbiyyet mûcibe'l-mefharını eseri olarak îfâ-yı vezâif-i cihâdiyyeye masrûf buyurulagelen hem fehîmâleri ilhak ümmet-i İslâmiye ve millet-i muazzama-i Osmâniyye'nin şükrân ve.....tevârih-i mefhareti tezyîni edecek müessir-i mefsedettir. Mevâki'-i harbiyede bulunan asâkir-i Mısıriyye'nin gün adedi on bine bâliğdir.

Müşârün-ileyh Hasan Pâşâ Hazretleri birkaç gün sâhil-hâne-i cenâb-ı Hıdvi-i efhamîde ârâm ve istirahat buyurduktan sonra rezm-gâh-ı cihâda gidecektir. Cenâb-ı Hakk asâkir-i şâhâneyi her halde muzaffer ve mansûr velev ki zafer-ihtivâ-yı Osmânî bî-harz-ı müvekkeb muvaffakiyet eden cünûd-ı besâlet-nümûdun galebât-ı gazanferaneleriyle kalûb muhallesânı memnûn ve mesrûr buyursun.

4. 3. Mısır Meselesi İle İlgili Yorum ve Makalelerin Özetleri

Basiret: No: 2 , 22 Şevval 1286 / 24 Ocak 1870, s. 2-3.

Mısır vilayetine Hıdvîlik verilmesine dâir bilgiler yer almaktadır. Bâb-ı âlî ile Mısır Hıdvî arasında meydana gelen imtiyaz maddesi hakkında Bâb-ı âlî'nin îtibar ettiği Avrupa Devletleri önünde takdire uygun görülmesi ve bu maddede Mısır Hıdvînin kesinlikle hakkı olmayıp her yönden Bâb-ı âlî'nin hak sahibi olduğunu açıklamaktadır.

Basiret: No: 3 , 23 Şevval 1286 / 25 Ocak 1870, s. 3-4.

Bir süreden beri Mısır Hıdvî Hazretleri Osmanlı İmparatorluğu'nun öfkesini davet eden bazı uygun olmayan hareketler meydana getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, Hıdvînin millete kötü fikirlerde bulunması durumunu hoş karşılamamaktadır. Osmanlı İmparatorluğu genel asayişin bozulmaması için Hıdvî'in

bu hareketine karşı şiddet içeren davranışlarda bulunmamıştır. Fakat büyük devletler Hıdîv-i müşârün-ileyhin hareketini ayıplamaktadır. Hıdîv'in bu davranışları ileride yapıp yapmayacağı belirsizliği yer almaktadır

Basiret: No: 6 , 27 Şevval 1286 / 29 Ocak 1870, s. 2-3.

Yüce hükümetin aleyhinde olarak ciddi bir şekilde başlamış olan tedarik etme, yerleştirme ve el koymaya gayret olunması, İskenderiye'nin şimdiki heyeti adeta tahtı kuşatılmış olan bir şehre dönmesi ve bu arada olan değişiklikleri içeren bir makaledir. Mesela merkezlerde zabıta memurları yerine piyade askerlerinin konulması, bataryaların büyük çapta altı-haneli toplarla donatılması, askere iğneli tüfenklerin verilmesi, Osmanlıca'nın Arapça'yla yer değiştirmesi, zırhlılarla tüfenklerin değişimleri, bu değişimlerin Osmanlı İmparatorluğu'nu maddi olarak zorladığı konularından bahsedilmektedir.

Basiret: No: 45 , 27 Zilhicce 1286 / 31 Mart 1870, s. 1-2.

Mısır'da mahkemelerin yeniden yapılandırılması meselesinin halledilmesi için Fransa Devleti tarafından resmi belgenin önlenmemesi konusunda Süveyş Kanâli şirketinin yöneticisi Mösyö Dö Lesseps Fransa İmparatoru Hazretlerine bir müzakere vermiştir. Bunun gerekliliği müzakere de bahsedilmiştir.

Basiret: No: 116 , 10 Rabiulahir 1287 / 9 Temmuz 1870, s. 1-2.

Mısır Hıdîvi'nin İstanbul'a gelmesi ve Osmanlı Padişahına olan bağlılığını bildirmesi yabancı gazetelerce yazılacak kötü yazıları engelledi. Bu düşünce yazısı da Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Mısır Hıdîvliği hakkındaki kötü düşünelere karşı yazılmıştır. Mısır'daki barış ve mutluluk Osmanlı İmparatorluğu'nun kazanmış olduğu servet ve medeniyetle meydana gelmiştir. Mısır Hıdîvliği ve Osmanlı İmparatorluğu arasında herhangi bir sıkıntı yoktur.

Basiret: No: 1010 , 29 Cemazeyilahir 1290 / 22 Ağustos 1873, s. 2.

Londra'da basılan Finansiye adlı gazetede Mısır'ın genel maliyesiyle ilgili yazılan bir bend İskenderiye'nin dikkatini çekmiştir. Hükûmetten otuz lira maaş alan birinin bundan mahrum olması üzerine olumsuz bir bend göndermiştir. Finansiye Gazetesi de bu olumsuzluğu sorgulamaksızın yayınlamıştır. Bahsedilen bendde Mısır'ın divân-ı umûmiyesinin kırk sekiz milyon gösterilmesine karşın bahsedilen miktarın daha fazla olduğu belirtilmiştir. Buna cevap olarakda bu makalede miktarın kırk iki buçuk olduğu belirtilmektedir. Yine bahsedilen bendde Mısır'ın borçlarının çok fazla olduğu belirtilmiştir. Buna cevap olarak bu yazıda borçların belirtildiği kadar olmayıp bahsedilenlerin ise Süveyş Kanalı'nın yapımından kaynaklandığı ileri sürülmüştür.

Basiret: No: 1201 , 23 Safer 1291 / 10 Nisan 1874, s. 1-2.

İstanbul'da Süveyş Kanalı ile ilgili oluşturulan komisyonun almış olduğu kararlar ile Süveyş Kanalı kumpanyası müdürü Mösyö Dö Lesseps'in bu kararlarla ilgili düşünceleri anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1216 , 11 Rabiulevvel 1291 / 28 Nisan 1874, s. 3.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından görevlendirilen Sör Samuel Bikar Paşa'nın Afrika Kıtası'nın iç taraflarını keşf etmek ve esir ticaretini engellemeye yönelik yapmış olduğu çalışmalar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1224 , 20 Rabiulevvel 1291 / 7 Mayıs 1874, s. 2.

Mısır'ın Avrupa'dan almış olduğu borçlar hakkında Londra'da basılan bir gazetede geçen bir makaleye dâir.

Basiret: No: 1225 , 21 Rabiulevvel 1291 / 8 Mayıs 1874, s. 1-2.

Süveyş Kanalı'ndan geçecek olan gemilerden alınacak vergi hakkında İstanbul'da oluşturulan komisyonun almış olduğu kararlar sonucunda Süveyş Kanalı Kumpanyası müdürü Mösyö Dö Lesseps'in Süveyş Kanalı'nı kapatarak gemi geçişlerine engel olacağına dâir Times Gazetesi'nde anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1236 , 4 Rabiulahir 1291 / 21 Mayıs 1874, s. 1-2.

Süveyş Kanalı'nın açılışından sonra İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında Yemen'deki iktidar mücadelesi anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1237 , 5 Rabiulahir 1291 / 22 Mayıs 1874, s. 1-2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'nin Avrupa'dan alacağı borç ve Avrupa'daki bankerlerin bu durum karşısındaki tutumları anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1240 , 9 Rabiulahir 1291 / 26 Mayıs 1874, s. 2.

İstanbul'da Süveyş Kanalı ile ilgili oluşturulan komisyonun almış olduğu kararlar neticesinde Süveyş Kanalı Kumpanyası müdürü Mösyö Dö Lesseps'in kanalı gemi geçişlerine kapatacağına dâir İngiltere'nin muhalefeti Daily Telgraf Gazetesi'nde anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1245 , 15 Rabiulahir 1291 / 1 Haziran 1874, s. 1.

İstanbul'da Süveyş Kanalı ile ilgili oluşturulan komisyonun almış olduğu kararların değerlendirilmesinde İtalya Devleti tarafından gösterebilecek tepki yer almaktadır.

Basiret: No: 1266 , 10 Cemazeyilevvel 1291 / 25 Haziran 1874, s. 2.

İngiltere Parlementosu'nda Süveyş Kanalı ve Süveyş Kanalı müdürü Mösyö Dö Lesseps'in kanalı kapatacağına dâir yapılan tartışmalar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1314 , 20 Recep 1291 / 2 Eylül 1874, s. 1-2.

Mareşal Multeke'nin doğu ülkelerine yapmış olduğu seyahat sonucunda edindiği izlenimler anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1326 , 4 Şaban 1291 / 16 Eylül 1874, s. 2-3.

Hıdîv-i Mısır Hazretleri'nin rahatsızlığı nedeniyle Avrupa'nın bazı ülkerine yapacağı seyahatten vazgeçmesi anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1343 , 24 Şaban 1291 / 6 Ekim 1874, s. 2.

Mısır ordusunun, esir ticaretini engellemeye yönelik Darfurilerle yapmış olduğu savaş anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1348 , 1 Ramazan 1291 / 12 Ekim 1874, s. 2.

Mısır ordusunun, Darfurilerle yapmış olduğu ikinci savaş ve yenilgilerden sonra Darfur hakiminin tutumu anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1359 , 13 Ramazan 1291 / 24 Ekim 1874, s. 1.

Mısır ordusunun, esir ticaretini engellemeye yönelik Sudan taraflarındaki Darfur kabilelerine karşı yapmış olduğu mücadeleler ve fedakarlıklar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1374 , 6 Şevval 1291 / 16 Kasım 1874, s. 2.

Zebir Bey'in Darfur'da bulunduğu sıradaki izlenimleri anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1374 , 6 Şevval 1291 / 16 Kasım 1874, s. 2.

Mısır ordusunun, esir ticaretini engellemeye yönelik yapmış olduğu faaliyetler ve ele geçirilen esirlerin kendi köylerine geri dönmeleri konusundaki çalışmaları anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1378 , 10 Şevval 1291 / 20 Kasım 1874, s. 2-3.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından Sör Samuel Bikar Paşa'nın yerine Afrika Kıtası'nın saklı kalmış yerlerinin keşfi için görevlendirilen Miralay Gordon'un bu keşifler sırasındaki faaliyetleri anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1392 , 27 Şevval 1291 / 7 Aralık 1874, s. 2.

Afrika Kıtası'nın iç taraflarının keşfi için Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından Sudan içine doğru bir şimendüfer inşası yapılacağı ve bunun Afrika Kıtası'nın keşfindeki faydaları bildirilmektedir.

Basiret: No: 1413 , 22 Zilkade 1291 / 31 Aralık 1874, s. 1-2.

Darfurluların esirlere yapmış oldukları zulüm ve Mısır ordusunun bu zulmü engellemeye yönelik Darfur civarındaki çalışmaları anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1426 , 7 Zilhicce 1291 / 15 Ocak 1875, s. 2-3.

Süveyş Kanalı kumpanyası müdürü Mösyö Dö Lesseps'in Süveyş Kanalı inşası için sarf etmiş olduğu çabalar ve Asya-yı Vusta şimendüferlerinden bahs edilmektedir.

Basiret: No: 1467 , 1 Safer 1292 / 9 Mart 1875, s. 1-2.

Mısır mahkemelerinin düzenlenmesi için yapılan çalışmalar ve Avrupalı devletlerin bu çalışmalara bakışına dâir.

Basiret: No: 1469 , 3 Safer 1292 / 11 Mart 1875, s. 1-2.

Mısır'da ecnebi postaneleri yerine Mısır postanesinin kurulmasına dâir yapılacak çalışmalar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1475 , 10 Safer 1292 / 18 Mart 1875, s. 1.

Mısır'da pamuk ziraatinin arttırılmasına dâir Levânet Herald Gazetesi'nde görülen makalenin tercümesidir.

Basiret: No: 1480 , 16 Safer 1292 / 24 Mart 1875, s. 2.

Mısır'da okullardaki eğitimin geliştirilmesi için yapılan çalışmalara dâir.

Basiret: No: 1493 , 2 Rabiulevvel 1292 / 8 Nisan 1875, s. 2.

Mısır'daki ecnebî mahkemelerinin ıslahı konusunda yapılan çalışmalara Fransa Devleti'nin bakışı anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1509 , 21 Rabiulevvel 1292 / 27 Nisan 1875, s. 2-3.

Nil nehri boyunda keşif yapmak ve bu bölgelerle ticareti geliştirme amacıyla Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından gönderilen Miralay Gordon Bey'in yaptığı keşifler anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1516 , 29 Rabiulevvel 1292 / 5 Mayıs 1875, s. 2.

Süveyş Kanalı kumpanyasının durumu hakkında Ekonomist Gazetesi'nin yazmış olduğu makalenin olumlu yansımalarına dâir.

Basiret: No: 1517 , 30 Rabiulevvel 1292 / 6 Mayıs 1875, s. 2.

Levant Herald Gazetesi, Cerîde-i Havâdis'te Mısır kızlarının Sudan'ın geliştirilmesi için Darfur taraflarına gönderildiğine dâir haberin yalanlanmasını konu edinen makaleye yer verdiği anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1567 , 29 Cemazeyilevvel 1292 / 3 Temmuz 1875, s. 2-3.

Mısır'da açılan kız mektebinin Madmazel M. L. Vitli tarafından gezilerek beğenilmesine dâir Hazret-i Hıdîv'e gönderdiği mektubun tercümesi.

Basiret: No: 1568 , 2 Cemazeyilahir 1292 / 6 Temmuz 1875, s. 1.

Mısır'ın her yönden çağdaşlaştırılması hakkında yapılan çalışmalara dâir.

Basiret: No: 1569 , 2 Cemazeyilahir 1292 / 6 Temmuz 1875, s. 1.

Mehmed Tefvik Pâşâ Hazretlerinin Mısır ülkesindeki birçok okulda eğitimin geliştirilmesi için yapacağı çalışmaları anlatmaktadır.

Basiret: No: 1569 , 2 Cemazeyilahir 1292 / 6 Temmuz 1875, s. 2.

Mısır mahkemelerinin Mısır'da oturan Fransızlar hakkında verecekleri hükümlerle ilgili oluşturulan komisyonun aldığı kararlar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1576 , 10 Cemazeyilahir 1292 / 14 Temmuz 1875, s. 1-2.

Mısır'da oluşturulan coğrafya cemiyetinin Afrikada yaptığı keşiflerle ilgili bilgilere yer verilmektedir.

Basiret: No: 1577 , 11 Cemazeyilahir 1292 / 15 Temmuz 1875, s. 1-2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Darfur taraflarına çağdaşlaştırmak için yaptığı çalışmalar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1577 , 11 Cemazeyilahir 1292 / 15 Temmuz 1875, s. 2.

Mısır'da ecnebilere yönelik yeni mahkemelerin açılmasınının Mısır'da adaletin sağlanması için getireceği faydalar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1598 , 1 Şaban 1292 / 2 Eylül 1875, s. 3.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Sudan'ın kalkındırılması için yapmış olduğu çalışmaların faydaları anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1601 , 5 Şaban 1292 / 6 Eylül 1875, s. 3.

Almanya Devleti'nin Mısır'da olan konsoloslarının bundan böyle Mısır mahkemelerinin işine müdahale etmemeleri için Almanya imparatoru tarafından gönderilen emri Prens Bismark'ın Almanya millet meclisine takdim etmesi anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1668 , 26 Şevval 1292 / 25 Kasım 1875, s. 1.

Mehmed Tevfik Paşa Hazretlerine Kevkeb-i Hindî nişanının takdîm ve teslimi töreninde Paşaya hitaben Prens Dogal Hazretleri'nin yazmış olduğu makalenin tercümesidir.

Basiret: No: 1668, 26 Şevval 1292 / 25 Kasım 1875, s. 1-2.

Mısır'da yapılan ıslahatların Mısır'ın refahının artırılmasındaki etkileri anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1669 , 27 Şevval 1292 / 26 Kasım 1875, s. 2-3.

Mısır ordusunun Mehmed Rauf Paşa Hazretleri'nin komutasında Sudan taraflarında yapmış olduğu fetihler ve bu fetihlerin Mısır'a faydaları anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1682 , 13 Zilkade 1292 / 11 Aralık 1875, s. 3.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye ile Habeş hükümeti arasındaki sınır anlaşmazlıkları ve sınır çatışmaları anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1687, 19 Zilkade 1292 / 17 Aralık 1875, s. 1-2.

Daily Telgraf Gazetesi Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Süveyş Kanalı senetlerinin dört milyon İngiliz lirasına İngiltere Devleti'ne geçmiş olduğunu açıklamaktadır.

Basiret: No: 1689 , 22 Zilkade 1292 / 20 Aralık 1875, s. 2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Habeşistan üzerine asker sevkinden dolayı Zenkbar hakimi Seyyid Pergiş Hazretleri'nin menfaatlerinin korunması için Londra'da kendisine taraftar toplamaya çalışması Kurya Duryan'da anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1689 , 22 Zilkade 1292 / 20 Aralık 1875, s. 2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından İngiltere'ye devr olunan yüz yetmiş bin adet Süveyş Kanalı hisse senedleriyle İngilizler'in Afrika Kıtası'na sahip olmanın dışında, Rusya Devleti'nin dahi Asya-yı Vusta tarafından Hind'e doğru sarkmasına güçlü bir engel olacağı düşüncesine yer verilmektedir.

Basiret: No: 1689 , 22 Zilkade 1292 / 20 Aralık 1875, s. 2-3.

Hıdv İsmail Pâşâ Hazretlerinin Mısır'ın mali durumundaki bozukluktan dolayı Süveyş Kanalı senetlerini acilen satmak zorunda kaldığı belirtilmiştir.

Basiret: No: 1691, 24 Zilkade 1292 / 22 Aralık 1875, s. 2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin Süveyş Kanalı hisse senedlerini İngiltere'ye dört milyon İngiliz lirasına satmasından dolayı oluşmuş olan heyecan üzerine Mısır'ın yabancılara karşı olan borç hisseleri başlangıçta çok düşmesine rağmen daha sonra tekrar toparlanarak eski fiyatına ulaştığı anlatılıyor.

Basiret: No: 1697 , 1 Zilhicce 1292 / 29 Aralık 1875, s. 1-2.

Hıdv-i Mısır Hazretleri'nin Süveyş Kanalı hisselerini İngiltere'ye satışından dolayı çeşitli gazeteler tarafından yapılan tartışmalara dâir.

Basiret: No: 1700 , 4 Zilhicce 1292 / 1 Ocak 1876, s. 1-2.

Esaretin ortadan kaldırılması amacıyla Londra'da kurulmuş olan cemiyet tarafından birkaç kişilik gurubun İngiltere Hariciyye Nâzırı Lord Derby'e giderek Hıdviyyet-i Mısıriyye'nin şimdiye kadar esaretin kaldırılması husunda gayret etmesine rağmen başarılı olamaması ve bu durumun sonuçları anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1700 , 4 Zilhicce 1292 / 1 Ocak 1876, s. 2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısıriyye Süveyş Kanalı senetlerinin İngiltere tarafından satın alınmasından sonra İngiltere'nin dış politikasında değişikliğe neden olduğu anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1702 , 7 Zilhicce 1292 / 4 Ocak 1876, s. 1-2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'nin Süveyş Kanâlî senetlerinin İngiltere Devleti tarafından satın alınması hakkında Ekonomist Gazetesi yazdığı bir makalesinde şu aralık dört milyon İngiliz lirasının Londra'dan ihrâcının borsaca olan karşılığı hakkında verdiği bilgi ile beraber sözkonusu senetlere dâir verdiği ayrıntılı bilginin tercümesidir.

Basiret: No: 1708 , 17 Zilhicce 1292 / 14 Ocak 1876, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'nin Habeşistan üzerine yaptığı savaş nedeniyle karşılaşacağı masraflar Far ve Aleksandri adlı Avrupa gazetelerinde gün gün anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1712 , 22 Zilhicce 1292 / 19 Ocak 1876, s. 2-3.

Londra gazetelerinin bazılarında Habeş ülkesinin Hıdviyyet-i Celîle-i Mısıriyye'ye bağlanmasının İngiltere tarafından dini nedenlerle hoş karşılanmayacağı

fakat İngiltere tarafından hoş karşılanmamasının başka nedenleri olduğu anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1718 , 29 Zilhicce 1292 / 26 Ocak 1876, s. 1-2.

Mısır'da yeni mahkemelerin açılmasının Mısır ülkesinde adaletin tesisi için sağlayacağı yararlar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1721 , 2 Muharrem 1293 / 29 Ocak 1876, s. 1-2.

Mısır Hariciyye Nazırı Nubar Paşa Hazretleri'nin istifasından dolayı yerine Şerif Paşa Hazretleri'nin tayin olmasından dolayı Daily Telgraf Gazetesi'nin yazmış olduğu bir makalenin tercümesidir.

Basiret: No: 1721 , 2 Muharrem 1293 / 29 Ocak 1876, s. 2.

Mısır ordusu komutanı Ratib Paşa'nın Habeş sınırına yapacağı saldırı ve Habeş kabilelerinin buna karşı tedbirleri anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1730 , 13 Muharrem 1293 / 9 Şubat 1876, s. 1.

İngiltere'nin, Hıdıviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından Habeşistan üzerine yapılacak seferi engelleme çalışmaları Weekly Times Gazetesi'nde anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1734 , 18 Muharrem 1293 / 14 Şubat 1876, s. 2.

Asâkir-i Mısriyye'nin Habeşîler üzerine saldırmasına ve Yemen'de görülen bazı haberlerin Hind Times Gazetesi'nden tercümesidir.

Basiret: No: 1741 , 26 Muharrem 1293 / 22 Şubat 1876, s. 1.

İngiltere Devleti'nin Süveyş Kanalı hisselerini satın almasından sonra Mısır ile olan ilişkilerinin geliştiği ve bu durumdan Fransa'nın duyduğu rahatsızlık anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1743 , 28 Muharrem 1293 / 24 Şubat 1876, s. 1-2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin almış olduğu borçların taksitlerinin ödenmesiyle ilgili Stender Gazetesi'nde yer alan makaleler anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1743 , 28 Muharrem 1293 / 24 Şubat 1876, s. 2.

Süveyş Kanalı hakkında Londra gazetelerinde görülen bazı görüşmelerin aynen tercümesidir.

Basiret: No: 1758 , 16 Safer 1293 / 13 Mart 1876, s. 1-2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından edilen talep üzerine İngiltere tarafından gönderilen Mister Keyv'e dâir Pall Mall Gazetesi'nde görülen mülakatın tercümesidir.

Basiret: No: 1759 , 17 Safer 1293 / 14 Mart 1876, s. 1-2.

Londra'da basılmakta olan Daily Telgraf Gazetesi'nin Mısır'da oturan muhabirinin Hıdvi-i Mısır İsmail Pâşâ Hazretleri'yle olan mülâkâtının adı geçen gazetede görülen yazısının aynen tercümesidir.

Basiret: No: 1761 , 19 Safer 1293 / 16 Mart 1876, s. 1.

Mısır Ordusunun, Habeşistan muhârebesinde kazanmış olduğu zafer anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1764 , 23 Safer 1293 / 20 Mart 1876, s. 2.

İmzalanacak olan yeni borç antlaşması sonucunda Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'de milli bir bankanın kurulacağına dâir Times Gazetesi'nde yer alan yazının tercümesidir.

Basiret: No: 1773 , 4 Rabiulevvel 1293 / 30 Mart 1876, s. 1-2.

Hıdîv-i Mısır'ın Mısır'daki ticaretin gelişmesi için Süveyş Kanalı'nında açılması dahîl olmak üzere yapmış olduğu çalışmalar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1775 , 7 Rabiulevvel 1293 / 2 Nisan 1876, s. 2.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından talep olunması üzerine İngiltere Devleti tarafından Mısır'ın maliye defterlerini gözden geçirmek üzere gönderilen Mister Keyv'in düzenleyip Mısır'ın mâliye nâzırına takdîm ettiği raporlara dâir İngiltere gazetelerinde görülen makâlenin tercümesidir.

Basiret: No: 1783 , 16 Rabiulevvel 1293 / 11 Nisan 1876, s. 2-3.

Daily Telgraf Gazetesi tarafından Mısır ile Habeş muhârebesinin ayrıntılarını yazmak üzere gönderilen muhabir tarafından yazılıp, gazeteye gönderilen mektûbun tercümesidir.

Basiret: No: 1793 , 28 Rabiulevvel 1293 / 23 Nisan 1876, s. 3.

Daily Telgraf Gazetesi tarafından Mısır ile Habeş muhârebesinin ayrıntılarını yazmak üzere gönderilen muhabir tarafından yazılıp, gazeteye gönderilen mektûbun tercümesinin devamıdır.

Basiret: No: 1801 , 7 Rabiulahir 1293 / 2 Mayıs 1876, s. 3.

Basiret Gazetesi'nin önceki sayılarında yer alan Mısır ile Habeş muhârebesinin devamı anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1812 , 20 Rabiulahir 1293 / 15 Mayıs 1876, s. 2-3.

Basiret Gazetesi'nin önceki sayılarında yer alan Mısır ile Habeş muhârebesinin devamı anlatılmaktadır.

Basiret: No: 1925 , 15 Ramazan 1293 / 4 Ekim 1876, s. 2.

Hıdîv-i Mısır İsmail Pâşâ Hazretleri'nin Mısır'da millî bir banka kurulmasına dâir Pall Mall Gazetesi'nin Mısır muhabirinden aldığı mektûbun tercümesidir.

Basiret: No: 1957 , 23 Zilkade 1293 / 10 Aralık 1876, s. 2.

Mısır'ın maliye işlerinin düzenlenmesi için Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye tarafından atanan Mister Koşenk'in düzenlediği ve Hıdîv-i Mısır tarafından kabul edilen tasarının Ekonomist Gazetesi'nden alınan tercümesidir.

Basiret: No: 1982 , 23 Zilhicce 1293 / 9 Ocak 1877, s. 3.

Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin savaşlar dolayısıyla artan askeri harcamalarını karşılayabilmek için her taraftan para toplandığının, buna karşı Mısır'dan bu yönde para gönderilmemesine dâir.

Basiret: No: 1984 , 25 Zilhicce 1293 / 11 Ocak 1877, s. 2.

Hıdîviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin, Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'ye yapmış olduğu yardımlar anlatılmaktadır.

Basiret: No: 2093 , 2 Cemazeyilevvel 1294 / 15 Mayıs 1877, s. 1-2.

Hıdviyyet-i Celîle tarafından İstanbul'a gönderilecek olan askerlerin masrafları hakkında konuşulmak üzere açılan Şûrâ-yı Nüvvâb meclisinde okunan metnin suretidir.

Basiret: No: 2105 , 14 Cemazeyilevvel 1294 / 27 Mayıs 1877, s. 2.

Süveyş Kanalı'nın savaşlardaki tarafsızlığını bozma niyetindeki İngiltere Devleti'nin asker ihtiyacını bahane ederek Hindistan'dan Süveyş Kanalı yoluyla asker getirme teşebbüsleri anlatılıyor.

Basiret: No: 2125, 6 Cemazeyilahir 1294 / 18 Haziran 1877, s. 1.

Hıdviyyet-i Celîle-i Mısriyye'nin, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'ye yapmış olduğu askeri yardımlar anlatılmaktadır.

5. SONUÇ

XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nin çöküş içine girmeye başladığı bir dönemdir. Bu yüzyılda yapılan ıslahatlarla içinde bulunulan durumdan kurtulma hedeflenmiştir. Dönemin padişahları daha çok yeniliklerle durumu düzeltmeye çabalamışlardır. Bunlardan III. Selim ve II. Mahmut ıslahat çalışmalarının öncülerinden sayılmaktadır.

XIX. yüzyılda bir yandan Osmanlı Devleti'nin daha iyi bir seviyeye gelmesi için çaba harcanırken diğer yandan Fransız İhtilali'nin getirdiği yenilikçi fikirlerin çok uluslu Osmanlı Devleti üzerindeki etkileriyle uğraşmıştır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin bölünmesine yol açacak türden fikirler taşıyan Sırp ve Rum isyanları göz ardı edilmeyecek kadar ciddi bir şekilde Osmanlı Devleti'ni uğraştırmıştır.

Müslüman olmayan halkın çıkardığı isyanların dışında Osmanlı Devleti kendi içinde çıkan anlaşmazlıklarla da çok yıpranmıştır. Bunlardan Mısır meselesi Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran iç meselelerin başında gelmektedir.

Osmanlı Devleti'nin valisi olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa kurduğu güçlü yönetim sayesinde birçok ıslahat yapıp Mısır'ı pek çok açıdan geliştirmiştir. Ayrıca ordu, donanma, ziraat, eğitim, sanayi alanlarında Avrupa'yı örnek alarak gelişmeler kaydetmiştir.

Fransız işgaliyle sarsılan Mısır'ı tekrar toparlamış. O dönem ortaya çıkan Memluk sorununu çözüme kavuşturup Vahhabi isyanını bastırarak Mısır'da barış ortamı sağlamıştır. Mısır geliştikçe Kavalalı artık sıradan biri olarak kalmak istememiştir. Osmanlı Devleti'nden bağımsız olmak istemiştir. Osmanlı Devleti'ne yaptığı yararlıklara rağmen Suriye'yi işgal etmesi ve Mısır sorununu ortaya çıkarmasıyla Osmanlı Devleti'ni uluslararası platformda çok kötü bir duruma düşürmüştür.

Rumların isyanını bastırması karşılığında Suriye'nin kendisine verilmesini isteyen Mehmet Ali Paşa'nın isteğinin reddedilmesiyle, Mısır meselesinin temelleri atılmıştır.

Bu isyana karşı tek başına ayakta duramayan Osmanlı Devleti Rusya'dan yardım isteyecek duruma gelmiş. Ruslar yardımları karşılığında Osmanlı ile Hünkâr İskelesi Antlaşması'nı imzalamıştır. Böylece Mısır sorunu devam ederken bunun yanında Boğazlar sorunu da ortaya çıkmıştır. Yine bu antlaşmayla Rusya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki etkisi artırılmış, Osmanlı Devleti İngilizlerle ticaret sözleşmesi imzalamak zorunda kalmıştır. Yerli üretimin tamamen durmasıyla Osmanlı ekonomisine darbe vurulmuştur.

Osmanlı Mısır meselesini kendisi halledemeyince olay uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Avrupalı Devletlerin müdahalesi sonucu 1840 Londra Antlaşması'yla sorun geçici olarak çözüme kavuşturulmuştur. Mısır meselesi, Osmanlı Devleti'nin kendi kendini korumadığını gözler önüne sermiş. Bu nedenle XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı Devleti'nin hedefi kendi toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik olmuştur.

Süveyş Kanalı'nın açılmasından sonra Mısır'ın Osmanlı Devleti'nden koparılış süreci hız kazanmıştır. Bu dönem Hıdiv İsmail Paşa dönemi olarak bilinmektedir.

Mısır meselesi bu kadar gündemdeyken Mısır'la ilgili pek çok haber ve yorum yazılarına dönemin yayın organları da yer vermiştir. Bunlardan biri de Basiret Gazetesi'dir. Bu araştırmada Basiret Gazetesi'ndeki haberler doğrultusunda 1870–1878 yılları arasında Mısır meselesi incelenmiştir. 1870'li yılların gazeteleri arasında önemli bir yere sahip olan Basiret Gazetesi Ali Efendi tarafından çıkarılmıştır.

Basiret Gazetesi'nin sahibi olan Ali Efendi gazetesinde dış haberlere geniş bir şekilde yer vermiştir. Hükümetin, Almanların ve Hıdiv İsmail Paşa'nın yardımlarıyla ayakta kalan Basiret Gazetesi bu yıllarda Hıdiv İsmail Paşa'dan aldığı bol ihsanlar

nedeniyle bir ara gazetesinde Mısır ile ilgili haber ve lehte birçok yorumlara, hatta Mısır'ın Osmanlı Devleti'nden ayrılmasına dâir yazılara da yer vermiş.

Gazetenin sütun adedinin ve ebadının büyüyüp daha modern bir gazete haline gelmesinde Hıdiv ile ilgili olumlu yazıların payı olduğu düşünülmektedir.

1870'li yıllardaki diğer gazeteler de Mısır meselesinden bahsetmesine rağmen, Basiret, Hıdîv'den aldığı yardımlarla bu meseleye en fazla yer veren gazetelerin başında gelmektedir.

1870-1878 yılları arasındaki sekiz yıllık süreci içeren Basiret Gazetesi'ni incelediğimiz zaman Mısır meselesiyle ilgili yazıların yıllara göre farklılık gösterdiğini görmekteyiz.

Basiret Gazetesi'nin sahibi Ali Efendi ile Mısır Hıdîv'i İsmail Paşa arasındaki yakın dostluk kendini gazetenin haber ve yorum yazılarında ciddi anlamda hissettirmektedir. Gazetede Mısır Hıdîvi sempatanlığı belirgin bir şekilde dikkat çekmektedir. Öyle ki Hıdîv İsmail Paşa'nın kızının düğününün yapılması, annesinin Zanta'da kalması, dağıtmış olduğu hediyeler gibi basit olaylar bile gazetede haber olarak verilmiştir.

Basiret Gazetesi'nin ilk sayısından itibaren Mısır'la ilgili haber ve yorumları yer almaktadır. Özellikle Basiret Gazetesi sahibi Ali Efendi'nin Mısır Hıdîv'inden almış olduğu ihsanlar doğrultusunda 1500'lü sayılardan sonra Mısır'la ilgili haber ve yorumlara daha sık rastlamaktayız. Gazetenin sayılarında Mısır'daki her türlü gelişmeyle ilgili yazılar vardır. Basiret'in ilk sayısında Mısır'daki mahkemelerin ıslahıyla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Daha sonraki sayılarında da hem Mısır'daki mahkemelerin ıslahıyla ilgili hem de ecnebiler için kurulacak olan yeni mahkemeler hakkında birçok haber ve yoruma rastlamaktayız.

Mısır'ı Avrupalı devletler gibi geliştirmek isteyen Hıdîv İsmail Paşa idari, adli, eğitim, tarım, askeri, mali vb. konularda çalışmalar yapmıştır. Hıdîv İsmail Paşa'nın Mısır'ın kalkındırılması için yapmış olduğu çalışmalardan gazetede övgüyle bahsedilmiştir. Bunlar arasında Avrupa'yı model alarak hem kız hem de erkek okulları açması sayılabilir. Bu okullarda kızlara yönelik dikiş, nakış, aşçılık, hizmetçilik gibi meslek derslerinin yanında Kur'an-ı Kerim ve coğrafya dersleri verilmiştir. Erkek okullarında ise ziraat ile ilgili dersler ve bunların uygulama biçimlerinin yanında Kur'an-ı Kerim ve coğrafya dersleri verilmiştir.

Gazetede ziraatın geliştirilmesi için özellikle de pamuk ziraatinin geliştirilmesine yönelik bilgiler yer almaktadır. Mesela Zanta'da çıkan sığır hastalığının pamuk ziraatini olumsuz etkilediği bunun içinde Hıdîv-i Mısır'ın dışarıdan sığır getirterek bu problemi çözmeye çalıştığı çıkan haberler arasındadır.

Mısır ekonomisine çok fazla katkı sağlayan esir ticaretinin başta Zanta olmak üzere Mısır'ın hakim olduğu coğrafyada yasaklanması yönündeki Hıdîv-i Mısır'ın gayretlerinden gazetenin birçok sayısında övgüyle bahsedilmektedir. Hatta bir sayıda İsmail Paşa'nın Zanta'da esir ticaretinin kısa süre önce yasaklanmasına dâir bilgilerin verildiği makalede, alınan tedbirlerden dolayı Zanta'da esir ticaretinin eskiden beri yasaklandığının zannedildiği yazılmıştır.

Gazetede İsmail Paşa'nın Mısır ülkesinin sınırlarını genişletme siyasetinden bahsedilmektedir. Bu yönde Darfur hakimi ve Habeşlilerle yapılan savaşlar gazetenin bazı sayılarında geniş bir şekilde yer almaktadır.

Gazetede yer alan haberler içinde baştan sona kadar sürekli olarak bahsedilen konu Süveyş Kanalı meselesidir. Kanalın açılışı, büyük gemilerin geçişini kolaylaştırmak amacıyla genişletilmesi, Süveyş Kanalı Kumpanyası müdürü Mösyö Dö Lesseps ve İsmail Paşa'nın kanalın açılışıyla ilgili çabaları, Süveyş Kanalı hisse senetlerinin alınıp satılması, kanaldan gemi geçişleriyle ilgili yıllık olarak elde edilen gelirler, Mösyö Dö Lesseps'in kanalı gemi geçişlerine

kapatma teşebbüsü ve İngiltere'nin bu konudaki rahatsızlığı sık sık dile getirilmiştir.

Gazetede en fazla yer alan konulardan bir diğeri ise Mısır Hıdîvi İsmail Paşa'nın Avrupa'dan aldığı borçlardır. Öyle ki Osmanlıca borç anlamına gelen istikraz kelimesinin baştan sona gazetede tekrar edildiği görülmektedir. Gazetede yıl yıl alınan borçlar, bu borç senetlerinin Avrupa'daki artışı ve azalışları, faizleri, bu borçlanmanın Mısır'ın geliştirilmesinde kullanıldığı ve ödeme planlarına yer verilmektedir. Aynı zamanda bu borçların artmasından dolayı bir makalede Hıdîv-i Mısır'ın Süveyş Kanalı hisselerinin çoğunu İngiltere'ye satmak zorunda kaldığı bilgisi yer almaktadır.

Çalışmamız bahsedilen bu konularla ilgili Basiret gazetesinde yer alan makale ve haber yazılarının Osmanlıca'dan Türkçe'ye çevirisini içermektedir. Bu çalışma Osmanlı Hükümetlerinin ve Avrupa devletlerinin Mısır meselesine bakış açısını ortaya koymuştur. Aynı zamanda Hıdîv İsmail Paşa döneminin, Süveyş Kanalı'nın ve alınan borçların bu meseledeki rollerini göz önüne sermiştir. Mısır'ın 1882 yılında Hıdîv İsmail Paşa döneminden kısa bir süre sonra Süveyş Kanalı'ndaki çıkarlarını koruma bahanesiyle İngiltere tarafından işgal edilmiş olması, Hıdîv İsmail Paşa dönemini ortaya koyan çalışmamızın değerini bir kat daha arttırmaktadır. Çalışmamız bu alandaki araştırmalar için kaynak niteliğindedir. Çalışmanın bu noktada amacına ulaştığı düşünülmektedir.

6. KAYNAKLAR

1. ALTUN ŞAM, Emine, *Mısır'ın 1882'de İngilizler tarafından İşgali ve Osmanlı Devleti'nin takip ettiği siyaset*, (Basılmamış doktora tezi), Samsun, 2001.
2. ALTUNDAĞ, Şinasi, ' *İsmail Paşa*', *İslam Ansiklopedisi*, V/II, İstanbul, 1993.
3. ALTUNDAĞ, Şinasi, "Kavalalı Mehmet Ali Paşa isyanı Esnasında Namık Paşa'nın Yardım Talep Etmek Üzere 1832 Senesinde Memuriyyet-i Mahsusa ile Londra'ya Gönderilmesi", *Belleten*, VI/23-24, 1942.
4. ALTUNDAĞ, Şinasi, Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı, Mısır Meselesi (1831–1841), 1.Kısım 2. Baskı, TTK, Ankara, 1988.
5. ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1789-1914*, TTK, Ankara, 1997.
6. Basiret Gazetesi (1870-1878).
7. DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Baskı, Ankara, 2010.
8. EREN, Emine, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı ve Mısır Meselesi*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) , Eskişehir, 2008.
9. ETİK, Arif, *Farsça- Türkçe Lügat*, Atilla Ofset Basımevi, İstanbul, 1968.
10. GİRGİN, Atilla, *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*, İstanbul, 2001.
11. İNUĞUR, M. Nuri, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul, 1993.
12. İSKİT, Server, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları*, İstanbul, 1943.
13. KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, V, Ankara, 1995.
14. KIZILTOPRAK, Süleyman, *Mehmed Ali Paşa'dan II. Abbas Hilmi Paşa'ya Mısır'da Osmanlı'nın Son Yüzyılı*, İstanbul, 2010.
15. KOMİSYON, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. Baskı, Ankara, 2005.
16. KOMİSYON, *Yazım Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu, 24. Baskı, Ankara, 2005.

17. KRAMERS, J. H., “Mısır Maddesi”, *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul Maarif Basımevi, İstanbul, 1960.
18. ORTAYLI, İlber, *19. Yüzyılda Panislâvizm ve Osmanlı Hilâfeti, Makaleler I*, Ankara, 2000.
19. ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul, 2006.
20. ÖRS, Derya, vd., *Osmanlıca Türkçe Sözlük*, Gün Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2003.
21. PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
22. ŞEMSEDDİN, Sami, *Kâmûs-i Türkî*, (Yay. Haz. Şaban Kurt), Çağrı Yayınları, 14. Baskı, İstanbul, 2005.
23. TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Osmanlı Türkçesine Giriş I*, Alfa Basım Yayım Dağıtım, 16. Baskı, İstanbul, 1998.
24. TOPUZ, Hıfzı, *Başlangıçtan Bugüne Türk Basım Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996.
25. TUKİN, Cemal, *Boğazlar Meselesi*, Pan Yay., İstanbul, 1999.
26. TUNCER, Hüner, *19. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa İlişkileri (1814–1914)*, Ümit Yay., Ankara, 2000.
27. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, I, Dergah Yayınları, İstanbul, 1985.
28. UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, II, Ankara, 1994.
29. YALÇINKAYA, M. Alaaddin, “III. Selim ve II. Mahmud Dönemleri Osmanlı Dış Politikası”, *Türkler*, XXII, Ankara, 2002.
30. YERLİKAYA, İlhan, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi*, Van, 1994.

7. ÖZET

Bu çalışma oluşturulurken Basiret Gazetesi'nin 1870-1878 dönemine ait bütün sayıları tarandı. Mısır meselesiyle ilgili bütün haber ve yorum yazıları incelendi. Basiret Gazetesi'nde Osmanlı Devleti'ni bir dönem çok fazla uğraştıran ve olayların uluslararası boyuta taşınmasına neden olan Mısır meselesi ve Hıdivle ilgili oluşan bakış açısını göreceksiniz.

XVIII. yüzyıla kadar Osmanlı topraklarında sıkıntı çekmeden yaşayan Rumlar Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımının etkisiyle bağımsızlık mücadelesi başlattı. 1821 yılında Rumların Eflak ve Boğdan'da başlattıkları ayaklanmayı bastıran Osmanlı Devleti Mora'da aynı başarıyı gösteremedi.

II. Mahmut Mora'da Rumlara karşı başarı sağlamak amacıyla Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali'den yardım istedi. Karşılığında Mora ve Girit valiliği verilecekti. İsyan Osmanlı Devleti'nin umduğu gibi sonuçlanmadı. Aynı şekilde Mehmet Ali Paşa'da istediklerini alamamıştı.

Mehmet Ali Paşa Mora isyanının bastırılmasında yardımlarına karşılık Osmanlı Devleti'nden Suriye'yi istedi. Osmanlı'nın bunu kabul etmemesi üzerine 1831'de oğlu İbrahim Paşa komutasındaki bir orduyu Suriye üzerine gönderdi. Bu isyana tek başına karşı koyamayacağını anlayan Osmanlı Devleti Rusya'nın yardım tekliflerini kabul etmek zorunda kaldı. Rusya ile Hünkâr İskelesi Antlaşması imzalandı.

Mısır meselesi, 15 Temmuz 1840 yılında toplanan Londra Konferansı ve 13 Temmuz 1841'de ilan edilen Mısır Valiliği İmtiyaz Fermanı ile çözümlendi. Mısır valiliği babadan oğula geçmek suretiyle Mehmet Ali Paşa'ya verildi. Osmanlı Devleti Mısır üzerindeki, etkisini kaybetti.

ABSTRACT

While this study was carried out, all editions of the newspaper Basiret between 1870 and 1878 were scanned. All written news and comments on the Egyptian Issue were analyzed. In this newspaper, you will be able to see the viewpoint about the Egyptian Issue and Hıdiv which constituted trouble for the Ottoman State during that period and caused the events to gain an international dimension.

The Greek who lived in Ottoman lands without having problems until the 18th century began to struggle for independence by the influence of the nationalist movement separated as a result of the French Revolution. The Ottoman State which suppressed the rebellion started by the Greek in Wallachia and Moldavia in 1821 could not exhibit the same success in Morea.

II. Mahmut asked for help from the governor of Egypt Kavalalı Mehmet Ali in order to overcome the Greek in Morea. The governorship of Morea and Crete would be given in return. The rebellion did not end as the Ottoman State expected. For this reason, Mehmet Ali Pasha could not get what he wanted.

Mehmet Ali Pasha demanded to get the administration of Syria in return for his help in the suppression of the Morean Rebellion. He assigned an army under the command of his son Ibrahim Pasha to Syria as Ottomans rejected his demand. Having realized that it would not be able to suppress that rebellion alone, the Ottoman State had to accept the offer of Russia for help. Hünkâr İskelesi Agreement was made with Russia.

The Egyptian Issue was solved with the London conference held on July 15, 1840 and Egypt Governorship İmtiyaz Edict declared on July 13, 1841. Administration of the Governorship of Egypt was given to Mehmet Ali Pasha on the condition that the power would pass from the father to son. Hence, the Ottoman State lost its influence on Egypt.

8. EKLER

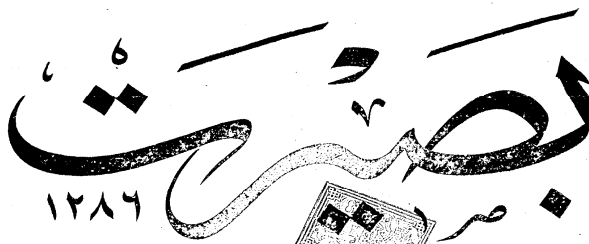
Ek 1 : Basiret'in 18 Mart 1875 tarih ve 1475 nolu sayıdır. Bu sayıda Mısır'da pamuk tarımının gelişmesine dâir Levant Herald Gazetesi'nde görülen bir makalenin tercümesine yer verilmiştir.

سنه شمسیه ۱۲۹۱
مارت ۶

۱۲۷۵
پنجشنبه ۱

سنه قمریه ۱۲۹۲
صفر ۱۰

سنه کی ۱۵۰ التی آینی ۸۰ اوج آینی
۲۵ برسه نیک بوسته اجرتی
۷۵ غروشد

مراجعه و طبع و جرائد و اخبار و غیره در این روزنامه منتشر میگردند

مطبعه و محل اداره سی استانبوله باب عالی
جاده سنده دائره مخصوصه در
برسنه سی ۳۰ باره در

دی بوغزه هفتده آئی دنیسه چیمار داخلی و خارجی خواهد بود. بیست ایدر فوائدی عمومی عائد آداری میبایا قبول آیدر چی

و یونان که نه یوله تخم تدارک ایندیکلری مجال مختلفه مدیری طرفندن تحقیق اولتورق نه یوله باموخی زرع ایندیکلری بالاطراف تدقیق اولدینی تقدیرده مصرک باموق حاصلاتک اورو باجه نکتر یله مصرک فوق العاده صورته استفاده سستی موجب اوله جفته اصلا شهبه یو فدر اجناس مختلفه دن باموقی زرع ایندیکلر افکارنده اولاناره انشائی زرعته تحقیق چینی ومقدار بنسه کوره نخللر تهیه ایدکن ومحصول کاله ایردکن صسکره حاصل اولان باموخی چنسته کوره ایری ایری. بخللاره حفظ و ماکنندن واسطه سیله تحقیق باموقدن تقریبه مختلف جنس نملری ایری ایری حفظ اتمک ازمدر یونکه برابر اورو باجه سکوندر یله چک باموق باجه زرع اولدینی انشاده رفاج جنس بر بالیده برلشدر یوب فقط هر جنسندن اولانی ایری بالیده وضع ایله فیشات مختلفه اوزره صالحته دقت واعتا اولتیدر فایده زده اولان نملرک بر برینه خط ایلمامسته کال درجه دقت واعتا اولتیشک لازم اولدینی کپی اهالیمن تخم اشرا ایدنار دخی دقت ایدوب شلید انقشاری تخم قاریشک اولدینی حالده ائک یقین یونان مدره شکایله اول قاریقه صاحبک تخم بر ایرلوره بر دها یو کپی حرکتده یونانمسته مانع اولتیدر

ایشته و سائل مشروحیه دقت اولدینی تقدیرده مصرک باموق حاصلاتی دکل اولکی شهرتی بلکه رفاج درجه دل دها ایرلر و کیده چکن بز (احکام عدلیه) دخی تصدیق ایدرز انتهی مد کور لایحه اول امرده احکام عدلیه طرفندن خدیو بت جلایله مصریه به تقدیم اولتدقتصسکره بتون مدیرانکله بیدرملک اوزره داخلیه ناملر بنسه کوندرلشدر

(لوانت هراندک شامندن الینی مکتوب)
یورادکی ایران شهزادیه سنده مستخدم یونان قواصلردن کچن هفتده ایکیمی قسطل معتبره مهم اولدینر یوناندر بری رفاج سنه اقدم مصرده شاملی بر فاحشه ایله کور یسوب ایضی سنیتمش اولدینندن مرقسومه مصرندن پروتیه قنچوب قواصلک اذندن قورتیق ایستیشی ایشده قواصلر

مصرده باموق زراعتک ترقیسنه دائر لوانت هراندک غرتسه سنه کور بلان بتدک ترجمه سیدر انکله زده واقع باموق قاری بقهری قاری بقهری زرعین بهضار بتک خدیو بت جلایله مصریه جانب عایسته تقدیم ایندیکلری محضری مشارالیه محضرتاری مجلس احکام عدلیه به حواله یوردقارندن مجلس مذ کورده بهدالدا کره و بر بلان قراری منجهن خدیو مشارالیه تقدیم اولان مضمینه صورتتسک ترجمه سیدر

بر فاج سنه دیر یدر مصرده خدیو بت جلایله مصریه طرفندن ابدال یور بلان اقدامات مبروره نمیره اوله رف مصرک هر طرف بنده متعدد فتلر و جویولر لایحه بصره و کسادندن هر جمله صوتک کتوت اوزره اولدینی و باموق زراعتک ترقیسی ایسه صوتک کتوت و ایسته یوندینی اجناس ملک مذ کورده کون بکون ترقی ایتمک سابقتر بتک رفاج مثنی نهارز ایش ایسه اهل زراع بالظن انواع باموق تخمی تدارک ایدرک یونری قاریشک بر حواله زرع ایندیکلر کون صانی بر جنسندن باموق تخص یولنر درجه به وارشد

مصرده حاصل اولان باموخلک جنسی مملک سائر حاصلاتک کافه سنه فوق ایتمکه اولدینی سالد رفاج سنه دیر یدر مصرندن اورو باجه نقل اولان باله لردن برملکت حاصلاتی اولان ایکی بالسیهدن بری رفایشته و دیگری بشته فیشته صائلش واکری بر بالیه ایچینه یونان باموق جنسندن اولدینندن نائی صایله دو بده انکله بیامه سنده یوز اون ایکی بزک باهده دن زیانه باموق قائلشدر

حتی یونک اوزر بنسه کچن سنه انکله زده باموق قاری بقهری زرعین اوچسوز سکسان امضای حاوی خدیو بت جلایله جانب عایسته تقدیم اولان برمدکنک مائل بیاض باموخلک کتوت یوزره آهموی قمبر اولانک جنسینه مخلوط یولتسک مصر باموخلک فیشاتی بیامه کده کونبتون تناقص ایدرک صاحبک اذنه یقوب قلسته سبب اولدینی براندیشدر و یو دخی زراعسک تخمی باموقدن تفریق ایدن قاری بقهرندن کتوت یوز بقهرده ایسه ده مختلف نملرک برندن تفرقه اصلا اهمیت و برلسمسندن ایرلو کلدیکلر بیسان انقشاری اوزر بنسه ماده مذ کورده تحقیق داخلیه ناملر بنه وارزدن دخی حکام عدلیه به حواله اولتو بر نسیات خراجیه

دارفور امیر بتک عبسی شیخ حسبالمک فاملیاسیه برابر خرطومه کلوب اورادن دخی مصرعه بت اوزره یوندینی خرطومدن وارد اولان تفرادن اکلانشدر

بصره دن انسان اخبار تفرافیه به نظرا علیسات بشریه تک تفصیلیه یون (شهر سرور) فرقه یون همایونله مکتب بشریه حضرت شاهسازدن تعیین قنای افندیدار بشریه یون دلاشدرق بصره کور فزیه مواصلت ایندیکلری اکلانشدر

لاله جوارنده ساکن عساکر شاهانه میرالایندن متقاعد حسن بک بهمن او یونلش حرکانه یونلشندن تائی باب اوائی ضبطده استفساق اولتده امش

تایسک روایتله نظراً بیسک سکن یوز انقش درت سنه میلاده سنه خدیو بت جلایله مصریه طرفندن عقد اولان استقرانک متاوله نامه سی موجبه سنه ده ایکی دفعه کشیده سی لازم کلان قرعه کنری بنابلک اون بشینی کونی چکلیوب یون یوز اون قطعه سندهانه بکر و یوز اونته دخی بشر یوز و بشیوز قرق طقون بنه یوزر انکله ایرای اصابت ایتمدر که چغا بدیوز انقش طقون عدد نحو ولاته اصابت ایدن ایکوز اون طقون بیسک طقون یوز انکله ایرایسک کله چک بتسان ایدسنده تأدیسی مقرر

سویس قتلک حصه سندهای کونبتون کسب اعتبار ایتمکه اولدینندن یونن یوله انکله بیامه سنده دخی قلوب صالحته قرار ویرلدیکن تائیس قهرتسی روایت ایدبور

بغداد ولایت داخله یونن کرکا عسکاری رئیس کاظم و سلیم بکل عسکرتاری خدیو خاتمه متسوس درت علییه به کچرک زیر جناح رأفت وعادت خلافت بنیه انقشا بلدکری و عده ما کچن کتوت عسکرتک اونه طرف قائلرندن بش بز خایله دخی خاقین جهته کله رگ بانکر کتوت عسکرتک مجموع نانه لری اوج بیسک بشیوز باغ اولدیندی زوراد یاز یوز

مکتب بحر به نظری سعادت نوسعدیا شاکت دارشورای عسکری طوبی قومسوی ریاسته و دارشورای عسکری اعضاسندن سعادتلو حسین باشا دخی مکتب مز یوز نذارتنه نصب و تعیین یورلشدر

دارشورای عسکری اوزر داریسی قلی میری عزتلو عثمان بکه ربه تائی صنف تائیسى توجیه یورلشدر

فانعمام حضرت سرعسکری دوللو علی صائب باشا حضرت بتک امور مأموره یون حسن ایشا ایله برابر اکثر یا قشله همایونری کزوب عساکر شاهانه تک استخبار بنه دقت یورملری مهد علیای سلطنت سینه دوللو عسکرتک سلطان علیله انانقندن حضرت بتک نزد عالیترده شایان تقدیر کورله رگ تاطیفاً باشای مشارالیه حضرت تار بنه مرصع برانقده محفظه سی عنایت واحسان یورمشدر

بایته ولایت داخله کائن تراله سمیافته کی املک همایونن بکری سکر قطعه چکسک دول اجنبیه تبعه سنه کچمادک و چکسکات مذ کوره داخلده یونای استخدام اولتاق شرطه یونش سکن بتک لورا بدل ایله با اراده سنیه دولانو ابرام باشا حضرت تار بنه فراغ یور یوب ملکنامه همایونری در دست تسلیم یوندینی ایشلشدر

کچن صال اششای در سعادت اوسترا سفیری قوت ز یچی جنابری امر بقا سفیری سابق و سوبو یوکره بر صیافت کشیده ایشدر

ارضروم ولایت جلایله سی مکتوب بیامته تعیین یوز بر بلان عزتلو ساسی افندی کچن کون محل مأمور بنه موجها در سعادتن حرکت ایشدر

سدالجر قوروت همایونک تعمیراتی یوکره اکل اولدیندی مأمورا چیده کوندرلشدر

Ek 2 : Basiret'in 6 Temmuz 1875 tarih ve 1568 nolu sayıdır. Bu sayıda "Terakkiyat-ı Asriyye-i Mısıriyye" başlıklı bir makale yer almaktadır.

تتمت طبعه في سنة ١٢٨٦
٢٣ حزيران

١٥٦٨
(بازاریستی)

سنة ١٢٨٦
جادی الآخر ٢

تمت طبعه في سنة ١٢٨٦
٢٣ حزيران
اصحابه باهه حلیه ١٥٠ الی انی
اوج المانیه به پستک پسته
اجری ٧٥ غرضشدر
پسته اجری ویرایش اولن مکتایب
قبول اولنشان

بصیرت

منافع وطنیه وحوادث عمومیه در ازلت مخریته

مصیبه و سبل ادراره ایستایله باغالی
جامسته داره مخصوصه در
پوشه ٣٠٠ پادور
خارجدن کوندریلو بدنه غزیه درج اولنیان
اوقا صاحبانه اعاده اولن

بازاریستی در سده ١٩م فیه جیبار داخلی و خارجی حراشدن بحث ایدر فولادی عربیه عالمه الی میما قبول الی

بولان دارفور قطعه سده دخی مملک مصر به
شم واطاق ایتدی

اداره مصر به عهده طلیبه خدیو به
انتقالدنبو شمیه بقدر مشهود اولوب کونین
سکونه تراید ترقی ایدن عمران عمومی مسرک
من قبل الرحمن سار اولدینی استمداد وقلایت
ملیه به یندن خصلیه استمدادنی اثبات ایچون
پوزماندهی مهوریت سواپن ازماته قاس قبول
ایتر درجهنی بولدینی ایشیوب کونین عهده
مسلمتند

وریک اوزره روسیه دن درینک بشیروز عدد
بول ارسال اولدینی غزیه زده کونیندر
جکدهسی ضبط کاچی وفعال اسعد
انفدیه الیه بر پله عسکر به جوری خولوب اسعدانده
سرفتر الیه کین جهماریستی ودموی بازار کونری
قه زده کانی مکتب اعادانی شاهانه دردیچی
سنه طلده سنک کتابت امضائری اجرا اولن
طلایه فون سار زده کی مهرانر له فون استمداد
اکتساب ایدلاری ملکه و معلومائری شیلان
تغیر اولوب وایله افاضل فریقان عسکر یندن
مکتب عسکر به نظری سمداتلو غالب باشا
حضرتر له مائوری سمداتلو سالیان باشا
و مدیری بولسان عزتلق غایه بک اثر اقدام
وهمیاری اولمه خلیفه سزار اولنکر موقیانددر

در سمدات للباسیاق ختانه سی باش ترقی اولوب
کینده وفات ایش اولان تاسه دنک ریسه اولغی
باش ترجان تمین قلندر

اصلیه مصرده قونسلو ختانه را عادتا پر سکوت
ایدی یوالسه مملک نظامات اساسیه سنه
حقوق دول و ملی اخلال ایدکندن چو یز
اولنه سده چی جهته خدیو آقم حضرتری
افکار و توجیهان حضرت شینکاهی به توفیق
حرکتک یو سو استمدادک ازاله سی اسبابی
اصصلیه تثبیت بیروپ بزخان خلیفان الیه
مقدم مصطفی اصخصض ایدرک نهایت کین
تخصر مرکز یتمه ز یور سون محیرت ایلنکی
اوزره اصلاحه موقی اولدیلرک شمیه بقدر
سرمای صاحبشیدولان اتر حکم کونرک یتمه
پوموتیت ختندری اولوب خوالیله عومد
عادت اولیلرک زده حضرت بادشاهیدر هین ختندولایت
اولغله اولیلدیه سی یاور حضرت شری زاری
سمداتلو خلیل باشا حضرتری وسامتیله
بر قطعه فرمان مملک شانه سیدیه شیخ تصنیف
وتیسیر بولدیندن خلیفه تشکر اولنور

چونکه مصرک اراضی فرمزوه سی واخراجی
کونین کونه تروپ بوسیله وارداتی سانبک
بلکه یکری ظل فوندرده
شندو فر مملک عراقی مودی اولدیندن
خدیو بت چلیه چه بوچوت دخی نظر استمداد
طولیوب درون مملکه جهات لازمه ختندو فر
وشوسول یلایدینی کین ختندو فر خطاری نامودان
ایچرور یتمه قدر تمدید وایصال اولدی
نهر عظیم النیر نیلدن لایسلیه استفاده ایچون
اسمای اراضیه مخصوص زروی قدر جنوال
وقطر بل یلایوب دلاحت وزراعت اراضینک
قلایت طبعیه سی نسبتده ترقی ایددی
تریات خصوصتده دخی مصر قطعه سی بک
ایر اولدی بر وفتار تودن کران دیستان
چاده لره سواقف مسای مکتوره خدیوی الیه
بک ایروویوب کچیلری دخی غزاله تنور و اشغال
اولدی

سویش قسداک کشادی موقیت حبیستندن
سکره حصوه کلان فوا نه حد وحصی قبول
ایتر یوقسال سبیه یکدن بنا وانشا اولنشان
بلدوره کیدوب کونرک لسان شایسته دار
اولدی خال تون دنیای نصل بل و اجاری تم
الیه سندن ایدیه مصر بونک قاطعیت سندن
تمای استمداد اسبابی اصخصال ایتدی

شامدن بصیره مخصوصه ترفاق فی ٢١ حزيران
سنه ٩١
شامده ظهور ایدر عین قلوا اولدینسه املیا
قرندن هوز حکم اولامشدر بویه یکری اوتوز
کین خشته له بلویلوب پونرک نصمتن زده سی
قور تیلور بیروت وچیل لیسانه صحت عومیه
برکلندر

تایس غزیه سی دیورک بارلشونه دولت علیه به
دایر جریان ایدن مباحثه بقیسه ایراد اتمسک
ایدنک نطقه نظر دخی دولت مشرا یسما امور
مالیه سی احواله منحصر بولتند

سویش قسداک کشادی موقیت حبیستندن
سکره حصوه کلان فوا نه حد وحصی قبول
ایتر یوقسال سبیه یکدن بنا وانشا اولنشان
بلدوره کیدوب کونرک لسان شایسته دار
اولدی خال تون دنیای نصل بل و اجاری تم
الیه سندن ایدیه مصر بونک قاطعیت سندن
تمای استمداد اسبابی اصخصال ایتدی

جنتکان یوز سلطان سلیم خان زمانده دولت علیه
ادارسته کین مصر قطعه سی مؤخر اچوق اولور
مکدی ایسه دیگر کین تمام ایدن سلطام ایدلر
ناشی استمداد طبعیه سندن استمداد ایدیه یوب
(ام دنیا) دیستان مصر قطعه سندن صورت
تشدیدی سکلان عتول بیصر حیرت ویرن
(اهرام الیه) نیک منافع طبعیه سندن استفاده
ایچون اقتضا ایدن وسایک قسداندن ناشی
لسان ختندن اکتیلا ن حسن اولنشان نکاتک
متاد یندن عیارن ایددی سکرلری بعضی موانع
ترق الیه اصول ادراره سی پردرجه دها بوز یلوب
نهایت جد انقیم بشیو اگری محمد علی
باشک ادر اغانلله و ترقی پروانه زاری سایسته
ختله مصر به ترقیه باشیوب بعد زمان مصر
قطعه سی ذات حضرت خدیو اقمینک بر ادراره
عادتده سنه کچیکله بون مصرک جدا ترقیاتی
عد اولسه سزایر چونکه خدیو انقیم
حضرت نونک حکومت عادتله نام بستنی ضایعی
مدنیته و معروبی تا ونگساره و جهلیسی
اهل اسلام اولدیه حانه عقاید دنییه و اولام
مدنیته دن خیری اولدیه قی حرازه ایدیه باشی
پنج ترقی کیمکه اولوب یسکیده بله بانتر
تغزنی مهورت ایددی ایشانه دولتک اوزره

امریقده فلالینا شهرته تشکل اولدیه
سکر عومیه به مملک عروسه شاهانه دن
کونر به چک ایشیک انتخاب وارساق ختینه
ایلجه ولایت شاهانه به تسلیم بولون اوامر نامه
سای اوزر یتمه بر قومیسیون مخصوص تشکل ایش
و مذکور قومیسیون لرلندن طو بلنه چی ایلجه
ایشی شهر ایشوس ایشانه در سمدات مرکز
قومیسیونه ارسال ایدری مقرر بولتندر

بک اهلاککن احوال حاضرته نه نعت حیرت اید
طوقر چسه بیسان اولغی یوقسال ایشیک ایچمه
اوله تیدوبیل مذهب ایدن سلسله لرنک تحقیق
اولدیه قرینه دار بر یوقسال حیاث اختری
قریشیرقی نایم کلور ایددی

سویش قسداک کشادی موقیت حبیستندن
سکره حصوه کلان فوا نه حد وحصی قبول
ایتر یوقسال سبیه یکدن بنا وانشا اولنشان
بلدوره کیدوب کونرک لسان شایسته دار
اولدی خال تون دنیای نصل بل و اجاری تم
الیه سندن ایدیه مصر بونک قاطعیت سندن
تمای استمداد اسبابی اصخصال ایتدی

بسی فقهه بیور بول ادواتک وضی ایچون انا
اولدیه اترک علی حتر اولغده اکن برچوق
قدیم مصر وسایر مسکوکات کشف اولن
اولدین طاردو بیسوق غزیه سی یزور

فونیه ولایت داخلده ورتور قضایه بیور ان
ناجیه سک هرجهته اراق اراق کتله بیجور
تول ایدرک انون ویشادی و مزروعیات ساره
بک سکوزل بر طراوت کسب ایلنکی عهندن
باز بورد
ضارده کال روم مکچی و قشقرندن اولسوب
روسیت (سراییه) مکتکته کال خاسوزنه
صالحانین بوسکره یکب مذکور ایدر سته

بسی فقهه بیور بول ادواتک وضی ایچون انا
اولدیه اترک علی حتر اولغده اکن برچوق
قدیم مصر وسایر مسکوکات کشف اولن
اولدین طاردو بیسوق غزیه سی یزور

بسی فقهه بیور بول ادواتک وضی ایچون انا
اولدیه اترک علی حتر اولغده اکن برچوق
قدیم مصر وسایر مسکوکات کشف اولن
اولدین طاردو بیسوق غزیه سی یزور

بسی فقهه بیور بول ادواتک وضی ایچون انا
اولدیه اترک علی حتر اولغده اکن برچوق
قدیم مصر وسایر مسکوکات کشف اولن
اولدین طاردو بیسوق غزیه سی یزور

بسی فقهه بیور بول ادواتک وضی ایچون انا
اولدیه اترک علی حتر اولغده اکن برچوق
قدیم مصر وسایر مسکوکات کشف اولن
اولدین طاردو بیسوق غزیه سی یزور

Ek 3 : Basiret'in 22 Şubat 1876 tarih ve 1741 nolu sayıdır. İngiltere Devleti'nin Süveyş Kanalı hisselerini satın almasından dolayı Fransa'nın duyduğu rahatsızlığı anlatan bir makale yer almaktadır.

سنه شمسية ١٢٩١
شباط ١٠

١٧٤١
(سال)

سنه قمریه ١٢٩٣
مهر ٢٦

سنگلی صانع ارده حسابیه ١٥٠ التی الینی ٨٠
اوج الینی ٥٥ برسنهک پوسته
اجرتی ٧٥ غرؤشد
پسته اجرتی ویرلش اولان مکتیب
قبول اولتاز

مدتیہ ومیل اداومی استانبوله نایب عالی
جلده شده داره مخصوصه در
برشمسی ٣٠ یاره در
خارجدن کوندر یولده غزیه درج اولتایل
اولان حسابیه آماده اولتاز

بصیرت

١٢٨٦

منافع وطنیه و حوادث عمومیہ پر وارثه

داخلي و خارجي حوالدن بحث ايدرد فرامدی عومره مانڈ الاری سجاا قبول ايلر

کوندریش سقر کی مامله به تانتیسوب خبر
شارالیه حضرت ناریک اذات واقعه سنیا
منسوب اولدینی دوشه بلزجی بیان آغشی
اوز به خدیو شالی حضرت ناریک اذات
پوروق موی ایلله نه سو بلدیکی سؤال آغشی
اوز به موی ایلله نه اولکی جوانی و پردک
شارالیه قانوق کوریلدی ایلر بلکر بر اقدیقین
ملاقاته نهایت ویرلشد
روش حاله اقبول رسنه موسیو اوزره خدیویت
جلله مصر به کتدولت عجبانه کتدولت
اولدینی فراموش ایش ایدسه خدیو شاریه
مراجمتی بوی مسالی همسهده باب عالی به
حضرت ناریک اذات کتدولت اولدینی اونوق
قریدرد یونان صرف نظر کوریل ایدسه
اوسون کندی مانی دیه کتدولت سبواب کا
کتدولت مایع اولمصر خصوصیه شتاریه سابق
الذوب صالنه اولکی یوز بیکش حصه قدر
اهمیت یوقدر
موسوی اوزره دعاول طراوب مد کور حصدری
انکلتزه دونق مایه انحصار اند واعطایه
کرتیش اولدی اولوقت مساله کتدولت بقشه قائم
دوگله بقی درکار ایدر
الحاصل انکلتزه مد کور حصدری المسندن
طولاوی فرانسرک واحصلی منسلب اولوب
صورت دادهده مدایین تفکر ایتکدن کتدولت
پردوا اولدور

خدیو بت چلیسه به بعضی تکلیف مالاطلاقه
بولدنه مین مشارالیه حضرت ناریک دخی باطبع
رد الیه (ن بلکر دولت حشاشیه پادشاهی
سلطان عبدالعزیز خان اضمین امریه
انقاد اولوب مشارالیه قیری اورو یاده فردی
لسانجام لکن شو تعیرمن مقصدم دول
اجنبیه الیه اولان بولتیه اخلال اولوب بلکر
دول مشارالیه طرفدن اولتایل تکالیف طرف
انصرف حضرت پادشاهی به عرض الیه نه اراده
بویارلور ایدسه اکا کور حرکت ایدرم جواب
صواب ویرسی اوزرینه سوز به اعتماد اوله یله چک
پزانتک و پردیکی معلوماه نظر اولتایل
ستیلوب مشالیه ایتک انکلتزه پزانتک ایدسه
خدیو حضرت ناریک پزانتک قانوق فونولوسک
مشالسه میدان بر اقامتدر

انکلتزه دولتک سوش قیبال حصدر بشک
مایه سنندن سرکه مصر الیه اولان مناسبت
تو بت پزانتکدن طولاوی اولنور غزله نرند
اکثر بی اسکندر بده ومصرده و غیرتدارک
ایتمک امانده بولتیه ایش انشاء دیلی تفرات
غزله سنکدخی تعیین ایش اولدینی غیر طرفدن
مرسول مکتو بد غیر مرقوم انکلتزه قیام
الیه فرانسه به کچرک و اورادن ایتالیه کلتدیبه
قدر صفات اولدینی مشکلا نه پزانتک شدت
یوروق تریف توصیف ایتدکنسکر و ندیک
غیرینه موانسته اولدان ریندی به
والدن اسکندریه به کلتدیبه قدر راست
کادری کار فورطنه سن تفریق ایش ایدسه
یوزره لوم کور رتدکندن درجندن صرف
نظر الیه بولتیه به عا دل اولان چهکن ترجمه سی
مناسب کور دی

غیرات مخصوصه تدبیر و تدبیر فیش اولمین
کیتیک اخلاته ایشاد قادی
زین چلیسه بولان میراوا سعادتو حسین باشا
اولکی کون در سعادت عودت ایشاد
هرسک اغشاسیه بولتیک اوزره خدیوی
کچک انکلتزه بولتیه چق برطنام سر سرتیک
در دست توقیفه مهمات وسائر مورو بیک
منع ایلدی حشده دالسانجا والیسی موسیو
(رودجیه) اوستریا دولتی طرفندن اوسر اوزره
ویرلش اولدینی تفریق حوالدن ندر
مرجوم مصطفی فاضل باشا حضرت ناریک
ایزمه کتب نفیسه اری خدیو مصر فغانلو
دولتو استعایل باشا حضرت ناریک چلیسندن
پلاشترتا مصرده صورت کتدولت انشا اولتدنه
اولان کتدولت عومری وضع اوله چق یوزرک
صفا چلوشنده جلب اولتان صفاقر مرعیه
تقدیر اولان تم وهدایسی ایک بیک کتدولت
باغ اولدینی ایشاد ندر
روزنامه وقایع مصرده کور بلان حوادث
هرامارتیک منب وکتیر بین متعاقب (غلا)
قیانک دفع مشندن وکتیر طولونه در حشده
هررو طغشی کتدولت فریق بسالت فریق
سعادتو روق باشا حضرت ناریک اغشاسی
ایش اولدینی ابی طایر سا کرایه بر ایلر به
طویک (عروسه) واپور به یوران سرق
وسال اولدینی اوقچه بلناسیه درج صحیفه
بیان واعلان ایتیک ایشتنه و کادار مین
ستویه باشا شتار الیه طرفندن عدل طرفیه
وارد اولان ٢٠ شیله سنه ٩٢ نار بیکش
تفراتک صورت به کره مدترس اولتدنه بروج
ز بر ترجمه و نظیر فلتندر
(تفرات)
عزل نادی کتدولت وعتیه مصرندن کوندریلان
عسکرک ما ذی الخیله الشریفه کتدولت اولتدنه
سلسله هررو واصلت ایشاد ندر پزانتک ذاتا
داره انضباط وانتظامه داخل اولش اولان
احوال نفوس موقت مایوس حضرت خدیو
انفیمی الیه سکون کونه ترقی وکسب عالی
نظام ایلکده بولتدیک عرض وانشاریه مقترم
بربول قضایی ادرجلی اعضاسندن رفعتو
شخان بیک شهید اولان صداقت و غیرته نه
حامل اولدینی بشچی زینه جمیدی نشتانک
دردیجی رتیه قبول وفضل مد کور قوجسه
باشیسی یواک واصلت ایتیک حسن خدمته
مکافه عددا بشچی زیندن بر قطع جمیدی
نشانی اصفا بولشدر

قوت اندر اسیک قلبه ایش اولدینی لایحیه
مندر یانندن یوزان ایش مامله کتدولت انکلتزه
انکلتزه بولتیه باب عالی به جرن بلان مذاکرات
قرا بیک اجرائی حشده سرفسوخ این
ارده سلیقه غیر یاری با عال طرفندن
اوربا دولتی زنده بولان شرای دولتیله
بانتقال تلغ و اشعار یوزلش و پزانتک سوریخ
وویا غزله حسن اوزری کورایی جوا
بیلریش اولدینی ایشاد ندر
مایه همایون باش کتدولت عومره عاقل
افندی حضرت ناریک باب عالیه کتدولت مسالی
حضرت سدارتیاهی الیه ملاقات ایشاد
دیوان احکام عدلیه فرستامور بین بشارت
مششال مسالونی سابق عزتلو طرف کتدولت
بیرلشد
اوجینی اودی همایون صف پیاده ایتیکی
الانکلتزه اولان ایتیکی طراوبی کتدولت
ارودی همایون مد کور حشده بنو نه نظایم
ایتیکی الانکلتزه طراوبی صافقول انشی
دعوی رانی ایتیک بلنه الیه اوزرین مایه
افندی الیه اولان عمار بده اراز ایلدی بجا
و غیرته مکلفه عهد سنه کتدولت ایشاد ندر
توجه به سلیو مد کور مایوس پتدی اجرا
قلندرد
کچرجه ایش کور قوت حضرت سدارتیاهی
ایران سارخانه سنه مدتدیر و در سعادت
پزانتک فرضا میرزا حضرت الیه ملاقات ایلدی
کچی بازار کوق دخی ششارالیه و انحصار
صدارتیاهی به کیوب اعاده ملاقات ایشاد
فرسادت اوستریا بشچی فونز زین جمیدی
دولتی کون ذک عالی حضرت سدارتیاهی
و خارجیه نالی دولتو راشد باشا حضرت ناریک
ملاقات ایتدر
رشی
توقیفه مسال حجاج هدایت منسابک بوسنه
مدار کتدی کال حضور و اسزاخله انقای فریفته
بش حشرف الیه عودت ایتکده بولتدولت
حجاج وارد کتدولت عومری یوز الی رادلنده
تعمین اولدینی کچی تدبیر مکتدله صحیه به دخی
احضار اولتدنی به سنیه حشده دار یافت
اولوق عومره حضرت پادشاهی کتدولت
زین لسان جمیت ایش اولدینی اشمل کلیدن
اکلاش اولدیلند خلق یوز بلان اراده سنیه
موقوف عاالی وجهه مکتدله شتدیر مکتولت
چلیسه جناب خلانتهایی بی مکتدله باب عالی

هرسکه بولان عساکر شاهانه به هدیه وطن
اولی اوزره یاکسری بشیوز ایش مین عدد
باموقی بقی الیه بلدیوز قزکز چت جوارب
یوز الی طوب ز اولجه بایوالی سرسکری به
تقدیم اولدینی کچی بو همته دخی اوجینی دفعه
اولوق ایتکیوز عیش طولوز عدد بقی الیه اولوز
اوج بخت جوارب کالی اسسایق باب اولانی
سرسکری به تقدیم فلتدینی زرده عمر جوارب
منباب اولانه و موی ایلیمک شمسور لره اراز
ایلدکاری حشده صفا کتدولت بر ایتدله
مثالی کتدولت

لکن موی ایدسه اوزره مشارالیه و پردیکی
شوجوا به قاع اولوب نه املاک اجرائی حشده
انکلتزه کتدولت مصر الیه اولان مناسبتک تفریق
وقوعنده حضرت مستتر م اولدینی بیان
انفیمی اوزرینه ششارالیه حضرت ناریک
درت سنه ندر در انکلتزه دولتک سرکات
واقعه سنه مصرک بولتیه سنه مصر حج برخی
کور یوب خصوصیه دولت علیه الیه انکلتزه
مناسبتی ایدسه قدم اولدیشن حشده مصرکی
پزانتک سعادت و اسسایق دایمینی اوربا
دولتارین انکلتزه قدر طلب و خواهر کور اولان
کوتللمسی دخی دولت مشارالیه کتدولت
اولان مناسبتک سار دولتدیز زاده اولدینی ایا
ایلدیکی چهته انکلتزه کتدولت واقعه سنه ایشاد
و باخوف انکلتزه حشده مین اولدینی امانده
جواب اعطایه مشالیه ایش اولدینی مکلفه
انساننده رکتد بولان رذات بیان ایتدی
لکن موی ایلله موسیو اوزره بو کتدولت ایدوب
ملاقاته نهایت ویرسی لوم کلور کتدولت سکوا
کتدولت دولت طرفندن دیگر دولت زنده

فرانسه طرفندن بر دفعه مصر کوندریلان
ذات اولدیه فرانسه کتدولت مصر فونولوسکی
اولوب بعضی حرکت لره قیام سنسن طولاوی
خدیو مصر حضرت ناریک کتدولت حشده
اولسامن ایدسه بر دفعه سنه مصر کتدولت
فونولوسفته تعیین اولدینی فرانسه کتدولت
برتر مصر الیه اولان بولتیه سنسن کتدولت
اخر کتدولت ایشاد ایلو کتدولت ایشاد بولتدین
بیشیری بیان ایدور
فونولوس طرفندن اوزره ذاتا کتدولت
طرفدار پیدا ایتدکن بشیقه بعضا اولتدنیسی
اولان ایشاد دخی قزاش کچی بر بولتدیه
اولان ایش اولدیندن یونک ویرا تعیین اولدینی
مناسب اولدینی درکار ایدسه فرانسه کتدولت
خدیویت چلیسه به رتیه موی ایلیمک تعیین
ایش ایلر بر ملاطظه مین اوق کتدولت
حش موی ایلر بر درجه قدر بولتدیه واقف
ایدسه املق قونون فقه ایشاد ایشاد ایلیمک
ایجاب ایلن تدبیر عومره و قونون طولاوی بر دفعه

فرانسه طرفندن بر دفعه مصر کوندریلان
ذات اولدیه فرانسه کتدولت مصر فونولوسکی
اولوب بعضی حرکت لره قیام سنسن طولاوی
خدیو مصر حضرت ناریک کتدولت حشده
اولسامن ایدسه بر دفعه سنه مصر کتدولت
فونولوسفته تعیین اولدینی فرانسه کتدولت
برتر مصر الیه اولان بولتیه سنسن کتدولت
اخر کتدولت ایشاد ایلو کتدولت ایشاد بولتدین
بیشیری بیان ایدور
فونولوس طرفندن اوزره ذاتا کتدولت
طرفدار پیدا ایتدکن بشیقه بعضا اولتدنیسی
اولان ایشاد دخی قزاش کچی بر بولتدیه
اولان ایش اولدیندن یونک ویرا تعیین اولدینی
مناسب اولدینی درکار ایدسه فرانسه کتدولت
خدیویت چلیسه به رتیه موی ایلیمک تعیین
ایش ایلر بر ملاطظه مین اوق کتدولت
حش موی ایلر بر درجه قدر بولتدیه واقف
ایدسه املق قونون فقه ایشاد ایشاد ایلیمک
ایجاب ایلن تدبیر عومره و قونون طولاوی بر دفعه

فرانسه طرفندن بر دفعه مصر کوندریلان
ذات اولدیه فرانسه کتدولت مصر فونولوسکی
اولوب بعضی حرکت لره قیام سنسن طولاوی
خدیو مصر حضرت ناریک کتدولت حشده
اولسامن ایدسه بر دفعه سنه مصر کتدولت
فونولوسفته تعیین اولدینی فرانسه کتدولت
برتر مصر الیه اولان بولتیه سنسن کتدولت
اخر کتدولت ایشاد ایلو کتدولت ایشاد بولتدین
بیشیری بیان ایدور
فونولوس طرفندن اوزره ذاتا کتدولت
طرفدار پیدا ایتدکن بشیقه بعضا اولتدنیسی
اولان ایشاد دخی قزاش کچی بر بولتدیه
اولان ایش اولدیندن یونک ویرا تعیین اولدینی
مناسب اولدینی درکار ایدسه فرانسه کتدولت
خدیویت چلیسه به رتیه موی ایلیمک تعیین
ایش ایلر بر ملاطظه مین اوق کتدولت
حش موی ایلر بر درجه قدر بولتدیه واقف
ایدسه املق قونون فقه ایشاد ایشاد ایلیمک
ایجاب ایلن تدبیر عومره و قونون طولاوی بر دفعه

Ek 4 : Basiret'in 16 Mart 1876 tarih ve 1761 nolu sayıdır. Mısır Ordusunun, Habeşistan muhârebesinde kazanmış olduğu zaferi anlatan bir yazı yer almaktadır.

سنة شمسة ١٢٩٧
مارت ٤

١٧٦١
بیتنه

سنة قمرية ١٢٩٣
مفر ٢٠

ستملک صاغ بايه حسیله ١٥٠ المئی ٨٠
ایرج المئی ٤٥ برستهک بیسته
اجری ٧٥ غروشدر
بیسته امیرتی ویرلمش اولان مکتوب
قبول اولماز

بصیرت

منافع وطنیه و حوادث عمومی و غیرتسیدر

مظیه و محل اداہمی استانیله باب عالی
جادمشده دارؤم مخصوصه صدر
رئیسیتی ٣٠ یامدر
خارجدن کوردن لوبده غزیمه درخ اولمشدن
اولاق صاحبہ ایامده اولمش

داخلي و خارجي مراددن بیحد ایدر فائدی عوممه مالذ اناری مجباً قبول ایلم

لاستان منصرفی منصرفی اورفه منصرفی
سابق سادانلو توقیق ک افندیبه
چکم بیجانی منصرفانی لوند ولاین مکتوبیسو
سابق عینلو سری افندیبه توفیق یوروشدر

اولی صائی کون ایبالا قرال خیدلو و بشور
اماول حضرت تبریک یوم مخصوصی اولیق
مناسبتله مابین مابن عالیبندهن و ایبالا بن
دولت شایر ایبالا ک اولمشده کان شایر شاهه منته
مأمور مخصوص اعزامیبه رسم تبریک ایبالا
وقبول سفینه ماموری و نوبدیلوب یکریم باری
سطنبول انشدر یوم مذکورک اختتامیبه
سفر مشایر ایب طرفندن درسمادته و پادشاه
ایتالیته سی معزانه برشیانته کیشده اولمشدر

بجاستان ملت جلنشده الافرقه مارک درنده
مقد اولشان جلنده اصضادن موسیو میش پول
قیابله اولوقشا اندر ایبالا ک اولمش ایست
خوشمندهن بجاستان و کلاسیک او ای حق تحمیل
اولوق اولدیقی و ایابا دوله حلیت امور
داخلیته خنده سار دوله کارک یان رای اجری
و طایرینه دولتی خنده و کلاسیک موی المی
اولوشیا و کلاسیک بیته یوله مذکورک اولدیقی
مؤقری اراد ایتمش ویرناره ویرله چک چراک
دخی رئیس جلشه عالی اولدیقنده فرار ویرله رک
جلش طایریشدر

سلطنت منتهک و باه سفیری دوللر عا قی باشا
حضرت تبریک واسطه سیله بیجا جاب عالیبنده
مورد دین خیره کوزه هر سک انش اختلاک
مورد انضامی تا عین اولمش و جبرال رواج
طرفندن قوت اندراسی به کوردن یلان رقعده
لاصده چینه دی مامونک برصوت حستده
خام یولوب قرطاج بی پش تیولاک جملرقده
اینگ کله کسب ایلیکی و استریا جودنده
تکلیک اولشان محافظه قوردولری فوق العاده
منتظم اولدیقندن رؤسای اشیا پالتره یوسان
ایشیای طاقصیده اولدولری و هر سک طاققرده
اولادی دخی بیضاغرض اطاعت ایلمدیچری
اکلا شدر

فورسویغانس یولیک غزیمه سگسک بانه نظراً
هر سکده یوسان اشیا کوندن کونه اولوق
یولونکی کون ائین درت یک سسکر یوزکی
قالق و یولونک یو بیکی سو چیمه اهل بلق
سیر کردلک پاشنده و ساری دخی اولده بروده
پراگنده اولوق فرصت کوزگنده ایستاده

صاکی عزیمتک تک تریبی غیر المدفوی کی طاققره
طوغری فرار ایچکده باشدر
فرانسهده اسهام غشایه حاملری ایلر قندن و کلا
درسماده کلن اولان و شونت دوماوار اولوق
کون باب عالی به عزیمتله غزیمه نالری دوللو
پاشا حضرت تبریک ملاقات ایتمدر

راغوزه خبرندن نو ر غزیمه سگسک کتیده اولشان
بترتراق ماننده نظراً دالمجیا و ایسی یارون
روچ خبر مذکورده یولان هر سک مصلحتی
ایزو کلاری ایله ملاقات ایلوب ملکتری طرفه
نوزدن ایزری کتیدو خنده خبر اولدیقندن
تهیم ایتمدیکی صرمد مرقوم مصلحتی
اقلیه و نظریته عودت هر شین زبانه ارزو
ایچکده ایسه زده اشیا تک اوتده بروده
صارتدیگی هنوز کسک اولیشندن تا چار
توقفقری لا زکلیکده کسک سولوش یولندن
اکلا شدر بقره هر سک اها ایسی کتیدو
ایستراحتی ترک ایتمکانه تا سنف ایچکده
اولمشه یار و نظریته اسباب ایامده اولدیقه
یسی دی عودت ایچکده یولاشدر

جنودی چکم اوزره دالمجیا طرفه کلن اولان
یعنی ایبالا سرسری ایرو استریا مامورلی
ترندن دردمت اولوق توقفقری ایسمده
ایبالا دولی طرفندن اولان تسلیک اوزر ته
اشیای مرومه شایر خلیه اولده قیابلیه
عودت ایچک اوزره تریمته به ایصال قله چقرین
اولیون غزیمه یازمشدر

خرواتشانه و دان هر سک مصلحتی
عودت ایچکده تصمیمت مین کتوروشه ویرلان
اعانه ک قطیعه بسدما یولر ایچون اهل بیته
اعانه چکم مینی خصوصه مامورین حلیه طرفندن
اقدام اولمشه ایتمش

و مغفراً و حیث صسا کربک مشهور و سدمر
اولدیقی و حیث قران صسا کرمس سردارانی
جاینده خبرات مخصوصه ارسال اهل صلحه
طباب یولدیقی دولتی غزیمه مذکورده ١٣
مارت تاریخی قاهره دن اندلین ترتراق مانندن
اکلا شلیک ایلی و سکره وقعه مذکورده
تصیلانسه دار استصصال ایلمدیکن معلومات
صحیحه به کوره صسا کرمس بکاره یولانام
عقله حیث صسا کرمس اهل یولک بکاره ایلوب
سکر ساهت بند اولمشدر عیاره ده جیشلور
طرفندن ثابت کللی تلفات اولان ایسمده صسا
کرمس ندی اینجه مهابت و تلفات وقوع یولاشدر
بکاره ک ارمی کوی بیه بکاره اولوب
جیشلور طرفندن برخی تلفات وقوعه کتیشدر
مع مافیه فرمادی یعنی ایکی کون بکاره اولدقندن
سکره اولدیگی کوی دخی جیشلور کاهه اولدقندن
صسا کرمس اوزرته فوق العاده صوره
همود ایتمدر ایسمده به بریشان و مخصیل
و تلفات کثیره ویرله هر سک طرفه فرار
ایلوب یلکز سیدان کلر عیاره بار اولدقندن
بیتیک نفوسدن جیشلور عین اولمشدر
اراق یوت اوزرجه جیشلور اوزرته صسا کرمس
صسا کرمس عیاره دخی بکاره ک دولتی کوی
علی الصباح کرمس ایلرله ک و جیشلور کاهه
قرب برده استحقاق ایلمدی ک و ولوب و وضع
اولمشدر قی کلامی جیشلور اوزرته باختر
باشلامش ک کلام جیشلور کرمس
چاری قریبه دولمشده دخی ارق ارق
تیمار و بریشان برجاهه بیلده نام طرفه
فرار ایتمدر

پونک اوزرته ارسنی کوی موی ایسه حیث
کمداری طرفندن ذات حضرت خدیو شیک
مخدوم شجاعت موسر و اولی اوردوه
یولان مشیر دوللو حسن باشا حضرت ته
خطاباً مامور خصوصه مامورین حلیه طرفندن
استدعای صلح و مسالمت سلاطنت ایتمش
اولدیقندن مشیر مشایر ایله چلباندهن استدعای
قبول اولدوق مکالمه کیریلدیکی تین ایتمدر
(بیعت ک)
پادیه محر معلومه نظراً صسا کرمس به
جیشلور عسکری کاب اور مقاومت اولوب
اندر بریشان و صسا کرمس به مغفراً اولوب
جیشلور کرمس کاب ایلرولر قنده فرار اولوش
و جیشلور طرفندن صلح و مسالمت
طلب اولوش اولدیگی اکلا شدر کمدارک
شو طلیه مجبورین صسا کرمس به طرفندن
کوردی سلسله سلفونن نالی اولوق عقد
اولدیگی مصلحه هر حاله منافع صصه به
موافق صورته اولدیقنده شیه یوقدر
جیشلور صورتله صسا کرمس ختمه صصه به
صاحفانه مناصوت اجتری کتولوبک بلوی

و وحشی اولوب سلاطنت منظم اولمشندن
و ایچرته غزیمه جرحه اشنا اولدور یولشدن ایلوب
کلدیکی حاله نسیانده بته تلپ اور اولدولاری
صسا کرمس به کتیدو جیشلور برار مشایر ایله
حسن باشا حضرت تبریک منصف اولدیقی
بسالک و قضاوتلری رسمی اولدیقی و شو
غزیمت باعث شکران و تحفظ و طین یوقدیقی
درکاردر

روسه غزیمه تک نیا نیا نظراً امیسی و مضطانه
اولان روسیه عساکری کاتون نایبکده نوزدیگی
(١) کوی اساقی جوارده خوشدلر ایله
خبر به یولوشوب اهل مذکورده قاطعاً
یوزمش اولدیقی اکلا شدر

صسا کرمس قروه خونه داخل اولدقنده کلمه
اهل اطهار مطوعات ایتمش اولدقندن اندیش
نام فریدن سکر ورت مسافده واقع هند
و نقلات دیکلمه معروف عیاره رسم کیر اچرا
اولوب یوقده صصلا حن اولدیگی (٢)
ایله جبرال سیبو یولک ملاقات ایله بعضی مواد
همه دن مذاکره ایتمکری صرمده مشایر ایله
جبرال حن ایله رؤسای قسائله ن بعضی
عرض استین ایتمش اولدیقی مروید

پونک اوزرته جبرال سیبو یولک اولدیجن
ایله اولاد و عیسانده حرمانه تسلط ن امین
اولدیقندن بیسان ایله رار مشایر ایچکده
مخصوص برده کل خانه تعیین اولمشدر
ایلمیشکن شهر نه اصابت ایند نصیبات کریمه ک
اهل طرفندن رفداری تحصیل ایتمش و باقیسته
دخی راز مهلت و برانشدر

شیکلک اولدیگی کوی عبدالرحمن طرفندن جبراله
کوتد بلان ترتراق صورتدر
بن شدی به قدر یک جوق ایسیای وسطی
قیانده مناله ایتمش واکثر بیسته قطیه به مظهر
اولمش ایسمده روسیه صسا کرمس به تلپ اور
مناوت ایلمیوب نسیم اولده مجبور اولدم
(١) الاقرانه اولوب روسیه لیر صصا کرمس
وجهه روی تار بخدر
(٢) اوتوق لفظی الاصل اولدور یولشدن غلط
اولوب شیکدی جانده امیسیک و سلطان اکثر
طرفندن اولدوق ایله ایلمی کسکی خوند
فرانسه دخی اوتوقه اولدقنده

موسر ایچکده جیشلور مامورین حلیه طرفندن
ایستدعای صلح و مسالمت سلاطنت ایتمش
اولدیقندن مشیر مشایر ایله چلباندهن استدعای
قبول اولدوق مکالمه کیریلدیکی تین ایتمدر
(بیعت ک)
پادیه محر معلومه نظراً صسا کرمس به
جیشلور عسکری کاب اور مقاومت اولوب
اندر بریشان و صسا کرمس به مغفراً اولوب
جیشلور کرمس کاب ایلرولر قنده فرار اولوش
و جیشلور طرفندن صلح و مسالمت
طلب اولوش اولدیگی اکلا شدر کمدارک
شو طلیه مجبورین صسا کرمس به طرفندن
کوردی سلسله سلفونن نالی اولوق عقد
اولدیگی مصلحه هر حاله منافع صصه به
موافق صورته اولدیقنده شیه یوقدر
جیشلور صورتله صسا کرمس ختمه صصه به
صاحفانه مناصوت اجتری کتولوبک بلوی

روسیه دولتنک امیسی و مضطانه کان خوند
طرفندن اولان مغفراً یول کلر مذکورک مرکز
ملیتندن اولان بعد و مسالمتی ایله اول دولت
مشایر ایچکده اوطاق قری قیضه تصرفته داخل
ایلمیجی مامول اولدیقندن حوادث مذکورده ک
جیشلور ظهورته یو اوجه (اکلا شدر) بعضی کوه
بلاش سیامل اولمش ایسمده مشایر ایچکده
اولمش

جبرال قویانک خوند جانی خود و بارک قراری
مسئله سنه معیاقله سنه قیازت کرمس کتیدو
ساجلیک کلاما روسیه طرفندن ضبط اولمش
مؤدی اولمشدر

روسیه اولرک ریخوال مشروح اوطاق قری کدی
غلبه سندن اهل خود کتوروب شیدی بقدر
شدله مناله ایچکنک یان طرخ اولدولاری

اهل مذکورده اولرک روسیه اولرک بوقعه
ضبط ایلمیجی ارضینک کرمس بلادی اولان
ناقشان تریمه نر مذکور جوارده اولان
مشایر یق دفع اهل اهل طاقمختار ایسمده
مؤخر ابراج یومین نوزچود معین بله سیدانلو
شاهلو یوقبل خان حضرت تبریک حدودی ایله
عمر مذکور بیته اولان اراضیه جمع اولوب
خیلی وقت روسیه اوزره مسالمه ایله اوقرا ایتمش
و بر اراق تصدیق دخی انشدر قنده اهل
مذکورده ک ایلمدی ک کرمس کتیدم اشخه ایله
ایچکده تنکر قارشو تلپاور مقاومت اولدیق
محل مذکور کوی ایله کوهستان اولان جوارده
تخص ایلمک روسیه اولری خلیسیدن خیلی
اوقرا ایتمدر

اهل مذکورده ملک اولدیگی اسلمه و ایچاد
اورت بدستدانه دخی اوقفا اولدیق روسیه اولری
محل مذکورده دفع و تکلیک ایله و طیاره ک
اصدات حفظ ایلمیجی حکری و یاقود روسیه اولری
کلی تلفات ویرمه ایچسک ایلمدیچری درکار
یولشدی

ایسمه کوه غزیمه منظم اولوب روسیه اولر
چکله روسیه اولرک اوطاق قری عین و
قیضه تصرفه اتمال ایلمدیچری مامول
یولدن بار استناد ایچکده ایلمه یاق
اوطاق قریه
اولان صسا کرمس ادریه حلق مشکوک

موسر ایچکده جیشلور مامورین حلیه طرفندن
ایستدعای صلح و مسالمت سلاطنت ایتمش
اولدیقندن مشیر مشایر ایله چلباندهن استدعای
قبول اولدوق مکالمه کیریلدیکی تین ایتمدر
(بیعت ک)
پادیه محر معلومه نظراً صسا کرمس به
جیشلور عسکری کاب اور مقاومت اولوب
اندر بریشان و صسا کرمس به مغفراً اولوب
جیشلور کرمس کاب ایلرولر قنده فرار اولوش
و جیشلور طرفندن صلح و مسالمت
طلب اولوش اولدیگی اکلا شدر کمدارک
شو طلیه مجبورین صسا کرمس به طرفندن
کوردی سلسله سلفونن نالی اولوق عقد
اولدیگی مصلحه هر حاله منافع صصه به
موافق صورته اولدیقنده شیه یوقدر
جیشلور صورتله صسا کرمس ختمه صصه به
صاحفانه مناصوت اجتری کتولوبک بلوی

موسر ایچکده جیشلور مامورین حلیه طرفندن
ایستدعای صلح و مسالمت سلاطنت ایتمش
اولدیقندن مشیر مشایر ایله چلباندهن استدعای
قبول اولدوق مکالمه کیریلدیکی تین ایتمدر
(بیعت ک)
پادیه محر معلومه نظراً صسا کرمس به
جیشلور عسکری کاب اور مقاومت اولوب
اندر بریشان و صسا کرمس به مغفراً اولوب
جیشلور کرمس کاب ایلرولر قنده فرار اولوش
و جیشلور طرفندن صلح و مسالمت
طلب اولوش اولدیگی اکلا شدر کمدارک
شو طلیه مجبورین صسا کرمس به طرفندن
کوردی سلسله سلفونن نالی اولوق عقد
اولدیگی مصلحه هر حاله منافع صصه به
موافق صورته اولدیقنده شیه یوقدر
جیشلور صورتله صسا کرمس ختمه صصه به
صاحفانه مناصوت اجتری کتولوبک بلوی

موسر ایچکده جیشلور مامورین حلیه طرفندن
ایستدعای صلح و مسالمت سلاطنت ایتمش
اولدیقندن مشیر مشایر ایله چلباندهن استدعای
قبول اولدوق مکالمه کیریلدیکی تین ایتمدر
(بیعت ک)
پادیه محر معلومه نظراً صسا کرمس به
جیشلور عسکری کاب اور مقاومت اولوب
اندر بریشان و صسا کرمس به مغفراً اولوب
جیشلور کرمس کاب ایلرولر قنده فرار اولوش
و جیشلور طرفندن صلح و مسالمت
طلب اولوش اولدیگی اکلا شدر کمدارک
شو طلیه مجبورین صسا کرمس به طرفندن
کوردی سلسله سلفونن نالی اولوق عقد
اولدیگی مصلحه هر حاله منافع صصه به
موافق صورته اولدیقنده شیه یوقدر
جیشلور صورتله صسا کرمس ختمه صصه به
صاحفانه مناصوت اجتری کتولوبک بلوی